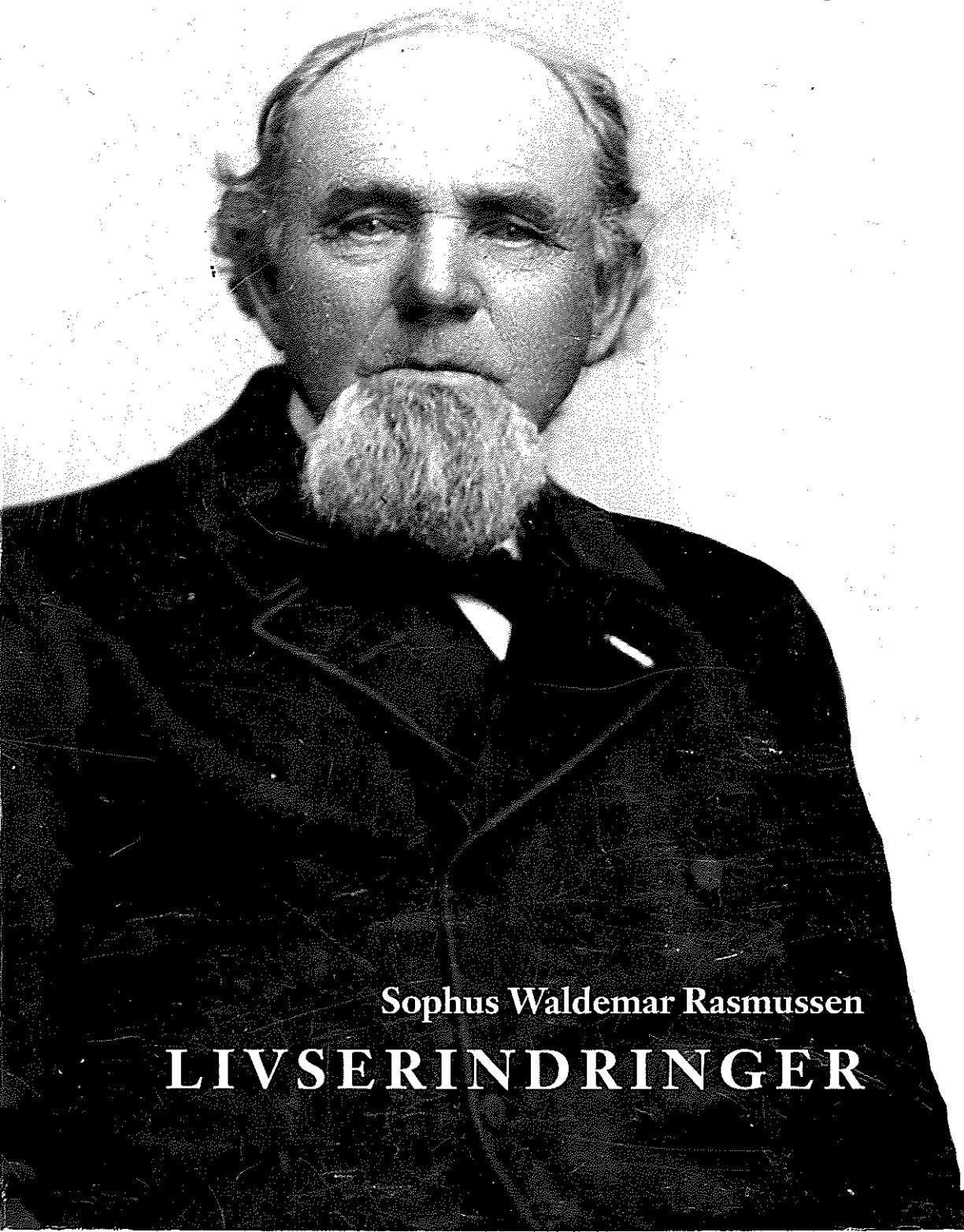

Maritim Kontakt 31

Sophus Waldemar Rasmussen

LIVSERINDRINGER

Sophus Waldemar Rasmussen

LIVSERINDRINGER

til orlogs, på koffardifart og i Toldvæsenets tjeneste

ved Anders Monrad Møller

København 2008

Maritim Kontakt udgives af
Kontaktudvalget for Dansk Maritim Historie- og Samfundsforskning
Dyvekes Allé 6, 2300 København S
www.maritimkontakt.dk

Dette bind er publiceret i samarbejde med Forlaget Falcon
Grønnemose Allé 18, 2400 København NV
www.forlagetfalcon.dk

Billedredaktion:
Anders Monrad Møller

Layout:
Falcon | Grafisk Design v/Anna Falcon Svendsen og Tabita Nielsen

Tryk:
special-trykkeriet viborg a-s

Ekspedition:
Maritim Kontakt, Dyvekes Allé 6, 2300 København S
www.maritimkontakt.dk

ISSN 0106-7818
ISBN 978-87-87947-23-4

Udgivet med økonomisk støtte fra:
Velux Fonden, Oticon Fonden og Landsdommer V. Gieses legat.

På omslaget ses forfatteren fra et udsnit af fotografi fra slutningen af 1800-tallet.
(Privateje)

Sophus Waldemar Rasmussen

LIVSERINDRINGER

til orlogs, på koffardifart og i Toldvæsenets tjeneste

INDHOLD

19. Med „Louise Augusta“ 1856-1857.....	7
20. Drøje år 1857-58. Rigningsarbejde og en rejse med „Marie“ til Rouen.....	28
21. Krydsfarten 1858-1861	39
22. Reserveløjtnant i flåden og chef for kanonjollen „Fænø“	55
23. På koffardi for sidste gang og et ophold i Fredensborg 11861	82
24. Atter i Krydstoldtjeneste 1862.....	91
25. Begivenheder og tjeneste i 1863	110
26. Fortsat i Stubbekøbing og så i 1864 til Vestkysten	123
27. Som kanonjollechef på Føhr i 1864	133
28. Den sidste tid på Vesterhavssøerne og deltagelse i krigshandlingerne.....	156
29. En måned som fange i Schlesien	174
30. Tilbage til krydstoldtjenesten fra sommeren 1864.....	192
31. I krydstjenesten 1865 – Århusbugten.....	210
32. Omskiftelige år fra 1866 til 1868.....	225
33. I årene 1869 til 1871 fortsat krydstoldassistent ved Bæltet.....	250
34. Fra 1871 strandkontrollør i Lilleheden – drømmen om Hirtshals havn.....	261
35. Strandkontrolløren er involveret i andet end toldarbejde	281
36. Den sidste tid i Lilleheden og forflyttelse til Lønstrup.....	295
 Efterskrift.....	 307
Skibsregister	321
Stedregister	324
Personregister.....	340

Forfatteren og hans ægtefælle fotograferet hen imod 1800-tallets slutning, da den aldrende strandkontrollør var godt i gang med at skrive dette erindringsværk. (Privateje).

19. MED „LOUISE AUGUSTA“ 1856-1857

Om mandskabets ankomst til Korsørs Rhed og skibets „havari“ få dage senere – 7 · Sophus møder en af Kruserne, som der fortælles om – 8 · Mens „Louise Augusta“ repareres, kommer Sophus hjem til jul – 10 · Han overværer det sidste dystløb i Korsør og tømmermændene får tømmermænd – 14 · Med korn til Leith og kul til Korsør – 14 · En kort vinterferie og så fra Vordingborg til Londons Mærkværdigheder, Glaspaladset – 14 · Sophus får en arving, møder tolder med konduite, har barnedåb og sejler mod midnatssolen – 18 · Styrmand Rasmussen og Kaptajn Oppermann er ikke på bølgelængde – 20 · Om fisk og folk i Wardø, hvor også styrmand Sophus kommer til skippermiddag hos den store mand og besøger en lappelejr – 21 · Det går mod syd til gensyn med Altona – 24 · Sophus afmønstrer og går glip af en Middelhavstur – 24 · Med jernbane i prangerselskab til broder Theodor i Flensborg – 24 · Der køber Sophus ikke hus, men tager hjem til kone og datter og repeterer igen, igen om den øvrige familie – 26

Da der eiheller nu var Leilighed til at komme i Fart med et Kjøbenhavnsk Grossereraskib, tog jeg, hvad jeg kunde faa, og fik Hyre med en Kpt. Oppermann fra Korsør, førte¹ en Skonnert, der hed „Louise Augusta“, var cirka 40 Cml – 90 Tons og tilhørte en Kjøbmand Heckt, der havde en stor Kjøbmandsforretning i Bisserrup tæt ved Slottet Holsteinborg; Skonnerten var ny – 2-3 Aar og laa i Korsør. Jeg skulle have 30 Rdl = 60 Kr. om Maaneden (Tiderne vare meget nedgaaende). Saa reiste vi da med Banen, kom til Korsør og det blæste en hél Storm.²

Der laa en Beltsbaad klar ved Broen og der sad en Kjæmpekarl af en Fisker ved Roret og ud gik det igjennem en høj krap Søe til Skonnerten, der laa på Rheden. Vi var vist ventet med Længsel, thi vi vare knap komne paa Siden, førend den gamle Besætning stod klar til at jumpe ned i Baaden og afsted seilede [de] uden at vi fik vexlet Ord eller Hilsen med Nogen – det huede mig ikke rigtig, koldt og fælt var der ombord i det fremmede Skib, men All right, man var ung og Hjemve eller Krav til Comfort var Luxus, som den Tid ikke tillod en Skonnertstyrmand eller Matroserne.

Vi gik i Gang med at famle os til Rette og fik vores Køjetøj pakket ud og kogt lidt The og puslede os; men pludselig bleve vi praiede fra en Baad, „hiv os en Ende“, og atter havde vi Beltsbaaden paa Siden med vores Kaptain og et Par Lodser – det var besluttet at vi skulde ind i Havnen, man ventede haard vesten Storm

1. Egl. står der „hørte“.

2. Når der står „vi“, skyldtes det naturligvis, at også andre besætningsmedlemmer kom fra København.

og det er saa sin Sag at ligge Efteraarsdage paa en aaben Rhed som Korsør. Jeg tænkte slæt ikke over det, men var ogsaa helt ukjendt med Forholdene – vel sandt! jeg havde jo passeret Beltet før, men saalænge man ikke er Fører, føler man Ansvar et mindre. Lettet fik vi os i en Snut og faa Minutter efter laae vi i Havnen, og der var vi fri for at gaa Vagt.

Næste Dag gjorde jeg mig rigtig bekjendt med Greierne ombord og Mandskabet – Gud véd at denne saae helt Misserabel ud. Vi havde en gammel Matros fra Feiø, som ikke saa ud til at magte stort, og som Jungmand havde vi en ung Fyr, som jeg kjendte fra Holmens Tjeneste, ham havde jeg ikke megen Fidus til, men han havde da Kræfter og viste sig ikke at være saa daarlig endda; som Kok havde vi en bortløben Uhrmagerdreng fra Slagelse, en lille Galdeblære – og endelig en Lazarus til Dreng fra Kjøbenhavn, som havde mistet alt sit Tøj paa Jernbaneturen – det var nok gaaet til Kiel med Dampskibet og han saa det aldrig siden. Denne Fyr blev os en Kilde til megen Fortræd, fuld af Utøi blev han strax, og han var af et ækelt Sindelag, hvad senere viste sig, strax mærkede vi jo intet dertil.

Vi laa vel et Par Dages Tid i Korsør og sejlede dernæst til Mullerup, hvor vi skulde indtage Restladning af Byg – det første var ladet i Bisserup, men i Mullerup havde Afladeren ogsaa et stort Etablissement. Mullerup er en Ladeplads, som ligger i Stillingebugten Nord for Korsør. Vi fik Lods ombord, men under Ankringen uden for Havnen manøvrerede han saa Keitet, at vi omtrent var paa Grund førend Ankeret faldt. Da vi stak Kjæde, laa vi og huggede paa Landgrunden, saa at Masterne dansede i Skon[n]erten. Det var en rar Historie, og da Veiret bedagede sig efter 2 Dages Forløb sadte vi Seil for Korsør igjen.

Jeg mener nu, at Skonnerten slæt ingen Skade havde taget, for der var en blød Bund, hvor vi huggede, men Skuden havde fra Bygningen en fast Lækage og Hr. Oppermann havde nok forrige Aar hugget Strøjkjolen af paa Achangelisk Barre³ – nu var der Leilighed til Havarie, ergo den maatte benyttes, saa gik der en Del gammel Skade med i Regningen. Altsaa der blev me[l]dt Protest, holdt Forhør og forholdt sig under Adfærd efter Loven og Retten eller Sagen i det mindste gik sin Gang.

Medens jeg den første Dag gik og arbeidede, kom der en Person hen til mig paa Dækket, en ældre meget fattig klædt Person og begyndte at føre vort Uheld paa Tale og vilde vide Besked med en hel Del. Jeg havde hilst meget venlig paa ham, thi det er altid min Vane; men da han forekom mig temmelig nysgjerrig, sagde jeg til ham, at vilde han have rigtig Besked, kunde han henvende sig til Kaptajnen, jeg havde en Del at bestille og ønskede at passe Arbeidet og nikkede jeg ind imod Kajen – det var bedst, om han vilde gaa i Land snarest.

3. Strøjkol, en påsat ekstra kol, så at sige en „slidbane“, der altså var hugget af. Ved Archangelisk har der næppe været tid til haveri, søprotest etc., men det var der så nu. Det er næppe første gang i Danmarkshistorien, at gamle skader er blevet ført på regningen, når en frisk forsikringssag gav en oplagt anledning. Som det fremgår af det følgende, havde SWR absolut ingen illusioner, hvad dette angik.

Han fjernede sig ogsaa strax, men lidt efter kom Oppermann og Skibsbygger Mortensen og var ivrige – „hvad sagde han Styrmand og hvad sagde De til ham“, „til hvem“, spurgte jeg, „her har ingen været uden en Sjøver, jeg bad ham skruppe af, til jeg fik Tid til at vrøvle med ham, jeg havde andet at bestille“. „Naa! det er en deilig Redelighed, det var jo Hendrik Kruse, min Svigerfader og Manden for det Hele her i Korsør – den bliver vist slem for Dem, han er ikke til at spøge med“. „Ja, jeg spøjte heller ikke med ham, men bad ham skynde sig i Land til Udskeiningstiden var der, saa skulde jeg gjerne give ham en Passiar og jeg er for Resten lige glad, han er ikke min Husbond“.

Om Aftenen kom der Bud efter mig op til Oppermans – der sad Hr. Hendrik bred og stout og gav mig et Nævedask, saa det knagede i mine Fingerender – „Dem ka jæ sku brue, passe vores Ting, inte vrøvle eller holde Sludder, naar man ska arbeide“ – og Hr. Hendrik og jeg førte Passiaren hele Aftenen.

Denne Familie Kruse, som til sit Udspring havde en ussel Fattig Fisker, fortjener en lidt udførligere Omtale, ihvorvel jeg ikke kom ret meget i Berøring med den. Der var tre fattige Fiskerdrenge, [som]⁴ hed Jørgen, Wilhelm og Hendrick og deres Ungdom faldt i Krigsperioden fra 1807-14. De tjente paa Kanonbaadene imod Engelskmanden, paa Kaperbaadene [og] paa Isbaadene,⁵ der førte over Beltet og var med overaltdt, hvor der var Æventyr og Penge at tjene og var nogle raske Gutter, der eiheller gik af Vejen for et Smugleri – kort sagt rette Søhaner. Aarene fra 1801-14 var ret noget for dem, der var meget at vove og vinde for Folk af deres Slags – Landet var jo blokeret af Englænderne i 7 Aar, og hvad der skulde indføres maatte indsniges.

De vare driftige, tjente godt og ulig de fleste andre Kapergaster forstode de at holde paa Fortjenesten. Der vare mange raske Historier i Gang om dem, da jeg var i Korsør, og selv var Jørgen og Hendrick ikke bange for at fortælle om Løjerne fra deres Kanonbaadsliv – hvorledes at de vare med til at hjælpe Bønderne af med deres Pølser og Faarelaar – de gik med de andre Gaster (imedens nogle vare inde i Husene og holdt Folkene op med med Snak) op paa Husene og med Fiskerkroge og Pilke halede de de gode Sager op igjennem Skorstenspiberne.⁶

Da der bleve ordentlig Tider i Landet, erhvervede de sig Fartøjer, sejlede paa Nabolandene og England og bleve formuende. Saa forlode de Søen og bleve Kjøbmænd, Rhedere og Fabrikanter. Da jeg i 1856 lærte dem at kjende vare de jo aldrende Mænd. Wilhelm Kruse⁷ havde holdt sig til Nyborgsiden, drevet stor Handel og rhederi og eiede dertil Godset Nordskov med et Hammer eller Valseværk tæt ved Nyborg. Jørgen drev Handel og stor Skibsbyggeri med Rhederi i Korsør. Hendrik havde ogsaa opgivet selv at

4. Egl. står der „den ældste hed Jørgen“, de to første er udstreget, forfatteren har ikke kendt brødrenes aldersrækkefølge, som var Hans, Jørgen og Henrik. Endvidere var SWR ikke klar over, at Wilhelm var næste generation, søn af Hans.

5. Egl. står der bogstavret „paa Kanonbaadene imod Engelksmanden og paa Kaperbaadene, paa Isbaadene“, der er rettet til Engelskmanden.

6. Dette afsnit er naturligvis præget af de historier, der som forfatteren bemærker var i omløb, altså af en Krusemytologi. Men det var fremtædende folk. I 1858 var Jørgen Kruse faktisk den største af rederne i kongeriget udenfor København, mens nevøen Wilhelm Kruse var nr. 6 på „toptolv“-listen, se Dansk søfarts historie bd. 4, s. 184, højre spalte. Så matadorrollen var rigtig nok. 7. Som altså stadig var en nevø, søn af Hans, der havde ejet Nordskov, hvad sønnen nu ikke kom til.

værs god, der er to Sider og Vandet er lige dyb paa hver Side, genér dig ikke“, men jeg var alligevel ikke glad ved det, altid sloges han og Stymperen; det var tidt ækel i den Englandsfart, især Vinterdage. Vaad var man altid, daarlig Mad, men man havde Ungdommen og saa kan man taale meget.

Vi kom saa lykkelig over Nordsøen og op til Leiht, hvor vores Losseplads var. I Leiht var jeg godt bekjendt og oplevede ellers ikke noget videre. Vi fik en ung Mand, helbefaren Matros, med som Passager, og det var jeg glad for. Vi kunde nok trænge til lidt Hjælp med det daarlige Mandskab, vi havde hjemmefra. Vi gik til Kulplads og fik Ladning, laae en Ugestid paa Hops Rhed for Storm og sejlede saa Hjem. Vi vare egentlig fragtede til Neustadt i Holsten, men det var Skipperens Agt at han vilde til Korsør, og det lod sig gjøre saaledes:

Alt Kul blev i de Tider omtrent solgt igjennem Handelshuset Suhr, som havde Kontoire¹³ og store Oplag i Korsør og Nyborg.¹⁴ Vi lændsede Nordsøen over og Kattegattet igjennem for en halv Storm, Vinden gik Nordlig med haard Frost, da vi dreide ved Skagen, alt føjede sig den Reise. Vi løb ned paa Slipshavns Rhed – og Skipperen tog over til Korsør for Ordre – og det blev, som han vilde. Vi fik Ordre til at sejle til Korsør efter først at have redet en meget haard Storm af ved Slipshavn.¹⁵ Til Korsør kom vi paa et Par Timer og fortøjede akkurat der, hvor vi tømrede.

Det første jeg sørgede for, var at faa Kjøbenhavnerdrengen af-mønstret og jeg bragte ham selv paa Banen for at være sikker paa, at han tog afsted. Jeg har aldrig seet eller hørt om ham siden. Reisen var endt og jeg tog en Tour hjem, men var ellers bestemt paa at blive med Skuden – jeg havde intet vist i Udsigt og jeg var kjed af at skifte. Oppermann var en Gris, men det, jeg havde, kunde være ligesaa godt som det, jeg kunde vente, og jeg tænkte maaske paa Jørgen Kruses mange store Skibe, altsaa jeg blev med Skuden.

Et lille Træf i Korsør maae jeg dog omtale. Første Dags Aften efter vor Ankomst gik jeg hen hos Dahls, mit gamle Logi, der sad en lille Skibsdreng og skrev Brev. Jeg tager en Avis og læser der Beretningen om Galeasen „Peter Bangs“ Forlis og det sørgelige Tab af Mandskab og Toldbetjent og Lodsens. Jeg siger det højt til en Tilstedeværende – da springer Drengen op, „Peter Bang“ – Kaptajnen er min Fader – stakkels Barn og stakkels Familie.

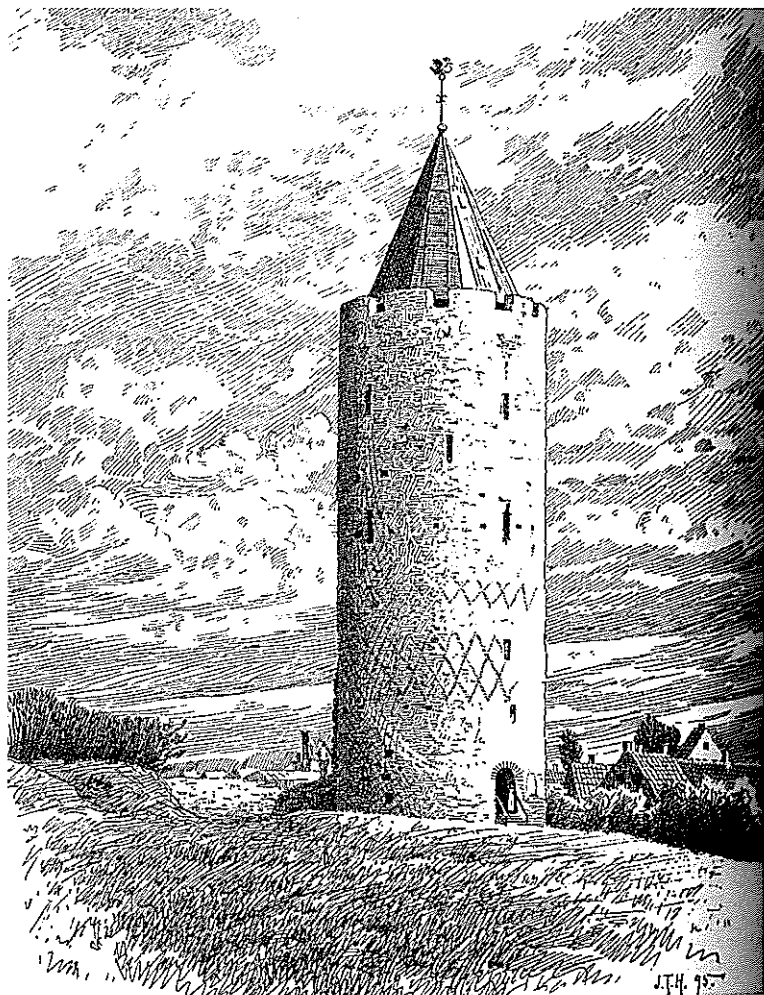
Selvfølgelig tog jeg et Par Dages Tid hjem til min Kone. Vi havde opsagt Leiligheden i St. Hansgade, thi den var for dyr for os, som næsten ikke brugte den, da jeg var borte den meste Tid – og Karoline ikke holdt af at være ene. Vi slog os sammen med de Gamle eller rettere lejede en lille Lejlighed i samme Hus, foreløbig levede vi dog i St. Hansgade.

13. Egl. står der „Kontojre“.

14. Dette hang sammen med, at Korsør efter at jernbanen fra København var ført dertil, nu var blevet centrum for dampskibsfarten ikke alene over Bæltet, men tillige til Kiel og Århus – hvortil naturligvis kom kulleleverancer til jernbanen. Karakteristisk nok havde der omkring etableringen af kulpladsen været et vist samarbejde mellem Jørgen Kruse og grosserer Suhr.

15. Besøget ved Slipshavn var tillige nødvendiggjort af, at der skulle betales Bæltold; det var i sidste øjeblik, eftersom tolden meget snart faldt bort, nemlig pr. 1. april samme år, 1857.

Gåsetårnet, det middelalderlige kernetårn i Vordingborg Slot, den eneste hele bygning, der er tilbage. Og så var det endda ikke i særlig god stand, da SWR steg op i det. Illustrationen er hentet fra Traps 3. udg. At Valdemar Atterdags forkærlighed for Gurre er nu da ikke så uforståelig for den, der har været på stedet – for slet ikke at nævne Tovelille.

Da jeg igjen kom ombord fik vi Ladningen udlosset til Jernbanen. Der var igjen sluttet Fragt med Hvede til London at laste i Vordingborg, og dertil sejlede vi. Vi havde faaet en ung stærk Matros og en do Jungmand fra samme Sted, den gamle Fejømattros var afmønstret og vi beholdt den arrige Dreng fra Slagelse (forøvrigt en levende Fyr) som Kok – vi var med godt Mandskab. Ladningen fik [vi] hurtig ud og bleve færdige til Reisen.

Wordingborg syntes mig en lille nydelig Plads, jeg var oppe i det dengang urestaurerede Slotstaarn, som endnu stod fra Slottets Tid – det var højst forfaldet, og det var ikke ganske sikkert at stige op i, men vi gjorde det dog – der er derfra en henrivende Udsigt. Jeg kan næsten ikke forstaa, at Kong Wolmer, naar han havde Wordingborg, kunde sætte saa stor Pris paa Gurre – Naa, det blev hans Sag.

Imedens jeg en Søndag Eftermiddag drev om i Byen, kom jeg i Hu, at vi manglede Seilgarn ombord, og jeg gik ind til en Rebslaager for at kjøbe noget. Jeg kjendte Manden (Petersen), han var en

Slags Fætter til min Hustru. De bød mig ind og var meget venlige og gjæstfri.

Dagen efter seilede vi og havde en heldig Rejse, men Storm efter Noder, min Fødselsdag den 13. April s[k]jørnede¹⁶ vor Storseil tværs over og Hr. Styrmanden maatte sidde hele Natten og flikke den sammen. Opperman sov ogsaa sin Vagt ud, for naar Styrmanden var oppe, var han jo overflødig, tænkte han vel. Vi laa underdreit Nord over, men var ikke sikre paa vor Plads og maatte se at faae vore Seilgreier i Orden om vi skulde blive nødte til at presse Landet fra os. Morgenen kom med bedre Vejr og da nu Kaptainens Vagt, den han havde holdt i Køjen var ude, kunde jeg begynde paa min, først Kl. 9 Fm. kunde jeg gaa ned.

Da jeg kom op henimod Middag var vi i en Fiskerflaade og paa Dækket stod en Pøs store Vesterhavs Rødspætter, som Oppermann havde købt af en Fisker. Destoværre fik vi ikke den Mad, thi alle Fiskene vare raadne – den engelske Slyngel – sikke en Skuffelse, jeg kjender ingen bedre Mad end store kogte Rødspætter.

Om Aftenen kom vi Themsens ind, fik Watermand¹⁷ og Ankerplads for Natten. Dagen efter kom vi op til London ind i Cittykanal og jeg opfriskede Bekjendtskabet med de gamle Dockmennesker – med Benjamin og Simon, de to bekjendte rivaliserende Schakkesjøder, (Benjamin sagdes at være Millionair). De skaffede aldt, fra et Naalehus til en pence – til et Guldankergangsch[r]onometer eller den dyreste Sextant – Gud for aldt, de havde i deres Lommer de mest heterogene Gjenstande. Benjamin præsenterede mig et Sølvuhr til en fabelagtig billig Pris – „det maa jo være noget Jux“, sagde jeg,¹⁸ „No! han er ein guter Klok“, sagde Benjamin, „hvor har du da kjøbt den?“ han nævnte en Dame af et vist Slags – „hvor kan da hun sælge den saa billigt?“, „dem stjæler dem“, var svaret.

Rimeligvis var det Løgn, Uhret var vist ubrugeligt, et af de, som kan gaa ½ Time til Jøden er kommet fra Borde. Jeg hørte dog flere Kaptainer sige, vil man have et godt Uhr, Instrument eller Kikkert, skal man købe det hos Benjamin, men forud sige ham, det skal være godt, ingen Snyderi, jeg stoler paa dig, saa blev man ikke narret og fik det endda billigere end i en Shop.

Jeg havde før været i London og været i Land, men ikke seet videre til nogen af Byens Mærkværdigheder end Thomas Tunnel – aldt Seværdigt er jo lukket om Søndagen. Nu laa vi og havde god Tid, men Oppermann var selv en untillægent Person og havde aldeles ikke Tanke for Styrmandens Fornøjelse. Paa Siden af os laae en Skonnert fra Kjerteminde, Kpt. Tornøe, det var en Mand af et andet Slags – „Du Oppermann, vore Styr mænd skal ud at se sig om. Det er en Skam at være i London og ikke se Brittish Musæum eller Regentspark – skei ud med Arbeidet Styr mænd og i Tøjet“,

16. ODS kender ikke noget verbum „Sjorne“, men godt nok „Skjorne“, hvorfor der er tilføjet et „k“. Citat fra ODS: „Storseilet skjørnede tværs over, da vi skulde klare Hukken“.

17. Waterman, færgemand.

18. Forbløffende nok står der egl. „jai“.

„mhi, mhi“, sagde Oppermann, han havde en underlig Vane, til aldt Ting i godt og ondt, Sorg og Glæde gav han en uarticuleret Lyd, som kunde udtydes som Bifald eller Protest, det lød som „emhi“ og klang pudsig eller irriterende efter Omstændighederne – „ja emhi Styrmand emhi, saa maa de gjerne gaae“.

Vi holdt Raad med Tornøe og det blev besluttet, at vi skulde tage til Glaspaladset i Sydenham Park – og vi med Banen til det indre Londons store Banegaard og for mindre end en Krone dansk fik vi Tour og Returbillet og Entrebillet til Musæet i Krystalpaladset. En Smule af Londons Omegn fik vi med, Ebletræerne stod i Blomst, der var deilig, men det gik hurtigt, altfor hurtigt, Touren varede vel ½ Time og vi kjørte lige ind i Parken til Indgangen af det uhyre Glaspalads.

Den første store Udstilling (Exhibition) fandt jo Sted under Dronninggemalen Prins Alberts Auspicer om ved Midten af det 19 Aarhundrede¹⁹ – og den Gang troede man, at noget saa stort aldrig mere ville blive udført (Siden har Verden seet noget ganske andet i den Genre). Da Udstillingen var endt, var Stemningen i England for at Bygningen blev flyttet ud til Sydenham og indrettet efter sin Bestemmelse, men betalte sig neppe, eftersom den paa en Maade er utilgjængelig for Almuen. Den er som aldt til Folkenøjelse lukket om Søndagen, og om Søgnedagene arbejder hele Befolkningen.

Der var troer jeg aldt, den deiligste Malerisamling, Sculptour, Voxkabinet – ja, det er et feil Udtrykt, intet Cabinet, men Grupper af alle mulige Folkeslag: en Finne eller Lappeleir, en Pulk, Kosaker, Chinesere i Arbeide, Australnegere i deres Boliger højt oppe i Træerne, ja saa at sige aldt, ordnet efter Race og Beliggenheden. Der var Afbildninger af de engelske Kongers Sarkophager aldeles som de findes.

Min Colega Styrmanden, jeg var sammen med, en Ringkjøbing²⁰, han hed Kofod, var Søn af Justitsraad Kofod til Breiningaard og var Elev fra Ribe Latinskole. Han var inde i meget, som jeg ikke viste noget om, kunde læse latinske Inskriptioner. Jeg havde meget Glæde af den Kammerat. Jeg vidste aldeles intet om Alhambra, men da vi kom ind i Afdelingen, kunde han belære mig, saa jeg fik Forklaring over aldt det interessante. En meget stor Afdeling var fraskildt og indeholdt det deiligste Væxthus med Palmer og frugt-bærende sydlandske Træer.

Ja, der var noget at se – og høre; i en tilstødende stor Sahl var meget smuk Concert af et Orchester paa 30-40 Musici. Jeg saa et stort Træ (Wellingtons éna)²¹ fra Californien, at sige, det var kun Barken med en Træskorpe, det var stillet op og naaede til det hvælvede Glastags Øverste og der var enda ikke Højde nok – ¼ Part stod opstillet ved Siden [af] den øvrige Stamme.

19. Nemlig i 1851.

20. Egl. står der „sammen med, hed Kofod og var en Ringkjøbingen han hed Kofod ...“ – en navngivning for meget.

21. Der findes i Californien to arter *Wellingtonia gigantea* og *Wellingtonia californica*, som begge kan blive mere end 100 meter høje med en diameter på indtil 12 meter. Dansk: Kæmpefy eller mammutfy.

Udenfor Glaspaladset i Parken var mægtige Springvand (som ikke sprang den Dag), men i et stort toedelt Basin laa en Chrocodille af de allerstørste, og for en Sixpence fik vi Oppasserne til at drive den over i det andet Basin, vi saae følgerig Uhyret i hele sin ranglende Længde, sikken en Karl. Uha!

Elefanter, som man kunde faa Lov at ride paa, Næshorn og mange store Dyr, som paa Grund af deres Størrelse ere sjeldne i Menagerier, holdtes her; der var Plads nok. Altsaa, vi saae det Hele og godt var det, men uhyre dødt var der alligevel i den uhyre Bygning; der drev maaske 1000 Mennesker om i alle Afdelinger, men det var sjelden, at vi kom i et Rum, hvor vi traf Folk, men det var eiheller Publikum, vi skulde se. Dagen var rar for os, og henad Aften kom vi ombord i vore Skuder.

Imedens at vi laa i London fik vi at vide, at vores Skude var solgt til Kjøbenhavn eller rettere til Norge, til en stor Kjøbmand i Wardøhus, den nominelle Ejer var Agent From i Kjøbenhavn. Vi skulde til Kulplads og til Kjøbenhavn som Losseplads og det huede mig ret. Da vi vare færdige i London, havde faaet Ballast ved Ehrrit, gik vi til Hartlepool, tog Kul og havde en smuk Reise til Kjøbenhavn. Vor Lossested var Nyhavn, saa vi havde det helt bekvemt med Landgangen. I Kjøbenhavn kom Fru Oppermann ombord, og min lille Kone besøgte os ogsaa – hun sprang saa let som en Hind og saa godt som en Bajadere.

Fru Oppermann blev helt forbauset, da jeg udeblev fra Skonerten næste Morgen, men kom henved Middag og kundgjorde, at jeg havde faaet en Arving. Vores første Datter, lille Hedevig, som hun blev kaldet, blev født samme Morgenstund. Jeg tog mig Landlov den Dag, men næste Dag stillede jeg igjen.

Skibet skulde lade med allehaande Kjøbmandsvare til Kjøbmand Brodtkorb i eller rettere paa Wardøhus, og da dette var en rar Aarstid til at se disse Egne, og det endelig var en Reise, der varede noget, forblev jeg med Skibet – Hyren var 30 Kr. = 60 Kr. om Maaneden, Halvdelen fik min Hustru paa Trækkeseddel.

Vi ladede med allehaande Ting. Underst i Lasten fik vi 10.000 Flensborgmursten som en god trofast Ballast, dernæst alle Sorter Kjøbmandsgods, Glas og Spiritus, Manufacturware o.m.m. Der kunde nær være sket en slem Ulykke for os med Toldvæsenet. Vi havde jo en Mængde Ting, bl.a. Spiritus og Tobak o.m., hvorfor der blev givet Toldgodtgjørelse ved Udførselen. Saa saare vi begyndte at lade disse Ting, bleve vore Luger toldlukkede d.e. forsegledede for Natten og maatte naturligvis ikke brydes foruden Seglene vare eftersète af Toldvæsenet. Jeg havde en Arbeidsmand, som havde været ombord og hjulpet med Losningen, og som ikke var kjendt med Toldfinesser.

Da han møder om Morgen og spørger, „er der Arbeide for mig“, sagde jeg, „jo vell tag kun fat“. I samme nu kom Toldassistenten, gamle Rødder (den Gang en ung Mand), jeg gaar til ham og vi hilser hinanden paa Gaden, da han træder ombord, ser jeg, at Forlugen har været aaben, Seglet var brudt. Nu var jeg aldeles sikker paa, at Seglet stod godt og helt for ikke 10 Minutter forinden, jeg siger til Arbeidsmanden, „har De aabnet Lugen“. I Forfjamskelse siger han „Nei; den var aaben, da jeg tog i den“ – og saa vare vi jo leverede, Seglbrud er en farlig Sag. Fyren har uden at tænke paa nogen Ting revet i Lugen for at gaa ned i Rummet, hvor han pleiede at arbeide, da han mærkede, at den var lukket med Staaltraad og at han havde brudt Traaden, var han blevet bange og havde stiltiende lagt Lugen paa igjen.

Havde han strax frimodigt sagt jo, jeg lukkede Lugen op lige nu, viste ikke, at det ikke maatte gjøres, saa havde Rødder aldeles ikke taget Notis af Sagen; men da Sjoveren bestemt nægtede at have gjort det, maatte Lugen jo været blevet aabnet af en anden Person og – der var ikke andet for Toldassistenten at gjøre end at give Melding til Havnekontoiret og videre.

Jeg maa beundre Dhr. Toldmenneskers Liberalitet. De vare ikke griske paa Mulcter. Vi fik aldeles ingen Straf. Kontrolleuren og en Toldinspektør kom til. Vi maatte gennemgaa aldt det indladede Gods for at se, om det stemmede med Angivelserne, men dette var ogsaa kun en formsag – Rødder kunde paa ingen Maade conferere det rigtig, men han lod det passere. Oppermann mente, at det var fordi at Kontrolleuren og han var Frimurere; men jeg tror, det var fordi, at han troede mig paa mit Æresord. Ligemeget. Vi slap for en stor Mulct.

Ottende Dagen efter vores lille Datters Fødsel blev hun døbt i Frue Kirke (af den deilige Verdens skønneste Døbefont, Thorvaldsens berømte Arbeide, Englen, som holder Muslingeskallen) og hun fik navnet Hedevig efter den gamle Enkefru Hedevig Berling, som altid havde vist os megen Venlighed. Om Eftermiddagen sejlede vi virkelig ud paa Kallebod Strand, en hél Baad unge Mennesker – Ja, saa taabelig vare vi virkelig 8 Dage efter vor lille Piges Fødsel – at min erfarne Svigermoder kunde tilstede en saadan Uforsigtighed, har vi aldrig siden kunnet forstaa. To Dage efter besøgte hun mig endog paa Rheden, hun lignede mere en Konfirmant end en gift Kone – fin og nydelig var hun. Dagen efter seilede vi, op imod Nordpolen.

Reisen derop gik meget godt og jevn hurtig, Midnatsolen stod paa Himlen – og jeg maalte flere Gange Solen lavest, hvorved man jo faar ligesaagod Bredeberegning som ved at maale den højst; men det vilde Oppermann ikke troe, skjøndt han jo maatte have

lært det, hvor han lærte Navigation. Bemeldte Herre begyndte at blive mig meget usympathetisk, han smaapimbete altid og stiklede og var ondsksfuld.

Han var af meget god Familie. Faderen var som tidligere meldt Skovrider ved Holsteinborg Gods og hans Broder var aldt den Gang en anderkjendt Veterinair, der var sendt til fremmede Lande paa Statens Regning, blev siden Docent og Veterinairphysikus og Professor, men min Oppermann var ikke i Stand til at føre en Samtale om de almindeligste Begivenheder.

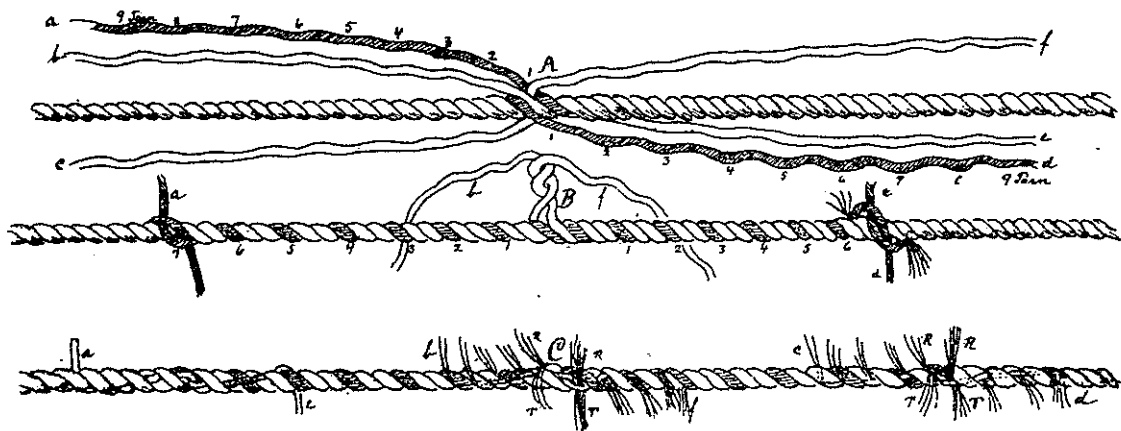
Det var hændet flere Gange, at der havde været fremmede Folk ombord, og det ærgrede ham, at de talte med mig. Ligesom ogsaa at Grosseren i Korsør havde samtalen med mig, det gik han og stiklede om; det varede længe førend jeg mærkede, at det var til mig, han sigtede – til han begyndte at tale om Holmens Folk og Tjenesten paa Flaaden, saa lugtede jeg jo Lunten.

Saa passerede det en Gang, at der var flere Skippere ombord, at han igjen begyndte at stikle paa Holmens faste Stok med temmelig tydelig Henpeg paa mig. Jeg gik da hen til ham og sagde, „Skipper Oppermann (med tryk paa Ordet Skipper), hvis det er mig, De vil skose, vil jeg sige Dem, at det er en ærlig Sag, at tjene sit Fædreland paa dets Flaade i Krig, men det er en Slyngel, som tager Tjeneste paa en fremmed Magts Flaade – og saa render sin Vej, at De ved det.“ Oppermann pralede af, at han havde taget Hyre paa den amerikanske Flaade og var rømmet.

Under fire Øjne sagde jeg til ham, „hvis De vover at schicanere mig, faar De Prygl, om jeg ellers kan give Dem en Lussing. Jeg er god for min Gjerning her ombord, og lader mig ikke hundse med, har De forstaaet mig“ – saa skulede han af, han var en Pjalt, men ingen daarlig Sømand.

Vi havde ombord et sprængt Kabeltoug; det regnes for et Stykke fint Matrosarbeide at kunne sammensplede saadan et Toug uden, at det kunde sees eller dog uden, at det blev tykkere ved Sammensplidsningen; det forefalder sjældent og det er langt fra alle Matroser, der kan det, men det var netop noget, jeg kjendte til fra Holmens Takkelloft. Der sammensplede[s] Ankertouge paa 18tommers Tykkelse med en Forløber af Kjætting, som omtrent sker paa en lignende Maade og sprængte Varpetrosser ere ikke ualmindelige ved Orlogsværftet.

Nu havde min kjere Skipper speculeret ud, at han vilde sætte mig mat og en Dag, jeg kom op fra Frivagt, havde han faaet Stumperne af Kabeltouget halet op paa Dækket – Kattevenligt siger han saa, „Styrmand, naar vi har skaffet, vil De saa værsgod splidse dette Kabeltoug“ (Det var ikke sprængt i min Tid ombord, men kjøbt som det var i Rusland – Tyvekoster formodentlig fra Flaaden i Kronstadt); jeg var ved at blive gal i Hovedet, jeg tog det som en

En splejsning – eller som SWR skrev: en „splidsning“, nærmere bestemt en „Langspedsning“. Illustrationen stammer fra Jens Kusk Jensens berømte „Haandbog i praktisk Sømandsskab“. Kusk Jensen tegnede ikke særlig godt, men han vidste, hvad det drejede sig om. Derfor er hans håndbog med rette blevet uundværlig for alle, der vil vide, hvordan man gør dette eller hint ombord på et sejlskib.

Fornærmelse at han vilde sætte mig i Arbeide og vilde til at bide fra mig, men saa saae jeg, at han blinkede on[d]skabsfuldt til Matrosen, som stod til Rors, da gik det op for mig, hvad Meningen var, han mente ikke, at jeg kunde.

„Saa gjerne“, sagde jeg og tog fat. Jeg satte Parterne sammen, kappede det skamfilede bort og slog Touget op i behørig Længde (der gaar et temmelig Stykke Toug med) og splidsede den ene Part af de tre – og hvad blev jeg saa vaer? – at Opperman aldeles ikke kjendte Methoden. „Se nu Kaptain“, sagde jeg, „nu kan De se, at jeg kan Tingen, splids nu selv de andre Parter“, „emhi, emhi“, sagde Opperman og skulede. „Hvor kan De falde paa, at jeg vil chicanere Dem, men jeg vilde have Touget splidset og troer ikke Matroserne kan gjøre det“, sagde han. „Naa, saaledes, saa skal jeg nok lære dem det og sætte dem i Arbeide, sig hvad De vil have udrette[t], saa er det min Pligt at faa det gjort, men De skal ikke sætte mig til Arbeide, det skal jeg selv besørge. Er der noget, jeg ikke véd, og som De kan, tager jeg villig og med Tak imod Læren.“ Touget blev splitset og Matroserne vare meget tilfredse med at udføre det efter min Anvisning. Det blev udmærket udført.

I den høje smukke Sommer kom vi til Wardøhus, denne verdens nordligste Fæstning. Den ligger paa en Øe, men har ingen rigtig sikre Havne og duer ikke til Vinterhavn. Nu var Søen rolig som et Speil, og vi fik ingen Storm imeden[s] vi var der. Rundt om paa Klipperne stode en Masse Lægstestilladser og der hængte til Tørring uendelig Række af Torsk flækkede i Ryggen og ikke saltede, de virkes til Stokfisk og raadne ikke i den rene Luft. Solen lyser hele Døgnet deroppe, men den brænder ikke. Søbrisen stryger hen over Klipperne, der er vist meget sundt at leve.

Det var et meget livlig Sted, mange fremmede Skibe laa der, flest Hollændere, men ogsaa mange danske og de gammeldags norske Jægter, aldeles Vikingetypen med et Raaseil og ikke flere, endelig var der russiske Ladjer, et besynderligt udseende Slags Skibe, der

fører Korn fra det hvide Hav, lade Fisk til Hjemfragt. Der var ogsaa Tydskere. Liv var der nok af.

Da Dagen varede de 24 Timer af Døgnet, var jeg ofte i Land og saa mig om i Folkelivet – det var rigtig morsomt. Fæstningens Kommandant, som var Svigersøn af vores Grosserer og virkelige Rheder Hr. Brodtkorb, handlede med Fisk, Toldbetjentene handlede med Fisk, Commandersergenten handlede med Fisk, Doktoren handlede med Fisk, Bagerne, Bødkerne, Smeden handlede med Fisk, alle handlede de med Fisk – Det vil sige, de købte op for fremmede Handelshuse og besørgede Fangsten opgjort og hængt til Tørring, saa blev den stuvet og skruet i Jægterne til Bergen eller i de fremmede Skibe til Spanien og Italien. Løjerlig nok, deroppe i Ultima Thule ser man 10 x saa mange Sydboere som i Kjøbenhavn – og baade Kommandanten og Skjærsandten holder ægte Krems²² i Deres Kjældere.

Skærsandten fik jeg da Leilighed til at Prøve. Jeg tror ikke, at jeg nogenstid har været Snob, men i min Ungdom havde jeg dog megen Lyst til at komme i Lag med ald slags Folk, fornemme og ringe – jeg gik lige frei[dig]²³ paa og saaledes kom jeg da ogsaa paa Siden af den store Mand paa Stedet, Hr. Brodtkorb; han var meget rig, men lignede i sin daglige Vandel iført Kalmucksfrakke og Hundeskindshue med et Par uhyre Vartowskonebriller²⁴ en Kjøbenhavnsk Jernkræmmer Kjældermand. Jeg pratede frisk op med ham og rykkede ud med megen Visdom.

Han førte et gjæstfrit Hus og bad Kaptajnerne til²⁵ Middag – da skete det utrolige, at der en Søndag kom en af hans mest betroede Folk ombord og inviterede Hr. Kaptain Oppermann og min Ringhed til Middag hos Hr. Grosseren – det var næppe før passeret, at en Styrmand var blevet indbudt og det vakte vist megen Forargelse hos Kaptajnerne, jeg hørte da en Hollænder sige „dot wærd de dyvels“; men jeg kom alligevel og generede mig ikke det minste. Der var meget fint hos Frue Brodtkorb og et Bordservice, der var af Lødighed og Gehalt. Maden var meget flot, Rensdyrsteg, Kaviar, Fugl, Lax og m.m. Jeg converserede²⁶ frisk væk Kommandanten og Præsten og Damerne. Kaptain Oppermann sagde „emhi“ og ikke stort andet.

Vi vare begyndte at Lade og Hovedladningen var Tran i alle mulige uensartede Foustager – det var meget vanskelig at stuve og det var meget vanskelig at faa noget at afstive de mange Tønder og Uxhofter²⁷ med. Da nu Grosseren talte til mig og spurgte mig, hvorledes det gik med Ladningen, benyttede jeg Leiligheden og bad om noget Brænde. Det var der intet stort Forraad af, men jeg skulde faa en del. Inde i en Fjord havde Kjøbmanden en Skov (Efter Egnens Leilighed), men det var slemt, alle hans Folk var ude i Omegnen for at bjerge Hø (Vi var sidst i Juli). Jeg spurgte, om vi

22. „ægte Krems“. Det sidste ord er lidt vanskeligt at læse og åbent for fortolkning, men der er formentlig tale om vin fra den østrigske vinby Krems.

23. Ved lineskrift, der står frei-, men sidste stavelse er så glemt.

24. Vartov, dengang en stiftelse i Farvergade i København. Vartovskonerne, stiftelsens beboere var velkendte i datiden, men, at deres briller skulle have haft et særpræg, er ikke andetsteds set omtalt.

25. Sideskift, og næste side begynder: „sig til Middag ...“

26. Desværre står der faktisk „conserverede“.

27. Uxhoft, tysk Oxhoft, på dansk oksehoved, der også var en tønde, i Norge på 231,6 liter, det vil sige omkring det dobbelte f.eks. af en norsk fisketønde.

ikke maatte sejle derover i vor Storbaad og selv skove, jo det maatte vi godt.

Dagen efter var det en norsk Helligdag, vi fik da ingen Last og jeg og to Mand tog afsted ind i Fjorden eller Strædet, som var os beskrevet og fandt rigtig Skoven (jeg haaber da, at det var den rigtige), men det var en løjerlig Skov, det var en Fjeldskrændt i Læ af Nordenvinden; de største Træer var højst 4-5 Alen, men Grenene – temmelig tykke – løb henad Fjeldsiden i 20 Alens Længde, naa! ligemeget, til os var det godt nok, og vi savede os en Ladning i et Par Timer – og vi smused i Bær, de deiligste Jordbær i Massevis, Blaabær, Brombær allerede modne og de sunde Mu[l]tebær, men de var mig for vample.

Da vi vare mætte eller trætte, gik vi lidt ind i Landet og traf paa en Lappeleir med en stor Flok Rensdyr – vi gik derhen og blev meget høflig modtaget, budt ind i Sommerteltet, hvor der var helt hyggeligt, der var smaa malede Kister, som tjente til Sæder og hvori Husgeraadet gjemtes. Manden og Hustruen [som] vare pyntelige klædte i Klædestøj med Sølvsgager og det Hele saa meget velhavende ud. Manden fortalte, at han ikke var Ejer, men kun Forpagter hos sin Broder, der havde flere 1000 Dyr. De medførte ogsaa Heste, men ingen Køer, dem havde Fjeldene ikke Græs til.

Vi bleve trakterede med den deiligste Kaffe med Renfløde, serveret i smukke Porsellainkopper og Sølvskeer. Manden var meget vidende og talte om Kjøbenhavn, hvorfra, som han sagde, de havde faaet deres bedste Mand fra, en Oberst Wibe Stokflet, som blev deres Præst og Velgjører.

Jeg har senere læst om denne menneskekjærlige Mand, der gik ud af sin ansete Stilling for at tilbringe sine Mandoms og Oldingeaar i Lapmarken. Folkene vare meget gudfrygtige og tog en saare smuk Afsked med os, bad for at det maa [gaa]²⁸ os godt paa det farefulde Hav, og at vi maatte naae den gode Havn, naar vor Livs Reise var endt o.s.v. Det var rigtig et rart Bekjendtskab og inter[es]jendte Møde, vi havde med disse gode Folk.

Vi kom godt ombord ved Midnatstide med vor Ladning og havde nu stuvet træ nok. Jeg fik to Gange Brev fra min lille Hustru deroppe i det høje Norden, og de²⁹ havde det godt hende og vor lille Pige.

Ved Midten eller lidt før af August bleve vi færdige med Ladningen. Vi havde til Ladning Tran og Rensdyrskind og i Storbaaden fuldt af Rensdyrehorn. Opperman havde stoppet sin Køje med Rensdyrskind med Haarene udad, og da³⁰ han laa i Køjen den meste Tid med Klæderne paa, saa han ud som et loddent Dyr, naar han stak Hovedet op af Kappe[n]. Han var blevet meget slem til at drikke og Folkene drev Løjer med ham.

28. Den mest sandsynlige forklaring er det manglende „gaa“, men man kunne selvfølgelig argumentere for, at der er tale om det svenske udtryk, at „må bra“, som så skulle være fordansket til „maa godt“.

29. Egl. står der „det“.

30. Mærkværdigvis står der egl. „dan“.

Jeg var kjed af det derombord, skjøndt jeg kunde gjøre som jeg vilde. Reisen gik dog helt godt og [vi] havde en tre Ugers Seilads til Helgoland, fik Lods og kom Dagen efter til Altona og fortøjede ved Lyddershuk akkurat i de samme Omgivelser, jeg var saa godt kjendt med fra min Vagtskibstour med Sk. „Elben“. Vagtskibsstationerne vare nu inddragne efter Sundtoldens Ophør.

Vi fik at høre, at der var udbrudt Colera i Korsør og Oppermann reiste strax hjem at se, hvorledes det stod til, imedens lossede vi Ladningen og gjorde Lasten reen. En af mine gamle Bekjendte fra Drengetiden paa Vagtskibet fornyede jeg Bekjendtskabet med, det var [den] gamle Jøde Jakob, som levede af at chakre med danske og især med norske Skibe, han tilbød at købe det Tranaffald, som samlede sig ved Kjølsvinet lækket ud af Fartøjet, og jeg slog gladelig til.

Vi skummede to Tønder fuld op og fik en glubende Pris for det. Det solgtes til en Pjaltegrosserer og Jakob havde svært forregnet sig, men jeg holdt paa Salget, som det var budet mig; det var egentlig noget for haardt af mig og jeg vilde ogsaa slaaet af, men Jakob havde Æresfølelse og sagde, det jeg bød, bød jeg, og da Grossereren hørte dette sagde han, ja saaledes bør det være. Vi fik noget [over]³¹ 30 Kroner for det Snavs.

Da Oppermann kom tilbage vilde han have mig med igjen, og mente, at vi dog var kommet ret godt ud af det sammen, kjendte nu hverandre o.s.v., hvorhen vi skulde, viste han ikke, blev maa-ske liggende noget i Hamburg (Altona). Jeg havde dog ingen Lyst mere til den Skude, som nu slæt ikke var dansk længere og hvis Reiser naturligvis stadig vilde gaae Nord over. Jeg sagde Nei og vilde afmønstres, og det blev jeg. De to Folk fra Korsør blev dog med. Ret som jeg var afmønstret blev Skibet befragtet til Neapel – det skulde jeg have tænkt eller vist, var jeg dog blevet og jeg anede ikke de Tider, der var i Anmarch.

Jeg reiste hjem til Kjøbenhavn. Da jeg alligevel skulde med Banen fik jeg i Sinde at sé til min Broder Theodor i Flensborg, det var omtrent lige saa nemt som over Kiel, og jeg tog altsaa Billet ad den Schlesvigske Bane; fra Neumünster, hvor Banen dreier af efter Norden, var jeg omtrent ene i Coupéen indtil vi paa en Station nær Rendsborg fik et hélt Læs af smudsige jyske Kreaturdrivere, som aldeles fyldte Vognen.

Disse 3' Klasses Vogne ere ikke som her i Danmark indrettede med Bænke langs Siderne, men med korte Bænke, som staa Lodret paa Vognens Skillerum. Det var deiligt at begynde med. Jeg satte Ryggen imod Skillerummet og strakte Benene langs Bænken, men nu fik jeg ikke saa god Plads, jeg sad usselt og var i snavs Humour, thi egentlig fortrød jeg, at jeg var gaaet fra „Louise Augusta“.

31. Et ord mangler ved sideskift, det anførte er naturligvis rent gætt.

32. SWR har regnet rigsdaler om til kroner.

I Coupeen var et Lys, saa at der ikke var helt mørk, og jeg havde taget Plads der, men det havde ogsaa Kreaturdriverens Principaler Dhr. Prangere. De vilde spille Kort d.v.s. Hyp, saaledes, at den der vinder det højeste Kort vinder hele Indsatsen. Det var det Slags Spil vi drev i den første Juletid, naar Moders Pebernødder vare Mange. I Hertugdømmerne brugtes den Gang endnu Schls. Holstensk Courant – Nei dog, men der brugtes de flade Lybskilling, hvad der jo ikke kunde undværes i Handelen med Hamborg og Lybek. Det var med saadanne Skillinger, Prangerne hyppede, ikke dog, at de talte Indsatsen. Paa det Lag! Nei de maalte Skillingerne med et lille Maal og satte paa Kortene, og der gik mange Penge frem og tilbage og Latteren skralded; jeg blev arrig, men det brød ingen sig om.

Endelig erklærede en af Dhr. sig læns paa Lybskilling – og skjønt Tilbud om Laan vare villige, vilde han ikke mere og Spillet hørte op. Min Ringhed blev bemærket og med ægte jydsk Nyfi-genhed skulde jeg jo pumpes. „Han er nok Sjømand?“ „Ja“, „ligger hans Skib i Hamborre?“ „Nej“, „hvor kommer han da fræ“, „fra Glycstad“, „legger hans Skiv da der?“ „Nei“, sagde jeg, „kommer han maaske et fra nouet Skiv“, „Nej!“ „Huer kommer han da fræ“, „fra Tugthuset“, sagde jeg, „hvor jeg har været i et Aar fordi jeg har været med til at slaa en Pranger for Panden.“ „Fræ e Tugthuset, i Gui bevaar wos“, og saa bange var Folkene naturligvis ikke for mig, men ingen vilde dog sidde paa Bænk med [mig] og jeg fik god Plads igjen.

Da vi saa kom paa Flensborg Perron, hvor der var lyst og klart og de saae mig ude af Vognen, siger en af dem, „Ued do uae Pier, A trouer the de uar Løvn han søc om de hær Touthus aa si do kommer de mæ hans Skivskiest“ – og det var det jo heldigvis ogsaa. Da jeg Dagen efter spadserede med min Broder i Flensborg, mødte vi to af Kortspillerne. De siger til mig, „Naa! De stak os en god Historie ud i Nat, hvorfor gjorde De det“, „fordi jeg var gal i Hovedet og sad daarligt, De sér selv, at det hjalp, ingen vilde jo være ved mig, og jeg fik Bænken for mig selv.“

Jyden stak i brølende Latter og vilde traktere, det var holdne pæne Folk. Følgen af det var, at vi drev af sammen, og da de hørte, at min Broder var Sadelmager og Vognfabrikant og kjendt med Bønderne paa Eggen, tog de Vogn og vi kjørte ud til forskellige og gjorde Forretninger, de bleve min Broders Forretningsvenner igjennem en Aarrække og talte tidt om mig, selv saa jeg dem aldrig mere.

Jeg havde forregnet mig med Dampskibets Afgang og maatte blive i Flensborg et Par Dage længere end jeg havde ventet. Jeg var nær kommet galt afsted paa Grund af min Lyst til Sjøv og Løjer. De holdt paa den Gang i Flensborg at gjøre Plads for den nuvæ-

Styrmand S.W. Rasmussen af Kjøbenhavn
 saa færd med mig Budskabet a færd
 Thuanus Louisi August gjenneførsel
 i Kjøbenhavn fra d. 14. November 1856
 indtil d. 15. October 1857 som jeg færd
 Thibet i Altona. I den tid gav jeg
 færdet tjenerne som Rasmussen og over
 gaaenigstend som Thibet, som jeg
 som anbefalede som færd for færd Opgjæld
 som Tilfældet til Altona som med bougen
 som i færd tjenerne

Altona d. 15 October 1857

J. Th. Oppermann

rende Banegaard, en Vej blev gjennebrudt og en Del Huse blev
 solgt til Nedbrydning. Jeg gik og saa paa Commercen og naar jeg
 syntes, at det gik trægt med Budene, stak jeg et Bud ud imellem;
 jeg var ikke forsigtig nok til at holde op imedens Publicum var
 i Hede, thi jeg var lige ved at faa Hammerslag paa en Bygning
 – heldigvis bød en 1 Daler mer. „Budet gjælder 5 Rdl“, blev der
 sagt, „den Hrr.“, sagde Auctionarius pegende paa mig „har sidste
 Bud“, „Aa jeg overlader gjerne den Herre budet – giver De en Fl.
 Vin“, „Jawohl“ sagde han og blev noteret – og jeg befriet.

Kjøberen gav Vinen, og da jeg fortalte min Broder Geschichten,
 sagde han, „din Tosse, du skulde forlangt 10 Rd Opgjæld, jeg kjen-
 der godt Manden, han havde bestemt givet det.“ Dette ærgrede
 mig slæt ikke, jeg var glad, jeg slap saa godt.

Med dampskibet „Caroline Amalie“ sejlede jeg for anden Gang
 fra Flensborg til Korsør og med Banen kom jeg til Kjøbenhavn og
 traf min kjære Hustrue og lille Pige raske.

Med Familien stod det paa de Tider saaledes til, at der i Kjø-
 benhavn af min egen Familie kun var min Søster Rasmine. Hun

Kaptajn Oppermanns
 anbefaling af styrmand
 S.W. Rasmussen, udstedt
 ved afmønstringen i Altona.
 SWR ærgrede sig over, at
 „Louise Augusta“ derefter
 fortsatte til Neapel. Det
 gjorde han allerede lige
 efter afmønstringen, men
 når han betoner det i sine
 erindringer, skyldes det
 naturligvis, at han vendte
 hjem til uventet drøje
 tider, som han kunne have
 undgået ved en langt rejse
 til Middelhavet.

havde det kun smaadt — hun var jo blevet skildt fra Manden, Sadelmager Krohn og boede nu i en lille Bolig ude i Wodrofgaards Huse paa gml. Kongevej og stred for at ernære sine to Børn, en Pige som hed Siegfride og en Dreng som hed Peter, hun syede og gik paa Strygeriet, en Industri, som lige var opkommet, og tog ellers fat paa hvad som der kunde falde. Hendes lille Dreng havde haft Hjernebetændelse og havde lidt frygtelig og var saa afmagret, saa at han lignede et Skelet med Abephysiognomie; han kom sig legemlig, men han var længe aandelig tilbage og kunde ikke holdes til Skolegang i de Aar.

Min Søster var forlovet med en maler Bajer, der ogsaa før hende havde været gift, han var nok egentlig Blomstermaler, hans Fader var ansat ved Botanisk Have og en dygtig Mand. Bajer drev det ikke til noget videre, men var ganske flittig til at skaffe sig noget at bestille og støttede vel min Søster. Jeg tog mig ikke videre af hendes Affairer og kunde jo ikke hjælpe hende — hun paakaldte eiheller min Assistance.

Min Cousine, som var gift med Portraitmaler Johannes Jensen gik det eiheller videre godt. Jensen tjente af og til meget, men han levede paa Kunstnermanér og det var altid af Haanden og i Munden — og stundom daarligt nok med at faa noget til Munden. Ogsaa der var en Dreng og en Pige, Fanny og Johannes, senere kom endnu en Datter, som hed Dagmar.

Min Søster Sigfriede, som var gift med Toldassistent Thonboe, boede endnu i Nysted og havde flere Børn, ogsaa kun Fattigdom som i hele Toldassistentklassen.

Min Broder Carl var jo ogsaa Toldas[s]istent under Eckernførde og boede paa Noer, hvad før er noteret. Deres Familie var ogsaa i god Fremvækst og der var ogsaa knapt om Brødet; men der var bedre Orden i Huset og noget bedre Velstand, endelig boede de billigere. Vi hørte kun lidet fra dem i de Dage.

I min Hustrues Familie var der eiheller stort at sige. Gamle Svingerfatter arbejdede jo lidt endnu og Svingermøder var driftig. De havde en større Leilighed i Teglgårdsstræde, hvoraf en Dél lejedes ud til enlige Herrefolk, som for en Del fik Kosten hos Svingermøder. Vi toge ogsaa vores Mad hos de gamle — og saaledes slog vi os igjennem.

20. DRØJE ÅR 1857-58. RIGNINGSARBEJDE OG EN REJSE MED „MARIE“ TIL ROUEN

Forfatteren må lave skibsmandsarbejde, og som styrmand skammer han sig over de begede næver, men en Bornholmer bringer ham på bedre tanker – 28 · Arbejdet med og afleveringen af „Niord“, hjemtagningen af „Maagen“ – 30 · I foråret 1858 får „rigger Rasmussen“ arbejdet med den store „Westfold“ og bringer også ballast ombord – 31 · Sophus Rasmussen tager en lille tur til Bornholm, skildrer dette afsnits personers videre skæbne, og tager sig en frihed overfor Krydstoldinspektøren, men får et løfte – 33 · Styrmand Rasmussens sidste hyre i koffardifarten – 35 · Rouen er fuld af fiffige og fornuftige franskmænd uden forstand på illumination – 36 · I Söderhamndistriktet indlades tæt ved savværk, og styrmanden når hjem for at blive krydsbetjent – 38

Der trak forøvrig en slem Tid op for os – og for mange andre. Det er jo saaledes, at naar Handel og Vandel har gaaet uforstyrret i en Del Aar, er der jo hist og her overspecialiseret, og der indtræder da en Reaction, alle blive forsigtige. Kapitalen holder sig tilbage. Regnskabet skal først opgjøres. Banker og Storhandlere skal sé, hvad de i Grunden ejer; mange blive da klar over, at de egentlig Intet ejer; saa kommer Kracket, et Par store Huse falder og der bliver Panik.

Folk strømmer til Bankerne og vil have deres Penge og paa kort Tid er aldt i Forvirring, fiffige Speculanter, som maaske rigelig kunde klare for sig, benytte Situationen til at fremtvinge Akkorder, hvorved de stundom tjene umaadelig, idet de maaske slipper med at give 50 til 80 % i Stedet for Fuld Valutta; andre speculere i at drive alle Papirer ned, kaste deres Papirer i Pengemarkedet og byder ud, men deres Agenter købe rask Papirerne ind igjen, er saa Coursen trykket ned, saalangt som mulig og de har faaet en Masse Papirer paa Haanden, drives Coursen op igjen, de har Pressen til Raadighed. Imedens saadan Forvirring (Krise) staar paa, hviler jo en Masse Forretning og Tusinder af Arbeidere, Søfolk og Haandværkere gaae ledig.¹

En saadan Krise indtraf over hele Verden i Slutningen af 1856 og naaede Danmark i Sommeren 1857. Det var ikke muelig for mig at faa en Styrmandshyre. Naa! ledig kunde og vilde jeg ikke gaa. Beg og tjære er Baadsmændsære – jeg var jo dreven i Takkelladsarbejde (Skibmandsarbejde) og jeg søgte Skibsværfterne. Paa Kjøbenhavns

1. Forfatterens skildring af en krisen er på et såre agtværdigt teoretisk niveau, blot er det besynderligt, at han ikke medtager Krimkrigens ophør i 1856 som den udløsende faktor.

Rhed var om Sommeren en stor fransk Damper blevet rendt i Sænk og igjen optaget af det Switzerske Bjærgningsforetagende.

Dampskibet laa ved tysk Plads (Jakob Holm og Sønners Værft) og repareredes af Baumgarten og Burmeisters Maskinværksted. (Dette Værksted var fra en ringe Begyndelse i svær Opkomst, hedder nu Burmeister & Wain og har anlagt Refshaleøen med stort Jernskibsbyggeri og Dok.) Formanden for Arbejdet var en Bekjendt af mig, en vis Kreutzkamp, som var Baadsmandsmath i Matroskorpset aldt da jeg var Lærling. Tilløkket af Embedsværdigheden havde han modtaget Plads som Havnefoged i Mariager, men der tjente han nok ikke en Gang det tørre Brød, saa han opgav den Værdighed og tog fat paa Merlespigeret igjen; nu var han godt i Gang som Formand paa Pladserne, men ellers en ru Ulk.

Han var meget tilfreds med at faa fat i mig og jeg hjalp ham med Rigningsarbejdet og bragte Damperen igjen i Orden, min fortjeneste var 8 mk daglig = 2 Kr 66, ingen hél daarlig Fortjeneste; men det var ikke Chick i Kjøbenhavn, at Styrmand tog Arbejde, saa det pinte mig noget – det hændte jo iblandt, at ledige Styrmand drev om paa Pladserne, pyntede og røgende, naar jeg saa stod oppe i Rigningen, ærgrede jeg mig lidt, hvad der var dumt af mig.

Paa samme Plads var ansadt som Dagvagt og Portner en gammel Bornholms Ulk, hvem jeg ofte talte med. Jeg sagde ham en Gang, at jeg var nødt til at tage Arbejde og det var flovt for mig som Styrmand. Bornholmeren sagde de gyldne Ord. „Det er godt Brød, som os Føder, bedre for Dem med et Par begede Næver end med Handsker og Cigar. Styrmandene render her paa Contoiret tykt som Smuld – bedre for dem om de tog fat som De gjør.“

Samme Dagvagt var mig i den kommende Vinter og Sommer til megen Nytte. Pladsen laa fuld af oplagte Skibe og de skulde naturligvis passes og vedligeholdes. Naar nu en Kaptajn skulde have noget gjort, anbefalede Manden mig og Kaptainen ville selvfølgelig [hellere] have med en paalidelig Mand at gjøre end med en Havneshøver, som den Tid var en simpel Bestilling. Jeg blev altså, hvad man nu kalder Rigger. Jeg havde flere gode Akordter, men det var ingen regelmæssig Fortjeneste, som man kunne stille sin Fremtid paa.

Paa Jakob Holm & Sønners Værft blev den Gang i 1857 bygget det første Jerndampskib, som var bygget aldeles af danske med Maskineri og aldt. Det var sadt i Vandet og skulde nu tiltakles. Kreutzkamp havde den Bestilling og skulde have 100 Rdl. derfor. Jeg bød ham at vilde gjøre det for 80 Rdl. og selvfølgelig slog han til, og

jeg havde en god Fortjeneste og stod oppe paa et Loft og lavede det Pilleri.

Siden blev jeg bekjendt med Burmeister og lavede hele Damperen i Orden med Anbringelse af Roret, Styregreier, Ankere og Seil. Det var Postdampskibet „Niord“, der var bestemt til at løse den gamle „Maagen“ af paa Routen Assens og Aarøsund, thi endnu i 1858 gik Posten den ældgamle Route; saavel jydske som Hamborgposten samledes ved Aarøsund og gik over Assens og Nyborg til Kjøbenhavn, men det var ogsaa i den sidste Stadium med den Ordning.

Dampskibet skulde føres af en Mand, Andreasen,² som havde været Styrmand med et af Flaadens Dampskibe i Postfart og som var en meget tarvelig begavet Mand. Chefen for hele den Søfartsafdeling, der hørte under Postvæsenet var Comandeur Lytken, der i sin Tid havde ført Flaadens Dampskib i Postfart imellem Kjøbenhavn og Stettin. Jeg fik Leilighed til at tale med den Mand i den Tid, jeg ordnede „Niord“ og paa Prøvetour, som vi før Afleveringen foretog med Dampskibet, og jeg bad ham om mulig at anbringe mig i Postfarten, hvortil han ikke var uvillig, men Plads foreløbig var der ikke, i „Niord“ skulde der ingen Styrmand være, men kun en Bestemand. Jeg ville gjerne foreløbig bære den Tittel, for Styrmand var jeg jo, men Bestemands Pladsen var aldt givet til en kjendt Mand i Beltfarten fra Assens, men jeg kunde jo høre til ham o.s.v.; jeg var jo saaledes situeret, at jeg ikke kunde vente, men maatte tage, hvad der kunde faaes.

Foreløbig gik jeg med „Niord“ til Assens for 2 Rdl. om Dagen. Med os var Styrmand Bøving, min Collega fra Dampskibet „Jylland“, som var blevet med „Jylland“, der jo var Statsejendoms, senere havde han været paa Stettinerruten og tjent godt, nu var Skibet oplagt for Vinteren og det var Meningen, at vi skulde have den gamle „Maagen“ med hjem til Kjøbenhavn. En skønne Dag seilede vi da med „Niord“ og det var ganske rigtig, at Andreasen var et Fæ, han mægtede ligefrem ikke at finde Ulvshaletønden, men vi var jo fire Navi-gateure ombord, thi foruden Kapt. Andreasen og Bøving var baade jeg og min Kammerat, en Mand som hed Schmidt Styr-mænd. Schmidt var netop hjemmehørende ved Ulf-sund – der var altsaa Raad nok ombord i denne lille Skude. Forøvrigt havde vi Lods hele Veien fra Møen til Assens.

Vi var tre Dage om den Tour. Vi ankrede baade [i] Bøgestrømmen og i Svendborgsund. Dagene vare jo meget korte og „Niord“ kunde kuns løbe 8 Mile Fart. Lodserne gik ei heller med fuld Kraft nede mellem Smaalandene. Den tredie Dags Emd. kom vi til Assens og leverede Damperen der. Dagen efter gik vi ombord i den gamle „Maage“, der stank af Fedt og Skidt med Tugt at melde. Ja, den trængte sandelig til Afløsning. Vi var to Dage om at naa Korsør.

2. Her en rettelser, som forfatteren ikke førte helt igennem, men der har kunnet korrigeres ved at udelade et par småord.

Vi fik Kul i Korsør og begav os igjen paa Eventyr; det kulede stift af Luvart og der løb stærk sønden Strøm i Beltet og vi avancerede kuns smaadt. Bøving var ei heller dristig som Skipper – hvad han aldrig før havde været og han besluttede at vende om til Korsør igjen; det var jeg kjed af og forestillede ham, at vi godt kunde [naa] Svendborg eller i aldt Fald Faaborg, men, sagde han, i Korsør har Postvæsenet Kul og der er bedre Forbindelse med Kjøbenhavn o.s.v., hvad der jo var sandt nok, og saa gjorde vi Vendereise, gik til Korsør og lagde Skibet op og reiste saa paa Statens Regning til Kjøbenhavn med Banen – og saa var min Geschicte med den lille „Niord“ slutet, den havde dog givet mig ret god Fortjeneste i et Par Maaneder.

Gik jeg saa Vinteren igjennem og arbeidede og skibmandede med et og andet Skib indtil hen paa Foraaret, da jeg en Dag blev opsøgt af en vis Hansen ved Pramlauget, et Slags Formand. Hansen var eller havde været Styrmand med Flaadens Lastdragere, især med Kuffen „Sehested“. Disse Skibe var kuns i Fart om Sommeren og de kostede mange Penge, da det naturligvis var langt billigere, om Flaaden havde befragtet Skibe til at hente Kul i England, Hamp i Riga og Tømmer i Danzig, men det hørte til Traditionen og man lod det den Gang gaa i den gamle Skure.

Rigsdag, Socialister og Venstremænd havde endnu ikke Magten,³ (hvad der dog ikke altid var saa galt). Altsaa med disse Skibe sejlede Hansen og det blev Tiden til, de skulde i Fart. Hansen var ellers Storsjover, det vil sige, han tog Akordter og sammen med Pramfolkene havde han større Arbejder.

Han havde netop en Havarist, en stor Amerikaner, der var solgt til Norge, var kommen fra Østersøen med Trælast, var bleven Læk og laa for Havari i Kjøbenhavn. Kaptajnen hed Bjørnæs og var fra Tønsberg. Skibet var omkring 500 Cml, altsaa som en af vore Fre-gatter i Flaaden. Skibet var blevet udlosset og kalfaktret overborde, det trængte rigtig nok dertil og var en forskrækkelig gammel Vase, den havde vist sig for rank til Tømmerfarten og der var taget 4 Fod af Masterne, nu skulde den krænges over og kalfaktres i Bunden.

Hansen tilbød mig at tage Affaire for ham, hvad jeg jo gjerne gik ind paa og jeg gik altsaa i Arbeide hos Kapt. Bjørnæs, som var en middelaldrende flink og venlig Mand. Til Arbeidet under Krængningen etc. etc. havde jeg Dagleie 3 Kr daglig eller 9 mark, som det dengang hed. For Nattevagt etc. extra havde jeg extra Betaling og tjente ret godt.

Det var Arbeide, jeg kunde lide, endskjøndt jeg maatte klatre i Rigningen som en Dreng og være her og der – thi egentlige Matroser, som forstode sig paa Riggerarbejde var der kun faa af i Kjøbenhavn og saa store Skibe som „Westfold“ (det var Skibets nye norske Navn) kom sjelden for i Kjøbenhavn, men jeg var jo kjendt med Sagerne fra Orlogsværftet paa Nyholm.⁴

3. Socialister i partisammenhæng var dog også lidt vel tidligt i 1858.

4. Manglen på riggere hang utvivlsomt også sammen med, at skibsbygningen på det civile område i vid udstrækning var overgået til provinsværfter, der kunne gøre det billigere, selv Jacob Holm & Sønner var ved at lukke ned m.h.t. nybygning af sejlskibe på deres værfter på Christianshavn. At Orlogsværftet skulle bruge sin store kapacitet på civile opgaver var utænkeligt. Følgelig var der en niche for folk som SWR.

Naar jeg betænker det Staahej, der fandt Sted, naar en Fregat af Størrelse som „Westfold“ skulde rigges – Højbaadsmand som Takkelmester, 3-4 Topsgaster i hvert Mærs, Piben og Syngen ud – og nu jeg næsten ene kjendt Mand med 6-8 Sjøvere – det var jo en Forskjel, men vi klared os stolt. Da vi skulde opsætte (sætte omhaug, hedder det i Sømandssproget) de store faste Stænger, maatte jeg jo selv være i Mærset, anbringe Vindereb og ordne det fornødne.

Jeg havde med mig en Koffardimatros, som løste mig af i Briggen „Rota“, han var flink nok, men hel ukjendt med saa svær Riggerværk, de andre 6-8 Mand hev i Gangspillet og Stænger begyndte at glide, der gik naturligvis stærk Kraft paa Vinderebet og det knagede i Blokkene, min Kammerat blev saa nervøs, at hans Bén rystede, saa at Knæerne bogstavelig talt sloge sammen, og det var lettende Øieblikke, ogsaa for mig, naar Stængerne vare komne saa højt, at Slutholtene kunde skydes ind i Slutgatterne og Stangen saaledes hvilede paa⁵ og Vinderebene skæres ud. Naa, aldt gik godt og Skibet blev taklet, Kaptainen var tilfreds, men naar jeg nu tænker over, var det dog en ussel Løn for saa vigtigt Arbeide.

Det blev saa paa Tider, at Skibet igjen skulde indtage den Ladning Trælast, der var oplosset, men under Trælasten skulde lægges en Ballast af store Kampesten, som laa i en Dynge ved Bolværket. Kaptain B. kommer til mig og siger. „Jeg er blevet uens med de Folk, som aldt i Efteraaret fik Akord paa at indlade Tømmerladningen – de forlanger efter min Mening formeget for at lægge Stenballasten; vil De gjøre det for 50 Rdl (=100 Kroner), saa skal jeg nok holde Dem skadesløs, hvis de ikke kan klare Dem med den Akkord.“

Et eneste Blik paa Skibets Stilling og Stendyngens Stilling overtydede mig om, at det kunde jeg Læt staa mig ved, og jeg slog til. Skibet havde to store Kahytvinduer i Agterenden saa store som Kanonporte og min Plan var strax fattet.

Jeg gik hen til Porten paa Værftet (gamle A[s]jatiske Plads), hvor der stod en Del ledige Arbeidsmænd, ikke Sømænd. Jeg traf en Mand, der havde været Fyrbøder med „Jylland“ og tilbød ham Arbeide, tog en anden sølle Stakkel, der trængte sig frem og gik ind paa Pladsen med dem, „hvad forlanger De i Dagløn“, „En Daler sagde de“, „Godt I skal faa 1½“, siger jeg, „naar I vil staa mig ved mit Arbeide, vi skal have denne Stendynge ombord i Skuden der, et I med paa den“, „javel! men det bliver et svært Arbeide“, „ikke hvis I gjør, som jeg vil.“

Naa! saa lavede jeg en Stilling⁶ af store Planker fra Bolværket hen til Agterportene, fik fat i to Trillebøre og gik an. Skibet havde været forsynet med fuldstændig Mellemdæk, dog kun saaledes, at der var et 2 Alen bredt Dæk paa hver Side. Den ene Bør tog jeg

5. Et ulæseligt ord. Lidt mærkeligt, at der står mere, for stangen hviler jo netop på slutholten.

6. Hvorved, som det fremgår, nærmest forstås et stillads.

ind paa Sidedækket og den betjente jeg selv. Fyrbøderen kjørte Stenene fra Dyngen til Agterporten og Stymperen læsede paa. Ved Middagen kom Kaptain B. og sagde, „De tager fornuftig fat“.

Næste Morgen (Vi havde ikke Arbeidet længere end til almindelig Pladstid) ved Frokosttid var alle Stenene ombord, hvorefter vi alle tre gik i Rummet og jevnede dem saaledes, at Skibet laa paa den Amning,⁷ som Kaptainen ønskede, og jeg fik mine Penge. Ræsonabel som jeg (maaske desværre) er af Naturen, forhøjede jeg mine to Sjoveres Dagløn, men min Part blev dog for 1¼ Dags Arbeide om ved 40 Rdl, hvilken er den højeste Løn, jeg har tjent ved Arbeide i Land paa saa kort Tid.

Nogle Dage efter kom der norsk Besætning til Skibet. Jeg blev og hjalp til at slaa Seil under, men det gefalt mig ikke længer, den norske Styrmand komanderede, hvad jo hans Pligt og Ret var; men jeg var selv Styrmand, det generede mig, jeg søgte og fandt andet Arbeide. Kpt. Bjørnes sagde mig pænt Farvel og sagde, at hvis ikke der var sendt ham Besætning fra Tønsberg, vilde han gjerne have havt mig med – hvad jeg maaske dog ikke havde gjort, da jeg fremdeles søgte Virksomhed fra Kjøbenhavn. Jeg kom dog til at fare med en Bjørnæs samme Aar, som senere skal meldes.

Der laa en Skonnert fra Bornholm i Kjøbenhavn, en Frugtfarar, som førtes af en Kapt. Kalberg. Skibet skulde gaa til Rønne for at fortømre, og han søgte et Par Mand for at hjælpe sig over, og jeg gik med ham. Skulde have 25 Rdlr (50 Kroner) derfor og fri Hjemreise. Kolberg var en pæn og oplyst Mand, en rigtig Gentleman, som man kunde have Lyst til at sejle med – desværre havde han sin fleraarige gamle Styrmand, der kun var hjemme paa Besøg i Frederikshavn. Vi drev i næsten Stille til Rønne og jeg hjalp Ballasten ud. Jeg kunde blevet for 5 mk = 1 Kr. 66 Øre om Dagen til Skonnerten var fortømret, men da jeg dog ikke kunde komme med Skibet i Frugtfarten, kunde jeg jo ingen Fordel have deraf. Tiden var fremdeles saa ussel for Sømænd, som tænkes kan.

Aa, Jeg ser, at jeg har sprunget en Episode over i disse Livs-erindringer, som er betegnende for Tilstanden – og maa gaa nogle Maaneder tilbage. Strax, da jeg var færdig med „Niord“ og søgte Hyre, traf jeg paa den Styrmand Jakobsen, som jeg har omtalt fra min Rigareise – han var Styrmand med en lille Vestfarer, Briggen „Brasilianeren“, et af Brobergs Fartøjer, som altid gik i Kaffefarten paa Rio Janeiro – man tilbød mig Hyre som 2' Styrmand, og da jeg var kjed af at gaa i Land, sagde jeg ja, haabende at man skulde – i Betragtning af, at jeg var et befarent Menneske – give mig en passende Hyre – ja vist – 20 Rdl blev der mig budt; jeg blev ombord til Skibet skulde mønstre, for at tage Fortjenesten saalænge, men saa sagde jeg til Kaptainen, at jeg ikke kunde seile for den Hyre, hvad han fandt rimelig.

7. Amning kan oversættes ved dybgang. Der er blevet korrigeret for slagside, og dybgangen er så at sige blevet „indstillet“ for og agter.

Der gik en vis Wedel, som jeg vidste gjerne vilde med Skibet – han var lidet ansét i Kjbh., og han gik ombord for de 20. Ja, Tiden var ussel. Derefter var det, at jeg tog Arbeidet i den store Nordmand, som før er fortalt.

Da jeg nu har omtalt adskillige Personer, som jeg ikke mer faar med at gjøre, vil jeg andføre dere[s] senere Fata: Styrmand Hansen, som allerede var i Pramlaugget fik en lille Damper „Dan“ at føre, som hørte Pramlaugget til. Hvor nu Frihavnen ligger, laae den Gang forskjellige Pladser. Oplagsplads = Ballastplads o.fl.L. Disse gik over til et Actieselskab under Navn af de forenede Oplagspladser og deri blev Hansen en af Direktørerne og spillede en større Rolle i Kjøbenhavn. Han ældedes dog tidlig og døde 60 Aar gammel. Vi var altid gode Venner, naar vi af og til mødtes. Han var langt forud for mig i Velstand – kunde reise til tydske Badesteder o.l. og blev kaldet Hr. Direktør, men han blev ikke vigtig – jeg mindes ham med Venlighed.

Kalberg døde saa mange Sømænds Død, den Dag, jeg forlod Bornholm, var der strandet en stor Pappenburger Skonnert paa Hvide Odde – den tog Kalberg af og førte siden som sin Ejendom, med den kæntrede og druknede han – han var en brav og dygtig Mand.

Styrmand Jakobsen gik fra „Brasilianeren“ i Rio og fik et stort Skib, en Amerikaner, hvorfra Mandskabet var dødt ud eller rømmet og Wedel kom hjem som Overstyrmand (Det skulde jeg have vidst). Jakobsen førte senere stort Dampskib i lang Tid, er vel nu hørt op. Wedel giftede sig med en Amagerpige og en Skonnert og klarede sig forhaabentlig godt med dem begge.

Kpt. Bjørnæs sejlede med den gamle „Westfold“ ½ Snes Aar, da hændte det, at de fik et saa forskrækkeligt Vejr i Vesterleden, at Skuden sprang Læk, Mandskabet forlode den, men Kaptainen kom ikke med – vilde maaske ikke. Skibet sank ikke, Bjørnæs alene sejlede den til Amerika og hold overalt i 8-14 Dage⁸ – da han fik Hjælp, sank han helt sammen af Udmattelse og kom sig meget sent – for hans raske Daad fik han megen Berømmelse i sit Fædreland.

Saa gaar vi videre med mine Erindringer. Strax jeg var hjemkommen fra Bornholm og gik og snusede mig noget op, kom jeg ud paa Toldboden og fik at sé en Jolle fra Krydsttoldinspections-skonnert „Argus“ – Jeg kom til at huske paa, at jeg en Gang havde tænkt paa [den]⁹ Vej, og jeg gav mig i snak med Folkene. Jeg fik Underretning om, at Krydstol[d]inspecteuren var Kaptl. Peder-sen af Flaaden, som havde været min Næstkommanderende paa Trekroner og for hvem jeg saa tidt havde gaaet Bud til hans Forlovede (Frk. Ejde).

Krydsfolkene sagde mig, at han var til Middag i Nyhavn, og jeg afsted derop og lod ham kalde ud fra Selskabet. Han blev dog ikke

8. „hold overalt“, en mærk-værdig sprogbrug, men må vel betyde, at han holdt ud. Når det overhovedet kunne lade sig gøre, må det have været fordi han surrede både roret og sig selv fast, så han har kunnet få sig lidt søvn en gang imellem.

9. Glemte ved sideskift.

Vred, fordi jeg tog mig saadan Frihed, hørte venlig paa mig og lo-vede mig Plads i Krydsflotillen som Krydsbetjent. Der vilde netop blive Plads til 1st October, da Flotillen skulde forøges med to Jagter. Jeg skulde kun skrive et Andragende og indsende det til Inspectoratet i Korsør – og det gjorde jeg samme Dag.

Samme Dag fik jeg ogsaa Hyre med en norsk Brig, der kom fra Østersøen [og] skulde gaa til Rouen med Planker og tilbage igjen. Jeg beregnede, at det saa omtrent kunde passe med den Tid, der var berammet for Plads i Krydsvæsenet og gik ombord i Briggen, der laa paa Yderrheden; først maatte jeg dog forskaaffe mig Pas hos den franske Konsul, jeg maatte gaa som Passager (for noget i den norske Søfartslov, som jeg ikke husker),¹⁰ skulle have 32 Rdl. maa-nedlig. Briggen hed „Marie“, var en gammel Amerikaner og Kapt. hed Bjørnæs og var Broder til Kaptajnen paa „Westfold“ – han var et helt ungt Menneske paa 23 Aar, lystig og freidig.

Saasnart jeg var kommen ombord i Briggen, lettede vi og stod Nordefter Sundet igjennem. Ladningen var Fyrreplanker og Reisen gjaldt Rouen i Frankrig. Vi begyndte med god Vind, som holdt sig til vi vare passerede Lindesnæs og efter Bestikket stod 30 Mil af Næsset. Saa gav det en voldsom River af Nordvest, der blæste næsten alle vore Seil i Stumper, den ene Nat havde vi da en forskrækkelig Søe og Stormen holdt paa til hen paa 3de Dagen.

Om Aftenen, da jeg havde 1st Vagten fik jeg Fyr at se i Læ, gik op i Vantet – ganske rigtig, vi havde Skagens Fyr forud i Læ. Jeg purrede Kaptajnen og varskoede „Skagens Fyr i Læ“, han svarede, „Aa, Derre er nok gall“, men op kom han og rigtig var det jo. Da vi troede os godt klar af Jylland, var vi i Virkeligheden paa en Læ-ger af Hanstholmene, og Søen, vi havde saa forskrækkelig om Nat-ten, var ligefrem Grundbraad af Jydskekysten – hvorledes vi vare drevne klar af Brogerne¹¹ og det Hele, maa Gud vide. Nu laa vi uden Seil og drev med en voldsom Strøm ind i Kattegattet, hen-ad Morgenvagten var de svenske Skjær i Sigte. Vi havde ypperligt Mandskab og fik hurtig andre Mærseil under, fik Skuden vendt og stod igjen ad Nordsøen til.

Da vi fik Tid til at klare op og peilede Pumpen, havde vi Lasten halv fuld af Vand, den gamle Kasse havde ogsaa arbeidet haardt. Reisen gik iøvrigt godt, og vi kom efter 4-5 Dag[es] Forløb uden-for Seine Barren og tilankers ved Honfleur. Paa Seinen har det sig underlig med Højvandet, det kommer saa at sige med ét,¹² der rei-ser sig en Søe med hvid Skumkam, og det gjælder at have Ankeret klart og tilbørlig Kjætting i, naar Barresøen kommer.

Vi havde en løjerlig gammel Snegl til Lods, som ingen kunde forstaa et Muk af – Da Søen var i Færd med at komme (hvad han jo kjendte, men vi ikke) begyndte Fyren med at skabe sig og ge-sticulere – sprang forud til Kjættingen og agterud til Rattet, men

10. Det har haft noget at gøre med, at besætningen skulle være mere eller mindre – især mere – norsk, en regel der altså på såre enkel vis kunne omgås.

11. Brogerne, formentlig nogle grunde udfor den jyske vestkyst, men betegnelsen har ikke kunnet verificeres.

12. Der står kun „et“, ikke „ét“, hvad man kan undre sig over.

inden det, han havde havde tænkt sig at gjøre, var udført, kom Flodbølgen og det ruskede svært i gamle Briggen, men Kjættingen holdt og det gik altsammen godt.

De skal kunne komme saa voldsom disse Flodbølger, Vandet stiger i et Nu flere Fod, saa at Skibene ved Kajerne, Barker og Pramme og aldt, hvad¹³ der flyder, rive sig løse, sprænger Fortøjningerne og der er sket uhyre Havarier. Det er hændet, at Ankerliggere, hvis Kjættinger ere sprængte, ved Flodbølgen eller Barresøen, ere kæntrade og blevne Vrag med det samme og Mandskaber ere gaaede væk – det var i ældre Tider, nu og aldt da jeg var der, var der bygge[t] Breakvatter og lagt Dæmninger, der brød Bølgens Magt; men Kraft var der alligevel i den og er vel endnu, selv oppe ved Rouen ruskede det i os.¹⁴

Rouen var en mærkelig gammel By. Kagen stod med nye store Bygninger, men inde i Byen var der gamle Borge, der lignede Fængsler og vist aldt vare gamle, da de brændte Jeanne de Arch i den gode By. Byen var ellers en rar billig By og navnlig forekom Klæder mig billige. Fiffige Folk, disse Franskmænd, og de tage aldt nøje med sig. Lige over for os laa saaledes et Hotel for finere Gæster, jeg lagde Mærke til, at der stadig kørte en Kærre til og fra med noget, som lignede Kalk. Jeg gik op og saa ganske rigtig, i Kjælderen var et Varmeapparat, som om Vinteren var til at opvarme det store Hus, men samtidig benyttedes Varmen til at brænde Kalk, i Kjælderen var Kalkovnen.

Saaledes bemærkede jeg mange Træk af Franskmændenes fornuftige Sparsomhed og tagen enhver Fordél i Betragtning, men hos dem alle var der et forekommende og høfligt Væsen. I alle Boutikker saa jeg, at Principalen selv tog Del i Expeditionen og Fruen var ved Kassen, vist meget fornuftigt. Det syntes ikke, at nogen generede sig ved sin Stilling. Haandværkerne skulde ikke have en Dreng for sig til at slæbe Værktøj eller Arbejdsklæder, Nei, enhver var Tjener for sig selv og skammede sig ikke ved at bære sine Arbejdsklæder. Vi havde Tømmerfolk ombord til at kalfactre udenborde og Dækket; det gik flinkt og de Folk holdt ikke lange Middagshvil, men Arbejdstiden var sluttet Kl. 5 Emd.

Den Tid regjerede endnu Napoleon d. 3' i Frankerige og Napoleonsdagen faldt netop i den Tid vi laa der. Der blev gjort Anstalt til store Festligheder og Byen pyntet, men det forstod de gode Franskmænd sig ikke videre paa; der var Flag i Tusindvis, men kun franske Flag, det var saa ensformig.¹⁵ Om Aftenen var illumineret, med lige store Afstande store Stilladser med couleure Lamper, der dannede et N og et E, altsaa Napoleon og Eugenie, kjedeligt over ald Maade.

Bag ved Byen ligger et Højdedrag, hvor der skulde laves noget rigtig stort i Retning af Illumination. De tændte Lamper i mere

13. Egl. står der „hvor“.

14. Egl. står der „I os“.

15. Egl. står der „det saa var ensformig“.

end tre Timer. Jeg tror nok, at det skulde være en kronet Ørn, men det tog sig flovt ud for en som mig, der kjendte Illuminationer fra Tivoli og selv været Arrangeur (Jeg hængte jo Lamper op i Træerne, da jeg som Dreng boede i Nyboder og min Vært Grim var Baadsmand derude). Jo, vi forstod at arbeide med Lamper.

Det var ellers en rar Dag i Rouen, Vejret var godt, og der var meget at se, men det gik mig som Mikkel i „de danske i Paris“,¹⁶

Det var ellers plasér at lure derpaa

Hvis man bare de Mennesker kunde forstaa men jeg kunde ikke ret mange franske Ord, det franske falder ikke saa let at lære som Tydsk eller Engelsk. Jeg klarede mig dog ligesaa godt som Mikkel og fik, hvad jeg ønskede. Om Emdg. saa jeg Borgervæbningen trække op foran Hovedkirken. Den tog sig stadselig ud, man saae ret at Franskmanden elsker det militaire, men ikke det stive strixe som Preuserne, men det flotte lette.

Det var Sommer og varme Dage og Floden vrimlede af badende Herrer og Damer, der svømmede meget ugenert omkring. Herrerne kun iført Svømmebuxer, Damerne i Badedragter, der forraadte langt mere end de skjulte. De kom ganske ugenert hen til Skibssiden og bad om en Tougende til at hvile sig i. En Herre forestillede sig for mig som Byfogdens Fuldmægtig og Damen som sin Hustru. Jeg bød ham en Cigarret og hende en med. De toge gladelig imod dem og nød den hængende hver i sit Reb, men det kneb med Tændingen, thi jeg maatte støtte ved Damen imedens jeg holdt Tændstikken til Munden af hende – Naa ja! hver Land har sin Skik. Jeg fik ellers min Erfaring fra Vestindien stadfæstet, at Qvinder svømmer klosset og tungt.

Vor Tømmermand blev syg og maatte paa Hospitalet. Jeg besøgte ham der, det var naturligvis barmhjertige Søstre, der passede Patienterne, men Nationen fornægtede sig ei heller hos de barmhjertige Damer, de bar deres Ordensdragter med mere Gratie end de Søstre, der pleiede mig i Antwerpen. Der var Forstanderinden en bred flamsk Kone, her en fin Dame i flot vid casemirs Kjole med stort Sølvkors i Sølvkjæde paa Brystet, hun sad i en Glasloge, paa hvis dør stod malet „la Dame de Réligiøse“, men de passede deres Syge godt og venlig, sagde Tømmermanden, lad dem da Følge Landets Skik og kokettere lidt med Dragterne.

Saa bleve vi færdige i Rouen,¹⁷ bleve befragtede og skulde gaa til Østersøen, helt op i Bottenhavet forbi Qværken til Söderhamn og der lade Planker til Frankrige. Vi gik ballastede med Kalksten og stak af fra Rouen. Vi laa en Dags tid paa Floden ved et Værft – jeg husker ikke hvorfor, men der fik jeg lejlighed til at se et Vinlager i en Kjælder hugget ind i Kalk eller Kridtbjerget, der var lange Gange og Gallerier udhuggede, hvor en Uendelighed af Champagneflasker vare lagrede. Vi gik med Staaltraadsmasker paa

16. De danske i Paris, vaudeville fra 1832 af Johan Ludvig Heiberg.

17. Egl. står der helt uventet „Antwerpen“, naturligvis en tanketorsk foranlediget af, at Antwerpen netop har været i tankerne.

for Sikkerhed, hvis der sprang Flasker, der skal ske meget hyppig. Vinen, vel et Slags Champagne, skjøndt det jo ikke var det rigtige Champagneland, kostede paa Stedet der 1 Kr. Flasken og vi smagte den jo Begribeligvis.

Saa gik det igjen ud paa Voven, vi havde en fin Reise over Nordsjø og Kattegat og stoppede paa Helsingør Rhed. Hvor der [laa] Brev til mig, at der var Plads til mig i Krydstoldtjenesten som Krydsbetjent, og jeg skulde melde mig den 1st October. Jeg svarede og takkede for Pladsen, men var paa Reise til Østersøen, men haabede at være saa tidlig tilbage, saa at jeg kunde følge Ordren. Dagen efter sejlede vi ad Østersøen til og havde en god Reise op til en Udhavn i Søderha[m]nsdistrikt, hvor vi skulde lade.

Hvilken Rigdom paa Skov dog deroppe, men dødt og tridst det Hele, ikke en Lyd, man hørte uden susen fra Saugværket, men der var ogsaa Liv, og som det gik; de store Stammer bleve flaadede hen til en Træslisk, Krogen blev hugget i, og i mindre Tid en et Minut laa Stammen paa Saugstillingen. De bleve lagte i et Lag til Stil- lingens Brede var fuld og rutch foer de igjennem Saugen og var Planker – rapt gik det igjen paa en anden Stilling, hvor Kanterne bleve skaarne af og Plankerne vare færdige til Indladning. Det var meget interessant at se.

Vi fik Ladningen henimod Midten af September, det frøs allerede om Nætterne og jeg var glad for, at vi kom afsted og naaede akkurat til Helsingør ved September Maanedes Slutning. Der laa Brev fra Krydstoldinspektionen, at der var Plads til mig som Krydsbetjent. Jeg blev strax afmønstret, men da Dampskibet først gik til Kjøbenhavn næste Morgen blev jeg i et Sømandslogi den Nat – og det er den eneste Nat, jeg i min Sømandsperiode har sovet i et Boardinghus.

Jeg var den Aften i Theatret og saa Jeppe paa Bjerget og Dagen efter reiste jeg til Kjøbenhavn, hvor jeg fandt aldt vel, saa var jeg idetmindste foreløbig færdig med Koffardifarten.

21. KRYDSFARTEN 1858-1861

Krydsbetjent Rasmussen tiltræder; der berettes om Krydsflotillen i almindelighed – 39 · Og om tilværelsen i No 6 i særdeleshed – 41 · Der lægges op til jul og krydsbetjent Rasmussen kører med baron Juel helt til Roskilde – 43 · Sophus holder fri i to måneder hjemme og hygger sig med familie, venner og i Alhambra – 43 · Krydsbetjent på Københavns Rhed i 1859, og der forklares og fortælles om fortidens og samtidens Sundsmuglere – 46 · Tre sager fra disse år kulminerende med et spil skak – 51 · Familien i denne tid – 52 · Om den politiske situation, forfatning, stormagter, arvefølge og en række brande 53

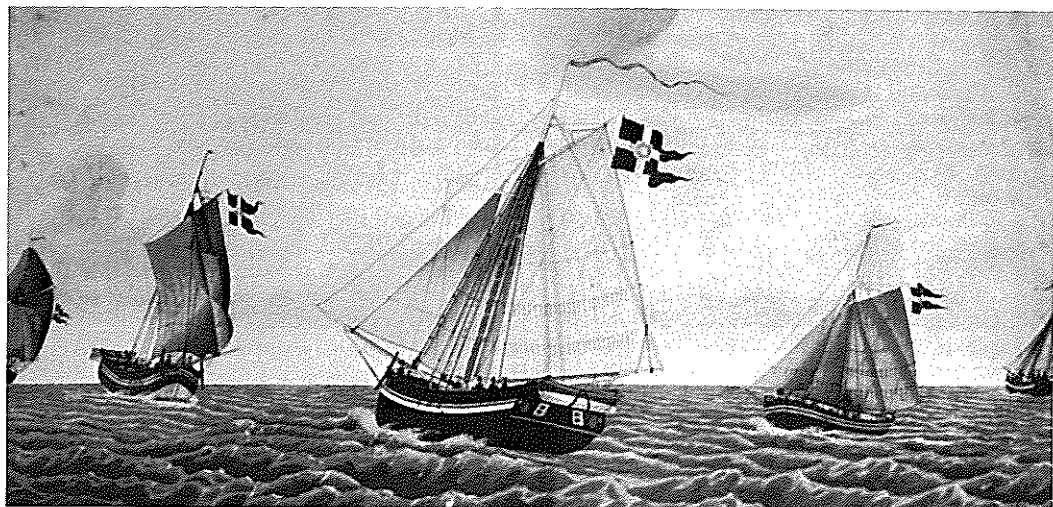
Efter Ordre afreiste jeg strax til Korsør og blev paa Banegaarden modtaget af Krydsassistenten P. Nielsen, som var Fører af Krydsfartøj N° 6,¹ hvormed jeg skulde være Krydsbetjent – den Næstkommanderende, altsaa Koffardisk Styrmand. Med det samme Tog, hvormed jeg ankom, var ogsaa Krydstoldinspecteuren, som havde antaget mig, Hr. Kaptain i Flaaden Pedersen, som anbefalede mig til min Assistent, som den han haabede vilde være en flink og dygtig Mand o.s.v. Vi, det vil sige, Nielsen og jeg gik strax ombord i Krydsfartøjet, som var af den dengang brugelige mindre Type, som kaldes Krydsbaade, havde 4 Mands Besætning, Assistent, Betjent, Matros og en voxen Dreng til Kok. Vi skaffede alle 4 sammen i Kahytten, en Skik som senere blev aldeles aflagt. Den mindre Type af Fartøjer afløstes efterhaanden (de vare paa 6 Cml = 12 Tons).

Næste Morgen ved Dag gry afsejlede vi fra Korsør for igjen at indtage vores Station som var Farvandet imellem Ærø og Smaøerne Lyø, Avernakø m.fl., samt Farvandet imellem Ærø og Als, Stationens officielle Navn var Skjoldnæs d. er Ærøs nordvest Pynt. Første Aften naaede vi allerede ned paa Statione[n] og ankrede ved den østre Ende af Korshavn, hvor vi gik i Land og vigilerede med Gevær, for som Assistenten forklarede mig, Vigilancen i Land var strængt paalagt som værende undertiden mere nyttig end Vigilance under Seil; men jeg har en meget begrundet Mistanke om, at den egentlige Vigilance var efter Harerne oppe i et lille Buskads – altsaa Krybskytteri var vi ude paa. Vigilancen bragte dog intet Udbytte. Vi saa ikke en eneste fordægtig Hare den Aften.

Krydsflotillen blev grundet i Aarene omkring 1820² for at standse det meget stærke Smugleri, der fandt Sted fra alle udenlandske Pladser, hvorfra der dreves Handel paa Danmark, men det største Smugleri dreves dog fra Lybæk og Hamborg og man kan

1. Krydsfartøj No 6 var en jagtbåd, bygget ca. 1848.

2. Krydstoldvæsenet blev oprettet ved kongelig resolution af 26. maj 1824.

vist uden Overdrivelse antage at før Krydsvæsenet etableredes blev kun Halvdelen af den i Udlandet indtagne Ladning losset ved de respective Toldsteder, hvortil de vare bestemte. Den Gang var Forbindelsen over Land fra Syden meget vanskelig, og det Hele gik ogsaa ad Søvejen; men da Dampfartøjer ei heller eksisterede, holdt Seilskibsfarten op henimod December, naar Vinteren kunde ventes. Det kunde saa træffe, at man i de jyske Byer kunde se de store tyske Fragtvoгне holden[de] paa Torvet, store, store Vogne med Seildugsruf over. Ja Varetransporten var dyr den Gang.

Oprindelig var Krydstoldtjenesten delt i to, det større og det mindre. Det store stod under en Krydstoldinspecteur, en Officer af Flaaden, det mindre, hvis Opgave var at patrullere i Smugkrogene i Byernes Nærhed, hørte hjemme ved de Toldsteder, under hvem de sorterede.

I min Barndom hørte saaledes en lille Jagt hjemme i Lemvig og den blev eqviperet af Toldinspecteuren. Jeg har som Dreng siddet og skrevet mange falske Regninger for Hr. Toldinspecteur Trojl, naar han paa Strandingsauktion købte Tougværk og Linegoods til Krydsbaaden. Det var ikke Snyderi, for han tog vist ikke mere for det end det kostede paa Auktionen, thi jeg husker, at Fader, som førte ald Toldinspectørens Regnskab, skrev ud efter et Auctionskatalog, som af Øvrigheden leveredes Toldkammeret til Beregning af Tolden; da nu Fader ikke selv for Haandskriftens Skyld kunne udskrive Regningerne, som skulde være fra Leverandører, som slæt ikke fandtes i Lemvig, maatte man lave nogle – og jeg spillede Rebslaer Bjørn (som vist aldrig havde lavet andet end Tøjre-reb), Moder var altid Smed Christensen, hvem min Broder Wilhelm skrev under for, husker jeg ikke – men der skulde jo være en Orden i Alting, saa attesterede Hr. Toldinspectøren de respective Regninger – og alle vare de Glade (som Friderichsteinmand i Dy-

En del af krydstoldeskadren portrætteret i 1828. Som man kan se, er det tunge og ikke særlig hurtige jagter. Siden byggedes helt anderledes gesvindte specialfartøjer til krydstoldsvæsenets brug. Enkelte af de senest tilkomne eksisterer stadig, f.eks. den kutterriggede „Viking“, der er i museumseje i Svendborg. Akvarel af Rigsarkivet deponeret på ToldSkat Museet

rehaven sagde)³ baade i Revisionen og Decisionen.⁴ Ja, det er rart, at Regnskaberne ere rigtige.

Dette lille Krydstoldvæsen forenedes senere med det store, der bestod af en Jagtflaade, der stationeredes fra Skagen til Lybske Bugten og rundt om Øerne. Chefen, Krydstoldinspectoren var Søofficer og havde Posten i tre Aar, under ham var en Kontrollør, som senere blev Næstkommanderende og besattes af Prm. Leutenanter i Flaaden, senere ogsaa af unge Kapitainleutenanter. Efterhaanden som Krydsvæsenet udvikledes, fik det et militair Tilsnidt. Besætningerne bleve uniformerede.⁵ Fartøjerne bevæbnedes, ja man kan sige, eftersom Krydstoldvæsenets Tjeneste aftog i Vigtighed og Nyttevirkning, øgedes Stadsen. Skibene bleve mere lig Lystseilere, hvad jo naturlig var, de store Besætninger fra 4-7 Mand havde ikke stort andet at gjøre end at holde rent og pudse. Altsaa under dette Væsen var jeg nu blevet andsat – og en god Skole var det, thi man lærte at manøvre[re] et Fartøj, var det end kun en Jagt, og blev kjendt paa Rigets Kyster og i Farvandene.

I det første Aarti efter Krydstoldvæsenets Oprettelse gjorde det meget stor Nytte. Alle fra Udlandet kommende Skibe maatte brase bak og stoppe, naar Krydseren heiste Splitflaget under Gaffelens Nok og heiste Standeren paa Toppen, var man ikke strax villig ombord i Koffardimanden, blev der skudt to løse Skud med Krydserens Falkonet, og hjalp det ikke, var det 3^d. Skud skarp – stoppede han saa ikke, blev han rapporteret og faldt i Mulk. De første Jagter vare jo indkjøbte i Flæng og ikke saa gode Seilere, som de senere, der bleve byggede til Toldtjenesten og vare hurtigseilende. Saa Opholdet, man foraarsagede Skibene, var følelig nok til Tider, og altid ærgerlig er det at opholdes med en god Vind. Skipperne brummede altid. Der skulde ofte handles med Takt og Konduitte for ikke at komme i Konflikt.

Naar et Skib er bordet af Krydsmandskabet er Tjenesten saaledes: Alle Luger og Indgange til Lastrummet forsegles; Skipperen maa underskrive Declaration paa hvilke Varer, han fører udenfor Rummet og et Revers, hvori han tilstaaer at være ansvarlig for Skibets Toldlukke (Forseglingen); findes Segl at være brudt ifalder han stor Straf, hvis ikke det kan bevises, at det er sket ved ulykkelig Hændelse.

Dette var altsaa Tjenesten og den var ikke videre anstrængende. Den Station var en Midtstation, det vil sige saameget, at der ikke var mange Forseglinger at foretage, eftersom de allerfleste vare antrufne af de nærmest[e] Router fra Nordsøen eller Østersøen liggende Krydsere. Vi havde kun to uantrufne i de to Maaneder, jeg var ombord i N° 6.

Krydstoldassistent Nielsen var en ung Mand og meget omgængelig imod mig. Han var meget sparsommelig og vi levede knapt

3. Vilhelm Bergsøe har i Julefortællinger (her citeret efter 2. udg. 1929, side 36) følgende: „Jeg kender tre fortræffelige Midler mod kronisk melankoli: det første er Lumbye, det andet Casorti, og det tredje Frederikstensmanden paa Dyrehavnsbakken“. Omtalte herre er altså en meget morsom mand paa Dyrehavnsbakken.

4. Når et regnskab indsendtes til revision, opførte revisorerne alle deres bemærkninger og spørgsmål i et lille hæfte, hvor der punkt for punkt var sat plads af til, at den pågældende embedsmand siden kunne forklare sig. Siden blev der decideret, d.v.s. revisionen afgjorde afsluttende alle udestående spørgsmål, hvorefter regnskabet kunne lukkes – oftest dog med det resultat, at tolderen fik en efterbetaling.

5. Hvortil skal bemærkes, at Toldvæsenet som sådan først uniformeredes med deres grønne uniformer i 1845, mens krydstoldassistent og -betjente samtidig fik en tilsvarende uniform. Hvor meget de brugte den i praksis er dog noget af et spørgsmål. Om hele uniformsproblematikken se: Ingeborg Cock-Clausen og Aage E. Hansen: Uniformer i Toldvæsen og Grænsegendarmeri, Told- og Skattehistorisk Selskab 1992.

ombord, men dette var i vor fælleds Interesse, eftersom hvad der sparedes af Kostpengene 12 Rdl. 48 sk maanedlig = 25 Kroner blev delt lige. Assistenten havde 5 Rdl mere i Kostpenge, men vi betalte lige meget ind i Messen. Vi havde det rigtig godt, gik i Land og besøgte Godtfolk, som vi af og til gjorde Tjeneste med at besørge Ærinder i Faaborg eller Ærøskjøbing, fiskede og skjøde Ænder (hvad jeg lærte derombord).

Matrosen var en ældre Mand, som hed Brinck, han ejede et Hus i Ærøskjøbing og drev Pottehandel. B. havde faret hele sin Ungdom i Fart paa Norge og var en god Fortæller, som lunt kunde spinde en Ende og han var hyggelig at være sammen med, pæn og ordentlig. Endelig havde vi en stor Dreng som Kok, han kaldtes Niels Klog og det var et arvet Øgenavn – i forbigaaende sagt – de allerfleste af Øboerne og ligesaa af Wendelboerne nævnes mere med Tilnavn end med Familienavn. Assistenten kaldtes altid Per Strunk, fordi han gik lige paa Benene og rettede Ryggen – Ærø-boskikken, fornemmelig Marstallernes er at vralte paa Benene og skrutte Ryggen. Han kaldtes ogsaa smukke Mettes Pér, thi det er mere almindelig, at Børnene nævnes efter Moderen end efter Faderen. Paa Fiskerlejer og Skipperbyer som Marstal, Fanø og Sønderho er Konen jo den, der regjerer i Hjemmene – Fatter er jo meget tilsøes.

Denne Niels Klog var et mærkelig Subject og en vittig Hund, men han klædte sin Tale ind i saameget Vrøvl, saa man skulde næsten ikke tro, at han var ved Fornuften, men hvor den Dreng dog kunde aflevere en Skrønne. Han havde en Dag i Ærøskjøbing afluret et Par Bønder, der beklagede sig over de svære Tider (hvad Bønder altid gjør), som dog vare usædvanlig gode – Aa, hvor Niels dog kunde gjengive den Gammelmands Sludder, det var ikke til at staa for.

Ja, det var to rare Maaneder, jeg var i N° 6. Jeg lærte adskillige Originaler at kjende paa den Tour, blandt andet en Degn i Marstal, der hed Ishøj, en snurrig gammel Kumpan. Vi traf hinanden paa Gjæstgiveriet lige overfor Kirkedøren. I. havde søgt Adspredelse imedens Præsten viede et Par – og da han traf mig som slæt ikke havde noget imod at prate, gik Tiden jo hurtig. „Ja, jeg maa vel over at sige Amen“, sagde I. og lettede paa sig, „gaa med“, „Javel“, sagde jeg, men da vi kom over i Kirken var Præst og Brudefolkene væk – det anfægtede slæt ikke I. „ja, saa slukker vi“, sagde han, „men De er lettere tilbeens, end jeg er, vil De ikke entre op paa Alteret og puste Lysene ud“, det gjorde jeg, vi lukkede Kirken og gik over og pratede videre. I. havde mange Sønner, som jeg senere har truffet alle sammen i forskellige Livsstillinger, men alle intil-ligente og livsfriske Mennesker.

Jeg kom ogsaa flere Gange til Faaborg, en hyggelig venlig By, hvorfra der dreves god Kornhandel og var livlig Skibsfart og Rhe-

deri. I Faaborg er der den Mærkelighed, at Kirken er i den ene Byende og Kirketaarnet er i den anden Ende, og i Taarnet er en Vægter, der aldrig forlader sin Post, det er nemlig en malet Figur.⁶ De Borgere kan nok sove rolig.

Saa gik da Tiden til op imod Jul, da Oplægningsordren kom. Ordren lød paa, at jeg skulde landsættes i Svendborg og reise til Kjøbenhavn, Skuden skulle til Marstal. Saaledes skete det, og Lille-Juldag kom jeg til Svendborg. Hvor jeg maatte drive hele Dagen, da Deligensen først gik om Aftenen. Det viste sig, da jeg kom om Aftenen, at der ingen Plads var til mig, ved en Feil var der solgt for mange Pladser og mit N^o var sidst, der skulde bestilles Extravogn, men det var ikke besørget. Der var Plads, men den var bestilt af Baronen fra Taasinge, men han mødte ikke til Tiden.⁷

Som jeg staar og venter i Postlokalet, kom Hr. Baronen, „G.aften Hr. Postmester“, „G.aften Hr. Baron“, „De har nok ventet paa mig“, „Nei, Hr. Baron“, „saaaa ikke, jeg troede Kl. var over elleve“, „Ja, Hr. Baron, Posten venter ikke, den er kjørt“, „Saaledes“, sagde Baronen og blev frygtelig flad. „Hvad gjør vi nu, kan jeg faa Extra“, „Ja, meget Godt, skal strax blive besørget“. „Hvornaar skal jeg være her?“, „om et Qvarter er Vognen til Tjeneste“.

Postmesteren var en Skøjer og drev Halløj med Baronen, for der var jo Extravogn bestilt. Saa siger han til mig, „her har De Deres Penge igjen, naar nu Baronen kommer, saa bed ham om at kjøre med“, „ja, men hvis han siger Nei“, „saa hverfer jeg Dem op til Kusken“. Naa, Baronen kom, jeg meget høflig, „tillader Hr. Baronen ikke, at jeg reiser med Dem“, „Hvem Fanden er De“, „en Styrmand, som skal samme Vej som Baronen“, „jo, jump De kun med“ – og saaledes fik jeg fri Reise til Nyborg, Baronen var snaksom, Baronen var spendabel og trakterede og vi fulgtes ad lige til Roskilde, hvor han stod af. Jeg var i første Klasse Coupé hos ham, den eneste Gang, jeg har kjørt saa fint. Saa kom jeg hjem og var atter ledig i to Maaneder – for Krydsbetjentene vare ikke fast ansatte, men vare kun forhyrede for Krydstogtet, som slutter ved Nytaar.

Vinteren 1859 var mild og Søfarten gik, men da jeg nu havde Plads fra 1st Marts, syntes min Hustru og jeg selv, at det ikke var værd at søge Arbeide paa Værfterne i den Tid, endskjøndt jeg godt kunde haft det nødig. Vi boede sammen med gamle Thomsens i St. Petersstræde, men vi kunne jo ikke leve paa deres Bekostning – Jeg ved knap rigtig nu, hvorledes jeg kom igjennem med Kone og vor lille Hedeveg.

Vi vare meget sammen med Maler Jensens, kom der daglig, Jensen skulde altid have en at snakke med, eller rettere at snakke for, thi imedens han malede gik Snakken uophørlig, meget rhapsodisk imellemstunder; men jeg fulgte med saa godt jeg kunde. Skole-

6. Forklaringen på det „løse“ kirketårn er, at der i Fåborg oprindelig var to kirker, hvoraf kun er bevaret henholdsvis et kirkeskib (den nuværende kirke) og et tårn.

7. Om det var den daværende besidder af baroniet eller en af hans to sønner, er det ikke til at gennemskue.

kundskaber havde han ikke mange af, kun skrev han smukt, men Phantasie havde han i fuldeste Maal. De beboede en hel 2' Sal paa Hjørnet af Vesterbro og Gasværksvejen, men havde kun brug for Halvdelen af Leiligheden – det var naturligvis meget knapt for dem, men det brød Jensen sig ikke i mindste Maade om – var der kun Føde til næste Maaltid saa sang han ufortrøden og delte Maaltidet med⁸ hvem, som indfandt sig for at nyde det.

Hans Hustru, min Kousine Hansine Hofgaard, nu kaldet Emilie, da Jensen ikke kunde lide Hansine Navnet, tog sig deres usikre Stilling langt mere alvorlig, men hun var sandt at sige sløvet og tilmed syg, saa min Hustrue var hende til megen Hjælp og Trøst i den Tid, vi kom der. Af Børn var der Datteren Fanny, en rar lille Pige paa 5–6 Aar, og en hel lille Søn Johannes, som var meget sva-gelig.

Tæt ved i Vodrofsgaardshuse boede endnu min Søster Rasmine, men hun havde forandret sin Stilling og var blevet gift med en Maler Luplau. Egentlig Malersvend, ligesom Johannes Jensen, men som denne slaaet sig paa Kunsten, han malede Landskaber, som han solgte efterhaanden. Fra Haanden og i Munden er jo den gjængse Levemaade iblandt de yngre Kunstnere. Luplau havde været i Paris paa Stipendium og kunde ogsaa male ret smukt, men det blev ikke til videre.

Luplau var Søn af Graver L. ved tysk Kirke paa Christianshavn. Det var en Kunstnerfamilie, thi gamle Luplau var tillige Organist. Der var mange Børn, som det gik højst forskjellig i Verden. En Datter var gift med Skuespiller Rasmussen ved Casino og var en meget agtet og dygtig Skuespillerinde. To andre Døtre gjorde gode Partier i Norge. Min Svoger Luplau drev det ikke til meget og døde faa Aar efter sit Giftermaal med min Søster Rasmine. Børn fik de ikke.

Gik saa den Vinter og af Mærkeligheder véd jeg kun at nævne, at tohundredaarsdagen for Kjøbenhavns bestormning af Svenskerne faldt i dette Aar. Der var foreslaaet store Festligheder i den Anledning, men da Svenskerne nu vare gode Venner med os og da det egentlig var dem, vi stolede paa i Nødens Tid, holdt man sig fra de store Festligheder og Dagen mindedes kun fra officiel Side ved en større Militairparade paa Kongens Nytorv, hvor der blev udbragt Leveraab for saavel den svenske Nation som den danske. Ved denne Parade præsenteredes Prins Frederik af Glycksborg, vor nuværende Kronprinds, første Gang for Nationen, han red ved Siden af Arveprindsen Hn. Kgl. Højhed Prinds Ferdinandt.

Privat arrangerede den broderlige Arbeidsmandsforening en Fest paa Forlystelsesstedet Alhambra, som var beliggende paa en Plads imellem Frederiksberg Allé og gamle Kongevej. Samme Etablissement var ligesom Tivoli anlagt af Georg Carstensen, en i

8. Egl. står der „men“.

den Tid meget bekjendt Person og et stort Geni (i begge Betydninger af Ordet). Han kunde arrangere, men ikke administrere og derfor var han sadt fra Bestyrelsen af Tivoli, var gaaet frivillig med i Krigen 48 – gik til Vestindien som Leutenant, derfra til Nordamerika, hvor han for en stor del arrangerede en stor Industriudstilling i Newyork.

Hjemkommen derfra vilde han støttet paa sin Concession som Anlægger af Tivoli tiltvinge sig Bestyrelsen deraf, men dette kunne han ikke føre igjennem. Saa blev han Anlægger af Alhambra, selvfølgelig for andres Penge. Anlægget var smukt, skjøndt langt fra som Tivoli, hvor Terrainet var 10 Gange bedre. Det gik ikke med Alhambra og Pladsen er nu forlængst rømmet og anvendt til smukke Gadeanlæg. I Vinteren 1859 stod det tomt og der skulde altsaa den broderlige Arbeidskladses Fest holdes – Jeg blev saavel uventet som ufrivillig Deltager, og det gik saaledes til.

Som jeg sad hos Johannes Jensens henimod Aften den nævnte Dag 11 Feb 1859 hørte vi Musik og Hurrah! det var Festtoget ud til Alhambra – vi ned paa Gaden for at sé paa Stadsen og høre Musikken og i Spidsen af Toget marscherede vi med. Da vi nu kom til Alhambraporten var den lukket, thi der var nok frit Indgang for selve Toget, men ikke for det gemene Publicum. De maatte løse Billet, men Toget brasede paa og vi sølle Publikummere blev ligefrem maset op imod Indgangsporten.

Humeuret var krigerisk hos Dhr. Arbeidsmænd, som vel tænkte, at man vilde forholde dem indgangen, Musikken blæste Stormmarschen, Fanerne smeldede i Vinden, bag os Hurraher og foran os Forsvarerne af Porten – de stred godt. Imellem os Hvinen og Jamren af de klemte. Ensembléet var slet ikke ueffen som Slagschene betragtet.

Selv var jeg ung og stærk og fandt, at det var evige Løjer. Resolut entrede jeg op ad Tremmeporten og ned i Favnen paa en Politibetjent – „Den gaar ikke Faer“, sagde jeg (Jeg kjendte godt Manden), „Folk bliver traadte ned, de kan ikke komme tilbage for Toget, luk endelig Porten op – eller sker der Ulykke“, „op med Porten“ kommanderede Betjenten og det skedte og paa den Maade blev jeg Festsdeltager. Johannes Jensen fik jeg fat i, men hans Hat fik han aldrig fat, den var tabt i Slaget.

Blandt Dhr broderlige Arbeidere traf jeg naturligvis mange Bekjendte, de fleste vare jo Søfolk. Kreutzkamp, som jeg før har nævnet, da jeg var Takkelmester for „Niord“, var en af Formændene og han indbød mig og Jensen til en Gjenstand i Sallonen – men saa kom Nachtspillet, men det var ikke artig, thi pludselig blev hele Alhambra Bælgmørkt – Gassen slukkedes.

Alhambra stod nok højt paa Karvestokken hos Frederiksberg Gasværk og man havde forlangt Betaling inden et vist Klokkeslet,

og da den ikke indløb Prompte – saa dreiedes Hanen om og Mørket rugede over den glade Verden. Nu blev der rigtig Halløj, Brølen, Piben, Hvinen og Skrigen, thi Foreningens Damer gik med i Toget. Jeg fik Jensen under Armen og vi slap lykkelig ud og hjem. Ved Politiets Indgriben blev Gassen tændt senere, men hele Festligheden blev til Kludder.

Naa! gik saa Tiden til Marts – og jeg blev igjen forhyret som Krydsbetjent og sadt til Tjeneste paa Kutteren Krydsfartøj N° 13 paa Kjøbenhavns Rhed.⁹ Min Foresatte var Krydstoldassistent Hans Larsen, en meget rar og dygtig Mand.

Tjenesten paa Krydsfartøjet var meget let, egentlig slæt ingen Tjeneste, Fornøjelse det Hele – om det kan kaldes Fornøjelse Intet at bestille? Kutteren var en smuk lille Sejler paa cirka 20 Tons og meget velseilende. Vi brugte ikke som paa de andre Stationer at forsegle de Skibe, som skulde til danske Havne – vi passede kun paa, at de Varer, som bleve udførte fra Frilagrene i Kjøbenhavn ikke bleve indsmuglede paa ny. Hver formiddag gik Larsen ind i Slæbestedskontoiret¹⁰ og saa efter, hvad det var, og var der saa noget, der kunde tænkes at være myntet paa at skulde indføres igjen, saa passede vi paa, at dette ikke skedte, men at Varerne gik ad Sverrig til eller til det Skib, de vare bestemte til.

Før havde der været en Dél Snyderier i den Retning, men i min Tid var der kun lige Spor deraf tilbage. Vi Patrouillerede ogsaa paa Saltholmen og gjorde af og til en Fangst, men egentlig med Urette efter min Mening. Til Sverrig er der altid drevet Smugleri fra Kjøbenhavn, men med svenske Baade. Udførselen var med svenske Fiskerbaade – eller med baade, som havde Fiskerseddel – jeg tror ikke disse Piratter befattede sig med rigtig Fiskeri. Kjøbmændene i Lund, Malmø og i Landsbyerne lejede dem til at føre Brændevin og Klædevarer over – Tolden var høj i Sverrig og Kjøbmændene her i Landet fik saavel Spiritusafgifter som ogsaa Tolden paa Manufakturvarerne tilbagebetalt ved Udførselen.

Sverrig havde den Gang ogsaa Krydsfartøjer og som nu Kystbevogtning. Smuglerne maatte omfordele Varerne saaledes, at de vare i bekvemme Partier til at kunde sniges ind. Det skedte imidlertid stundom, at Smuglerne bleve overraskede af Kystbevogtningen og maatte retirere, bleve de saa forfulgte af Krydseren, tyede de i Land paa Saltholmen, der jo er dansk Grund og hvor altsaa det svenske Toldvæsen ikke kunde tage dem.

Havde eller fik vi nu nys om, at¹¹ saadant var skedt, tog vi til Saltholmen. Da varerne vare udpakkede og omfordelte passede de jo ikke med den udstedte Passerseddel eller Toldseddel – og vi regnede [dem] flot væk for fremmede Varer, der vare indførte til den danske Ø Saltholmen og konfiskered[e] dem, førte dem som god Prise til Kjøbenhavn, hvor de ved Toldbodauktion solgtes til For-

9. Krydsfartøj No 13 var ganske rigtigt en kutter, bygget ca. 1852.

10. Egl. står der „kontojrer“. Slæbestedskontorer lå ved Toldboden. Frilagrene havde fuldstændig samme funktion som senere Frihavnen. Her kunne man toldfrit oplægge varer med henblik på reeksport eller senere import, og kun i sidstnævnte tilfælde blev der betalt told.

11. Egl. står der „at“.

del for Anholderne, os – og 20% til Frederiks Hospital, naar Summen var over 100 Rdlr.

Jeg fandt det at være Lovtrækken, for vi vidste jo, at det var de Varer eller dog nogle af dem, der var udførte fra Kjøbenhavn. Smuglerne var jo afskaaret fra at søge Ret baade i Sverrig og her – han havde jo heller ingen Ret nogensteds, men jeg synes slæt ikke, at det burde være tilladt nogen at udføre Varer paa Fiskerseddel. Varerne blevne taget til Udførsel til forbigående Skib, hvad jo enhver vidste var Løgn. Nu er sligt ogsaa afskaffet.

Sommetider gjorde vi Anholdelser, som ligefrem vare komiske, idet Smugleren optraadte som Angiver imod sig selv. Dette gik saaledes til. Vedkommende var blevet overrasket, imedens han søgte Leilighed til at føre sit indehavende Smuglergods i Land og retirerede til Saltholmen. Hr. Jagtleutenant Øvnun efter ham og blokerede honnom der. Fyren vidste altsaa, at for honnom var intet at göra, han smed varerne i Land, dækkede dem med Tang og lod Gosserne sine blive paa Holmen, meldte sig ved Krydsfartøjet og angav Sagen og seilede saa hjem med Dampskibet.

Vi afsted til Saltholm, fandt Varerne og confiskerede dem som Smuglergods. Efter dansk Lov tilkommer Angiveren en større Part af Provenuet og hans Navn skal forties, følgelig fik Smugleren sin Judasløn og den svenske Toldbaad Lamperøg og de andre svenske Karle sejlede hjem med tom Baad saa uskyldige som Ræveunger. De stakkels svenske Kjøbmænd betalte Gildet, men det var jo Løn som forskyldt.

En rigtig Bedrageriaffaire fik vi dog opdaget og sadt en Stopper for og som havde gaaet i mange Aar til Skade for Statskassen. En Destillateur Bjørnstrup havde udklareret en Del Spirituosa med en svensk Fiskerbaad. Baaden lagde sig ved Krydsfartøjet og afgav sin Toldseddel. Hen ved Kl. 7 om Aftenen vilde han seile, det var Regnsmuds og mørkt i Vejret med Sydøst Vind – rigtig et Smuglervejr. Svensken sejlede og jeg gik i Land, jeg havde Tour til Landlov Natten over.

Da jeg næste Morgen ved Daggry kom ned paa Toldboden sér jeg Baaden ligge der, tom – og det var mig strax klart, at den ikke havde været i Sverrig. Naa, mulig er den vendt om og har oplagt sit Parti Varer paa Toldboden – hvad han naturligvis kunde, naar Varerne var i Overensstemmelse med Toldseddelen. I det samme ser jeg min Assistent Hans Larsen. Jeg hen til ham og fortalte ham, at Baaden laae i Havnen, hvad han dog allerede havde seet. „Tys, vær blot stille og tal ikke til nogen om det – lad som ingen Ting. Varerne er naturligvis smuglet ind i Danmark, men kommer nok igjen.“

Sagen er, at ved Udførsel af Spiritus faaer den som er berettiget til Udførsel – Brændevinsbrændere, Destillateure, Kjøbmænd

o.l. den ved indførselen erlagte Told tilbagebetalt, hvis det er Rom etc.; er det dansk Brændevin, Sprit o.d.l. faar han Brænderiafgiften godtgjort. Da Afgiften var 4 sk = 8 Øre for Potten af kun 8% Brændevin, vilde det blive et betydelig Beløb, som Bjørnstrup havde tilsvindlet sig ved den Trafik at føre ud og ind igjen.

Ganske rigtig sker det ogsaa en, to, tre Uger efter – lige før Jul – at Larsen kommer ombord om Emd. og siger, „i Aften kommer Ruffin (det hed Svenskeren) med det samme Parti Spiritus. Nu, mag det saa, at han ikke faaer at vide, jeg er ombord“. Ganske rigtig, Svensken kommer ombord slesk som en Ræv, „Go Aften Hr. Krydsbetjent er Hr. Assistenten ombord.“ (Han laa stille som en Mus inde i Køjen med Døren trukken for), „Nei, han er i Land“, jeg stod og pyntede mig og var ligesaa Rævedannet som Svensken – lod som om ogsaa jeg skulde i Land og gjerne vilde være skilt ved ham. Partiet var akkurat det samme som sidste Gang jeg kunde ligefrem kjende Ankrene.

Saa strax efter roede Ruffin syd efter med sine Varer. Da han var i passende Afstand roede vi bag efter med vor Jolle, holdende tæt under Land i Skjul. Ruffin roede ned til Prøvesten (den Gang var det nuværende Batteri ikke til) hejsede Seil og holdt nord efter, vi gjorde det samme selvfølgelig i passende Afstand, saaledes at Svensken ikke saa, at han blev forfulgt. Vi kunde blot skimte ham og saa at han stod ind i Svanemøllebugten – ¼ Time efter holdt vi ogsaa ind, nu var han os jo vis nok, vi løb ham paa Siden, fandt Baaden tom for Varerne, men saa en Arbeidsvogn kjøre op efter Strandvejen, naturligvis med hele Ladningen.

Det kunde ikke nytte at løbe efter Vognen – saa stak Svensken af; vi maatte sikre os ham og det gjorde vi. „Naa God Aften igjen Ruffin, hvor er Varerne“, „ta mig tusand, Varerne var lossede her, det skulde jag, moste jag inte det“. „Nei hør kun Ruffin, lad os nu ikke spille mér Komedie i Aften – De véd jo godt, at De har hjulpet Bjørnstrup med at bedrage, og vidner de saaledes, at Bjørnstrup bliver dømt, skal De faa Deres Baad igjen, ellers er den forloren“. „Inte lar jag Fartyget mit tage ifraa mig, det moste Herrerna veta, jag er svenske og har inte noget met danska Lagan at gjöra“, „nytter intet Ruffin, nu er De paa dansk Grund og er taget i en ulovlig Lossen. I Kongens Navn er De min Arrestant, gjør de Modstand skyder jeg“, „Ja saa faar jeg vel Følge Herrerna, men han unge Herran (det var mig) er en Skøjera som han kunne Ljuga“. Ruffin var en durkdreven Rad, en forhenværende Skolelærer, der flere Gange havde været paa Fæstningen i Landskrone.

Sagen forløb saaledes: Larsen, som var yderst fiffig, der stak en Opdager i ham, fik fat i den Vognmands Karl, der havde kjørt Varerne fra Svanemøllebugten til Kongens Nytorv, hvor Varerne bleve omladede paa Møbelvogne; den der lejede ham, var en Mand,

der var i Bjørnstrups Tjeneste eller havde været det. Karlen vidnede, at han vel havde været i B. Tjeneste, men kjendte intet til hele Sagen, havde aldrig været ved Svanemøllebugten; Bjørnstrup udsagde, at han havde solgt Varerne til en svensk Mand, som angav, at de skulde udføres til et Skib, og viste ikke¹² mere om dem; og Ruffin vidnede, at han var lejet af B. til at føre disse Varer til et bestemt Punkt paa Kysten, hvor de var afhentet af den Person, som var tilstede i Retten, B. Karl.

Udfaldet af Sagen blev, at B. beholdt sine Varer og fik Godtgjørelsen udbetalt, Ruffin mistede sin Baad, som blev solgt til Fordel for Anholderne, os. (Ruffin købte selv Baaden for 60 Rdlr.) Jeg holder dette en ussel Procedure. Jeg mener at B. og Karlen skulde begge være puttet i Chachotten, det var jo øiensynlig, at de begge løj. Sagen var ingenlunde en simpel Smugleriaffaire, men et ligefrem Bedrag, men Retten var øiensynlig hel uklar over Spørgsmaalet.

En morsom Affaire havde vi en Gang, som desværre gik ud over en Ven af mig, Styrmanden paa Skonnerten „Samlioth“. Fyren havde noget Pilleri med fra Rusland. Vi saa, at en udgaende Skovshodebaad lagde til paa Siden af „Samlioth“, fik noget langet ned og roede ad Hjemmet til. Vi efter og halede ind paa den, da Fiskerne saa sig forfulgte, kastede de overbord af Godset, først en Pose, som sank til Bunds. Vi satte en Stage ved, thi det var helt inde paa Landgrunden, dernæst en Pakke, som flød, den tog vi; saa en anden Gjenstand i Papir, den flød ogsaa, hvorefter Baadføreren gjorde en Gebærde, som om han selv vilde springe bag efter – de vare aabenbart betagne af Angst alle tre der i Baaden. „Holdt, eller jeg skyder“, brølede Larsen, og Baaden gav sig; „har I mere, saa frem med det“, „Nei, ved den evige Gud“ o.s.v., „Naa, saa stik af, men prøv ikke de Kunster mere“, „Aa, tusind Tak, naadige Hr. Toldkontrollør“ og væk roede de.

Vi kunde jo have faaet Manden i stor Mulkt, men nænnede det virkelig ikke. De var aabenbart ikke professionelle Smuglere. Vi roede hen til Skonnerten, hvor jeg traf min ærede Ven tage den med philosophisk Ro, „hvad er det dig Sophus“, „Aa, er det dig, Søren Hansen, hvoden er det, du bedriver, saa du smugler Faer“, „jo, jeg har jo prøvet paa et, men det lader jo til, at jeg er kommet skidt fra det, hvad tror du ellers, det bliver til, skal jeg i Slaveriet eller slipper jeg med Tugthus“. – Det viste sig, at den Pakke, der var kastet overbord og sunket, var Mannagryn som er toldfri; den anden Pakke var mere værd, den indeholdt en Selvkoger af Messing – Varerne mistede han jo, men i Betragtning af, at det ikke var Skibsføreren, fik han ikke Mulct for ulovlig Lossen, men kun en mindre Bøde.

Han sagde mig forøvrig, at han aldrig havde tænkt paa at smugle, men hans Forældre boede i Skovshoved og da han saa Baaden

12. Egl. står der „ikke ikke“.

komme forbi, havde han vinket den til sig og mént og vil have sagt, at de kunde vise Gjenstandene til Toldfunktionairen der – Ja, Undskyldninger har vi nok af.

Et Bevis paa min Assistents Dygtighed som Opdager er følgende: Jeg havde lært Larsen at spille Schjak og vi dyrkede det dygtig; som vi en Sommerdag sidder paa Dækket og fik os et Parti, siger min Assistent med et, „lad os en Gang bytte Plads“. L. sad først saaledes, at han havde Udsigt ind af Bomløbet til, da vi skiftede Plads fik han altsaa Udsigt ad Rheden til. Vi spillede vor Parti til Ende – det havde varet vel en god Time. Saa sætter L. mig mat og siger med det samme, „hal Jollen op og lad os roe ud og gjøre Anholdelse“. „Hvorhen“, spørger jeg, „og hvilken Anholdelse skulle det være“. „Det vil vise sig“, siger han, „imodens vi spillede har jeg seet hele Historien“.

Nu havde jeg ganske vist seet, at der var gaaet en Proviantførerjagt ud af Bommen, men L. havde seet mere, han havde lagt Mærke til, at der var to Skippere ombord og kunde strax se, at den ene ingen Jagtskipper var og dette var godt Spor for Hunden.

Jagten ankrede tæt ved en Skonnert og blev sadt ombord i den, strax derpaa roede Skonnertens Baad ombord til Jagten og der blev langet noget op, der blev lagt ned i Jagtens Forluge. Den var jo tydelig nok. Vi ombord i Jagten. „Hvor er de Gjenstande, De har faaet fra Skonnerten“, „Vi har ingen Ting faaet“, „Snak om den Ting. De har faaet dem og de ligge i Forlugen“, „Naa, det var en Sæk Skidentøj“, „ligemeget, op med Lugen“. Der hjalp jo ingen Snak, ja der laa jo mange Ting i Forlugen, det var en Stykgodsladning og det var ikke godt at se, skjøndt vi formodede, at det var det øverste – Sækken med Tøj var der ganske vist. „Hvis De ikke strax langer op, det De fik fra Skonnerten, sætter jeg Vagt ombord og De vil blive bragt ind til Toldboden og maa losse hele Ladningen, at den kan blive visiteret efter Deres Toldseddel“.

Det var en slem Trudsel, thi skjøndt der jo skal være Angivelse paa aldt det, der udføres selv til indenrigsk Sted, er det ofte Tilfælde, at et og [andet]¹³ tages ombord, som ikke har passeret Havnekontoiret,¹⁴ hvad der jo er ganske uvæsentlig, da Afgiften jo i sin Tid er betalt af det og der jo altid er nogen Ulejlighed forbunden ved Toldexpedition. Var han nu taget til Oplosning, vilde jo aldt det uanmeldte kunde blive antaget for indladet paa Rheden.

Naa, Skipperen faldt til Føje og en Del Gjenstande blev halet frem, Lærred, russisk Messin[g]tøj, en Sæk Fjer o.m. Vi roede over til Skonnerten, og Kaptainen vedgik, at han havde ladet det bringe over i Jagten – naturligvis ikke for at spare Tolden, det skulde jo angives i Assens (saavidt jeg husker, hørte begge Fartøjer hjemme i Assens) o.s.v. Det kan man slæt ikke, hvad der losses eller lades paa Rheden eller i Tolddistriktet, skal anmeldes først.

13. Ved sideskifte.

14. Egl. „kontojret“.

Varerne bleve confiskerede, og Skonnerten fik Mulct for ulovlig Lossen. Jagten fik Mulct for ulovlig Laden, men modificeret, da Partiet var saa lille. Jo, han saa mere med et Øje end hele Kjøbenhavns Toldvæsen med alle deres. Forøvrig var han uden Dannelselse eller større Viden, han kunde ellers være blevet en stor Toldmand. Skjøndt Smugleriet i det Store var jo forlængst ophørt.

Jeg var paa Kjøbenhavns Rhed til Foraaret 1861 og til den Tid var passeret adskilligt, som videre skal blive meldet.

Den Tid, jeg blev ansadt paa Krydsfartøj N° 13 paa Kjøbenhavns Rhed flyttede vi ind i St. Amaliegade nær Toldboden, det var i et stort gammelt Kjøbmandshus og følgelig kunde vi Smaafolk ikke bo til Gaden, men fik en 1st Bagsal med Vinduer ud til en Have, det var meget venligt, men uhyre Trist og det vidste sig, at Leiligheden i høj Grad var befængt med Væggetøj og ingenlunde fri for Rotter. Tak Skjæbne. To Plager, omtrent de værste, der kan findes i en Bolig. Det var vi vel kommet ud over, men saa ramte Sorgen os haardt.

Hver Eftermiddag, naar vi løb ind paa Rheden og ankrede ud for Kastelspynten, saae jeg gjerne min lille Kone staae der inde med vor lille Pige. En Dag var hun der ikke, og en Anelse (jeg har det ofte med Anelser, som sjælden slaar feil) betog mig. Jeg gik i Land og mødte min Hustrue med Barnet paa Lange Linie, men den lille vraltede mig ikke i Møde, men hang paa sin Moders Arm, var syg; jeg saae strax meget syg. Vi gik til Børnehospitalet, den Gang i Rigensgade, men Lægen, Dr. Brünneke sagde ikke videre, men at han frygtede noget alvorlig [var] let at se. Der blev ordineret noget, men om Aftenen fik Barnet Krampe. En Læge blev hentet, varmt Bad, men Barnet havde Hjernebetændelse.

Om Morgen[en] kom Svigermoder og i en Droche kjørte min Hustru og Barnet med Svigermoder hjem til deres i Store Brøndstræde, hvor de havde en god Leilighed. Den i Amaliegade fik jeg lejet ud til en af vore Matroser, der blev gift, naturligvis med Tab. Naa! da Klokkerne ringede Christi Himmelfartsdag 1859 ringede de vor lille Pige til Graven, hun blev lagt paa Assistenskirkegaard sidste Afdeling ud imod Falkoneraleen. I lang Tid var vor eneste Trøst at pusle om den lille Grav.

Tæt ved boede min Svoger Chr. Frandsen, der var gift med Amalie, min Svigerinde, saa Graven blev Samlingsplads for mange af Familien. Tiden mildner jo ald Sorg, saaledes ogsaa vores. Min Hustrue blev indbudt af den yngre Frue Berling (Kammerherreinde) til at være hos hende paa Ordrupshøj og var der ogsaa nogle Uger, men kunne ikke stædes derude – vilde, som man let kan forstaa, hellere være sammen med mig. Gik saa den Sommer, og til Flyttedagen flyttede vi ud i en Leilighed i Borgergade i de nye Huse, der ligger paa den gamle Nyboders Grund.

Det var en smuk Leilighed, men temmelig trist, da den laae til Gaarden. Der fødtes den 16 Januar 1860 vores ældste Søn, som i Daaben blev kaldet Tycho, Halvor, Theodor, Bjørn Rasmussen, kjært Barn har mange Navne. Nu havde vi igjen noget at leve for, og vi gjenvandt Humeuret. Levevejen var jo ikke flot, men vi slog os dog igjennem og vi var unge. Ungdommen har jo den største Skat – Haabet.

Tiden var ellers ikke videre fredelig. Der var den Gang som hele Tiden siden 1848 forfærdelig politisk Kjævlery og Forfatningsvrvøl. Hertugdømmerne Schlesvig, Holsten og Lauenborg skulde regjeres sammen med Kongeriget, men som tyske Forbundsstater kunde de ikke komme under vor Forfatning – Schlesvig hørte ikke Forbundet til, men vi maatte ikke incorporere det i Danmark, det forbød Stormagterne, saa at det var et Forfatningsroderi uden Haab om Udjevning.

Der blev oprettet et Rigsraad¹⁵ for Helstaten jævnsides med Rigsdagen for Kongeriget. Der holdtes Møder til Rigsraadet, naar Rigsdagen var hjemsendt, men det var omtrent de samme Mænd for Kongerigets vedkommende, der sad i begge Forsamlinger. I Rigsraadet gjorde Holstenerne Obstruction og nægtede at stemme. Forvirring overaltd – underlig nok gik Landet dog frem i materiel Henseende, Jernbaner anlagdes, Byggeriet tog stort Opsving og Næringsvejene vare gode. Udenlands murrede det, og vi havde ingen oprigtige Venner. Ulykken eller vores Lykke var, at den ene Stormagt vilde ikke tillade den anden Stormagt at tage os. Kom Danmark i en Stormagts Vold, vilde denne Magt dominere saavel det øvrige Skandinavien som og alle Østersølandene – man vilde jo aldeles kunde spærre Østersøen.

Sverrig syntes vel at være vor Ven og imellem Kongerne Fr.d. 7' og Carl d. 15de bestod vist et oprigtigt Venskab, og der var et stort Parti for en Forening med Sverrig Norge. Dette blev der seet skjævt til fra Ruslands og Tyds[k]lands Side, og der var ogsaa vedtaget en Tronfølgelov i Danmark, idet Thronen ved Kong Frederik og Prinds Ferdinandts død skulde gaa over til Prinds Christian af Glyck[s]borg af den gamle Schl. Holsten Beckske Linie.

Denne Prinds, vor nuværende Konge var vel Descendent, men langt ude kun berettiget til Danmarks Throne, men han var gift med Prindsesse Louise af Hessen, som var Søsterdatter af Chr.d. 8', og nærmest berettiget til Arvefølgen i Danmark¹⁶ – hvor Thronen var arvelig saavel paa Spindesiden som paa Sværdsiden. Prindsessens Broder Prinds Frederik af Hessen havde afgivet sin Arveret til sin Søster. Der var Udsigt til Forvirring overaltd og det var noget, som alle vidste, at naar Kong Frederik d.7' døde, vilde det gaa løs med Spetakkel og Krig – og det kom.

15. Oprindelig skrevet „en Rigsdag“, „Rigsdag“ har SWR rettet til det korrekte „Rigsraad“, men han glemte at rette „en“ til „et“, hvad her er gjort.

16. Ikke for sin egen person, naturligvis, men en mandlig efterkommer ville være det, ifald – som det retteligt anføres i det følgende – at hendes broder Frederik af Hessen trak sig, hvad han gjorde. Det lidt usædvanlige var, at hendes arveret blev overført til hendes gemal, Christian af Glücksborg, hvad der da ogsaa – kortvarigt – vakte protest.

Samme Vinter overgik en stor Sorg Landet idet Frederiksborg slot brændte. Kongen med Hoffet beboede Slottet og Ilden opkom i Kongens Leilighed og paa en Maade var Hoffet Skyld deri. Kongen var en stor Ven af Oldsager og Rariteter og havde indrettet et Cabinet paa Slottet. For Nemheds Skyld havde man opført en Kakkelovn af de nu brugelig i Cabinettet og ført et Rør op igjennem et Loft. De gamle Slotte var ikke beregnet paa den Slags Varmeindretninger. De havde aabne Kaminer med murede Rør, som kunde sluge en Masse Brænde. Slottene vare meget brandfarlige og alle de gamle kostbare og deilige Slotte, som vare beboede ere ogsaa brændte. Koldinghus, Frederiksborg, Christiansborg 2 Gange og Vallø og alle ere de brændte ved uforsigtig anlagte Ovn-rør (Vallø dog ved Ild i et Gardin).

Imellem Lofterne og de i den ovenpaa liggende Etages Gulv er et stort Rum, som i Byggeperioden ere blevne opfyldt med Spaaner og Træaffald, naar nu et Rør som det nævnte paa Frederiksborg blev ført igjennem det Rum, var det gjemte Stykke jo uden Tilsyn, og paa Kakkelovnsrør gaa let Hul, en Gnist i Spaanerne og væk er det Hele, saaledes ogsaa her. Vi vare endnu ikke bleve kloge af Skaden, fra Koldinghus og Christiansborgs første Ildebrand – Frederiksborg nedbrændte til Grunden med de indeværende Skatte af uhyre Kunstværdi.¹⁷

Murene blev dog staaende, og som et glædeligt Bevis paa, hvad et villigt Folk kan udrette vil jeg med det samme berette, at 6 Aar efter stod Frederiksborg igjen opbygget prægtigere end før – til Trods for Krig og anden Molest.

Kong Frederiks (VII) Ægteskab med Grevinde Danner avlede meget Skumleri og ond Snak, man vilde ligefrem urgere, at Slottets Brand var hendes Værk – Intrigue – for at aflede Folkets Opmærksomhed fra Hoffets Kabaler, men det var urigtig, Løgn og Bagtalelse. Jeg véd af bedste Kilde, nemlig af Kongens Adjudant Orlogskaptajn Møller, min Hustrues tidligere Husbond, thi det var just ham, der opdagede Ilden og paaviste, hvorledes den kom op.¹⁸

Til Uheld for Grevinden og til Bestyrkelse for Skumlerierne opkom der flere smaa Ildebrande i kgl. Bygninger, saaledes i en Kulkjælder paa Christiansborg, paa Frederiksberg slot og ombord i Kongens Dampskib „Schlesvig“. – Grevinden havde naturligvis aldeles ingen Indflydelse disse Steder. Paa Frederiksberg slot var (og er endnu) etableret Militærskoler – og det var atter en Kakkelovnsrør paa Spil; det viste sig ved Undersøgelse, at flere Rør gik ud til et Rum, hvortil der ingen Adgang var og bemeldte Rum var dannet af Trævægge – Ja, vore Forfædre byggede som sagt meget brandfarlig.

17. Det overses, at flojen med Slotskirken for størstedelen vedkommende blev reddet.

18. Christen Hee Møller.

Ilden i Kulkjældereren skrev sig fra, at der Dagen i forvejen var indlagt friskbrændte Trækul, som naturligvis ikke var fuldstændig slukkede – blot en Gnist inderst inde i Massen kunde jo være tilstrækkelig til at brede sig over det Hele, forøvrig ere Kjelderne paa Christiansborg brandfrie.

Ildebranden ombord i Dampskibet „Schlesvig“ bivaanede jeg. Det var netop i Vintermaaneden og vi laa indefrosne med Kryds-kutteren. Jeg var hjemme den Nat og da jeg gik ned ombord om Morgen, hørte jeg, at det brændte i Flaadens Leje, og en tyk Røg væltede ud fra Dampskibets Forskib. Jeg trængte ind over Isen paa til Nyholm, min Krydsbetjent Uniform gjorde, at ingen tænkte, at jeg var uvedkommende og saaledes blev jeg Tilskuer af Højtideligheden, som salig Statskirurgius Reisser maaske vilde sagt.¹⁹

Det Hele saa helt gemytlig ud og der var neppe nogen, der græd over Affairen. Skibet, der er af Jern, brændte ganske vist indenbørde og Siden var varm at føle paa, men man havde ogsaa Redskab i Masse til at slukke med. Paa Holmens Arsenal havde[s] Skibssprøiter i Hundredvis – og man havde plantet vist nok 20 af dem rundt om Skuden, hugget Huller i Isen og hele Holmens Mandskab til Afløsning ved Arbeidet. Da Skibsbygmester kom tilstede og man fik Lov til at hugge et Skot igjennem, pumpede man Hele Hullet fuldt af Vand og saa var denne fyrgerlige Brand slukket. Det indre af Forskibet var ødelagt, Maskineriet og de kostbare Saloner i Agterskibet var ubeskadiget – og slutter vi hermed Sagaen om Slotsbrandene i 1860.

19. Amtskirurg Carl Friederich Reiser udgav i 1784 Historiske-Beskrivelse over den Mærkværdige og meget fyrgerlige store Ildebrand 1728.

22. RESERVELOJTNANT I FLAADEN 1861 OG CHEF FOR KANONJOLLEN „FÆNØ“

Krydsbetjent Rasmussen melder sig til reserveløjtnantsskolen – 56 · og lærer alt det, han kan i forvejen, hvad ikke undgår admiralens opmærksomhed – 57 · På skolen følte kaptajner sig hævet over styrmænd, og det gik ikke stille af – 58 · Sophus Rasmussen kommer 1861 i flådens tjeneste som chef for kanonjollen „Fænø“, som skal til Vestkysten – 59 · Efter nogle digressioner og lidt druk i Dragør står eskadren med bl.a. løjtnant Rasmussen sydpå i Sundet i påsken i 1861, som faldt i slutningen af marts – 61 · Ankomet til Tønning træffes en kammerjunker, kanonflytning kán Sophus bare og han vinder kapløb ved hjælp af kaffe – 65 · Frederiksstad fremvises og tilbage i Tønning duellerer Hansen og Rasmussen – 68 · Wyck genses, der ankres ved Rømø og rejsen ender på Fanø, hvor Sophus igen demonstrerer kanonflytning, da jollerne skal sættes på land – 70 · En forlovelseshistorie for hjemrejsen – 80

Gik saa Vinteren til efter Nytaar 1861, da tog det politiske Kjævlery uhyggelig til – der gik Krigsrygter og det syntes, som om 1848 skulde komme igjen, der begyndtes at rumle med Krigsmateriel, Kanonerne paa Langelinie og Kastelsvolden bragtes i Position, der kom og sendtes Noter – kortsagt der var stor Uro i Luften og Folk. Jeg erindre en Udtalelse af Kong FR VII ved en eller anden officiel Leilighed – „Vi vil holde Fred med alle, men vi vil ikke lade os træde paa Tærne – og holder paa vor Ret.“

Nationen var ogsaa delt i Helstatsmænd, Ejde[r]danske o.fl., men almindeligt var Troen paa, at Danmark var ikke berettiget til at eje Holsten længere end den oldenborgske Mandstamme existerede og den mente man uddøde med FR VII, noget, der forøvrig var aldeles feilagtig.¹ Om Sønderjylland, der forøvrig ogsaa i Danmark almindeligt kaldtes Schlesvig, mente man, at den ube-stridelig hørte til Danmark. Det var vist ogsaa Retten, men Bestridelsen fik vi ellers nok af, som senere skal berettes.

Blandt de Foranstaltninger, som foretoges til Landets Forsvar, var Oprettelse af en Skole for Reserveleutnanter til Flaadens Besætninger. Vor faste Søofficerskorps har ingensinde været tilstrækkelig til hele Flaadens Besætning, og man havde hidtil maatte lade sig nøje med at indkalde Officiere fra Koffardiflaaden, som saa gaves Rang som Secondleutnanter, men benævnedes Maanedslleutnanter.

1. For så vidt rigtigt, eftersom prinser og prinsesser af sidelinierne Augustenborg og Glücksborg i sidste instans jo også var oldenborgere, men det drejede striden sig heller ikke om. Det gjaldt arveretten, der i kongeriget Danmark entydigt var bestemt ved Kongeloven, hvis bestemmelser jo gav arveret gennem kvindelige mellemled, som det tidligere har været berørt nogle gange.

Fortidens Flaader var for største Delen besatte med Maanedstjenere (den gamle Betegnelse for alle, der tjente for Sold). Jeg havde Vinterstation paa Krydsfartøjet N° 13 paa Kjøbenhavns Rhed, men Kutteren laa fortøjet ved røde Pæle, eftersom Farvandet var isfyldt. Jeg søgte Tilladelse til at melde mig paa Skolen og fik den ogsaa forsaavidt, min Tjeneste kunde forenes dermed – men da min Tjeneste kun var noget Natpatrouille paa Lange Linie og Strandpromenaden, kunde det læt lade sig arrangere. Min Assistent var enda saa god at han lod mig tage mine Kostpenge i Land – ja, i Virkeligheden var jeg helt flyttet fra Kutteren, men havde fulde Indtægter – saa jeg kunde sagt[ens] melde mig som frivillig. Skolen sorterede² under Holmens Chef og videre under Tøjmasteren for Flaaden. Skolens Forstander var Pr.leutenant Schoustrup og to Secondleutenanter, hvoraf den ene hed Tegnér med hvem jeg var sammen paa „Gefion“ i 1849.³ Holmens Artilleriunderofficerer og Gymnastiklærere vare Exerccermestere.

Vi vare vel om ved 100 Str. Skibsførere og Styrmand, som meldte os, og deraf bleve vel 30 Str. strax kasserede, vi andre bleve indelte i Troupper og min Lærer hed Frobenius, en gammel Bekjendt og Kammerat, rar Mand, men frygtelig skeløjet – dygtig i Exersits med god Komando, saa at det var let og fornøjeligt at være i hans Troup. Naturligvis var jeg den bedste i Troupen – ikke at takke mig for – efterdi jeg havde øvet disse Desipliner lige saa længe som mine Lærere ialdfald fra 1845 til 1853.

Hele Skolen gik overordentlig godt for os unge, hvorimod de ældre Kaptajner, Mænd om ved de 40 og enkelte der over havde meget Besuær, saa at Vandet haglede af dem. At lære disse gamle Kavalerer at gaa – thi det maatte mange af dem ligefrem lære – var meget vanskelig; saa saare det hed March, slog de ind i den sædvanlige vraltedur, som Sømænd pleier; men saa fik vi en Hornblæser foran, og det er mærkelig, hvor det lettede paa Gangen og Holdningen paa de gamle Herrer. Var det svært at lære os (mig undtagen) Gevær[er]exersits, Hugning og Fægtning, gik det saameget lettere med Kanonexercitsen, det var noget Sømændene kunde forstaa, hale i Tallierne og sætte Kanonen i Borde, det gik som et Lyn – efter en Uges Forløb gik det som et Slag med hele Batteriets Evolutioner, men var eiheller Bønderkarle, men intelligente Mænd, der øvede Krigsverket.

Geværexersitsen øvedes paa Arsenalet og Kanonexersitsen ombord i Linieskibet „Dronning Marie“ paa Batteriet. Skarpskydning med Geværer paa Amagerfælle ved Gøiens Batteri (det saakaldte faste Batteri), hvor saa mange Hold Rekrutter, Borgere og Holmens Folk fra Bedstefader til Sønnesønner har speculeret paa at ramme Skiverne. Plasér var det Hele, rigtig en munter Tid. Skarpskydning øvede vi paa en Barkasse paa Kjøbenhavns Rhed. I det

2. Egl. står der „sorterere“

3. Jens Schoustrup og Johannes Christopher Tegner.

Hele blev Tiden godt benyttet, og det var en hel god Forberedelse til Orlogslivet, vi (ikke jeg) fik paa Skolen.

Af Eventyr hændtes blandt andre, at en Dag som vi øvede Inddeling i Colonner etc., siger min Sidemand, „nu skulde der blot slaa en Granat ned i Flokken, saa vilde Kolonnen snart spredes“ – i det samme river Dagvagten Porten op og melder „Hans Majestæt Kongen“, „hvad Kongen“, raaber Schoustrup og væk var hans Besindelse, og da det lykkedes ham at faa os kommanderet i Sectioner og svunget ind i Linie, blev det med forkert Front, vi stod med skuldret Gevær. S. lod sig ikke anfægte af smaalige Execerregler, komandere[de] rask omkring, saaledes, at H.Mjt. fik vore Ansigter at sé, men 2^d Geled var rigtignok blevet 1st Geled.

Da vi havde exerseret i Maaned blev Skolen inspiseret af Holmens Chef – heldigvis kun i Kanonexersits. „Vil De komand[e]re Batteriet“ beordrede Schoustrup mig til, og det skilte jeg mig meget godt fra, men da jeg skulde skifte om – en Evolution – hvorved Mandskabets Stilling ved Kanonen forandredes for at de skulle lære det altsammen, vinkede Admiralen Stilhed og sagde muntert, „ja, den Mand kan sine Ting, men hans Snit tyder paa, at han er en gammel Orlogsgast – lad mig se en anden af Herrerne“ (han benævnedes os Herrerne, hvad som gjorde et svært Indtryk paa hele Skolen) „den Mand t.ex“, og han tog en lille undersætsig sortsmudsket Skipper ud, men der kom han til den Rette, han havde en Komando som en Tordenskjold og tog fat, hvor jeg slap, det gik med Appel hele Skalaen igjennem fra Kanonerne i faste Tallier til Doublering (hvilken betyder Skydning fra begge Sider, altsaa med Fjende paa begge Sider); en tredie og fjerde bleve prøvede og det Hele gik udmærket, kort sagt, Skolen modtog stor Roes – og Admiralen, Mourier sagde, „jeg takker Dem mine Herrer, jeg har faaet det Indtryk, at hvis De faar⁵ Lejlighed dertil, vil De vise Dem værdige til at fægte under vor gamle Flag. Hurrah for gamle Dannebrog“ – og jeg skal svare for, at der var Kraft i det Hurrah!, der rungede ud fra gamle „Dronning Marie“.

Det gik sin knortede Gang med Vrøvlet med Forbundsdag og hele Krammet sønden for Kongeaen – og da det var tænkeligt, at Forbundsregjeringen eller, hvad det nu var, den gamle Institution deraussen hed,⁶ kunne hitte paa at kaste tyske Tropper ind i Hertugdømmerne, blev det besluttet at en Eskadrille af Kanonbaade 4 og Kanonjoller 8 skulde, mens det endnu var Tid, sendes igjennem Ejderen om til Schlesvigs Vestkyst – man havde Erfaring fra forrige Krig, da det viste sig saa besværlig at føre disse saa godt som aabne Skibe via Nordsøen til Schlesvigs Vestkyst.

Admiral St. Bille var den Gang Marineminister og han tog hurtige Beslutninger – altsaa! en Dag førend Skolen endnu var færdig – der var en hel Maaned tilbage efter Planen – kom Ministerens

4. Egl. står der „og“.

5. Egl. står der „for“.

6. „Bundestag“ eller „Bundesversammlung“ i Frankfurt var den permanente kongres med gesandter fra alle medlemsstater, som i tiden 1815–66 var Det tyske Forbunds eneste organ og udover af forbundsmagten – der var altsaa ikke nogen egentlig forbundsregjering. Indtil 1864 var den danske stat repræsenteret for både Holstens og Lauenborgs vedkommende.

Adjutant Prl. Recke med Ordre om, at der skulde udtages Reserveleutnanter til denne Kanonbaadsflotille af de af Flaadens Elever, der bedst egnede sig dertil. Tøjmasteren og Skolens Officierer traadte sammen i Kommition, og traf deres Afgjørelse.

Før jeg gaar videre, maa jeg berette om en lille Revolution, der nys havde fundet Sted imellem Skolens Elever – der som bekjendt bestod af Skibsførere og Styrmand. Dhr. Skippere, om Forladelse, Kaptajner følte dem noget brøsthøide ved, at der paa Skolen ikke toges tilbørlige Hensyn til deres Værdighed som Principaler – Herreje, det var⁷ meget smaadt med adskillige af Dhr. Habitus, det var jo overvejende ledige Skibsførere, der havde fulgt Marine-ministeriets Opfordring til at melde sig, hvorimod vi Styrmand alle var farende Svende, som gik med for Eventyrets Skyld – altsaa Kapitajnerne følte sig og holdt Forsamling (paa Hotel Prins Carl), hvor det blev vedtaget at indgaa til Ministeriet med motiveret Andragende om, at Ministeriet forlods vilde udtage Skibsførere til Reserveofficiere. Styrmandene, mente Dhr., vare jo endnu Udskrivningspligtige og kunde endog tages til Matroser (mente Dhr.) o.s.v.

Disse Machinationer foretog de aldeles Geheimt, ikke et Muk blev der sagt vi stakkels Styrmand, men alligevel sivede det ud, og da vi kom sammen næste Dag, fik jeg blandt andre det at vide, og blev lynende gal i Hovedet; jeg og to andre af Flokken gik hen til en Gruppe Kaptajner og spurgte dem, hvad der laa til Grund for den Snak, om de bag vores Rygge foretog dem noget, der kunde være os til Skade. Der blev svaret undvigende og overlegent, hvad vi bilte os ind eller saadant lignende. Jeg svarede, at jeg i det mindste for min Del bildte mig lige saa meget ind som hver af dem. Jeg var her med samme Ret som De, adlydende Regjeringens Opfordring, og jeg forlangte og skulle vide at skaffe mig samme Ret som De.

En af Dhr, udbrød, „hvad bilder De dem ind, De har jo været Holmens Matros“, „ganske rigtig“, sagde jeg, „hvad saa? behag Hr. Mahler (han hed Mahler) at udtrykke Dem videre, hvis De er Kavallér“. Striden truede med at tage et alvorligt Forløb. Alle var jo stimlet sammen om os og adskillige drastiske Udraab lød fra Styrmandsflokken, men Skolens Forstander havde mærket, at der var Ugler i Mosen og lod blæse til Øvelse og saa var jo Slut for denne Gang.

Jeg knaldede en fnysende Artikkel af i et Blad, hvis Navn jeg har glemt, og der kom Tilsvaer – efter min Mening noget Vaas, men jeg var ganske vist ikke nogen uhildet Læser. Det kom ikke til videre Sammenstød, det gik jo eiheller an paa Holmens Omraade, men jeg var Kamplysten og søgte Kaptainer op paa deres Knejspe – Esplanadepavillionen, men den Kliks, der var samlet, havde alle været

7. „det var“ gentaget, sideskift.

i Frugtarten og det var særlig dem, der følte sig os overlegne, for det var egentlig ansete intilligente Mænd – saa saare de saae mig, begyndte de at tale Spansk, og paa det Sprog mægtede jeg ikke at optage nogen Debat. Det Skridt Dhr. Skippere havde foretaget sig ved deres Henvendelse til Ministeriet førte til Intet for dem, hvad nu skal berettes.

Saa kom, som aldt er [meldt],⁸ Ordre til at udtage Officiere til Flotillen, der skulde til Vestkysten. Hele Skolen blev opstillet paa Søtøjhusets Vaabensal og Adjutanten læste op. Jeg var den 1ste eller anden, der blev udtaget og i det Hele blev der udtaget fire Skipper og otte Styrmand, et knusende Dementi med⁹ Dhrr. Kaptajners Andragende. Det eneste Fortrin, de fik, var at tre af dem tildeltes Kanonbaade, en af dem fik en Kanonjolle ligesom vi Styrmand, Lønningsvilkårene vare eens, det var 400 Rdl aarlige Gage, men dertil 3 Rdb = 6 Kroner daglig Kostpenge.

Jeg blev udnævnt til Chef for Kanonjollen „Fænø“, som var den nyeste af alle Baadene, men dog vel en Snes Aar gammel, men den havde ligesom de andre Kanonjoller staaet paa Land i tæt Hus den meste Tid.¹⁰ Samme Dag jeg modtog denne Udnævnelse, modtog jeg fra Krydstoldinspektøren Komando som Krydsbetjent til Krydsfartøjet, der var stationeret i Langellandsbæltet og førtes af Krydstoldassistent Hartvig. Selvfølgelig maatte jeg melde Forfald hos Krydstoldinspektøren, og da Krydsbetjentene ikke ere fast ansatte, men kun forhyrede i Lighed med andre Styrmand, var jeg med det samme ude af Toldvæsenets Tjeneste. Jeg havde haabet, at min Plads vilde blive mig forbeholdt, men det mente Hr. Krydstoldinspektøren Kapitaen Gotlieb ikke, løjerlig nok, men Maanedsløntnater eller som de nu hedder, Reserveleutnater har aldrig havt Venner blandt Marinens faste Officiere, endog de gaar dem ikke i minste Maade i Vejen.

Altsaa, jeg tiltraadte min Tjeneste som Fører (Chef hed det i Udnævnelsen) af Kanonjollen „Fænø“. Først beordredes jeg at melde mig hos Premierleutnant D. Braag, der var Eskadrille Chef for Kanonjolle Divisionen, og dernæst maatte jeg melde mig til Orlogskapitaen Muxoll (havde været Takkelmester og Chef for Matroskorpset, da jeg tjente). Begge Herrerne vare yderst flinke. Saavidt jeg erindrer fik vi en Udrustningshjælp, og jeg kom temmelig let til det, da min Uniformsfrakke fra Krydsfarten let lod sig omdanne (blot at forsyne med Destinktioner). Vi vare beordrede til at bære Secondleutenants daglige Uniform. Sabler fik vi fra Søtøjhuset.

Det var en Uge eller saa før Paaske, at Eskadrillen, 4 Kanonbaade¹¹ og 8 Kanonjoller blev formeret og roedes ud fra Nyholm og ind i Batteriet Trekroners Havn, hvor de fortøjedes og vi bleve indkvarterede i Vagtbygningen, nemlig vi fra Jollerne. Dhrr. fra

8. Ordet glemt ved sideskift.

9. Det burde naturligvis havde været „af“, men da heller ikke særligt vellykket.

10. Navnet er mærkeligt, eftersom der ikke findes nogen af navnet „Fænø“ på listen over bombekanonjoller i J.H. Schultz: Den danske Marine 1814-1848, 1930. Ifølge denne hed de senest byggede „Trednæs“ og „Helgenæs“ fra 1847. Det er svært at forestille sig, at SWR virkelig skulle tage fejl af navnet på det første fartøj, han fik kommandoen over. Faktisk er uoverensstemmelsen højst besynderlig. Der var ganske vist en ældre „Fano“, men SWR skriver hver gang navnet meget pænt og omhyggeligt og helt tydeligt med et „æ“.

11. Der blev lagt an til at rette til „chaloupper“, men rettelsen, som ville have været korrekt, blev ikke gennemført. Der var selvfølgelig tale om det nyeste materiel, de såkaldte „Schifferske kanonchaloupper“ og de „Schifferske kanonjoller“ „se illustrationerne side 63 og 65“.

Chaloupperne fik Ophold i Hovedbygningen, hvor vi forøvrig alle spiste. Vi holdt samlet Messe, saalænge vi var paa Trekroner. Det var meget morsomt det Hele. Vi indelte vore Mandskaber og bragte aldt i Orden. Som bedst [bekendt]¹² med hele Væsenet, havde jeg meget at bestille og sendtes ogsaa i Land til Marineministeriet og Holmens Chef. Jeg var ogsaa Sennior ibland os Jollegaster og havde Ancienitet efter vor faste Leutenant Prl. Bærentsen.

En Gang var jeg sendt i Land med Landgangsfolk fik jeg Leilighed til at salutere for Hns. Majestæt Kong Fr.d. 7^d. Vi laae netop ved Langelinie, det var Søndag, da den Kgl. Eqvipage kom med nedslaaed Calessche. Jeg saa Adjutanten gjøre Hns. Mjt. opmærksom paa os. Kongen lod Vognen kjøre langsom og giengjældte allernaadigst vor Hilsen. Ja! jeg er nu aldeles ingen Hofsnog (Gud bedre det. Jeg har da eiheller været paa de Steder, at jeg kunde blive det – Jo! det er sandt, jeg har paa en Maade været ved Hoffet, da jeg foer med Kiel imellem Føhr og Husum).

Langfredag Morgen Kl. 9 roede vi ud af Trekroners Havn og sluttede os til Eskadren. Dampskibene „Hekla“, „Geisir“ og „Heimdal“, de tog os paa Slæb og ved Middagstid dampede vi sydefter.

Chefen for det Hele var Orlogskaptain Muxoll, en stræng Officier med et Jernansigt, men jeg tror dog ikke, at der var noget slemt ved Manden, han var vist en Præstesøn og var af borgelig Familie.¹³ En Broder til ham var Malersvend og arbejdede paa Holmen. Manden var min Ven og til dette Venskab kom jeg paa en temmelig a parte Maade, som senere skal berettes.

Af faste Marineofficiere havde vi endvidere kun Kaplt. Jakobsen. Nei! holdt! han var endnu kun Prl. og jeg havde i 1845 været hans Oppasser med Briggen „Mercurius“ paa Islandstouren. Nu bare vi begge Ltn. Uniform, det illustrere temmelig godt Avancementsforholdene i den danske Søe Etat paa de Tider. Aldersgrændse var endnu ikke indført. Jakobsen var som Folk er flest.

Langfredag Formiddag 1861, Datoen husker jeg ikke, var Afsejlingstiden.¹⁴ Der var formeret en Eskadre af Korvetten „Hejmdal“, Dampskibene „Hekla“ og „Geiser“ samt Transportskonnerten „Kiel“. Denne Skonnert havde været Frederik den 6' og Christian d. 8' Dampskib, og jeg har før omtalt den i mine Erindringer fra Elben – den Gang foer den med Hoffet til Føhr – nu var den reduceret til Transportskib og havde alt vort Ammunition, ja endog Kanonjollernes svære Skyts var der ombord, forøvrig sejlede den i mange Aar som Koffardimand – hed da „Frederik den 6te“ til Erindring om sin Fortid og sejler maaske endnu, de byggede solid paa Holmen, thi vel var den oprindelig engelsk af Bygning, men fortømt paa Nyholm, og der var aldt klodset og stærk m.h.t. de mindre Skibe.¹⁵

12. Ordet – eller et lignende mangler ved sideskift.

13. Muxolls far var købmand.

14. I 1861 var det Langfredag den 29. marts.

15. Da det forhenværende kongeskib i 1865 blev sat i civil fart som sejskib var det med navnet „Frederik 6'tes Minde“. Anmeldt ophugget i 1897.

Naa! tilbage til Kanonjollerne der skulde med os paa Krigsstien. Altsaa Langfredag Formiddag dampede vi Syd efter. Men, siger maaske min Læser? (om ellers dette faaer Læser, thi hvem skulde vel fordøje disse Trivialiteter, som jeg her kradser op): du havde jo baade Kone og Barn, hvad ligner det saa, at du saadan gik paa Krigsæventyr. Dertil er at svare 1) er jeg æventyrlig anlagt og kunde ikke tænke mig, at Danmark skulde komme i Krig uden at jeg var med.¹⁶ Stillingen i Krydsfarten var eiheller saa sikker, eftersom jeg der kun var en forhyret Mand – og jeg beregnede, hvad som da ogsaa helt slog til, at jeg, naar jeg havde været Officier, skulde have Gavn af det ved Avancementtet i Krydstoldtjenesten. Sømand var jeg jo og dertil ung, fare skulde man jo alligevel og det var jo enda ikke helt sikkert at Krigen vilde udbryde (Dette ikke sikkert var Gud forlade mig alle vi otte Leutenanters Sorg).

Min lille Hustru var vel bedrøvet, da jeg reiste, men det var hun selvfølgelig altid, naar jeg forlod Hjemmet, og hun har ingensinde søgt at fraraade mig det, som jeg troede var rigtig til vort Hjemms Fremgang og Vel; altsaa om hun maaske i Hjertet ikke billigede min Beslutning, modsatte hun sig den eiheller – ogsaa hun var ung og patriotisk, Gud velsigne hende.¹⁷

Naa! vi dampede syd efter ud paa Æventyr, men det første Skridt blev ikke langt, thi paa Dragø Rhed stoppede Eskadren og de otte Joller fik Ordre til at roe ind i Dragør Havn. Langfredag, den stille Helligdag, blev ellers ikke videre stille for Dragøboerne den Gang, der blev ordentlig Halløj og jeg skal love for, at der kom Folk, især af det smukke Køn, desværre eller heldigvis blev der ingen Landlov for Mandskaberne – i saafald havde vi neppe faaet Besætningerne samlede igjen for det første. De maatte biviakere ombord thi anderledes kan det maadelige Ly vel neppe kaldes, der findes i en af de gamle Kanonjoller – et Seil trukket tværs over de lagte Master, det er det Hele. Der var ogsaa lidt Vrøvl fra adskillige Kjøbenhavnere, som ikke havde Lyst til at ligge paa Landet, kaldte de det, men vi fik dem da til Ro; men selv fik vi ingen Ro, de unge Damer vilde rigtignok have lidt Gavn af de unge Leutenanter og hvordan det nu gik, dansedes der med fuld Damp henne paa Hotellet, rigtig nok uden videre Belysning og med Harmonikamusik, men Heden og Glæden var stor alligevel.

Naturligvis var jeg som gift og hjemfaren for astadig til den Slags Sjou, men jeg undgik ikke at blive bænket hos et Selskab af Skippere og Lodser ved en Bolle af uhyre Dimentioner og deraf kom det sig, at jeg, da Klokken var to om Natten og Eskadrechefen brændte Blus til Signal for Letning i en Ruf, havde Mandskabet purret, Aarene ud og ud af Havnen. Jeg var ikke fuld, saadan videre, men jeg var godt oppe og førte en Komando, som var temmelig høj i Betragtning af det Skib, jeg førte. Jeg hørte Eskadrechefen

16. Efter 1) kom der nu aldrig noget 2).

17. Hustruen var død den 20. maj 1901.

Muxol spørge, „hvad hedder den Officier“ og ham, der svarede (Gud véd, hvem det var) sige, „det er Ltn. Sophus Rasmussen“. Fra den Stund havde jeg Hr. Orlogskapitain Muxolls Bevaagenhed saalænge, jeg stod under ham.

Vi slæbde da afsted syd efter. Jollerne skulde gaa imellem Smaalandene. Da jeg havde sadt Vagten og givet Qvartermesteren Instrux, gik jeg, nei krøb jeg ind i den Kiste, man i Kanonjollerne kaldte Kahyt, hvor jeg sov med en skarpkantet Dæksbjælke 4 tommer fra min Næse. Jeg vaagnede med forfærdelige Tømmermænd efter Rusen og den aparte Seilads, da Qvartermesteren meldte, at vi var nede under Møen, hvor vi skulde kastes los fra Damperen. Vi fik en Lods fra Nyord, reiste Masterne og seilede igjennem Ulfhalesund vest efter.¹⁸

Saa var jeg under Seil i mit førende Skib, Kanonjollen „Fænø“, Gud velsigne den, men den saa lige saa ynkelig ud som sine Kammerater, endskjøndt den var en Snes Aar yngre – nogle af Jollerne var om ved 40 Aar gamle, dog da de havde staaet i tæt Hus den meste af denne lange Tid, var de jo saa friske som nye. Godt seilede de med deres to Smakkeseil, men de havde ogsaa en Bund med det fineste Løb nogen vilde sé. Naa Bund! jo det var da egentlig kun Bunden af et Fartøj det hele Skib, 3-4 Planker højest over Vandgangen – og deri 24 Mand, en 24de Kanon og Proviant og Ammunition, der var ikke meget Søskib.

Da jeg var kommet under Seil, kom jeg jo lidt til Hægterne, eftersom Dunsterne fra det natlige Æventyr i Dragør Hotel spredte sig. Jeg fik mit Spritapparat i Gang, lavede Frokost, Spielæg og Kaffe, trakterede min Kanonér og Qvartermænd og var igjen den lystige færende Svend. Hele den Fart jeg gik ud paa syntes mig det bare Løjer, og andet blev det da ei heller det Aar.

Hvad der ærgrede mig en Dél var, at vi aldrig fik Lov at sejle alene. Damperne skulde altid have Tag i os – saaledes ogsaa hér, thi neppe var vi udfør Grønsund, Farvandet imellem Falster og Møn, før vi saa vor Komandeur komme igjennem Sundet med Signal: Kanonjollerne ankrer paa Masnedøflak, selvfølgelig parede¹⁹ vi Ordre. Man vil forstaa, at „Geiser“, „Hekla“ og de andre store Skibe vare gaaede sønden om Møen, eftersom de ikke kunde flyde igjennem Ulvshaleløbet, hvorigjennem vi kom med Kanonjollerne.

Med „Hekla“ kom vort Spiseqvarter, Transportskonnert „Kiel“, i den var der Kabyds, hvor der kogtes til Mandskabet. Kanonjollerne flokkedes om Transportskibet og der skaffedes til Middag af Mandskabet, selvfølgelig i fri Luft; det var en hel livlig Schene, og en Dragørulk sagde temmelig træffende, „gamle Kiel er at ligne ved en So som ammer sine Grise.“ Jeg tænkte, var her en Genremaler, saa var der motiver. Saa saare Skafningen var tilende, heistes

18. Her slutter manus bd. 4, hvilket forklarer de resumerende bemærkninger i det umiddelbart følgende afsnit.

19. Egl. står der „parereeret“

Udsnit af nyere kort med Nakskov Fjord og vestligst Albuen med havn og Søndernor.

der Signal for Letning og afsted slæbtes vi vest efter; dog ikke ret langt, for efter en Timestids Forløb hed det fra Komandoen, kast los, sæt Seil og gaa til Ankers ved Albuen havn, og det var vi ikke fem Minutter om at faa udført, thi selv at sejle var jo langt morsommere end at hænge bag en Damper.²⁰

Fra Lollands Vestside skjærer sig en temmelig bred Bugt ind i Landet, som fortsættes i det s[n]evre Farvand Nakskovfjord ind til den driftige By og tidligere Fæstning Nakskov. En smal Landtunge løber syd om Bugten, bøjer i en Vinkel og deraf Navnet Albuen. Der er udmærket Havn for mindre Fartøjer, tilmed bøjer Albuen sig saa rundt, at den danner en lille indre Havn aldeles landlukket og derind Agede vi med Kanonjollerne; de fire Kanonbaade blev udenfor, men de laa sikre nok.

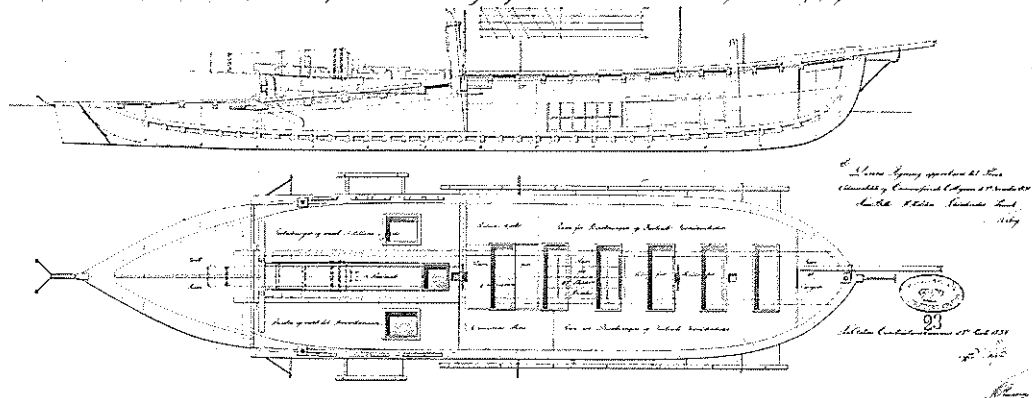
Vore Folk²¹ trængte haardt til at rætte Benene efter to Døgn Indespærring og der blev blæst til Geværerexersits – sikken Svir for Albuedrengene, der naturligvis aldrig havde seet saa mange fremmede Folk paa en Gang; nogen høj Tanke om Krigerpragt fik de dog neppe, thi den Gang var Orlogsgaster ikke uniformeret som nu – og Vaabnene. Skibsgeværer og sorte Skibshuggerter ere ikke lavede til Pynt og Parade.

Albuen er beboet af Lodser og Fiskere. Lodsfamilien Gundersen har boet der i hele Aarhundredet og været bekendt som dristige Sømænd. En af dem var jeg i to Aar sammen med paa „Gefion“ i 1848-49, han hed „Erich“ og jeg har vist før omtalt ham. Det saa

20. SWR glemte helt at sætte sig i flotillechefens sted, for fire kanonbåde og otte bombekanonjoller, der under sejl meget hurtigt kunne være spredt over en længere strækning, ville have været et mareridt for den ansvarlige officer, der jo endnu ikke kendte særlig meget til cheferne for de enkelte joller.

21. Egl. står der „Vore Folk vore ...“

Upprindning af Sjømands Tegning med Plan af Løbet til en Kanon-jolle, som er en 1850. Dens Kanon af 12. Kan. Capt. ingfr.

højest tarvelig ud hos Familierne paa Albuen, men de boede ogsaa paa det bare Sand og Søen lønner ikke altid sine Dyrkere rigelig. Medens vi holdt ind i Bugten passerede jeg det Krydsfartøj under Krydserassistent Carl Hartvig med hvem jeg skulde have været.²²

Dagen efter fortsatte vi Reisen, igjen paa Slæb af Damper. I Langelandsbæltet fik vi Tykning og da Taagen lattede, stod vi Kielerbugten [ind] og det deiligste Landskab oprullede sig for os i det deiligste Vejr. Det var et smukt Skue, hvor Corvetter og Damperer tage sig ud med Dannebrog vægende – ikke et Flag i Verden tager sig ud eller liver saadan op, som vor gamle kjere Korsbanner. Ved Indgangen til Ejderkanalen stoppede vi den Dag. Den Tid vare Anlægene kun smaa. Nu – 1902 – er der jo store mægtige Sluser, der kan tage imod de største Orlogsmænd.²³

Saa gjorde jeg igjen Touren igjennem den Schlesvig Holstenske Kanal, dennegang for Udgaende, første Gang var jo i 1850 for hjemgaende med Kanonbaadene. Den Gang var jeg Matros, endda kun halvbefaren var min Grad i Orlogstjenesten. Nu var jeg Officier og Chef, rigtignok kun paa et Orlogsskib af laveste Rang – alligevel var det jo stor Forskjel og et godt Stykke frem i Verden; hvad Formuen angaar var Forskjellen ikke videre, jeg havde endnu aldrig haft andet end Dagen og Vejen, endog kun en knap Vej, men jeg havde en stor Rigdom i et freidig Sind og et sundt Legeme.

Som aldt paa denne Sommertour var Ejderreisen en fuldkommen Lystreise. Tiltrods for, hvad der i f. Aarhundrede var Danmark og Tydskland imellem og som jeg i min Levetid har deltaget i og havt god Leilighed til at kjende, er det min Mening, at Hadet imellem de to Folk ikke er ret dybt. Selv i tydsk Fangenskab har jeg fundet, at naar man kom sammen i fredelig Leg med Holsternerne, udviklede der sig snart en vis Gemytlighed, man fik hinanden kjær – og Nordtyskerne yttrede sig altid med mere Bitterhed imod Østtyskerne (Prøiserne) end imod os Danske – enkelte

Plan og snit af en af de „schifterske“ kanonjoller. Bemærk den særprægede udformning af agterskibet, og kanonens „slæde“, der skræner fremefter. Når der blev skudt, rykkede den baglæns på grund af rekylen – men det var altså op af bakke. Sammenlign i øvrigt med tegningen af kanonchaluppen i bind I, side 208. (Søetatens Tegningssamling, RA.)

22. Egl. efterfulgt af endnu et „med“.

23. Der tænkes på afløseren Kaiser Wilhelmkanal = Nordostersøkanalen, der blev åbnet i 1896, men af strategiske grunde udvidet allerede inden 1. verdenskrig. Den havde ikke samme linieføring som den gamle Kielerkanal, som den til en vis grad odelagde. Dog er en del af de gamle sluseanlæg stadig bevaret – yderst seværdige minder om den højt beundrede ingeniørbedrift i international topklasse, som den gamle Ejderkanal faktisk var i kraft af at være sin tids længste skibskanal – ikke at forveksle med de mange kanaler til pramning.

Dänenfressere – traf man vel paa, men i det Hele kunde man godt omgaaes hverandre.

Hele Spetaklet er lavet sønden for Elben. Preussen mener, at deres Mission er, at de ere kaldet til at regjere Verden (De andre Stormagter har jo omtrent samme Ideer), men for at regjere maa de ud af den indknebne Stilling, deres Land i geografisk Henseende er i – Wir müssen am Meer – være en Sømagt, og derfor maa de efter deres [kald]²⁴ have Danmark med de gode Havne og den frie Beliggenhed. Derfor blandede de sig i de danske Arvefølge Stridigheder, fiskede i rørt Vande og fiskede de tre Hertugdømmer til en god Begyndelse – de i Berlin laver Garnene til for at tage Resten, sér vi jo – men ethvert Dræt lykkes heldigvis ikke.

Paa Touren igjennem Ejderen stoppede vi jo flere Steder endog ved Rendsborg, hvor jeg fik Leilighed til at opfriske enkelte Bekjendtskaber fra min Fangetid. Hos en Sluseforvalter vare vi alle Officiere til Middag – han havde som Tømrer arbeidet i Kjøbenhavn og elskede Kjøbenhavn, beklagede dybt, at naar nu Krigen, som truede, brød ud, vilde de verdamte Prøisere tage det Hele, for at de toge os, var han nu ganske vis paa.

Ja, saa kom vi da omsider til Tønningen, hvor vi foreløbig stoppede og armerede Kanonjollerne med de store Kanoner, som hidtil havde været i Transportskibet. Det tog nogen Tid forinden vi vare færdige til at gaa videre, (Jo! det var en lang Fanø-reise) men vi havde eiheller Hastværk. De komanderende mente ikke at kunne gaa uden om de smaae Øer paa Schlesvigs Vestkyst. – Jeg burde jo kalde det Sønderjyllands Vestkyst, men Sandheden tro maa jeg sige, at jeg aldrig har hørt denne Benævnelse, ihvorvel jeg maa indrømme, at den er mere, ja aldeles ko[r]rekt. Schlesvig er jo kun en By i Landet, ja det er egentlig²⁵ kun Betegnelse for den Vig eller Fjord, hvorved Byen ligger, alligevel, Landet nævnes altid af Indbyggerne Schlesvig. – altsaa for at naa Fanø, vores Bestemmelsessted, maatte vi forbi sammesteds uden om Halligerne paa Vestkysten og dertil mentes det, at vi burde have Dampskibshjælp, hvorfor man havde requireret en lille fladbundet Damper, der hørte hjemme paa Føhr og héd „Hammer“, og den maatte vi vente paa – og det gjorde vi, levede højt, spiste paa Hotel og indexerserde Mandskabet.

I Tønning levede den Gang en fhv. Søofficier og var Havne og Lodsinspektør, han hed Krieger og var Kammerjunker.²⁶ Under Krigen i 1850 havde han ført en Division Kanonbaade og havde Station i Slien. Der havde han haft en Liaison²⁷ med en Pige, en vis Marie Viereck, hvis Rygte nok var noget anløben. Krieger havde et Barn med hende – og hvad der jo talede til Ære for ham – havde giftet sig med hende; om det var det, der havde drevet ham ud af Søetaten, véd jeg ikke, maaske var det Spillehistorier, thi han var

24. Et ord mangler ved sideskift, det anførte er blot et forslag.

25. Egentlig står der „engentlig“.

26. Antonius Krieger.

27. Retteligt „Liason“, ordet er i dette tilfælde naturligvis at opfatte som „intim forbindelse“.

en ful Spiller, nok er det, han var reduceret, men levede nu her i Tønning, forsørget ved det vist gode og magelige Embede.²⁸

Han havde ført Dampskibet „Kiel“, der som jeg tidligere har berettet, sejlede med Hoffet til Føhr i Badetiden, og hvor jeg en Tid var anbragt i Damekahytten som Oppasser – han kjendte mig naturligvis ikke, og jeg gjorde ham da ei heller opmærksom derpaa. Som Embedsmand og Søofficer maatte han jo vise Kanonbaadse-skadrillen Gjæstfrihed og jeg var tilligemed de ældre Søofficerer Gjæst hos ham,²⁹ hvad mine Jollekammerater var noget piquerede over, fordi de ikke var indbudte. Det gik stort til, Komandør Muxoll havde Kammerjunkerinden tilbords.³⁰

Jeg maatte tidlig forlade Selskabet, thi min Broder Theodor, der var Vognfabrikant og Borger i Flensborg, var kommen for at besøge mig og han var min Gjæst i Hotél Thomas. Theodor udtrykkede sig temmelig uforbeholden om Kammerjunkerinden – og ved en senere Sammentræf med Naadigfruen fik jeg Indtrykket af, [at] hun kjendte Theodor godt. Med min anden Bror Carls Hustru var hun noget beslægtet – i Cappeln ere de jo alle i Familie med hverandre.³¹ – Stakkels Marie Viereck, hun fik det vist ikke for godt. Posten i Tønning blev nedlagt og Krieger levede saa i Kjøbenhavn, der døde nok Børnene, og Krieger var i Grunden raa – hun havde vist være blevet lykkeliger, om hun havde faaet en brav Mand iblandt en af de mange Søgutter, hun i sine Pigedage sværmede med.

Krieger forsøgte sig som Speculant i Moser i Vendsyssel, var senere som Regjeringens Tilsynsmand i Amerika med vor 1st Ud-vandreskib – er han død, er det forglemt og i Ensomhed. Mod mig var han en venlig Mand.

Naa, endelig var vor Tid i Tønning forbi, men jeg maa dog endnu nedskrive et Par Hændelser fra Livet der. Jeg var frimodig i min Optræden og en Del mere Literair dannet end mine Kammerater, de andre Jolle Leutenanter, og de faste Officiere omgikkes mig mere paa lige Fod end de andre – ikke saaledes ment, at de hovmodede sig, Nei! aldeles ikke. De faste Officiere var yderst flinke i Omgang.

Da vi nu skulde armere Kanonjollerne og tage Skytset ud af Transportskibet, var der ved Bordet i Hotellet jo nogen Discours om, hvorledes dette skulde iværksættes og en af de faste Officiere – Jeg tror det var den ældste af dem, Jakobsen – havde foreslaaet noget aldeles urimelig noget med et Slags Kran udlagt fra Pakhusets Vinduer.

Jeg kunde aldeles ikke forstaa Meningen, Føreren af Transporten vilde intet Ansvar have – om jeg nu havde skaaret op,³² pralet eller paa anden Maade været oppe, erindrer jeg ikke, men jeg modtog en skrevet Ordre til at armere Kanonjollerne og træffe

28. Ifølge de officielle papirer blev han sent på året 1850 sat á la suite i to år for at overtage posten som lodsinspektør, pakhusforvalter og havnemester i Tønning, afsked af Søetaten 1853.

29. Egentlig står der „... Søofficerer til Gjæst ham ...“, hvad unægtelig gør sætningen noget vanskabt, hvorfor der er rettet ind.

30. Kammerjunkerinden var naturligvis Marie Charlotte Viereck, gift med Antonius Krieger.

31. Carl var gift med Margrethe Chatrine f. Rasmussen.

32. Skære op, et gammelt udtryk for „at fremkomme med løgn, pral; lyde; overdrive; prale“.

Anstalter til det derved fornødne.³³ Der til var jeg grumme villig og forekom det mig som den simpleste Sag, hvad det og i Virkeligheden var, men jeg fik andet at vide, thi da Ordren var givet og Ansaret mit, kom der Raad fra alle Sider om, at saadan og saadan skulde jeg gjøre. Min Mening var naturligvis at sætte et godt Topreb imellem Skonnertens Master, om nødvendig støtte Masterne, men Skipperen vilde ikke tillade den Facon, han mente Masterne vare for svage – Vrøvl. Jeg kunde paa den Maade taget Kanonerne op³⁴ af Lasten og svinget ved Tallier Kanonen over Siden og paa sin Plads, naar jeg lagde Kanonjollen imellem Kajen og Skonnerten.

Nu maatte jeg bruge anden Fremgangsmaade, og det var en Buk af stærke Tømer med 4te Ben, som vare forstøttede i Borde af Skonnerten, en Gie hænge naturligvis i Bukken og Løberen i en Kasteblok, der stod paa et af Tømmerne (Bukkeben). Det var jo saa kun et Øjebliks Sag med det Mandskab at hæve Kanonen op af Lugen, derpaa skjødes to solide Bjælker under, hvorpaa Skytset rul[le]des ind paa Kajen, og det gik godt uden mindste Uheld – senere maatte Kanonerne igjen rulles ned i Jollerne og placeres i Rapperter; det var mere vanskelig, men aldt gik godt.

Lidt Drilleri af Kammeraterne og Kritik hist og her – og Bersermacheri – og Misundelse findes jo altid, men jeg vandt stor Prestige for dette simple ligefremme Arbejde, som det jo er de allerfleste Styrmands Lod at udføre. Det var ikke min Skyld, at Kanonerne³⁵ bleve flyttede to Gange, min oprindelige Plan var den ligefremme Vej.

Da vi nu vare i Orden med Flotillen, skulde Tiden jo gaa med noget, og der blev besluttet en Romanøvre til Frederiksstad. Jeg havde faaet det bedste Mandskab, og det var min egen Skyld og gik saaledes til; ombord i Krydsfartøjet N° 13 havde vi to Matroser fra Stevns og begge holdt de meget af mig. Stevnsboerne er for en stor Del søfarende og der kom mange af dem onbord i Kutteren, naar de kom paa Rheden, følgelig kjendte mange af dem mig. Der var indkaldt meget Mandskab dét Aar formedelst Krigsberedskabet, og mange kjendte Stevnsboere var der iblandt.

Da nu den hastige Ordre kom, at Kanonjollerne skulde afsted, blev jeg beordret til at udtage Mandskab af de Søvante, det var Fiskere og Kystboere, der stode i Sørullen. Af gam[m]elt Landsmands Kjerlighed tog jeg mig altid af Vestjyderne, og jeg stod svært højt hos dem, naar jeg tiltalte dem paa Vestjysk. Da Mandskabet hørte, at de skulde med Kanonjollerne og jeg skulde med, flokkedes de om mig, „mo A kom med Dem Hr Løitnant“ praide Vestjyderne. Naal saa valgte jeg mig en Flok kraftige Karle af Vestjyder og Stevnsboere paa den Maade, at jeg stillede op efter Kanonbaadens

33. Det er mærkeligt, at forfatteren fuldstændig overser, at hans overordnede antagelig vidste alt om hans fortid på Takkelloftet, hvorved han antageligt ubestridt var den mest kvalificerede af de tilstedeværende netop til at flytte tunge ting ved hjælp af taljer og tovværk.

34. Egl. står der „af af“, men det første må være „op“.

35. Egl. står der ved lineskift „Kanon-nerne“.

Orden, paa „Fænøs“ Plads stillede jeg mine Favoriter, og det slog³⁶ temmelig godt til – paa den Maade fik jeg mine Kraftkarle – men til min Retfærdiggjørelse maa jeg tilføie, at de (Folkene) snarere havde valgt mig end jeg dem.

Tilbage til Kanonjollerne. Vi skulde paa Romanøvre fra Tønning til Frederikstad og paa fastsadt Tid gik vi afsted med Komandobaa-den i Midten og vi evolverede en Del med at reise Master etc etc, saa gjordes Signal, „Hver gjøre sidt Bedste“ – altsaa Kaproening, og da vidste det sig, vi roede bedst i Hele Eskadrillen. Jeg har altid været Kaffedrikker og jeg havde mine Kaffegreier i Orden. Imedens Folkene halede ud, lavede vi Kaffe paa Spritapparatet og hele mit Mandskab, 24 Mand, fik Kaffe og Roes for hver Jolle vi roede forbi – Vi var i Frederiksstad ½ Time før nogen af de andre kom.

I Frederiksstad var stor Forandring siden jeg saa den sidst, da stod den i Brand efter en 4 Dages Bombardement og en Nats Bestormning af hele den holstenske Arme. Byen var nu for største Parten nyopbygget og som før Krigen pyntelig og velhavende, den var jo ligesom Fredericia en Fristad i den Betydning af at alle Religioner var tilladt og havde særegne Handelsrettigheder – den var jo anlagt i bestemt Hensigt og derved lokkedes fremmede driftige Folk til Staden. Da vi nu alle vare samlede i Staden og faaet vor Middag i Hotellet, skulde Byen besees og som den, der havde bivaanet Byens store Dag (eller rettere Nat) skulde jeg være Cicerone (Gud bedre det).

Forholdene vare meget forandrede, men jeg maatte sé at bevare min Prestige som Veteran fra 1850 – du solst dich nicht ferblößen lassen, siger Tydsken³⁷ – jeg lod mig ei heller forbløffe. Jeg viste dem Mølleskandsen og beskrev paa en Prik hele Slagets Gang. En Dél deraf var jo sandt og en Del af det, jeg digtede, kunde jo ogsaa være sandt – det gjaldt jo at interesse[re] Publikummet og ville de vide det bedre, kunde de jo læse den officielle Beskrivelse. Jeg vidste dem den gamle Jødekirke, hvor vi drak det megen Vin og hvor de tyske Fanger var – under Bombardementet var det Hovedkvarteret, nu var det et privat Hus. Alt i Alt var jeg vist en mere sandru Fører end Største Parten af Fremmedfører for Tourister.

Paa Touren til Tønningen holdt „Fænø“ igjen Téten, vi vare der 1 Time før den næste Baad, de sidste kom ikke i Havn, men laa Ebbetiden ud paa Strømmen.

Tiden gik forresten ret godt i Tønning. Der var en slags Lysthave paa den gamle Slotstomt, hvor et ungt Søskendepar havde Beværtning for den finere Portion, og var der tillige Gymnastiklocale for Turnerforeningen. Der var endog Sangerselskab. Der tilbragte vi i Regelen Aftenen for Gud véd hvor vi ellers skulde være i Tønningen? – fuldstændig Marskby, ikke en Promenade uden Landevejen paa Digekanten – med Veje saa fidede at man ligefrem gled tilbage

36. Egl. står det „stog“, idet der er en umiskendelig tværstreg i det andet bogstav, men det må være „slog“.

37. Og de kalder det sommetider for det 11. bud. „Du sollst dich nicht verblößen lassen“, egl. citat fra et brev skrevet i 1792 af Gottfried von Herder til dennes søn.

½ Skridt, naar man gik et helt frem, vi vare ligefrem tvungne ud i Slothaven.

Der hændte forøvrig en Begivenhed, som jeg maa omtale; den var ikke hyggelig og danner for saa vidt en Undtagelse som vi Løjtenanter eller[s] altid enedes godt. Vi havde som jeg vist før har omtalt en Leutenant Grén Hansen med Tilnavn Hjerteknuseren, en temmelig raa, men i Grunden rar og gæev Natur og god Kammerat; han var Søn af Apothekeren i Frederiksund og var ikke udannet. Naal raa var han til Tider idetmindste og han kom i Kast med Sangerinderne. Jeg hørte ikke, hvad han havde sagt, men han havde vel været for nærgaaende, thi hun sparkede ham i Hovedet (hun stod paa en temmelig høj Estrade) og saa begyndte han at overøse hende med de schofleste Skjældsord, en Strøm af Gemenheder øste han ud over Qvindemennesket.

Da Flommen endelig var udraset, var jo aldt i Forvirring. Tydskerne var jo med Rette fortørnede, det var jo i højeste Maade en Skam for os Officiere. Jeg maatte gaa imellem og sagde: „Jeg nødes til at gjøre Undskyldning paa Ltn. Hansens Vegne, jeg havde ikke troet, at en dansk Søofficer kunde forglemme sig i saa høj Grad, som her er sket, Leutenanten har været paavirket af Vin“ o.s.v., men saa begyndte han at skjælde mig ud. Jeg sagde til ham, „husk den Uniform, du bærer, lad os gaa ind her ved Siden af. Dhr.³⁸ vil maaske gjøre os den Ære at følge med ind i Gymnastiksalen“. „Vil du slaas“, raabte Hansen, „for eller[s] prygler jeg dig“, „ja, skal jeg slaas“, sagde jeg, „saa lad det være som det sømmer sig, her er Huggert“, jeg smider ham en af Øvelsesvaabnene og sadte mig i Dækstilling, han med, saa godt han kunde, og vi begyndte at slaa løs – det vil sige, han slog om sig, jeg holdt mig i Forsvarstilling og slog flere Gange hans Huggert til Siden.

Gud véd, hvorledes det alligevel vilde være endt, thi vel vare Vaabnene ikke videre skarpe, men til at flænge Ansigterne i Stykker var de da skarpe nok. Denne lat[t]erlige Strid endte paa en drastisk Maade. Iblandt de nærværende var der ogsaa en dansk Toldassistent, Hansen, han havde selv været Søofficer (Maanedisleutenant) i sidste Krig og indsaa, at det vilde blive en fæl Skandale, om der skete Ulykker, men hans Ord blev ikke hørt. Hansen, min Modstander, var helt vild; saa faaer Tolderen et Indfald, der hængte paa Knagerne forskellige Kyrads, Plastringer³⁹ (udstoppede Fægtetrøjer), Fægtemasker etc. Tolderen snapper to Kyrads, hænger en paa Ryggen og en paa Maven, en Fægtemaske paa Hovedet og springer ind imellem os to vældige Kjæmper; Secundanterne, thi som saadanne var jo Tilskuerne at betragte, brølte af Latter og tilsidt brølte vi kjæpende med og hele Historien opløste sig i Munterhed, men Hansen maatte give Supér til Sangerselskabet og havde Smærter i sin højre Arm i længere Tid, for han havde faaet et godt

38. Egl. står der „Dhhr“.

39. Ordet som sådan er forbavsende nok ikke at se i ODS, men indirekte dog som noget, der er klistret på – opslag: „plastre“.

Slag over sin højre Underarm. Smerterne vare velfortjente. Vi lovede alle at holde tæt med Historien, og saalænge vi vare sammen kom der ikke et Muk frem.

Endelig forlod vi da Tønning eskorteret af Dampskibet „Hammer“, der skulde hjælpe os udenom St. Peter, der er en Pynt af den faste Kyst af Schlesvig. Det⁴⁰ er vistnok det eneste Punkt af Hertugdømmerne, der har Klitdannelse som hele Nørrejylland. Før den store Vandflod, den der en Julenat i forrige Aarhundrede⁴¹ hærgede Sønderjyllands Vestkyst og bortrev Mennesker og Qvæg i Tusendvis, var der en Klitforstrand langs hele Kysten, men [i] løbet af nogle Timer havde Nordsøens Bølger raseret det Hele lige til Undergrunden, den fede Marsk. De store Øer Nordstrand og Pelvorm deltes i en Masse Smaaøer og Holme.

Saa stor er Kjærligheden til Hjemmet, at de Beboere, som vare reddet efter Katastrophen, søgte tilbage til de tilove[r]blevne Knorter og Landstumper og hagede sig fast saa godt det lod sig gjøre, og nu er disse Strandfriser igjen velhavende og lykkelige Beboere.

De største Landlevninger ere indigede og hede endnu Nordstrand og Pelvorm. Bestræbelserne i [at] holde deres Land imod Havets Vælde lettes meget ved det Phænomen, Naturen ved hvert Strømskifte frembyder. De store Floder fra Fastlandet medfører en Masse fine Partikler ud i Nordsøen lang[s] med Kysten. Naar Skiftetiden imellem Ebbe og Flod indtræder, bliver der en lille Tid, da Vandet er stille, disse Partikler bundfældes og danner en Slikhinde, vel ganske tynd, men Strømmen skifter flere Gange i Døgnet og tilsid[s]t naar Laget over dagligvandet og saa diger man ind paa ny og vinder lidt af det tabte tilbage. Kampen er altid staaende. Havet hviler aldrig og Strandfriseren er en djærv Kjæmper – Ja, jeg har nok før⁴² omtalt disse Forhold.

Saa saare vi vare omkring St. Peter og i læ af de ydre Halliger seilede vi selv igjen og kom om Aftenen ind til Wyck paa Føhr, hvor jeg jo var godt kjendt fra tidligere Tid. Mine Møllerfolk vare nu gamle og Mølleren var en vylende Tydsker og de politiske Bølger vare gaaede høje, men de modtog mig med megen Venlighed. Jeg var jo Officier nu, saa den gamle Fortrolighed kunde jo ikke komme igjen, og der var jo sket mange Forandringer i de 10 Aar, jeg havde været borte derfra.

Selve Byen var undergaaet store Forandring[er], Wyck var brændt i Mellemtiden og bygget op igjen, dog var det gamle Badehotel eller Restaurant die Erholung endnu den samme og det morede mig at færdes i de Localer, hvor jeg agerede i Holbergs Komedier. Det var tydelig at mærke paa Beboerne, at man huskede den Vinter og mindedes os med Venlighed. Flere unge Koner, som den Gang vare vore Baldamer og flirtede med os, talte jeg med. De vare helt rørte og sagde, jo det var dog en rar Tid o.s.v.

40. Egl. står der „der“.

41. Stormfloden i 1872 var i november, og de tidligere meget ødelæggende stormfloder var henholdsvis i januar 1362 og i oktober 1634.

42. Egl. står der „ført“.

Saa gik Reisen – Lystreisen kalder jeg det – igjen for sig. Reisens Maal var jo Fanø, men vi maatte gjøre endnu et Ophold inden vi kom saavidt. Vi var for en stor Dél afhængige af Dampskibet „Hammer“, men da dette Skib havde sin Route at passe imellem Husum og Wyck, kunne den ikke opholde sig længe ad Gangen hos os, og da den havde vores Kabyds og Madgryder ombord, vare vi ilde stedte, naar den forlod os.

Vi vare komne til Rømø, da det blæste op med en forrygende Storm af Nordvest, saa at det ikke kunde gaa an at slæbe os uden om Manø og ind til Fanø, vi maatte ankre for Natten og Stormen blev ved. Anden Dagen laa vi der uden Mad til Folkene; til Frokost fik de 1 Snaps og Beskøiter, men da Vejret blev til Middag, lod jeg 4' raske Karle gaa med vor Jolle ov[er] til Dampskibet med Madgryderne for at hente Middagsmad – ja vist. De 4te raske Karle drev af med Jollen over ad Schlesvigs-kysten, og der blev ingen Middag af.

Jeg var ikke videre kjed af det, jeg vidste jo godt, at de ikke kunde komme noget til, da der ikke stod Brænding paa den Kyst; alligevel vilde jeg dog nødig haft det. Hen ad Aften løjede det og Damperen kom til os. Der blev praiet, om det var fornuftige Folk, der var i Baaden, og dertil var kun at svare Ja! Og saa blev der ikke snakket mere om den Ting. Damperen stak af igjen og saa blev det besluttet at vi skulde gaa i Qvarter paa Rømø, atter et Æventyr. Det var vi slet ikke kjede af. Vi gjorde Seil og holdt ned efter Byen og ankrede der udenfor.

Det var ellers helt eiendommelige Forhold, vi vare komne ud for. Vi vidste jo godt, at der var Ebbe og Flod, men hvor Leiет var, kunde vi ikke se, og deraf kom det, at da vi ankrede paa 6 Fod Vand (vi laa 3½) begyndte vi en Time efter at hugge ganske voldsom i Grunden, saaledes at Kanonen formelig begyndte at danse. Tak Skjæbne – kunde Jollerne taale det; men derved var intet at gjøre. Jeg fik Kanonen surret og støttet med Stræbere til begge Sider, og Hugningen hørte jo snart op, da Vandet var faldet tilstrækkelig. Vi var jo meget godt vandt til at staae tørre fra Ejertouren og i Waterne imellem Øerne, (Watterne kaldes de Grunde, der blive tørre med Ebben) men hidtil har det været Slik, ved Rømø var det haardt Sand. Naa! det gik godt enda. Vi tog ingen Skade.

Da Vandet var faldet saa meget, at man kunde kjøre til os, kom Beboerne ud med Vogne af Høflighed imod os for at age os i Land. Han, der kom til mig og Ltn. Bærentsen lignede en rigtig gammel Tørvebonde; men jeg synes der laa en Skjelm i Øjnene paa ham. Det var en sær Ankerplads, De har taget, siger han; hvorfor det, spørger jeg, Aa, de ligger bare midt i en Fiskergaard, og sé, der dukkede ogsaa et helt System af Smaapinde op paa kryds og tværs omkring begge Kanonjollerne, men vi havde lavet saa stor en Port, at Vognen kunde komme til os.

Naar Grunden er tør, sætter man der en hel Indhegning i Labyrintstil. De smaa Flyndere, som hører dertil Vandene, søge ved Høivandene ind over Grundene, hvor der er fuldt op af Søorme og Skaldyr, og da Labyrinten er for indviklet for Flynderforstandere de et læt Bytte – som man seer et helt gemytlig Fiskeri, hvor man sætter sit Redskab paa det Tørre og røgter det paa det Tørre.

Flynderen (Baksskulder kaldes de) er en delikat fed lille Flynder. „Naa lille Fatter“, siger Ltn. Bærentsen til Kusken, „har De seet saadan Flaade af Orlogskibe før“, „Neil Det har jeg aldrig“, svarer Kusken. „Naa, De har vel aldrig været fra deres lille Ø“, „Aa jo dog, jeg saa nogle lignende smaa løjerlige Tingester (Kanonjollerne) paa Sydamerikaskysten, men de var jo dog anderledes, da de vare byggede af Bambus og Roting. – Ja Chineserne har ogsaa nogle sære Fandener, ja der er mange løjerlige Ting til“, „saa aa De har været Sømand“, „joe lidt, i 35 Aar har jeg ført Skib paa oversøiske Lande, men saa længe man jo dog tilsidst efter Huset i Klitterne – hvor ens Vugge gik vil man helst have Graven, om det da forundes en“.

Saa maatte vi jo huske, at vi vare paa Rømø, hvor næsten aldt Mandkjøn bliver Sømand, og vi toge os Vare paa at stikke Sømandskrønikker ud (som jeg slap uheldig fra i min Ungdom paa Føhr). Det var prægtige Folk disse Rømøboere – god Vin og smukke Ting havde de i Husene, men Qvinderne saa mærkelig bondeagtige ud, men faa af dem kom vel fra Øen.

Jeg blev indquarteret hos en Kolega, Toldassistent Beck, hvor jeg havde det helt godt. Det var et Par middelaldrende Folk uden Børn. Manden var en Ærøboer. Jeg tror, han var jalou, for han veg ikke fra Huset et Øjeblik. En Dag, da han absolut maatte ud til en Skude, kom han løbende hjem som en besadt. Jeg stod bag et Dige og raabte til ham, og da han saa, at jeg ikke var inde hos Konen, klarede hans Ansigt op til Perlehumeur – Tosse. Han var ellers en flink Mand og beregnede mine Kostpenge til to Mark = 64 Ører daglig. Vilde paa ingen Maade have mere.

Beck blev senere forflyttet til Femern og ved Øens Afstaaelse blev han som født Schlesviger hos Tydskerne. Nu, det gjorde han ingen Fortræd med, vi havde fordrevne Schlesvigere nok enda, og han tænkte vel som de fleste, at nu var hele Danmark færdig.

Folkene bleve indquarteret, det vil sige fik Nattely paa Lofterne omkring; for de faa Sommerdage kunde det jo gaa an. De fleste var hos Toldforvalter Rafn, men han blev grundig kjed af at have 50 Mand over Hovedet af sig, ikke saa sært. Efter en Uges Tid[s] Forløb kom saa Dampskibet „Hammer“ og endelig var der da Leilighed til at komme over den Stump Nordsø og ind af Graadyb til Nordby paa Fanø.

„Fanø, ak Fanø, hvor er du Skjøn“, siges der i Komædien;⁴³ det faar⁴⁴ nu staa for Digterens Regning, med Skjønheden er det nu saa som saa. Ganske vist er der noget storslaaet ved Beliggenheden og Nordby præsenterer sig helt venlig, naar Vandet er saa højt, at det dækker Vaterne og man seiler ind tæt under Brinken, hvorpaa Byen ligger, men egentlig er det nok det, der gjør Omgivelserne interessante, at de danner fuldkommen Modsætning til, hvad man seer i det øvrige Land.

Det var en Søndag, da vi kom der, og en smuk Sommerdag og aldt, hvad der var af Folk – Kvinderne var i uhyre Majoritet, eftersom aldt yngre Mandfolk om Sommeren er tilsøes – var strømmede til for at se paa os, Kanonjollerne méner jeg da. Den Gang bares Nationaldragter udelukkende af Kvinderne. Den besynderlige Hue eller Turban af tærnede Silketørklæder, som kun Fanøkvinder kan binde. (Fru Heibergs og de øvrige Dammers Dragt i Slægtningerne ere rene Karikaturer).⁴⁵ Figurtrøjer af Kattun eller sort Kasimier med Ravknopper med Sølvmailler; det uldene Skørt med tykke Læg – der brugtes syv Skjorter med 7 Alen i hvert Skjort slingrede om Hofterne, paa Fødderne blanke Saffianstøfler (jeg har aldrig set Fanøkvinder med Sko uden til Dans).

Den store pyntede Skare staaende oppe paa Brinken viftende og vinkende imod [os] dannede et saare skønt Skue – saa at vi sandede med Digterens Ord, „Fanø, oh Fanø, jo du er skjøn“. Mest tiltalende var dog de smaa Fanøbørn. Saa saare Barnet kommer af Svøbet bliver det klædt som voxen med Hue og Skjorter som de store, de lignede fixe Penneviskere som de løb omkring. Modtagelsen var meget hjertelig.

Næste Dag begyndte vi at indrette os. Krogaarden med sin smukke Facade dominere aldeles Partiet imod Søen – der fortøjedes Jollerne og et ledig Brænderi blev lejet til Kaserne. Kabydset blev opsadt og Folkene inddelt i Bakker. Geværerne og Haandvaaben blev anbragt i et Rum og dannede et helt pænt Vaabenkapel.

Krigsfaren var drevet over, det vil sige, Diplomaterne tog Udsættelse. Spørgsmaalet, det Schlesvig-Holstenske, var uløseligt, man vilde ikke have det frem for ikke at dette skulde blive Gnisten. Vor Konge FVII var begyndt at ældes og var ikke stærk af Helbred, med ham uddøde den directe Mandsstamme og endskjøndt Tronfølgen var ordnet, blev der ved Kongens Død Leilighed til at blande sig i Affairerne – og saa ventede man, og vi ventede hver Dag at faa Ordre til Hjemreise, at sige Officierne og Besætningerne. Jollerne skulde oplægges paa Fanø.

Den Tid, der var bestemt til Øvelser, blev dog overholdt og vi forblev derfor paa Fanø 6 til 8 Uger. Det var en fornøjelig Tid og vi bleve jo ret godt betalt. Gagen var kun 66 Kr. (33 Rigsdaler) maanedlig, men vi havde 6 Kr daglig i Diæter og frit Kvartér. Offi-

43. „Fano, ak Fano, hvor er du skjøn“, formentlig sang fra „Slægtningerne“, se note 45.

44. Egl. står der „for“.

45. „Slægtningerne“, en vau-deville af Henriette Nielsen fra 1849, der blev en stor succes i kraft af lokalkoloritten – hovedsageligt netop Fanødragterne – og en del følsomme sange, hvoraf Henriette Nielsen havde skrevet melodien til flere.

ceererne vare indkvarterede hos de velhavende Beboere og jeg fik Bolig hos en Kpt. Svarrer, som var gift med Degneenken Madam Kirkebyes Datter, pæne Folk og et propert Logi.

I Nordby boede mange Indbyggere uden for Bonde og Fiskerstanden, Præst og Degn, Apotheker, Distriktslæge, Toldforvalter o. fl. De egentlige Borgere vare næsten alle fraværende. Kun enkelte Matadorer, gml. Skibsførere vare hjemme. Vi levede helt Sælskabeligt, bleve budne ud og gjorde 2-3 Baller. Ungdom var der nok af, ikke just Fanøboere, men Damer fra Jyllands Vestkyst, Varde og Ringkjøbing, (hvoraf mange Døttre af Familier, som kjendte mine Forældre); der flirtedes ikke saalidt.

Jeg deltog paa Grund af mine alvorlige Principper ikke i Flirten, (jeg var gift og følgelig nul und nichtig, Namensbetter ubrugelig) men havde en temmelig alvorlig Post – jeg blev benyttet som fortrolig af alle Parter – Raadgiver – Budbringer o.s.v. Jeg havde stundom min Hyre med at greie Sagerne. Det var en yndig Aarstid, og naar Øvelserne vare endte, vi havde taget vor Bad, spist til Middag hos Mdm. Duiysen⁴⁶ paa Hotellet (vi spiste aldeles fortrinlig), spadseredes der og gjordes Løjer – eller man var fremmede hos den eller den. Det var en fornøjelig Tid.

Af Originaler var der en hel Dél, baade indfødte og indvandrede. Der var Doktor Lork, Distriktslægen gift med en Datter af en General Zeppelin, det var et fint æstetisk Hus, og Fruen havde taget sig en meget smuk Opgave paa, hun var et Slags Duenna for hele den kvindelige Ungdom, og hun tog det med Alvor. Under hendes Ægide blev alt Lystighed holdt indenfor passende Grændser. Dr. Lork, som under en Pokulation blev udnævnt til Jolledoktor, var ellers en bekjendt Personlighed. I sin Studentertid var han en af Anførerne i Studenterforeningen og var blandt de agerende, da den oprindelige Studenterkomedie Gjenboerne blev opført. Han var en begavet Mand og lystig Kumpan, som godt kunde færdes imellem os yngre. Jeg kom der tidt, der var noget at lære hos de Folk.

Ejeren af Krogaarden, Jens Bork, var min Skolekammerat fra Ringkjøbing og var eneste Barn af en velhavende Snedker og Bygmester i R. Han var gift med en Frk. Leuning, en nydelig og rar Kone. De bevidste mig megen Venlighed. Krogaarden paa Fanø havde sin Historie og var den Tid meget paa Tale, den havde fra gammel Tid Monopol paa at være eneste Forhandlingssted af Brændevin paa Øen.

Paa Fanø var der en Birkedommer, han hed Schönau og var mig bekjendt fra mine Drengaar, da han var By og herreds Fuldmægtig i Lemvig og hans Børn vare mine Skolekammerater. Fru S. (født Claudi)⁴⁷ var blind, og jeg sad tidt og underholdt hende, vi havde fælles Bekjendte – Stakkel – hendes Mand nød ikke megen

46. Cathrine Margrethe Duysen.

47. Hun var ikke født Claudi, men Daugaard.

Agtelse, han var en temmelig uværdig Kavalier. Naa! han gjorde vist alligevel ingen Fortræd – lidt Morskab havde vi af ham imellemstunder.

Engang stod han hos mig, da Ltn. Torbæk kom hjem med Landgan[g]skompagniet, som han førte; forinden formerede Compagniet Linie, skuldrede og præsenterede o.s.v. Da nu Birkedommeren saa, at der blev præsenteret Gevær og troede, at Salutten gjaldt ham, træder han frem for Fronten og henvendende sin Tale til Compagniet siger han, „Jeg takker Dem bette Folkens for den Ære, De beviser mig, mange tak skal De have“. Den kunde Gutterne ikke staa for, „sæl Tak! Hr. Birkedomer“ og en yderligere Rad tilføjede, „kom snart igjen og se til vos“. „Tak for Indbydelsen“, siger den høje Øvrighed, „det skal jeg gjerne“, og saa skraldede hele Compagniet en Latter op, saa baade vor Chef og Næstkomanderend[e] kom ned og havde ondt ved at bevare deres Værdighed.

Det blev betydet Folkene, at de havde forsæt sig haardt ved at tale imedens de stode under Vaaben, men som sagt, det blev til uhyre Grin over det ganske Fanø med den exersits for Birkedommeren. Ltn. Torbæk blev saa betuttet, at han glemte at lade Compagniet træde af. Underofficeren maatte tage Komando.

Ja, det gik nu ikke altid hélt stokmilitairisk med vor Exersits derovre, men Liv var der i Øvelserne: Engang var vi ude i Smalddyb og evulerede – der skulde skydes Skarp efter Skive opstillet inde paa Fanø Forland. Da vi kom ud om Pynten, ligger der en stor Flok Sælhunde inde paa Forlandet og soled sig. Chefen tænkte vel som saa, at Sælerne var lige saa godt Maal at skyde efter som en anden Ting, og han signaliserer til venstre Fløi, „skyd tre Skud i S.W.“ (ind mod Dyrene), det efterkom jeg, men min Sidemand, den tapre Hjerteknuser kalkulerede, at var vi paa Sæljagt, var Hagl bedre end Kugle, naar Maalet var en Flok, han lader med Skraasække og aabner en Kanonade paa de ulykkelige Dyr, saa at hele Divisionen glemte at evulere for at se paa Krigen. 8 Skud havde han allerede sendt Sælerne,⁴⁸ og det var nærmest vel fordi de, Sælerne, naaede Søen, at han holdt op, for Signalerne ændsede han slet ikke. Da nu (efter Slaget) Chefen gik i Rette med ham, da der jo aldeles ikke var beordret Skydning med Skraa, svarer han nok saa fripostig. „Jeg antog det gjaldt Sælhundene, og saa mente jeg, det bedste var ikke for godt“. „Der er ikke noget at stille op med ham“, sagde vor Chef (Prmlt. Braag), „men en rask Karl er han.“

Gik saa Tiden med Exersits paa Sø og Land – Badeliv – og anden Morskab, og da der jo ingen krig blev den Gang, ventede vi jo Reiseordre, men saa fik vi Underretning om, at Marineministeren, Admiral Sten Bille vilde inspicere Divisionen samme Tid, han inspicerede flere nye Fyr og paatænkte Fyranlæg paa Vestkysten. Han

48. Sætningen indledes med et oversflødigt „I“.

kom ogsaa en smuk Sommerdag med flere Herrer i Følge og som Ordonants havde han min gamle Vært Carl Grim, som i mange Aar var Admiralitets Sluproer.⁴⁹

Vi maatte naturligvis øve alle vore krigeriske Kunster for gamle Sten Bille og det var saa deiligt alt sammen. „Fænø“ haandhævede sit Renomé for bedst Roning. Naa! i Sandhed, alt gik ogsaa qvikt og smukt. Fra Roning til at reise Master og være under Seil brugtes 3 Minutter, og ligesaa eller høist 1 a 2 Minutter mere fra Seilføring til Roening og færdig til Skydning.

Om Eftermiddagen præsenteredes Øvelser i Geværexersits, Hugning etc. og her kom det til et muntert Optrin. Da Torbæk præsenterede sit Landgangskompani, lod han det ogsaa formere Kreds – til at formere Caré var hans Compagni temmelig Lille. „Hvad“, sagde Exelentsen skjemtende, „venter De Angreb af Cavalleri“, men det skulde Ministeren komme til at fortryde, sin Spot, nemlig, og det gik saaledes til.

Paa Fanø føres Qvæget til og fra Græs, naar det er Ebbe og Vatterne ere tørre, fordi at Flokken (der græsses nemlig i fællig) ikke skal nedtrampe de smaa Aggerstumper inde imellem Klitterne. Imedens vi stod og øvede Huggeøvelser, kom Driften omkring Pynten vel et 100 Str. Kvæg, mulig flere – hvad det nu var, der forskrækkede Flokken, véd jeg ikke, men pludselig som i Panik slog Flokken fra Vatterne ind i Løb mod Kysten – og det saa virkelig ud til, at vi skulde blive overrendt, men Torbæk kommandere[de] „trød an, Gevær ved Skulder, til Højre og Venstre former Kreds omkring Ministeren og Herrerne“. Jeg, der havde 2' Entreskifte bevæbnet med Huggert og Pistol gjorde (ét meget tappert) Udfald imod Fjenden med Hurrah af fuld Hals. Flokken fik vi dreiet ned imod Vaterne igjen, og vi sendte en Pistolsalve (løs naturligvis) efter, som jog Fjenden i fuld Løb ad den rette Vej til Baasen. Seiren var fuldstændig. Dagen var vores.

Der blev stor Lystighed over dette Optrin og Exellensen maatte indrømme, at det var nyttigt ogsaa for Matroser, at de lærte at formere Kreds. „Det var Ret“, sagde Bille, „ikke tabe Hovedet, enhver Situation kræver Konduite“ o.s.v. Exellensen gav Middag paa Kroen for Officierne og Dr. Lork og han var meget elskværdig. Han drak Glas med mig (formodentlig havde min Velynder Cmd. Muxoll udpeget mig og værdiget at bemærke, at jeg havde været med „Gefion“ i Eckernförde).

Dr. Lork var gammel Skibskammerat med Admralen, thi paa Fregatten „Belonas“ Tour om Cap Horn, hvor Bille var Næstkommanderende var Lork Skibslæge.⁵⁰ Det var en rar Dag og vi zende B. et velmént Hurrah! da han reiste ved Flodtid med sit Følge.

Hvor falsk man dog kan være. Vor Øverstkommanderende Muxoll skulde jo udbringe Skaalen for Ministeren ved Bordet, men verre

49. Egl. står der fuldstændig uforståeligt „Sluproers Ministeren“.

50. Se Fregatten Bellona's togt til Sydamerika 1840-41. Skibslægen J.H. Lorcks dagbog, Marinehistorisk Selskab, Kbh. 1980.

Vers har jeg aldrig hørt, det lød aldeles som en Tak til Ministeren, fordi at vi havde klaret os saa godt, formeligt Sludder. Han maa selv havde fundet sig noget trykket, thi udenfor Salen fik han mig afsides og sagde, „sig mig Ltn. R., hvorledes skilte jeg mig ved det Par Ord, jeg sagde Ministeren“, „aldeles udmærket“, svarede jeg afskyelige Løgnhals; men kunde jeg i Grunden andet??

Da nu Præsentationen var overstaet og Øvelserne dermed sluttede, skulde Oplægningen foretages. Der skulde bygges Krudtmagasin, Jollerne skulde sættes paa Land og følgelig mange Anstalter træffes, Skyts og Vaaben magasineres o.s.v. Saa skulde vi da dertil, og jeg fik min Rolle, og den blev som følger.

Som vi en Eftermiddag stod opstillet alle vi Officere paa Handelsgaardens Terrasse for at blive Photograferet, kom vor Chef Braag og stak mig et Papir i Haanden, „vil De læse det, kjære R., naar vi er færdige med Photografen“, „Vel“, siger jeg, „og saa strax begynde“, „skal ske“, svarede jeg uden iøvrig at vide, hvad Ordren gjaldt, den lød saaledes: „Hr Reserveleutenant Rasmussen beordres herved til at træffe Foranstaltninger til at udtage Kanonerne af Kanonjollerne „Eckernsund“ og „Barsø“, som skal tjene som Krudtmagasin for Divitionen indtil et Krudtmagasin bliver tilvejebragt, og vil han have strax at⁵¹ skride til Værket.“

Jo! det var nu læt sagt, og jeg var strax klar over, hvad jeg vilde gjøre, det gjalt om man fik Lov at raade sig selv. Jeg takkede for Æren og gik strax i Gang. „Hvorledes har De tænkt Dem at arbejde“, spurgte Braag, vi fulgtes ad. „Jeg vil gaa ned paa Tømmerpladsen og udsøge nogle lange stærke Spir, og saa vil jeg reise en Buk paa Bunden af Vandet, naar det er lavest Ebbe, deri hænger vi en 6 skaaret Gie, sætter en Fodblok paa det Bén, der vender paa Land, saa er det jo et Øjeblik Sag“. „Ja vel, men hvorledes faar De Kanonerne op paa Stranden“. „Vi ruller dem op“.

Nu kommer Visdommen, tænkte jeg og rigtig. Ansvar vilde man nødig have, men raade vilde man gjerne, og ald Respekt for Søoffi[c]jerne. De ere meget dygtige, men praktisk Arbeide er der meget faa, der forstaar noget af. „Sér De“, sagde Braag, „her findes Masser af smaa Ruller, som man bruger til at rulle Skibene op paa Stranden med, og nu mener jeg, at De benytter disse“ o.s.v., rent Vrøvl, hvorledes skulde man faa Kanonen anbragt paa disse Ruller, den tages jo ud ved Højvande – kunde man arbejde med sligt under Vandet. Jeg svarede „ja vel“ og „naa saaledes“ for at blive fri for Braag, samlede Folk – Holmens Folk – selv de unge Underofficiere ere dygtige, og vi havde nogle Bøller fra Christianshavn, Pladssjovere, disse søgte jeg ud og Kl. 10 Em. paa laveste Ebbe stod min Buk færdig. Ved højeste Vande omkring Kl. 4 Morgen roede vi Kanonjollerne derhen og det tog kun et Par Minutter om den Historie. Jeg havde naturligt[vis] Bjælker under dem, og da Kano-

51. Egl. står der „at at“.

nen hængte i Gien, lod jeg fire Mand styre to svære Tømmer ind under Kanonen, Bjælkerne sænkedes ved Kanonens Vægt, og der laa de til Vandet igjen faldt.

Da jeg nu henimod Lavvande gik til Arbeidet, kaldte Braag paa mig fra Vinduet, „Naa! hvorledes gaar det med Kanonerne“, „godt, de ligger paa Bunden derude“, „fik De Rullerne under“, „Neil de ligger paa to Strøbjælker“, „Og hvorlænge tror De, det vil vare at faa dem op, det bliver en slem Affaire“, „Jo, det vil maaske vare ½ Time“, siger [jeg], „½ Time“, siger Braag indigneret og smælder Vinduet i.

Naa, det blev tørt igjen, Strøerne bleve rettede og to andre Træer bleve lagte i Forlængelse af de første, et enkelt Skruetoug blev viklet om Kanonen og uden minste Møje rullede Kanonerne op paa Land og enda paa en Brink højere oppe. Det tog ikke en Time for at lægge dem, hvor de skulde blive og kostede ikke en Øre til Hjælp af Værftfolk.

„De har bedækket Dem med udødelig Hæder“, sagde skjæmtende Braag. „Aa“, sagde jeg, „Styrmænd faar stundom langt værre Opgaver“. „Jo, men hvad mener De om min Plan med Rullerne“, „Jeg mener, at Kanonen er selv en Rulle og Rullen gaar, Rullen gaar⁵² – det sér De selv“, „Ja, det er rart, det kan gaa saa læt“, sagde B. „Jeg var urolig for det.“ „Sig mig“, sagde jeg, „hvordan skulde man anbringe saadanne Ruller under Vandet, de vilde jo flyde op, naar man slap dem. Jeg ved forresten meget godt, hvortil de anvendes, det er paa tørt Land, man anbringer dem imellem to Plankeborde, og de skal lægges aldeles akkurat paralele med hverandre“. Jo, jeg stod højt hos B. og han gjengjældte mig det ogsaa senere.

Min Kammerat Bent Hansen fik en slemmere Opgave, han forestod Bygningen af Krudtmagasin. Det var virkelig et helt betydeligt Arbejde, især for en Sømand, men det blev udmærket udført, og da det stod overdækket med Sand, der blev beplantet med Marehalm, lignede det en vældig Klit.

Som jeg før omtalte bleve de betydeligste Arbejder paa Fanø⁵³ udførte af Kvinder, de havde sine Forkoner, for Formænd kunne man jo ikke kalde dem, og da vi nu skulde sætte Baadene paa Land, maatte vi ty til Damernes Hjælp. Paa vanlig Vis efter Fanø Skik blev Trommen rørt og Udraaberen udraabte, at til den Tid skulle Kanonjollerne sættes i Vandet og at den Komanderende udbad sig assistance af Beboerne. Selvfølgelig var en Tømmermester fra et af Værfterne den ledende og til den fastsatte Tid mødte Byens Koner i den Dragt, der hørte sig til ved det Arbejde. Klodserne vare ombyttede med Stunthoser eller Træskostøvler.

Kanonjollerne laa langs i Stran[d]bredden paa Strøbjælker og de før omtalte Ruller kom i Function, saaledes at et stærk bredt Plankebord lagdes paa Sandet, derpaa lagdes Rullerne, ovenpaa disse

52. „Rullen gaar“, refren fra vise af Ad.v.d. Recke fra 1854 – sidste linie har „Saa skal du se, hvor Rullen gaar“.

53. Herefter står egl. et overflødigt „bleve“.

Fanøkvinde i den traditionelle dragt med de mange skørter og det karakteristiske tørklæde – den gang i forskellige udformninger den almindeligste kvindelige hovedbeklædning overalt i landet. Illustrationen er hentet fra det uvurderlige „Salmonsens illustr. Konversationsleksikon“.

lagde et lignende Bord, hvorpaa Skibets Kjøl hvilede; naturligvis var der to Rullesystemer i Anvendelse, en for og en agter. Skibet stod afstøttet paa Rullebordet. Fanøkvinder posterede langs Skibetsiden stemte Ryggene imod og efter Lederens Taktraab „Høj aa høj“ sattes det i Gang; en Tømmermand agtede paa Rullesystemet og passede nøie, at de vare parallelle. Forkvinderne vogtede med yderste Opmærksomhed paa at Kvinderne arbejdede ensartet og disse havde igjen Blikket hæftet paa Forkvinderne agtende paa deres Vink. Fra Midten af Skibet deltes Kvinderne[s] Blikke, saaledes at Halvdelen saa For efter og de andre agter efter, hver saa paa sin Forkvinde.

Det var virkelig et inter[es]sandt Skue og det gik med Takt og Apél. Konererne klagede ellers over, at de bleve uvante med de gamle Arbejder – nu laa kun faa Skibe op hjemme og de fleste vare for store at pukle op og ner – og kun faa af dem kom til Fanø, de laa op i andre Havne.

Fanødamerne vare ikke rigtig tilfredse med de nyere Tiders Virkning paa Herrerne. „Før“, sagde de, „kunne vi da faa æ Mænd til at blyv hjem aa pregel (strikke) Hues (Hoser), men no ve di go po de hær Hotel aa spél Billiar, eller de holdt paa at slaa æ Skiver (falfactre Skibene), Nei, no ka æ Timmerfolk pas de – faer (før) ku

de nøies mæ en jydsk Træskopons (Brændevin i Kaffe eller The), no ska de vær Totting aa Bajersk Øl, jo de vær en sølle Ti (dærlig Tid) der kommer. Far (før) ku de ed (æde) en tør Bakskuil (tør Flynder) og Sokuk (Sækkekeg, Budding, der bliver Kogt i en Pose), No! ve di ha Bøfstieg og Friggerdeller, ja! ja! mæn blyver et sølle i Tiden.“

De gode Damer glemte, at før seilede deres Mænd imellem Hamborg og jyske Havne med deres smaa Jagter og Galeaser – Nu førte de Brigger og Barker paa de store Have, og naar man kunnet spaaet dem, at de 20-30 Aar senere skulde føre og eje Landet[s] største Skibe, 4 mastede store Skibe af Jern – vilde man havde tabt Næse og Mund. Forøvrig ere jo dog endnu Fanøskipperne – om Forladelse Kaptainerne – bekendte som raske, paa-passelige og sparsommelige Folk, og Fanøflaaden er vel større end hele det øvrige Jyllands tilsammen.⁵⁴ Synd da at misunde dem Tøtterne og Beuffen.

Saa kom da Tiden, da Togtet var endt. Kanonjollerne alle otte satte paa Land og Godset og Amunionen Magazineret. Mand-skaberne bleve hjemsendte og der blev kun en Underofficier og et lille Komando udtaget af Frivillige, som skulde afløses efter Ministeriets Ordre. Tilsynet for Regjeringen var Distriktslæge Lork, som havde tjent, som han sagde, tillands og tilvands ved Kavalleriet og tilfods – nu skulde han være Høistkomanderende for en Eskadrille, som vel stod paa Land, men alligevel, Ansvar et har man dog, men man skal prøve aldt.

Paa en Maade blev han ogsaa Høistkomanderende tilsøes, thi en Gang under en Nordveststorm steg Vandet saa højt, at Kanonjollerne fløde og truede med at slaa hinanden i Stumper. Lork tabte ikke Hovedet, han lod Kanonjollerne bore i Sænk, saa de løb fulde af Vand og laa saa rolige; da Vandet løb af dem ved Ebbetid bleve de flyttede op paa helt sikker Strand uden at nogen Skade var sket.

Naa! saa beredte vi os paa Hjemreisen og tog Afsked med vore Venner. Ja, det var rare Dage den Tid, vi var der, og jeg véd at de ogsaa mindes os med Glæde. En Forlovelse blev der da ogsaa, thi Hjerteknuseren blev forlovet med en Frøken Johnsen fra Holstebroegnen. Der boede derovre en Fru Johnsen, en rig Enke efter den forhenværende Handelsmand og denne Frue var Tante til Frøkenen. Fru J. var en strix Dame og det lod til at hun forlangte af Ltn. H., at han skulde forlove sig med Frøkenen – hvad nu Hansen har gjort sig skyldig i, vides ikke, men et Held for Frøkenen var, at han aldrig blev gift med hende.

Hvor Godtfolk er kommer Godtfolk til,⁵⁵ og hvad gjør ikke Tydsken for Penge. Fanø var ikke den Gang, hvad det er nu, et stort mondænt Badested. Før den Gang havde næppe en Liren-drejer endsige Gøglertroupe vovet sig til Fanø, men Rytget om os

54. Fanøflåden kulminerede i 1897 og derefter fulgte en rivende tilbagegang, som altså var begyndt, da dette blev skrevet.

55. En replik fra Holbergs Bar-selstuen, 2 akt, 3 scene.

Godtfolk havde bragt andet Godtfolk med tæmmede Bjørne, en Albinosdame og en Kineser o.a.dl. over til Øen, og de gave naturligvis adskillige store Forestillinger for det kunstforstandige Publikum.

Før omtalte Frk. Johnsen var en usædvanlig blond Dame, og saa hændte det sig, at gamle Skipper Per Svarrer kom ind i Teltet for at se Forestillingen og staar Ansigt til Ansigt med Albinosdamen. „Goddag bette Frk. Johnsen“, siger han til Albinosen og en skraldende Latter fyldte jo strax Teltet – forundret ser gml. Skipperen sig om og saa den rigtige Frk. Johnsen, „Nei dog! der er jo Frk. Johnsen, hvor hun dog ligner Dem? er et af Familien?“ Da man saa havde underrettet ham om, at det var et Naturfænomen, hans første Hilsen gjaldt, blev han lidt flov, og da han saa, at Frk. Johnsen var blevet noget ilde berørt ved Sammenligningen, siger han trøstende til hende, „Sk..., bryd Dem aldrig om det, hun er aldrig en Smule mærkværdigere en[d] Dem.“ Publikummet morede sig vist mere over denne Schene end over den øvrige Forestilling.

Frk. J. var ellers en sød, honnet Pige og blev saavidt jeg har hørt meget godt gift. Hansen kom til at slaas med meget forskellige Kaar, vist meget knappe – Skibsfører, Herremand, Købmand, Kulgrubeentreprenør paa Bornholm, Landindvinder, aldt har han prøvet (jeg glemte Moseudtørrer), nu er han Sodavandsfabrikant i Frederikshavn. I sit Hjem skal han være en meget kjerlig Mand og Fader. Nu ere vi begge over 70, har mødtes ofte og altid venskabelig.

Saa bleve vi da omsider færdige paa Fanø og beredede os paa Hjemreisen. Folkene bleve afmønstrede og modtog Marchpenge til deres respektive Hjemsteder. Det var ikke uden Bevægelse, at vi toge Afskéd med vore venlige Værter og hele Befolkningen. Gamle Birkedommer Schönau var hél elendig. Vi havde jo adskillige Rødder, som gjorde det broget nok for ham at hævde Freden, men det gik jo saa længe, at Bøllerne var under Krigstugten; men da Komandoen strøges, var det jo forbi med Diciplien og de værste af Fyrene havde nær ødelagt Manden og hans Factotum (og den virkelige Birkedommer), Politibetjent og Retsfuldmægtig Lybekker.

Vi Officierer, hvoriblandt jeg, maatte komme den civile Øvrighed til Hjælp og lempe Fyrene afsted med Postbaaden, hvergang den gik ved Flodtid – saa var de fra Øen. Gud véd hvilke Eventyr de bestode, inden de naaede Kjøbenhavn. Jeg reiste med Dampskibet „Limfjorden“, som jo var vores Komandoskib, hvor selveste Komandør Muxoll var Chef og Reserveltn. Tom Jonsen hans Adjutant. (Som Kuriosum maa jeg berette, at vi virkelig maatte betale vores Føde ombord.) Vi (Jeg og Bent Hansen) bleve landsatte i Tønning og tog saa med Banen til Kiel og derfra over Korsør hjem i Dronningens Tværgade – og fandt min lille Hustru og Søn vel.

23. PÅ KOFFARDI FOR SIDSTE GANG OG ET OPHOLD I FREDENSBORG I 1861

Styrmand Rasmussen sejler nødtvungent på koffardi og repetérer om sine kolleger i kanonjolleflotillen – 82 · Sejler på Nordsøen med jagten „Annette“ til Dunkerque, Hartlepool og retur til Præstø – 84 · Hefra hjem med diligence og bane – 87 · Familieefterrretninger, igen – 88 · Et besøg hos svogeren i Fredensborg – 89

Stillingen var forøvrig slæt ikke videre lystig for os lige i den Tid – min Plads i Krydsfarten var ikke holdt aaben for mig (og dette var igjen et Udslag af den LigeGYldighed, de faste Søofficiere nærede overfor Reserveofficierene) og jeg var altsaa for Tiden ingen Ting.¹ Jo, Styrmand var jeg da, og da Maaneden var ude og min Afsked af Flaadens Tjeneste modtaget, maatte jeg jo se at finde en Hyre. I den lange Fart vilde jeg ikke ud – da jeg jo ventede Ansettelse i Krydsfarten til det kommende Foraar, hvorfor jeg tog en Englandstour med Jagten „Anette“, Skipper Gamst af Nakskov. Jagten var ladet med Hvide fra Königsberg og skulde til Düinkerken og via England til dansk Havn.

Jeg var inderlig kjed af igen at skulde gaa til Koffardis. Efteraaret stod for, og min lille Hustrues Tilstand var saaledes, at man ikke uden Uro kunde reise fra hende, men det maatte jo skee – min Professjon var jo Sømand, og andet havde jeg jo ikke at leve af, og følgelig gik jeg som Styrmand ombord i Jagten „Anette“ og præsenterede mig for min Kaptain Peter Gamst, meget kjendt i den danske Koffardiflaade og i hele Nordeuropas Søstæder under Navnet „Old Pitter“. Foreløbig vil jeg gjøre et Trip tilbage til det Kammeratlag, jeg nyelig forlod og gjøre Rede for, hvad der siden blev af Officerskorpset for Kanonbaadsflotillen paa Monarkiets Vestkyst i Aaret 1861.

1) Vor høje Chef Komandør Muxoll er der ikke videre at berette om, han faldt for Aldersgrænsen som hundre[de] før ham og døde.

2) Den næstkommanderende, Jakobsen gik det akkurat ligesaa, han var en meget fattig Mand, og hans Husvæsen var bekjendt for den bagvendte Oekonomi, der førtes. Han boede af Sparsommelighed paa Frederiksberg og kørte daglig frem og tilbage til sin Gjerning (han havde private Forretninger i Søassurancen) og er sagtens nu død eller vel da som Titulær Komandør, for falden for Aldersgrænsen er han forlængst.

1. Her synes forfatteren at have været plaget af noget af en tvangstanke, og spørgsmålet er vel, om denne egentlig var rimelig. Var der ikke snarere tale om et svigt fra ministeriel side? Man opfordrede jo til uddannelse og trak på reserveofficerernes arbejdskraft uden at garantere dem at kunne vende direkte tilbage til deres stillinger, selvom dette naturligvis kunne være lidt vanskeligt midt i sejsæsonen, når der forlængst havde måttet disponeres på anden måde. Noget andet er selvfølgelig, at det danske søofficerskorps ganske rigtigt alle dage har haft ry for en høj grad af selvbevidsthed.

3) Prlt. de Coninck gjorde samme Carriere, foruden sin Charge i Flaaden blev han Medlem af Navigationsexamenskommissionen og var der meget stræng (siger idetmindste min ældste Søn Tycho). De Coninck lever endnu som afgaaet Komandør, han var eller er en Decendent af den for sin Rigdom og fyrstelige Husførelse bekendte De Coninck, som bl.a. ejede Næsseslottet og spillede en stor Rolle i 19' Aarhundredes Begyndelse. De var Reformerte og franske Emigranter.

4) Reserveleth. Løve ved jeg kun om, at han søgte Rodemesterplads i Kjøbenhavn, om han fik den, er mig ubekjendt, han var en meget smuk, men vist noget levelysten Mand – ved intet mere.

5) Rsltn. Møller, den 1' Kolega paa Kanonbaadene var aldt dengang Navigationslærer i Kjbh. og gik i samme Egenskab til Aarhus, hvor han ogsaa blev Havnefoged, gift med en af Fanøs Damer, Frk. Wellejus, Datter af Toldoppebørselskontrolleur W. paa Fanø (senere Toldkassere[r] i Aalborg).

6) Vores Chef paa Jolleflotillen Prlt. Dominicus Braag gik den gamle slagne Vej for en dansk Flaadeofficer, faldt for Aldersgrænsen som Komandør (Titulair) og i min Aftenavis nu i Dag 14/3 1902 har jeg læst, at han er død – Fred med ham, han var en imod mig velsindet Mand og en nobel Karakter.

7) Prmlt. i Flaaden Bærentsen, vores Næstkomandere[n]de og min gode Ven avancerede til Kaptain og afskediget før Tiden af Flaadens Tjeneste paa Grund af Øiensvagthed – fik senere fornyet Afsked som Komandør (den gamle Historie) var en formuende Mand, gav sig af med Velgjørenhed, idet man fandt ham som Medlem af de fleste Velgjørenhedsselskaber, blev valgt til Raadmand i Kjøbenhavn og fungerede senere flere Gange som Borgermester, lever endnu, og jeg talte med ham i Fjor – almindelig agtet og afholdt.

8) Gren Hansen ogsaa kaldet Hjerteknuserens Skjebne har jeg omtalt.

9) Bent Hansen, støt lille Karl, var en fattig Bondedreng fra Nordsjælland, tog Plads i det Dampskibsselskab, der af Brødrene Petersen stiftedes i Randers og i de Aar fra 1860 til 1870 tog stort Opsving og drev hele Farten paa Kjøbenhavn og Østjylland, han blev Skibsfører og virkede som saadan til sin død 1899 – her paa min Post har jeg haft en Dél med ham at gjøre, han blev tidlig en gammel tvær Mand. Brdr. Petersens D. Selskab og to Selskaber i Kjbh., det Kochske og Priorske sluttedes sammen og dannede Grundlaget for det forenede danske Dampskibsselskab, hvis 140 Skibe nu danne LinierVerden over.²

2. DFDS blev dannet ved en fusion i 1866, men brødrene Petersens selskab med fire dampere kom først med i sammenslutningen i 1870. Om det nu var så helt frivilligt er vel et spørgsmål. Der var måske en grund til tværheden?

10) lille Knudsen, Søn af en Pladseier paa Kalkbrænderivejen, lignede en lille Dame, blev Skibsfører, men drev det ikke vidt – forsvundet af min Horizont.

11) Køster, ogsaa Skibsfører, men ikke heldig som saadan, æventyrede sig omkring med flere Prosjekter, Agent, Fører af Dampqvase, men stop³ saa endelig til noget – nu en større Mand i Selskabet de forenede Oplagspladser. Gift med en Hamborgerinde, Datter af en Kapitain ved H. Soldater.

12) Johs. Torbæk, Apothekersøn, smuk Karl, forlod tidlig Søen og forsøgte sig som Skibshandler, var heldig og startede en stor Forretning i den Branche – omtrent Eneforhandler af Ankere og Kjættinger og Opkjøber af Strandingsgoods, døde endnu som en ikke gammel Mand af Slagtilfælde i en Jernbanecoupé.

13) Tom Johnsen, Nordmand af Fødsel og skal efter eget sigende have været norsk Søkadet, og paa det var han blevet antaget som dansk Reserveleutenant, ja hans Sømandskundskab var vist ikke stor, men da hans Gjerning hos os blev at følge Komandør Muxoll som Adjutant eller vist rettest Skriver, gik det jo; han var ellers en raskt og dannet Mand og flink Kammerat. Han havde tilsadt en stor Arv og jubilerede i Paris og Kjøbenhavn stærk forfulgt af norske Kreditorer. Havde forsøgt sig i meget b.a. som Photograph i Helsingør; senere saa jeg ham som Medhjælp hos Stadsingénieuren i Kjøbenhavn, at maalle i Gaderne, endelig slap han ind i Toldfaget og blev Toldassistent i Løkken, sidst i Kjøbenhavn, hvor han døde for 6-7 Aar siden. Han var gift, men levede i stor Armod og havde megen Sorg, en haabefuld Søn brændte ved en Ildebrand i d. danske Sukkerfabrik i Helsingørgade, og hermed er Listen over Compagniet sluttet.

Jeg er jo næsten ene tilbage af de unge Mænd, som Langfredag Morgen 1861 drog fra Trekroners Havn vest paa, som vi troede i Ledingfærd – ja, det blev jo ikke Krig den Gang og Sommeren staar i min Erindring som den lystigste æventyrligste i mit Liv, og hvor forskjellig blev ikke Vilkaarene for os alle – mulig fik jeg den bedste Lod af hele Flokken.

Saa gaar jeg igjen i Gang med min Historie og tiltræder Reisen som Styrmand paa „Arnette“, Kpt. P. Gamst af Nakskov.

Ja, Jagten var god nok, saa godt som ny, og Kaptainen var dygtig nok, en rigtig dansk Nordsøpisker, men Herrejeh. sikken et Mandskab en eller anden Hyrebas havde prakket Old Pitter paa. Vi var fem i aldt, men kun to Sømænd. Ham, der skulde være Matros, var en ynkelig udseende Fyr paa nogle og tyve Aar, han havde i alle Krig[s]aarene ligget paa Christiansø som Bager, og derved var han blevet Helbefaren i Sørullen, men var det paa ingen Maade [i] Søen, han var tilmed nærsynet eller kunde næsten ikke se om Natten, rar Fyr at have til eneste Vagtkammerat. Naa! han var ellers ingen Bølle, man kunde regjere ham.

3. Mærkelig sprogbrug, men der er ikke tvivl om læsningen.

Dernæst havde vi en Jungmand, en svensk Dreng paa 16-17 Aar. Ja, han var flink nok, men dog kun en Dreng, og tilsidst havde vi en Kok, som sagde sig at have faret i to Aar, men i Virkeligheden var han Smedesvend (eller vel kun Dreng), men han var dog et voxent Menneske – at koge havde han aldeles ingen Forstand paa; og saa seilede vi. Aldrig er jeg gaaet med tungere Hjerter til Søes. Overgangen fra at være Chef paa en Orlogsmand, Ja! Jo! Skuden var jo lille nok, men der var dog Forskjel at faa 6 Kroner om Dagen i Kostpenge foruden Gagen, og nu seile om Efteraaret paa Nordsøen for 28-30 Rdl., (jeg husker ikke Hyrens Størrelse, den var deromkring).

Reisen over Nordsøen gik dog taalelig uden Uheld. Jeg døde jo lidt med min Vagtsmand, men det gik dog. En Nat, da han stod ved Roret og skulde styre Bi de Vind, begyndte Klyveren at slaa, som om Skjødets kunde være los, og jeg løb for efter for at hale den, men saa at den var godt fast. Ror[s]manden var gaaet igjennem Vinden (fanget en Ugle, som det dengang hed i Kunstsproget), jeg praiede til Rorsmanden, at han skulde tage roret op, og det gjorde han, men holdt Roret saalænge oppe, at Jagten var ved at gaa rundt for Vinden (Kovende); jeg tog Roret fra ham og skjældte ham ud og var nær ved at lange ham en ud, men der skedte ingen Skade, og den Vagt gik og alle de andre med.

Vi laa med Taage nede i Hofderne og gjorde Land af Frankeriget et Stykke Vest for Dünkirken, saa at vi maatte krydse et Stykke tilbage, fik Lods ved Gravelines og kom heldig ind i Havnen, i Dokken kom vi slæt ikke.

Dünkirken er en middelmaadig Stad, ligger saa godt som lige ved Havet og er en rigtig Fiskerby; fra D. gaar aarlig 4-500 Fiskerskonnerter paa Torskefangst under Island, de komme ikke alle tilbage. Dengang var Havnen og Forhavnen ikke som den senere er blevet, der er anlagt store Forværker udenfor det lille Revier. Sproget er blandet stærkt med flamsk og Dragterne, især de kvindelige sér løjerlig ud. Jeg saa nogle med Bobinetskapper som var i Alen høje. Gud ved, hvor de kunde styre denne Reisning i Vinden, og Vind var der nok af. Der var svært Fiskerliv og en Pludren og Sludren i Baadene over ald Maade, raske Folk var de alligevel.

Jeg havde ikke været mange Dage ude, forinden jeg var i det gamle Humeur, dog tog jeg nu Livet med anderledes Alvor end forhen. Tiden var jo alvorlig, min kjære lille Hustru ventede sin Nedkomst, og denne Hændelse skedte ogsaa for tredie Gang. Min Svoger Carl Thomsen skrev mig til, at min Hustru havde født en Datter og aldt stod vel til.

Der passerede ellers en særdeles Hændelse under mit Ophold i D. En meget stor 3 m. Skonnert fra Amerika splinterny og 3-400 Tns drægtig blev Vrag saa at sige i D. Havn i Stille og Solskins Vejr, og det gik saaledes til: Skonnerten vilde hale ind i Dokkerne, men

den kom i Bekneb i Dokbassinet (en Forhavn til den rigtige Dok) og det var paa yderste Højvande just som Ebben skulde begynde; som Følge deraf maatte man holde Dokporten lukket, thi ellers vilde jo Vandet løbe ud, og Skibene ramle imellem hinanden, altsaa Skibet, som laa i Forhavns Port med Halvdelen udenfor Porten, kom selvfølgelig paa Grund, da Vandet faldt, og med laveste Ebbe svævede $1/3$ i Luften fra Stormasten og agter efter stak den ud over Flodbunden. Man lossede med ald Kraft at lette Agterskibet, men man kunde ikke frelse den. Da Højvandet kom, blev Vraget slæbt ud i Revieret og lagt paa Grunden – den var krum som en Flitsbue og blev neppe til Skib mere.

Uden at der ellers passerede noget særdeles, bleve vi udlossede og tog Ballast – Sand, som vi selv indlastede, og forlod Dünkirken. Jeg fik det samme Indtryk af Franskmændene der som andet Steds, at det er et nøjsom, flittig og livlig Folkefærd. Byen selv var tarvelig, men den eidede dog et smukt Monument over Søhelten Jean Bart, ellers var aldt smaat.

Fra Dünkirken gik vi til Hartlepool for at tage Kul til Danmark, og vi kom heldig dertil og fortøjede i den delige Dok. Ja, de Engelskmænd har deres Anstalter for Handel og Søfart i Orden. Om Hartlepool er ellers intet videre at sige. Vi havde et forrygende Vejr imedens vi laa der og det kneb med at holde os fast. Dagene gik med Slid og Slæb, og hverken Humeuret eller Tiden slog til at søge Fornøjelse.

Vi bleve Vidne til en sørgelig Begivenhed, imedens vi laa i H. En Skonnert var forlist i Søen og Mandskabet laa udenfor i Baaden og døjede med at holde sig klar af Brændingen. Der var en løben hid og did i Havnen og Livbaaden (Redningsbaaden) gjordes klar og kom vist ogsaa ud; men jeg havde paa Fornemmelsen, at der ingen ret Alvor var i Bestræbelserne, ingen ret Mod i Folkene. De havde for travlt med Forberedelserne uden dog at det fortnede med at komme ud. Naa! Staklerne druknede; om der var gjort, hvad der kunde gøres for deres Frelse, drister jeg mig ikke til at dømme om. Baadene fra Hartlepool ere ellers bekjendte for at bjærge sig ypperlig; de ere af en besynderlig pramagtig Form og naar de bugseres, slæbes de efter Agterenden.

Saa bleve vi færdige i Hartlepool og stod til Søes, vores Bestemmelse var at losse i Præstø. Ladningen var Stenkul og Cokkes. Ogsaa denne Reise over Nordsøen og Kattegattet gik godt om den end var meget stormfuld. Jeg erindrer, at vi holdt tæt under jyske Østkyst for at holde smult Vande og at vi fra henimod Fornæs lænsede for et lille Topseil forbi Nakkehovederne, og Sundet stod vi igjennem for smaae Seil, det var blevet Frost og truede med Vinter, men det brød jeg mig ikke videre om, for jeg agtede mig ikke til Koffardis mere.

Da vi [fik] Lods fra Rødvig Havn traf jeg en gammel Krigs og Fangenskabskammerat Peter Lund, min Snedkersvend og Slof fra Rendsborg Kirke. Jeg vidste forøvrig, at han var der og var blevet Rorsbetjent og Lods; (han levede nu smaat med mange Børn og døde temmelig ung). Lodsens (ikke Peter) bragte os tilankers i Hesteskoen udenfor Præstøfjord, og der laa vi næsten en Uges Tid med Storm og Modvind og havde Mas og Slid med at klare Anker[n]e, men endelig kom vi op til den lille venlige By Præstø, og med Slid og Slæb lossede vi vor Ladning.

Da Gamst ingen Fragt havde, bleve vi afmønstrede. Han tilbød mig at blive tilbage til Københavns Rhed, men da det i det Hele taget var uvist, om han kom til Københavns Rhed, kunde jeg ikke tage mod hans Tilbud, men tog med Posten ad Landevejen, og eftersom det er min Agt at være nøjagtig i mine Optegnelser, vil jeg ogsaa berette de højest ubetydelige Æventyr, der hændte mig til Lands. Dengang var der udi det ganske Sjælland kun en Jernbane, den fra København til Korsør, ad de andre Kanter florerede endnu Diligenserne og Dagvogne, og med en Dagvogn tog vi til Næstved.

Sammen med mig paa Vognen var en Skipper Ishøj, (en af de mange Sønner af den gamle bekjendte Degn fra Marstal, hvem jeg har omtalt) og vi underholdt os godt sammen. Ishøj skulde til en Broder i Herlufmagle og skulde i Bivogn til Deligensen fra Næstved. Postholderen eller hvad han kaldtes i Næstved tilbød mig at blive sammen med Ishøj til Herlufmagle, saa kunde jeg tage min Plads i Deligensen der – han skulde absolut holde der og Konducteuren var under[r]jettet. Naa! godt! paa det bleve vi sammen, Skipperen og jeg og fortsatte vor Prat, men da vi kom til Herløvmagle, (hvor Herlufsholm lærde Skole ligger) var Deligensen kjørt og Kusken vilde ikke videre.

Det var en rar Situation, der stod jeg midt i Sjælland en Vinteraften. Jeg gjorde en allerknibalsk Spetakkel og truede Kusken med Allandsens Ulykker, hvis han ikke kjørt mig videre, og den sølle Mand var virkelig nær ved at lade sig forbløffe; men saa kom der en Vandringsmand og berettede, at Deligensen holdt et Stykke oppe ad Landevejen og ventede – naa, det lettede paa os, og vor Bivognskudsk skyndte sig at sætte Krikkerne i Fart ad Næstved til. Jeg maatte løbe næsten ½ Fjerdingvej og heldigt var det, at Vognen holdt, jeg entrede op til Kudsken, skjøndt min Plads var inden i, men var optaget (formodentlig med en blind Passager).

Da vi kom til Ringsted, røg jeg i Konducteuren og spurgte ham om – om ikke hans Bestilling var at passe, hvad der skulde med Deligensen og hvorledes han nu vilde erstatte mig udstaaet Angst og Møje og Kvaler paa den kolde Buk i Stedet for i den lune Coupé, jeg vilde Klage til Generalpostdirecteuren og Hist op og

herned. Jeg tror ikke, at han tog min Vrede videre alvorlig, (hvad den da heller ikke var. Jeg kører altid hos Kudsken, naar jeg kan faa Lov), men Konducteuren satte et yderst ydmygt Ansigt op,⁴ og spurgte om ikke et Glas varm Toddy kunde klare Ubehageligheden; jeg sagde, „lad gaa“ – og vi drak Forlig.

Jeg bryder mig ellers ikke om Punch eller Toddy. Saa opdagede jeg med det samme, at min Contrapart var en gammel Bekjendt af Familien og mit Byesbarn, han var fra Ringkjøbing, hed Jens Hillebrandt og havde tidt været i min Fødeby. Naa, H. skulde ogsaa føre Posten ad Banen og jeg kom ind i Postlocalet og havde det hyggelig til Kjøbenhavn, hvor jeg pr. Droche rullede hjem til Dr.Tværgade, hvor jeg traf min kjereste lille Hustru og mine to Børn raske og mine gamle Svigerforældre ligeledes. Og siden har jeg ikke været i Søfart uden i Statens Tjeneste. Tiden var op imod Jul 1861.

Om Familien var ikke stort at berette. Ved de Tider vare begge mine Brødre endnu i Sønderjylland, Theodor i Flensborg og det gik ham godt – og Carl i sin Stilling som Toldmand ved Eckernførdefjord, dog nu ikke ved Noer, men paa Nordsiden af Fjorden. Carl sad med en stor Familie, der aarlig tiltog, men han og min kjere Svigerinde Margrethe kjæmpede bravt for at holde sig oppe, og Gud ske Lov, det lykkedes for dem.

Mine Søstre havde det ikke videre godt, Thonboe var jo nok i Toldtjenesten i Nysted, men holdt sig ikke videre brav. De havde ogsaa mange og sad meget knap i det. Min ældste Søster var blevet gift igjen med en Kunstmaler Luplau, men det var ikke stort bevendt med Kunsten, og de levede af Smaateri, som han lavede og solgte, og saadan levede den Gang en Masse af Malere og Billedhuggere, som ikke vare naaet Berømmelsen, thi Forholdene her hjemme vare smaa og her var ikke Plads for mange. Store Talenter ere ogsaa gaaet til Grunde.

I min Hustrues Familie, som var kommet til at staa mig mere nær end min egen, var Forholdene saaledes. Vi boede sammen med de Gamle og havde i Fællig en Leilighed i Dr.Tværgade. Vi havde to Værelser til Gaden og de to til Gaarden i Sidebygningen med Kjøkken sammen med os, og i Realiteten var vi sammen og spiste sammen. Forholdene var som sædvanlig smaa, men vi stræbte alle og enedes godt. Den ældste Datter Marie var jo gift og havde Gjæstgiveriet Prindsen i Fredensborg i Forpagtning, og det gik dem godt, fordi at Hoffet boede i Fredensborg efter Frederiksbog Slots Brand. De havde kun en Søn og en Søster til min Hustru (Sine) var hos dem.

Min Svoger Carl, Typographen boede sammen med os og tjente godt – de yngre Medlemmer tjente, foer til Søes eller var i Lære, og den næstældste Datter, Amalie var, som tidligere meldt gift med

4. Egl. står der „om“.

min Barndomsven Christian Lund Frandsen, Rebslager og Bestyrer af et Værksted, klarede sig nok saa godt.

Egentlig var jeg uheldigst stillet, da jeg var uden Næringsvej, men jeg havde jo det Haab at faa Plads igjen i Krydstoldtjenesten til det kommende Foraar og Haabet glippede ei heller, Gud være evig takket.

Strax efter min Hjemkomst blev vor ældste Datter døbt i Trinitatis Kirke og holdt over Daaben af min Svigerinde Amalie Frandsen. Barnet fik Navnet Ellen Sofie Katrine Hedevig. For at faa Tiden til at gaa reiste jeg efter Indbydelse en Tour til Fredensborg, hvor jeg drev nogle Uger hen, gik paa Jagt med Svoger, som mente sig at være en vældig Jæger, kørte med ham i Skoven efter Brænde og paa en saadan Tour bestod vi følgende Eventyr:

Som vi var paa Vejen fra Skoven hjem, kom der en lille Tøs løbende og fortalte, at henne i et nærliggende Hus laa der en Kone og var slaaget ihjel af en Nabokone – og videre løb Tøsen med sit forfærdelige Budskab. „Vi maa derhen“, sagde jeg, og Hansen og jeg gik derhen. (Karlen, som var med, fik Ordre at melde, hvad vi havde hørt til Herredsfogden i Fredensborg.) Ganske rigtig, i Husmandstuen laa Liget af en Kone paa Gulvet i Blod. Stuen var fuld af Bondekvinder og Værtinden, Mordersken eller vel rettere Drabsvoldersken trakteredede rundt med Kaffe – noget nerveus, men meget veltalende, vilde jo forklare Sagen som et Uheld med en Le.

Lidt efter kom Herredsfogden og holdt Forhør, men da vi ikke kunde oplyse noget om Katastrophen, bleve Hansen og jeg demitterede. Sagen fik ellers saadan Forløb: Grunden til Ulykken – thi her var jo mere Uheld end Forbrydelse – var den, at de to Nabokvinder vare komne i Skjænderi og vare skiftedes til at løbe til hverandres Døre og skjældt ud, formodenlig maa Malefiqantinden ikke haft saa godt Mundlæder som Modparten, thi hun foregav at have lukket sin Dør og sat Krogen paa, men den anden Kvinde havde hamret paa Døren. Hun havde da aabnet den øverste Halvdør og grebet en gammel ledeløs Le, der hængte paa Væggen for at true sin Modpart med – ved det at hun stod saa ubekvem med dette virkelig uhandtérliche Vaaben, var den gledet fra hende og saaret Konen i Halsen, Aarrerne vare overskaaret. Naal det er højst troligt, at det er gaaet saaledes til, men desuagtet dømtes Stakkelen til 8 Aars Tugthus – hun havde 8 Smaabørn og der blev ansøgt om Benaadning, jeg véd ikke, om hun fik Afslag.

Jeg blev vel en 3 Ugers Tid i Fredensborg, min Svoger vilde ikke slippe mig og min Svigerinde endnu mindre. Jeg var saa god til at snakke med Gjæsterne – det var mest Skovfogder og den bedrestillede Landbostand, den højere Tjenerskab fra Slottet, (hvor Hoffet netop opholdt sig), Hoffoureren, Beridder o.d.l., endelig

ogsaa Betjenten fra Herredskontoret, der var god Søgning af blandedt Publikum, saa de havde Brug nok for mig, da som sagt Svoger slæt ikke var konversabel. Jeg læste en Del og blandt andet blev jeg kjendt med flere Forstmandskneb – et Exempel:

Skovmændene faa en Del Brændsel udviist, og da dette Deputat er sadt fra gammel Tiid, er det overmaade rigelig, mere end de har Brug for, men under meget stræng Straf er det dem forbudt at sælge noget (for ikke at friste til at defraudere). Altsaa bærer man sig ad som følger: Der, hvor ens Udvisning er, ligger jo ogsaa en Del kjøbelodder; saa siger man som saa til gode Venner (blandt andet Svoger Hansen). Paa Auctionen skal du købe de og de N^o, (som ligger i Deputatets Nærhed). Naa! Svoger køber Lodderne, han og jeg kører en hel Dag, men Lodderne ere lige store, hvorimod det meste og tilsidst det Hele af Forstmandens Deputat er svundet, d.e. eftersom vi kører af bunken, fylder Jægersmanden paa, og saa ordnes og Vederlægges Affairen saadan uden Prat. Ja, Skovmenne- sket har jo intet Brænde solgt.

Naa, det er da af de Snyderier, som ikke skader nogen Moders sjæl – og skal saa ikke komme mine gamle Nordsjællandske Venner til Skade paa gode Navn og Rygte; det var muntre gamle Knarker, brave Kammerater, Ernst, de 2 Nielsener,⁵ Nyholm, Busholm, ja, nu ere de døde, Ernst blev over 90.

5. Den ene var Rasmus Nielsen, den anden er ikke identificeret.

24. ATTER I KRYDSTOLDTJENESTE 1862

Hos krydstoldassistent Olsen i Nyborg – 91 · Søren Pelck og hans svoger – 93 · Om Sprogø, Egholm, Agersø og Helleholm – 95 · Sophus Rasmussen som midlertidig fører af Krydsfartøj N° 10 i farvandet mellem Assens og Aabenraa – 99 · Kalvø i Genner Fjord og Aarøsund – 103 · Bøjden – 104 · Konstitueret krydstoldassistent – 105 · Om kolleger på krydsfartøj N° 6 – 106

Naa! da Luften lindede lidt, drog jeg hjem i Dr. Tværgade og sidst i Februar 1862 fik jeg igjen Ansættelse som Krydsbetjent og har ikke senere været ude af Faget. Jeg fik Komando til Krydsfartøjet N° 15, der førtes af Krydstoldassistent Carl Olsen.¹ Den var stationeret i Storebelt (Sprogøstationen) og hentede Post i Nyborg, og dertil reiste jeg den 1st April 1862.

Olsen boede i Nyborg, hvor han var født og ejede en lille Ejendom beliggende ved Volden ud imod Fjorden. Fru Olsen var ligervis en Fynbo, Nyborgenser og Datter af en Toldkontrolleur. Det var en meget elskværdig Familie, hjertevarme Mennesker; mig tog de imod som om jeg var Barn i Huset. De var uhyre tjenstfærdige Folk. Velstand var der ikke meget af uden paa Børn, der var to Sønner og tre Døtre, hvoraf kun en, Fanny, var at ansé som voxen, samme F. var en sjælden smuk og dertil takkelig Pige. Dengang anede jeg selvfølgelig ikke, at denne Familie og min vilde faa mange Interesser fælleds og endog komme i Slægtskab sammen.

I deres Hjem i den lille gule Bygning ved Volden har jeg seet og deltaget i megen huslig Glæde, der blev sunget, og der blev læst og fortalt. De vare ikke musikalsk dannede, ei heller literæret forstaaende, derfor nøde de maaske bedre end de studerte, hvad de læste, om jeg saa maa sige. De troede enfoldelig, og den, der t. Ex. vilde reise Tvivl om, at de Ingemandske Helte virkelig havde levet eller at de maaske ikke havde talt og virket som af Ingemand beskrevet, ja, han vilde have faaet med dem at bestille; og hendes gode Sind ufortalt, Fru Olsen var ikke saa læt at² slippe uden om, naar hun var kommet i Hede.

Hos Olsens blev jeg først kjendt med de nye Salmer, eller rettere, de gamle Salmer, som nu er ført tilbage til deres kraftige Stil. Olsens vare meget kirkelig sindede og jeg var flere Gange med dem i Kirke og til Bibellæsning i Kirken, men hellige i den Forstand som Ordet mest tages i, vare de ingenlunde. I Nyborg var den Gang som 2^d Præst en Pastor Tolstrup,³ der var meget yndet

1. Krydsfartøj No 15, en jagt på 11½ kmcl, bygget i Nyborg 1857.

2. Et par ord er streget ud og cgl. står det „at“ to gange.

3. Residerende sognekapellan 1860-66 var Johan Carl Vilhelm Tolstrup, som 1844-45 havde været udenlands „paa Sangens Vegne“.

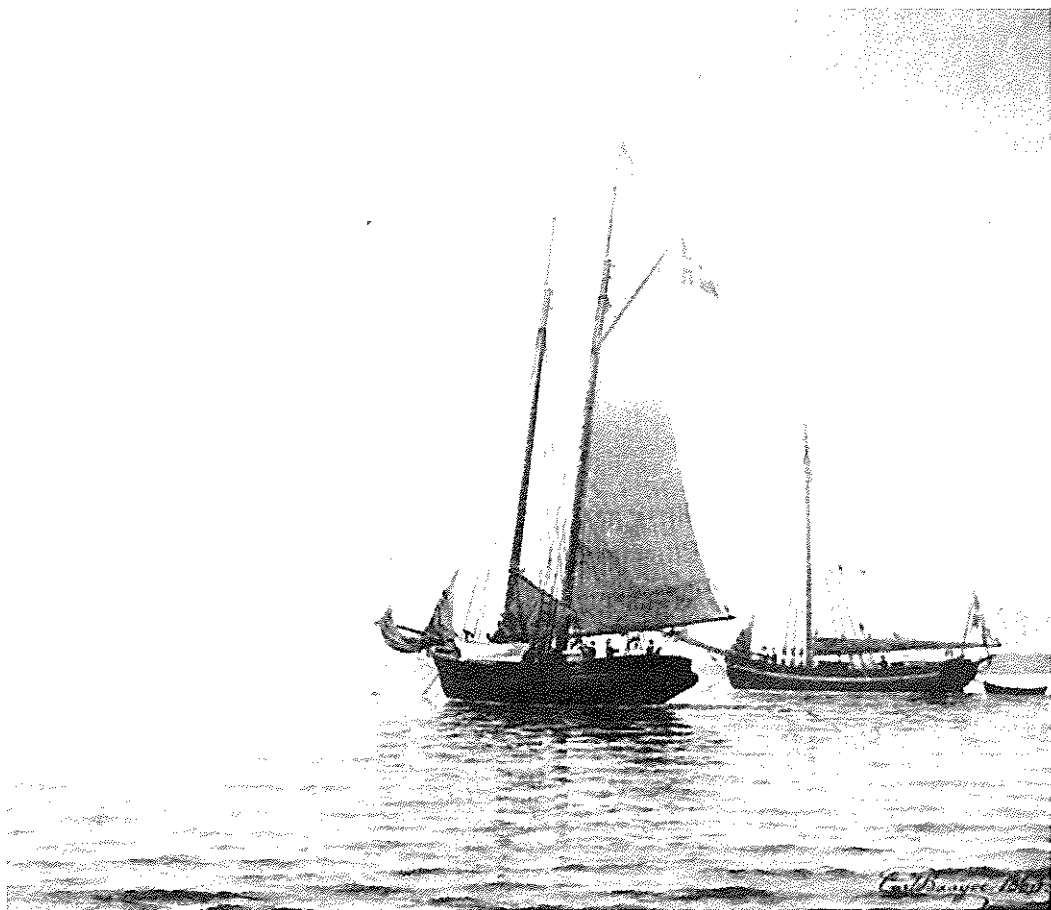
af det Olsenske Hus, og yndede dem igjen; han var deres fuldgode Ven og havde været Famillien til stor Trøst i deres Trængselstid, thi Huset havde lidt meget af Typhus og anden Sygdom. Pastor Tolstrup havde den deiligste Stemme og det var ligefrem Concert at høre ham Messe. Olsens var i meget Aarsagen til at jeg begyndte at glædes ved Kirkegang og Kirkesang, men Nyborg stod ogsaa højt i tiltalende Gudstjeneste den Gang.

Naa, saaledes var altsaa min nye Principal og hans Husfolk, og jeg kan lige saa godt med det samme skrive deres Saga, at sige de Gamles, thi ingen af Børnene ere døde. Den ældste Datter, Fanny begyndte aldt den Gang at deltage i Skolegjerning som Hjælperke i Fr. Brødgaards⁴ Pigeskole. Da Olsen senere blev forflyttet til Kjøbenhavn, tog hun Almuelærerinde Examen (det var ikke saa svært som nu), fik Ansættelse ved de Kjøbenhavnske Skoler og er nu paa Vej til at blive en ældre Dame – meget godt situeret, højeste Løn (1600–1800 Kr. aarlig), og akkurat lige saaledes er det gaaet hendes Søstre Sophie og Sine, alle tre ere velbestillede Almuelærinder med god Løn og Pensionsret – tilsammen har de ca 5000 Kr. aarlig, de ere prægtige og ansete Damer.

Den ældste Søn Herman var, da jeg kom med N° 15, Kok hos os ombord, men kom samme Aar til Australien med et Nyborg Skib. Nu i 1902 og længe før er han Kapitain paa det store Dampskib „Madvig“ af det Carlske Dampskibsselskab. H. Olsen er en meget ansæt Skibsfører. Sønnen Anton Olsen var endnu ikke confirmeret, men blev ogsaa Kok hos Faderen, nu er han Kapitain i det forenede Dampskibsselskab[s] indenrigske Afdeling og fører det største Skib af den Afdeling „Cimbria“, som er Paquetskib imellem Aalborg og Kjøbenhavn, og hører til de mest ansete Kaptajner i Selskabet. Ja, Gud har visselig velsignet de gamle Olsens i deres gode Børn.

Hvad der unægtelig bidrog meget til at styrke Olsens Position i Krydstoldtjenesten var, at han var Svoger med den ved Krydsinspectoratet fungerende Krydstoldassistent, han hed Schmidt og hans og Olsens Hustruer vare Halvsøstre. I det Schmidtske Hus var og blev jeg den gang ikke kjendt, men jeg var der dog en Gang. Schmidt boede i Korsøer, hvor Krydstoldinspectoratet den Gang var og hvor vi saa jevnlig kom. En Dag, vi var der, kom Olsen og fortalte, at en af Schmidts Smaadrenge paa et Haar nær var druknet. Paa Korsøer Strand kan der staa stor Skvalp og det lille Puds, han var 3½ Aar, var kommet for nær Kanten, Søen trak ham ud; en lille Pige havde Aand[s]nærværelse til at faa Tag i ham og holdt ham, til de begge bleve reddede – han i sidste Æjeblik – denne lille Strandløber, som saa nær var blevet Strandvasker, er nu min gode og trofaste Svigersøn, velmeriteret Toldassistent og Dampskibsexpediteur, Christian Ludvig Schmidt, ja det tænkte ingen af os den Gang i 1872.

4. Brydegaard.

Krydstoldvæsenets inspektionsskonnert „Argus“ liggende for anker og i baggrunden en krydstold-jagt med en jolle fortojet agterude. Carl Baagøes maleri viser fortsat en af de lidt tungere jagter af ældre typer, og også „Argus“ blev efter SWR.s tid afløst af en nyere og mere „strømliniet“. Af Handels- & Søfartsmuseet deponeret på ToldSkat Musset.

Livet ombord i Krydsfartøjet N° 15 gik ellers helt fornøjelig. Olsen var jo en højst omgængelig Mand og Besætningen vare ordentlige Folk. Vi vare ialdt 5, Krydstoldassistenten, Betjenten (jeg), to Matroser og Kokken. Den ældste Matros hed Søren Pelck og om ham er der adskillig at berette. Pelck var en ældre Mand, vist over de 50 og havde været norsk Skibsfører, endog Kapitajn paa en Brig. Han var født Nyborgenser og Familien florerer endnu paa begge Sider af Beltet, men den Søren Pelck, om hvem her berettes, var i sin Barndom ved særegne Familieforhold kommet til Norge og var helt naturaliseret Nordman. Han var ingen helt simpel Mand i sin Optræden og alle Officiere i Krydsfarten tiltalte ham med De. Du var ellers den Gang Brug i Tiltale til Matroser.

Søren Pelck havde været meget engageret i Farten fra Bergen paa Nordland og fortalte mange ejendommelige Træk fra sin Skibsfører og Handelsvirksomhed deroppe. Den Sildehandel var uhyre vanskelig og der kunde vindes og tabes overordentlig, aldt skulde iagttages, stod Silden højt og man havde kjøbt dyrt, var der maaske i andre Distrikter fisket umaadelig og den Ladning, man havde inde og betalt med mange tusinde Specier, ikke mere end

det halve værd, naar den kom til Bergen. S. Pelck var Husejer i Bergen og gift. Hans Hustru døde og han led store Tab, saa blev han kjed af det og fik Hjemlængsel, og da dengang adskillige Foretagender i Danmark tydede paa et sandsynlig Opsving (Jernbaneanlægene paa Sjælland og Fyn), styrede Pelck Kursen tilbage til Dannemark; men her var han ukjendt og over de Aar, da man har Chance for at komme i Vej, han fik ingen passende Virksomhed, og da han ingen dansk Styrmandsexamen havde, kunde han ingen Employ faa, og Resultatet blev derfor, at han tog Hyre med Krydsfartøjet N° 15. Der havde han dog gode Dage og forholdsvis rolige Nætter.

Et Par Aar efter oprettedes der et Fiskerietablisement paa Øerret ved Nyborg, og man fik Pelck til at tage Formandsplads; men det fortrød han, og da jeg nogle faa Aar efter selv blev Fører af N° 15 paa samme Station, vilde Pelck gjerne været med mig. Jeg foreslog ham en Gang for Krydstoldinspecteuren, da han manglede en Mand; men han svarede, „Nei – vi har Antiquiteter nok i Krydsfarten enda.“ Hvorledes det senere gik Søren Pelck, ved jeg ikke. Han var en brav Mand, det jeg kjendte til hans Færd, men havde været ude for meget i Verden og nok levet rigelig. Fred med ham, for død maa han være nu i 1903.

Den anden Matros var Pelcks Svoger, født Nyborger, Søn af den Mand, der i sin Tid havde Færgen over det Noer, der gaar bag om Nyborg eller dog et Stykke ind i Landet, benævnes Holkenhavnsaaen. Manden hed Petersen (med Øgenavnet Slemmeskind) var i visse Maader ogsaa en forsøgt Mand. Han var Skibstømrer, men da den sjællandske Jernbane fra Roeskilde til Korsør blev anlagt, tog han Affaire med Akorter og tjente mange Penge, som nu kom ham tilgode, og derfor gik han i Krydsfarten, hvor Folkene havde gode Dage, især paa Mellemstationerne som Sprogøstationen var. De levede som pæne Folk i Nyborg og jeg var flere Gange Gjæst hos dem – en lille Gut paa 3-4 Aar har jeg haft til Inqvirering f.A, da han var her som voxen Mand og Skibsfører.

Manden var som sagt Søn af Færgemanden, og der var et mærkelig Forhold tilstede med den Færge. Han (Faderen) havde en deilig Ejendom til Fæste under Holckenhavn for en Ubetydelighed imod at færge Herskabet og Gaardens Beboere, men saa kom Broen lige ved Siden af Færgestedet og Baade vare jo saa overflødige; men den gamle Færgemand vilde ingen Forandring vide af og vilde ikke give noget mere i Afgift, fordi han blev fri for at færge. Baronet var lige saa stiv, „saa skal du ogsaa faa Lov til at færge“, og han kom tidlig og silde og vilde sættes over til Latter og Spot for Folk, ligefrem Sjøv for Omegnen.

Naa! langt om længe blev de nødtvungen enige. Færgepeter maatte give to Tønder Byg mere i aarlig Afgift, havde han føjet sig

efter Godsejeren, kunde han med Lethed være blevet Arvefæster. Nu er den Ejendom vel 4 Gange saa meget værd til Villabeboelse, og saa nok om den Ting.

Den sidste Mand ombord i Krydsfartøjet var Kokken Herman Olsen, som omtalt f.t. Fører af det store Dampskib „Madvig“. Da Olsen var en agtet og solid Mand, blev der undertiden sendt Novicer ombord, Dreng af gode Familier, der agtedes sendt til Søes. Imedens jeg var der ombord, kom der en Dreng som overkomplet. Han hed Laub og var Brodersøn af den Viborgske Bisp.⁵ Da der netop blev Plads for en Kok i et andet Krydsfartøj, gik han for den Sommer der ombord. Nu har han i en Aarrække ført Dampskibet „Thingvalla“ imellem Kjøbenhavn og Nework.

Gik saa Tiden et Stykke henad Sommeren, vi sejldes paa Vestrenden og Østrenden ganske efter Behag, gik i Land paa Landet og i Byerne Nyborg, Korsør og Kjerteminde og besøgte alle Øerne imellem Romsø og Svendborgsund, fornemmelig kom vi dog iland paa Sprogø, den mærkelige og navnkundige Plet, der ligger som et Bindetegn imellem Sjælland og Fyn. Gid du sad paa Sprøgø, hedder det jo i den gamle Tale, naar man (vel mest i Skjemt) ønsker Fortred over nogen,⁶ men i den Tid var der virkelig ingen Fortred at være i, naar man var paa Sprogø.

Øen, som i forrige Tider var meget større, holdes ved lige af Postvæsenet og beskyttes nu ved Høfdeanlæg og har en større Bygning indrettet paa at herbergere en større Del Reisende af forskellige Samfundslag – ligesom dér er passende Anstalter til at huse og beværte Isbaadsmandskaberne, der er brandfri Kjældere til Proviantbeholdningen og gode Brønde. Den Gang stod endnu, ihvorvel ude af Brug, den optiske Telegraf med sit System af Tavler.⁷

Den af Postvæsenet ansatte Opsynsmand hed Bencke og havde arvet Bestilling[en] efter sin Fader, en tidligere[e] Maaned sleutenant fra Krigen 1807-14. B. var den Gang om ved de 50 og ikke stærk, han havde mistet et Øje ved en Krudtexplotion og havde i den optiske Telegraftid haft en svær Tjeneste, han var gift og de havde to Børn, Søn og Datter. Det var overmaade gjæstfrie Folk og vi nød meget Godt og havde meget Morskab derovre.

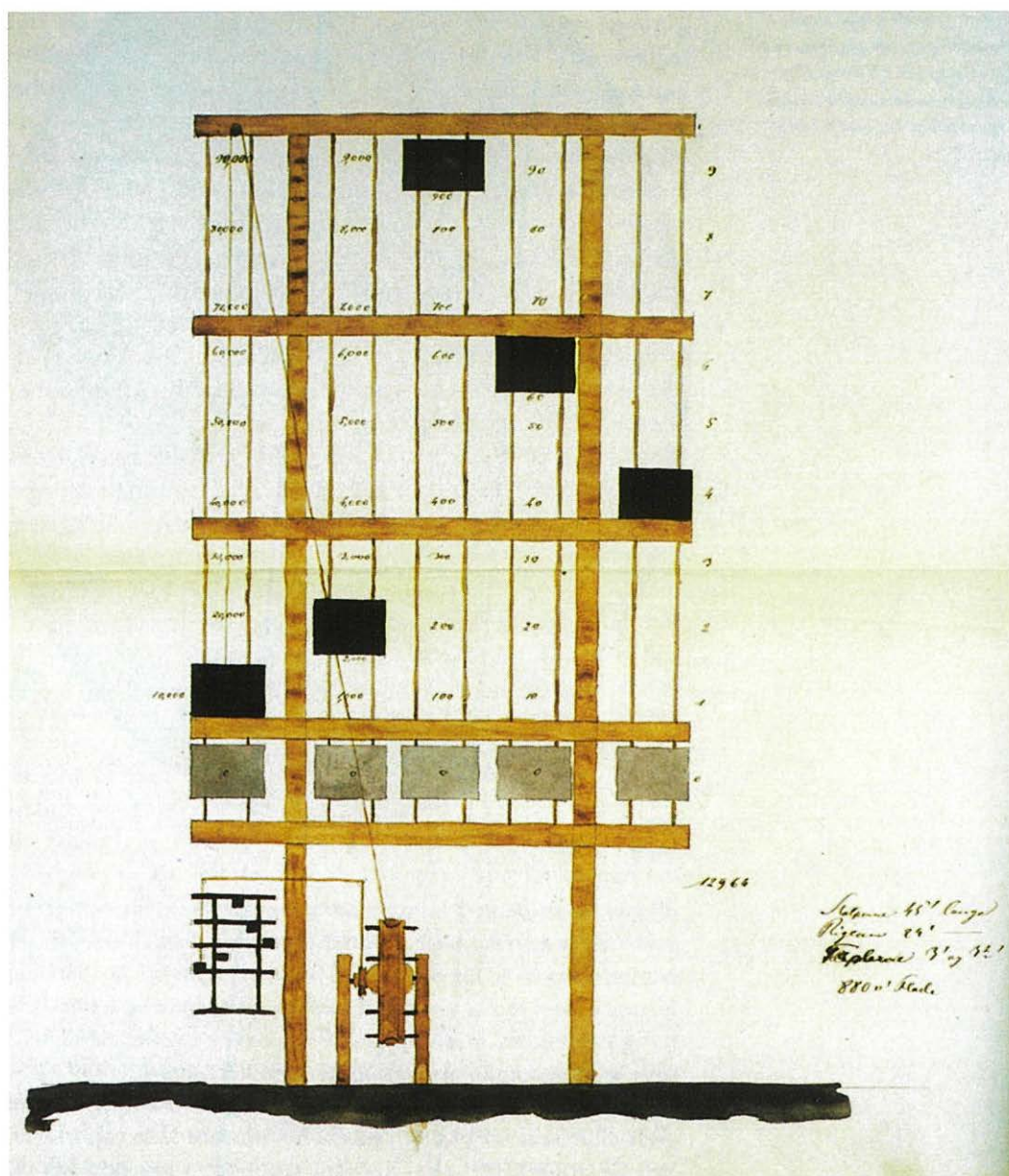
De levede et ejendommeligt Liv derovre, ialdt var Besætningen 7 Mennesker, men der var ikke saa liden Frequent til og fra Øen, naar Veiret var godt og Fiskerne ude. I tidligere Tid var Øen med sine Etablissementer af uhyre Vigtighed, thi ved første Islæg i Fjordene og Isdrift i Beltet blev der erklæret Istransport, det vil sige, at ald Post – Penge, Breve, Pakke[r] oplagdes i Nyborg eller Korsør og befordredes med Isbaade.

Denne Transport var berømt i hele Europa for det udmærkede Mandskab og de gode Fartøjer, der bleve benyttede og lad mig

5. Drengen hed Søren Johan Haae Laub, farbroderen var Hardenack Otto Conrad Laub, biskop fra 1854.

6. Holberg siger i sit første latinske levnedsbrev, at når en dansker ønsker ondt over sine fjender, sker det med ordene, „Gid du sad på Sprogø“, men udtrykket er i øvrigt af ældre dato, jfr. T. Vogel-Jørgensen: Bevingede Ord, 1975.

7. Det første Storebæltskabel var blevet nedlagt i 1853, og den elektriske telegraf åbnedes den 2. februar 1854. Men da man regnede med, at kablerne, specielt de undersøiske, var ret sårbare, bibeholdt man ved Storebælt den optiske telegraf som reserve helt frem til 1862, da det andet Storebæltskabel var blevet nedlagt.

berette det med det samme – i hele Aarhundredet fra 1800 til 1900 er ikke et eneste Menneske omkommen ved Istransporten over Storebelt, og der er færget titusinder over derimellem Konger og Fyrster⁸. Nu er det helt anderledes. De kraftige Dampfærger klarer en betydelig Isdrift og Etablissementet paa Sprogø ligesom de mindre do paa Knudshoved paa Fyn og Haldskov paa Sjælland ere at betragtede som Reserve – der vil ogsaa nok blive Brug for dem i Tiden. Færgerne har aldt været truede og i Fare.

Om Personalet paa Sprogø kan jeg ikke undlade at melde adskilligt. Der var altsaa Principalen Hr. Bencke og hans Hustru, født

8. „Menneske“ er skrevet to gange.

Den optiske telegraf med de fem sorte plader, der hver kunne være placeret i en nulstilling og oven over i ni forskellige højder. Det gav mulighed for at angive tal op til og med 100.000, hvortil hørte forskellige koder. Langsommelighed og hyppig mangel på sigtbarhed betød, at denne form for telegraf nu aldrig blev brugt ret meget. Originalen ligger på Rigsarkivet i Det kgl. Ingeniørkorps' arkiv. (pk. 726).

Jørgensen, fra Nyborg begge to. Det var jevne, rare og dygtige Folk hver i sin Branche. Som kjendt med Færdselsforholdene var han ubetalelig, og selv de bedst kjendte Isbaadsførere, Nyborg og Korsør Skippere gik aldrig forbi Sprogø uden at gaa i Land og raadføre sig med Bencke om Forholdene paa den anden Rende, respective Øst eller Vestrenden, som nu forestod, thi Sprogø er Midvejs Storbelt, og imedens Isforholdene paa den passerte Del mulig vare gode, kan Passagen paa den anden Rende paa samme Tid være vanskelig eller umulig. Derom vidste Bencke Besked; fra sin høje Fyrbakke kunde han observere, hvordan Leiligheden til Overfart var.

Fru B. var som skabt til at forestaae et saadant Hus. Det kunde hænde, at Tilstanden var saaledes, at ingen Gjæster var at vente til større Beværtning. Beltet laa maaske fri og klar for Is. Bums!! satte Søndenvandet Masser af Is mod en af Renderne eller imod dem begge, og der maatte landsættes paa Sprogø, og Huset var fuld af fine, mellemfine og simple Gjæster og dertil maaske 50 Isbaadsfolk; der skulde koges, steges, maaske slagtes, muelig reiste de fleste strax, muelig blev de i flere Dage, jo det var vanskelige Forhold, men tykke Fru B. klarede dem stolt, og hun forstod at skaffe sig Medhjælp.

Baadsfolkene var som alle Søfolk brugelige til meget, og mange Gange var der imellem de Reisende nogle, som maatte hjælpe. Jeg har saaledes seet en reisende Bager strax blive hvervet og fire fattige Haandværkssvende sadt i Gang med at plukke Fjerkræ, imedens en femte, en rask Slagter expedere[de] en Bede, jo de Folk vare paa deres Pladser. De vare gode, stundom endog Tyve i deres egen Næring, som man siger.

For Baadfolkene gaves der Moderation i Priserne, almindelige Bypriser, og de havde deres egne Stuer med en Klap til Beværtningen; saa saa jeg en Gang nogle reisende Sømænd komme ind og begjærede Mad og Kaffe; „vel“, siger Tante Jane (Benckes Søster), „De ere jo Sømænd, gaa de ind i Skibsstuen, saa skal De faa“, „maa vi da ikke være her“, siger en af dem lidt fornærmet, „jo, saa gjerne“, siger Tante Jane, „men i denne Stue koster Beværtningen akkurat dobbelt saa meget som inde i Skibsstuen, og jeg mente blot at Deres Kammerater inde i Skibsstuen ikke generede Dem.“ Naa saaledes var det mént, jo, Tak for det, og saa toge de naturligvis deres Mad igjennem Klappen for den billige Pris. Sultende forlod ingen Sprogø, selv om de slæt ingen Penge havde, Mad fik de al ligevel.

Naa! alle have vi vore svage Sider. Benckes var jo Almuesfolk og havde ingen fin Opdragelse, men der var sanket i Lade hos dem, og det gode Udkomme havde gjort dem lidt vigtige, og Fruen vilde gjerne tale om fine Forbindelser; jeg var jo ung den Gang og

havde tidt min Moerskab af at skære op og prale af de fine Forbindelser, jeg ikke havde for at stikke Frue B. over, men da jeg senere kommer til Sprogø, er det Tid at gaa videre.

Vi kom ogsaa til Øen Egholm, der ved et smalt Drag er forenet med Aggersø, der igjen ved et smalt Drag er fast med Helleholm, og vi havde Bekjendtere overaltdt. Paa Egholm boede en Landmand, Møller, ogsaa yderst rare gjæstfri Folk. Manden var meget Læselysten, vilde gerne pasiare om, hvad han [havde] læst og derfor vare vi meget velkomne — han var jo ene paa Holmen, det blev lidt kjedelig i Længden.⁹

Egholm var en temmelig mærkelig Plet. Der stod endnu Rester af en urgammel Egeskov og Stubber af vel 1000 aarige Træer; en af disse hule Stammer dannede en ligefrem Hytte, men endnu skjød den gamle Kjæmpe Sideskud og Blade. Hele Østsiden af Øen var besadt med Maagereder, der var ikke to Alen imellem hver. Møller fredede Maagerne, han sagde, det var nyttige Fugle, der fløj milevidt over Land og rensede Markerne for Larver; landede man paa Øen i Rugetiden, var der en infernalsk Spetakkel. Fuglene fløj op, samlede sig over den indtrængen[de] Fredsforstyrrer, og man var heldig, om man slap med en enkelt Klat fra dem. De toge Sigte og ramte helt godt. For Naturforsker[e] var den lille Ø vist et meget interessant Sted, aldt Dyreliv var omtrent fredet, de byggede i Gjærder og i Krat.

Paa Øens Vestside stode en Række uhyre gamle Tjørne, hvis Stammer ingen kunde naae ind til, de vare aldeles uigjennemtrængelige, der inde under boede Gravanden, og den som vovede at forstyrre deres Gang ind og ud fik med Møller at bestille, ikke en Gang Maageægene yndede han at røre, skjøndt det var uklogt. Maager gjør kun 3 Æg, hvis man lader dem ligge; tager man Ægene bort, blive de ved at lægge. Bencke paa Sprogø tog væk fra Rederne til Ægene blev lyse og spidse — og man rørte aldrig en Rede, hvor der laa tre Æg. Ja, mig interesserede Livet paa den Holm, storartet baad[e] inde og ude.

Paa Agersø boede Møllers Broder paa en meget gammel Gaard, vist en Aflægger af en Herregaard, saadan som man gav til yngre Sønner. Disse Gaarde blev jo aldrig skildt fra Godserne; men dette var sket her, men alle tre Afdelinger af Øen Agersø, Helleholm og Egholm havde været lagte under Gaarden — begge Møllerne vare egentlig uægte Børn af en Herre, der først paa sin Sotteseng giftede sig med deres Moder og ligimetere[de] Sønnerne.

Denne Herre var en gammel Særling og levede imellem en hel Del gamle Sager og Bøger, og jeg svælgede ret i Nydelsen af de gamle kuriøse Sager, hvoraf kun en lille Del var blevet tilbage. I Resten af Bibliotheket var dog den gamle Bog Cyprianus, der ganske rigtig var trykket med røde Bogstaver, at sige til Stads som

9. At identificere de forskellige af slægten Møller, der boede på øerne i Storebælt er en opgave i sig selv, som det foreløbig ikke har været muligt at tage op.

de fleste gudelige Bøger i den senere Middelalder. Cyprianus er forøvrig en Historie om den hellige Cyprian, der blev Martyr og kanoniseret, og har naturligvis ikke det mindste Troldom i sig eller med Djævelskab at gjøre, enten man læser ret vendt eller bagvendt.¹⁰

Agersø er ikke som Egholm, den er et almindeligt frugtbart Bondeland med en lille By og Kirke og Bønderne som de fleste Beboere af Smaaøern[e] noget tilbage. Møller og hans ganske deilige Hustru (Bondepige fra Øen) vare overordentlig elskværdige, Møller selv med lidt finere Snit end som Broderen, da han var Handelslært og havde gaaet i Byskole, men han saaede selv sit Korn og var Bonde; prægtige Folk, en Læsehest, og Konen klagede over, at han hang over Bøgerne (desværre Romaner) hvert Minut, han kunde afse fra sin Bedrift og den passed han – og reiser vi saa til Helleholm, hvor gamle Møller Holst levede¹¹ som eneste Grundbesidder – og dertil var han Fyrmester.

Ganske vist var han kun dette af Navn, eftersom han var for tyk til at kunde krybe op i Taarnet. Hans Datter passede den Dél af Bedriften – og vist det meste af alt det øvrige. Holst¹² var gamle herlige Mennesker. Nu er de forlængst døde og Datteren staaer i Statskalenderen som virkelig ansadt Fyrmester paa det nu langt anseelige[re] Helleholms Fyr, hvortil hører en flot Fyrmesterbolig, men Tiden slider.

Frk. Holst har vist ogsaa snart naaet Aldersgrænsen, den Gang var hun en venlig, takkelig Dame midt imellem Bondepige og Herregaardsfrøken, og hermed slutter Beretningen om Agersø med tilliggende – vi kom jo ogsaa paa mange andre Steder, men paa en Gang kan man ikke skrive om det Hele, hvilken Læser skulde vel ogsaa bryde sig [om] nogen af de Mange, som den Gang interreserede mig; men jeg skriver jo fornemmelig for selv at oplives ved Mindet, jeg er jo nu en gammel Fyr, der ingen Fremtid har og lever i Mindet.

Gik saa Tiden et Stykke henad Sommeren, da vi fa[a]r Ordre at løbe til Korsør til Inspectoratet. Ordren angik mig. Krydstoldinspecteuren Kapitaen Gottlieb havde besluttet, at jeg skulde overtage Krydsfartøjet N° 10 som fungerende Fører, den havde Station ved Assens-Aarøsund, men havde foretaget aarlig Eftersyn i Korsør, hvor Assistenten Hansen boede.¹² H. var forflyttet til Helsingør Station, hvis Assistent var indlagt som syg paa Frederikshospitalet, han hed Block og var hel ung i Tjenesten.

Som man kan tænke, blev jeg meget glad for denne Bestemmelse af Hr. Krydstoldinspecteuren. Jeg var jo hel ung i Krydstoldtjenesten, og der var en Mængde Betjente foran mig i Ancienitet, (der blev ogsaa stor Fortrydelse iblandt mine Kolegaer.) Jeg antager, at Grunden til at Krydstoldinspecteuren foretrak mig var den,

10. Det havde den ikke desto mindre ry for. Det er svært at sige noget nærmere om det eksemplar SWR havde i hænde, det fremgår jo ikke om det var trykt eller i håndskrift.

11. Efterfulgt af „med“, som ikke giver nogen mening – inden sideskift.

12. Krydsfartøj No 10 var en jagtbåd på 10½ kmcl, bygget i Fåborg 1851.

at der Aaret forud var gjort Uret imod mig ved det, at min Plads som Krydsbetjent var blevet besadt med en anden den Tid, jeg var inde som Reserveleutenant, og at jeg saaledes nødedes til at søge Hyre i Koffardifart, som skrevet er – naa! hvad saa Grunden end var, jeg fik Pladsen som midlertidig Fører af Krydsfartøjet N° 10 stationeret i lille Belts søndre Del.

Jeg var egentlig meget umoden til denne Plads – og dertil uforsigtig og var lige ved at fornærme min Chef, Hr. Kaptl. Gottlieb;¹³ men formodentlig var jeg den Gang ikke klar over, hvor stor den Naade var, der var vidst mig, thi (man tænke sig) jeg var fræk nok til ligesom at stille Betingelser, idet jeg bad om en Permisjon til at reise hjem først. Hr. Kapt. Gottlieb bemærkede ogsaa, „jeg troede, at det vilde glædet Dem, men reis De og seil saa den Dag.“ – Jeg har senere ofte tænkt paa, hvor uforsigtig jeg var, men jeg troede virkelig ogsaa, at det kun var for en kort Tid, jeg skulde fungere som Fører.

Naa, jeg reiste til Fredensborg, hvor min lille Hustru og Søn var. Jeg erindre ikke, om min Kone blev meget glad; formodentlig var hun ikke hél klar over Sagens Vigtighed. Naa! jeg kom da ombord igjen i N° 10 og sejlede til min Station.

Det er et gammelt Ord – dette – at den Gud giver et Embede, giver han ogsaa Forstand, og at det er sandt, maatte jeg sande. Jeg var jo aldeles ikke vandt til at manøvrere et Skib paa egen Haand og navigere i vore Beltsfarvande, men saa saare jeg fik Roret fat i den Skude, jeg var sadt til at føre, var aldt som gammel kjendt for mig. Jagten N° 10 var paa 10 Cml (20 Tons) af en ældre Type, men som alle Krydsjagte[r] et godt Søfartøj og haandterlig Skude, og jeg sejlede nok saa lystig; at jeg næst efter Drengen ombord var den med det Slags Sejlads mest uvante ombord, var der ingen, der skulle mærke paa mig.

Jeg løb ned forbi Lohals paa Langeland gennem Svendborgsund og ankrede Kl. 11 Nat ved Faaborg paa min Station – for Skjoldnæsstationen, hvortil Faaborg hører, skulde jeg midlertidig passe, imedens det der stationerede Fartøj skulde paa Eftersyn; efter Ordre løste jeg af og Brun, hed han, sejlede til Skjelskør til Eftersyn – der boede Assistenten.

Den Tid fik Krydstoldassistenterne Lov til at sejle til deres Hjemsteder, naar deres Fartøjer skulde eftersees med Tømring og Maling o.dl. – og dette var egentlig ogsaa den eneste Frihed, der havdes under Aarets Krydstogt. Vel sandt! inden for Stationens Grændser kunde vi sejle som vi vilde og fandt rigtig, dette var jo ogsaa et Slags Frihed, hvorvel meget betinget. Før, inden jeg var Førerplads betroet, var min Lyst altid at komme i Land og gjøre Bekjendtskab med Folk; dette forandrede sig i væsentlig Grad – heldigvis, maa jeg sige. Vel slog jeg mig ikke hélt fra Verden, men min Landgang blev dog kun beskeden – ind paa en pænere Be-

13. Christian Frederik Gottlieb var ganske rigtig kaptajnlejtant fra 1855, 1860-64 krydstoldinspektør på Østkysten.

værtning eller en enkelt Familiekreds, hvis det var udenfor Byerne for at læse Aviserne, det var det Hele.

Krydsfartøjet N° 10[’s] Besætning var foruden jeg (fung. Krydstoldassistent) Krydsbetjent Jørgen Kruhl, velmeriteret Husmand i Løjt ved Apenrade – maaske har jeg før i disse Blade nævnet denne Mand – og i forbigaaende vil jeg, hvis nogen skulde læse mine fattige Minder, anføre: at jeg maler op frisk væk og sér aldrig tilbage i Produktet, altsaa for en Del Aar tilbage (fra 1862 at regne) imedens jeg gik og søgte Styrmandshyre, kom jeg ombord i en Brig kaldet „lille Christian“ af Kjøbenhavn; som enhver Supplicant nærmede jeg mig den ærede Hr. Kapitain og fremførte spagfærdig mit Ærinde med Nei til Resultat. Denne Kaptajn var Hr. Jørgen Kruhl, min nuværende Krydsbetjent og Næstkommanderende og underordnede, og jeg skulde altsaa komandere over en gml. Kaptajn, der havde ført flere Skibe i oversøisk Fart – Skæbnen.

Det generede mig ikke i minds[te] Maade, thi det viste sig strax, at jeg i den Fart ikke behøvede at vige for Kruhl – tværtimod. Der var ikke meget ved Manden som moralsk Person og ei heller var han videre dannet, saa at man kunde have Udbytte af hans Omgang, men det gik enda; og da han var temmelig livlig af Gemyt, sloge vi da Tiden taalelig ihjel sammen.

Kruhl boede i Løit, som jo laa paa Stationen, og jeg var adskillige Gange i hans Hjem, et almindelig Husmandshjem. Dernæst havde jeg ombord en gammel Matros ved Navn Nis – hvad han hed mere, véd jeg ikke, og om ham er at fortælle, at han var befaren i Seilads som Sindbad hin Søfarer i Eventyret, men desuagtet naiv som et Barn og uden ald Omløb i Hovedet og Begreb end det aldeles daglig tilvandre. Dog kunde han sejle med Jagten, naar vi var fraværende i Toldfunction. Nis var ogsaa Husmand og Jordbruger i Løit Sogn.

Den anden Matros hed Carl Hop og var en Kappeler, kun befaren med de holstenske Smørjagter, som sejle med Ost og Pølse – vel kjendte i Kjøbenhavn; men var Nis dum, var Carl saameget klogere, og derfor er han blevet til Betjent under den kgl. danske Skibsmaalings Contoir, hvor han i Embedsmedfær (selvfølgelig som hélt Underordnet) gjør Reiser til Antwerpen, Hamborg, ja selv til Genua, naar det hænder, at tilkjøbte danske skibe skal maales. Carl var af meget fattig Fødsel, men var sparsom og vindskibelig og er nu Husejer i Kjøbenhavn – Jo, det kommer meget an paa Sindet, Gaver og at bruge Gaverne ret i Livet – der er meget i det gamle Ord: „Enhver er sin egen Lykkes Smed.“

Den sidste Skibsfælde, Kokken var en Marstaller, og jeg husker end ikke hans Navn, erindrer blot, at han var en dygtig Dreng og i Stand til at kjende enhver Marstallerjagt og Lybeksfarer, saa saare

han kunde se dens Top i Kikkerten – det kunde den Gang saa at sige enhver Marstalsdreng.

Vor Opgave var som hele Krydstoldvæsenet at bevogte Kyststrækningen, hvor vi var Stationeret, fra Brandø i Lillebælt og til Als Nordpynt paa Vestsiden og til Bøjden paa Fyensiden; det var en udstrakt Station med mange Krinkelkroge paa Vestsiden indenom Barsø, i Gjennerfjorden med Sidefjord bag om Als ind mod Nordborg – vi var ikke let at finde for „Argus“ (Krydstoldinspektionsfartøjet), naar vi havde gjemt os: af Byer at søge til, havde vi Assens og Appenrade og en enkelt Gang var vi i Nordborg.

Post hentede vi i Aarøsund, og jeg vagabonderede rundt paa Stationen, som jeg lystede. Forseglingerne var der og kunde der ikke blive mange af, efterdi det var en indre Station og jeg var ei heller (som de fleste Colegaer ganske modsadt) videre begjærlig efter dem, hvorimod Vigilansen i Krogene og saa nær Grændsen syntes mig vigtigere – og det stemte ogsaa bedre med min Tilbøielighed at se mig om, gjøre Landgang og se lidt paa Folkelivet end som at ligge bak midt i Beltet for muelig at kapre en uantruffen Finne, men adskillige fik vi da fra begge Sider, især henad November, naar Stormene holdt de nordlige Krydsere inde.

Med stor (altfor stor) Dristighed tog jeg min Hustru over til mig med begge vore Smaabørn, Tyggo 3 Aar og Ellen 1 Aar – selv-

Kortudsnit med Aabenraa Fjord og nord for denne Barsø uden for Genner Bugt med Kalvø og det dybe vand, hvor datidens største koffardiskibe under dansk flag blev bygget til agent Jørgen Bruun i Aabenraa. På Kalvø var der ikke alene byggebedding, men også arbejderboliger samt en herskabelig villa til værfets leder. Bygningerne ligger der stadig.

følgelig uden mine Foresattes Tilladelse, men man var dristig den Gang og det gik. Det var jo Meningen, at min Hustru skulde været anbragt hele Tiden paa Barsø, hvor jeg jevnlig kom, og hun kom der ogsaa; men det var ikke noget hyggeligt Sted (hos en Gaardejer Ravn og efter Jørgen Kruhl's Anbefaling) nidske Bønder og malproppe med daarlig Føde. Det vidste sig siden, at der var flere pæne Kaptajners Hustruer, der meget gjerne vilde taget imod hende endog gratis, men vi vare ukjendte og uheldige i dette Stykke, ellers havde vi det godt i aldt andet.

Barsø er en idyllisk lille Øe beliggende imellem Aabenraa og Gjennerfjorden, frugtbar og spadserer man paa den, er det som man gik i en Park. Der eksisterer vist aldeles ingen fattige; det er omtrent lutter mindre Gaarde, Øen er skiftet i. En Del af Mændene er Kaptaj[n]er, der har forladt Søfarten, og i min Tid var der to Brd. Grau, hvor vi kom meget og nød stor Gjæstfrihed – fra Ravns flyttede min Hustrue efter 12 Dages Forløb og var saa hos mig ombord. Plads havde vi nok af, men fripostig i høj Grad var det. Vi havde „Argus“ flere Gange, men det gik godt, men hverken Leutenanten eller Chefen paa deres Toure kom ombord hos mig.

Blandt de Steder paa Stationen, hvor jeg ofte kom, var Gjennerfjord, en ganske prægtig Havn med Vand for Storeskibe, selv Orlogskibe kan den optage, men er uden Betydning for Skibsfarten, da der ingen By ligger i den. Inderst i Fjorden ligger en lille Øe, Kalvø, med saa dybt Vand, at Stormanden i Aabenraa, der byggede de største Skibe, Agent Bruun hed han, lod dengang Europas største Seilskib „Caløe“ bygge paa den Holm.¹⁴ Samme Brun havde den Særhed, at alle de Skibe, han lod bygge og benævne, begyndte med C, saasom „Caledonia“, „Cimber“, „Calypso“, „Caroline Amalie“, „Christian d. VIII“ og den største af dem alle, „Callø“, „Comet“, jo der var mange flere; særlig Lykke var der dog ikke ved Bogstavet, for flere af dem havde en krank Skjæbne – en af dem, vistnok „Cimber“, forliste paa Læssø for udgaaende paa sin 1te Reise – paa Grund af, at man ikke viste at der var lagt et Fyrskib ud paa Trinde-len ved Læssø, noget der havde været bekjendtgjort i alle Søfarende Nationers Blade hver Uge i ½ Aar; men Ligegyldigheden var meget stor i Coffardimarinen i saa Henseende den Gang.

Krydsfartøjerne bleve altid forsynede med disse Bekjendtgjørelser (paa 4re Sprog) til Uddeling, men sjælden traf jeg en dansk Skipper, der ytrede nogen Interesse for at se, hvilke Foranstaltninger, der blev trufne til Farvandenens Afmærkning og følgelig Seiladsens Sikkerhed; jeg har flere Gange taget Kortene og tegnet nye Prikker og Vagerne paa de Pladser, hvor der var sket Forandring. Ligegyldigheden hævnede [sig] undertiden, som skrevet er.

Den lille Øe Caløe blev ellers stærk besejlet af Tørveskuder, og jeg kom tidt som en Stormvind derind og gjorde Vrøvl med Skip-

14. Om Kalvø, se Rolf Larsen: Kalvø – et skibsværft og dets historie, Maritim Kontakt nr. 9, 1986.

perne, hvoraf de fleste ikke havde deres Papirer i Orden d.e. ikke vare forsynede med Toldseddel fra Aabenraa. Forinden et Skib maa begynde at lade, maa dets Papirer være udfærdiget fra Toldkamret i Distriktet, men ved Caløe brugtes anderledes. Naar Skipperne kom, afgav de deres Toldsedler til en gammel Kone, og saa ladede de rask væk ind af Tørvestakkene, imedens Madammen spadserede til Aabenraa og fik Skuderne klarerede.

Vrøvl var ellers ikke paa sit rette Sted, for jeg saa strax, at der intet var tilsigtet i Retning af Defraudation og at det vilde være til stor Skade for Skipperne, om de nødsagedes til at vente med deres Arbeide til Hver Mægler var kommet med Documenterne. Der-til kom ogsaa, at en gammel Tilladelse til uden Toldopsyn at lade Brændsel var givet til Ærøboerne (men blev ikke givet mere), og, raisonerede jeg, kan den ene frit, hvorfor saa binde Hænderne paa den anden, det er Uret, og jeg lod dem trille Tørv i Ro som hidtil.

Vor Poststation var Aarøsund, et i sin Tid saare kjendt Punkt af stor postal Betydning. Der var igjennem meget lange Tider Overfarten for Posterne, hvad enten de kom fra Jylland eller Hamborg. Hovedposterne samledes Nord og Syd fra ved Aarøsund og gik med Postsmakker, senere med Dampskib over til Assens og vider[e] igjennem Fyn. Nu havde Stedet tabt ald Betydning. Posten gik ad nærmere Veje med Kieler Dampere og Aarhus Dampere og over Strib og Snoghøj.

Naa, men Havnen og noget Færgefart var der endnu. Vi gik ikke ind i Havnen, da der i Sundet ovre under Øen Aarø var udmærket Ankerplads. I Færgegaarden var der Kro, hvor jeg af og til kom og læste Aviser. Kroforpagteren hed Frederitsi og var en udpræget Vildtysker – talte dog godt Jydsk. Han havde haft den ikke almindelige Skjæbne, at hans 1st Hustru var falden i Krigen. I Krigen 1848–50 havde et tysk Corps Stedet inde og beskød en dansk Kanonbaad, der krydsede under Kysten; som Ret og Pligt var, skød Kanonbaaden igjen og da Fru Frederitsi var temmelig nysgjærrig efter at se paa Saluteringen, blev hun ramt af et Granatstykke – ja, saadant hænder i Krigen, sørgeligt nok.

Bøjden. Paa min Station og liggende sønden for Assens ligger Bøjden, derfra er den korteste Overfart fra Fyen til Als, og her var igjennem Aarhundreder en stærk benyttet Færgefart mellem Fyen og Als, den Vej reiste de Augustenborgske Fyrster imellem deres Residentser paa Als og i Sydslesvig og til Kjøbenhavn – (i forbigaaende vil jeg erindre om, at de gamle Hertuger af Augustenborg vare gode danske Patrioter, først den Slægt, som var i Forhaanden i min Ungdom viste sig som Forrædere imod Danmark, som de dog selv tilhørte).

Ved de gamle Hertugers Initiativ var der lagt en Chasse¹⁵ fra Havnen ved Bøjden i snorlige Linie til Nyborg, og finder jeg i Historien nævnt, at Peter Tordenskjold paa sin sidste sørgelige uden-

15. Forfatteren må mene chaussé.

lands Reise drog fra Broholm, (hvor hans Broder Kaspar Vessel boede) til Hertugen af Augustenborg via Bøjden.

Paa Stedet boede en Strandkontrolleur Brun, som jeg nogle Gange besøgte. Denne B. var en gammel Krydsassistent, Kjøbenhavnner eller rettere fhv. Skibsfører fra Kjøbenhavn, og der var mange Historier om ham fra hans Skibsførertid. Huset var ikke velhavende, men yderst gjæstfri og Fru B. slagtede Kyllinger og brasede op for os af et godt Hjerte, naar vi kom. Konen var det bevarende sammenholdende Element i den Slægt.

Manden og Sønnerne, to af mine Coleger, vare for flotte anlagte efter deres Indtægter. Brun gik til Stadighed med Sporer paa, hvad der kunde passere, da han holdt Hest (ikke Tjenestehest, men en Remonte, som han havde paa Foder), men at han ogsaa gik med Sporer, da han førte Vestfarer, var en Latterlighed, der indbragte ham megen Spot og Latter – „gale Brun med Sporer paa, ma[a]tte fra Anemarie gaa“, hed det i en af Viserne om ham.

Jorden, der hørte til Boligen, var bestemt til Kohold, men som Brun sagde, „jeg kan dog ikke ride paa en Ko“; ride mente han, at han skulde og han fortalte mig, at da han foer paa Vestindien, var der altid en Hest til hans Disposition. Naa! det var hans Orm og Passion og den var dyr nok.

En Dag vi laa norden for Als, var jeg en Del plaget af Tandpine og min Hustru sagde, „Du skulde faa den Tand ud“; jeg blev da bestemt at ville løbe ind i Nordborgfjorden og søge en Læge i Nordborg, som ligger et Stykke fra sin Fjord – og det gjorde jeg og fik med det samme det hengjemte Stykke af Fædrelandet at sé. Lægen vilde ikke tage Tanden ud, den kan De have megen Gavn af endnu, men Tydskeren, for han var næsten Tydsk i Sprog, en deilig Mand forresten, gav mig et godt Raad. Han beordrede – og besørgede det selv – et Plaster af Skind lagt langs hele min Rygrad fra Halshvirvlerne og ned til Beltestedet; „lad dette ligge saalænge det kan, og naar det falder, køb saa et nyt“, sagde Lægen – og det laa i 2 Aar og i den Tid mærkede jeg ikke Spor af Tandpine; destoværre fulgte jeg i[kke] Raadet om at lægge et Nyt.

Imedens jeg ventede paa Plasteret gik jeg hen i en meget stille Beværtning, vistnok Byens eneste, faar fat i Byens Avis, en mikroskopisk lille Sprøite, og det første jeg saae var mit eget Navn – constitueret som Krydstoldassistent. Jeg havde stor Aarsag til at glæde mig, thi Constitution var jo en sikker Forløber for Ansættelse og jeg var følgelig sluppet den lange Prøve og Ventetid, som Krydsbetjent, en absurd Stilling, hvori man hverken var Fugl eller Fisk, som man siger. Jeg tog det med stor Ro, og det gjorde min lille Frue ogsaa, vi kjendte i vor Ungdomsuerfarenhed ikke den Lykke, der var timedes os – jeg var gaaet forud foran mange Kammerater, der havde tjent 4 – 6 – ja 8 Aar som Krydsbetjent.

Det led nu hen ad Efteraaret og der var følgelig ikke Leilighed til at have Familien længere ombord, og jeg løb derfor til Assens, satte min kjere Caroline og lille Tycho og den endnu mindre Ellen ombord paa Dampskibet „Zampa“ og de gik ad Kjøbenhavn til – derpaa til Fredensborg igjen.

Det var en lykkelig Sommer og en glad Tid, naar jeg nu tænker paa den, som jeg iaften sidder 73½ Aar og Enkemand, imedens de to kjere Børn er ude i deres Gjerning som modne, halvgamle Mennesker.¹⁶ Der komandere[de] Tycho første Gang Skib – han brølede altid „Ror i Læ“ og hvad Ordre der ellers blev givet, han præiede Jagterne og raabte „Gib høj (Skib ohøj), hvorkommer du fra, du kommer nok fra Kolle (Kolding), har du Pærer“ – sommetider svarede de ham og gav mig Godter med ombord, naar jeg inqvirerede.

Ja, det er Minderne, man nu lever paa. I den gamle Krydsjagt gik Ellen sine første Trin, hun stod i Regelen ved gamle Nis, naar han sad paa Halvdækket og styrede. Nis var ogsaa Tychos allerbedste Ven, han svarede taalmodig paa ald hans utrættelige Passiar, hvori-mod Carl Hop var mere utaalmodig, han sagde helt sandt: „Wen man sku svar den Dreng bare jet Ord af 10, maa man ha læt te æ Snak“ – thi hvor kunde den Unge dog prate.

Jeg skjød en Del Fugle henad Efteraaret, men var nær kommet galt derfra. En Gang, da jeg havde anskudt to Edderfugle og vi seilede efter dem, ladede jeg den gamle Forlader, men jeg havde baaret mig galdt ad og ikke sadt Forladningen ordentlig ind – thi Geværet sprang i Skudet og min Venstre Haand blev haardt qvæstet. Vi maatte holde af efter Assens og søge Læge, Dr. Lavaetz. Det var ikke enda hélt galt, der var ingen Fingre istykker og Haanden fik snart sin Smidighed igjen, 14 Dage efter var jeg hel rask.

Drev vi saa paa med at krydse den Sommer og fordrev Tiden som vi kunde bedst. Min Nabo Nord efter var Assistent Høxbro med N° 6, en jovial Mand, og hans Betjent var en vis Knudsen, en løjerlig Snegl, han var 8 Aar gammel Krydsbetjent og følgelig en af de, som var forfordelt ved min Ansættelse, men jeg tror ikke, han bar Nag til mig. Stakkelen var vandt til at blive forbigaaet. Han var ogsaa en sær Krabat med et siminaristisk Væsen, ikke Spor af Sømandschick og i højeste Grad Naiv.

Engang var vi i Land sammen i Assens og selvfølgelig inde paa lidt Traktement og der var en Jomfru, som vi – i hvert Tilfælde jeg – jo gjore lidt Jux med i ald Ordentlighed. Knudsen havde maaske ogsaa vovet at tale, thi jeg hørte Jomfruen sige, „Naa! De er dog ikke saa Skeløjet, som De ser ud til.“ (En den Gang brugelig Talemaade) – med det samme bliver hun blussende rød og havde opdaget, at K. virkelig var skeløjet. Knudsen tog det som virkelig, at det gjaldt hans Øjne og sagde paa korrek[t] Skolemestersprog: „Ja,

16. Hustruen Caroline var død den 20. maj 1902.

Jomfru, jeg [var] virkelig en Del skeløjet, men paa Fr. Hospital har jeg undergaaet en Operation, som — „ og nu fulgte et lang[t] chirurgisk Foredrag, som pinte den sølle Pige, men morede os, Høxbro og 5-6 Skippere i højeste Grad.

K. blev aldrig Krydstoldassistent, men blev ansat ved en nyoprettet Post ved Mariagerfjord, fik siden Hadsundpladsen inde i Fjorden og fik det rigtig godt. Døde for 6 Aar siden. Løjerlig nok, skjøndt Knudsen den Gang var forlovet, blev han dog gift med den omtalte Pige, en Fr. Thygesen fhv. Krydstoldassistent.¹⁷

Da det led mod Julen og Oplægningstiden, fik jeg Ordre at oplægge Krydsfartøjet i Assens sammen med min Naboe, Assistent Høxbroe — forinden var vi jo paa Besøg der, hvor vi havde gjort Bekjendtskab og saaledes var vi da ogsaa inde hos en Gaardeier ved Halckhoved i Sønderjylland, det var hos en af de politisk bekjendte Personligheder, en af Skauerne og de havde været meget venlige imod os. Herskabet var ikke hjemme, men et Par gamle Aftægtsfolk gjorde Opvartning for os — og den gamle Mand bad os tage sin høje Hat med til Assens til Oppudsning.

Vor Kok, en kluntet Bondedreng fra Aarø, (men som man siger paa Sjælland dygtig rævedannet) tog Cylinderen af vældige Dimensioner i Forvaring, gamle Moer tracterede med Æbleskiver og hun slæbte 3-4 store Fade ind — saa jeg kom til at tænke paa, at det egentlig var en forfærdelig Masse Æffekager (Navnet paa Æbleskiver derovre) vi havde sadt til Livs — naa, vi tog Afsked og drev af ned til Jagten, det var Maaneskin og jeg lagde mærke til, at Kokken slæbte saa svær paa den Hat; men jeg fik ikke givet min Forundring Ord og vi kom ombord og seilede Dagen efter til Assens.

Næste Morgen serverede vor Fedtøre (et Kælenavn for Kokken) en Tallerken halvvarme Æbleskiver til Kaffen, „hvor har du dem fra?“, „Æ hae taje dem øver paa Halck den anden Aften æ Kuen bød mæ saa tidt“, „og hvor har de gjemt dem?“, „æ ha hyttet dem i æ gammel Hat“. Tak Skjæbne, jeg spiste ikke flere Æffekager, men Drengen fik en moralsk Prædiken, som vist hjalp en hel del.

Under Oplægningen kom Kruhl en Morgen ind, med en raa Latter fortalte han, at man var ifærd med at hale et Fruentimmerlig op af Havnen. Jeg gik op og saa det; men jeg blev saa bedrøvet, da jeg saa det drivende Haar — et helt ungt Menneske. Jeg kom til at tænke paa den uhyre Kval, en saadan Stakkel maa have udstaaet, før hun dreves til dette sørgelige Skridt — hvor kunde man dog saa letsindig sige Plumpheder og flau Vittigheder ved den ulykkelige Lig, jeg væmmedes. Et Par Gange senere har jeg haft lignende Syn. Jeg lider ved det.

Saa kom da Afreisedagen. Vi vare indlogerede hos en Vognmand og Gjæstgiver tæt ved Havnen, hed Frants Wilhelm og der blev jeg trakteret med den bekjendte Ret Prossekage.

17. Meningen er vel, at hun var datter af en krydstoldassistent.

Prosekekagen er en fynsk Speciellitet og det fynske Folkehjerte hæver sig, naar Talen kommer paa nationale Smous – stegt Havregrød med Rosiner i og vel andre Ingredientser efter Bagerindens Kjendskab og Dygtighed; er det sandt, som Folkevittighed tillægger Fynboeren, at han mimrer med Munden, naar han seer en Boghvedemark, saa maa han ganske vist smadske med Læberne, naar han seer eller blot høre om Prosekekage, thi Begeistringen er saare stor.

Paa Frants Wilhelms Bord serveredes denne Delikatesse. Høxbro, som var Fynboe, gryntede af Henrykkelse, lille Knudsen forholdt sig afventende overfor Uhyret, som hvilede i et stort Mælkefad. Da Tingen lugtede helt godt, skar jeg et vældigt Snit, men føj for F....; siden jeg engang i London lod mig friste i en Shoop til at smage den vidtudskregne engelske Nationalrét Plumbudding og fik Munden [fuld] af Talg, raadt Mel og sure Corinther, hvilken Masse hængte fast i Tænderne, har jeg ikke smagt noget saa væmmelig som Prosekekage – jeg vil ikke misunde Fynboerne den videre.

Med vores Vært vare vi akkorderede om at han skulde kjøre os og Bagage til Nyborg. Værten foretrak at arrangere det saaledes, at han tog Billet til os med Deligensen og læssede hele Bagagen paa en Fragtvoan, det passede ham bedst og os endnu bedre, thi det var et afskyeligt Regnvejrs og aaben Vogn i øsende Regn ved Juletid, det er nu saa sin Sag. Men Kvinden er dragende, det maatte lille Knudsen bekjende. K. var forlovet og hans elskede var i Odense, og han regned ud, at tog han med Fragtvoanen, kunde han være nogle Timer i Odense hos sin Veninde, og modig besteg han Fragtlæsset klædt i Olietøj og Sydvest parat til at tage en Tørn – og hans Deligencebillet i Lommen.

Sént paa Aftenen droge vi Assistenten afsted, blødagtig indelukket i Deligence Coupé, det var falden ind med Frost. Henad Natten blev det lyst Maaneskin og et Par Mil fra Odense passerede vi Fragtvoanen med Knudsen oven paa Læsset – som Kingo skriver:¹⁸

I Is og Sne en Vinternat
Maa han i Kuld omtrekke
Glasseret op fra Fod til Hat
Saa Fingrene de sprække!

Det var den Hyrdetime, lille Knudsen havde drømt om. Vejen havde været rent forbandet, de maatte kjøre i Skridt. Han naaede akkurat at komme til Odense, som vi skulde afsted med Deligensen til Nyborg, vi fik lige slaet lidt varmt i ham og halede ham ind i Deligensen. Stakkelen var helt forkommet. K. var bange for Forkølelse.

18. I Thomas Kingo: Samlede Skrifter bd. 1, Kbh. 1945 s. 58 ses de pågældende linier i følgende form: „Hvor tit maa hand om vinter nat, / I frost og kuld omtrekke, / Glaseret op fra foed til hat, / saa fingrene de spreke.“ Afvigelserne hos SWR er således betydelige, og indicerer vel, at hans ellers så gode hukommelse spillede ham et puds – men om digtningen er for så vidt ganske behændig. Citatet kommer fra: „Karsten Atkes Afiskeed fra Løve-Herriid 1669“.

Om Foraaret var vi sammen i Nyborg. K. havde taget Svedemixtour og pakket sig i Køjen. Om Natten begynder Skuden at hugge stærk og arbejde imod Bolværket – og det saaes, da det blev lyst, at Jagten havde arbeidet sig en stor Jernbolt igjennem Siden lige i Vandgangen – „men jeg kunde mæn ikke vove at staa op og fændre af“, siger K., „jeg kunde jo blevet hél syg“ – sikken en helt.

Forinden jeg forlader den Krydstour, vil jeg berette, at her hørte jeg først den danske Recheliu omtale. Han var Præst i Løjt, hvor Kruhl boede, men nylig forflyttet til Vestindien. Sønnen Charles Amandus du Plessis de Recheliu¹⁹ – flv. Admiral i Siam var født i Løjt. Familien blev omtalt med megen Venlighed.

Tæt ved Assens ligger Fiskerlejet Thorøhuse, som saa at sige udelukken[de] er beboet af Fiskere – et stout Folkefærd, nu i Tiden vist Danmarks driftigste og dygtigste Fiske[r]bestand, der med deres Kvaser beseile hele det danske Archipel og endog fisker paa Vestkysten – med en Del af denne Befolkning fik jeg i min senere Alder meget at gjøre. Min Assistent i Kjøbenhavn, Hans Larsen var fra Thorøhuse.

19. Forfatteren har fået navnet
galt, han hed Andreas de Plessis de
Richeliu.

25. BEGIVENHEDER OG TJENESTE I 1863

Om boligen på Nørrebro og familien, nok engang — 110 · Fører af Krydsfartøj N° 20 i Grønsund ved Stubbekøbing — 113 · Om lodserne og deres madammer — 116 · Om kone, børn og Stubbekøbing — 118 · Kongens død og den politiske situation — 120

I Nyborg skiltes jeg fra mine Medreisende og drog med Færgedamper og ad Jernbanen til København, hvor jeg traf min lille Hustru og de to Smaabørn i bedste Velgaende. De vare mylig komne fra Fredensborg og vi havde lejet en Leilighed i Fr. VII Gade paa Nørrebro, alle vare vi glade ved Gjensynet. Frederik d. VII Gade var en Gade, der var anlagt paa Speculation og var stor anlagt, det var egentlig den Gang kun en Begyndelse af en Gade, men anlagt med anseelige Huse, men som man let kan tænke sig, rige eller blot velhavende Folk vilde ikke boe saa langt ude og isolerede. Forbindelseslinierne vare ikke den Gang som nu, men da der skulde have Indtægt af Husene, maatte man tage, hvad man kunde faa, og det blev en løjerlig Vælling af Indbyggere, Gaden fik, pensionerede Officiere var den højeste Noblesse.

Vi havde ret en yndig Bolig, men noget rigtig Rak til Naboer, især var der en Dame, gift med en Kusk (som senere viste sig at være Renovationskudsk); uden fjerneste Grund veltede hun sig ind paa min lille Kone og fortalte, at hun ikke skulde være saa hoven, fordi hendes Mand løb om med en Guldtræse; min lille blev jo helt betuttet, hun havde ikke talt et Ord med nogen i Huset (muelig var det det, der drillede). Da jeg en Gang var i Nærheden, da hun atter attraperede Mutter paa Trappen, tog jeg Affaire med Madammen og skjældte hende ud efter Noder og lovede hende tørre Prygl, hvis hun ikke dyede sig; det hjalp, siden fik vi Fred for Pakket og Vinteren gik saa herlig, det var noget andet at kunne hæve sin Maanedsgage paa Toldkammeret end som sidst, jeg var oplagt i Krydsfarten, suge paa Labben de to Maaneder — Krydsbetjente vare kun forhyrede og fik ingen Gage, naar Skibene vare oplagte, nu var jeg constitueret Assistent og følgelig gageret.

Forøvrig havde vi det smaat, thi vi vare i Baghaanden med Gjæld fra den Tid, vi vare blevne gifte; men vi havde Ungdommen og Haabet til Fremtiden, vi havde ingen Nød. Dette var altsaa i 1862, vi ved Nytaarstid flyttede ind og med Familien stod det saaledes til. Min Søster Rasmine, der havde været gift med Sadelmager Krohn, men var fraskildt, var nu gift med en Kunstmaler

Luplau – ja, lad os kun tale lidt smaat om Kunstmaleriet – det var ikke stort bevendt med det. L. var et meget smukt Menneske med Talent for Sang og Spil, han var Søn af en Graver Luplau ved tysk Kirke paa Christianshavn og Broder til en bekjendt dygtig Skuespillerinde Fru Rasmussen ved Casino, der var hun en af de bærende Kræfter og anset ordentlig Kone. Gamle Luplaus Hus var et Kunst[n]erhjem, men ikke for de rige og store Kunstnere, man havde vel kun af Haanden og i Munden i den Kreds og vel ikke altid det.

Altsaa den Kreds var min Søster gift ind i, men det forbedrede neppe hendes Stilling, thi hende[s] Luplau var, som det viste sig, temmelig reduceret og hans Fortjeneste kun liden. L. var oplært som Maler og blev Malersvend med Dygtighed og Talent. Han fik enda Stipendium til en Pariserreise – hans Omgang saavel i Hjemmet som ogsaa ude med Skuespillere og Kunstnere havde vel givet ham Ulyst til at være Maler af Profestion, han malede og drev det til iblandt at faa et Stykke udstillet, men det blev ikke til noget, og der skulde ogsaa meget til for at slaa igjennem. Hans Erhverv var at male smaa Landskabsstykker og afhændede dem, som han kunde bedst. Luplau havde reist en Dél i Norge, hvor han havde 2 Søstre gifte, en med en Apotheker og en med en Sorenskriver, altsaa ansete Folk. I Norge var han blevet meget feteret og forkjælet paa Grund af sit smukke Udseende og sin deilige Sangstemme – nu var han egentlig kun et Vrag.

Min Søsters Datter Sigfride Krohn var paa den Tid om ved 17 Aar, smuk men ikke stærk – da hun havde nogen Talent for Malning, underviste Luplau hende. Min Søsters Søn Peter Krohn var i Lære hos en Restauratør Svalbe som Kjøkkenelev. Min Søster arbejdede med Syning, og de sled Tiden og bjærgede Føden, som det kunde falde sig.

Af anden Familie havde jeg kun da i Kjøbenhavn min Cousine, som var gift med Kunstmaler Jensen, han var virkelig Kunstner og malede udmærkede Portraiter, desuagtet var det kun særdeles smaat med dem, min Cousine var noget svag og Jensen meget Phantastisk – fik han et Billede færdig og 2-300 Rigsdaler paa Lommen, var der ingen Ende paa hans Flothed og Gjæstfrihed.¹ Jensen skulde altid have en i Huset, han kunde tale for (ikke med, thi ingen kunde svare paa hans Svada), og der fandtes altid en Snyltegjæst, som vilde være hans Selskab; (om den reducerede Digter Hollard Nielsen (alias Prinds af Valois) har jeg vist før berettet.)² Min Cousine havde ikke Magt, var ligefrem for sløv til at intervernere. Datteren lille Fanny var vel en Karaktér, men hun var jo kun et Barn,

1. Hansine Emilie Hoffgaard og Johannes Jensen.

2. Om hans tvangstanke, at han var af huset Valois (uddød 1589), kan meddeles, at han med denne tilsyneladende med held i en årrække stivede sin manisk-depressiv psyke af. Han forlod ikke København uden at meddele udenrigsministeriet og det franske gesandtskab, at det ikke var fordi, han agtede at bemærge sig den franske trone.

et rart herligt Barn, som var god og kjerlig imod sine Forældre, fornemmelig hendes svage Moder. Sønnen Johannes var jo kun en lille Dreng.

Mine Brødre: Theodor, Sadelmager i Flensborg arbeidede sig op til en Stilling, han var gift med en Margrethe Stegemand fra Holsten, et ordentlig flittigt Menneske; de havde et Barn, Max héd han. Min anden Broder Carl sad endnu ved Eckerførdefjord, men ikke paa Slottet Noer, men paa Fjordens nordlige Side, hvor der er et Lille Ladested, Langholz tror jeg, det hedder.³ Han sled Tiden som andre Toldere i smaa Kaar med en stedse talrigere Børneflokk, de fik ni Børn i aldt. Min Søster Siegfride, der var gift med Told-assistent Tonboe i Nysted, havde det ikke godt. Manden var ikke ordentlig og tidt haard ved hende – ogsaa der var stor Børneflokk og bitterlig smaa Kaar – og der savnedes Orden og Husfred.

Min Familie paa min Hustrues Side var i bedre Opgang; Børnene vare voxede til og artede sig vel i deres Pladser. Den ældste Datter Marie var⁴ som meldt gift med Restaurateur Hansen i Fredensborg, hvor hun bestilte aldt, han Intet, hun sled haardt i det, men holdt Næringen til Huset ved sin store Properhed og dygtige Madlavning, men hun sled sig op. Hansen var eiheller stærk, en Hofteskade tog svært paa ham. Deres eneste Barn, Christian havde de store Planer med, men den sølle Fyr havde ikke ringeste Anlæg for Studeringer og efter en Række Aar med Prøver paa forskellige Skoler blev han sadt i Kjøbmandslære i Odense, det saa ikke godt ud med ham – og det [gik] eiheller godt, som senere skal berøres.

Af min Kones andre Søkende var Amalie, som før er fortalt, gift med min ældste Ven Rebslager Frandsen, og de slog sig godt igjennem, thi Frandsen var en sjelden dygtig Arbejder. Det Sted, hvor han kom i Lære, var det samme, han arbeidede paa endnu – Mesteren var længst død og Enken drev et Slags Forretning i Strandstræde, men det Hele var ved at glide over til min Svoger, og jeg kan med det samme gjerne berette, at efter Enken Fru Sørensens død dreves det af Navn af en ældre Datter, der gled over i andre Forhold, og endelig blev det Frandsens ogsaa af Navn, men han drev det som Frimester med ringe Medhjælp. Han var en Meister i det fine Arbejde og havde arvet fra Sørensens Tid en stor Del Arbejde til Magistratens Etablisementer. Min gamle kjere Ven og Svoger lever endnu og boer i Nyboder hos en gift Datter (hvorom senere). Arbejdet har han endelig maatte[t] opgive – dog først for faa Aar siden, da Benene svigtede ham. Hans Børn er fire, to af hvert Køn, om deres Forhold i den voxne Alder senere.

Min Hustrus 3' Søster Larssine, Sine, som hun i daglig Tale kaldtes (idealiseret til Signe), var en kjernesund kjøn Pige, var hos sin gifte Søster i Fredensborg som Medhjælp, men hun trivedes ikke der og hendes Søster gjorde ikke, hvad hun burde for at uddanne

3. Langholt eller Langholz, Vabs sogn.

4. Efter „var“ et meningsløst ord, muligvis begyndelsen af noget, han fortød, hvorefter et tydeligt „som“.

hende til en dygtig Pige – hun tog hendes Arbeide, ikke videre. Den yngste Søster Emilie, paa den Tid lang og ranglet, men i Begreb med at blive meget smuk, tjente sig op til bedre og bedre Pladser, var et Livstykke, men hjertensgod – alle vare de ærlige retskafne Arbeider.

Sønnerne vare Hans, Rebslagersvend, den Gang paa Vandring langs Østersøens Kyster paa Professjonen, Carl udlært Typograph, den Gang i Færd med at aftjene sin Værnepligt som Infanterist ved 1st Batallion, lille, men kjøn og intelligent; endelig sidst Ludvig, Rebslagerlærling, frisk Fyr – retskafne Drengene alle tre.

Saaledes stod det altsaa til i Familierne – dagligdags⁵ jevnt. Den politiske Tilstand i 1862 ved Nytaarstid var meget bevæget og foruroligende. I Kongerigets Indre politiske Kjævlerier med Bondevener og de andre Partier, skjøndt det trak op til Krig med Tydskerne, kjævlledes der i højeste Grad om enhver Skilling til Krigsforberedelse. Den militaire Ledelse erklærede: Det, at vi i Tre-aarskrigen var kommet saa godt fra det, havde rent ud sagt gjort os hovne, vi bildte os ind, at vi vare saa tapre og dygtige, at vi sagtens kunde forsvare os, og da baade England, Frankerige samt Sverrig havde garanteret os Schlesvig, havde vi slet ingen Nød. Nei, ikke Spor; at Garantien var fra 1711 og saaledes lidt for gammel, brød man sig ikke om.

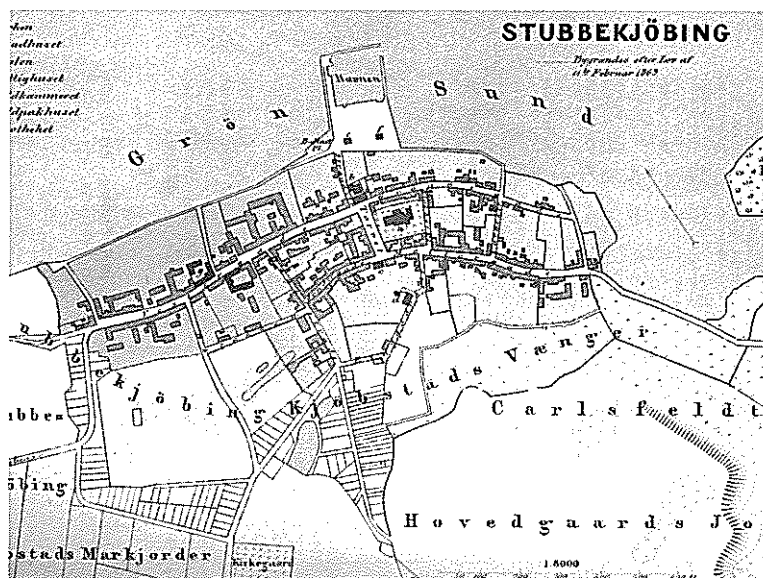
Ja, saaledes stiller det sig for mig, som den Gang var ung og let i Sind, der var vel nok de, som saae Faren, men man hørte virkelig ikke noget om den. Kong Frederik d. 7 holdt Hof, dels i Kjøbenhavn og efter Frederiksborgs Brand paa Fredensborg. Der sagdes, at han var elsket og rundt om i Landet reiste man Statuer af ham – eller, naar man ikke havde bedre Evne, hjalp man sig med en Byste, men hans Samliv med Grevinde Danner vakte dog meget Harm. Netop ved de Tider demonstreredes der meget ivrig og Kongens Intendant for Civillisten Kammerherre Berling maatte fortrække. Pressen var i stort Oprør, dog kun enkelte Blade⁶ især Fædrelandet bragte skarpe Artikler og der opførtes tendentjose Skuespil paa Theatrene, især Erik Bøghs Stykke „Grevinden og hendes Søkendebarn“ (egentlig en Bearbejdelse af et fransk Stykke „Hertuginde fra Tonneau“)⁷ var meget nærgaaende imod Hoffet og havde et uhyre Tilløb. Damerne demonstrerede ogsaa – da saaledes Grevinden en Gang traadte ind i sin Loge, forlode alle Damerne i 1st Etage Theatret. Ja! det var en urolig Tid og det bar imod en Katastrophe og den kom.

Naa! for os, min kjære lille Kone med vore Smaaputter gik jo Tiden godt. Vi havde det ikke flot, men Udsigterne vare gode. Vi havde Ungdommen og Haabet. Saa gik Tiden og sidst i Februar 1863 fik jeg Kommando til at overtage Stationen Grønsund med Krydsfartøj N° 20, der var oplagt i Stubbekjøbing og derhen reiste

5. Egl. står der fuldstændigt meningsløst „dagligdals“.

6. Egl. står der „Bladt“.

7. Stykkets oprindelige forfatter var Marie Emanuel Guillaume Marguérite Théaulon (1787–1841), og den oprindelige titel: *La comtesse de tonneau ou les deux cousines*, første gang opført i Erik Bøghs oversættelse på Casino i 1859.

Stubbekjøbing ved Grøn-
sund, hvis højere borger-
skab SWR ikke havde ret
meget til overs for. Stor
var byen ikke, to parallelle
gader, et par på tværs og
endnu lidt bebyggelse mod
syd. Det var alt. Mod syd
skråner de mange smalle
grunde ved den nederste
parallelgade, Vestergade,
ned mod købstadsvænget,
der er en udtørret fjordarm.
Kortet findes i 2. udg. af
Trap.

jeg med Jernbanen til Ringsted og derpaa pr Deligence Syd efter
over Vordingborg og Gaabense til Stubbekjøbing.⁸ Tredie Dagen
efter var vi færdige og begyndte Krydstogtet for Aar 1863.

Stubbekjøbing ligger paa Falster i en yderst frugtbar Egn og
lige ved Grønsund og har fortrinlig Adgang til Skibsfart. Byen er
nu højst ubetydelig, men var forhen langt betydeligere, den skal
have haft 500 væbnede Borgere. Indtil for gandske faa Aar før jeg
kom til Byen, havde den flere store Skibe, Brigger og et Bark-
skib tilhørende en større Kjøbmand og Kornexportør Bentsen.
Handelshuset var endnu ved Magt, men Chefen var gammel og
Sønnerne droge andetsteds hen og startede Forretninger.⁹ Che-
fen, gamle Agent Bentsen, havde villet starte et stort Skibsbyggeri
og Kornpakhuse lige ved selve Sundet, saaledes at Skibene kunde
lægge til – ved Borgernes Snæversyn og vistnok ogsaa Modstand af
Stedets Toldforvalter bleve de for Byen nyttige Planer forhindrede,
hvorfor Hr. Bentsen anlagde sit Skibsværft i Nabobyen Nykjøbing,
hvor man bedre vidste at vurdere.

Det Bentsenske Skibsværft i Nykjøbing p.F blev meget heldig
bekjendt. Det ledes af en Søn af gamle Agenten. Sønnen ind-
førte nye Skibstyper, der ligefrem gjorde Epoke – og der leveredes
meget smukke hurtigt sejlene Skibe fra det B. Værft, hans specia-
litet var Kuttere, hvoraf han byggede en Masse til Krydstoldvæse-
net;¹⁰ naa, slige Goder havde Stubbekjøbinger Raad til at undvære,
endog Byen var saa meget forarmet og spotvis kaldtes Stakkelkjø-
bing. Byen ligger deilig ved Grønsund og har lige overfor som sit
Opland den deilige tætbefolkede Ø, Bogø.

Altsaa der skulde min Virksomhed foregaa, og Virksomheden
bestod i at overhale og visitere de Skibe, som fra Østersøen kom

8. Krydsfartøj No 20 var en
jagtbåd på 3½ kmcl, bygget i
Nykøbing F i 1853.

9. Lorenz Jacob Benzon, hvis
sønner var Edvard, Chri-
stian Bøje, Alfred Nicolai, Eggert
Christoffer og Valdemar.

10. Se Asger Nørlund Christen-
sen: Skibsbygmester E.C. Benzon
og hans skibe, Falcon 2005.

Stubbekøbings placering i forhold til Storstrømmen, Sortsø Gab og Grønsund, med Bogø beliggende mod nord.

igjennem Grønsund og var bestemte til danske Havne, alle skulde jo bordes. Krydsfartøjet var ikke stort, vel om ved de 6 Commercælæster og laa meget lavt paa Vandet og var af en gammeldags Konstruktion. Man stod i et Hul agter og styrede, og naar den krænge[de] over, stod Vandet en Plancke ind paa Dækket – den Type af Krydsjagt kaldtes Krydsbaade. Besætningen var Assistent (mig); en Betjent, gamle Johansen fra Stege, der hverken kunde skrive eller læse, var over 70 og meget indskrænket; en Matros, Rasmus Lose og en Kok, Sophus Wiberg – og saa begyndte vi fire da vor Sommergjerning.

Stationen tilankers var mest ved Grønsund Lodsstation eller rettest Færgested, hvor Overfarten var til Møen. Færgegaarden var den Gaard, hvor Holberg søgte Tilflugt da Pesten rasede i Kjøbenhavn og hans Værtinde den Gang var Gyldenløves fhv. Gemalinde, da Krokone i Grønsund Marie Grubbe. Den lille nærliggende By, Holberg omtaler i sine Epistler, hvor han politiserede med Accisebetjenten og hans Hustrue, var selvfølgelig Stubbekjøbing." Kroen hed dén Gang Borrehuset. Navnet Borren forekommer hyppig som betegnelse for en lille Holm, der ved en Landstrimmel [ell]er kun ved Grunde ved Vandet er fast ved Hovedlandet. Borren ved Grønsund var saadan dengang, nu udgaar der derfra en Dæmning overimod Ore ved Stubbekjøbing, og den mellemliggende lille Fjord er udtørret.

11. Holbergs omtale af Marie Grubbe er velkendt fra hans epistel LXXXXIX, mens det ikke har været muligt i epistlerne at finde nogen omtale af en accisebetjent og dennes kone.

Dette om Grønsund. Udenfor Grønsund paa Falstersiden kommer man til Pynten Hestehoved, steil Brinck imod Havet og der lever i de deiligste Omgivelser 3 Lodsfamilier. Foran har de Østersøen[s] deilige Vand med en Skovskrændt til Forstrand. De er tildelt en Jordlod hver paa 4 Tdr. Land af Danmarks allerbedste Jord, og bag ved Jordlodderne Cortselitze[s] storartede Bøgeskov,¹² ved den er de afskaaret fra den øvrige Verden, og de seiler gjerne, naar de skal fra [deres] Huse til Byen.

Min Station gik langs Falsters Østkyst, men da Hovedopgaven var at fange de Skibe, der søgte Grønsund, tog jeg mest Ankerplads ved Færgestedet; med vestlig Vind holdt jeg dog mest af at være ved Hestehoved, vistnok for de romantiske Omgivelsers Skyld; der boede ogsaa en Familie, Lods Petersen, som var selskabelig anlagt og hvor vi kom meget. Paa Hestehoved traf jeg iblandt Lodserne en Krigskammerat, Lodsén David, en Viking af Natur og Statur og i daglig Handel, hvad vi nu vil kalde en Bølle; alligeve[!] en ærlig, trofast Kamerat og yderst fredelig – til Drikken tog ham.

Jeg har vistnok omtalt David før i disse Blade, da jeg var ved Kampen om Frederiksstad. D. var den Gang med „Geiser“, hvorfra et Kommando sammen med os fra Kanonbaadene og Hammers Strandhusarer var sendt til Fredriksstad og kom der just, da Stormen brød løs. Den Gang, vi andre under Ltén. Hammer forlod Byen og gik efter Svabstedt, blev David tilbage i Staden og overværede derved hele Stormoptrinene og udrettede (efter eget sigende idetmindste) store Bedrifter. Naal jeg tror nok at han ikke har lagt Fingrene imellem, især hvis han havde faaet lidt Drikkelse – og det var der ingen Mangel paa i Frederiksstad.

D. var en dygtig Lods og ædruelig, saalænge han lodsede, men Reglen var, at naar han havde lodset et Fartøj ind i Stubbekjøbing Havn, tog han gjerne Mandskaberne ind i en Shoop paa Havnen – saa blev D. snart fuld og saa bankede han sine Drikkebrødre, saa det kunde forslaa. Hvor dog det Menneske havde Haandelag til at være Udsmitter. Jeg har seet ham verfe et helt Landgangsskifte ned af Madam Els høje Stentrappe og efter endt Bedrift straaledé Stakkelens (thi det var han jo i Grunden) Øjene af Henrykkelse og Kjærlighed mod de slagne – jo det var om David [og] Hestehoved.

Nu er han død og borte; foruden ham, havde Lodseriet en anden David ved Grønsund – hans Ry gik i mere fredelig Retning, hans Renomé var stor som Qvægdoctør og hans speciéllitet Trommesyge; endelig var af de sex Grønsundslodser en 3^d David, om hvem jeg intet ved at berette, andet end at hans Hustrue altid benævnedes Maren David Jakob Hansens.

Der var deilig derude paa Terrassen, og det var venlige Folk; men ihvorvel der kun var tre Familier paa hvert Sted, gik Sladde-

12. Korselitze Østerskov.

Hestehoved Fyr ved Korselitse Østerskov. Lodshusene ses placeret længere mod nord. Man får et glimrende indtryk af den smukke, men afsides beliggenhed. Det sidste betød selvfølgelig, at de stedsbundne lodsmadammer let har kunnet komme til at kede sig.

ren imellem de tre Madammer med Skandalehistorier og fortællingen og korsen sig over den og dens Træskhed og Ondskab, der som overalt i Verden. Jeg har – i forbigaaende sagt – bemærket, at Familier, som bo afsides og henvist til en nok saa snever Omgangskreds – og jeg har stor Erfaring i de Stykker, efterdi jeg kom paa mange Fyretablissementer, Lodsstationer og Smaaøer – at der djævlde[s] langt mere end i de store Samfund og der var langt mere Had eller dog Hadskhed dem imellem end Kjærlighed. Naar jeg derfor ovenfor har sagt, at det var venlige Folk, gjælder det væsentlig imod hvem,¹³ som besøgte dem. Naar de gode Madammer havde arbejdet sig i Filte med hinanden og lukket Døren for hinanden, blev det dem dog for kjedelig, og den Dame, som følte sig mest trykket, heiste Parlamentairflag d.v.s. hun tog sit Forklæde og sadte paa en Stage hen i Gjærdet og saa sadte hun Kaffekjedelen over – et Qvarter efter var Madammerne samlede og røg Fredspiben.

Fra vor Ankerplads kunde vi oversee hele Terrainet, naar saa Udkikken meldte, at Flaget vejede i Gjærdet, roede vi i Land og var med at celebrere Fredsfesten, thi de rigtige Mænd var jo ikke hjemme, naar disse Sammenkomster fandt Sted, vare enten paa Lodseri eller Sildefisker[i]. Jeg tror dog at smukke Omgivelser ligesom blødgjør Sindelaget hos Folk, thi jeg husker tydelig, at de tre Madammer paa Hestehovedet alligevel ikke var saa bidske som de tre Madammer ved Grønsund, hvor Omgivelserne vare mere barske; men der var jo rigtignok den ene Oldermadamme, der kom jo Rangspørgsmaalet ogsaa frem, men deilig var der alligevel i den fagre Ungdomstid.

13. Oprindeligt skrevet „os“, rettet til „hvem“, idet „os“ dog ikke er streget ud.

Da jeg havde faaet Leilighed, forøvrig en meget daarlig bestaaende af to Værelser i Stueetagen og et ovenpaa enda længer borte fra Opgangen, kom min Hustru og begge vore Smaapuds Tycho og Ellen. Jeg hentede dem med Krydsfartøjet ved Gaabense i det deiligste Vejr en Sommerdag. Destoværre vare ingen af dem rigtig rask, de havde alle lidt af Koldfeber og vare ikke helt helbredede, men dog i Stand til at være oppe den meste Tid.

Med min Hustrue var hendes Søster Larsine (nu kaldet Signe), der havde været hos Svoger Hansen paa Fredensborg, hun var taget fra dem, fordi de efter næsten fem Aars Tjeneste Intet havde gjort for hendes Fremtid. Vi vare jo ei i Stand til at gjøre noget videre, og nu var Bestemmelsen, at hun skulde være hos os, til hun kunde faa en passende Plads – og var hun jo os til stor Nytte, da min Hustrue og Børnene vare svage.

Denne Søster elskede min Hustru særdeles, vistnok begrundet i at min Hustru, da Søsteren var hel lille og deres Moder i flere Maaneder laa paa Hospitalet, var Moder for alle de Børn, der var hjemme. Signe var da saa stor, at hun kunde forstaa Søsterens store Kjerlighed til dem, en Kjerlighed, hun gjengjældte af ald Evne – som hun har overført paa vore Børn og som endnu efter næsten 50 Aar staar sin Prøve.

Naa, saa begyndte vi da vor Husføring i Stubbekjøbing. Vor Husvært var en Retsfuldmægtig Christensen, som ejede Nabostedet, en ny Bygning, og som havde omdannet den Rønne, vi boede i til Beboelse – daarlig nok, men der var ikke andre i Byen. Vor næste Nabo var en Farver Sørslev, en bedre Borgerfamilie, alvorlige og formelle, der aabenbart saa paa deres lille Kjøbenhavnske Nabo med ringeagtende Medlidenhed – dog, de vare gode Mennesker og da det efterhaanden viste sig, at den lille var god for sit Arbeide, svandt Ringeagten og de var hele Tiden vore gode Venner. Der var unge Døttre, som bød Signe (Tante Signe vil hendes Navn blive her i Bogen, som den er det i Familien) ind til sig og gjorde hende [den]¹⁴ Glæde, de kunde.

To særdeles Ting eller Begivenheder maatte der ellers til, forinden Fam. Sær[s]løv anderkjendte min Hustru for at være en dem sideordnet Kvinde – og det var: Fru Særsløv – ja, de kaldtes endnu Madammer – kom en Gang ind og saa Caroline (vor Moer) tage en Rok frem. „Ih! det er jo en Rok, hvad bruger De den til“, „Jeg spinder paa den“, siger Mutter, „hvad spinder De, kan De spinde“, „ja, hvad skulde jeg ellers med Rokken, rigtignok vil jeg fortiden kun tvinde paa den“, den anden stod ma[a]lløs, „hvor har De da lært at spinde“, „i min Skole i Kjøbenhavn“, var Svaret“, „hvad, spinder de i Skolerne i Kjøbenhavn“, det var ikke, hvad hun havde tænkt om Skolerne i Hovedstaden. Da saa Moder havde faaet Rokken i Orden og M[a]dam S. kunde se, at vor lille Mutter kun-

14. Ved sideskift.

de haandtere Hjul og Tene, var Moder steget meget højt i hendes Agtelse og Kjøbenhavn vist med – hendes Børn saa lidt som andre i Stubbekjøbing kunde spinde.

Naa! denne Færdighed var jo allerede i den Tid temmelig overflødig. Den anden Hændelse var paa Hr. Særsløv[s] Gebet, han var jo Farver med Kypper¹⁵ og Presser og aldt Tilbehør paa godt gammeldags Manér, og han maa jo ikke have kjendt til de den Gang nylig opfundne Magentafarver, d.e. farve med tørre Farver og ogsaa Farvedraaber, hvilket vore Kvinder kjendte fra Kjøbenhavn, og hvad Moder netop [brugte]¹⁶ draaber med til den smukke carmosinrøde Farve Magentarødt. Da nu hendes Garn var tvundet og skoldet rent, farvede hun det og hængte det ud i Gaarden.

Da vi havde Brønd tilfælles, kunde det ikke være andet, end at Farveren fik Garnet at se og bliver forbaus[e]t staaende, „hvad er det, hvem har farvet det“, spørger Manden forbaus[e]t, „det har jeg“, siger min Kone“, „var det det Garn, som De tvandt i Gaar“, spørger Særsløv“, „ja, rigtig“, „umulig, jeg er 14 Dage om at faa den Kulør – hvis jeg faar den, som er meget vanskelig, og De har farvet den i Nat“, „Nei, i Morges for to Timer siden“, „har De da lært at farve“. „Ja“, „af hvem“, „af min Moder“ – „Naa, Kjøbenhavnerne kan nok ald Ting“, siger S. og gaar ind. Da jeg kom hjem og Manden yttrede sin Forundring over min Hustrus Dygtighed, gjorde jeg ham bekjendt med, at disse Farver var en Nyhed og forbausede ham med, at de[t] var et Præparat af Kultjære – men Mors Berømmelse var stadfæstet og hendes Dygtighed snart anderkjendt.

I Stubbekjøbing holdt alle af os. Byen selv var ussel at se til med Benbrækkergader og smaa Huse, naar undtages Handelshuset Bentsen og to tre Borgerhuse, var det Rønner tilhobe, men Befolkningens Evner svarede godt til Rønnerne, det var Smaatteri tilhobe med Næringen, dog egentlig Nød var der kun faa, der led – altsaa der boede vi og sled Tiden. Moder og Børnene kom sig snart. Jeg kom hjem næsten hver Dag, thi¹⁷ Byen laae jo midt paa Stationen.

Tiden gik godt for os, lille Ellen havde det den Gang med Krampeanfald og vi var tidt ængstelige, men eftersom hun voxede, det lille Puds, forsvandt disse Anfald, hun blev ret en lille Dukke med pudsige Indfald og en Krop som en lille dreiet Dukke; de store Skolepiger, naar de ret skulde lege Familie, kom og laante hende; saa sad hun der som en lille Prinsesse, imedens de majede hende ud.

Tygo var det ellers rent galt med, han var meget selskabelig anlagt og søgte især de ældre Herrer; naar Kjøbmændene sad paa Bænken ved Toldboden, gik T. hen til dem og pratede med og fortalte en Hob Sludder, saa morede de gamle Herrer [sig]; gik han

15. Farvekedel.

16. Blot et forslag, som dog ikke kan redde den mislykkede sætning.

17. Egl. står der „til“.

paa Gaden og det lugtede af noget godt, Pandekager t.Ex., gik han freidig ind. „Du skal vist have Pandekager“; det kostede os meget Møje og Strængthed, inden vi fik ham vænnet af, men Frispas¹⁸ blev han ved at have, han var en privilegeret Størrelse – Ja! den Ungdomstid.

Vi fik henimod Efteraaret en lille Søn, men han var kun svag, min Hustru var jo syg, da hun bar ham, og da den store Landesorg indtraf, da Kong Frederik d.7 lukkede sine Øjne paa Glyck[s]borg Slot, tog vor Herre vor lille Dreng – han blev jordet under stor Klokkekla[n]g, thi de ringede med alle tre Klokker, da vi bar ham hen, han blev ikke døbt, han døde just som vi belavede os [paa]¹⁹ hans Daab, pludselig – han skuldet hedde Torkil.

Livet i den lille By, hvor der kun var faa Embedsmænd og intet Militair, var jo meget stilfærdig og tarvelig, og der var aldeles ingen Fornøielser uden nogle højst tarvelige Klubballer, der arrangeredes paa Raadhuset; det hændte dog, at der kom Orlogsfartøjer paa Rheden og da indbødes Officererne i Regelen af de Fornemme – Bentsen, Doktorens, Toldforvalterens og et Par andre, som efter gammel Ravnekrogsstil mente sig at være mere end det menige Borgerskab.

Det hændte dog en Gang, at en Kanonbaad laa over, at Klubben arrangerede et Danseparti paa Raadhuset for de fremmede Officiere. Dhr. Komissere vare jo de dansende Elementer i Klubben, og dem paalaa det at arrangere – og skaffe Damer – præsentable og af disse var der ikke Overflod, for en Pige, der tjente eller havde tjent, om hun var den netteste og agtbareste Person og [af] bedste Slægt, var i vor Ravnekrog en Umulighed i en Balsal; man maatte altsaa søge, og da vi vare fremmede og i Besiddelse af en ung Pige, nemlig vor Tante Signe, blev hun indbudt til Soireen.

Min Hustru, som selv holdt sig saa tarvelig, var en Mester i at arrangere for andre og en-to-tre var Tante, som var en nydelig Pige paa 21 Aar, rigget ud til en nydelig Baldame og svingede sig lystig med Dhr Officiere og Byens Handelsungdom, hun kom i Mode og deltog saa i ald Selskabelighed saalænge hun var hos os.

Gik saa Tiden den Sommer helt taalelig, men ofte er sagt i disse Erindringer, vi vare meget fattige og det kneb med at holde os ordentlige i Tøjet og Husførelse. Et stort Gode for os var, at Moder var saa flink til at sy – hun elskede ligefrem Syening – og saa dygtig til at lave Mad; vi levede godt, fordi at hun kunde faa Maden til at smage uden overdaadig Brug af Krydderier eller Smør.

En Aften hen ad Efteraaret. Dato husker jeg slæt ikke og det kniber med Aarstallet, men dette kan jeg regne ud, altsaa en Aften henad Efteraaret kom Fuldmægtigen paa Toldkontoiret, Wæver, hed han, styrtende ind og raabte, „Kongen er død“, jeg foer op indigneret, „og det leer De ad“, sagde jeg barsk, „ved De, hvad det

18. Ordet „Frispas“ ses i ODS, en, som har „ret til at drive dristig spas“.

19. Ved sideskifte.

betyder, Krig“ – Naal han var jo kun et Barn, 18–19 Aar vel, og for Ungdommen er næsten alt Løjer.²⁰

Kongens Død var af Kyndige længe ventet, os kom det helt uventet. Kong F.VII var jo ikke helt gammel. Den politiske Tilstand i det danske Monarki var højst foruroligende, næsten Halvdelen, nemlig Holsten, Lauenborg og Halvdelen af Schlesvig var ligefrem oprørske, og at de tabte i trearskrigen 1848–50, havde endnu kun forbitret dem mere. Nu maatte Tiden til Action igjen være inde for dem ved Kongens Død – Hertugen af Augustenborg og hans Sønner gjorde strax deres Arvekrav gjældende²¹ – den han forøvrig havde fraskrevet sig for gode Penge, han havde nemlig faaet 3 Millioner Rigsdaler Rigmønt, alt 6 Mill. Kroner for sine Godser og ma[a]tte dertil forbinde sig til ikke at gjøre Indsigelse imod den i Danmark vedtagne Arvefølgeordning, hvorefter Hertug Christian af Glycksborg, der var gift med Kong Chr. d.8te Søsterdatter var designeret til Tronfølger i det danske Monarki.²²

I Holsten var den almindelig[e] Tro, at med Kong F.d.7 faldt Fælledskabet bort, og da der aldrig havde hersket qvindelig Arvefølge i Holsten, vare mange i Danmark af samme Anskuelse – dette var dog ikke rigtig, thi ingen af Europas Magter, end ikke Preuserne bestred Kong Chr.d.9de retmæssige Tronfølge. Den gamle Hertug af Augustenborg var død,²³ men hans Søn Hertug Frederik, almindelig kaldet Dolzigern²⁴ spille en Komædie, han drog ind i Holsten og lod sig hylde.

De danske Tropper vare dragne ud af Holsten og over Eideren, da Preuserne og Østerrigere havde forlangt det for som Forbundsmagter at ordne Tilstanden i de Hertugdømmer, der hørte til det tyske Forbund, nemlig Holsten og Lauenborg – Schlesvig eller Sønderjylland havde aldrig hørt til det tyske Forbund, alligevel var Schlesvig–Holsten Tydkernes Kampraab, og de beraabte sig paa et gammelt Ord af Christian den 1ste, „dat sie ewig ungedeelt tosammen bliven“ – paa Dansk, at de evig bliver tilsammen, et Ord som angik helt andre Affaire og ikke havde Spor af statsretlig Betydning.

Schlesvig var Kongen af Danmark garanteret af de europæiske Magter alt i 1721 efter den da stedfundne Fredslutning – og de danske Konger havde personlig Besiddelser i Begge Hertugdømmer. Lauenborg endelig var tilstaaet Danmark som Erstatning for, at vi maatte afstaa Norge i 1814.

Det hele var i en saa forskrækkelig Forvirring, saa det var den allerbeleiligste Tid for rovgridske Naboer at trænge ind. Pointet i det Hele var alle klar paa. Preussen skulde være en Sømagt, en Sømagt skal have Havne, og Prøisen havde ingen brugelige Havne, men det har Holsten. Kielerfjord vilde man have, og saa faldt vel snart hele Danmark som en moden Pære ned i Uhyrets opspilede Gab.

20. Frederik VII døde 15. november 1863 på Glücksborg Slot, hvilket unægtelig var meget langt hen på efteråret.

21. Ikke helt korrekt, men sigende for opfattelsen i den danske befolkning, hvor man anså hertugen af Augustenborg som den, der stod bag alle onde anslag. Sønnerne var Frederik Christian August og Christian August. Vedrørende arveretten havde Hertugen umiddelbart efter Frederik VII.s død overdraget den til den ældste søn, Frederik, som således var ene om at pretendere.

22. Christian af Glücksborg var dog ikke hertug, men prins. Gemalinden var Louise Vilhelmine Frederikke Caroline Augusta Julie.

23. Ukorrekt, Christian August, hertug siden 1814 døde først i 1869, men sønnen lod sig ganske rigtig udråbe til hertug, idet faderen havde overladt ham arveretten.

24. Dolzig, navnet på hans gods i Nedre-Lausitz, Brandenburg.

Planen om at udvide sig imod Nord var gammel i Preussen, der jo kun er blevet samlet ved Rov fra Nabomagterne, idet enhver Chance er blevet benyttet til at blande sig i Nabolandenes Affaire, men det var jo ikke altid, der var dristige Statsmænd ved Haanden, der turde gribe til; men en saadan opstod i Aarhundredets Midte i den pommerske Landadelsmand Baron Bismarck af Schönhausen, en brutal hendsynsløs Person, men saa klog, at han havde fattet, at Tydsklands Enhed (den bestod før af 28 store, smaa, endog bitte Stater) kun kunde fremmes ved at sætte ald Tale om Lov og Folkeret tilside og med Magt sætte sig i Besiddelse af det attraade, og da nu Kong Fr.d.7', hvis Ret ikke kunde bestrides, var død og da det tyske Forbund – hvis Hovedmagt Prøisen var – gjorde Indsigelse imod den nye danske Konges Arveret til Hertugdømmerne, var det jo Hr.v. Bismarck en kjærkommen Leilighed til at skride ind og med en stor Hærstyrke besætte Holsten og Lauenborg.

Den anden store Forbundsmagt, Østerrig – der forøvrig havde sin store Hyre med at regjere sit eget Land, der er sammensadt af en 10-12 forskellige Nationaliteter – kunde jo som Forbundsmagt ikke se rolig paa, at Preussen tog Affairer, rykkede ligeledes ind i Holsten, og altsaa stode to Stormagter færdige til at rykke ind og tugte die frecke Dänen – det var den største Skændighed og Vold, der i flere Aarhundreder var øvet imod en civiliseret Nation – men ald Diplomatie er det ikke Løgn og Vold og Mord – [det] har ganske andre Navne i det diplomatiske Sprog.

Ja, vi rustede os jo, havde jo i Grunden haft 14 Aar til at forbedre os i; men hos os selv var heller ikke Tingen i Orden, som det skulde være. Hos en stor Del raadede en altfor optimistisk Opfattelse, vi var jo uovervindelige Helte alle sammen, bankede vi ikke Tydskerne i 1848-50, jo det havde ingen Nød. Desuagtet gik der dog en snigende Frygt igjennem Landet, at nu var Danmarks Time kommen – og derfor var der ingen rigtig Klem i Rustningerne, ikke Spor af Aanden fra 48 eller dog ikke megen Spor. Der haabedes jo paa vore Stammefrænder Sverrig og Norge – Sverrig var jo garant for Schlesvig, men de faldt alle fra, da Timen til Handling var inde. Chr.d.9' stod ene med sit Folk, som det lød i Proklamationen.

26. FORTSAT I STUBBEKØBING OG SÅ I 1864 TIL VESTKYSTEN

*Salut for den kongelige bære og den udenrigsepolitiske baggrund for 1864
— 123 · Sophus melder sig til tjeneste og sendes til Fanø — 125 · Bemanding og udrustning af kanonbåde — 131*

Jeg kunde jo godt spare mig alle disse politiske Udgydelser, for Historien har jo forlængst skrevet den Tids Saga, men det er jo mit Livs Erindringer og jeg erindrer saa godt den sørgelige Tid, da Danmark stod krænket i sine helligste Rettigheder, forladt af sine frygtssomme Venner, truet med Tilintetgjørelse af det 20 Gange overlegne Tydskland; det var aldeles, som¹ i Carl Gustafs Tid, da denne Konge svarede de danske Sendebud, at enhver kunde jo se, at nu var Danmarks sidste Time kommet, ja, det saa tilvisse truende ud; men Folk skulde jo leve og vi levede da ogsaa i vor Ravnekrog Stubbekjøbing, og det enda ret godt i vores Kreds og lod Begivenhederne komme som de maatte i den stærk bevægede Tid.

Jeg erindrer hin Efteraarsdag, da Kongens Dampskib „Schlesvig“ passerede med det Kgl. Lig. Vi skjøde Minutskud fra Stubbekjøbings Havnebro. Jeg var selvfølgelig udnævnt til Batterichef, alle Klubbens 9 Kattehoveder (et Slags Mortere, der omtrent fyldes med Krudt, altsaa meget stærke i Støbningen og forfærdigedes kun til Saluttering) vare opplantede og knaldede mægtig; gamle Klubtjener Lars havde travlt med at lade, et Ølglas Krudt, fineste Jagtkrudt, hældte han i hver Brumbasse, og vores Kok assisteret af Byens raskeste Gadedrenge hamrede Læderaffald fra Brandkaptajn Sørensens Garveri i til Forladning; hele Befolkningen fra By og Omegn i ærbødig Afstand fra Kattehovedbatteriet til Tilskuen beundrede vor Tapperhed, ja det var stort, men var da noget. Nuvel! vi gjorde vort Bedste for at betegne vores Ærbødighed, og vi gjorde vores Sager med ald ønskelig Præcision. Salutten gik udmærket.

Det var forøvrig en højtidelig Stund, den samme. Det var et graat Vejr, men fuldkommen stille, da det store Skib med langsom Fart skred forbi. Paa Dækket var bygget en Pavillon betrukket med sort Klæde, i den stod Kongens Kiste paa en Katafalk, udenfor stod 4 Gardister Vagt; alle Byens og Omegnens Klokker ringede, hele Folket paa Benene i Sørge dragter, hvad mon der nu kommer, spurgte vist hver Mand sig selv, det saa ikke lystelig ud.

Bemeldte Salut kunde nær faaet slemme Følger for mig. Det var min Mening selv at lunte Kanonerne an, (som der står i Visen)²

1. Der står egl. „som da“, „i“ er tilføjet, men „da“ ikke slettet.

2. Visen er ikke identificeret. I øvrigt kender Ordbog over det danske Sprog kun formen „lunte af“ = affyre, men ikke „lunte an“ i samme betydning.

og jeg gjorde det ved de første Par skud; men jeg agtede ikke paa, at de smaa Djæвле stode med deres Mundinger ret i Veiret, jeg stod dem for nær og fik hele Knaldet lige ind i mit Øre, jeg mærkede noget varmt paa min Kind, det var mit højre Øre, der blødte, og jeg var hel døv paa det og maatte opgive at brænde løs; jeg blev afløst af en Skipper Mortensen, som anbragte Lunter paa en længere Stige og laae sig paa Maven, naar han brændte paa. Jeg slap dog med Skrækken, Øret feilede intet og Døvheden fortrak sig i Løbet af et Døgn.

Gik saa Efteraaret og Uveiret, som truede syd fra, kom nærmere; der forhandlede og diplomatiseredes, men det var altsammen hen i Vejret, Preussen vilde i Lav med os og vilde have Hertugdømmerne. Vi rustede og slog temmelig store Brød op, befæstede Dannevirkestillingen fra Sliens Munding til Frederikstad, en Forsvarsstilling paa 11 Mil; vi kunde ikke forsvare 1 Mil imod Tydsklands Hærmagt, men vi havde foregøglet os Hjælp af England, Frankerig og Sverrig Norge.

Rusland, som virkelig i forrige Krig havde ydet os Hjælp og ved energiske Noter standset Tyskerne, havde vi broulleret os med i de seneste Aar; under dette Lands Kamp med England, Frankerig og Tyrkiet, den saakaldte Krimkrig, hvor de Allierede drev det til at erobre halvdelen af Fæstningen Sebastopol, (Russerne ødelagde selv deres Flaade) havde vi givet vore Sympathiere for Tyrkerne alt for megen Lyd. Da Polakkerne i de Aar igjen havde forsøgt en

Ældre fotografi af udsigten over Stubbekøbing. Der er antagelig fotograferet mod nord fra kirketårnet – vinklen passer med kortet side 114. (Museet Falsters Minder, Nykøbing F.)

Reisning, som naturligvis blev slaaet ned paa russisk og Magterne skreve formanende Noter til Czaren, vare vi saa ufornuftige, at Hr. Minister Hall ogsaa lod en Advarsel løbe af Stabelen, der nok indbragte os adskillig Spot derovrefra.³

Naa! nu taug Rusland som en Mur og lod Tyskerne drive deres Spil med os, men den sande Grund var dog vist, at Hr. Bismark for at faa Lov til at tumle med os, som de lystede, havde lovet Rusland at taale, at Rusland gjorde med Tyrkiet, hvad de vilde.

Resultatet var, at vi vare overladte til Tydskernes Forgodtbefindende, Lord Palmerston sagde, det bør sig Danmark, at hellere end at denne lille Strid skulde antænde en Verdensild, og Dronning Victoria var saa tydsk og vores bittre Fjende, vi sade net i det. Det var egentlig Plasér, at siden, da den næste Krig imellem Rusland og Tyrkiet brød ud. Ligesom ogsaa da Napoleon for at bevare sin røvede Trone søgte at faa Rhingrændsen, narrede Bismark dem alle til Hobe. Bittelig angrede de alle siden, da Preusserne svang Jernsepteret og raadede for det Hele, at de selv havde sluppet Djævelen løs ved at overgive Danmark til Preussen, at de ikke havde stoppet ham i Tide, thi dette bevirkede mere end noget andet, at Tydskland blev et samlet Hele og den stærkeste Militairmagt i Verden.

Der maatte jo gøres noget, og som sagt, vi rustede. Der blev igjen etableret en Reserveleutenantsskole paa Holmen, og der blev spurgt mig, om jeg vilde stille mig til Raadighed for Flaaden. Jeg skrev til Krydstoldinspecteuren og fik Tilladelse til at træde ind som Frivillig i Flaadens Tjeneste. Min Hustru sagde intet, hun taug qvær; selv syntes jeg, at det var mig ganske umuelig at blive hjemme, og jeg gik med, da Tiden kom.

Jeg erindrer fra det Aar, at der blæste en saa forskrækkelig Storm omtrent midt i December Maaned, saaat Skove blæste om, Blyet paa Kirketagene rullede sig op som en Papirrulle. I Grønsund stod et Hav som i Nordsøen, Vandet steg over Molerne i Havnen, saaledes at vi ikke med vor Jolle kunde ro ud for at faa en Trosse anbragt paa en Havnepæl. En oplagt Jagt sprængte sine Fortøjninger og drev ned paa Krydsjagten og havde nær maset os, gjorde os ogsaa adskillig Skade.

Det var først i Januar 1864, at jeg reiste hjemme fra til Kjøbenhavn – i sidste Stund – da Reisen var ufravigelig besluttet, sank min lille Hustru fuldstændig sammen og det var ikke fri for, at hun bebreidede mig, at jeg,⁴ uden at være tvungen vilde forlade hende og de kjære to Børn for at gaa paa saa farlige Veje – dette havde jeg egentlig ikke ventet, thi hun lod saa rolig før i Tiden, og hun var en saa patriotisk dansk Kvinde som nogen; nu var det i hvert Fald forsilde at træde tilbage, og jeg er ogsaa vis paa, at hun paa ingen Maade vilde have tilladt mig at træde tilbage, om jeg havde kunnet.

3. Hvortil kom det ikke helt uvæsentlige forhold, at Ruslands status efter nederlaget i Krimkrigen simpelthen ikke mere var sådan, at en diplomatisk indgriben til fordel for Danmark ville have virkning.

4. Ordene „at jeg“ er gentaget – før og efter sideskift.

Da jeg paa Reisen til Kjøbenhavn kom igjennem Sjælland, saa jeg ret, hvor frygtelig Stormen havde hærget. Ankomsten til Kjøbenhavn meldte jeg mig strax i Marineministeriet, hvor jeg for anden Gang udnævnedes til Reserveleutenant i den danske Flaade og fik Gage anvist paa Finantshovedkassen; jeg hævede Gage for 1 Maaned og saavidt jeg husker, fik jeg 60 Rdb. i Eqviperingspenge og opgav min Bopæl – foreløbig forlangte ingen videre af mig, og jeg drev om i Staden, jeg kjendte den saa godt.

Det var meget sløj med Mønten, for Halvdelen af Gagen sendte jeg til Stubbekjøbing. Vi havde det jo kun knapt og var aldrig i Forhaanden. Gagen ved Flaaden var kun 400 Rdl aarlig – 800 Kr i nuværende Penge.⁵ Jeg boede hos mine gamle Svigerforældre paa Nørrebrogade. De havde det ellers ret godt, thi den forestaaende Krig gav Anledning til meget Arbeide for Haandværksfolk næsten af alle Fag; da nu min Gamle var Rebslager⁶ og meget dygtig til at væve Grimer, som Ryteriet jo bruger mange af, tjente de godt, thi min Svigermoder arbeidede omkap med Manden, Børn var der ingen af Hjemme, dog sov Ludvig hjemme om Natten, han var yngste Søn og i Barberlære.

Jeg blev meget snaridt kjed af at gaa ledig og drev efter et par Dages Forløb ned i Ministeriet for at anmode om Beskjæftigelse, og den fik jeg, thi ligesom de saae mig, siger Adjudanten, „men der kommer jo en Mand, vi kan anvende til Skolen“, – og strax udfærdigede han en Komando til mig om at tiltræde Skolen for Reserveleutanter som Næstkommanderende under kaptain Hagen som Skolechef, og saa var jeg i Virksomhed 6-8 Timer om Dagen. Jeg havde meldt mig ind i min gml. Klub Arbejderforeningen af 1860, hvor jeg traf mange Kjendinge fra tidligere Tid, dog vare de fleste gode Bekjendte ved Arméen paa Fyn og i Jylland.

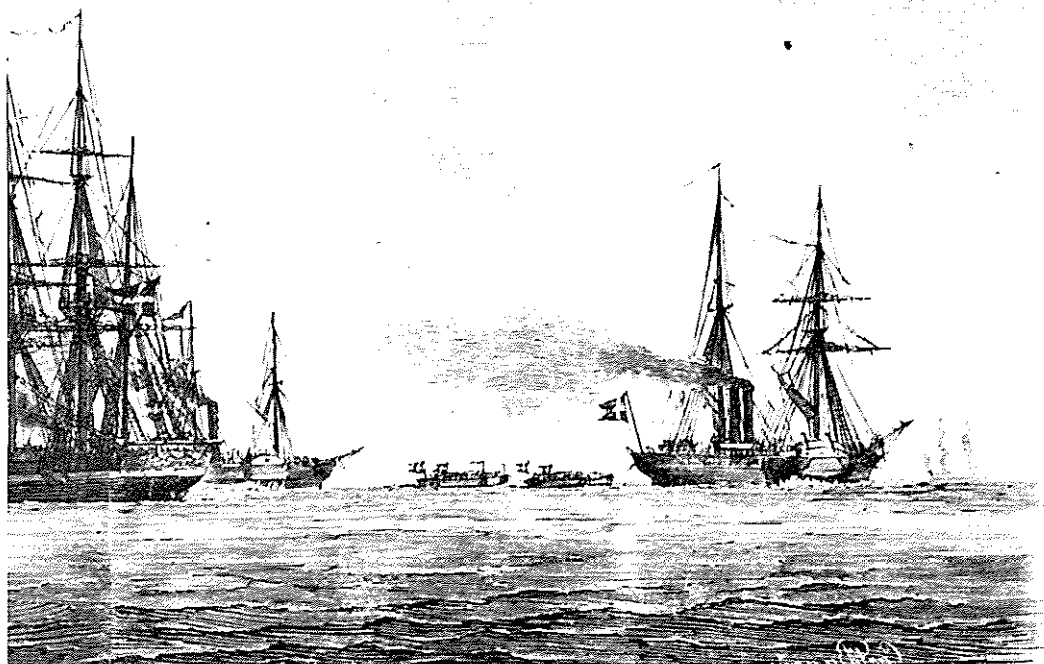
Efterretningerne vare ikke gode. Tropperne vare rykkede ned og havde besadt Dannevirkelinien, men den var jo langt fra færdig, Skandserne vel, (hele Pragtværker, sagde Fjenden siden) men Ly til Mandskabet fandtes ikke. Lejrhytterne vare uden Tag – efter Afbildningerne fra den Tid ser man Soldaterne en Vinternat med Snefog sidde paa Taglægterne som Fugle paa Grene.

Saa skedte den første attacke, Tydskerne under en Prinds Carl af Preussen rykkede ind i Sønderjylland og gik imod Midsunde, vilde altså omgaae vores venstre Fløj – de ønskede dog ikke at gaa imod Dannevirke i Fronten, men de blev saa eftertrykkelig viste tilbage, saa der blev ingen Laurbær at plukke for dem den Gang.

Da jeg den Aften, da Efterretningen om Dagen var naaet Kjøbenhavn, kom i Foreningen, var der jo meget Glæde over den Affaire. Jeg læste Bulletinen og sagde, „det næste vi hører er, at Dannevirke er rømmet“, saa brød en Storm løs imod mig – „vi tror, De vil“, „hvorfor“ etc.; „læs Slutningen“, sagde jeg, „ja, der staar

5. Egentlig står der „= 200 Kr.“, hvilket på være en lapsus. Han har tænkt „bagvendt“, idet han så godt som nogen vidste, at én rdl = 2 kr.

6. Egl. står der „Rebslagerslager“.

Hjuldamperen „Holger Danske“, let genkendelig på de to skorstone, ses her slæbe fire kanonbåde, alle med Dannebrog vajende agter. Det er et udsnit af et større stik, der viser en større dansk flådeafdeling lægge ud fra Københavns havn i 1864. Efter „To hundrede Træsnit fra 1864“, Kbh. 1865

jo kun, at Minister Monrad og Borgermester Jessen“ (tror jeg, han hed, og som var særlig forhadet af Tysken) „ere reiste Nordpaa“, „rigtig“, siger jeg, „men det betyder, at Hæren ogsaa skal gaa Nord paa, se kun til“.

Da jeg næste Morgen gik paa Holmen, laa der en trykkende Byrde paa mit Sind, jeg synes, som Huse, Vejret og de faa Mennesker, der færdedes paa Gaden saa tidlig, alle saae saa ængstede ulykkeanende ud, og at alle Mennesker saae ængstelig til hverandre. Jeg gik i Færgebaaden, der førte fra Gammelholm over til Nyholm. Færgemanden brød Tausheden, „der siges, at der i Aftes er kommen Melding om, at Dannevirke er rømmet, mon det er sandt?“, „jeg véd det ikke; men destoværre, det er nok sandt“, og det var sandt.

Det var ikke ret godt med Øvelserne den Dag, men ved Middagstid kom en Adjudant med Ordre til Skolechefen, „der skal udtages Folk til Kanonjollerne paa Fanø“, „Der kunne jeg have Lyst til at komme med“, siger jeg, „og der er jeg vist bedst kjendt af hele Personalet“. „Saa skynd Dem ned i Ministeriet og meld Dem“, og det gjorde jeg og fik strax Ordre. I Skolen var adskillige Styrmand og Skippere, der havde gjort Tjeneste paa Krydsflotillen paa Schlesvig og Holstens Vestkyst, endskjøndt de langt fra var interesserede bleve de dog først udtagne til Reserveleutnanter, en Krydsbetjent fra Østkysten, som tidligere havde tjent, han var af

Holmens faste Stok, og Rønnov og endelig to faste Baadsmænd, der vare Styrmand, og skiftevis havde med Orlov ført Dampskibet „Frederik d. 7“ paa Isefjorden, udtoges ligeledes.

Ialt fik vi følgende otte Komando til at reise til Fanø og melde os til Prmlt. Holbøl, der var derovre og fungerede som Næstkommanderende for Krydstoldvæsenet under Krydstoldinspecteur Kap.leutenant Hammer. N° 1 var jeg med Ancienitet foran de andre, jeg var først udnævnt, saa de to Baadsmænd König og Frants Hansen, der blev N° 2 – 3, saa kom Skipper C. Rasmussen, Krydsbetjent, dernæst N. Rasmussen og R. Rasmussen, West og endelig Rønnov; man seer følgelig at Halvdelen af det kommanderende Personale vare Rasmusener – dog uden Slægtforbindelse indbyrdes. Vi modtog 50 Rdl hver i Reisepenge og fik Ordre til allersnarest at søge vor Post – Fanø.

Næste Morgen stillede vi alle otte paa Banegaarden og reiste til Korsør, længere gik Banen den Gang ikke. I Korsør var Krydstoldinspektoratet og jeg hilste naturligvis paa min Chef, Krydstoldinspecteur Gottlieb, han havde inddraget min Gage (noget helt enestaaende og ulovlig), dog fik jeg paa Ansøgning min Gage for de to Vintermaaneder Januar og Februar, og det [var]⁷ jo en Del. Reisen gik dernæst med Deligence igjen[nem]⁸ Fyen foreløbig til Odense. Stemningen var forfærdelig oprørt, de vildeste Rygter vare i Gang; løjerlig nok syntes⁹ det at virke beroligende, at vi reiste igjennem Landet, og nogle yttrede, at det var Tegn paa, at man i Kjøbenhavn dog ikke agtede at opgive alt.

Jeg maa ikke glemme at anføre, at der i Kjøbenhavn havde været slemme Optøjer den Dag, Efterretning om Dannevirkes Rømnings kom. Byen laa fuld af indkaldt Mandskab, og det var ikke Rekrutter, men gamle Karle. Det [var] ældre Aldersklasser af Garden og af alle Vaabenarter. Det manglede officiere til at organisere dem, Uniformer, ja Transportmidler til at føre de organiserede Tropper bort. Jeg var Vidne til, at et Compagni paa 1000 Mand, altsaa et Regiment, men formeret som Compagni under Komando af en Toldassistent, vel en gammel dygtig Militair – og en Leutenant; det var jo dog aldeles utilstrækkelig til at ordne saadan en Styrke, hvortil kom, at de fleste Underofficiere vare indkalte Reservefolk.

Compagniet stod paa Amalienborg, Kongen vilde hilse paa de bortdragne. Da der kommanderedes „Ret Gevær paa Skulder“, gik Snakken frisk i Gelederne – „Hvad var det, han sagde“, „vi komme sku' til at gjøre noget“ o.s.v., saadan gik Snakken – en Mand stod og præsenterede Gevær med et Surbrød i Munden, da Majestæten gik forbi Linien, det saa helt sørgelig ud.

Det værste var dog, at da Compagniet var afmarcheret og kom til Kvæsthusbro[en],¹⁰ var der intet Skib til at overføre dem, hvorfor Compagniet blev opløst og traadte af med Paalæg om at stille

7. Ordet glemt ved sideskift.

8. Ordet ufuldstændigt – ved lineskift.

9. Ordet står egl. to gange – lineskift.

10. Stavelsen mangler – sideskift.

næste Eftermiddag samme Sted. Da det var den Tid, vi kom fra Øvelse paa Holmen, blev jeg Vidne til at samme Historie passerede igjen. Saa kom Dannevirkehistorien og alle disse Folk, som vare inqvarterede hos Borgere og ikke vare under Komando, var det, der deltog i Spetaklerne. Jeg saae Gardister i Flok gaa med Pøbelen til Amalienborg og gjøre Spetakler – Naa! der var egentlig intet Ondt i det Hele, kun Almuens Lyst til at være med i Sjouet, men Tiden var dog for alvorlig til slige Optøjer – og gaar vi saa til Reisen igjen.

Vi kom til Frederits ved Aftenstid, og nu var Spørgsmaalet, om vi skulde drage til Kolding og derfra til Varde eller tage til Vejle og derfra ad Fanø til. Jeg gjorde gjældende, at vi ved at reise via Kolding vidst vilde komme ind i den retirerende Arme og maaske i Kolding ikke en Gang kunde faa Vogn, hvorimod, hvis vi drog til Vejle, der ikke kunde ventes at blive belagt de første Dage, ganske sikkert kunde komme vest efter, og det gik igjennem; vi tog Vogn til Vejle, hvor vi hvilede nogle Timer og fortsatte paa to Vogne næste Morgen tidlig. Vi kom over Grinsted til Varde sent om Aftenen og næste Formiddag over Strandby til Fanø. Paa Strømmen laa Isen i store Masser drivende ind og ud med Ebbe og Flod – det saa ikke rigtig heldig ud at gaae tilsøs med Kanonjoller under disse Forhold.

Paa Fanø var Krigsberedskabet ogsaa begyndt, men der var hverken helt eller halvt gjort noget. Der var bygget en Skandse uden paa Pyntet for at beskytte Indløbet til Havnen (Fanølo)¹¹ og for at forhindre en Overgang og dette holdt man paa med, og et Par Kanoner skulde anbringes helt inde ved Byen – det var Kanonjollernes Skyts, der saaledes skulde tages i Brug; for mig saa det ilde ud, thi hvordan skulde man faae ordentlig Underlag til Affutagen til saa groft Skyts; naa, det blev da eiheller til noget, som man siden faar berettet.

Jeg erindrer godt, at de Fanømænd ikke syntes om, at der blev bragt Skyts i Batteri saa nær Byen, og en Mand udlod sig med, at det godt kunde bringe Tydskerne til at skyde paa Byen; „Jo“, sagde jeg, „dette er højst sandsynlig, det er just, hvad Fjenderne pleier i Krig.“ Manden havde et Skib under Bygning lige, hvor Kanonerne bleve opstillede. „Skal der ogsaa skydes med de to Kanoner, her skal staa“, „jo, ganske vist“, svarede jeg, „og det varer ikke længe, for dem skal vi bruge til Øvelse saa saare de ere færdige.“ Ja, det vilde han ikke taale, og han vilde ha' Birkedommeren til at forbyde de Konster, som han udtrykte sig.

„Det kan De gjerne spare, der er ingen, der spørger om Birkedommerens Mening i den Sag; men hvad skulde det kunde skade Dem, om vi skjød med de Kanoner“, jo, han var bange for, at Spanterne i Skuden (der endnu ikke vare plankede) skulde falde om

11. Lo er betegnelse for et løb mellem Vesterhavsoerne og Fastlandet.

ved Rystelse af Skudene. „Hvad tror De, der staar mest fast, Spanterne eller Dem selv,“ spørger jeg, „t[j]a, det gjør vel nok Spanterne“, „mon De vil falde ved Knaldet af et Kanonskud?“ spørger jeg Manden – derpaa blev han Svar skyldig, forbløffet, skjøndt mit Raisonement jo var helt falsk.

Naa! Krig paa Fanø blev der jo ikke. Fjenden havde jo endnu ikke overskredet Kongeaaen, og da der stadig Diplomatiseredes, var der endnu Haab om, at Krigen kunde holdes udenfor det egentlige Danmark, thi det var jo efter Preussernes stadige Paastand kun Hertugdømmerne, der skulde ocuperes for at faa Spørgsmaalet om deres retslige Stilling afgjort, og vi mente jo, at overskred de Grændsen, maatte Magterne absolut skride ind – forfængelige Haab.

Palmerston sagde jo, det bør sig Danmark skal lide for at ikke en Verdensbrand skal antændes, Frankerig vilde have Rhingrændsen for at taale, at Tydskerne tog hvad de vilde – og Russerne vilde have Lov til at tage Constantinopel, saa kunde vi levere Batalingen, og endelig var Dronning Victoria saa tydsksindet som hende[s] afdøde Gemal, Prinds Albert havde været, og Svenskerne turde ikke, de resikered aabenbart at Russerne faldt over dem. Jo, det syntes som om vi vare fortab[t]e.

Saa kom da Budskabet, Fjenden har overskredet Kongeaaen, Jylland skal okuperes, og som man kunde tænke sig, rørte Europa ikke en Finger for at forhindre det; Bismarck var sikker paa det, der var ingen russisk Nicolaus til at tordne et Stop og Politiken havde forandret sig siden hans Dage, Constellationerne havde forandret sig i Europa og Danmark var vist bestemt til Deling. Gud véd, hvad der bevirkede, at Delingen blev ombesluttet eller – opsadt. Facta er jo, at det egentlige Danmark endnu toner Dannebrog, Gud, lad ingen opleve, at det stryges.

Paa Fanø maatte vi jo nu vente Besøg af Tydsken, ihvorvel ikke lige strax – naar man fik Tid dertil. Vi etablerede en Vagt ved Strandby Kro, hvorfra Færgen gik til Fanø og Øen blev erklæret i Belejringstilstand. Kapt. Hammer havde for at faa Kanonjollerne bemanded lagt Beslag paa det værnepligtige Mandskab paa Øen og dermed ogsaa paa Navigationsskolens Elever; men da der kom Bud fra Marineministeriet, at Kanonjollernes Mandskab skulde udskrives fra Vejle Amt, maatte vi lade vore Folk gaa.

Endel Nordslesvige[re] havde af sig selv begivet sig til Fanø, da de vare afskaarne fra at komme til Kjøbenhavn, og efterat vi havde spildt en Uge eller mere, kom der Ordre til, at vi kunde tage Folk fra Fanø og hvor vi ellers kunde faa dem, og saa rustede vi Baa-dene igjen, tog Kanonerne ombord ved den Buk, som jeg havde lavet i 1861. Jeg maa indskyde, at foruden mig var der kun en eneste Mand, som havde seet en af de Kanonjoller rustede – et deiligt Krigsberedskab.

Vi officiere og Underofficiere, senere ogsaa Mandskabet vare inqvarteret, men jeg havde ikke taget mit gamle Kvarter hos Mdm. Kirkeby eller rettere hendes Pleiedatter, der var gift med Skipper Svarrer. Jeg boede paa Kroen hos Kjøbmand Borck, hvor jeg havde det godt. Der var ikke meget Tid til Kvartershvile, jeg maatte være her og der – og en Dag faaer jeg ordre til at begive mig til Hjerting, sammenkalde Befolkningen og ødelægge alle Baade paa Kysten for at ikke Fjenden skulde bemægtige sig dem og trænge over til Fanø, det Fjenden saare let kunde.

Naa, jeg kom ogsaa til Hjerting og fik en Del Fiskere samlede, men de vidste ingen Lyst til at faa deres Baade huggede i Strykker, sagde ligefrem, det vilde de ikke, det kunde maaske være, at Fjenden slæt ikke kom og Baadene var deres Erhverv o.v.d.; det var jo sandt det Hele, saa forelaa jeg dem et Kompromis, idet jeg forlangte, at de ved Efterretning om Fjendens Nærmelse skulde bortføre Baadene til en Ø, der ligger i Fjorden, som kaldes Langlig Bjerger, og det gik de ind paa, skreve under paa, og jeg reiste ad Fanø til.

Det hedder jo i en Blickers Vise, Jyden han er stærk aa sej, modig baade i Nye og Næ – og det maatte jeg sande, der var, hvor jeg kom frem, ikke Sorg og Bekymring eller særdeles Frygt at fornemme; sandt nok, Jyderne af den Slægt vare jo ei ubekjendte med fjendtlig Invation, de allerfleste kunde jo huske Krigen fra 48–50, da Jylland ogsaa var okuperet og gik temmelig uskadt ud af Krigen – og Jyden var modi bod i Nøj og Nøj, som Sangen lyder paa jydsk.¹²

Endelig den sidste Dag i Februar fik vi saameget Mandskab samlet, at Baadene kunde bemandes. Mandskabet blev opstillet og ved Lygteskin blev der udtaget Mandskab til min Baad „Barsø“ (den allerældste og skrøbeligste af dem alle).¹³ Kaptain Hammer havde faaet sit Inspectionsfartøj Kutteren „Neptun“ (han var jo Krydstoldinspecteur paa Vestkysten) med sin Besætning over til Fanø, det var ald den Hjælp, der var til os, og han havde besluttet at tage to Kanonjoller paa Slæb til Føhr, som det var Meningen, at vi skulde ocupere, en Baads Besætning havde han overført til List (Nordenden af Øen Sylt), hvor de dannede en Vagt.

Jeg med „Barsø“ og en anden Rasmussen med Baaden „Ærø“ vare udsete til Avantgarde og den 1te Marts med begyndende Ebbe stak vi i Søen, alt laa hu[!]ter til Bulter i Jollerne, af Proviant havde vi lidet eller saa godt som intet, der var fragtet en Evert¹⁴ med Provianten og der skulde kaages til os; men Jagten¹⁵ var [ikke]¹⁶ med, Mandskabet maatte nøjes med Brød og Brændevin. Vi naaede henad Eftermiddagen i stiv Kuling af Swe[s]t syd om Fanø og gik til Ankers – d.e. Kutteren med os paa Slæbetoug i Knudedybet, og der laa vi Natten over med hele Nordsøen paa os. Det var en rar Situation.

12. „Jyden han æ stærk og sej“, Steen Steensen Blichers sang blev skrevet i 1846, først trykt i 1849.

13. „Barsø“ var bygget i 1834. Tre år ældre var dog „Ålsund“, der først udgik af Flådens tal i 1881. Men den kan naturligvis sagtens have været benyttet andetsteds i 1864.

14. Rettet fra „Jagt“, der er overstreget. Begge var enmastede fartøjer, men everten var meget fladbundet og så at sige standard-fartøjet ved vadehavet.

15. Altså Everten.

16. Uden dette ord ville sætningen være meningsløs.

Jeg, som kjendte Indventariet, havde faaet vores Teltpresennin-
ger med og kunde følgelig skaffe mit stakkels Mandskab et tarve-
ligt Ly, men min Kammerat var jo ukjendt med Tingene og havde
ikke agtet paa min Formaning til at faa Regnseilet med. I Kutteren
var der kogt noget Flæsk, saaledes at Sulten blev stillet den Dag.
Selv lavede jeg Caffè og hjalp saamange, jeg kunde. Næste Dag
vedblev Blæsevejret med Søen saa høj og Vinden for skral til at
Kutteren kunde gaa Seil med to Kanonjoller paa Slæb. Vi bleve
kaldte ombord til Kapt. Hammer.

Jeg erindrer aldeles tydeligt hvert af hans Ord i dette Krigsraad,
maae det jo kaldes, han sagde: „mine Herrer, jeg mener, at det er en
betænkelig Sag at ligge her med alt det Mandskab, som man ikke
kan skaffe den nødvendige Forpleining, og jeg har besluttet, at de
Herrer Leutenanter gaaer indenom Rømø og Sylt og arbeider sig
indenom Øerne til Føhr, jeg vil saa gaae tilbage til Fanø og hente
to andre Baade. Den nødvendige Forpleining til Mandskabt maae
de ved Udskrivning søge hos Øernes Beboere – til Lodser vil jeg
give Dem hver en Krydsbetjent og reis saa med Gud, jeg venter,
at De gjør Deres bedste for at arbeide Dem op til Føhr. Naar De
har naaet Føhr, skal De besætte Wyck og med Vaabenmagt nedslaa
ethver Forsøg paa Modstand fra Beboernes Side. Vesterlandføhr er
danskvenlig, Østerlandføhr med Flækken Wyck i høj Grad fjendt-
lig stemt. Farvell!“

Jo, det var rene Ord og en meget forstaaelig Ordre, men 10
Chancer for en imod den prompte Udførelse. Ganske vist havde vi
Kanoner, Geværer, Pistoler, ja, saagar Espingoler, men med Undta-
gelse af Nedskriveren heraf, min egen Ringhed – for jeg turde vel
kalde mig vaabenøvet – og min Constabel og endelig Lærlingen,
vi havde med, var hele Mandskabet aldeles grøn som Krigsfolk
betragtede, ja ikke en Gang søvante. I den anden Jolle var end ikke
Leutnanten vaabenøvet, dog vel ikke helt uvant og havde mulig
været til Orlogs flere Gange, en rask Karl var han i hvert Tilfælde.
Dertil havde vi bask Vejrligt og var uden Forbindelse med noget
som helst. Men Ungdommen og Modet, det havde vi, og afsted
paa Eventyr gik vi.

27. SOM KANOJOLLECHEF PÅ FØHR I 1864

Med „Barsø“ på ekspedition til Føhr — 133 · Landgang à la Tordenskjold i det fjendtlige Wyck — 136 · Her organisation af hele Vesterhavsfлотillen — 139 · Sophus fungerer som kurer til hovedkvarteret — 140 · Han genkendes i sin fødeby og rejser videre til Nykøbing Mors — 143 · Æventyr på rejsen med et detachement til Thyholm — 148 · Fra Lemvig over Nørre Vosborg til Ringkøbing, hvor der træffes gamle venner — 151 · Videre til Varde, Hjerting og retur til Føhr — 154

Vinden var saaledes, at vi rumskjøds kunde lægge Manø fra os og altsaa med god Vind kunde holde igjennem Jyvredybet ind i Loen (Loer kaldes Løbene imellem Vesterhavssøerne og Fastlandet saasom Fanølo, Kjølvig lo o.fl.) bag om Rømø, hvor vi ankrede. Fra Klitøen Rømø skyder en Græsbegroet Forland ud imod Løbet og der ankrede vi. Der kom et Par Mand ud til os og med dem parlaterede vi og sagde, at vore Folk skulde i land og forpleies, og de hjalp os med Baade til Landsætningen og fik sendt Bud til Myndighederne. Underofficierne bleve ombord med et Vagthold og henimod Aften kom de fleste af os i Land og bleve ordentlig beværtede — det var imidlertid paa en Udkant af Øen, saa der var kun faa Beboere og vi bleve jo mange til hvert Hus, men Beboerne vare yderlig flinke.

Imeden[s] det underlige Forhold findes eller dog den Tid fandt Sted, at Øerne fra Føhr og Nord efter vare delte i tyske og danske Parter med Retsvæsen i Sønderjylland eller Ribe, var Rømø helt under Sønderjylland, men Sproget var dansk og Sindelaget saa dansk mulig. Rømøboerne farer mest fra Kjøbenhavn, hvorfra mange førte Skibe, navnlig alle de Robefangere, der udgik fra Kjøbenhavn.¹ Jeg traf flere Bekjendte, jeg havde jo faret med „tre Venner“, der førtes af en Rømøboer.

Forfriskede gik vi ombord næste Morgen, men Taage forhindrede enhver Fremtrængen og vi maatte atter i Land for Natten, dog blev Lt. R. Rasmussen ombord med Mandskab. Min Constabel og Qvartermester havde ikke haft nogen rar Nat, thi med Højvande vare Ismasser, der laae inde paa Grundene, gaaede i Drift og satte ind paa Kanonjollerne, der maatte holdes fri med Stiger saa godt, det lod sig gjøre, og der skete ved et Guds Under ingen Skade. Jeg var betænkt paa, om vi ikke med det kommende Højvande skulde sætte Kanonjollerne saa højt op paa Kysten som

1. Robbefanger er sælfangere, hvoraf der ganske rigtigt en tid omkring midten af 1800-tallet hørte en del hjemme i København. Man fandt tillige mange Rømøboere på de københavnske islandsfarere.

mulig, men da Floden kun førte ganske lidt is med sig, antog vi, at Isgangen var sluttet og Natten forløb da ogsaa godt.

Fjerde Dagen gik vi endelig [under] Seil syd efter, det vil sige, vi seilede, roede og stagede os igjennem, som vi kunde bedst for de allerfleste af Prikkerne vare væk; naar det var heel Ebbe, maatte vi ind og straage Farvandet af og satte Pind hist og her, naa igjennem kom [vi] til Aften og ankrede ved List.

Paa List havde jeg før været, endog flere Gange, som tidligere er omtalt, og her var bedre Anstalt for os, hvad Ankerplads angaaer. Her boe[de] den omtalte Kano[n]jolle Besætning uden Skib, som Kpt. Hammer havde bragt ned for at okkupere Øen Sylt. List, som er Nordenden af Øen Syltd (Sild) paa gm. Dansk, har underlig nok bevaret sit danske Sprog, rigtignok hørte de ogsaa under Ribe Amt, men de andre Øboere vare alle Tydske og rene Wyhlere. Siden jeg var der sidst, var der af den danske Regjering bygget en Skole og Kirkebygning, der dog endnu ikke var taget i Brug – Præst var der ingen af, og den Dreng, der fungerede som Lærer, talte rigtignok dansk, men var en lad Tydske fra Tønder. Bygningen var taget i Brug til Qvarter for Vagten, og vi indlogerede os ligeledes der for Natten.

En af Grundejerne, som drev Landbrug, var Krydstoldassistent Hansen med Hustru og tre voxne Døttre. Jeg traf altsaa en Kolega, som gik os til Haande med Raad og Daad. Det var fremdeles smaadt med Provianten, og jeg erindre, at jeg kjøbte nogle Bundter tørrede Flyndre for en Reserve, om vi skulde blive udestængt fra Landet. Vi bleve der Natten over og næste Dag – den femte, siden vi drog fra Fanø – droge vi videre, arbeidende os igjennem Løbet ned imod Føhr.

Vi kom Renden igjennem og fik Vesterlandføhr i Sigte, men nu var det Spørgsmaal paatrængende, om Føhr var besadt af fjendtlig militair eller ei! Kanonjollerne vare jo som Slagterbænke uden minste Dækning, end ikke for en Pistolkugle. Vesterlandføhr er et Marskland med Dige omkring og Farvandet gaar paa Geværskuds distance forbi Digerne, hvorfra man, uden at vi kunde se Fjenden, kunde blive nedskudt som Spurve – og var Løbet mærket af eller ei.

Vore Lodser vare slet ikke dristige, og de mente at se noget paa Diget, som godt kunde være Artilleri, kort sagt, de havde slet ingen Lyst til at gaae videre – betænkeligt var det jo, men vi vare Officiere og havde vore Ordre, de maatte lydes; ignorere Lodserne, kunde vi ikke, og jeg foreslog min Colega og de andre betroede Mænd, at vi skulde staa til Søes ud af Fahrtrøpsdyb (kaldes den, saavidt jeg husker) uden om Øen Amrum og ind igjennem Smal-dyb til Føhr, til Wyck, som vor Ordre lød paa, og som sagt, saa gjort, vi stod tilsøes efter Amrum, og der ankrede vi, fordi at vi maatte afvente Ebbetiden at gaa ud med den følgende Morgen.

Jeg maatte naturligvis benytte Resten af Dagen til at skaffe vort Mandskab Føde og Hvile i den Tid, jeg kunde blive liggende, og gik derfor i Land og requirerede Mad, og Amrumrerne vare flinke og villige, det halve Mandskab kom i Land, bleve beværtede og sendte ombord igjen – den anden Halvdél skulde blive i Land Natten over for at udhvile; selv tog jeg min Oppasser (Æske hed han og var en Klitbo fra Blaavandshuk). Præsten, en lille Mandsling, Konen, et groftskaaret Qvindemenneske, hun var nok i Familie med Garderne, en Garde kaldte hun sig, og var vist ogsaa, naar det skulde være, en Garde – naa, mig gjorde hun kun godt med Mad og Drikke og en god Seng.

Næste Morgen tidlig var jeg paa Stranden igjen og fik det rare Budskab, at vore Folk i Stedet for at sove ud, hvad de haardt trængte til, havde været til Dans og Svir hele Natten. De kom forkomne og søvnige ud, Qvarterene vare de ganske vist anviste, men de Amrummer Piger vilde ikke taale sligt – saamange unge Mænd, imedens deres egne Ungkarle var til Søes; her maatte laves Bal, og det blev der i rigeligt Maal. Jeg fik tilmed at vide, at min – som jeg troede – skikkelige Æske var en væmmelig Drukkenboldt, der nedrig havde svinet Præstefruens gode Seng til; han fik øieblikkelig sin Afsked og fik anvist sin Plads ved Aarerne, og jeg tog en anden Bondekarl.

Veiret var stormende af vestlig, og det var helt umulig for os at komme uden om Amrum, thi selv om vi gik ud med Ebben, stod der altfor høj Søe udenfor til at vi kunde regjere Baadene; hvad var saa at gjøre, handle maatte vi jo, se at faa Ende paa det. Imellem Amrum og Føhr er der et Løb² saa lavt, at man gaar tørskoet med laveste Ebbe, der gik nogle Fiskere nede ved Stranden. De beredte sig til at gaa paa Østersskraber i inden om Sylt, jeg gav mig i Snak med dem og fik at vide, hvormeget Vand, der med højeste Flod pleiede at komme i det nævnte Løb. De nævnte en Vandstand høj nok til at Kanonjollerne kunde passere, og jeg fik at vide, at de vare kjendt med Farvandet, og at der ventelig vilde komme dygtig Vand ind med den Flod, der var i Færd med at løbe ind; saa forandrede jeg med et Tone, saa tager jeg Dem med som Lods, de to Mænd ere saa god at følge med. Nein, Nein um Gottes Willen – ingen Indvendinger, ombord i Kongens Navn. Underofficier Mikkelsen, bring denne Mand ombord hos os, Underofficer Kofod, bring den anden Mand ombord i „Ærø“. March!!

„Et Ord“, Hr. Leutenant, sagde den Mand, jeg havde presset, ret resigneret, „faaer vi noget for det“. „De skal faae en rigtig god Lodshyre“, siger jeg, „men om jeg sætter Baaden fast“, spørger han videre – „saa bliver De øjeblikkelig skudt“, siger jeg barsk, „men om den blot hugger en lille Smule“, „gjør ingen Ting“, siger jeg, „bare vi kommer over“, „Neh! den monn zu“ (Sprogforbistringen

2. Egl står der „Vand“, overstreget, efterfulgt af „med saa lavt“, men oven over „Med“ er indsat „et Løb“, uden at „med“ er blevet overstreget.

var helt kurieus, Tydsk, Frisisk, Dansk og i alle Dialecter gik det lige godt).

Op med Ankerne, fuld Seil paa Karetterne og $\frac{1}{4}$ Time efter var vi under Seil og over det laveste af Grunden, rørte kun ganske svagt, neppe mærkelig og i susende Fart med en halv Storm agter ind og rivende Strøm susede vi Syd om Føhr efter Wyck, som jeg tror vi naa[e]de i mindre end en Time. For at imponere de indfødte, sendte jeg en 60^{pundiger} ind over Byen (vi var lige udfor mit gml. Qvarter paa Møllen), saa højt rettet, at den ingen Skade kunde gjøre, og jeg viste, at den maatte falde ude i Øster Marsk eller i Strædet mellem Føhr og Landet. At den virkede helt forbløffende, fik jeg senere paa Dagen fuld Bekræftelse paa. Ikke en Time efter at vi havde forladt Amrum, laae vi fortøjet i Wyks Havn.

Det havde været en slem Tid for de faa Danske fra den Stund, Kaptain Hammer var reist bort, de tydske havde da faaet Tid til at wyhle. Landfogeden (Lendrop, hed han) havde de nægtet Lydighed. Toldforvalteren havde man tvunget til at tage sit Toldskilt med Kongens Navnetræk paa ned. Det vilde han ikke rigtig være ved, og det hang da ogsaa, da vi stod ind i Havnen, saa jeg kan ikke disidere i det Spørgsmaal, men at de havde truet ham, var vis nok, og det er udenfor al Tvivl, at havde vores Optræden ikke været saa determineret, som den var, havde deres Vrede slaet ud i Handling. Kanonjollerne mente de vare intet bevendt, dem havde de seet i Wyck før, og de saae eiheller videre imponerende ud som de laae i Mudderet i Ebbetiden, og muelig antog de, at den store Kanon ikke var til noget i saa lille en Baad, men de gode Føhringer kom paa andre Tanker, da den 60de Bombe fløj over Byen.

Paa Havnen kom Hr. Landfogeden med samt min gamle Ven og Kolega Krydstoldassistent Wiborg (Krigskammerat fra forrige Krig og nu Sekretær hos Kpt. Hammer) til mig. De havde siddet i et Slags Arrest i et Krydsfartøj, hvorhen de vare tyede for ikke at blive insu[l]teret i Byen. De skildrede mig Stemningen i Byen og raadede mig til ikke at blive i Havnen, thi vor Krigsmagt var ikke meget stærk – ja, det sidste viste jeg bedst; forvaaget og forfrosne efter 6 Dages Ophold i aabne Baade og saa var enda Halvdelen forsvirede fra Natten paa Amrum, men at holde os ude af Havnen var aldeles ikke gjørlig. Folk begyndte alt at stimle sammen nede paa Tømmerpladsen.

Ja, hvad var der at gjøre, resolut maatte der handles. Som den, der havde først Anciennitet, bar jeg Hovedansvaret, og jeg tog Affairen fuldt ud. Her som næsten overalt gjælder det at imponere eller rent at forbløffe, og dette mente jeg at kunde. Jeg spillede Tordenskjold – i det meget smaa. Jeg beordrede min Kolega til at lægge ud med begge Kanonjollerne og bleve vi forinden enige om følgende:

Jeg toge en Underofficier og tre Mand med, to Mand stiller vi paa Havnehovedet med et Signal. Jeg gaar ind og indsætter Landfogeden og de øvrige Kgl. Functionære, og er jeg ikke inden ½ Time tilbage eller De har Ordre fra mig, fyres der først et løst Skud, og dernæst ved næste 1 Times Slutning et skarpt Skud – saa maa de vel være faldene tilføje eller være i aabenbar væbnet Oprør, og saa bombardere De Byen. Ja, det vare strænge Konditioner, men vor Stilling var Stræng.

Da nu de gode Mænd saae, at vi halede fra Broen og roede ud, kunde de ikke bare [sig] for at muntre sig lidt, og vi hørte Ungdommen juble og hovere, og da de saa saa, at jeg kom iland med det lille Komando, kom Flokken nærmere. De to Herrer Landfogeden og Krydstoldassistenten tog jeg med. Signalmanden postered jeg som sagt paa Havnehovedet. Der stode fremmest i Flokken nogle ældre Mænd, blandt hvilke min gamle Vært, den store Møller³ ragede betydelig frem. Jeg gik hen til dem og erklærede, at min Hensigt var at besætte Byen og at inqvartere Folkene, strax havde de at anvise et Hus nær ved Havnen til Vagtstue. De havde dem at adlyde den civile Øvrighed, ellers saae jeg mig nødt til at tage Forholdsregler som imod fjendtlige Folk. Som de vilde behage at sé, laae de to Kanonjollere der ude skudfærdige, og nægtede de at adlyde eller om de skulde forsøge at øve Vold imod os eller imod de Hrr., som var med mig (Landfogeden og Wiborg), vilde Flækken Wyck blive bombarderet.

Dette sidste Ord blev temmelig tydelig understreget, thi enten var den halve Time gaaet, eller min Staldbroder Rasmussen havde fundet Snakken for lang – han lod det løse Skud tordne af i Geværskuds Afstand. Ja, nu er der ½ Time tilbage, sagde jeg, fuldstændig beherskende Situationen. Naa, Flokken drev af uden egentlig at sige noget, men den der tier, samtykker, mente jeg. „Ja! mine Herrer, vil de saa behage at overtage⁴ Deres Functioner, og De, Hr. Landfoged vil drage Omsorg for, at det nødvendige til Forpleining af Kanonjollernes Besætning bliver udført.

Politibetjenten, der ogsaa havde kukeluret inden Døre, meldte sig strax hos sin foresadte. Jeg gik ombord efter veludført Komistion. Flækken Wyck var besadt og under Hs. Majestæts Regjering. Kanonjollerne laa ind til Byen, den fornødne Vagt sadt, og 12 Mand indlagt som Hovedvagt i Byen tæt ved Havnen. Ved Havnen laae og ligger vel endnu et større Pakhus, i 1850 var Kanonbaadernes Mandskab der kasereret, det vil sige, Mandskabet havde Køjeplads og spiste der. Det gjorde jeg opmærksom paa, og det blev taget i Brug. Køjekrogene sade endnu i Bjælkerne, saa det var jo paa en Maade tillavet til os.

Saa gik jeg mig en Tour i Byen, hilste paa Fru Hammer og Fru Wiborg og tog Situationen gemytlig. Hilste ogsaa paa adskil-

3. Han hed Anton V. Hansen.

4. Egl. står det „overtager“.

lige Bekjendte af Dh. Wyhlere, som jo vare lidt stive, men hurtig bleve germansk Gemytlige. Den gamle Tortag, som i første Krig var flygtet til Føhr for at undgaa preusisk Udskrivning og nu var Slagtermester og Konsul, saavidt jeg husker sagde, „Schidt mit das genehe! Wat dat wære dat wært datt“, hvilken Sandhed jo er ubestridelig.

Henimod Aften kom Kapt. Hammer med sin Kutter „Neptun“ og to Kanonjoller. De vare gaaet uden om alle Øerne og komne Smalddybet ind. Tre Dage og Nætter havde de været ude og trængte ogsaa til Forfriskning, ja i høj Grad. Der blev udskrevet et Maaltid varm Mad og Punch, Kaffe og Hvedebrød – et fuldstændig Gilde. Store Localer har Wyck ingen Mangel paa – og henad Aften da⁵ Smaapigerne stod udenfor og kikkede ind, kunde jeg tænket mig tilbage til den gemytlige Tid i forrige Krig, da jeg var med til at svinge disse Smaapigers Mødre i det samme Locale – Nei! dette er dog ikke fuld Sandhed, thi alle de gamle Localer fra den Tid vare jo brændte og nye, større vare byggede.

Var saaledes Byen bragt til Ro og klang den danske Sang rungende ud fra Gildeshallen, var det alligevel for tidlig at slaa os til Ro – Landsognene vare endnu ikke occuperet og jeg fik et Vink om, at vi maatte være paa vor Post, man rottede sig sammen derude. Jeg havde været betænkt paa at sætte Skildvagt ved Byens Indgang, thi til at patroullere derud havde vi ikke Mandskab; men nu da de to Joller vare komne, vare vi jo Folk nok, og efter Maaltidet blev der formeret et Komando paa 40 Mand, og de havde faaet god Mad og Punch i Livet, der var ingen ynke at høre.

Da vi stillede paa Havnepladsen, svingede ud med Sectioner og Marsch! med faste Skridt igjennem Hovedgaden, gjorde Hr. Politibetjenten mig sin store Kompliment for min gode Komando. Der, hvor Gaden ender og Chausen igjennem Føhr begynder, exercerede lidt, gav en løs Salve – stadig for at imponere de Indfødte – hvorefter der ladede[s] skarp af den halve Deling, der marcherede ud igjennem de to første Byer, hvor ganske rigtig en Del Karle havde⁶ rottet sig sammen. Klyngerne bleve splittede og en og anden, der mukkede, fik lidt Kneibe, og saa gik hver til sit – og ikke et Muk hørte vi i de første Maaneder.

Efterhaanden samledes alle Kanonjollerne ved Føhr og alt Mandskab af Krydstoldvæsenet paa Vestkysten, det vil sige Krydstoldassistenterne og de danske og dansksindede af Krydsbetjenterne,⁷ Hammer havde ført til Føhr, alle Krydsfartøjerne fra Elben, men disse vare kun Krydsfartøjer af Navn – det var gamle Jagter, der laa som Vagtskibe ved de Bifloder eller Aaer, der fra Holsten fører til Elben og der fungerede fra disse Poster som Visitatssteder for Baade og Everter, der kom fra Hamborg og Altona. Nogle havde ikke sejlet i 10 Aar og hvad der var af Indventarium omtrent

5. Egl. står der „daa“.

6. Egl. står der „Karle var havde ...“, mellem „var“ og „havde“ er der et lineskift.

7. Egl. står der „Krydstoldbetjentjerne“.

ubrugelig og ligeledes gik det med Besætninger. Af Assistenterne vare saa at sige alle mødt, ikke just fordi at de alle vare dansksindede – tværtimod – men de vilde ikke regnes for Oprørere og miste deres Embede eller Pensjon, naar Afgjørelsen kom.

Kapt. Hammer ordnede alt det Skrabsammen og fik det lavet saaledes, at det saa ud som en hel Eskadre – man huske, at vi i det Hele taget skulde dupere og holde Fjenden i den Tro, at der virkelig var en Krigsmagt paa Øerne – underlig nok, saa lykkedes det ogsaa saalænge den egentlige Krig stod paa.

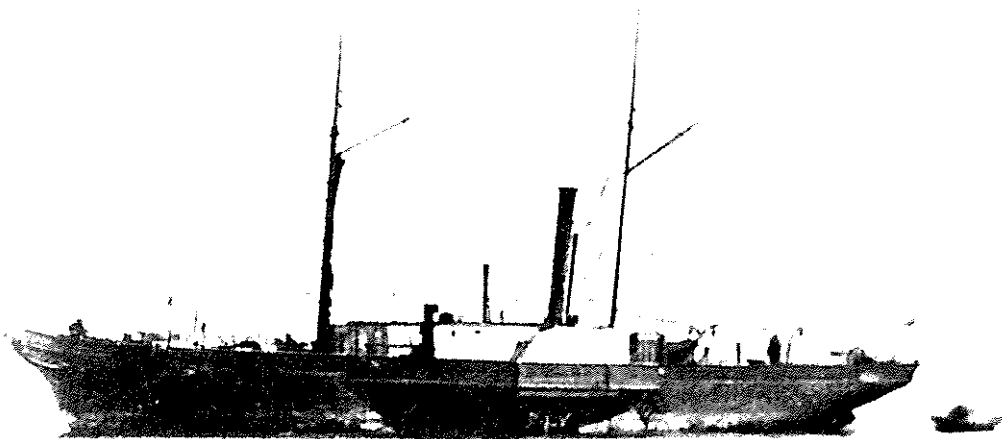
Nu kan der med Grund spørges om, hvad skulde alle de Konster til for at holde disse Øer med de meget forskellige Beboere, det nyttede jo ikke det minste. Jo, der var ald Aarsag til at holde Øerne for os, fordi at vi havde ald Grund til at vente, at Vestmagterne skulde intervenere – Landenes Sympathi, d.e. Frankrig og Englands Indbyggere havde danske Sympatier, og hvis der fra Vesten skulde ydes os Hjælp med Krigsmagt, vare Øerne med Listerdyb og de andre Indløb jo ubetalelige og derfor holdt Tydsken sig ogsaa til Østkysten med den sikre Retraitelinie sydpaa. Naa! Hjælp kom der jo ikke, men der var stedse Grund til at haabe, thi Diplomati var meget virksom og Rygter i gunstig Retning for os svirrede os bestandig om Øerne.

Imedens vi nu vare i Færd med at indrette os paa Føhr og de andre Pladser, viste det sig snart at vi nødvendigvis maatte have et⁸ Dampskib til at færde med og et Detachment Soldater i Land, imedens vi færdedes i Løbene med Kanonjollerne og der blev requireret et lætgaende Skib, ikke større end den kunde passere Løbene og dog i Stand til at gaa tilsøes. Vi fik Løfte paa Postdampskibet „Limfjorden“, som var i Fart paa Limfjordstederne til Aalborg, den skulde komme og medbringe Amunition og Soldater, og paa den ventede vi, imedens vi arbeidede paa Organisation.

Efter nogen Tids venten kom „Limfjorden“, men uden Soldater. Kaptainen, Andreassen hed han, en rigtig uvidende Person, han havde været Styrmand i Postfarten og det er ham, jeg omtalte den Gang, jeg var i Assens med det nybyggede Dampskib „Nyord“. Da var han vigtig nok, nu var A. vor Underlegne. En Dumrian var han, men kunde være meget komisk at høre paa i en Disput, han besad maaske ubevidst en drillende Komik, der ikke undlod at irritere Modstanderen. Hvorfor han ikke havde Soldaterne, var fordi, sagde han, „Jeg har Krudt ombord og de Fyre ryge Tobak og kan ikke kontrolleres, mindre komanderes af mig, og „Limfjorden“ er ikke en Damper til saamange Mand udenskjærs i Nordsøen“ – det sidste var der meget i, og følgelig vare vi lige nær.

En Dag (den 9. Marti 1864) var jeg i Færd med at indrette en større Evert, som vi til Ejerens største Glæde havde requireret som Logiskib, (jeg kan sige om mig selv, at jeg var meget virksom, men

8. Egl. står der „en“.

jeg kjendte jo ogsaa Eskadrillens Behov bedst fra Campagnen i 1861) kom Viborg til mig med Ordre til at møde hos Chefen, og der blev jeg beordret til at reise til Hovedkvarteret i Nørrejylland, hvor det nu var at finde, vistnok Nord for Limfjorden, med Begjæring om at faa den attraaede Soldatesche og at føre den til Hjerting, hvor Kapt. Hammer da vilde hente den med Dampskibet. Penge og en aaben Skrivelse til de civile og forøvrig ogsaa militaire Myn-digheder medgaves mig, og saa Farvel. En Krydsjagt gaves mig til Reisens første Del, siden kunde jeg selv requirere, hvad jeg behøvede – Lykke paa Reisen.

Ved Middagstid med faldende Vande tog jeg afsted og naaede til henimod Aften Listerdyb, hvor jeg skiftede Krydsfartøj; der fungerede jeg første Gang i mit Liv som Postmand. Eftersom Øerne af os vare erklærede i Beleiringstilstand, var den ordinaire Postgang ophørt, Krydsjagten havde faaet Posten bragt af en Baad og denne overgaves nu til mig, men da jeg intet videre fandt, som syn[t]es mig mistænkeligt, lod jeg det meste passere – det nemlig, som af fremmede Frimærker viste sig at være udenlandsk; nogle Breve adresserede til bekjendte Wyhlere gav jeg til Krydsjagten, der med den indgaaende Flod skyndte sig til Føhr. Min Krydsjagt skulde bruge den samme Flod nord efter til Fanø og afsted gik det igjen mod mørke Nat udenskjærs tilsøes efter Fanø.

Jeg slangede mig lidt paa en Bænk i Kahytten, men den mig nu uvante Bevægelse i det hoppende Fartøj gav mig daarlig Ro, mit Arbeides Beskaffenhed og hele Situationen gav mig saameget at tænke paa og drømme om, at Hvilen blev ringe og Søvnens endnu mindre. Kl. henved 3' Formiddag blev jeg purret ud, nu skulde jeg

„Limfjorden“, kaptajn Hammers kommando-skib ved operationerne i Vadehavet i 1864 ses her fotograferet i samme anledning. Preusserne bemægtigede sig ganske vist skibet, men det blev i 1865 tilbagekøbt af Postvæsenet, så det overlevede i mange år og ophuggedes først i 1887. Fotografi i privateje.

i Land – „jo, det er godt nok med den Landgang“, siger jeg til min civile Kolega, „Du, men hvor er Landet“, „Ja, endnu er der rigtig nok intet, men det kommer snart, faae dig nu lidt i Skrutten, en Kaffepuns“ (Brændevin og Kaffe blandede).

Det fik jeg jo, og saa i Baaden. De roede mig ind i en kogende Brænding, saadan tog det sig ud for mig i den mørke Nat, men det var Skummet, der stod om en Grund, der lige syntes dukket op af Havet, hvad den paa lidt nær ogsaa var – den var vel et hundre[de] Skridt i Omkreds.

Witt havde givet mig følgende Instruktion: „naar du kommer i Land paa Kjeldsand⁹ med højeste Flod, gaar du med Ebben efter Sønderho, hvis Lys du snart maa faa at se. Du kan komme Sønderho saa nær, at du kan raabe til dem, og der kommer nok en Dreng og henter dig. Farvel! Vi maa se at komme afsted inden vi staar paa Ebben.“ Iland paa Kjeldsand¹⁰ kom jeg paa Ryggen af en Krydsbengt og 10 Minutter efter var Krydseren ude af min Synskreds.

En hyggelig Situation, der stod jeg i dyb Nat og en kogende Sø rundt mig, men jeg var ikke nerveus og viste, at hvis Ebben løb naturlig var der ingen Fare. Var det hændet, hvad jo undertiden skér med stormende Veir af Vest, at Ebben ikke var løbet helt af, inden Floden kom, ja saa var Gesandten til Hovedkvarteret druknet, men det skete heldigvis for mig i det mindste ikke. Som Witt spaaede, ved Daggry saa jeg Lys i Nord eller saa omtrent, gik Fod for Fod og holdt Skridt med Ebben og kom ganske rigtig ind imod Sønderhoe just som det blev lyst. Nu var der fast Land helt over til Ribe, hvis Domkirkes vældige Masser skrallede i Vejret.

Jeg saa Drengene over paa Fanø, raabte, vinkede, men det varede en god Stund til endelig der kom en. „Hvorfor kom du ikke før“ praiede jeg. „Jou Hæ Løitenant, A se dem skou nok, men A trouede de hva Darum Dein. Aa han kvill o drill faa han skøller mæ fri Skjælling – hau A tint te de hva æ Løjtnant, hvor A kommen møj før“. (Den Dreng har jeg siden haft paa min Station som Kaptein paa en fix Skonnert.) Hans Begrundelse af sin Sendrægtighed fandt jeg mig ikke beføiet til at kritisere, men gav ham for ikke maaske at dele Skjæbne med Darum Degn (hvem véd, hvad der kan hænde en) en Mark og han ledte mig op til min Kolega i Krydsfarten, Tækker.

De tog vel imod mig og viste mig Bistand. Det var Skjærtorsdag Morgen, og alt var festlig og propert i Kolegas Hus. Der var to sande Skjønheder af Døtre, et Par søde smaa Pennevidskere af Børn, de lignede virkelig saadanne Nipsgjenstande i deres consequent gennemførte Fanødragt, syv Skjorter og Figurtrøie med Ravknapper i, tæt indbun[det]¹¹ Hoved i sribede Silketørklæder – samme Slag[s] Tørklæde i samme Farver brugtes over den ganske Ø og ere brugte i maaske tre Aarhundreder.

9. Egl. står der „Peter Meiers Sand“, men de to første ord er udstreget, og oven over står der Kjeldsand, saaledes at resultatet bliver „Kjeldsand Sand“. Hertil forfatterens note, der anfører at: „Der er flere Gange nævnet Peter Meiers Sand – skal være Kjeldsand.“

10. Igen er „Peter Meyers“ sand udstreget og ovenover er skrevet „Kjeldsand“.

11. Stavelsen mangler ved linieskift.

Efter Frokosten kom der Vogn, og gennem Øen, som forekom mig kun at være Sandklitter, kørte jeg til Nordby, hvor jeg var godt kjendt. Der lod jeg mig formumme, anlagde Voxdugskaskjet og civil Overfrakk[e], lod mine Uniformsknapper overtrække og lignede, som jeg attraaede, en Skipper.

Langt om sént fik vi Krydseren i Smaldyb vinket til os (ved at kippe med Toldflaget skal Krydseren stoppe for at høre Melding). Det var gamle Darum, der kom, han tog mig ombord og lovede at sætte mig i Land oppe i Hobugten, der bag Landtungen Skallingen strækker sig Nord op henimod Ringkjøbingsfjord og er ikke helt igj[en]nem seilbar, der gaar ingen Skibe derop, og følgelig var gamle Darum ei heller bekjendt langt op i Bugten; det stimlede ogsaa imod Aften og Ebbetiden og det varede da ei heller længe, førend D. sagde, „ja, nu vil jeg ikke længere, herinde ligger nogle Gaarde, og der vil jeg sætte Dem i Land, mere kan jeg ikke gjøre“, og just som vi berørte Landet, blev det tæt Taage, saa jeg ikke saa Hus for mig, men som Taage gjerne bringer Stille og det i Taage er meget lyt, hørte jeg snart Menneskestemmer; jeg raabte højt, men saa blev aldt tyst, hvilket var mig et Bevis paa, at jeg var hørt, og man lyttede efter flere Raab.

Der gik Hjulspor op i Landet, og disse fulgte jeg et Stykke hen og skimtede da Lys. Ha! Ha! tænkte jeg. Nu er vi der, raabte igjen, men fik ingen Svar – gik saa efter Lyset og kom til et stærk oplyst Hus, d.v.s. et Værelse var stærk oplyst, men Vinduet var behængt, og blev det mig snart klart, at det var en Ligstue. Jeg var jo fra Vestjylland og kjendte Skikken, at der er et Slags Gilde, naar den døde lægges paa Lit de Parade – heder det jo efter finere Tale – oho! saa er der dog Folk nær ved, tæn[te]¹² jeg og raabte igjen, jeg hørte Munlen af mange Stemmer og kaldte paany – „mon de et er æ Tydsker“, sagde en Kvinderøst sagte.

Jeg raabte Godaften paa jydsk, og saa kom endelig forsigtig en Mand frem – „vær et røj“ (ikke rød), sagde jeg paa mit Barndoms Maal, „jeg kommer ovre fra Fanø og skal videre, vil De vise mig til Sognefogeden.“ Saa fik Flokken Mod, det var ganske rigtig Qvinder de fleste; „her er nok Ligfærd“, sagde jeg, og vi kom saa i Snak.

Det var netop Sognefogeden i højst egen Person, der var kommet til mig, og jeg forklarede mig, hvem jeg var og hvorhen, jeg skulde, ligimiterede mig og requirered Vogn til Nymindegab. Det var nemlig min Agt at snige mig langs Vestsiden over Klitten til Ringkjøbing og videre langs Havsiden til Lemvig og over Fjorden til Hovedkvarteret. Jeg fik nu at vide, at Tydskerne stode kun i Højde med Skanderborg og at Posten kørte til Ringkjøbing af Chausséen. Jeg fastholdt alligevel min Mening at følge Havsiden, fordi om jeg skulde føre Soldaterne ad den Vej, jeg da kunde være noget kjendt.

12. Ved lineskift.

Vogn var der slet ikke at faae, mente Fogden. De vare alle tagne i Ægt helt til Kolding til Preuserne. Der var altsaa ingen Udsigt til at de vilde anderkjende mig som berettiget Requisitent, men Guldnøglen oplukker enhver Laas og jeg kjendte mine Pappenhejmer. „Jeg skal nok betale en ordentlig Vognleje, men Vogn skal jeg have, i Morgen taler jeg med Kronprinsen (Jeg vidste, at han fulgte General Hege[r]mans Korps) og skal da berette om de ere flinke til at hjælpe mig.“ „Ja! aa jem! A skal prøve, væ saa Gue aa kom in aa, for sæ nouet at Løv, saa ska A skik Bøj om“ – og medens jeg fik noget at leve af, formodentlig af Gildemaden, gjorde Fogden saadan Anstalt, at der holdt en Vogn for Døren inden kort Tid, Maden kostede intet.

Vi bleve enige om 5 Rdl, men jeg sagde sex Rdl., hvis De er hurtig, men fyld nu lidt Halm i Vognen, thi det er 36 Timer siden, jeg sov og har været paa Søen den meste Tid, og det gjorde de, pakkede mig ind i Tæpper – og saa ved jeg ikke mere, end at vi henad Morgenstunden holdt ved en Kro, som Manden sagde var Nymindegab Kro, og det var det.

Nu var jeg altsaa i min Barndomsegn, men det var ikke den Kro og det Toldhus, hvor jeg legede som Purk. Gabet var forlængst gaaet hen over det og tilbage igjen, thi det er Miseren ved alle Vestkyst Løb, de flytte sig idelig forarsaget ved at Vestenstormens Bølgeslag kaster Sandet op som en Vold stundom, Landet tørrer og fyger værre end Sne og fylder Løbene, men Indvandet vil ud og skjærer sig Løb igjen, men ikke hvor det Løb før, og saalænge Teknikken ikke tager fat og med store Bekostninger og med stor Kløgt ved Stenværker gjør Løbene stabile, bliver der ingen Udvikling af Skibsfarten og Storfiskeri fra disse Fjorde. Nutiden, 1902, synes at begribe det,¹³ 1864 var der vel enkelte, som tænkte det, men Udsigt til Vandbygningsarbeide i den Agt var der aldeles ikke; men til min Reise igjen.

Mere end Hammers Breve gavnede det min Reise, at mine Barndomserindringer altid har staaet saa levende for mig, at Personer, Stednavne, Krøniker og Øgenavne har jeg aldrig glemt. Jeg pratede frisk væk med Jyderne ved Nymindegab (er det noget, Jyden lider, er det en Pasiar om hans Egn – Hjemmen, som de kalder det) og ¼ Time efter, var jeg omringet af en pæn lille Flok, som vilde vide, hvor jeg kom fra, hvor jeg skulde hen.

Da jeg saa spurgte om den og den Person endnu var levende, bleve de helt Konversable og en Morlille, der gik ved Stok, blev helt rørt, da hun hørte, at jeg var Slægtning af Hofgaard, der i mange Aar var Kontrolør ved Nymindegab. „Aa! han æ jen af Rasmussens Bøn (Børn) fra Ringkjøbing, A haar væt Spinpieg (Spindepige) ve hans Muer (Moder) men ær et da bette Fut, han er ret bleven stuer og fornem, Jøsses! Jøsses!“ o.s.v. Resultatet var, at jeg

13. Egl. står der „den“.

fik mindst 10 Indbydelser til at komme med hjem, men det passede mig ikke i min diplomatiske Sendelse, derimod passede det, at en gammel Skolekammerat fra Ringkjøbing, Mads Siversen, som senere blev min Skibskammerat og i Krigen 1850 var Krigskammerat, kom tilstæde. Nu var han Skipper paa eget Skib og Boelsmand i Henne og var strax tilrede til at færgе mig over Gabet og følge mig til Bjerregaard.

Om Bjerregaard og dets Ejer, Iver Hejde, som var Herremand og Rorsbetjent – senere Toldbetjent, har jeg vist talt i Begyndelsen af disse Optegnelser. Gaarden med sit udstrakte Forstrand, hvor 100 af Strandinger har fundet Sted, Hejde og Famillie, de snu- nigste Folk i mange Miles Omkreds, min Onkels Colega, Ltn. Jansen, af hvis grovkornede Gemytlighed der gik store Frasagn – Alt det var nok værd at ofre nogle Sider paa (hvis jeg ikke alt har gjort det), men da jeg er i Kgl. Sendelse,¹⁴ maa jeg snige mig videre som Ordren jo lyder paa og se at finde den Komanderende General eller Generalkomandoen, og parere vi følgelig Ordre og reiser videre (i Bogen).

Paa Bjerregaard var endnu etableret en Toldpost, en Strandkontrollør Lange, troer jeg han hed, modtog mig temmelig brydsk, forekom det mig; men maaske var han kun Morgengnaven, thi han skaffede mig Vogn til min videre Befordring ad Klitten og bød mig ogsaa en Forfriskning og en Time senere sneglde jeg paa en Fjælevogn i Sandet langs Fjorden nord paa. Min snaksomme Kjørefatter havde god Tid til at fortælle mig, at Originalen Ivar Hejde var død og at der fra Gaarden var skiftet 7 Gaardslodder og at hver af de snurige Pigebørn havde en Mand og Jordlod, og at der endnu var en Masse Jordlodder at pille fra Bjerregaard uden at den kjendelig vilde forringes. Naal Gaardslodderne vare vel derefter – Qvantiteten var stor nok, men Qvaliteten derefter.

Da vi havde aget en god Stund og slidt os en Mil eller halvanden, kom vi til en Samling Huse, hvor der skulle bedes, og vi tog jo ind et Sted, hvor gammelmuer (Bedstemoderen) jo ogsaa viste god Besked med min Familie. Hendes Barnebarn, en rask ung Fisker af hvis Snit jeg strax fandt ud, at han var af Ulkeæt og ganske rigtig, han havde været med „Galathea“ i 46-47 Jorden rundt. Med ham holdt jeg Raad om, at det var bedst, jeg saa at naae Ringkjøbing tilsøes, han var villig til at sætte mig over. Vejen tillands over Holmsland var endnu 5-6 Mil. Der var ikke megen Luft, og den der var, ikke god, men vi gik paa og roede og sejlede og manøvrede saadan, at vi naaede Ringkjøbing henad Eftermiddagen i god Tid til at gaa med Deligensen Nord efter.

Jeg havde faaet at vide, at Fjenden stod i Højde med Skanderborg og Vejen Nord efter følgelig var fri. Den danske Hærafdeling under General Hegerman-Lindenkrone var gaaet over Limfjorden

14. Egl. står der „Sendelser“.

og maatte søges paa Mors. Altsaa derhen skulde jeg. Det kan nok være, at min Ankomst blev bemærket i [min]¹⁵ Fødeby, ½ Time efter min Ankomst fik jeg Besøg af fhv. Toldassistent Børge Thorlacius paa Gjestgivergaarden, hvor jeg var taget ind og blev efter alle Kunstens Regler intervivet og interPELLeret.

Stakkels Thorlacius, han saa sølle ud baade i Klæder og Gestalt, sit Dannebrogshaand havde han faaet paa for at imponere lidt. Jeg tænkte paa min Barndomstid, da han, Sønnen af de fine Forældre, var en af Byens Løver, og der tilsyneladende laa en smuk Embedsbane for ham. Han var blevet svag, lidende af Sten og havde vegeteret en Del Aar som Strandkontrollørovre paa Klitten, havde saa taget Afsked med en ussel Pension og drevet Gartneri i Ringkjøbing, nu var han efter eget Sigende saa svag, at han intet kunde bestille.

Det var dog en stor Glæde for ham, at han, der før altid fungerede som Byens 1st Sprøite, igjen havde en Dag, da han kunde fortælle, og da jeg senere gik ind i hans Barndomshjem, der hvor vi Børn saa tidt vare bedte til Gjæst, nu Bolig for By- og Herredsfogeden, saae jeg gamle Børge som Midtpunkt i en Borgerforsamling ivrig gesticulerende og fortællende, familiær nikkede han hen til mig og raabte Hurrah for det Byesbarn (mig), der som et Sendebud fra en af Forsvarets tapreste (Kapt. Hammer) til Hærens Øverstkommanderende nu passerede Byen. Jo, det var en deilig incognito Reise den, jeg foretog mig – jeg skulde sneget mig langs Kysten, hvad jeg jo ogsaa havde gjort, men da jeg som før fortalt havde været nødt til at fortælle mit Ærinde til forskjellige for hurtigt at fremme min Reise, var det, jeg reiste for, blevet bralret ud.

Naa! det gjorde ikke stort, thi da Rygtet altid overdriver, slog det ogsaa dennegang til. Fjenden var, som vi senere fik Vished om, tilbragt den Meddelelse, at et dansk Regiment var langs Kysten draget til Føhr, hvorfor der eiheller i flere Maaneder blev foretaget noget imod Øerne – 1 Fjer bliver let til 7 Høns og hundrede Mand til et Regiment.

Byens Politimester hed saavidt jeg husker Leuning og tiltalte mig slet ikke. Jeg husker, at han omtalte Generalmajor Hegerman Lindenkrone hél ringeagtende og gjengav den tarvelige Vittighed fra Rendestensblade, der kaldte He[ge]rman Lindenkrone for Ingenmand Pindekone og døbte ham om til General Baglæns i Modsætning til den østerrigske General, der hed Gablens. Lindenkrone maatte jo desværre være nødt til at avancere baglæns – med to Stormagters Hærmasser foran sig skulde han tilvisse ingen store Seire tilkjempe sig. I strategisk Henseende var der vist intet at sige paa det jydsk Armekorps Tilbagetog. Fjenden bevægede sig med stor Sindighed op igjennem Jylland.

De faae Timer, jeg tilbragte i min Fødeby vare meget bevægede. Vi vare endnu ikke glemte, skjøndt 30 Aar vare forløbne siden

15. Ordet glemt ved sideskift.

mine Forældre forlode Byen, og mange kom og vilde tale med mig. Der var Familien Holby, i hvis Hus jeg næsten blev slæbt ind og med dem var jeg besvovret, hvad de rigtignok ikke selv viste. Der var gamle Niels Hollænder, Rorskarlen og gamle David Russer, alle var de efter mig, og jeg maatte retirere for at komme med Deligencen Nord efter Kl. 10 om Aftenen, og med den rullede jeg til Holstebro og videre med en anden ditto i Nattens Mulm og Mørke til Skive, hvor jeg havnede træt og sulten i en Gjæstgivergaard hen paa Morgenstunden.

Om Formiddagen kørte jeg med Posten ned til Glyngøre, der hvor nu Dampfærgeren gaar over til Nykjøbing, hvad Færgen de den Gang brugte har jeg glemt, men da der færgedes Vogne og Heste over, var den vel som nutildags til at trække over. Vi kørte et lille Stykke paa Morsøiden og kom til Nykjøbing, hvor ganske rigtig Hovedkvarteret var. I den korte Tid, det varede inden jeg kom dertil, havde jeg alt truffet Bekjendte imellem 1st Regiments Soldater.

Der saae broget ud i den Stad Nykjøbing, det vrimlede selvfølgelig af Militair i alle Vaabenarter. Da jeg meldte mig hos Adjutanten, saae han forundret paa mig. „Hvad, har Kaptl. Hammer ikke faaet det Mandskab af 11 Btl. Neil! det er jo sandt. De kom jo tilbage igjen – hvordan vil De faa dem til Fanø uden Skib.“ „Jo, det skal jeg nok, vi gaa langs Klitten, om behøves, saa henter Kpt. Hammer os nok der.“ „Nuvel, De skal faa Folkene, de ligge paa Thyholm, nu skal Ordren til Ritmester Moe, som er den Højestkommanderende i Thy, blive udfærdiget. Hvorlænge har De reist og af hvad Vej.“ „Det er paa 3de Døgn, og jeg har reist paa Land og over Søe, som det har kunnet træffe, jeg har været paa Klitten for at se Leilighed an, og det gaar nok.“ „Trænger De til noget.“ „Ja, lidt Føde skulde jeg gjerne have, men jeg er parat om ½ Time.“ „Lykke paa Reisen sagde han.“

Der kom en ung Officier ind, „det er en af Hammers Officiarer“, sagde Stabschefen, og paa den Maade, han hilste den unge Leutenant, kunde jeg vide, at det var Hns. Kgl. Højhed Kronprindsen. Det forekom mig, at Prindsen vilde talt med mig, men da Stabschefen forelagte ham noget og jeg jo foreløbig var affærdiget, trak jeg mig tilbage og søgte Gjestestuen, hvor baade Officiere og Menige sad ved Bordene og de begloede den fornummede Person, der havde været hos Stabschefen og ventede Instruxer. De holdt mig selvfølgelig for en Spion.

Den Dag spiste jeg for 1st Gang Limfjordsøsters og store og gode vare de – næsten for store, man maatte formelig bide dem over og det kan jeg ikke lide. Naa! den Skavank lider de gode Dyr vist ikke længere af og nu er de nok ikke længer for Smaafolk. Jeg glemmer vist, at jeg den Gang ikke var af Smaafolk, en Afsending

til Hovedkvarteret, der forhandlede med en af Hærens Stabschefer. Respekt, om jeg maa bede og akkurat ½ Time efter stillede jeg igen i Stabskvarteret, hvor mine Ordre var udfærdigede.

Jeg [havde]¹⁶ ufortøvet at begive mig over Hesterodde og Jegindø til Thyholm, der at opsøge Ritmester Moe, overgive ham Ordren og modtage det Detachment Fodfolk, der under Secl. Uldals Kommando var bestemt til Hjælp for den maritime Styrke paa Fanø og dernæst føre denne Styrke til sin Bestemmelsestet paa bedste Maade og efter mit bedste Skjøn o.s.v.

„Hvordan kommer jeg til Thyholm og hvor er Hesterodde“, spurgte jeg. „Aa! der holder jo Vogne nok paa Pladsen, tag hvilken, De vil. Hr. Adjutant, vær Ltn. Rasmussen behjælpelig. Farvel!!!“ Naa, jeg kunde altsaa indsee, at der var etableret en Linie langs ad Limfjordens Nordside og gik paa den igen. Vi fandt snart i Vognparken en godt udseende Befordring med en ung Kusk og to unge Heste. Adjutanten kommanderede Kusk[en], „De har at kjøre den Hr. Officier til et Sted – som jeg har glemt – hvor De melder Dem hos Sognefogden, der skaffer videre Befordring til Færgestedet Hesterodde,“ et Haandtryk, „Lykke paa Reisen, Farvel“ – og videre gik det paa Eventyr.

Jeg smagte lidt paa den Besked, at der skulde skiftes, det mørkede alt, og faa Sognebenet i Arbeide med at skaffe Vogn, det vidste jeg kunde [have]¹⁷ lange Udsigter. Jeg besluttede at intrigere, jeg selv Jyde, viste, hvorledes Jyder skulle tages. „Det er vel et sølle Arbeid for Bæsterne med den Egtkjørsel,“ begyndte jeg. „Jo ret en sølle Handel,“ svarede Kusken. „No Haar A wæt i Bøjen i fi Dau aa hollen oo Torve den majet Ti, Aa i Maaren skal A te en igjen – jo ret en sølle Handel.“ „Ja, hør nu Kusk. Nu kan De kjøre mig til Hesterodde og saa giver jeg dig Lov til at være fri i otte Dage.“ „Aa! De skal da ret hau Tak for saa, saa skal snaar ræk frem, mi Faar, buer der tæt ve, saa blyver A i mi Hjemmen i Nat, det var ret en gude Ting, hyp, ka i no løv et bette Kuen,“ og paa den Maade kom jeg i skikkelig Tid til Færgestedet Hester eller Hesterodde, et Sted, hvis Tilværelse jeg aldrig havde anet. – Nu ser jeg af Fartplanerne, at Limfjordsdamperne stopper der og der er Poststation, den Gang var der en lille Brændevinskro, hvor en Korporal sad og bredede sig i sin Vælde som Vagtkomandør.

Jeg meldte mig pligtskyldigst til Hr. Vognkomandøren og spurgte om videre Befordring af Thyholm til. „Ja! Det vil jeg først undersøge, hvad og hvem er De“ o.s.v. Naa! det var vel hans Pligt og hvad han var sadt til at paase, men det var en højst snurrig Forandring, det skete med hans Væsen, da jeg legitimerede mig som sendt fra Stabskvarteret og betegnede som Officier.

Der havde nok været noget Vrøvl om Hestesmuglere. (Det var forbudt at føre Heste syd paa,) og jeg ved ikke af hvad Aarsag, at

16. Ordet glemt ved sideskift.

17. Ordet glemt ved linieskift.

Vagtsfolkene fik ud, at jeg var en af disse og havde ondt i Vente – „det er godt nok til ham“, hørte jeg en Infanterist sige, „han sku kanske føre Heste te Tyskerne“ – mit Ansigt har vel seet ud til Al-lehaande, naa! det Spørgsmaal fik jeg ikke rede paa, mit Ophold blev meget kort og selveste Vagtkommandøren ledsagede mig ned til Fjorden, hvor jeg i den dybeste Mørke kunde skjelne Omridsene af en stor Kaag (saa kaldes de større Fladbaade i Østjylland), der stod to frysende Bønder, som skulde være Rorkarle og jeg steg ind og vi stødte fra Land.

Det blev mig strax klart, at mit Mandskab ikke var fuldbefarent, thi det var nogle løjerlige Bevægelser, de udførte med Aarrerne. Baaden dreiede og svaiede igjennem de fleste Kompasstreger, heldigvis kunde vi endnu skimte det Land, vi havde forladt, men jeg havde ingen Anelse om, hvor det laae, vi skulde til. „Hvordan er det dog De roer“, spurgte jeg. „Ja, A ka et roe“ tilstod den ene Karl ligefrem, „naa, kom med Aaren da; men De kan vel roe“, spurgte jeg den Anden. „A æ er et gued te ed“, det var deilig, der drev vi ved Midnatstid i ravende Mulm og Mørke paa Limfjorden – „er der langt til Jegindø“, spurgte jeg, „aa enu et bette Stød;“ naa, saa frem, jeg roede snart paa den ene og snart paa den anden Side og inden ret længe naaede vi det forjættede Land, Jegindø sagde mine Gutter, det var, og jeg sprang iland.

Gud bedre det, jeg faldt over Tuer og jeg plumbede i Huller og det var ligefrem et frelsende Væsen, den Gendarm, der sadte mig sin Karabin for Brystet med et tor[d]nende „holdt! Feltraab“, „Ja, hvem der bare havde et, skulde da saa gjerne given Dem et, men Oberst Stjernholm glemte at give mig et, og det jeg sidst hørte, duer vel ikke her.“ „Hvem Fanden er De Mand, og kommer De fra Stabskvarteret.“ „Ja, tag De mig kun gladelig til Fange og før mig til Vagten, ser jeg ret er De vist Toldgendarm og saa er vi Kole-gaer. Jeg skal forresten til Tyholm til Ritmester Moe.“

Naa, saa gik vi i ald Venskabelighed til Øens Vestside, hvor der var Piketvagt og der klarede jeg for mig og blev anvist en Færge til Tambohus Kroen paa Thyholm. Der forlangte jeg strax Vogn til Hvidbjerg Præstegaard, hvor Ritmesteren laae i Kvarter. Det blev mig forsikret, at Vogn ikke var at faa og det eiheller kunde nytte at komme der paa den Tid.

Jeg fandt dette rimelig og da jeg trængte i højeste Grad til Hvile, fik jeg en Seng i et Udhus. Huset var jo hel fuldstuvet af Soldater, Intendanttuurfolk og Gud ved af hvem flere. Den Mand, der havde med Ægtvæsenet at gjøre, havde lovet at Kl. 4 Morgen skulde der være Vogn for Døren og i Tillid til dette Løfte sov jeg ind, men havde en højst urolig Nat. Jeg havde vist Haluci[n]ationer eller i alt Fald stærke Drømme, og jeg hørte svære Lyd[e] og Allarm. Jeg kom efter, at ved Siden af mit Rum var der opstaldet en Stud eller

Tyr eller andet Uhyre. Naa! det lod jeg mig ikke afficiere af, men galt blev det saadan ved Totiden, thi da faldt Huset ned, troede jeg og raabte „Halløi, hvad F.... er dog det.“ En Mand kom snart med en Løgte og stod ikke Bæstet der med et Par lange Horn to Alen fra min Seng – den havde maaske følt sig incomoderet i sit logi, gjort Oprør og kommet til at støde Væggen ind til Naboens – heldigvis for mig i det minste, stod min Seng ved den anden Væg.

Naa, paa Søvn var der ikke at tænke, jeg stod op og fik en god Frokost og Kl. 4 rullede jeg afsted efter Hvidbjerg Præstegaard. Paa Vejen dertil fik vi en Soldat med Kone og Barn op at kjøre, han var af 11 Btl. eller Regiment og var blevet inqvarteret i sit eget Hjem – sjældent Held. Hen paa Morgenstunden kom jeg til Præstegaarden, men Hr. Ritmesteren var naturligvis ikke paa Støvlerne endnu.

Jeg blev yderst venlig modtaget og beværtet og her blev jeg igjen omskabt til en Søofficer, nu var jo Rollen som snigende Sen-debud udspillet. Nu skulde jeg være Fører for henved 100 Mand Infanteri og have en Leutenant under mig. Præstens Datter, en særdeles venlig Dame, viste mig hen i Kirken, hvor i sin Tid det blodige Drama med Ridder Glob og hans Frænde den Børglum Bisp var blevet udspillet.¹⁸ Kirken saa forøvrig saa nymalet og fre-delig ud, at man havde ondt ved at tænke sig den som Pladsen for et af de frygteligste Schener i den danske Middelalders Historie.

I Løbet af nogle Timer vare Soldaterne samlede fra Thyholms forskellige Kvarterer, hvor de havde haft gode Dage og udhvilet sig efter Toget fra Dannevirke. De vare under Ltn Ulldals Kommando, marcherede ned til Ottosund, hvorhen jeg kjørte med Hr. Ritmester Moe. Denne, en Mand paa ca 40 Aar var en behagelig Mand og meget høffig imod mig, han var Eschadronschef og hans Eaquadron havde haft det Held og Æren af en smuk Affaire. I Midtjylland var en Afdeling Tydske draget ud paa Brandskatning, som med et mildere Udtryk kaldte at fouragere, og de havde medtaget en vis Magenti, Politifuldmegtig til at anvise sig Autoriteter og Sognefogder etc. etc. Magenti havde med stor Snildhed og Fare faaet en Seddel afsendt til et Sted, hvor han viste, at Moe Esquadren eller en Del af den laae; om Natten var en Deling af den under en Ltn. Sauerbreys Anførsel brudt op, havde angrebet Expeditionen og fanget den Styrke, der dækkede Fourageringsexpeditionen. Det var en af denne sørgelige Krigs Lyspunkter.¹⁹

Da vi kom til Ottosund blæste det en haard Storm og Færgefolkene vilde ikke sætte os over. Jeg gjorde Vrøvl, vi skal over, ingen Snak, „Ja! hva, Naa!“ – og saa gik det i en Uendelighed fra Thyboerne, „hvem ska ro“ o.s.v. Nu laae der en norsk Jagt ved Broen, som saa mig ud til at være passelig Ballastet. „Vi tager Jagten der“, siger jeg, „den tager Halvdelen“, men Nordmanden stod selv og

18. Bispem var Oluf Glob, der efter 8 års misregimente i 1260 blev dræbt af sin brodersøn, Jens Glob.

19. Hændelsen synes at have været model for et afsnit med et lignende hændelsesforløb i en roman af Sophus Bauditz, *Kroniker fra Garnisonsbyen*, udk. 1892.

hørte paa Underhandlingerne – han ombord, hejste sit norske Flag, og Fanden hakke sig var han paa norsk Grund og ingen skulde komandere Skuda hans uden han sjelf.

„Naa! Naa! smaa Slag“, sagde jeg, „lad nu kun Gutterne tage to Reb i Storseil, saa kommer vi nok til Rette – og saa farer vi over under norsk Flag – hvad vil De have i Færgeløn, men hurtig Mand, for ellers bedager Vejret sig og saa ror Jyden Far.“ „Ja, hvad mener Leutenanten om 50 Rdl“, „jeg mener at det er formeget, men havde De været lidt mere villig, saa havde jeg alligevel fragtet Dem, men nu er det [det] samme“ – jeg havde nemlig seet en stor Færgekog komme ovre fra Sydsiden, som med Lethed roedes over.

Saa saare den ankom, tog jeg Komandoen, 40 Mand lod jeg gaa ned i Kogen, 30 i den mindre, der var paa Nordsiden, og de skrede rask over. Resten, nemlig Ltn. Uldal og jeg, nogle Oppaser og lidt Bagage, vi gik i en Fladbaad, og saa hyrede jeg norske Skipperen og Gutten hans som Rorkarle og i en Snup vare vi over Ottosund (hvor nu Dampfærgeren gaar) og norske Skipperen gav os et Hurrah for de 5 Daler, jeg højmodig tilstod ham.

Vi var nu igjen i Fjendens Land i den af Tydskerne ocuperede Del af Nørrejylland. Pinen kaldes den Kro og Færgegaard, der paa Odens Spids har været et Gjestehjem for de mange Slægter, der i Aarhundreder er færget over til og fra Thy – dets uhygelige Navn er velfortjent, thi det maae have været pineterende stunder i Ugevis at ligge der og vente på Overfart, naar Storm og Isgang rasede og i ældre Tider har vel Kroen paa andre Maader været et Pinested for Folk, der vare godt vandte.

For mig var Stedet velkjendt, 20 Aar før den Tid, jeg nu skriver om, var jeg der med Tonbo, som da var forlovet med min Søster Sigfride. Han var da Contoirist paa Byfogedkontoi-ret i Lemvig – og vi var ude at syne Sildevaad eller mulig var det Aalevaad, hvis Maskestørrelse var under Statens Kontrol (en meget fornuftig Lov af højsalig Kong Fr. d. 5te og som burde hævdes nu om Tide[r]). I 1850 var jeg der med Kanonbaadene, da vi gik til Vestkysten, og jeg har vist omtalt det i disse Optegnelser. Nu var jeg der for 3de Gang og betroet Førelsen af et Detachment.

Naa! Tiderne skifte jo. Det var fra dette Punkt, at Herremanden Hase foretog sit Helteridt over Sundet for at holde sit Ord til sin Svoger, Ridder Glob og mødte ham i Hvidbjerg Kirke den Jule-nat, da han holdt Dom over Bispen fra Børglum, men hans tapre Svende, de bleve i Sundet. Et gammelt Sagn fortæller, at den tydske Keiser Otto, der krigede i Jylland, da han kom til Sundet og idelig fandt sig hæmmet i sin Marsch af Vand, ærgerlig kastede sit Sværd i Sundet og derfor blev det kaldet Ottosund, men dette er Fabel, det skulde rigtigst hede Oddesund efter den lange Odde, der skydder sig i NO over imod Thyholm – og saa gaar vi videre.

Nørre Vosborg, hvor den i offentligheden meget kendte etatsråd Tang residerede. Hovedbygningen er i sin kerne en relativt beskednen længe i to stokværk, opført i 1500-tallet. Men med de øvrige bygninger samt haver er der tale om et stort anlæg, som etatsråden med stor energi og bekostning havde indrettet. Som man vil erfare af det følgende, fik SWR desværre ikke hilst på ham, fordi han ikke var hjemme. Det kan man ærgre sig over. Men der var ingen mangel på beværtningen, som de hjemmевærende familiemedlemmer sørgede for. (Trap 2. udg.)

Ved Pinen holdt en hel Vognpark, der hurtig var requireret og var tilrede for os og snart kom vi til Vogns og kørte hele Tiden klods ved Fjorden til Lemvig, hvorhen vi ankom henad ni Tiden. I Lemvig havde vore Soldater alt været en Gang med Dampskibet „Limfjorden“, hvis Kaptain ikke turde tage dem paa Nordsøen – og var jo Grunden til min Sendelse, men mig havde jo ingen seet, og min Undergivne, Hr. Lt. Uldal var ikke helt fri for – syntes mig – at ville ignorere mig lidt. Autoriteterne, Byfoged etc. vare jo komne til og han førte jo Ordet.

Jeg traadte til, og han var saa venlig, nedladende, havde jeg nær sagt, at forestille mig som Reserveleutenant Rasmussen, hvad dog næppe imponerede dem; men da jeg saa tog Ordet og bad Dhrr. sige mig, hvor jeg kunde træffe Hr. Politimesteren, traadte denne Herre frem, og saa førte jeg Palaveren. „Vil Hr. Politimesteren behage at lade vedkommende anvise Qvarterer for Soldateschen og vi to Officierer samt træffe Anstalter til at vi i Morgen tidlig til Vogns kan afgaa Syd efter. Jeg antager, at vi maa skifte Vogne en Gang eller to, saaledes at vi ikke sinkes i vor Marsch. Eftersom Landevejen jo er fri, tager vi den Vej.“ Saa forhandlede vi lidt sammen, og det blev bestemt saaledes, at vi skulde skifte Vogne ved Nørre Vosborg – og saa gik vi i Qvarter begge vi Leutenanter hos Politimesteren.

Da vi stode paa Torvet bemærkede jeg Lejlighedsvis, „derinde i Kirken er jeg blevet konfirmeret“, og det blev jo hørt af den omgivende lyttende Skare – „hvem mon ed er, A hørt te di

kaaldt ham Ltn. Rasmussen,“ sagde en, „tøt A ed et nok te A sku kinn ham, de æ d.g. mig Sophus, ham vi gik te Skuel mæ“. Da jeg ikke kjendte Taleren, vilde jeg ikke blande mig i Snakken, men da en gammel rokkende Sømand kom til, gik jeg hen til ham og sagde, „Goddag Søren Christensen. Tak for sidst“, „Hvor F. var det“, „Det var ombord i „Gefion“ Skjærtorsdag 1849“, „Naa, saa ogsaa Tak for sidst, men jeg kjender Dem ikke Hr. Ltn.“, og stram Honeur, „Husker du ikke Sophus Rasmussen“, „Næi æ ed dei“, „Ja undskyld“.

Naa, saa var jo min Indenditet som Byesbarn en Kjendsgjerning og saa rystede [jeg]²⁰ Hænder med den halve By, indtil Hr. Politimesteren erklærede, at Soupeeren aldeles ikke kunde vente længer, og jeg skulde tidlig op næste Morgen. Naturligvis bleve vi meget fint beværtede og Naadigfruen og Frøkene[en] og Frøkenens Veninder vare alle meget amable, men Skam faa di[g], var Udal ikke meget mere i Velten end jeg – naa, han var nu ogsaa en rød Fyr med et farlig Par Øjne og yndige Knebelsbarter, og de havde hurtig fundet ud af, at jeg kun var et gift Stykke Mandfolk, der tilmed snakkede med Herren om Qvarter og Vogn og sligt kjedelig Vrøvl; ogsaa med Værelse blev jeg forfordelt, thi Kolega Landkrabbe fik det fine Gjæstekammer ved Siden af Salen, men Matrosen maatte over Loftet til et forresten yderst propert Værelse med en Seng, aa saa deilig – Ja, jeg havde visselig ingen Grund til Klage, flinke Folk vare de tilbunds.

Næste Morgen igjen paa Vogn ad Ringkjøbing til og det var et deiligt Vejr og en yderst behagelig Tour. Paa Stolevognen, der hvor vi Leutenanter var, gik det munter til, Udal var et behageligt Menneske, der interesserede sig for Egnen, og da jeg kjendte ald Ting paa Vejen fra mine Barndomsdage gik Pasiaren livlig imellem os. Udal var Haandværker, det vil sige lært som Tømrer, men havde studeret og kaldte sig Arkitekt. Han var dygtig til at tegne og hver Kirke, vi passerede og der var en Smule véd, antikt eller andet, var tegnet i en Snup.

Efter Krigen blev han Arkitekt i Randers og Kirkebygninger og Kirkers Restaurering blev hans Specialitet. Udal var af fin Familie, en Søster var gift med Amtmand Cederfeldt de Simonsen i Nyborg. U. Bestefader var den ulykkelige Dronning Caroline Mathildes Forsvarer i hendes Proces. Udal boer endnu i Randers er jo blevet distanceret af yngre, men er en agtet Mand, der er afholdt af alle – selv af sine Konkurrenter. Randers Byes Udvikling og dens Historie har ligget ham stærkt paa Sinde, og han har skrevet meget gode Ting om Byens Anliggender i For og Nutid.

Efter Programmet svingede vi ved Middagstid ind paa den gamle Gaard Nørrevosborg tæt ved Nissumfjord. Ejeren, den bekjendte gemytlige Etatsraad Tang var ikke hjemme, og det var vist godt, thi han var bekjendt for ikke at slippe sine Gjæster i Hast. 20. Ved lineskift.

Modtagelsen var aldeles storartet, paa den høje brede Trappe stod den stadselig gamle Frue og hendes Datter festklædt. Forvalter og Gartner og andre fornemme Tjenere med Dannebrogssløifer toge imod og viste tilrette og i Rodemarsch gik hele Styrken op ad Trappen ind i Riddersalen, hvor et uhyre Bord stod dækket, Menuen, Suppe og Kalvesteg, og vi bleve uhyre gjæstfri beværtede. En gammel Præst, Hr. Tang, Broder til Godsejeren talte og bad saa inderlig kjøndt, og aldt imedens mødte Vognene til Viderebefordringen og saa gik det til Ringkjøbing.

Det var henimod Aften, at vi naaede min Fødeby, men dog saa lyst, at en stor Folkeskare var draget os i Møde; mig havde det været en stor Glæde at se, hvorledes Egnen var kommet op siden mine Barneaar og Læredrengeaar, thi min Læser vil mindes, at jeg næsten et Aar havde været i Malerlære hos Mester Niels Storbjerg Jørgensen; den Gang var der uden for Byen en stor sort Mose og et Engdrag og tæt ind imod Byen sandet Bakkedrag med oprevne Skrænter. Mosen var nu afdrainet og aldt saa smilende, velordnet ud. Bakkeskrænten (Trapskaaret kaldet) var tilplantet og i god Fremvæxt.

Iblandt Mængden bemærkede jeg strax Jørgensen, der var meget venlig og høflig, og kraftig istemte de Huraher; naar jeg flere Gange har omtalt den Festlighed, hvormed vi overalt modtoges, maa jeg bede erindret, at det aldeles ikke var min Person, man vilde hædre. Nei! det var Soldaterne af 11. Regiment, der saa tappert havde kjæmpet ved Sankelmark og Vejle, som man med god Grund gav Huraher; at jeg var Byesbarn baade af Ringkjøbing og Lemvig og jevnvoxen og kjendt af de fleste, som nu levede Livet, gjorde jo ikke Venligheden mindre, endelig var det saare vitterlig for hele Vrimlen, at Sophus, der løb fra Niels Storbjerg[s] Malerbøtte, nu var Øverstkommanderende for Soldatesqen, det fandt Gadepublikummet jo var en Sjou Ting, men jeg troer ikke at det hævede mig i Baumondens Øine, thi jeg bemærkede godt at adskillige Frøkener af mit Bekjendtskab fra Fanø i 1861, holdt sig i Baggrunden. Naa, det gjorde mig Ingenting.

Jeg skulde haft Kvarter hos Konsul Husted og jeg spiste til Aften der, men hvad Grunden nu var, havde han taget Logi til mig paa Hotellet ligeoverfor. Naa! Kvarteret var godt nok. Min Ordre var som Dagen før i Lemvig. Afmarch til Vogns tidlig Morgen. Det var aftalt med Aautoritetern[e],²¹ at der var blevet sendt Speidere ud, for om noget tydsk Streifkorps eller Fouragekorps skulde være i Egnen, vi da i Tide kunde blive underrettet. Det havde været min Plan fra Ringkjøbing at gaae langs Klitten til Nymindegab, derfra gaa over Gabet og igjennem Klitten til Skallingen overfor Fanø, men da Autori[te]terne forsikrede mig, at Tydskerne holdt sig i Ro i Højde med Skanderborg, lod jeg staa til ad Chausséen til Varde.

21. Sidste ord på en linie.

Afmarchen fra Ringkjøbing var for mig ligefrem rørende. Alle de endnu ikke saa faa, der havde kjendt mine Forældre vare mødte, gamle David Jan Kouski alias Davit Russer – nu gik han ved to Stokke; Niels Hollænder, „Aa hva Di ligner jer“²² Muer, hvordan har Tevedor aa Carl det, ja, Wilhelm bløv jo skjøt i sidst Krig“ – jo, venlig Tale hørte jeg rundtom – og Børge Thorlacius, hvor var han vigtig, han kaldte mig Hr. Leutenant Sophus, men hvem var dog den løjerlige Snegl, den lille tykke Mand med de komiske Bevægelser, han var med ved Modtagels[en]²³ og havde med Indqvarteringen at gjøre, hans Fagter huskede jeg godt fra Drengetiden og Snoboltetiden, men Navnet? var det Nørlov, Nei! – Aa, det er jo Knud Lyhne. „Hei, Knud Lyhne“, raabte jeg; han var ellers Borgerrepræsentant, Kgl. Vejer og Maaler og Bødkermester, altsaa en, som var blevet til noget (og det er han endnu, thi jeg læser af og til om ham i Bladene.) Naa, Knud kom som sædvanlig med 100 Bevægelser i Minuttet og hans Haandtryk – og frygtelig Hurrabrøl var den sidste Hilsen fra min Fødeby.

Touren til Varde var som den øvrige Reise meget behagelig; min Reisefælle Uldall var meget videbegjærlig og vi bleve meget gode Venner. I Tarm skiftede vi Vogne og kom uden nogen Viderværdighed henimod Aften til Varde. Vi fik begge Qvarter i et rigt Kjøbmandshus, hos hvem, erindrer jeg ikke. Jeg havde adskillige Bekjendte fra Fanøtiden i 1861 og Uldal bad mig introducere sig, hvorfor vi gjorde Visit hos Provst Claudi, som bevidste os megen Høflighed. Jeg havde bestilt Vogn til mig selv til Kl. 2 om Natten, thi det var mig magtpaaliggende at komme til Hjerting for at faa Styren overført til Fanø. Varde Borgere havde bedt om Lov til at maatte beværte Soldaterne, hvad jeg ikke havde noget imod, men jeg paa-lagde Uldal indstændig at sørge for, at han ikke blev overrumplet og det besluttedes at sætte en lille Feldtvag[t] ud østen for Byen.

Kl. 2 mødte Kjøbmandens fine Befordring med et Par raske Løbere til Forspand og i Dagningen kom jeg til Hjerting og purrede denne gode Byes Befolkning ud. Nu til Dags hører man kun lidet til Hjerting, men en Gang nævnedes den meget og holdtes for et vigtigt Punkt for Danmarks Udførsel over Nordsøen. Der blev bygget en stor Anlægsbro for Dampskibe og en Route blev ogsaa oprettet imellem Hjerting og Lovestoft, troer jeg, det var, men den trivedes ikke; senere, da den sydlige jyske Tværbane blev anlagt, fandt man ikke Hjerting bekvemt og man lagde da Banens Endepunkt ved Esbjerg, et Sted fuldstændig ubekjendt og kun Navnet for et øde Punkt paa Kysten, men mere dækket for Nordsøens Vælde end Hjerting; om det var det rette Punkt har der været tvistet meget, men nu er Esbjerg i 1903 en Stad med 13000 Indvaanere og i den kneiser Kong Chr. den 9des smukke Rytterstatue. Tidern[e] skifte.

22. Egl. står der „Djer“, han havde sandsynligvis først tænkt sig at skrive „Deres“.

23. Ved linieskift.

Fra Hjerting saa jeg Kapt. Hammers Damper „Limfjorden“ staa Smaldyb ind og før at henlede Opmærksomheden paa os, fik jeg hele Byen til at tone Flag. Det virkede ogsaa efter Ønske, og da Hammer ankrede ved Hjerting, kom Soldaterne kjørende fra Varde. Soldaterne kom ombord, jeg aflagde Beretning om min Sendelse, blev komplimenteret for god Konduitte og afgik med Dampskibet tilligemed de Andre til Føhr.

28. DEN SIDSTE TID PÅ VESTERHAVSØERNE OG DELTAGELSE I KRIGHANDLINGERNE

Dagligdag og fest på Føhr – 156 · Dybbøls fald og situationen derefter samt om en smadret violin – 159 · Isoleret på Føhr, men opmuntret af slaget ved Helgoland – 161 · Uheldig landgangsaktion i Keitum – 164 · Efter våbenstilstandens ophør, træfninger, og sluttelig ødelæggelse af materiel og overgivelse 166

Livet paa Føhr gik i det Hele taget rolig og og Krigen paa Als og Østjylland sin sørgelige skjæve Gang. Som jeg paa min Reise i Jylland aldeles intet Udbrud af Sorg eller større Ængstelse havde bemærket, gik det fremdeles, Jyden beholdt sin seige Ro og Trøstige Mod, og man maa jo lade Fjenden, at de som Fjender betragtet ikke gjorde det Ondt, de kunde, De maatte ogsaa skamme sig (hvad der ofte forelaa Kjendsgjæringer om, at de gjorde), hvis de havde huseret med Plyndring og Ran. De fik jo rigeligt nok ved udskrevne Contributioner.

Jyden tog Tingen praktisk, overalt var der etableret Udskrivningskommissioner, saaledes, at naar Fjenden udsendte Fourageringsexpeditioner, var det ikke for at tage deres Fornødenheder, men kun for at hente, hvad der alt laa beredt til dem. Det stod begge Parter sig bedst ved. Det kom jo overalt an paa, hvad Folk, der havde med Saggerne at gjøre. Jeg véd saaledes, at i en større By blev der udskrevet en større Mængde Oxer til Slagtning. Manden, som skulde præstere Sendelsen, spurgte da Vedkommende, „det er vel Oxekjødet, du har Brug for“ – „selvfølgelig“, blev der svaret. „Naa, saa leverer vi Kjødet slagtet“, hvad man intet havde imod. Der profiteredes saaledes for de contributorende, at Biprodukterne, Huder og Talg kom os selv tilgode – paa den Maade lempede man sig frem.

At der forekom Tilfælde af Raahed og Brutalitæt er jo naturlig, men jeg har hørt flere, ikke saa faa Bønderfolk sige, „di Preusser var ejen no raae Folk, di hva saa flink te aa Hjælp med Høsten“ – Østerrigerne, hvoraf de allerfleste ikke havde det minste Begreb om, hvorfor der krigedes, ja, neppe, hvad Land de vare i, kunne man mindre Lide – disse sorte Kroater (der var en Masse Zigeunere imellem dem) vare jo tyvagtig og slemme paa flere Maader. Ja, alt det komme temmelig uegentlig mine Hændelser ved, for jeg for min Part saa kun tre fjendtlige Soldater (til Lands), nemlig en preusisk Overløber og to østrigske do.

I førstningen vare vi paa Føhr meget højstemte. Vi ventede den Gang og med stor Grund Hjælp fra Garantmagterne (man erindre, at Schlesvig[s] Besiddelse var al[t] garanteret af Frankrig, England og Sverrig) og der blev jo underhandlet og diplomatiseret i en Uendelighed. Var der sendt væbnet Hjælp, om end kun som Demonstration, var Vesterhavssøerne jo det Sted, hvor de fremmede Stridsmagter skulde lande, og derfor holdt vi Sømærker, Fyr og aldt i Orden for at kunde modtage fremmede¹ Orlogsskibe, vi havde Kulstation paa List. (Nordenden af Øen Sylt, hvad tidligere er omtalt.) Løbene Lister Dyb, Fortrop Dyb og Smaldyb holdt vi besadte med to Kanonjoller hvert Sted, derved blev jo det af Fjenden okkuperede Schlesvig blokeret. Vi skiftedes til af afløse, hvad der var meget behageligt, ellers var det blevet aldeles uudholdelig at holde det gaende i det snævre Rum, en Kanonjolle afgiver.

Den vigtigste Post var ved Listerdyb, men den var ogsaa den interessanteste. Der kunde man gaa i Land til danske Mennesker. Jeg havde endog en Kolega der. Krydstoldassistent Hansen med en vakker Familie, tre voxne Døttre. Min første Post havde jeg der i Sommertiden, og det var meget behageligt at gaa i Land – store Partier af Klitten var da bevoxet med vilde Roser, og det dyrkede Land laa som en smilende Aare indrammet af høje Majestætiske Klitter, der igjen ud imod Havet var bræmmet af en kridhvid Forstrand dækket af spraglede Stene og Konkylier – alligevel, det blev kjedelig at drive omkring, og om Hverdagen forstyrrede vi Folk i deres Arbejder ved for ofte at gjøre Visit.

De havde somme Tider helt aparte Beskæftigelser. En Dags mens Kolega Ltn. Hansen og jeg spadserede op fra Stranden, saae jeg Kolega Toldassistent Hansens Døtre alle beskæftiget uden for Huset klædte i nogle afskyelige Pjalter, de rodede i en Masse Dynd, hvori de blandede groft Hakkelse og fik en Deig deraf, som de med Hænderne dannede Kager af, det var Brændsel, som de lavede af Komøg og Straa. For mig var denne Industri ikke fremmed, jeg kjendte den af Beskrivelse og havde seet den praktiseret om end paa en noget forskjellig Maade paa Island, der klaskes Deig op ad Husenes Ydervægge for at tørre, her paa List sattes de sammen paa den Maade, man bygger Korthuse og bleve siden skruede som andre Tørv, thi Tørv kaldes Produktet nok saa flot.

De arme Piger vilde jo løbe væk, da de saa os, men Mutter² stod selv barbenet midt i Massen og komanderede og hun kunde nok skaffe sig Lydighed. Da jeg, som altid har Interesse af at kjende Skikkene, der hvor jeg færdedes, yttrede min Forundring over, at de havde Raad til at spille den kostbare Gjødning, som absolut havde mere Værdi andvendt paa den sædvanlige Maade, mente Konen, „Nei! vi faaer jo Asken og den gjør samme Virkning“ (meget mulig), „og saadan har de gjordt her alletider og vi faaer dog

1. Egl er der et par kruseduller for lidt til „fremmede“ men hvis man nøje med ét „m“, bliver der en krusedulle for meget. I øvrigt er det karakteristisk for hele det følgende lange afsnit, at der er mange manglende ord og ufuldstændige sætninger.

2. Maria Dorothea Hansen.

god Avl.“ Siden har jeg seet Methoden anvendt paa Samsø Nordland. Jeg fandt det dog løjerlig, at medens der i Landet anvendtes Milioner om Aaret til Kjøb af kunstige Gjødningsemidler, havde man her Raad til at brænde den naturlige – Naa! Methoden er forskjellig, synger Forstkandidaten i Eventyr paa Fodrejsen.³

Dagen derpaa fik vi Besøg af Korvetten „Hejmdal“ og selvfølgelig skulde Officierne i Land for at se sig om; vi fra Kanonbaadene var naturligvis med – og alle besøgte vi Kolega Krydser, som havde loset Corvetten ind. Paa Vestkystens Krydsere vare alle Musikalske og gamle Hansen var en stor Kapacitet i Violin. Jeg havde ofte været ombord hos ham, og saa saare der var skaffet ombord eller drukket Kaffe, tog Hansen Violinen frem, bankede med Buen paa Skottet ind til Folkenes Lukaf, „la mæ hør din Kammerton,“ brølte Hansen, saa kom der Strøg paa Violin fra Matrosen, der blev rettet og skjændt fra Kapelmesteren; men naar de saa havde gnedet sig tilrette, spillede de ganske deilig (efter min Forstand i det minste) og ikke Bondemusik. Nei, fine Ting, saadanne, man hørte i Byerne, og saaledes gik det ogsaa her.

Da vi havde faaet Velkomst Kaffen, tog Hansen Feddelen frem (jeg tror, han havde ti) og spillede for os, men det skulde han vist inte have gjort, for nu foer Fanden i Døttrene Hansen. De vilde have Bal, rigtig Bal samme Aften, og fik deres Moder til at byde os alle til en Svingom samme Aften, og saa skedte det.

Da vi kom tilbage fra en Klittour var Storstuen ryddet. Døttrene i hvidt (højest forandrede og lignede slæt ikke Tørvefabrikanten fra igaar), Hansens Søn var Værnepligtig med Corvetten, havde selvfølgelig Landlov og spillede tilligemed Faderen og to Krydsmatroser. Musik havde vi i rigelig Maal. Da vi Officiere vare trætte og trak os tilbage, supleredes vi af Corvettens andre (mere notable) Landlovsgaster, men Schenen forlagdes hen til – Kirken – og det blev til et helt almindeligt Balfalder for hele den lille danske Befolkning paa List.⁴

Jeg sluttede med at Komercen paa List forlagdes hen til Kirken, men jeg skylder virkelig de gode venlige Mennesker paa List den Forklaring, som er nødvendig for at rehabiliterer dem i Læserens Øine, som naturligvis har dømt dem som ugudelige Benskrøppe⁵ – holde Sjøv i Kirken – ja, det var ganske vist en Kirkebygning, men den blev neppe nogentid indviet – og det er en hel Historie, som nu følger.

Øerne paa Schlesvigs eller Sønderjyllands Vestkyst havde ganske særegne Retsforhold eller vel rettere Jurisdiction. En nordlig beliggende Ø med dansk Sprog, t. Ex. Rømø kunde høre en Tyskland⁶ Retskreds; en tysk eller frisisk Ø, hvad Sproget angaar kunde høre til Nørrejylland; t. Ex. Amrum Østerlandføhr var tyds[k] i Sprog og hørte til Tønder amt – Vesterland Føhr var ogsaa tysk

3. Forstkandidat Vermund i Eventyr paa Fodreisen, Sangspil af J.C. Hostrup fra 1847.

4. Her slutter det håndskrevne bind V, og det følgende afsnit indledes derfor med et par resumerende sætninger.

(frisisk), men hørte til Ribe, saal[e]des var det hele mixet. Sylt havde vist oprindelig haft dansk Sprog, men det var blevet fortrængt af Tydsk, fordi Hoveddelen af Øen var under tydsk Jurisdiction – hele dette Mixeri var fremkommet af, at Øerne i hele den Oldenborgske Stammes Tid havde været skiftet ud som Livgedinger til Kongelige Børn og været disses private Ejendom.

Den Del af Øen Sylt (Sild kaldes den i daglig Tale og har en Sild i Vaabenet), som hedder List og var skilt fra Hovedøen ved en Klitbræmme, havde underlig nok bevaret sit danske Sprog og Sindelag, men havde aldrig ejet nogen Kirke eller Skole – de faa Familier, 3-4 Gaarde og nogle Hus og senest 2 Fyrtaarne levede deres eget Liv – vel ikke i absolut Stilhed, thi Stedet har gode (de bedste) Beseilingsfo[r]ho[l]d⁷ og har tidt været Tilflugtssted for store Skibe, endogsaa Flaadens. Chr. d.4⁸ forfulgte den svensk hollandske Hjælpeflaade, der var søgt ind i Kongenshavn ved List, ind i Listerdyb – se den dansk norske Sømagt.⁸

Da nu det ved forrige Krig var blevet bekendt om denne interessante Levning af Danskhed paa den Wyhlerø Sylt (Uve Lorentzen[s] Fødeø), fandt man, at den skulde bevares og styrkes, og jeg véd ikke, ved hvilken Indflydelse blev der bygget en Bygning til Skolestue og Lær[er]bolig og en Kirkesal, vel var Bygningen færdig, men ikke indrettet som Bedesal – og blev altsaa ikke profaneret ved, at „Heimdals“ Borgerskab⁹ og de Listerdamer traadte en Dans. Puh, det var en værre Discretion.

Saa gaar vi videre. Gik saa Tiden med, hvad vi kunde hitte paa – vi excerserede og spillede Kort, roede en Gang over i Nærheden af Flækken Højer, og sikken Forfærdelse, der blev, [da] jeg sendte en Bombe ind over Landgrunden, slæt ikke i Retning af Byen; men jeg skal love for, at i en Snup forsvandt alle de schlesvig holstenske Flag inde i Byen – Ja, de tydske er dog nogle store Phantaster til trods for deres virkelige store politiske Dygtighed – stod der ikke senere i Aviserne, at de danske Kanonjoller havde gjort et Angreb, der var beregnet paa at skyde Slusen ned, man havde rettet et Prøveskud, naturligvis for at indskyde sig – Bomben var ikke sprunget. Nei! for det var et gammel ufyldt Exerserprojekt til fra vor Tid paa Fanø 1861. Man havde nu taget den op som den laa paa Ebbegrunde[n], forgyldt den og hængt den op i Kirken – jeg kunde lide at høre Sagnene om denne Bombe om 100 Aar. Fjederen er til den Tid vel en hel Hønseflok.¹⁰

Blev vi saa afløst, Hansen og jeg, og kom op til Wyck, det var nu Højsommer, Dybbel var faldet, Skandserne vendte om og vendte nu tyske Kanoner imod Als. Dyppel var faldet med Ære; hvad de danske Soldater der har præsteret i Retning af Udholdenhed og Tapperhed, har med Grund vakt hele Verdens Beundring. Efter D. Fald fik Diplomatiets igen travlt. Nu kunde Preussen og Østriger-

5. „ugudelige Benskroppe“ – udtrykket en ugudelig krop turde være velkendt, mens ordsammenstillingen „Benskrop“ ikke er set noget sted.

6. Meningen må være, „kunne tilhøre en tysk retskreds“.

7. Sidst paa Linien, men ret beset lidt sjusket.

8. H.G. Garde: Efterretninger om den danske og norske Søemagt, 1832-35.

9. Forfatterens note: „Borgerskabet i Orlogsmænd er Tømmersmand, Bøssemager, Bager, Maskinister o.l.“

10. Næppe, for den er forlængst fjernet igen.

ne slutte Vaabenstilstand nu efter den noget længe ventede Sejr var vundet – og vundet paa den Manér, at to tyske Stormagter med det allernyeste Skyts, der rakte dobbelt saa langt som det danske Skyts, i to Maaneder havde beskudt Stillingen i Front og Flanker – og dog maatte skride til Storm med dobbelt og vel tre dobbelt Overmagt, da de endelig havde skudt Skandserne til Grushobe – ja, en ærefuld Seir tilvisse!

Et Slags Vaabenstilstand eller Vaabenhvile, den saakaldte Londonconferencen kom sammen og pro forma blev der talt mange venlige Ord for Danmark og givet gode Raad – ja, aldt var meget rart og sødt og vi nød stor Ære baade i London og Paris, men Hjælp. Nei, det var en farlig Sag, væbnet Hjælp vilde højst sandsynlig styrte hele Europa i Flamme. Den engelske Premierminister Lord Palmerston sagde rent ud, Spørgsmaalet er saa indviklet, og det bør det lille Danmark at lide, for at en større Ulykke, en europæisk Krig ikke skal komme til Udbrud.

Under saadanne Forhold kan man ikke undre sig over, at Haabet og derved Modet for en stor Del forlod os – selv under disse fortvivlede Forhold, svigtede vores Krigsmagt ikke og gjorde til hver Tid sin Pligt, men Begeistringen var borte – dog Nei! saa sare der kun bød sig minste Chance og Partiet blot nærmede sig Lighed i Styrke, gik vore Folk paa med trøstig Mod.

Tiden under nævnte Vaabenstilstand var vores lystige Tid paa Føhr, Hængehoveder vare vi ikke, vi vare jo unge Folk, men meget Leilighed til Sjøv var der ikke, og Tryk hvilede over Sindene, i alt Fald over mit. De Føringer Piger har altid været Danselystne og det varede ikke længe, før Søndagsdansen igjen begyndte og Soldaterne og Matroserne tog jo del deri. Ja, vare ene Haner i Kurvene, for det unge Mandskab paa Føhr vare ligesom i sidste Krig stukket af.

Det kunde jo ikke gaa helt fredelig af til enhver Tid, og en Gang havde en Korporal givet et Par Spillemand lidt Overhaling og slaaet en Fiolin i Stykker paa Hovedet af Eiermanden, og han klagede til vor Chef, Kapt. Hammer. Naa! Diciplin skulde jo overholdes – og det værste var, at Skandalen var sket i Niblum paa Vesterlandføhr, som hørte under Ribe og vare dansksindet. Spillemanden var en léd Wyhler fra Wyck, men Klagen var kommet fra den danske Landfoged Trojl (grinagtig Ihukommelse fra Dagbladet Dagen).¹¹

Sagen skulde behandles formaliter og en Krigsret blev nedsat, hvori jeg var ældste og Ltn Rønøv andet Medlem, jeg husker ikke mere, tror, at der var en Underofficer med – det blev altsaa en combineret Ret, ja ret egentlig en Sører til Lands og mindede ikke saa lidt om Per Paarses berømte Krigsret paa Anholt.¹²

Da vi var paa Fanø og havde en Vagt ovre i Strandby, var der kommen to forrente Tydskere til Færgestedet – den ene kaldte

11. Hans Jørgen Trojel havde 1830-48 været medarbejder ved Dagen, en avis af konservativt tilsnit. Hvori det grinagtige bestod, fremgår ikke.

12. Se Ludvig Holberg: Peder Paars, 1719-20, slutningen af 3. sang.

sig Frands Dus og sagde sig at være fra Stubbekjøbing, den anden havde saa meget at spørge om Hammers Affaire, at den Ltn. Ras-mussen (vi vare jo fire)¹³ toge dem i Nakken og sendte dem over til Øen, hvad akkurat var det, de vilde. Skrædderen fik Ordre til at blive paa Øen, hvad det just var, han vilde, thi hans Næringsvej var at lære Damer at tage Maal.

Da jeg boede i Stubbekjøbing, blev jeg spurgt, om jeg kjendte ham, men jeg havde aldrig seet Manden, og han blev skarp forhørt, men klarede pænt for sig, var særdeles kjendt med alt i Byen, og hans Hustru boede der endnu, hvad han bevidste ved Breve. Spion var han vist alligevel, men vi kunde jo intet bevise. Den anden Tydske var en Kielerstudent, juridisk og vist af dansk Afstamning, thi Hammer kjendte hans Slægt og gjorde ham til Proviantforvalter – dansk kunde han til Gavns – forresten var han vist et reduce-ret Subjekt, og hans danske Sindelag vist meget problematisk.

Denne Mand var nu leder af Krigsretten eller Fiolretten, som den senere kaldtes, altsaa vi begave os til Niblum og Retten sattes. Lokalet var vistnok det bedste, thi det var en rigtig Thingstue. Da Forlig ikke opnaaedes, blev Sagen imod Korporal N.N. fremmet med Kraft, jeg tror nok, at jeg stemte for, at Kaporalen skulde straffes med Tab af Ære, Liv og Gods, men det vilde de andre Herrer Assessore ikke gaa ind paa, og efter lang Procedure blev Resultatet, at Krigeren skulde betale 20 Daler for Fiolen og Mundbidet af en Klarinet – med maanedlige Afdrag af sin Lønning, dog ikke over ½ Delen om Maaneden; men da den overvejende Sandsynlighed var for at hele Opholdet paa Føhr kun blev en Maaned, højest to, blev Spillemanden neppe dækket.

Manden gjorde ogsaa Vrøvl, men saa tog vor Jurist Affaire. Burschen foer i ham og som ægte Studenterbursch kom det fra ham. „Næh! Schidt! was denn ein Spillemann und ein Nachtvæckter, kriegt immer and de Muhl.“ – og dermed var Processen endt.

Jeg blev bedt til Middag af Frue Trojel¹⁴ og fik Østers, Suppe og Steg – de andre drev tilbage til Wyck. Spillemanden fik selvfølgelig aldrig en Øre – Skilling var det den Gang. Retten var sket fyldest, Krigsretten havde dømt uden Nag eller vold imod Fjenden.

Vi paa Føhr var omtrent helt afskaaret fra ald Forbindelse med Regjeringen og fik kun sparsomme Meddelelser over England. Tydskerne holdt Posten tilbage, vi saa kun Aviser ad Omveje, men af disse saae vi ogsaa, at de vare meget godt underrettede om vore Affaire, dog hed det sig altid i de tydske Blade, at vi vare meget stærkere, end som vi virkelig vare. Øen havde vi erklæret i Beleiringsstilstand, men hele vores Stilling var saa spredt, at fuldstændig Afspærring umulig kunde overholdes, og hvad Krigsmagt havde vi vel – 8 gamle og i Udstrækning forældede Kanonjoller, hvorpaa der paa hver Fartøj kun var fire virkelige Sømilitaire, den øvrige

13. Og altså af samme grund ikke til at identificere.

14. Marie Henriette Trojel.

Besætning var udskevne Kystboere, der vare uddannede ombord; naa! roe kunde de, dernæst havde vi de Soldater, som jeg hentede, og de sloge knap til at holde Folkene i Land i Lydighed. Nei! det var ikke stort bevendt med vor Styrke, men vi føitede nok omkring og duperede og demonstrerede over en lav Sko.

Vare vi indenskjærs kun svage, var det heldigt, at vor uden-skjærds Sømagt var saameget stoltere. Foran Elben lae de toe danske Skruefregatter „Niels Juhl“ og „Jylland“ og Korvetten „Heimdal“. Eskadrechefen var Suenson, den samme, jeg som Lærling tjente under paa Trekroner i 1847. Østerrigerne havde paataget sig at bekjempe os tilsøes; jeg tror ikke med rigtig god Villie, for det gik meget sént med Seiladsen herop – og det enda i to Afdelinger.

Naa! endelig viste sig den 1st Afdeling i Nordsøen, den bestod af Fregatten „Svarzenberg“ og den lukkede Korvet „Radetsky“ samt en saakaldt Kanonbaad, die „Schund“ og til dem sluttede sig nogle store søgaaende Kanonbaade af Preussernes med meget svært Skyts.

Vor Eskadre var nogle Kanoner stærkere, men til Gjengjæld havde Fjenden flere Skibe med hurtigere Bevægeevne (kunde altsaa fordele Angrebet paa længere Linier og fra flere Punkter). Man regner i det Hele taget Styrken for lige.

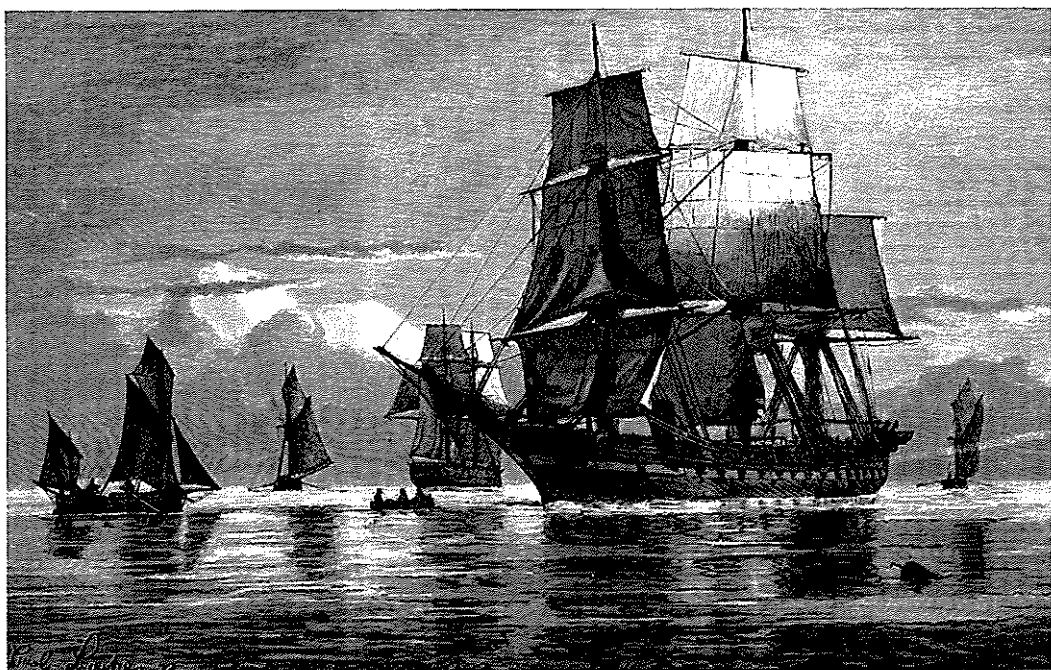
Paa den Tid, da Krigen næsten var til Ende i Jylland, eftersom vor Hær var trængt ud af Provindsen, Als var taget (blev daarlig forsvaret egentlig kun et Skinforsvar), og det Hele saae sørgeligt ud, for alle Venner havde sveget os, det [var]¹⁵ som vort kjere lille Land skulde knuses, [da] kom Hjælpen fra os selv, det vil sige den Hjælp, som styrker Aanden og gav os Troens Forvisning paa, at vi endnu sad inde med den gamle Sømandsmod og Dygtighed – Suenson gik imod den opseilende Fjende og efter en Times stod „Schvarzenbergs“ Rigning i Brand og den tyske Eskadre flygtede ad Elben til.

Suenson forfulgte, men Helgoland, som var engelsk Territorium, skulde passeres, og her laa en engelsk Fregat som Vagtskib. Fra Fregatten fyredes et Skud, som af os blev antaget for et Varselsskud om ikke at krænke Territoriet og derfor standsede Suenson Forfølgningen. De¹⁶ fjendtlige Skibe respecterede ikke Teritoriet, men ankrede der og fik sin brændende Rigning kappet væk og kom dygtig beskudt og med stor Mandefald ind til Cuxhafen.

Tydskerne bralrede op om en stor Seir, men Dag for Dag mindskede de Pralet og efter en Uges Tid maatte de erkjende, at Seir kunde det ikke kaldes, Æren blev paa vores Side. I det engelske Parlament raabte man Hurrah for os, men lod os forresten hjælpe os selv, for Palmerston havde jo sagt, at bør sig Danmark at lide for at den europæiske Fred kan holdes. Føreren af den engelske Fregat, der laa ved Helgoland, var den Mac Clintock, der var berømt som

15. Egl. var der skrevet „saa ud som“, de to første ord er overstreget og erstattet med et overflødigt „som“.

16. Egl. står der „Det“.

Fregatten „Jylland“ under sejl i Nordsøen en stille aften. Carl Lochers træsnit er fra Illustreret Tidende 1878, så det har intet med krigen i 1864, men stemningsfuldt er det da.

en af d. kjække Nordpolsfarere, der havde søgt efter Franklin (som blev borte paa en Nordhavsexpedition), han var en god ven af Sunden, siges der, og han skal have æ[r]gret sig uhyre over, at den danske Forfølgelse af Østerrigerne for tidlig blev standset.

„Min gamle Ven Svendsen rystede Æblet ned, men gad ikke tage det op,“ siges der, at Mc Clintock har sagt, og det benægtes fra engelsk Side, at der er givet noget Signal. Min personlige Mening er, at nogen videre lang Forfølgelse neppe kunde have været iværksat, thi indenfor Helgoland begynder der et højt vanskelig Farvand, som tilvisse ikke egner sig som Kampplads for store Krigsskibe, og hvor den har Fortrinnet, som har de bedste Lodser, og det havde selvfølgelig Tydsken. Vi havde vel slæt ingen.

Den tydske Eskadrechef var Østerrigeren Admiral Tegethoff, en tapper og dygtig Mand. Nogle Aar senere vandt han det store Søslag ved Lissa i det Adratiske Hav imod Italienerne. En Gang blev der ved en Fest for ham udbragt en Toast for Seirherren fra Helgoland – underforstaaet, at det var Tegethoff. Thi Tydskerne vilde saa grumme nødig tilstaae, at de vare blevne slagte. T. besvarede Skaalen saaledes: „Jeg takker paa min fraværende Vens, den danske Admiral Suehns Væge, det vil være mig en stor Ære at overbringe ham Deres ærefulde Hilsen.“

Efter Helgolandsaffairen gik den danske Eskadre til Christianssand og begrov der deres Døde¹⁷ og siden efter Ordre til Kjøbenhavn. Det gjaldt om at samle Søstyrken i Kattegattet, da man jo kunde vente Angreb af den samlede Østerigske Flaade og preussiske Kanonbaade paa vore Øer, noget som jeg aldeles ikke troede

17. Egl. står der „døde Døde“.

vilde finde Sted. De danske Skibe blev modtaget med største Hønsen i Kjøbenh. og Kongen omfavnede Suenson paa hans Skandse.¹⁸

Men vi stakkels Fyre var nu overladte til vores Skjæbne, de otte Kanonjoller afskjaaret fra alt, hvad der var dansk. Heldet og Tapperheden ved Helgoland forbedrede i Realiteten ikke Danmarks Stilling uden for saa vidt, at den Agtelse, vor seige tapre Forsvar af Dybbølstillingen havde forskaffet os overalt i Udlandet, styrkedes ved Helgolandsaffairen, men vi stred og det fremdeles ene. Begrikelig var det, at den fjendtlige Befolkning paa Vesterhavssøerne ikke blev lettere at holde i Ave efterat Østerrigerne vare komne og den danske Hær aldeles havde forladt Jylland, det murrede ogsaa svært baade paa Sylt og Førh.

Kaptain Hammer foer omkring det bedste, han kunde, og da han havde erfaret, at en Del formaaende Wyhler paa Sylt havde i Sinde at organisere en Reisning, vilde han komme dem i Forkjøbet. Jeg havde da atter Station ved List sammen med en anden Rasmussen.¹⁹ En Dag kom han med „Limfjorden“ og vores Chef for Kanonjollerne, Holbøl var med. Jeg fik Ordre til strax efter Midnat, da det begyndte at lysne, at gaae i Land paa Sylt med alt det Mandskab, vi kunne undvære, omringe Byen Keitum og saa i Forening med Soldatesken gjennemsøge Byen, fange nogle betegnede Personer, en Læge Jenner, Sognfogden og flere.

Vi vadede ogsaa i Land over noget afskyeligt klæget Sand, gik til Byen, hvor vi kom cirka Kl. 3 om Morgenen. Min Underofficer Mikkelsen kommanderede til Højre og Venstre formér Kjæde, og Byen blev omringet uden nogen var vognet. Flere Personer, der vilde snige sig ud, bleve vist tilbage.

Blokaden var effektiv, men nu var Ord[r]en, at saa saare der blev blæst (vi havde jo Hornblæser med) Samling, skulde Kjæden trække sig sammen, og dette var jo saare rigtig, men det stod skrevet, Danmark skal ingen Lykke have til Lands – ikke en Gang Kanonjollerene[s] Landgangskorps paa Sylt, for det begav sig saaledes, at Landleutenant Uldal, da han blev vækket i sit Qvarter hos Landfogden²⁰ og blev underrettet om Situationen, kaldte paa sin Hornblæser og da han blæste Samling for sine Soldater, antog vore Gutter i Kjæden, at det var dem, som skulde samles og trak sig sammen,²¹ hvorved Ringen brødes, det varede jo kun et Kvarters-tid, men den benyttede den allerværste Wyhler til at stikke i susende Galop op ad Nordlandet til. Jeg tror alligevel ikke, der var noget tabt ved at den Fyr løb, og hvad de egentlig vilde med de Fyre, har aldrig været mig klart. Vel sagtens som hele vor Krigsmagt dupere, og det var Hammer en Mester i.

Det er kun nødig, at jeg gjenkalder de Minder fra den Tid, de ere saa triste – ganske vist gik vi ikke og sørgede, vi havde jo Ung-

18. Naturligvis skansen på fregatten „Niels Juel“.

19. Ikke identificeret af den velkendte grund.

20. „Landfogeden på Sild er ikke identificeret“.

21. Egl. står den „sammel“.

dommen og Kraften og en Del Æventyr bestode vi hist og her, intet havde vi at bebreide os, thi den Rolle, vi vare sadte til at spille, havde vi tilfulde gennemført. Opgaven var jo at holde Øerne med de Havne, Løbene imellem Vesterhavsoerne danner for Danmark, for at en eventuel Hjelpehær kunde landsættes.

Dette Haab var jo bristet. Chancen for at udføre noget med Hæren ligeledes ved Tabet af de befæstede Stillinger paa Halvøen, der var intet andet Haab om Freden, og helst inden Europa var kjed af os; endnu var der dog en Skamfølelse oppe hist og her. De svegne Løfter hist og de skrevne Traktater her pirrede dog de diplomatiske Samvittigheder en lille Kjende, man vilde helst have Ende derpaa, og saa arbeidede man paa en ny Vaabenstilstand, og denne maatte absolut føre til Fred, om vi ikke helt skulde udslettes.

Det havde vist være[t] Klogt, om vi i Tide var søgt at drage Nord paa efter Fanø, hvorhen Soldaterne dirigeredes, men Hammer holdt skarp paa, at vi skulde holde Føhr, jeg véd ikke, om hans Ordre lød paa for enhver Pris, men det er indlysende, at dette kunde vi ikke. Farvandet ind til Føhr er jo saa dybt, at der var rigeligt Vand til Fjendens mindste Krydsere, og det varede ei heller ret mange Dage førend de begyndte at vise sig under Øerne. Med Fyrmesteren paa røde Kliff paa Sylt havde vi aftalt, at naar de østerigske Skibe kom isigte, skulde han sætte to mørke Flag paa Fyrtaarnet og saa ikke tænde Fyret mere, og det skedte, da Fyrene ikke vare tændte længere, holdt Fjenden sig tilsøes. Vaabenstilstanden gik an og vi aandede atter lidt frit nogle Uger.

Det var meget besværlig med den farten om imellem Øerne, man maa huske paa, at ombord i Kanonjollerne kunde der ikke koges til Mandskabet, vi havde til to Joller en af de nu overflødige Krydsjagter, og de kunde ikke altid følge os, og saalænge til vi igjen traf sammen sultede vort Mandskab eller maatte leve af Transportkost – Brød, Smør og en Snaps, og dette kunde ikke Regnskabsmæssig uddeles, naar der alt i forvejen var udvejet Ranzon – jo, det var en sølle Redelighed, som Jyden siger, men jeg har hørt, at til lands maatte Militairafdelingerne tidt være flere Dage fra deres Indendanttur, men de tog vel saa sagtens, hvor de kunde finde noget; hos os var der intet at kikke efter, jo dog, Østers, og vi plyndrede ordentlig Bankerne, naar vi var paa de Steder, de fandtes.

Det var daarlig bevendt med Efterretningsvæsenet og vi var stundom uden Aviser mange Dage. Det hændte en Gang, at Hammer vilde se at faa noget at vide, jeg husker ikke hvad, og vilde have mig til at gaa over paa den nærmeste Hallig – Oland hedder den, saavidt jeg husker; jeg var ikke videre opsadt paa Touren, jeg var lige afløst og kommet til Wyck, hvor der dog var en Kjende Liv, og jeg manøvrerede saa snildt, at en anden Rasmussen²² kom

22. Ikke identificeret af velkendte grunde.

afsted. Han roede ved Middagstid over og kom tilbage henad Aften og berettede følgende.

Han var gaaet op til Præstegaarden, men Præsten²³ saa han intet til, var blevet modtaget af Præstekonen med saadan en Salut – paa Dansk – Hammer og vi alle vare nogle Røvere, og hun haabede og troede for sikkert, at vi alle skulde blive masakreret og Danmark med sit Pøbelfolk skulde blive erobret. Kongen, Chr 9' var en honnet Person, men aldt det øvrige var kun Snavs o.s.v. hun var selv en født Komtesse Knuth.

Rasmussen irettesatte hende og skammede hende ud, fordi hun som dansk Kvinde talte saa slæt om sit Fædreland, men hun tog paa som en anden Furie, saa at han maatte true hende til at tie, og han har neppe brugt Sprogets fineste Betegnelser i sin Konversation. Han kom tilbage, naturligvis uden Nyt eller Aviser.

Om denne Begivenhed blev der skreget meget op i Tydskland, hvorvel den jo var aldeles ubetydelig. Det værste for mig var, at Geschikten gik over i danske Blade, mange viste, at jeg var derovre, men ikke, at vi vare 4 Rasmussener, og jeg fik følgelig Skylden og min Hustru skrev siden til mig, at det var dog fælt, at jeg havde banket Præstemutter, saa vidt var det gaaet med Sladderen, at R. beskyldtes²⁴ for at have pryglet hende, hvad der var helt usandt. „Jeg fik sku inte Tid til at slaa,“ sagde R., „knap nok til at skjælde ud, for hvert Skud, jeg fyrede, fik jeg det glatte Lag igjen, det var dog Fanden til Kjelling.“ Vi Rasmussen havde jo hvert til Tilnavn. Han hed siden Præstekone Rasmussen.

Ja, det blev ingen Ting til med Vaabenstilstande[n]. Det var jo blevet konstateret, at vi ikke skulde hjælpes ved militaire Foranstaltninger. Tydskland vilde beholde Hertugdømmerne med deres Havne og nu havde de dem. Vi vare nødte til at begjære Fred – Fred for enhver Pris. Imedens de sidste Fredsforhandlinger stode paa – de bleve med Villie forhalede – skulde Kaptain Hammer jo fordri- ves fra Øerne og hans Eskadrille erobres – Knaldeffekt das gansche. Til denne Bedrift blev afsendt et preusisk Regiment, et østrigsk Alpejægerkorps, 2 Østrigske Krydsere og den preusiske Kanonbaad „Blitz“ – var det ikke nok, havde man jo nok at tage af.

Saa saare altsa Vaabenstilstanden var ude, gik man paa. Vi bleve fordelt saaledes, at jeg skulde lægge mig i Renden imellem Sylt og Fastlandet og forhindre Overgang, men der var derved den ubehagelige Egenskab, at Farvandet blev tørt med Ebbetiden og imedens vi stode tørt, vare vi jo et værgeløst Bytte, for hvem der vilde tage os. Jeg havde dog seet, at der nærmere over imod Schlesvigssiden var et Bassin, hvori vi selv med Ebben kunde flyde, og derover trak jeg mig eftersom Vandet faldt; men jeg fik med det samme at se, at Folk kunde spadserere over med laveste Ebbe. Det var ikke til Nytte at dvæle der – og Dagen efter fik jeg

23. Præsten var Jens Georg Marius Møller og konen, nævnt i det følgende, var Ida Margrethe f. komtesse Knuth.

24. Egl. var der skrevet „var beskyldt“, men i farten blev det til „beskyldtes“ og „var“ er overstreget.

Ordre til at trække længer imod Syd og holde mig paa dybt Vand Syd for Sylt.

Vi kunde nu hver Dag vente, at de mindre Østerigske Krydsere (som imod os jo var at ligne med Fregatter imod en lille Brig) vilde forcere Listerdyb og komme ind til os, ligeledes ind igjennem Fortropdyb. Jeg havde lagt en fuldstændig Plan, hvad jeg i slige Tilfælde vilde gjort – standse dem kunde vi jo ikke, men berede dem en varm Modtagelse og selv slippe derfra, mente jeg lod sig gjøre saaledes: Fra Odden, der skyder Nordost ud fra List og til den smalle Rende imellem Sylt og Fastlandet var ikkun et passende Kanonskud. Odden er tilmed saa lav, at Skibenes Skrog maatte vise sig over Landet – altsaa jeg vilde lægge mig lige i Mundingen af Renden og i det Øjeblik Skibene kom frem for Pynten, brænde paa dem. De maatte have saa travlt for at navigere i det dem ukjendte Farvand, at de ikke kunde være belavede paa Kamp, og Terrainet vilde være opfyldt med Røg saa Situationen kunde blive vanskelig nok for dem; at blive ramt af 60de Granater er ingen Behagelighed og mulig kunde Granaten tænde.

Vi havde jo Evert med som Proviantskib og to Krydsfartøjer som Logiskibe og disse mente jeg ikke kunde føres med. Derfor vilde jeg heise Orlogsflaget paa disse for at skuffe Fjenden, lægge os bag dem og fare frem og fyre. Fjenden vilde sandsynligvis begynde med at beskyde disse Fartøjer, hvorfra Mandskab og Proviant, saavidt vi kunde føre det, var taget fra.

Uheldigvis eller maaske heldigvis, hvem ved, for en Fiasco kunde ogsaa være sandsynlig, kom jeg slæt ikke til at spille nogen Rolle der. Jeg og den Kammerat, der vare enige om den Plan, blev jo kaldet længere Syd paa, som før er skrevet. Ikke en Gang fik jeg Lov til at lugte Krudt ved en lille rask Affaire, nogle af Kammeraterne havde ved Sydvesthjørne, en Marskpynt med Diger NO for Føhr. En tydsk Deling Artilleri riflet Feldtskyts var kjørt om paa Diget og begyndte at beskyde Kanonjollerne; for Honeurens Skyld blev den besvaret, men Herrejeh, ikke stort over Halvvejen naaede vore store Brumbasser. Jollerne trak sig ud paa dybt Vand ud af Rækkevide, og der laae vi samlede i en Klump i en Dam, naar Vandet var lavest, ikke større end Kongens Nytorv. Naar Tydskerne behagede at kjøre ud paa Ebben med deres Pjecer, kunde de vælge sig en passende Afstand og i ald Sikkerhed pille os ned, som man skyder Fuglene ned af Pinden paa Tivoli og paa Markederne.

Ikke destomindre foer Hammer endnu omkring og arrangerede og demonstrerede. Han kom saaledes den Dag Jollerne var blevet beskudt og gjorde Vrøvl med mig, fordi at Tydskerne vare satte over til Sylt, ligesom jeg havde mindste Skyld i det. Jeg gjorde Vrøvl igjen, thi jeg havde intet forsømt, det vidste jeg. Man havde let ved at komme til Sylt, nu da ogsaa Listerdyb var faldet, og det

gik helt rolig til. De Kanonjoller, der laae der, havde faaet Ordre til saa saare Østerigerne satte ind, hvad jo kunde sees fra Fyret paa List, at trække igjennem Løbet og ved Forbipassagen ødelægge Prikkerne – og det havde de gjort uden krigeriske Bedrifter; men de havde vist gjort klogest – allenfals fik de Proviantgaleasen og Krydsfartøjerne med. Til List var overført en Del del Feldtskyts, 4 Kanoner og et Alpejægerkorps.

Da Hammer havde gjort tilstrækkeligt Vrøvl og jeg efter Evne besvaret det, thi jeg var vred paa Manden, vare vi Lobeten,²⁵ var Skylden udelukkende hans, der endelig vilde holde Førh, for der boede han, havde sin Fjendom og hele Krydstoldinspektoratet, men det kunde han, efter hvad jeg jo har vist, ikke. Altsaa, da han blev rolig, fortalte han, at han fra Kontrolløren paa Amrum havde faaet Bud om, at Fjenden havde slæbt en stor Mængde Baade op paa Sydspidsen af Sylt og han naturligvis vilde gaa over til Vesterlandførh om Natten; vi maatte have disse baade ruinerede. Nu vilde han tage os paa Slæb og saa skulde vi ud at ødelægge Baadene.

Naa! det lod sig høre, vi fortøjede ved ham og afsted gik det ud efter Hørnum odde – og ganske rigtig, der laa et halv hundrede Fladbaade – Brudendigebaade kaldes de, og rummer en 10 stk. Mand hver. Flere af dem vare flotte og det saae aldeles ud, som man var begyndt paa Overgangen til Førh.

Hammer, som i meget var en, lad os sige Phusentast, havde faaet ombord i „Limfjorden“ en gammel Karonade, der i mange Aar havde ligget begravet paa Fanø i Sandet, den stammede vel sagtens fra en forlængst stedfundet Stranding²⁶ – dette ærværdige Vaaben havde han faaet pladseret i „Limfjorden“ (Dampskibet, nemlig) og han havde ladet Smeden i Wyck smede en Del Projektiler. Spidskugler, skulle de forestille, men da et spidet Projektil jo betinger en riflet Kanon, kunde jeg ikke rigtig forstaae hans Mening, hvad jeg sagde ham, og hvad han tog fortrydelig op – Han havde hidtil benyttet Uhyret til Signaltjeneste ved en Udkikspost paa Amrum og dertil var Bæstet godt skikket, thi den gav baade Knald og Røg, hvad Østerigerne alt havde bemærket, thi i Aviserne havde vi læst, at Amrum var blevet besadt med Artilleri – Aa ja! paa en Maade – kun var hele Artilleriet Fanøkaronaden; ligemeget, paa Touren ud, som vi vare paa, vilde han prøve Helvedesmaskinen og min Konstabel Mickelsen skulde lunte den an; da han var en virkelig kyndig Artillerist, var han slæt ikke glad for den Bestilling, thi Folk som virkelige ere kyndige i Brugen af Skydevaaben ere altid forsigtige og har ligefrem Angst for gammelt Skrammel, men Chefen maatte lystres og Experimentet voves.

Jeg vil ikke benægte, at jeg rykkede en Smule til Side, og det gjorde Hammer og de andre ogsaa, da det gik an. Bumbs, der gik

25. „Lobeten“, ordet ses ikke i ODS. Men der må vel være tale om, at de var „bet“, altså dem, der taber spillet.

26. Karonade, en sådan var en kort engelsk kanon opkaldt efter jernstøberiet Carron, brugt først og fremmest på korte afstande, hvor det ikke gjaldt om træfsikkerhed, men om at slynge mest muligt ødelæggende projektil i hovedet på en modstander. Dens modsætning var en ottepundiger med et langt løb, der kunne skyde langt og præcist.

Skudet og Spidsprojectilet gik virkelig ca. 300 Alen ud, men det var i løjerlige Bevægelser og H. triumpherede, „kan De se“, sagde han; „ja, den gik jo udmærket“, løj jeg, og saa gik vi videre, denne Gang virkelig paa Krigstien.

Vi styrede lige paa de Baade, som vare i Drift i Hensigt at rende dem ned, og da vi ingen Folk saa, troede vi at de havde kastet sig ned i Baadene og vi ventede en Salve af Riffelkugler, men der var ikke en Moderssjæl ombord. Formodentlig havde de under Indskibningen bemærket os, vare sprungne i Land og ikke givet sig Tid til at faa Baadene helt paa Land igjen, men retireret ind i Klitterne. Nok er det, vi saae ingen ei heller paa Land

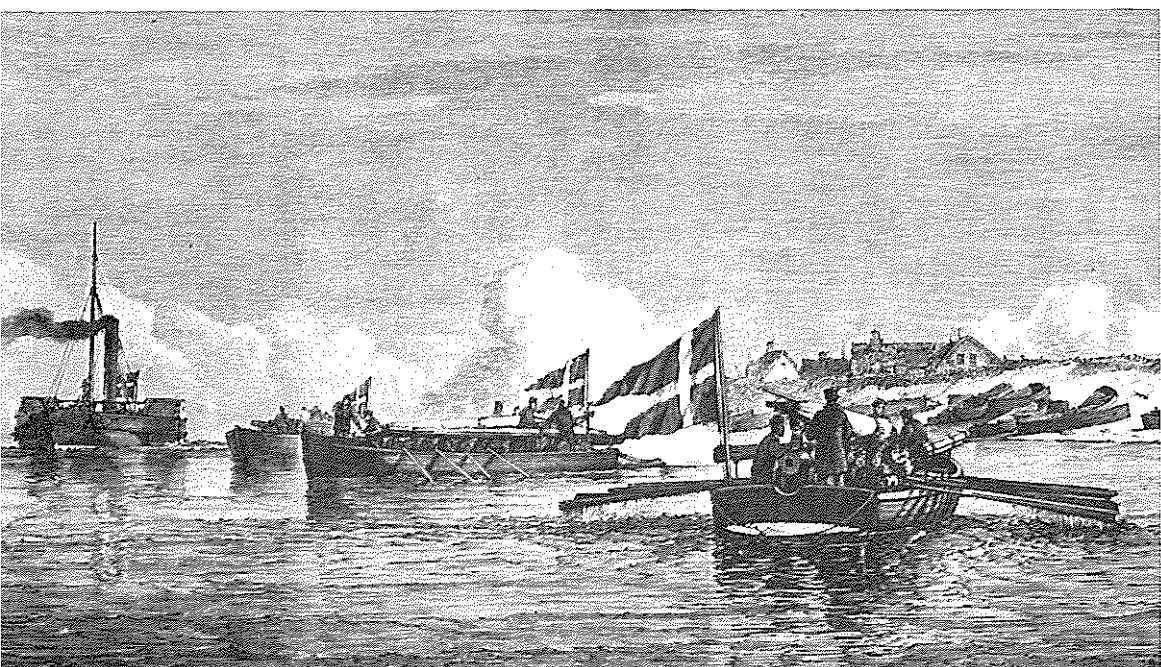
Hammer holdt sig med „Limfjorden“ tæt ind imod Land og fra Kanonjollerne, en paa hver side af Dampskibet i passelig Afstand, vare vi Skudfærdige for at dække Landgangsfolkene under Førelse af min Constabel Mikkelsen; jeg skal love, de smølede ikke, i lynende Fart rutsede de Baadene ud i Vandet og lode drive. I en halv Time var det hele besørget og Tydskernes Flotille gjort uskadelig.

Da vi vare komne ombord igjen, befalede Chefen, at vi skulde ødelægge Baadene og vi beskjøde dem med med Skraasække, men²⁷ Baadene fløde lige pænt, det var jo fladbundede Pramme, som laae kun 1 a 2 tomme i Vandet. Saa samlede Hammer Baadene i et Knippe og slæbte dem til Wyck, hvor han lod Fattigfolk hugge dem til Pindebrænde. Denne Affaire, som fik et saa ublodigt Udfald, var dog et meget dristigt Coup og satte os i stor Respekt. Føhr var dog sikret for Overfald af Landsoldater.

Den herpaa følgende Nat gik saaledes, at jeg tog yderste Post ud imod Hørnum Odde (mulig forvexler jeg nogle Navne paa Sylt, men det gjør intet, man forstaar mig nok, naar jeg mener ud mod Sydspidsen af Sylt) og min Plads var altsaa der, hvor Fjenden maatte passere, hvis han vilde forcere Overgangen til Føhr. Baade mente vi, at han igjen muelig kunde forskaffe sig, der var nok paa Nordlandet af Sylt og fra Fastlandet, hvorfra Passagen nu var fri; cirka ½ Mil, men østlig havde min Kammerat N. Rasmussen Post, og imellem os laa Krydsfartøjet, der skulde raportere vore Signaler, om noget passerede.

Det blev en deilig maaneklar Nat og Vinden var Nordvest, saa man kunde drive med sin Baad fra Sylt til Føhr. Distancen til Sydspidsen var for stor til at [vi] kunde se, hvad der foregik. Henved Midnat siger jeg til Underofficieren, „vi vil ud og se, reis Masterne, vi kan seile frem og tilbage“, og vi sejlede og passerede Odden (af Sylt), vel en halv Time efter; men intet kunde vi opdage i Land. Jeg vendte følgelig for at staa ind efter, men i det samme peb der en Kanonkugle imellem vore Master og et strax efter. Ald min Uro var forsvundet, thi mit Temperament er og har altid været, at jeg i det kritiske Øieblik blev fuldstændig rolig.

27. Der står „men“ to gange, sideskift.

Vi maa vel give dem en igien, sagde min Qvartermester (Skovhed han og var fra Vejle.) „Vel saa“, siger jeg, men ikke nu, vi kan jo heller ikke se, hvad vi skal skyde efter, lad os løbe nogle Minutter, thi vi er dem helt nær, og ved vore Skyden vil de faa bedre Sigte paa os. Skudene faldt helt usikre, kunde jeg mærke, thi jeg hørte kun Projektils Susen af det første; at det var meget læt Feldtsigte var let at høre.

Naa, efter nogle Minutter brændte vi en Granat paa dem, det vil sige ind i Klitten, thi det var jo rent paa maa og faae. Krydsfartøjet besvarede meget pænt mit Signal, Skudet nemlig, og de sendte en Raket tilvejs og noget efter kom min Makker roende. „Hvad er det, er det Dem R. Svar ellers skyder vi“, „Aa tøv lidt, hvad vil de skyde paa os for.“ Ja, han blev jo saa beroliget og da han saa kom til, sagde han, at han troede, at vi vare tagne. „Vrøvl!“ – „Ja, i Nat kommer der sku ingen flere. Nu har de mærket, at vi ere paa vor Post. Nu gaar²⁸ jeg tilkøjs, men lad os indtage vore gamle Stillinger igjen“, og det gjorde vi.

Et par Timer efter saa vi Halvbatteriet trække bort fra Odden Nord efter langs Stranden. De protsede²⁹ af og begyndte at beskyde os, men da Kuglerne ikke naaede os, besvarede vi selvfølgelig ikke Ilden, efter som vores Skyts, ihvorvel langtrækkende, ikke rakte nær saa langt som deres riflede Pjecer.

Gik der saa en Dags Tid, muelig to, at vi intet hørte eller saae til Fjenden; vi havde været ude ved Odden, men der var ikke minste Tegn til Tydskerne, men saa kom Hammer med „Limfjorden“ slæbende med de Kanonjoller, som havde været ved Wyck – en

Der er ingen tvivl om, hvad dette reportagebillede drejer sig om. Det er hændelsen ved Hørnum Odde, og man kan med sikkerhed sige, at SWR var en af cheferne, der ses stående agterude i kanonjollerne. De var blevet bugseret i stilling af „Limfjorden“, som ligger til venstre. Den havde haft én på hver side, og nu er de klar til landgang. Men der er tre på billedet og ifølge SWR var der kun to! Hvem skal man tro? SWR eller kunstneren, hvis træsnit er at finde i „To hundrede Træsnit fra 1864“, Kbh. 1865.

28. Egl. staar der „gjaar“ – mærkeligt.

29. Protsede eller prodsede af, at koble kanonen og lavetten fra forspandet og gøre den klar til skydning.

af dem³⁰ førtes af Ltn. Rønnov. Vi fik da den Efterretning, at Føhr var erobret af Østerrigerne, og det var gaaet saaledes til. Med den Østrigske Kanonbaad-Krydser, maatte den jo kaldes, da det var et stort Skib, „Seehund“ og en Lignende, hvis Navn jeg ikke husker, var Fjenden Seilet ind paa Wyck Rhed.

Hammer var gaaet dem i Møde med Parlamentéer Flag og virkelig duperet dem saaledes, at de havde givet sig i Underhandling med ham; hvad han nu monne have smurt dem om Munden med, ved jeg ikke, men de havde givet ham en Stillstand af nogle Timer, været i Land og drukket Champagne hos ham. Imidlertid laa „Limfjorden“ og Kanonjollerne paa Grund i Løbet imellem Føhr og Fastlandet.

Naa! Østerrigerne fik snart sundet sig lidt og indsaa, at de havde Kortene paa Haanden og maatte bruge dem, om ikke Hammer ligefrem skulde holde dem for Nar og de betød Hammer, at de vilde angribe ham, men vare dog saa ridderlige, at lade ham komme ombord. Han havde jo protesteret, at det var imod deres Aftale – han ventede Ordre; men naturligvis omsondst. Hans Stilling var saaledes, at „Limfjorden“ og en Kanonjolle laae paa Grund, hvorfor han maatte gaa ombord i en af de Kanonjoller, der imidlertid var blevet flot, thi Vandet steg, og det var jo derfor, at han havde søgt at opholde Østerrigerne.

Nu havde disse lugtede Luntene, og hele deres Landgangscorps bleve sendt i Land og i Hurrah afsted ned ad Diget begyndte de at overdænge Ven Rønnov og Dampskibet med Riffelkugler. De skøde elendigt, sagde Rønnov, for de ramte ikke en eneste Gang. „Limfjorden“ var blevet forladt, men den Fyr behøvede ikke ret meget Vand, og da den begyndte at lette paa sig, gik Styrmanden Fischer og en Maskinmester [ombord]³¹ (den sidste var løjerlig nok en Tydsker) og under tæt Kugleregns fyredes op og bugserede den af Grunden – ja, de maa have skudt nederdrægtig skidt, heldigvis.

Da den igjen var seilbar kom jo Hammer med Stab og hele Besætningen. Kanonjollen kunne ikke udbringes. Besætningen kom ombord i „Limfjorden“, hvorefter den sprængtes i Luften. Dette udførtes af Constabel Wismand, der maatte blive saalænge ombord, til han havde faaet Skuden ordentlig i Brand – han maatte krybe nede under Tofterne, for saa snart han var at se, plaffede hele Hærstyrken løs paa ham. Da den endelig brændte godt, sprang han overbord og svømmede over til „Limfjorden“, der var udenfor Geværskudvidde. Hvorpaa Hammer som sagt kom ned til os, hvor vi laa, han samlede os til Krigsraad ombord i „Limfjorden“, og det blev det sidste Krigsraad i det ulykkelige Aar 1864.

Naar det er laveste Ebbe paa Schlesvigs Vestkyst i Vanddraget imellem Føhr – Sylt og Kysten af Fastlandet, fra Sydvesthörn til Dagebyl er der kun et smalt Løb, Farvand som ender i et Bassin

30. Egl. står der „en den som førtes“, hvad der ikke rigtig giver mening.

31. Ordet glemt i skyndingen.

Nordøst for Føhr af lad os sige højst ½ Kvadratmils Areal, hvor ikke for dybtgaaende mindre Skibe kan flyde. Der vare vi samlede, „Limfjorden“, Fyrskibet fra Ejderen (med tydsk Besætning), syv Kanonjoller med to Proviantskibe og 3-4 Krydsjagter, der var vel ialt 200 Mand, hvo[r]af ca. 50 ikke vare Combattanter, men alle skulde de have Mad og Drikke, Vand og Brænde – Læge eller Lægemidler havde vi intet af. Hammer forelagde os Sagen, hvad jo forøvrig var klar for hver af os, og havde længe været det. Vi havde intet andet at gjøre end at overgive os.

Om Vaabenstilstand havde jo været talt, men vi vare jo uden enhver paalidelig Underretning, thi de sparsomme Meddelelser, vi nu og da ved en Helgolenderfisker havde faaet, vare nu ophørte, da Østerrigerne blokerede Løbet. Vi bleve strax enige om at forholde [os]³² passive, indtil vi enten bleve angrebne af Artilleri med længere rækkende Skyts end som vi vare i Besiddelse af, og saa forøvrig afvente Begivenhederne eller Sulte; men som vi just havde taget den Beslutning, blev det meldt, at en Orlogsdamper stod Fortropdyb ind. Tak Skjæbne, hvad nu?

Kaptain Hammer udbrød, „ja, viste jeg nu, om det var et Pantserskib.“ „Det kan det ikke være“, sagde jeg, „dertil er den ikke stor nok – det er nok en af de, der har været med ved Helgoland, og der var ingen Pantserskibe med. Det er vist „Blitz“, som jeg har seet omtalt, de større var ikke staaet Løbet ind.“

Naa! saa blev der Krigsraad paany. Nu skulde jo efter Krigsbrug den yngste Officier voteret først, og det var Rønnov, men den Orden blev ikke fulgt, i det mindste ikke fuldt ud, og jeg husker ikke, hvad der blev sagt, men jeg sagde, „den er jo givet i vor Haand, lad os tage den“, „Hvordan er da Deres Raad“, sagde Kapt. Hammer. „Mit Raad er“, sagde jeg, „at vi nu, medens der er Højvande, roer ud og følger langs Føhr Landgrund, hvor Tydskeren ikke kan flyde, vi formerer da en lang Linie, og paa et givet Signal roer vi ind paa ham; det fortrin, som hans længere rækkende Skyts giver ham, er forbi i Løbet af et Qvarter, naar han saa bliver beskudt fra 7 forskjellige Sider, skal han nok tabe Humeuret“.

Mit Raad lød jo kjækt nok og blev tiltraadt ubetinget af Rønnov, men han bejaede nu en Gang alt, hvad jeg sagde, men i Grunden var det vist et meget daarligt Raad, som kunde blevet Aarsag til megen Ulykke, thi ogsaa i Krig er unyttig Blodsudgydelse strafbar, og her var det i Virkeligheden rigtig, thi vort Fædrelands Vilkaar var ej³³ blevet et Gran bedre, om vi havde taget eller ødelagt Preusseren. „Hvad er Deres Mening“, sagde Hammer om den Ting, „at vi ingen Læge [læge] eller mindste Middel til at hjælpe Saarede.“ „Tydskeren har nok en Læge“, blev jeg ved, „og Læger er jo neutrale Personer.“ (Jeg maa her indskyde, at Damperen laa stille ligesom for at overveje Situationen, [m]en

32. Ved sideskift.

33. Egl. står det „et“.

alligevel, der var ikke Tid til lang Snak, hvad der skulde gøres maatte gøres hurtig.)

Alligevel var der Stemning for mig, men da tager Hammer et Document frem og læser op – det var en Ordre til ikke unødvendig at indlade sig i Kamp, eftersom Flotillens Bestemmelse kun var at holde Vesterhavssøerne saa længe son muligt, blev Retraiten os afskaaret skulde Materiellet ødelægges og Hammer med Besætningen salvere sig paa bedste Maade. osv

Ja, saa var jo ald Kamplyst omsomst, vi kunde, selv om vi gjorde vores Sager nok saa fortræffelig og havde nok saa stort Held, vente at blive straffede som de, der overtraadte givne Ordre. „Naa“, sagde jeg, „lad os saa vente til han angriber os, for forsvare maa vi vel.“

„Nei“, det duer ikke,“ siger Ltn. König (en fornuftig og dygtig Mand, egentlig Underofficer i Flaaden, men han var Navigateur og stadig faret som Styrmand med Orlogsskibe), „jeg havde stor lyst til at børste ham, men lykkes det ikke strax, han kan jo dampe fra os ud efter og holde os blokerede ved at løbe til og fra; den, han rammer af os, Baadene nemlig, maa gaa til Bund med Top og Tavl, hvor skal Besætningerne hen, vi maa holde os paa lavt Vande. Vi har jo knap en Jolle med hver af os. Og maa vi retirere, sikken et Halløj, der bliver i Tydskland. Nei, nu véd vi, hvad vi maae gjøre, ja egentlig skal gjøre efter Ministeriets Ordre, lad os ødelægge Materiellet, imedens vi har Tid dertil, saa ere vi ikke længere Militair, saa har de intet at prale af, naar vi kommer ubevæbnede. Ja, det er min Mening, forresten er jeg parat til at roe ud at slaaes og haaber jeg at stride, som jeg bør.“

Ja, det var ganske vist det rigtigste, i hvert tilfælde det klogeste, og saaledes blev det gjort. 1 Time efter vare Kanonerne fornaglede, Haandvaabnene ødelagte, Baadene sænkede og Mandskaberne samlede ombord i „Limfjorden“. Hammer roede med Rønnov ombord til „Blitz“ og meldte sig og os alle som Krigsfanger. Chefen paa „Blitz“ troede, at H. kom for at forestille ham, at han maatte overgive sig, han laa nemlig paa Grund som et Vrag, saa Æren havde jo ikke været stor ved at overvinde ham, men Løjer havde det været været, om han blot et Døgn, thi længere havde det jo ikke kunde det været, havde været vor Fange, men det skulde ikke være saaledes, at Danmark skulde tømme den bedske Skaal til sidste Draabe.³⁴

34. Sætningen er noget uheldig, det sidste „at“ burde være streget ud, men meningen skulle ikke være til at misforstå.

29. EN MÅNED SOM FANGE I SCHLESIE

De danske besætninger føres som fanger til Husum, mens Sophus ærgrer sig over en forspildt mulighed — 174 · Til gengæld er der glæde over de venlige alpejægere, der ikke er på hjemmebane — 176 · Officerer indlogeres paa Hotel Russia med udsigt over Alsteren og får middag med Melby — 177 · Turen går videre til fæstningen Glatz, hvor generalen er en hædersmand, og man kan tage på udflugt — 180 · Fred og hjemsendelse over Breslau med banen til Stettin, hvor behandlingen ikke er standsmæssig — 186 · Saa til Svinemünde og med dansk dampskib hjem til eftertanke over krigen og tiden og fremgangen, der fulgte i årene efter 1864 — 189

Næste Morgen ved Højvande lettede Lt. Holbøl med „Limfjorden“ og vi stod igjennem Leiet op paa Wycks Rhed og meldte os hos den tyske (Østerigsk) Chef ombord paa „Seehund“. Det var et bittert Øjeblik, da en Kadet modtog vore Sabler og jeg for 2' Gang var tysk Krigsfange. Med „Limfjorden“ bleve vi under Bedækning af et Tyroler Jægerkompagni befordrede til Husum. Den tyske Officier ombord saavel som de østerrikske Søoffiere bevidste os megen Venlighed, men han, Kadetten, der fik vore Sabler og nu var Næstkommanderende paa „Limfjorden“, kunde ikke dye sig, han bebreidede os, at vi ikke havde skudt den forbandede preussiske „Blitz“ i Smadder.

Østerrigerne vare idetmindste i deres Tale meget danskvenlige og hadede Preusserne af et oprigtigt Sind. Ja, de skulde faa mere Grund til at hade dem, 2 Aar senere netop for den Adfærd Tydskland [og] Østerig viste mod Danmark, skabtes der Retsstilstande i Europa, der slog Magten ud af Hænderne paa de Lande, Østerig og Frankerige, der havde mest Interesse af at bevare Danmark kraftigt og selvstændigt, eftersom vi i Virkeligheden vare disse Landes Allierede som Preussens fødte Modstandere.

Ved Elbhertugdømmernes Erhvervelse af Preussen, blev dette Land saa stærkt tillands og tilvands, at Suprematiet i Europa absolut maatte tilfalde Preussen, 5 Aar senere vare Østerrigerne som og Franskmandene knuste og lammede og reducerede til 2' Rangs Magter. Nu i Dag, jeg skriver dette, d. 2. April 1903 er den tyske Konges Frederik Wilhelms,¹ han som i Versailles sadte den tyske Keriserkrone paa sit Hoved, hans Barnebarn, Keiser Wilhelm den 3de er i Dag vor Konges Gæst i Kjøbenhavn,² Østerrig er saagodt som i Opløsning, ialtfald er den Keiserslægt, som saa daarligt røgtede deres Interesser, da de hjalp Preussen med at plyndre os, sun-

1. Forfatteren har rod i den preussiske kongerække, det var Wilhelm I, der blev kejser i 1871.

2. Retteligt Wilhelm II.

ket i Magt og Anseelse, og Frankrigs Keiser forja[get]³ og død i Landflygtighed efter at have været Preussernes Fange.

Tiden skifter – siden den Dag vi maatte bøje os og afstaa de tre Hertugdømmer, er vor lykke og sande Velfærd steget og øget Aar for Aar, saaledes at vi i Velstand og indre Udvikling ikke er overgaaet af noget Land i Europa eller andet Steds. Ja, Tiderne skifte heldigvis! Det blev som Dalgas, den jydsk Hedes tapre Overvin-der sagde, „hvad udad tabtes bør indad vindes.“⁴ – Ja, saa gaaer jeg videre i mine Livserindringer.

Sejlede vi saa indenom Vesterhavssøerne, den Vej jeg saa ofte havde sejlet og under saa saare forskellige Forhold. 1850 var det for første Gang, da jeg som $\frac{1}{2}$ bf. Matros paa Kanonchalup N° 14 under Ltn. Duntzfeldt[s] Komando, da var vi de angribende og arbejdede os om efter Wyck for at fordrive de tyske Kanonchalupper, som skrevet er foran. Nu vare vi de om ikke slagne dog, som de der opgav at stride og det gik atter imod tysk Krigsfangenskab.

Jeg viste, at jeg ingen Skyld havde, var det gaaet efter mit Forslag i Krigsretten⁵ Dagen forud, var det ganske sikkert den preussiske „Blitz“, der var den overvundne. Jeg kunde ikke faae den Tanke udaf mit Sind, hvilken Jubel vilde der ikke gaaet igjennem Landet, om „Blitz“ havde strøget for os eller smurt Hoser. Ja, ganske vist var der en Tredie Udgang tænkelig – „Blitz“ kunde, hvis vi kom ud paa dybere Vande, faaet Held til at løbe os i Sænk en efter anden, men saa skulde den ogsaa været ualmindelig udmærket ført, hvad den ikke kunde være, efterdi ingen tysk Officier kunde være det Farvand saa bekendt.

Ja, nu kan man raisonere, men den Gang i Øjebliket gjalt det om at gribe det rigtige og hvad var det rigtige? Jeg tænker mig til at havde vi den Gang – just da Freden – den vi ikke kunde undvære, skulde sluttes (men ikke var det) taget „Blitz“ var der blevet saadant et Vræl i Tydskland, at Freden slæt ikke var blevet sluttet. Aldeles ubegribelig var det, at hele Europa – Tydskland foruden, som saa højlydt (i Aviserne i det minste) havde taget vores Parti – nu forholdt sig aldeles passiv.

Maaske og sikkert gik det bedst, som det gik, Tydskerne fik intet at prale af, thi de erobrede intet, og vores Tab var for intet at regne. Kanonjollerne vare paa Forhaand opgivne og hele det øvrige Materiel ikke skikket til Krigsbrug som Vaabnene udviklede sig, ja al-lerede vare udviklede, man huske paa, at Tyskernes Feldtkanon-er rakte næsten dobbelt saa langt som Kanonjollernes svære Skyts, og det var endog Langskyts.

3. Sidste stavelse glemt ved lineskift. Den nævnte kejser var Napoleon III.

4. Det var ikke Enrico Dalgas, der fremsatte denne berømte sætning. Den blev formuleret af H.P.Holst, som til Industriudstillingen i 1872 leverede mottoet, „For hvert et Tab der kan Erstatning findes/ hvad udad tabes, det maa indad vindes“. Tanken er i virkeligheden et lån fra den svenske digter Esaias Tegnér, som igen havde den fra den preussiske Friedrich Wilhelm 3, hvilket turde være historiens uovertrufne ironi.

5. Der menes naturligvis „Krigsraadet“.

Efter at vi paa Wyck Rhed vare blevne præsenterede, havde jeg nær sagt. Nei! havde overgivet os til den Østrigske Eskadre Chef og vare blevet Kammeratlig beværtet i Officersmessen, samledes hele den danske Styrke og indskreves som Krigsfanger, og løjerlig nok, de toge som Fanger hele Krydsfartmandskabet – deraf blev dog senere Holstenerne løsladte og vel ogsaa de Schlesvigere, som vilde, men de fleste Schlesvigere gik med os til Tydskland, men videre.

Henad Eftermiddagen kom vi alle ombord i „Limfjorden“ og under Bedækning af et Stejermarks Jægerdetachment førte til Husum. Vi officiere vare paa Æresord ikke bevogtede. Hvor disse Østerrigere var naive, venlige og muntre Folk. Da Officiere (desværre har jeg glemt den Hædersmands Navn) hørte, at det var mig, der under Hamners personlige Kommando havde taget Baadene ved Hørnumodde, hvormed de ville gaa over til Føhr, fortalte han mig, at det var ham, der havde den Kommando, og at han var bristefærdig af Raseri.

De havde haft et syndigt Sjov med at faa Baadene slæbte ud og at de lige vilde til at færge over, men da Damperen kom med Kanonjollen, kunde de ikke holde sammen paa Færgefolkene, og da deres Soldater, Alpejægere ikke var synderlig søvante, havde han trukket sig op i Terrainet – „hvorfor skjøde De ikke paa os, da vi slæbte af med Baadene?“ Nei, deres Stutzerler (små korte Rifler) kunde neppe række, og hvis de vare gaaede nedenfor Bjergene (Klitten), kunde vores grove Skyts zersmette dem, nu da der vare Krigsskibe paa Floden (man hører, han var en Donaumand, han var fra Wien) kunde der jo ingen Overfart finde Sted alligevel (jeg tænker, at han i Grunden var glad for at han slap for at probere) og hvorfor skulde han saa sætte Keiserens Soldaters Liv paa Spil, blæse være med de Baade.

„Hvorfor skød De saa paa mig, da jeg om Natten patrullerede forbi Odden“, „Aa vi kom saa deilig paa Skud“, og da han netop samme Dag havde faaet Artilleri, vilde han imponere os, bedauehede sehr om vi havde lidt noget Tab. Ja, saaledes talte vi nu venkabelig sammen – og henimod Aften gik vi ind i Husum Havn. Gud, hvilket Halløi, der blev. Havnekajen var hel sort af Mennesker, og de brølede Hanemand (et ubegribelig Spottenavn for Tydskerne, naar de vil haane Danskere, det er betydningsløs og dets Oprindelse upaaviselig)⁶ og det lød „ist der Mand Hammer, de dikke dort ist wol Hammer“ – det var mig; naa! det blev ved Brølet, de gjorde os ingen Ting, det vilde ogsaa nok vore Alpejægere have forhindret, fik dér nogen Prygl, var det snarest Tydskerne, naar de bleve for paatrængende.

Vi Officiere bleve førte til Thomas Hotél. Der saa man lidt skjæv til os, men Østerrigerne komanderede bedste Mad, bedste Vin frem og man maatte jo lyster. Ved Aftensbordet fortalte vores

6. Heller ikke Ordbog over det danske Sprog kender til ordet, endsi det oprindelse. En forespørgsel i grænselandet har heller ikke givet resultat, det er ikke mere kendt.

Vært til mig i Fortrolighed, at der Hr. Byrgermeister havde indbudt ham paa Byens Vegne, men han havde undskyldt sig med⁷ hans Dænische Kammeraten, som han ikke vilde forlade. Jeg takkede ham selvfølgelig og tilgav ham gjerne hans lille Skryderi. Natten over bleve vi i Hotellet, og om Morgenens gik vi ud og besaae Byen, den de fleste af os dog kjendte i Forvejen, og som jeg før har skrevet i denne Bog.

Hadet imellem Dansk og Tydsk var kun paa Overfladen. Folk trængte sig vel om endnu for at se og spørge, mens Haansordene var forstummede og man spurgte, om hvad vi mente om Fremtiden, man var slæt ikke glad, thi det man mindst af aldt vilde være, var preussiske, og hvorvel der endnu intet var helt afgjort bar det dog henimod Preussen. Jeg hørte mange Udtryk, saaledes som: man ved, hvad man har, men ikke, hvad man faaer, eller kan være at dat alt mær om besten. En meget fin Politikus haabede at de Dytschen wollen ganz Dænemark nehmen, thi denn bleiben wier ganz tosammen wie forher aber als eine deuther Bundstaadt denn die kleine Landeren kœnnte ja nix meere o.s.v. Ja hans Mening var vist god nok, tydede i alt Fald paa Kjærlighed til den gamle Fæledsstaadt, men det gode var temmelig indsvœbt. Ja, Tiden, Fremtiden laae som et stort Spørgsmaalstegn for hele Verden og endnu (21/10 03) er vi langt fra den endelige Løsning. Men videre.

Da der var kommen Ordre, hvorhen vi skulde sendes og fordeles, førtes vi ad Jernbanen (2 Kl.) via Rendsborg til Altona og hist og her paa Stationerne lød der jo et Hanemand e.l. ind i Officervognene, men det vare [v]i hærdede imod. Vi kom til Altona, bleve i Equipager kjørte til Hamborg og inqvarteredes, Ltn. Holbøl og jeg paa Hotél Russia paa Jungfernstig ved Alsteren, et af Hamborgs fineste Hoteller.

Værten modtog os som om vi vare flot betalende Gjæster, bukkede, det glædede ham at se os o.s.v., at det glædede ham at se danske fangne Officiere, vil jeg gjerne tro, han var sagtens en Wildtydsker og Lybsken var jo fra Arrildstid aldrig Dansken god, eftersom skrevet staar i Folkevisen,

Før voxer Figen af Hylderod

Før Lybsken skal vorde Dansken god,⁸

men vist og sandt er det, at han teede sig som en venligsindet Mand. Vort Værelse, ja vi havde hver sit, laae i 3^d Etage, hvorfor Værten gjorde Undskyldning, men der var den deiligste Udsigt over Alsteren, og da vi nu en gang (leider) vare i Hamborg, mente han, at det vilde være os kjært at se det smukke Parti, ellers var der Værelser til Tjeneste im Parterre (Stuetagen), men de vendte zu einen kleine dystre Gasse. Om Herrerne vilde spise med ved Table d'Hôte eller paa deres Værelser, alt var til Tjeneste, nede ved Bordet spiste eine berühmter dænische Maler.

7. Egl. står der herefter et „at“, som ikke giver mening.

8. Egl. „For skal man plukke figen af et Hyldetræ, før man hos Tyskerne finder Redelighed mod Danskerne.“ Poul Helgesen betegner i Skiby kroniken denne sætning som et gammelt ordsprog. Den her citerede form siges at være almindelig. (T. Vogel-Jørgensen). SWR skriver af en eller anden grund Lybsken i stedet for Tysken.

Baneterrænet i Altona med bygninger og vogne på et tidligt fotografi, et daguerretypi taget lige inden åbningen i 1844. Lige dette billede burde desværre have været bragt i bind I side 115 ved beretningen om SWR og hans kammerat, som to år senere var godt i gang med at lave ulykker med en godsvogn. De var nær kommet i klemme, men lidt håndører til en snaps eller to har jo alle dage kunnet gøre underværker. (Original i Altonaer Museum in Hamburg. Norddeutsches Landesmuseum.)

Naa! da vi ikke havde noget at skamme os for, føjede vi Værten og gik ned. Han gjorde naturligvis Reclame med os. Vi vare jo Dagens Mærkværdigheder, og Bordet var meget fuldtallig. Tjenerne opvartede os som vi vare Admiraler. Værten havde placeret os hos der berühmte dæniche Maler, som var mig godt bekendt, det var den ældste af Melbyerne, jeg husker ikke, om det var ham, der hed Anton til Fornavn.⁹ Da jeg begyndte mine Orlogstogter 1845 med Br. „Mercurius“ til Island, var M. med som studerende Marinemaler, han boede mest i Hamborg, men udstillede overalt, var som Marstrand og mange flere andre danske Malere ikke tilfreds med de Kunstakademiske Forhold her hjemme, han var meget anset.

Hr. M. tog sig strax af os, og at en saa notabel Person viste os Opmærksomhed forøgede naturligvis i høj Grad vor Prestige. Han spenderede Madeira (vi maatte intet betale) og requirerede Vogn og kørte med os til sit Artillier, der var i Huset hos en af Hamborgs største Rigmænd, vistnok en Hr. Godefrey, passiv Deltager i en Handelsfyrstegeschæft.

Naa! ligemeget, en nobel og fintænkende var han og han converserede mig saa ligefrem som vi vare Baksamerater. Jeg kunde godt forstaa, at han var vidende om politiske Affairer, som var skjult muligt endog for de kommanderende Generaler; han udtalte som sin Mening, at bagefter vilde Preussen smide Østerig ud fra Geschæften og tage alle tre Hertugdømmer for sig selv, hvad der jo to Aar efter bogstavelig gik i Opfyldelse. Han mente ogsaa, at den Afvigen fra de hidtil fulgte Retsprinciper, som de tyske Magter havde gjort sig skyldige i, vilde [faa]¹⁰ store politiske Begivenheder til Følge, hvad jo ogsaa slog til. Samme store Herre¹¹ forærede mig et Bundt Cigarer

9. Det var det ganske rigtigt.

10. Ordet mangler ved Sideskift.

11. Egl. står der „Herrer“.

og forsikrede mig, at bedre fandtes ikke ved det russiske Hof, der var 25 Stk; naar De røger en om Dagen, er deres Fangenskab ude med den sidste; dette slog kun næsten til, den varede 1 Maaned.

Hr. Melby inviterede Hr. Holbøl og mig ud i zoologisk Have, men jeg maatte undslaae mig, fordi at jeg maatte ud at forhøre mig om vore Effecter, og jeg kjørte med en Droske til Altonaer Bane-gaard, hvor alt vort Tøj laae i en Hob; jeg fandt mit og fik det med til Hotellet tillige med Holbøls og fik udvirket, at ald Bagage blev bragt hen, hvor vore Folk vare anbragte, jeg erindrer ikke, hvor det var, og gik senere en Tour med min Kolega i Krydsvæsenet, Christian Wilborg, ogsaa fangen, han var Hammers Contoirassistent og gik nu under Benævnelse Secretair. Han boede i Wyck, men fandt det ligefrem sikrest at gaae til Tydskland med, fremfor at være Skive for Pøbelangreb hjemme. W. og jeg vare Skolekammerater og gode Venner og Hamborg godt kjendt fra tidligere Tid.

Det var meget heldig, at jeg ikke var gaaet med Hr. Melby og Holbøll i zoologisk Have og videre, for henad Natten kom H. hjem i en Tilstand, som denne saa særdeles ordentlige Mand vist hverken før eller senere har været i – de havde nok studeret Hamburg bei Nacht, han var meget snakkelysten og vrøvlede noget gruelig. Saa vilde han endelig skrive Brev til sin Frue og gjorde det ogsaa, endskjøndt jeg raadede ham til at lade være – jeg var dog ugudeligt nok til efter hans Ønske at levere det til Portieren til Besørgelse, og saa fik jeg ham i Seng; han havde frygtelige Tømmer-mænd og forklarede, at han havde spurgt Maleren om Hamborgs Mærkværdigheder og han havde været i flere Familier, hvor der var saa mange fine Damer, som drak Vin allesammen og at de alle havde været saa venlige. Nu havde han dog sine egne Meninger om disse Familier. Det havde jeg nu rigtig nok ogsaa.

Søstykke af Anton Melbye:
En brig i aftenlys ud for en
vulkan i Middelhavet, malet
omkring 1848. (Privateje)

Ja, saa næste Dag gik det videre endnu i samlet Flok af Officiere til Berlin, hvor vi ankom over Middag. Vi bleve nu underrettede om til hvilke Fæstninger, vi skulde føres. Til Glatz skulde Holbøll og 5 Andre, og det overlodes H. at bestemme, hvem han vilde være sammen med, det blev: Jeg., Lt. F. Hansen og König, Rønnow og Sekretairen Wiborg. Vi fik en Gardeofficer til Ledsager, en Generalson, hvis Fader var højstkommanderende i Berlin – og han skilte¹² med os – hen et Sted, vist i hans Hjem, og de vare jo særdeles fidele. En ældre Dame sagde til mig: „jeg havde dog ikke tænkt mig Dhr. saaledes,“ „hvorledes da?“ spurgte jeg, og da hun tøvede og ledte efter Svaret, tog jeg Rejnicke Voss¹³ (den med Illustrationer), der netop laa paa Bordet, og pegede paa Bjørnen, der sidder i Klemme hos Bødkeren – den gamle Dame brast i Latter, og alle de andre skulde jo vide hvoraf – og saa blev Morskaben almindelig og ald Stivhed, ald Fornemhed forsvandt, men jeg blev udnævnt til der Hr. Bæer. Vores Ledsager kørte os tilligemed sin unge Frue til Banen og afsted gik [det] efter Glatz i Schlesien.

Vi passerede en Masse Byer og Flekker, reiste hele Natten og kom henad Morgenstunden til Byen Frankenstein, hvor Banen sluttede. Med Deligentse af den rigtige gamle Slags gik det saa videre op efter die Eulengebirge til Glatz, og da jeg havde erobret Plads hos Kudskene fik jeg da meget af Landskabet Schlesien af se. Det begyndte at se mere fremmedartet ud end Tyskland ellers stillede [sig] for mig. Zigeunere saaes og Polakker i Nationaldragt o.l., men Landeiendommen[e]¹⁴ saae ikke saa velhavende ud, som hos os. Egnen saa frugtbar ud og synes mig [at] danne en Overgang til Bjerglandskab.

I Glatz, en rigtig gammeldags By med svære Fæstningsværker bleve vi højtidelig modtagne af Kommandanten Hr. General von Schimmel og der Hr. Captain Veckmeister, to vældige glubende Krigsmænd; men det var kun i deres første Lader, at de strammede sig op til Eisenfressere. De vare to uhyre venlige Mænd, som vist ikke gjorde en Kat Fortræd og deres Krigsartikler og Reglementer, hvori vi bleve indviiede for saa vidt det angik vore Forhold, vare kun Ceremonier for at holde sig selv ved den Indbildning, at de virkelig vare tyske Soldater i Activ Tjeneste.

Fæstning[n]¹⁵ var intet mere værd og aldt dømt til at nedlægges. Det nye Skyts havde gjort den umulig; fra de nærmeste Bjerge kunde den demoleres paa faa Timer. Forøvrig havde den været uhyre stærk, den inderste Kjerne „Donjon“ kaldtes den, bestod af et klippefast Taarn og Kassematter munde[de]¹⁶ ud i Bjerget med store Rum til Lazaretter, Bageri, Bryggers og Stalde og en Brønd vist 100 Fd. dybt. Den var anlagt i den tidligere Middelalder og var i lang Tid af Vigtighed som Grændsefæstning mod Østerig, men havde jo ogsaa tilhørt Østerig, da disse ejede Schlesien.

12. Det er ikke rigtig til at læse ordet anderledes.

13. Rejnicke Vos, en rævebog, som på tysk hedder Rejnicke Voss, en stor samling versificerede dyrefabler, der allerede i det 16. århundrede var blevet oversat og publiceret også på dansk.

14. Ved linieslutning.

15. Ved linieslutning.

16. Ved linieslutning.

Paa Højderne foran Byen laae flere Forter, som man velvillig tilbød mig at tage en af som Ejendom, de vare nemlig forladte og givet til Pris, men der var vist ingen, der bød sig om saadan Foræring. I Porten til den indre Fæstning hængte en Tavle med alle Komandanters Navne – der imellem fandt jeg ogsaa en af Hns. Majestæt Kongens Forfædre, som sagdes at have indtaget den for Østerigerne fra de Glatziske Grever, men Tydskerne selv Officiererne, lagde jeg mærke til, vare ikke paalidelige i Historie eller Geografi.

Forinden vi kom til Fæstningen vare aldt en Del danske Land-officiere internerede der, alle fangne ved Als' Erobring. Der var en Capt. Theesen, to Lt. Ekkeroth, 1 Lt. Gerstenberg o. fl. som jeg ikke husker. Vi havde folgelig Sælskab nok, vi boede ikke sammen med Landofficierne, men bleve foreløbig anbragt i et Nonnekloster, desværre uden Nonner – nu var Klosterbygningen indrettet til Øeconomieoplag for Garnisonen og der boede en gammel Øconom med Familie, nu havde han Officersrang, men var af Kommissoprindelse og havde været Tambour i Slaget ved Dennewitz og imod Preusserne.¹⁷ Tiderne skifte. Jeg boede sammen med Lt. Holbøll i et Hjørnetaarn med den deiligste Udsigt, desværre skulde vi kun være der, til der blev pudset op og hvidtet i Kasernebygningen Blok 8 Stok 2, hvor aldt var malet sort og hvidt, om det saa var Stokken, Soldaterne bankede Klæder med.

Vi vilde gjerne have spist hos Øekonomens Familie, med de undskyldte sig, deres Mad mente de ikke god nok, mente de, og det var troelig nok, hvis den skulde dømmes efter den, Soldaterne fik. Melsuppe, ækel at se til var Frokosten og noget Miskmask af Kartofler og Flæsk var Middagen. Maden blev hentet i Spande hos vores Øconom, det var ikke appetitlig. Saa kom vi til at spise zur swarte Bær, og der var Maden god, men da vi ikke drak Vin til, vilde han ikke have os. Saa var der et Slags Restauration, som holdtes af en halv eller helgal Entrepreneur, og hos ham blev vi og levede ordentlig, men fik omtrent samme Slags Mad hver Middag. Frokost spiste vi hos os selv og Aften som det kunde falde sig.

Vi havde faaet en Maanedes Gage, som de preusiske Subalterne officiere fik, dog med Fradrag for Uniform o.v. og for os slog den nogenlunde til, fordi at det var midt i Maaneden, da vi fik Gage, omtrent en Thaler pr. om Dagen. Den 1^e i næste Maaned, fik vi atter 1 Mnd. Gage og da vi bleve udløste (frigivne) midt i samme Maaned fik vi i Glatz jo dobbelt Sold – thi vi vilde intet give tilbage og havde eiheller stort igjen – man huske Visen af Gjenboerne¹⁸

Naar Maanedens Midte sig nærmer
Og Pengenes Ende som den.

17. Slaget ved Dennewitz i Preussen fandt sted den 6. september 1813, da preusserne under Bülow vandt over franskmændene under Ney.

18. Visen i 1. akt, 3. scene af sangspillet Gjenboerne fra 1844 af J.C. Hostrup.

Tiden gik meget Godt. Vi spadserede i Omegnen og var to Gange paa Reisetour. Kapt. Hammer havde skrevet til Berlin og udbedt sig, at hans Næstkommanderende (Holbøll) maatte komme til samme Fæstning som han. Graudentz, troer jeg, den Rede hedder, og dette skete; da Holbøll reiste, flyttede jeg tilmed hen im Block acht Stock zwei, hvor der ikke var saa romantisk som i Klosteret, men ligesaa gemytlig: Undertegnede, dernæst König, Frants Hansen, Rønnov og Sekretæren Chr. Wiborg – hans civile var det samme som min, nemlig Krydstoldassistent. Vi enedes godt og fik os en gemytlig Whist om Aftenen. Den gamle General Schimmel, der som ung havde gjort Napoleonskrigens Slutning med, underholdt sig meget med mig. Jeg var ogsaa den eneste, der nogenlunde kunde føre en Samtale med ham og jeg havde Kundskab og jeg kan gjerne sige Fripostigheder nok til at disputere med ham – han var en meget god [Mand]¹⁹ og var ikke bange for at give en Seidel Øl. Hr. Kaptain Wachetmeisteren var jo yngre og var jo paa en Maade i activ Tjeneste, men saadan halvt udenfor, thi hans Fødder vare nok ikke videre gode.

Hver Morgen Kl. 10 mødtes vi til Parrol og modtog Breve og Meddelelser, de sidste kom der dog ingen af, saa det var vel for at vi skulde erindre, at vi vare Fanger, at man fordrede os til Parol. Det var stundom morsomt nok, aldt gik paa højtydelig gammel pæretysk Festungsvis, selv den allermindste Handling. Jeg husker en Dag, vi var der, blev der indbragt en lille Hund, som havde bidt en eller anden, og var endel tirret og nu skulde den i Festungsverhaft til det blev afgjort, om den var gal – den blev stillet i et Aflukke (vel en Arrest for Forhørsarrestanter) og der gik Bud efter Dylrægen, imedens en Soldat med draget Svær bevogtede Malleficanten.

Dylrægen kom, Officeersuniform med Karmoisinrødt og blank Staalhjælm, men hans Hænder vare sorte, da han lige kom fra Smedien. Stram Honeur af Dylrægen til alle Sider. Zur Befehl Hr. Generalmajor, zur Befehl Kapitæn Wechtmeister, zur Befehl Hr. Premier leutenant – ja, om Forladelse, det gik modsadt, Orden først den nærmeste Foresadte, Leutnanten, som Reglementet byder, den hele Action mindede i høj Grad om Schenen i „de 7 militaire Piger“,²⁰ der, hvor Krigsartiklerne oplæses.

Jeg skal ikke kunne sige, om den pr. Hær har noget Reglement for med hvilke Haandgreb en Hund, som er mistænkt for Galskab, skulde angefest werden, men vist var det, at ingen af Krigsmændene vare dristige dertil, og sandt nok, den kunde jo snappet og bidt en Finger, men Fyren, som havde bragt Dyret var der endnu og raabte, „Hr. Mejer, ich bin dafür nicht bang. Munter! ici, komm hier Jung“, men det tillodes ikke. Dylrægen erklærede, at [han]²¹ selv ikke kunde se, om Hunden, der nu var rolig, var gal, men at han kjendte en (jeg husker ikke, om det var en Mand eller Kvinde),

19. Glent ved linieskift.

20. Syv militaire Piger, vaudeville af Francis, Armand og Théaulon, oversat fra tysk af Johan Ludvig Heiberg med musik af Ludvig Zinck, første gang opført i 1827.

21. Ved sideskift.

der strax kunde se det, om han skulde hente denne Medicinmand (Menneske), men nu brød Hr. Generalmajor v. Schimmel los, hvad han var for eine Thierarts, som troede paa Hexe, han kunde gaa, naar han ikke viste mere end som de selv.

Vi vare nu alle bleve[t] interesserede i Hundens Affaire, den begyndte at logre, og jeg tillod mig at (uden først at henvende mig til Hr. Premierleutenanten) gaa lige løs paa Hr. Generalmajoren og efter stram Huneur at foreslaa, at Hunden fik Æde og især drikke, tog den imod Føden og Vandet feilede den vist intet og kunde jo holdes indespærret til næste Dag, „hm, hm, gevis praktish!“ sagde Overhovcdct, „zchr praktish“ faldt Kaptain Vachtmeister ind, „praktish! praktish!“ sagde de alle og saadant blev det. De fornødne Ordre udstedtes og ja, saa var der jo forefaldet noget den Dag, hvad vist sjelden var Tilfældet.

Vi drev alle af, rundt om Fæstningsverkerne, der var saa smukt den Dag. Der kom en Pige med kirsebær og gamle v. Schimmel købte hele Slumpen (I forbigaaende være sagt, at alle Veje vare beplantede med Kirsebærtræer, som af det offentlige bleve bortforpagtede) og sad vi hen i Skyggen af et Travers og kilede paa Kurvens Indhold. Gamlingen spændte Sabelen af, og saa var Tonen saa fri og Ordet ogsaa frit. Vi vare jo alle Officiere skjøndt af meget forskjellige Grader. Det var rart for mig, at jeg kunde følge med i Conversationen og saa nogenlunde hævde min Plads imellem de dannede Mænd, rart var det ogsaa at vi imellem vore fangne Land-officiere havde 3-5 Studenter – det gav Tydskerne stor agtelse for de unge danske Officiers Intelligents.

Da alt stod vel til [hos] os – jeg fik flere Breve fra min Hustru – og jeg ogsaa selv var sund paa Legeme og Sjæl, gik Tiden jo ganske godt for mig. De andre Officiere bleve enige om, paa Forslag af vor elskværdige Kapt. Vachtmeister (paa dansk Pladsmajor), at gjøre en Udflugt til et smukt Bjergparti, der kaldtes „Heuscheuer“²² paa den østerrigske Grændse, og da Touren kunde overkommes, toge vi Sømænd med, der blev leiet to Vognmandsvogne og afsted gik det en Godvejrdsdag, den deiligste Landevej, som overalt i Tyskland. Bomme paa hver Mil, men Bommanden kom ikke ud og krævede Penge, han skjød en forfærdelig lang Stang ud af et Hul i Vinduet med en Klingbeutel; Mønten blev erlagt, Beutelen klingrede og Bommen fløi op og Toget gik im Gebirge op imellem Graner og Fyr og Granitklipper – det var en munter Tour.

Jeg lagde Mærke til, at Bønderstæder, Kroen, hvor vi bedede og Almuens Huse saae langt fattigere ud end i Danmark, og aldt toges med. Der gik Folk, som feiede støvet sammen og sankede det i Sække, det blev malet endnu finere og deraf forfærdigedes det grove Stentøj, som gaaer i Handelen, Ølkrus o.d.l., som ikke bruges til Kogekar.

22. Heuscheuer, sandstensbjerg, en udløber af Sudeterne. Det højeste punkt – die Heuscheuer – er 890 meter højt. Kendt for at være meget klobet og forrevent.

Op ad Bjerget boede Skovhugere og Folk, der dreve Træindustri; i Bjergbækkene lavede Børnene Smaamøller og Spilleværker, der dreve Figure, Arbeidere, der savede, Karouseller o.d. og indbød os til at se paa deres Smaating, som saa meget fix og morsom ud, og hvorved de huggede sig nogle Pfennige.

Bjerget selv var der ikke meget imponerende ved, jeg antager som Frelserkirke paa Christianshavn 1½ Gang, det synes mig at ligne en uhyre spaltet Granitterning bevoxet med Fyrretræer. Paa et Platfond øverst oppe var en Pavillon, hvor vi for rimelig Betaling fik en god Frokost – at Øllet var særdeles godt, véd jeg, fordi vores ærede Medfange, Hr. Kapitain v. Thisen²³ erklærede, at nu kunde vi rende i Klippespalterne saameget vi vilde, han havde nok af Bjærgbestigning og vilde blive; ja, vi hyrede saa en Fører, der krøb med os ned i diverse Afgrunde og op ad Stier og Trapper – en Alpefører vilde vist taget sig et bedre Grin af vor Bjergreise.

Interessant var det alligevel, thi man²⁴ saae aldeles tydelig, at Klippen en Gang havde været smeltet, flere Steder vistes der os ligefremme Støbehuller i Klippen, saaledes nemlig, at det halve Hul var paa den ene Siden af Spalten, hvor vi gik, og den anden Del af Hullet var paa den anden Side. Førerne havde lavet Udsigtpunkter, som naturligvis havde Navne efter Tydscklands Seire. Idag var just Punkt „Dyppel“ blevet aabnet og en Æresport buede sig over Gangen (yderst naivt det Hele), jeg kunde ikke se det ringeste mærkværdig fra Düppel.

Vi fik atter en lille Forfriskning paa Platfonden og jeg morede mig kostelig over et Par ægte altdeutsche Bie[r]fidlere. Kapt. Vachtmeister forsikrede, at det var forklædte Studenter, som paa den Maade slog Mønt. De sang en Slags Vexelsang (lig Gluntarne),²⁵ den ene besang, hvorledes han i saa og saa mange Semestre havde pumpet det hele Tydsckland læns, hvorefter den anden raadede ham til, naar han nu havde pumpet det ærede Sælskab, os, for passende Reisepenge, burde han drage til Amerika – „der kanst du wieder pumpen – pumpen.“

Naa, vi gav jo vor Skjærv, det hele var rigtig saa Gemytlig. Vi drog saa afsted og var Kl. 11 Aften igjen im Blok 8 Stok 2. Det var en rar Dag. Hr. Kapt. v. Thisen pumpede mig Dagen efter om Touren nede i Bjerget, og han var en god og opmærksom Tilhører, fik jeg senere et Bevis for. Jeg traf senere en Gang paa en Kapt. v. Stagemeyer²⁶ og vi kom til at tale om Glatz. Aa! der sad jo v. Th. fangen, han har netop fortalt mig [om]²⁷ en inter[es]sandt Bjergreise, han gjorde dernede – „var De med paa den?“ – og vi vik os en lystig Latter, da han hørte, at hans ærede Colega havde slebet sig en ordentlig Skraber, da vi andre krøb om i Spalterne. Naa! paa den Maade er der saa mange – og det af de interessanteste Reise-skilddringer fremkomne.

23. Tidligere kaldt Theesen, se under Thesen. i personregistret.

24. Egl. står der „man man“ ved lineskift.

25. Gluntarne, en række duetter om 1840'ernes studentermiljø i Upsala af Gunnar Wennerberg (1817-1901) med Glunten (bas) og magistern (baryton) i samsang til et meget vittigt klaverak-kompagnement. I sin tid meget velkendt og i Danmark og derfor nævnt uden nærmere forklaring. Når SWR associerer til netop disse sange, skyldes det, at der i en af disse også på markant vis optræder en pumpe.

26. Der findes flere danske officerer af dette navn.

27. Ordet udeladt ved et lineskift.

Nogle Dage senere fik vi Brev fra Kapt. Hammer, at han og hans Medfangne vilde gjøre en Tour til et nyt berømt Slot, Chammente,²⁸ og da vi havde lige langt dertil, foreslog han os at mødes der. Naa! vi havde lige faaet Gage paany, og saa tog vi da afsted, vor gode Ven (der jo faktisk skulde være Fjende) tog ikke med, Hans Hustrues Omstændigheder forbød det, sagde han, og von Schimmel sagde, „Jeg har jo Deres Æresord, reis De kun“, og saa gik det ud af en anden Kant. Vi vare jo i Udlandet og maatte jo profitere af den gratis Udenlandsreise det, vi kunde. Vi traf ogsaa Hammer og Holbøl og nogle fremmede Landofficiere, hvoraf flere meget destingerede, der var Rhested,²⁹ en meget tapper Officer, fiivillig i begge Krigene og saaret begge Steder, han var skjøndt ikke Linieofficér avanceret til Kaptain under selve Krigen; der var Ritzau, vist den samme, som startede Ritzaus Bureau og flere, som jeg ikke husker.

Vi besaa det deilige nybyggede Slot, som sagdes opført af en gammel forvist Fyrstinde af en Nederlandsk Fyrsteslægt, der ikke viste, hvortil hun skulde bruge sine Rigdomme og man maae lade, at det var noget storartet, der var bygget, dog kom det ikke Frederiksborg nær. Hun havde vist vilde[t] bygge for en god Slump af Evigheden, thi enhver Sten udvendig var glaseret – det var ogsaa saare prægtig indvendig med bonede Parketgulve og deilige Malerier – Frederiksborg kom det dog ikke nær. Slottet flankeredes af murede Sidegange, der gik Terrasseformig ned ad Bjerget og som var dækket af Buster, der var bestemt til at dækkes af Vinløv, som dog kun nyelig var plantet, ja, det hele var saare deiligt.

Besidderinden boede ikke paa Slottet, men beboet af en fyrstelig Dame var den dog, jeg husker ikke hendes Navn, men vi bleve førte igjennem et Boduir, hvor jeg bemærkede, der laa et stykke dansk Granit som Brevpresser med Paaskrift „Düppel“ og Dato. Man viste os et Par Damehandsker saa fine, at de fik Plads i en Valdnød – Nødden laa ved Siden af. Da vi var færdige med at bese Slottet fik vi Middag paa Hotellet i Landsbyen – og Poeter er al-levegne, maatte vi sande med Kaalund.³⁰

En Opvarter kom temmelig undselig ind og presenterede mig (som vel saae mind[s]t fornem ud) et stort beskrevet Papir, som jeg saae var Vers – lad os se det, raabtes der fra de ældre ved Overbordenden (som vi Jyder siger), og glad afgav jeg Produktet. Ltn. Ritzau læste med megen Pathos et zwungfoll Digt, som gik ud paa at forherlige den tapre danske Nations gloriøse Widerstand, som endte i et meget Lavstemt Andragende om et lille Honorar til Poeten – Aa! han vil tigge, brød de store Herrer ud og vilde intet give. Jeg syntes det Synd og beklagede Stakkelen, men jeg kunde jo ingen Indsamling iværksætte.

Værten kom ind (en snurrig Fætter) og fortalte, at en Herre fra Norden maaske vor Landsmand eller anden slags Englænder

28. Slottet har ikke kunnet identificeres, muligt står der Chommente, Chammentz eller Chommentz, men heller ikke disse læsninger har givet resultat. At det må have ligget i det nuværende Polen gør det ikke lettere.

29. Rested.

30. „..... vi plages af Vismænd som af Fluor og kan næppe spytte for Poeter“, citat af replik fra første akt af H.V. Kaalunds drama Fulvia fra 1875.

(han var ikke saa godt med som Poeten), der havde boet [hos] ham og haft med Slottet at gjøre, havde efterladt et lille Anker med et Slags Drik, som han ikke vidste hvad var, om D.Hr. ikke kunde sige, hvad og hvilket – „lad os faa Ankeret“, sagde Hammer. „Hvad old Whiskey“, raabte H., „hid med kogende Vand og Sukker“, og saa bryggede han en Bowle af stærke Dimentationer. Stor i Form og af megen Styrke, og saa blev der en Svir, (ikke jeg, jeg lider ikke Punch). Verten drak med og blev snart henrykt – „havde jeg troet, at det djævels Tøj, kunde smage saa godt“ – han omfavnede min Ven Wiborg, der strax maatte skrive en Requisition for ham til Hamborg efter et Anker. Naa, saa endte Sviren og alle vare vi fornøjede undtagen den sølle Poet.

Paa Hjemturen besøgte vi et lille Badested, en lille Bjergidyl med en Sundhedsbrønd, hvis Vand smagte, men det var destilleret over Faareexremitter rørt ud i Tjærevand, ja, jeg har min Kunskab fra en tydsk Officier – selv trængte jeg ikke til det. Ved Bordet laae en Del blegsottige unge Damer, mange i et slags Sørgedragt; ovennævnte Officier sagde mig, det var Polskinder (Vi vare tæt paa ved den polske Grændse), som bare Sorg für das traurende Vaterland – og saa lo han haanlig; jeg tænkte, Eders Tid kan ogsaa komme.

Saa var Freden da endelig sluttet, og Udveksling af Fanger begyndte – det var ikke mange Krigsfanger, vi danske havde – selvfølgelig, den tydske Overmagt havde været aldeles overvældende, og deres riflede Skyts saa langtrækkende, at de kunde ødelægge vore Skandser paa saa lang Distance, at vi paa langt nær ikke kunde række dem. Krigen foran Düppel var fra tydsk Side kun en Indskydning af deres nye Skyts.

Fra dansk Side saa man ofte de tydske Officiere staaende i Klynge saa langt foran deres Artilleri, som de kunde være i Sikkerhed for vores Artilleri, hvor de med Kikkerter observerede deres Kanoners Virkning paa vore Skandser. Selv i Sikkerhed jublede de over vore trætte Folk, der bleve masede bag de sønderskudte Skandserester, ja Krigen er grusom.

Saa kom der da ogsaa Ordres til os – den lød paa, at vi skulde føres over Breslau og Stettin og med dansk Dampskib føres til Kjøbenhavn. Maanedsdagen efter vor Fangenskabsdag drog vi afsted til Frankenstein pr. Vogn og videre med Bane til Breslaus gamle By. Her samlede en mægtig Hob fra Tydske og østeriske Fæstninger, selvfølgelig ogsaa Hammer og de andre fra Graudenz.

Da der var 1 a 2 Times Ophold inden det gik nord paa, stak jeg op i Byen for at se det gamle mærkelige Raadhus og den berømte Rathhaus Kjælder – der var i sin gamle Middelaldrige Überørthed, den synes mig udsprængt i Klippen, hvad den maaske ogsaa er. Strax ved Indgangshulen springer der en Kilde ud af Vægen, ned i et stort Stenbækken styrter den iskolde, klare Vandstraale. Paa

et Kjæmpehoved – naturligvis af Egestamme fra Barbarossas Tid, staar der Stenkruse i Hobetal. Man tager sig et Krus, skyller det i Kilden og vandrer videre ind im Keller, men standser ved den Kjældersvænd, der med sit gammeldags Læderskjødskind paa, synes en³¹ mest interessandt, erlægger sine Ppeffinge, holder Kruset frem og faar det deiligste Øl frisch vom Fass – saadan gaar Serveringen for sig, der Hr. Senator og der Eckensteher³² faar³³ ens Behandling.

Jeg har [hørt] at Kongerne med deres Hoffolk tog imod samme Behandling. Jeg fik lige at se, at det gamle Raadhus syntes at bestaae af et Virvar af Karnapper og Spir, kulsort af ælde – og gav mig igjen til at lede efter Baanegaarden, som jeg naaede betids til at se et broget Virvar af Mellemeuropas Folkeliv. Det var et sørgeligt langt Tog, der med to Lokomotiver for, den Dag drog ud fra Breslau og Nordpaa – igjennem Posen ad Stettin til. Vi vare stuvede som Sild i Coupeerne, og det hændte paa en Station, at vi nægtede og ligefrem med Magt maatte forhindre vore Begleitere (Ledsagere) at presse flere ind i Coupeerne. Vi saa naturligvis ikke meget af Landet paa denne 100 Mil lange Reise, der jo ogsaa foregik for en Dél ved Natten, men et og andet kan jeg dog mindes fra Reisen.

Paa en større Station gjorde vi et temmelig lang Holdt og enskjøndt det var sént paa Aftenen, var der dog en Del Herrer tilstede for at beglo os. Vore ledsagende tyske Officiere pleiede ellers at kunde rense Stationslocalerne for os, men paa dette Sted havde en Klikke, som syntes at være rige jødiske Spradebasser, sadt sig fast og vilde ikke vige. Jeg skal faa dem ud, sagde Ltn. Rötjou og lidt³⁴ efter slæntrede han og en Medagerende hen imod Jøderne og begloede dem saa uforskammet med saa utaalelig hovmodig foragtede Miner, at Herrerne bleve forundrede flauue, og saa at de formelig vrede sig over de to⁵ haanlige Fixeren – som paa et givet Signal foer de op, snappede deres Seideler og løb ud af nærmeste Dør, som en Opvarter spodsk aabnede for dem; alle vi stak i en brølende Latter. Ja, de to Hr. Leutnanten gjorde deres Sager godt, aldrig havde jeg troet, der kunde ligge slig Magt i uforskammede Blikke.

Hvorvidt vi egentlig havde Ret, vil jeg ikke paastaa, de fornærmede os jo egentlig ikke uden ved deres Nærværelse, som jo var kun for at nyde os, det var jo udenfor den almindelige Togtid og Salen var ikke aaben for almindelig Beværtning. Vi saa mange Polakker i deres Nationaldragt baade Mænd og Kvinder. Vi tilraabte dem polske Sætninger, som vi naturligvis ikke selv forstode – „mia krakove Polakki!“ skulde sige, Jeg elsker Polakkerne – De viftede nok saa venlig til os. Tydskerne saae spodske til.

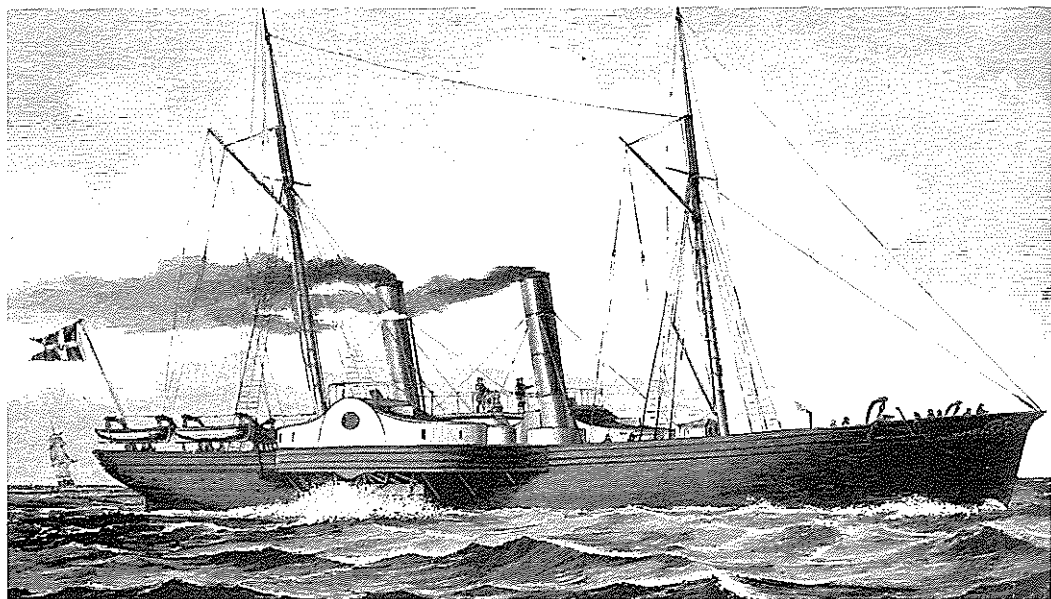
Hen imod Morgenstunden kom vi til Stettin, hvor der var fremsadt Forfriskninger til os, det vil sige, i et Pakrum e.l. Locale var dækket et stort Bord med meget simple Ting, som man hos os

31. Egl. står der „er“, men den lille ændring redder hele sætningen.

32. Eckensteher = sjover, men jo nok i betydningen daglejer, løsarbejder.

33. Egl. står det „for“.

34. Egl. staar der „slidt“.

vilde arrangere for Menigmand i en snæver Vending og hele Arrangementet med Befordring, Opvartning etc. etc. var ikke, som man burde byde Befalingsmænd og derimellem højere Officiere, og dertil kom, at det Preussiske Komandantskab³⁵ ligefrem comanderede over os.

Hammer og de andre Officiere traadte op imod dem og vi, som vare hos sluttede os strax til de Opponerende. Vi forlangte stands-mæssig Behandling, saaledes som der hidtil var vist os, vi vare Fanger paa Æresord og ville spise, hvor vi ønskede, hvis der var Tid til at holde Rast.

Der kom i det samme en Hyrevogn forbi og Hammer og Kap-tain Redsted vinkede den til at holde. De og to andre Officiere sprang op og kørte til et Hotél og en Del af os andre Leutenanter drev af efter Steder, hvor vi kunde faae Frokost. Komandantens Bud, en Adjutant, stod helt forbløffet, imedens vi spredtes til alle Sider.

De Menige, som vare med i Toget, maatte naturligvis holde Trop og førtes under Bevogtning ned paa det Dampskib, hvormed vi skulde føres til Swinemünde. Det korte Ophold i Stettin var meget uhyggelig og Tydskernes Brutalitét gav sig her et stygt Udslag. Vi vare ellers vante til en ganske anden Optræden.

Det var en gammel sén Damper, vi kom ombord i, og som skulde befordre os til Swinemünde, og stuvende fuld var den af os Passagere. Jeg naaede dog at faae en Beuf, hvad der ligefrem var et Held, og endelig var den Reise ogsaa endt, vi naaede S. lidt over Middag.

Jeg maa dog berette, at der paa Farten (der for mig var ret in-teressandt, eftersom jeg ikke før havde været der) blev forfattet en

Hjuldamperen „Freia“ blev afleveret i marts 1863 og indsat på ruten København-Swinemünde. Tegningen af Carl Baagøe blev kort efter bragt i Illustreret Tidende.

35. Egl. staar der „Komandantskab“.

højtidelig protest mod den Behandling, der af Militairautoriteterne i Stettin var vist imod os. Jeg underskrev den selvfølgelig, men tænkte min Dél ved den Action, der naturligvis aldrig er kommen længere end til Kommandanten i Stettins Papirkurv. Hvad skulde det hovmodige Preussen vel bryde sig om en Slump danske fangne Officieres Fortrydelse. Nei Vel de Overvundne. De kan sluge deres Bitterhed.

Ved Swinemünde laae det danske Postdamskib „Freia“ ført af Hr. Premln. Rothe, en meget myndig og meget nærsynet Herre, som gjorde en overlegen Bemærkning til mig, men fik et meget skarp Svar, idet jeg lod ham vide, at vi aldeles ikke vare taget ved Fjendens Tapperhed, men ved Omstændighedernes Magt, som vi ikke vare Herrer over, og at vi havde fuldt ud opfyldt det Hverv, som var os paalagt og handlet efter den os givne Ordre. Dette maa dog have imponeret ham en Dél, for jeg lagde Mærke til, at han omtalte mig til de andre Officiere og hilste mig med stor Høflighed, da vi skildtes.

Næste Morgen kom vi saa til Kjøbenhavn, og foreløbig tog jeg, min Ven Wiborg samt Krydstoldassistent Stephensen, som ogsaa var taget, skjøndt han slet ikke var Militair – vi tre Kolegaer tog ind i Hotel Kronprindsen i Nyhavn, og saa var dette Feldtog endt.

Ja, saa var Feldttoget endt. Dannemarck laa slaget og sønderlemmet og forsilde fortrød Europa, at man havde givet os til Pris. Lord Palmerston havde sagt, det er bedre, at det lille Danmark lider, end at en Verdensbrand skal antændes, men de toge feil, de kloge Diplomater. Branden udeblev ikke helt, den tog fat flere Steder – dette Brud paa Traktater, dette Landerov skabte Forvirring i alle Diplomatiske Retsbegreber, fra den Tid viste man, at alle skrevne Forpligtelser kun gjælder, til en af Parterne er eller tror sig stærk nok til at bryde dem, og n.t.b. har Fordel af at bryde, hvad man edelig og i Treenhedens Navn har forpligtet sig til.

De militaire Rustninger har altid været til Byrde, men fra 1864 rustedes næsten vanvittig i alle Lande. To til tre Aar efter kom begge Røverstaterne Preussen og Østerigerne i Kamp om Rovet, og Preussen, der havde forberedt alt, vandt en glimrende Seir over Østerigerne, der maatte overlade Preuserne alle tre Hertugdømmer. Ved Fredsmæglingen blev ved Frankrigs Mellemkomst skabt en paragraf, § 5 kaldtes den, som bestemte, at der i Sønderjylland skulde foretages en Folkeafstemning Zonevis og skulde Danskerne have Landet, saalænge Dansk var i Flertal.

Dette gik Preusserne ind paa, men da de havde kastet Østerigerne og kast Frankrig³⁶ med glimrende militair Bravour fuldstændig til Jorden, annullerede de (§ 5), erklærede, at de ikke havde sluttet denne Tractat med Danmark, men med Østerrig og nu op-

36. Herefter overflødigts indsat „til Jorden“ uanset, at udtrykket følger senere i sætningen.

hævede de den med Østerrigs Samtykke (som de havde tiltvunget sig). Saadan staar Sagen den Dag i Dag (lille Julaften 1903).

Den trykte Stemning i Danmark holdt sig ikke længe. Det var egentlig, da man fik sundet sig, lidt som om en Mare forlod vort Fædreland ved Hertugdømmernes Fraskillelse, og det var det i Virkeligheden ogsaa. I hele den daværende Slægts Tid havde der jo været Splid mellem Tydsk og Dansk, bitter dyr Splid til Tab for det hele Monarki, og det var ogsaa en sær Statsordning – Finantser, Hær, Flaade var fælleds for hele Monarkiet, men ved Nordjyllands Sydgrænse var en Toldlinie, den flyttedes senere til Sønderjyllands Sydgrænse, men gik dog igjennem det danske Monarki. Tolden var forskjellig, men gik i en Kasse.

I det lille Land var to forskellige Sprog, men tyske Mænd kommanderedes paa Dansk, omvendt vare de fleste Officiere Tydske, hvorimod Flaadens Officiere alle vare danske paa ganske enkelte Undtagelser nær. Kun en eneste Søofficier gik til Schlesvig-Holstenerne, en vis Donner, som gjorde Tjeneste som Krydstoldinspecteur paa Vestkysten.

Naa! alle disse Uensartetheder bevirkede, at Land[sd]elenes Befolkning ikke følte sig som een Nation, og følgelig maatte det komme til en Katastrophe – og denne var nu overstaet. Fra Tydskland af og i Hertugdømmerne havde man altid hørt, at det var de frugtbare Hertugdømmer, der opretholdt hele Landet, og at det maatte rable sammen for os, naar Dansken skulde klare sig selv. Her var mange hjemme, som ogsaa troede det, men det blev helt anderledes. Folket tog sig op paa alle Kanter i Handel og Søfart, i Kunst og Industri, men fremfor alt i Agerbrug og Kvægavl.

Patriotiske Mænd med stor Dygtighed fremstod i alle Fag, og Folket følte snart, at det fuldt var i Stand til at staa paa egne Been og føre Fædrelandet frem til at staa paa egne Been og føre Fædrelandet frem til Velstand og Lykke. Mænd som Tietgen ved Handel og Søfart, Glyckstadt paa Finantsvæsent Omraade, Heide, Jakobsen & Søn hævede vore Bryggerier til Europas største og vare Mæcener som næsten ingen i Europa har været, og fremfor alle har den beskedne Ingenieurkaptajn Ernesto Dalgas virket til at hæve Landet. Hans Valgsprog var, Hvad ud af tabtes, skal indad vindes,³⁷ og han har skabt udstrakte Skove, frugtbare Enge og Marker af Jyllands Heder og Moser. Dansk Smør var tidligere en ussel Handelsvare, nu er det Verdens bedste, og dansk Smør indbringer 100 af Millioner Kroner om Aaret og danske Meierister underviser i alle Verdens Dele – det lærte de af de to Mænd, Segelcke og Fjord.

Danmarks frie Forfatning har til trods for den Brydningskamp, der maatte komme imellem Gammelt og Nyt, hævet alt Folket af Døs og Slændrian, og et højt respectabelt Kongehus har givet Danmark en ikke i Aarhundreder besiddet Agtelse i Udlandet. At

37. Se note 4.

vor Konges to ældste Døtre Alexandra og Dagmar, der nu alt i en Aarrække har beklædt som Keiserinder Verdens stolteste Troner, Ruslands og Englands, har maaske mest af alt bevaret vort Land for at blive helt sønderlemmet af Rovdyret Bismark. Alt i Alt er Landet gaaet frem paa alle Maader fra 1864 til Aarhundredets Slutning, og endnu holder Fremgangen; vi skriver i Dag 29/12 1903. Gud bevare vort kjere Danmark fremdeles.

30. TILBAGE TIL KRYDSTOLDTJENESTEN FRA SOMMEREN 1864

Hjem til Stubbekøbing og beretning om familien — 192 · Krydstoldassistent på N° 27 i Århusbugten — 195 · Flere beretninger fra krigens tid — 198 · Sophus W. Rasmussen bliver R.D., ikke kun Dannebrogsmænd, og der fortælles om krigskammeraternes skæbne — 201 · Om arbejdet på krydstoldjagten og lidt om væsenets virke og historie frem til ophævelsen — 202 · „Juleaften“ i Ebeltoft, om byen, oplægning og en hjemrejse med mange kolde forhindringer og et løb fra en hotelregning hjem til kone og børn — 204

Men tilbage til mig selv. Jeg stod altsaa igjen i Kjøbenhavn, som reserveleutenant i Flaaden, dog havde jeg heldigvis den sikkrere Stilling som Krydstoldassistent. Det varede en 14 Dages Tid, forinden jeg var klar af Flaadens Tjeneste (meldt mig til Tjeneste ved Krydstoldvæsenet havde jeg strax ved min Hjemkomst), og endelig kunde jeg reise til min kjære Familie i Stubbekjøbing, og jeg benyttede første Leilighed, en Damper, der gik til Stege, thi den Gang var der ikke Baner syd efter paa Sjælland.

Paa Dampskibet var der en Toldassistent Top med Familie og med ham blev jeg enig om at tage Vogn til Grønsund og videre til Stubbekjøbing. Det meget lovpriste Land, Møen, fandt jeg grumme kjedelig, jeg saa nemlig intet til Klinten eller Liselund — mulig var dog min Kjedsommelighed begrundet i, at min Hu og Tanke var efter Hjemmet, og jeg fandt, at vor Vogn sneglede afsted. Endelig var jeg hjemme og stor var Glæden hos min kjære lille Hustru, Børnene Tycho 4 Aar og Ellen 3 Aar. Ja, Gud være lovet, at han tillod os at samles igjen, friske paa Sjæl og Legeme. Hos os i Stubbekjøbing var da min Hustrues Søster Signe (egentlig Larssine, men hun har altid gaaet under Navnet Tante Signe endnu til denne Dag).

Det var altsaa imod Eftersommeren 1864, at jeg kom hjem, og vil jeg nu stoppe lidt op og give Beretning om, hvorledes at det stod til i min og min Hustrus Familie paa den Tid. Selv var jeg altsaa Krydstoldassistent paa Monarkiets Østkyst, som det hed officiel (kort efter blev det forenet med Resterne af Vestkystens Krydstoldvæsen) med en Gage af 300 Rdlr = 600 Kroner og 15 Rdlr i Kostpenge maanedlig, naar vi sejlede. Det var jo ingen flot Stilling, men den var dog meget eftertragtet selv af velstaaende Skibsførere, men Lønninger og Løn overhovedet var jo intet imod, hvad der senere gaves.

Vi boede som anført i Stubbekjøbing, kun fordi jeg havde haft Station der. Min Broder Theodor var bosadt i Flensborg og sin egen Mand som Sadelmager, Vognarbeide var hans Specialitet, og det gik ham godt, efter hvad jeg vidste; han var gift med Margrethe Stegemann, hvis Fader havde været Handlende med Kreaturer og tillige var han Jordejer. De hørte hjemme i Glyckstadtegnen, men eiede ogsaa Jord ved Ejderen. Stegemann skal efter sigende have været en af de faa dansksindede og kongetro Holstenere. Margrethe var efter priselig tysk Skik ude at tjene for sit Ophold og var i en Forretning i Flensborg, hvor saa Broder T. lærte hende at kjende. De havde den Gang en Søn, Max, senere kom Theodor og Christian. Margrethe Stegemann har været min Broder en god, dygtig og tro Hustru og opdraget sine tre Børn saaledes, at de nu i Tiden ere Mænd i gode Stillinger, men om deres videre Færd taler vi senere.

Min Broder Carl gik det saaledes. Jeg tror nok, at jeg før har berettet om hans Fata i 1864, men da jeg ikke er sikker paa det og ikke har den Del af mine Livserindringer her hos mig (i Hals), gjør jeg det om igjen; altsaa Carl sad i 1864 ved Krigens Udbrud som Toldassistent paa Nordkysten af Eckernførdefjord (jeg tror Stedet hed Langhals),¹ han havde en stor Familie, Hustru og 6 Børn, han havde nok at gjøre med sin Tjeneste og sin Familie og tog liden eller ingen Del i Politik.

En Dag, da Fjenden var trængt ind i Schlesvig (og alskens Gesindel rigtig slog sig løs og forfulgte aldt, hvad der var dansk) stod min Broder uden for sin Embedsbolig og saae paa nogle danske Orlogsskibe, der demonstrerede inde i Fjorden, kom der en Delling tyske Soldater, der bemægtigede sig ham og slæbte af med ham, uden at der blev givet ham Tid til at sige Farvel til Familien eller forsyne sig med Klæder – de skjældte ham for dansk Spion og fore meget brutalt frem med ham.

Han blev slæbt til Eckernførde og kastet i et simpelt Fængsel, hvor han sad Natten over uden Mad og Drikke. Der blev pebet og skreget efter ham af Pøbelen og han blev stødt og puffet af Soldaterne, disse vare jo udenlandske, som naturligvis havde den Tanke, at Danskerne vare nogle nederdrægtige Tyranner og saadan forbandet Spion fortjente ingen Barmhjertighed – underlig nok hændte det sig, at en Bager i Eckernførde, som min Broder holdt for sin værste Fjende, da han var en inkarneret Danskfjende, saae Optøget, da de trak af med Carl, han gik til ham og sagde „sei nicht ängstlig Rasmussen, sie werden sich nix böses thun“; han gik ogsaa, som det senere viste sig, til Kommandanten og fik ham beskyttet imod Pøbelmishandlung (og puttet i Hullet), og her sad han Natten over.

Han fandt i sin Lomme en dansk Mark (16 Skilling = 33 Øre), rakte den ud til en Skildvagt og bad ham skaffe sig en Kop Kaffe.

1. Langhals, retteligt Langholt eller Langholz.

Karlen kom lidt efter igjen med Marken og sagde „Caffé nix“ og føjede noget til i sit polsktydske Jargon, og du behøver heller ikke Kaffe i dette Liv – trøsteligt – kort efter slæbte de igjen af med ham, men gjorde strax efter holdt ved Kirkegaarden, og Broder var da vis paa, at han skulde skydes. Han har sagt mig, at han var helt rolig, og selv Tanken om Hustru og Børn pinte ham ikke, han var ikke skyldig i noget, og kunde intet udrette til deres Hjælp. Gud maatte raade for hans Liv og deres Skjæbne.

Hvad der var besluttet med denne Udførsel af Byen til Kirkegaarden, vides ikke, men den omtalte Bager var der og med flere andre talte de for ham til den tydske Komanderende, saa af Skydningen blev det intet, men han blev ført med Tropperne Nord efter af Flensborg og Hovedkvarteret til; om Natten bivuakkerede de paa aaben Mark, min Broder sagde til en Officier, „jeg dør“, han trak paa Skulderen og sagde, „Wohls gern glaub es“ (vil gerne troe det), men kom dog med en stor Rytterkappe og gav min Broder og som frelste hans Liv, thi det var haard Frost. Han førtes til Flensborg, hvor han atter sattes i Arrest.

Da han endelig blev fremstillet for en Ret, blev han strax frigivet. Det hele beroede paa en Feiltagelse, man vilde have fat paa en Herredsfuldmægtig Blauenfeldt, som virkelig havde givet den danske Regjering Oplysninger (hvad der imidlertid var hans Skyldighed, som dansk Mand og Rettens Tjener). B. fik Tydskerne ogsaa, men ei heller han eller nogen af de mange, der arresteredes, bleve skudte. De højere tydske Officiere viste godt, hvor Retten laae og ihvorvel de førte Krigen skarp vare de ikke unødvendig grusomme.

Af min Broder Theodor, der jo boede i Flensborg, og af andre Venner blev Carl sadt i Stand til at reise til Kjøbenhavn, hvor han meldte sig til Autoriteterne og blev han beordret til at overtage Posten som Proviantforvalter i Pantserdampbaaden „Fsbern Snare“; han var endnu paa Togt med denne, da jeg var hjemkommen fra Fangenskabets. Min Broder Carls Familie flyttede fra Langholz til Kappelen, hvorfra min Svigerinde jo var, hendes Forældre vare jo døde, men hun havde Familie der. I materiel Henseende led Carl ikke stor Tab, da Stillingen som Proviantforvalter var bedre lønnet end som Toldassistent.

Min ældste Søster Rasmine, der var adskildt fra sin Mand Sadelmager Krohn og var gift med en Maler Luplau, boede i Kjøbenhavn og forsøgte sig paa flere Maader med at søge Erhverv – hun forsøgte sig med et Strygeri, med at have Kunstnere i Logi og havde naturligvis sin Nød for Udkommet, hun havde paataget sig sine to Børns Underhold, og hendes fraskildte Mand var saa kolsindig imod sine Børn, at han virkelig ogsaa lod hende være ene om Byrden. Datteren, Siegfride var nu voxen og forsøgte sig som Malerinde. Si-

mon Peter var kommet i Lære som Kokkedreng i et større Hotel.² Jeg kjender ikke videre til den Gren af Familien, som levede i Kjøbenhavn, dens Færd i disse Aar, da vi vare fraflyttede Byen.

Kunstmaler Johannes Jensen, der var gift med min Kousine Hansine Emilie Hoffgaard, sled det ogsaa med Dagen og Vejen i Byen, fattig var det. Han var jo ældedes uden at slaae igjennem med noget stort i sit Fag, Portraitfaget, andre Malere med store Forbindelser og vel ogsaa større Talent vare komne frem og det i højeste Grad sig udviklende Photographifag skadede hans Erhverv. De slog dem dog igjennem og Børnene voxede til. J. Jensen blev ikke gammel, henimod 60, han døde forglemt som Maler, men paa Frederiksborg Slots Musæum findes der Portraiter af flere Stormænd malet af J. Jensen, og de har et godt Navn som Kunstværker. Min Kousine døde faa Aar efter, hun var en kjærlig opofrende Kvinde, god imod Mand og Børn.

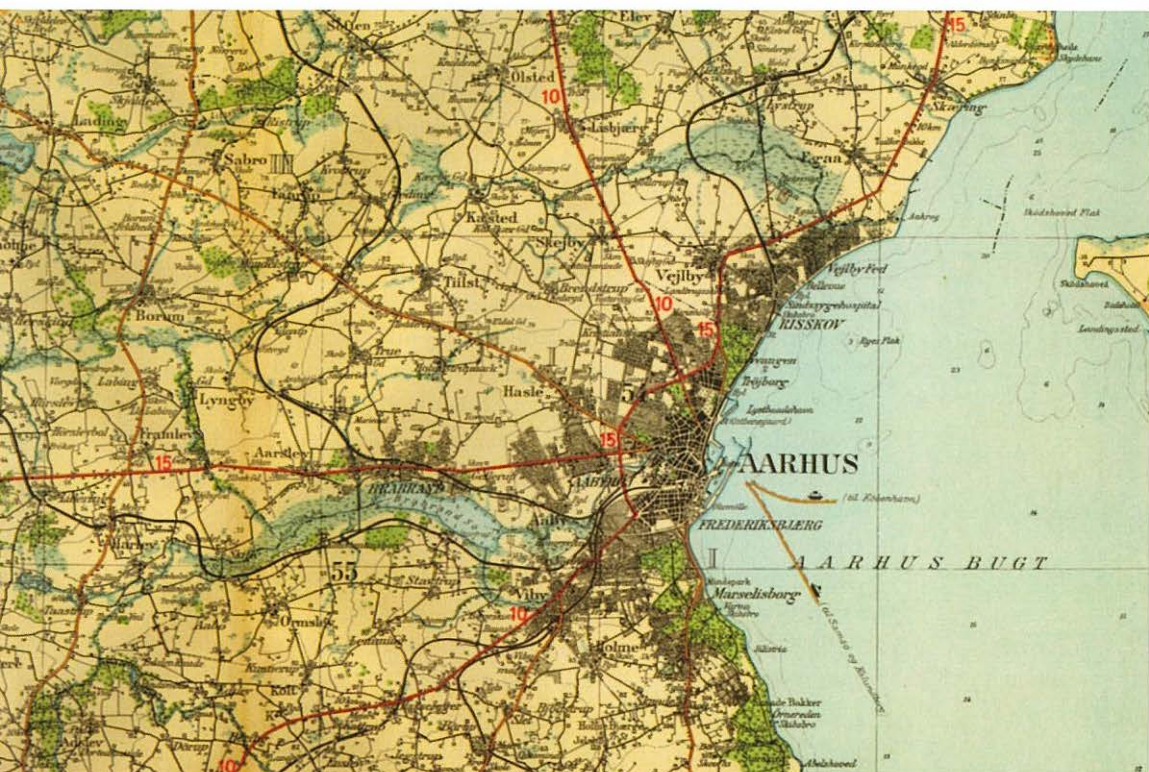
Ja, saa kan jeg gaa videre med mine egne Affairer. Jeg stod altsaa i mit Hjem i Stubbekjøbing afskediget af Flaadens Tjeneste, men heldigvis ikke Tjenesteledig, thi jeg var jo virkelig ansadt Krydstoldassistent og havde aldt meldt mig til Tjeneste. Det varede ei heller mange Dage før Krydsfartøjet N° 27 kom til Stubbekjøbing for at hente mig,³ den havde været ført af Krydsbetjent Johannes Bruun, en god Bekjendt af mig; han var ældre i Krydsfarten end jeg, men jeg var jo sprunget saa mange forbi i 1862, han var lidt gnaven over igjen at skulde være Betjent, men det kunde jeg jo ikke gjøre ved, og vi vedblev altid at være Venner. J. Bruun blev ogsaa Krydstoldassistent kort efter.

Min Ordre lød paa, at jeg skulde overtage Stationen Aarhusbugten med omliggende Øer og Holme. Stationen strakte sig fra Fynshoved op til og omkring Hjelmen og var altsaa udstrakt og meget kouperet. Min Hustrue, der var gaaet i Uro og Spænding siden jeg reiste fra hende ved Nytaarstid vilde med mig og jeg vilde hellere end gjerne have hende og Børnene med. Det var jo ikke efter Reglementet, men man var ung den Gang og tog det ikke saa nøje. Jeg vidste, at vor rigtige Chef Kapt. Gottlieb endnu var i Flaadens Tjeneste, og at en fhv. Krydskontrollør og daværende Kystkontrollør Hansen fungerede som Krydstoldinspektør, og min gamle Assistent Olsen fra Nyborg var fung. Næstkommanderende og jeg tænkte da, at de tog det ej saa nøje, og jeg lod stryge Nord paa med hele Familien.

Som Betjent havde jeg en ældre Mand (i fyrgerne) Holbæk, boende i Ebeltøft, altsaa paa vor Station, en rar omgængelig nogenledes dannet Mand, der selv havde ejet Skib. Den 1te Dag seilede jeg ikke længere end til Egholm. Vi gik alle i Land og fornyede Bekjendtskabet med Møller og hans Hustru. Egholm er en Ø i Beltet lige udenfor Indløbet til Skjælskørfjorden, den er ved Vadested for-

2. Retteligt Peter Frederik Krohn.

3. Krydsfartøj No 27 var en lille skonnert på 5¼ kmcl, netop overtaget fra den vestlige krydsafdeling ved Vadehavet.

bunden med Øen Agersø, der udgjør et Kirkesogn. Paa Agersø er en større Gaard, der ogsaa ejedes af en Møller, Broder til ham paa Egholm. Begge Familier kjendte jeg og de bleve mine og min Husstrues gode Venner, da jeg senere som Assistent fik Sprogøstationen.

Dagen efter fortsatte jeg Nord efter og gik ind til Kallundborg, hvorhen Posten blev dirigeret, thi Stationens rette Postby havde jo været okkuperet af Fjenden hele Aaret og var endnu besadt, om end de danske Myndigheder havde begyndt at fungere.

I Kallundborg boede min Søster Siegfriede, som var gift med Toldassistent L.F. Thonboe. De havde i en Del Aar boet i Nysted og han var først Aaret forud blevet forflyttet til K. Det stod kuns daarlig til med dem, der var stor Fattigdom, der var fem Børn og Indtægterne vare meget smaae og de vare desværre ikke økonomisk anlagte, ikke saa, at Siegfriede ødslede, men hun var ikke dygtig, lavede udmærket Mad, men savnede dog det rigtige Greb paa at holde sammen paa et Hus, hun var ei heller uduelig til arbejde, tværtimod, men meget sên og saa kun daarlig; hun gik meget ondt igjennem og blev meget miskjendt, thi Folk i Byen skjød naturligvis ald Skylden paa daarlig Husførelse paa Konen, der var nedbrudt af Sygdom og Savn, og desværre maa jeg sige, at hun ingen Støtte havde af sin Mand.

Min Svoger, Thonboe var ikke ubegavet og dertil en rask, stærk og smuk Mand. Som uddannet Kontoirist vilde han som Toldvæ-

Selve Århusbugten er stor, men ikke vanskelig at overskue, fordi kysten runder sig pænt og jævnt uden små forræderiske vige og småfjorde, så det var andre steder i distriktet, der måtte holdes under opsyn, dog uden de store resultater. For, som det tydeligt gentagne gange fremgår af SWR.s beretning, så havde Krydstoldvæsenet i dén grad opfyldt sin mission ved i løbet af en kort årrække at have minimeret smugleriet til kun at være det lejlighedsvis med lidt ufortølet grej eller et par flasker eller lidt tobak, der ikke var blevet fortølet.

senet allerede den Tid begyndte at udvikle sig have haft en smuk Karriere, men det maa siges, at som han letsindig og under urigtig Foregivenheder forlovede sig med min Søster og giftede sig med hende, men dog var saa heldig at faae en Livsstilling, der om en ringe, dog attraaedes af Mange og som kunde have ført til noget (ikke faa af T. jevnlig Toldassistentkollegaer bleve i Tiden Toldinspektører, Toldforvaltere og Toldkonkontrollører), men han, T. fortsatte sit letfærdige Levned paa flere Maader og var aldt i Kallundborg i 40 Aars Alderen en tildels nedbrudt Mand – og det gik stadig nedad. De sad i Gjæld og Børnene manglede det nødvendig[e] og min Søster med. Stakkels Søster, hun forfaldt ikke, og hun var et saa nøjsom Temperament, at om hun kun havde nogle Timers Fred, voxede Haabet frem igjen hos hende, og en smule Hygge, en god Bog og lidt venlig Tale opmuntrede hende fuldstændig.

Jeg tror ikke, at T. egentlig var ond, men han var, hvad man kalder Qvartalsdranker, thi han kunde holde sig ordentlig en Tid, men saa tog Lasten og Galden ham, saae at han laa og tudede, ja brølte og Huset skjælvede af Angst. Jeg gav dem hvad Haandsrækning, jeg kunde, og stak lidt til Sigfriede til Børnen[e]s Fodtøj, men det stod meget smaaet til hos os selv. Min Broder Carl havde ogsaa været i Kallundborg med „Esbjørn Snare“, han havde givet vor en Søster en Kjole og hvad han evnede, men hans Kaar var jo i Virkeligheden værre end mine, da han havde en større Familie, om end lidt flere Penge imellem Hænder, end jeg da i Tiden. Vi besøgte jo Siegfriede flere Gange, men havde mere Sorg en Glæde og min unge rare lille Hustru sørgede oprigtig over Sigfriede og Børnenes Skjæbne.

I Kallundborg i Skippergade boede dén Gang en Kjøbmand og Skibshandler Møller. Der handlede Krydserne og jeg blev ogsaa bekjendt i Huset. Møllers vare middelaldrende og velstaaende Borgerfolk, Manden en rolig sindig Herre, Fruen hvad man kalder en rigtig Havgasse, begge vare de dog hjertens gode Mennesker, som denne Beretning senere skal berette.

Da jeg havde meldt mig til Autoriteterne i K., faaet min Post, gik jeg ud paa min Station, men jeg gik dog først ind i Ebeltoftvig for at min Krydsbetjent Holbeck kunde faa sig en Landlov, og saa saare jeg fik at vide, at der intet tysk Militair var paa Mols, gik jeg med Familie ogsaa i Land der, det hørte jo altsammen til vor Station. Holbæks Hustrue drev en lille Kramhandel (en Filialforretning fra Aarhus), og de sloge sig igjennem. H. havde ikke været heldig i Koffardifarten og hans Byesbørn havde ikke ret stor Fidus til hans Driftighed.

Der boede tre Brødre Holbæk i Ebeltoft. De havde alle været Skippere fra Stige ved Odense og jeg ved ikke, hvad der havde bevirket, at de alle tre vare udvandrede fra deres rette Hjemland

Fyen til den ubetydelige By i Jylland Ebeltoft; der levede disse tre gamle, en som Lotterikolektør, en som Partikulier, den tredje som Jordbrug og Postkjørselentrepreneur, denne sidste var min Holbæks Fader, og de tre fire Aar, jeg havde Stationen Aarhus nød jeg megen Gjæstfrihed hos de gamle H. og hos flere andre i den lille gammeldags By, Ebeltoft.

Jeg har altid haft Skøjernatur og Lyst til Eventyr og kunde ikke dye mig for at gaa ind til Aarhus i hvorvel den jo var besat endnu af tydske Tropper. Handelen gik strygende, og hver Dag gik der Skibe ind, som vi forsegledede – jeg lod som ingen Ting og holdt en Emd. ind til Aarhus, hvor vores Ankomst naturligvis vakte en Del Opmærksomhed. Byen var besadt af en stor preusisk Militairstyrke under General Vogel v. Falkenstein og det saa meget krigerigsk ud, men det var nu let at se, at nu var det kun Manøvre. De Soldater, man saa var for største⁴ Parten af dem kun Rekrutter, thi Preusserne ere praktiske Folk, som ikke giver Penge ud, naar de kan spares; altsaa, saa saare Freden var aftalt, permitteredes de indkalte Soldater og den stipulerede Besætning af Jylland – nogle Maanedere, saavidt jeg husker – toges af det Mandskab, der var under Ud-danelse i de tydske Byer, som Danmark vel maatte nære, saalænge Besættelsen var bestemt – saa var den Styver spart.

Det var interessandt nok at se dem gaa og lege Krig nok saa fredelig. Officiere og deres Fruer dreve om paa Restaurationer og Cafeerne og prisede vist deres Slaraffenliv i det madfyldte Jylland. Siden Handelen igjen kom i Gang, kom der en stor Del fremmede Dampskibe, som fik Kornlast, Smør og Fedevarer og det forundrede Tydskerne svært, at Jylland, som i et halvt Aar havde udholdt Krigen og Invasion af 30-40.000 Mand fremmede Tropper foruden vor egen Hær, endnu var saa leveringsdygtigt. Dette kunde ogsaa synes underlig, men havde vist sin Hovedgrund i at Forpleiningsvæsenet var saa godt ordnet.

I hver By var en Forpleiningskommission, som modtog Fjendens Udskrivninger af Levnetsmidler og Fourage, og da det jo ikke nyttede at gjøre Vrævl imod denne uhyre Militairstyrke bleve Præstationerne effectuerede saa godt og hurtig, de kunde tilveiebringes, og der kunde akkordere[s] med Preusserne. I Randers t. Ex. blev der udskrevet en Gang 30 Kreaturer – Formanden i Commistionen gik til den fj. Intendantur og sagde, var det ikke bedst, vi levere Kjødet af disse Kreaturer, „sehr gern,“ blev der svaret, og saa slagtede man selv disse Dyr og vandt derved Biproducterne, Huder, Talg og Indmad m.m. Man undgik Plyndring og unødvendig Strid.

Selvfølgelig gik ikke aldt saa fredeligt af, der var stor Forskjel paa Tropperne og deres Førere, og ligervis ogsaa paa Modtagelsen. En østerrigsk Feldvebel, gammel Krigsmand fortalte mig, at han

4. Egl. står der „størde“.

havde været Fjende i en 10-12 Lande, men var aldrig før hændet, at man havde sat Fjenderne til Højbords, som sket var med ham i Jylland. Inde paa Heden et Sted var han med en lille Afdeling faret vild og maatte ty ind i en afsides liggende Gaard; men endskjøndt man let kunde have overrumplet dem, tog man imod dem som Gjæster og beværtede dem overflødig, gav dem Mad med og ledede dem paa ret Vej tilbage – han kunde forstaa, at de ynkede sig over de fremmede Folk, der vare førte saa langt fra deres Hjem for at blive skudte, Soldaterne vare Kroater, der ikke havde mindste Begreb om, hvor de vare i Verden og hvorfor der krigedes.

Feldvebelen selv var en Student, der havde været med i Wieneropstanden 1848, han var med saa mange andre blevet dømt til at skydes; men [da] der dog egentlig var formange til at lide Døden, nøjedes man med i et Par Dage at skyde væk og endelig var selv en Radetsky mæt af Blod og Standret, og man fordelte de andre om paa Fæstningerne, han havde siddet i en mørk Kassemat, jeg husker ikke hvorlænge, blev saa stukket ind i et Kroaterregiment, gjort Krigen med i Ungarn og Italien, været med ved Solferino og Magenta, og eftersom det altid er bedre at byde, om end i det smaa, tog han imod Avancement og nu i sin fremrykkede Alder høj Underofficier, talte 4 Sprog og mente, at han kunde faa det helt godt i sin Alderdom. Han kjendte Danmarks Historie og havde stor Sympathi for os, hadede naturligvis Preusserne og mente, det var godt for Danmark, Østerrig var med ellers havde Preussen taget aldt – At Østerig selv to Aar efter skulde ligge lamslaet af det forhadte Preussen, havde han saalidt som nogen anden den Gang nogen⁵ Anelse om.

Naa! da vi – jeg med Hustru og Børn havde seet nok paa Aarhus under fjendtlig Occupation og jeg ikke var aldeles rolig for Vrøvl, fordi jeg var gaaet derind, saa jeg at komme væk, og til de smaae Børns Sorg, for de morede sig jo over det meget usædvanlige – naar de tyske Soldater løste af og de brølte Komandoordene ud, som tysk Militair jo skal gjøre, kommanderede Ungerne med, hvad der morede de fjendtlige, men da en af dem sigtede paa den lille Tøs, skreg hun dog og gjemte sig Bag sin Moder; dette forundrede os, at hun overhovedet vidste, hvad det betød, da hun aldrig havde seet en Soldat. Imedens jeg var oppe i Byen, havde der været en Officier og spurgt om, hvad vi vare o.s.v., thi det var meldt, at der var et Krigsskib i Havnen (vi førte jo to 1de Kanoner).

Dagen efter stod jeg igjen ud af Havnen og fik nogle Dage efter en Skrivelse fra vore midlertidige Foresadte, at jeg skulde afholde mig fra Jyllands Havne, saalænge⁶ de vare ocuperede. Det var altsaa blevet indberettet, jeg véd ikke hvorfra. Saa seilede vi altsaa omkring og havde ei stort at bestille. Vi toge Havn om Natten ved Langøre paa Samsø, og foruden os med N° 27 kom der Krydsfar-

5. Egl. står der „ingen“.

6. Egl. står der „saalænde“.

tøj N° 3,⁷ der var ført af Krydstoldassistent P. Nielsen af Marstal, hvis Station var Fornæs med Poststed i Grenaa, men han var ogsaa fordrevet fra sin Station af samme Grunde som os. Vi førte meget god Kammeratlig Omgang, vi vare jo kjendte, han var jo min første Assistent ved Skjoldnæs. Vi drev Jagt og Fiskeri og skiftedes til at hente Post i Kallundborg.

Ved Langøre var (og er endnu) en Strandkontrolpost, som den Gang var besadt af en gammel Komandørsergent og Dannebrogsmænd, Hoffmann. Han var af Fødsel Berliner og var opdraget i det militaire Vaisenhus, altsaa omtrent Soldat fra Vuggen. Desuagtet havede [han]⁸ det preussiske Væsen af et oprigtigt Hjerte, særdeles den preussiske Konge (den senere saa berømte Keiser Wilhelm den 1te), som han kaldte der weisharige Bøffel. Dette Had begrundede han i, at han i at han med en Afdeling af den militaire Waisenhussskole, han var opfostret i, vare komanderede til Tjeneste paa Slottet til Øvelse for de unge Prinser (altsaa et Slags levende Tinsoldater) og den Prinds, der nu var Konge, var afskyelig haard og brutal imod Eleverne, hvorimod Kronprindsen var blid og elskværdig.

Denne Kronprinds saa jeg i Kjøbenhavn 1845 eller 46, da han besøgte Kong Chr. d. 8te. Samme Konge var en læst og fredelig sindet Mand, men han svækkedes tidlig (af Drik) og blev udygtig til Regent.⁹ Han afløstes som Regent af der weisharige Bøffel, der ved hans Død besteg Thronen, og som nu i den førte Krig med Danmark med sin aldeles overvældige Overmagt havde frtaget os Hertugdømmerne.

Altsaa Hoffmann boede med sin gamle Hustrue der paa Samsø, og jeg kom der meget. Konen var Kjøbenhavner og Hofmann næsten ligesaa at regne, thi da han som 21^{aarig} havde endt sin første pligtige Tjeneste i sit Hjemland, drog han strax til Danmark og tog Tjeneste, blev løst fra sin Ed og ethvert undersaatlig Forhold til Preussen, og kunde saa senere som brav dansk Soldat stride imod dem. Det var helt interessandt at passiare med den gamle Hugaf og høre hans Historier i Tjenesten og i Krigen 1848-50. I Sandhed, det var usle Tider for alle, da han kom til Danmark. Lønningen for en Korporal var 16 sk. om Dagen og 1 Brød a 8 sk hver 5te Dag, men han sagde, Folk var nok saa muntre den Gang og gjorde ingen store Fordringer.

Da han som Komandersergent i 1848 rykkede i Felten, havde han mange Jyder i sit Korps, han yndede fortrinsvis Jyderne. Da de gik frem ved Bou og vare komne i Kast paa nært Hold med Fjenden, saa H. en Jyde, der stod med Geværet i Anslag, men skjælvede som et Espeløv, askegraa i Ansigtet; „hvad skæter du“, siger H. „Aa, Hæ Komandierskjersandt, A er saa baang“, siger Stakkelen“, „Ja, det er sku jek mæt“, siger H., „men skyder du ikke ham, skyder han F.... g... mig dig, sér du ham der an, Fyr“ komanderede

7. Krydsfartøj No 3 var en jagt på 10 kmcl, bygget i 1863 i Nykøbing F.

8. Ved sideskift.

9. Kronprinsen var nu allerede i 1840 blevet til den Frederik Wilhelm IV, som i 1845 besøgte København. Han overlod sin broder Wilhelm regeringsmagten fire år før sin død på grund af „svækkede åndsevner“.

H. og uvilkaarlig lystrede Jyden sin Foresatte og skyder Tyskeren død som en Sild, „siér du!“, og nu var Angsten overstaaet og Jyden skjød og stak som en Helt, til Fjenden var paa Flugt.

Der blev stillet H. Vilkaaret at gaa med i Krigen som Leutenant, det vilde han gjerne, men da hans Hustru raadspurgte sin Compagnichefs Frue, sagde denne, „gjør det endelig ikke, kjere, De véd ikke, hvad en Officersfamilie maa døje af Fattigdom og Savn og det er knapt, at vi i vort Liv kan naae af faa afbetalt den Gjæld, vi har maatte gjøre for at leve, til vi endelig nu har faaet det lidt ordentlig. Som Officiersfrue kan De hverken vadske eller lave Mad for Kompagniet.“

Naa, o.s.v. Komandersergentpladserne vare allerede den Gang ret gode og medførte mange Indtægter. Konen besørgede t. Ex. Compagniets Vadsk og Istandsættelse af Tøjet. Og da C. Sergenterne havde stor Indflydelse, kunde der sættes Reisetilladelser o.d. igjennem, der naturligvis belønnedes, og mangt et Faarelaar og mangan en Ost og vel og en 5 Daler Seddel vandrede tidt og ofte fra den velhavende Gaardmand, hvis Søn laa inde som som Soldat, til Commandersergenten eller hans Kone, og det var der intet Ondt i, forsaavidt at den fattige Soldat ikke maatte lide for det, men det var der ikke megen Fare for.

Naa! Ven Hofmand afslog Leutnantsværdighed og døde som Strandkontrolleur paa Samsø, hvad der ei heller var saa daarligt, men mange af hans jevnlige, der tog Officersgrader bleve Majorer, enkelte Oberster. Fordi hvad Udkommet angaar, blev dog maaske det bedste for Strandkontrolløren, hvem ved?

Da min lille Hustrue og de kjere to Børn havde været en Maa-nedstid hos mig, turde jeg ikke have dem længere, og Aarstiden blev kold og Nætterne mørke, hen i September reiste de med Deligence fra Kallundborg til Slagelse og derfra med Banen til Kjøbenhavn. Den Gang var den sjællandske Nordvestbane ikke til. Vor Krydstoldinspektør Kaptl. Gottlieb, der havde været Næstkommanderende med Pantserskibet „Dannebrog“, havde igjen overtaget Inspectoratet og en Prmlt. Brahm¹⁰ var blevet Næstkommanderende, aldt kom igjen i den gamle Gænge, den eneste Forandring, vi mærkede var, at Holstenerne og Schlesvigerne vare blevne Ud-lændinge. Ja, dog! Stationerne paa Holstens Kyster, Femersund, Neustætterbugt, Kielerfjord og alle Vestkyststationerne paa tre nær vare nedlagte (et tysk Krydsvæsen blev indrettet af Preusen, men ophævet efter nogle Aars Forløb).

Naa! vi krydsede videre, for det første holdt vi os omkring Samsø. Som en Dag jeg sidder inde og passiarede med Madamme Hoffman (Fruer vare de endnu ikke avancerede til), fik jeg fat i Berlingske Avis og sér til min store Forundring (og Glæde, tør jeg vel nok sige), at jeg og tre af mine Colegaer fra Kanonjollerne vare

10. Peter Holger Bræm.

blev[n]e udnævnedes til Ridder af Dannebrogordenens 3' Klasse (det, som man almindelig kalder Ridder af Dannebrog), og jeg modtog snart Ordenstegnet og dertilhørende Diplom med Stauter o.d.

De tre andre Colegaer vare N. Rasmussen, der fik en lille Jagt at føre, men snart efter blev Strandkontrollør i Nakskov, West, der havde været Krydsbetjent paa Westkysten, blev Toldassistent i Roskilde, begge har nu taget Afsked. Ltn. Petersen, almindelig kaldet Champagnepetersen kom ikke i Toldfaget, han boede i Helsingør og levede af at være bekendt Mand i Østersøen, havde ogsaa et par Skibe og Storsjovede ved Værftet (I Helsingør er der jevnlig gode Job at gjøre for ledige Sømænd) er nu forlængst død.

De to flinke Mænd af Sætaten, F. Hansen og König bleve kun Dannebrogsmænd, fordi de gik tilbage i deres Stillinger som Højbaadsmænd i Flaaden. König udnævnedes snart efter til Havnemester i Helsingør, men døde forinden han tiltrådte Posten, hvorefter Frantz Hansen fik denne gode Post, som han beklædte i en Aarrække og skal have tjent en god Formue.

Naar Hoffet har Ophold paa Frederiksborg, hvad der gjerne sker i den Tid Hns. Majestæt har Besøg af hans høje Døtre deres Mjst. Enkekeiserinde Dagmar af Rusland og Drg. Alexandra af England, er der livlig Fregvents fra Hoffet til de fremmede Keiser-skibe og Frantz Hansen fik da ofte Leilighed til at blive bemærket, og da han nu ikke var i Underofficiersstilling fik han Ridderkorset. Da han tog sin Afsked udnævntes han til Kapitaen. (Dette kan anses som et Bevis paa, at man havde betragtet hans, som ogsaa vi andres Tjeneste i Krigen for anerkjendelsesværdig). H. lever endnu i Kjøbenhavn.

Jeg kan ved denne Leilighed anføre, hvad der blev af de [øvrige] af vore Kollegaer. Rønnow kom igjen i Krydsfarten som Betjent, men holdt sig ikke der ret længe, skjøndt han vel ikke blev afskediget af Inspectoratet. Han forsøgte sig i forskjellige Handelsforetagender, men var kun af liden Intelligents, havde en Tid en af Kontorerne for billige Laan, videre véd jeg ikke, døde nok i stor Armod.

En Rasmussen, som vi almindelig betegnede som Vulfen, blev Rorsbetjent i Kjøbenhavn, men dog snart Strandkontrollør ved Bissrup og sad paa denne gode Plads til sin høje Alderdom.¹¹ Den sidste Rasmussen (med Tilnavn Ravgal), han som sammen med mig besadte Føhr, gik med Hammer paa Valfangst og seilede senere som Styrmand, fik senere en Forretning med Sømandslogi i Kjøbenhavn og skal have staaet sig godt derved.

Saa gaar vi videre med egne Affaire. Da den mørke Aarstid rigtig tog ved, begyndte man saa smaat at smugle over den Toldgrænse, der var etableret paa det gamle Sted Kongeåen og over

11. Rasmus Olsen Rasmussen.

Koldingfjorden, og jeg blev beordret til at tage Station i Farvandet fra Fænø til Fredericia med stærk Natpatroulering og dertil ankom jeg først i November. Vi opdagede intet ulovlig, men det er Trolig, at Forsøgene bleve kvælte i Fødselen, den Slægt, der da levede havde glemt eller daarlig lært Fædrenes Haandtering, dette kunde blandt andet ses af at en hél Del Varer bleve fundene paa aaben Mark. Der har naturligvis ingen Modtagere været tilstæde og tilbage over Toldlinien har man ikke kunnet komme,¹² saa er de kjække Smuglere stukket af fra det Hele. Man hørte heller ikke videre til Smugleri siden.

Hvad vi havde meget af, var Ledsagelse af Fartøjer fra Lybeck, der havde Stykgods og Dækslast og altsaa ikke kunde toldlukkes (forsegles), næsten altid havde jeg Krydsbetjenten eller en Matros fraborde paa Ledsagelse og disse kunde vare længe, nu Nætterne vare lange og de alle ankrede for Natten. Vi havde faaet Ordre til at oplægge Krydsfartøjet i Ebeltoft, men om ved den 16^e December fik vi en Evert med en saa mægtig Ladning ovenpaa Lugerne, at jeg nødvendig maatte ledsage den og Krydsbetjent Holbæk blev sadt der ombord; omtrent 8 Dage efter kom jeg en Tour ned Nord for Middelfart og der laa Everten endnu, Vinden var nordlig og der var ingen Udsigt til at Everten skulde vinde sin Reise forinden jeg skulde lægge op, og Krydsbetjenten afmønstres, det var et Dilemma for en Krydstoldassistent.

Jeg skrev til Inspectoratet og var heldig at faae Svar, at jeg skulde handle efter Konduitte (Ja, det Svar faaer eller fik man altid, naar Herrerne intet vidste at svare). Jeg gik til Everten og brugte en hél Nat til at forsegle hver enkelt af hans Foustager, han havde paa Dækket. En del indholdt Krudt, Knaldhætter o.d.l., rare Ting at rode med ved Lys. Saa tog jeg min Betjent ombord igjen, hvorover han blev meget glad, thi i den kolde Aarstid døjedes der meget ondt i disse Smaaskuder for de Ledsagende.

Plads var der ikke, de maatte Dagevis sidde sammenkrøbne i det lille Hul, der kaldes Kahyt i saadanne Skuder. De raske Mænd blandt de Ledsagende toge derfor Del i Arbeidet ombord, styrede, ladede, rebede o.s.v. og de faste Tradere, som ald Tid gik i Lybæksfarten, stilede efter at faa Ledsager ombord, og man har ofte haft det Tilfælde, at Skuderne bleve lodsede i Havn af Toldbetjente. Den idelige Seilads og med Stationsombytning bevirkede naturligvis, at der uddannedes en Masse særlig Kystkendte Folk.

Dette skriver jeg til Forklaring af en Del af det, der var Krydstoldvæsenets Opgave. Jeg vil her med det samme bemærke, at Kryd[s]toldvæsenet indrettedes i den første ¼ Del af f. Aarhundrede for at hæmme det meget store Smugleri, der fandt Sted paa vore udstrakte Kyster til største Skade for Statskassen, og den lovlige Handel. Eftersom Krydstoldvæsenet udvikledes saa at det kunde

12. Egl. står der „har man ikke kunne kommet komme igjen over Toldlinien“.

virke overalt, hæmmedes Smugleriet, det betalte sig ikke længere, det blev usikkert at lande og Smugleri koster ogsaa store Penge til Medhjælp. Ved nye Færdselsveje, Dampskibsforbindelser og Jernbaner kom Handelen i andre Gænger, man sendte tilsidst ikke Manufacturerne, fine og dyre Ting, netop de, som koster mest i Told, ad Søvejen i de smaa Skuder, og da der laa Krydsfartøjer overalt, kunde Smugleri ikke lønne sig længere.

Retsbevidstheden bedredes ogsaa i Folket, før var det en Ære for Kjøbmand og Skipper at narre Toldvæsenet og Smuglerbedrifter var yndet Underholdning. Endelig begyndte man at indse, at Smugleri var gemént Bedrag, og at det ikke var Toldvæsenet, man bedrog, men sig selv, Skatteborgeren, den ærlige Mand, der maatte betale for Snyderen o.s.v.

Krydsvæsenet tabte efterhaanden sin Betydning og 1 Januar 1904 er det ophævet, Personalet for største Delen gaaet over i det almindelig Toldopsyn eller fordelt paa Kysterne, bosadte i Land.¹³ I disse Dage (Januar 1904) sælges Fartøjerne.¹⁴

I 1864 stod Krydstoldvæsenet i fuld i Flor med 29 veludhalede Fartøjer – Jagter og Kuttere, hvoraf jeg førte N° 27, en Jagt paa 24 Tons¹⁵ bygget i Kiel paa gammel Jagtfacon og med den sejlede jeg atter til Ebeltoft for efter Ordre at oplægge den i Vintermaanederne Januar og Februar.

Vi naaede ikke Byen til Juleaften 1864, som vor Agt var, og hvor vi vare ventede Juleaften, fordi vi fik Stille, men naaede ind 1st Juledag. Holbæks Hustru havde Gaasen over Ilden, men da Sønnerne, der holdt skarp Udkik efter os, [saa] at vi laae i Stille over under Helgenæs, tog den brave Kone resolut Gaasen af Ilden, og saa holdt vi Juleaften den Dag. Det var meget hyggeligt og for 1st Gang holdt jeg Jul paa den Manér, som nu almindelig bruges med Smaapresentation til alle de Tilstedeværende og vi havde det hyggelig.

Skjøndt Krigen havde været os imod, blev der jo hist og her holdt Gilder for de hjemkommende Soldater, og i Ebeltoft blev der da ogsaa en lille Fest, hvortil jeg blev indbudet og hvor Byfoged, Præst og andre Honoratiores ogsaa var tilstæde. Ja! der blev jo danset, drukket og udbragt Skaaler, men det var ikke som i 1850. Stemningen mat, ikke Spor af Begeistring – Parodi paa Fest.

Den lille Kjøbstad Ebeltoft ligger helt idyllisk i Bunden af den dybe, rummelige og følgelig meget seilbare Bugt, der kaldes Ebeltoftvig. Store Skibe kan ankre i Bugten med alle Slags Vinde og for mindre er der god Læ længere inde imod Byen, endelig har Byen en Havn. Bugten tjener ofte til Stoppeplads for Koffardiflaaden for Modvind baade for Nord og Sydgaende Skibe, eftersom Vinden er.

Ogsaa Orlogsflaader har opankret der og Krigshistorien ved at berette om forskellige Affaire, der har fundet Sted paa Bugten. En af disse skal have været meget uheldig for de danske, men den har

13. Historiens ironi ville, at smugleriet efter 1920 både til lands og til vands sydfra fik en genopblomstring, og Toldvæsenet måtte anskaffe en flåde af motorbåde til smugleribekæmpelse.

14. Enkelte eksisterer stadig, således „Viking“ tilhørende Svendborg og Omegns Museum.

15. Som var, hvad den dog først blev målt til i 1867, idet danske skibes størrelse indtil da var angivet i Kommerceløster. En kmcl = to nettoregistertons.

næppe været af stor Betydning, da saa lidet er bekjendt om den. Det var nok i den Krig, da Hollænderne undsatte Kjøbenhavn, altsaa under Kongerne Fr. d.4^d og Carl Gustaf.¹⁶ En Eskadre af danske og hollandske Krigsfartøj laa tilankers i Vigen og provianterede og fyldte Vand og mange af Besætningerne vare fra Borde. Da en svensk Eskadre med frisk Kuling (formodentlig S-Sost siden den baade kunde staae ind og ud afVigen), angriber vore Skibe og gjør en fæl Ravage imellem de opankrede Fartøjer, der for en Del bleve ødelagte.

Jeg har nylig læst en Bog, der er udkommet i Tyskland og er et Optræk af en polsk Officers Oplevelser i Jylland, da han var med et polsk Regiment, som vare (Danmarks) Allierede. Han beskriver ogsaa denne Affaire og siger sig selv at have bivaanet Bataillen, men han beskriver det som en Seier for de Danske og Hollænderne og siger, at de hurtigt fik Skibene i Orden og jog Fjenden paa Flugt.

Naa! alt i alt har det nok ikke været noget navnkundigt Slag. I Ebbeltoftvig har man dog af og til opfisket en Del gammelt Krigsmateriel; da jeg var stationeret opmudrede man mange Kugler & Knipler helt inde ved Havnen. Vores Nationalhelt Peter Tordenskjold havde der Station med Fregatten „Postillon“, da héd han endnu Wessel.

Ebeltoft har en Gang haft temmelig god Søfart og eiede 17 Skibe, der alle foer paa Kjøbenhavn med Brænde og Victualier fra Jylland. I min Tid havde den kun 1 Skib, en lille Slup „Pilen“, desuagtet anløbes dog Havnen af ikke faa Skibe og den var – løjerlig nok – i min Tid i ald sin Ubetydelighed den eneste Havn, der ikke krævede Tilskud, men kunde bære sig selv.

Højderne omkring Ebeltoftvig vare i f. Aarhundrede¹⁷ bevoxede med deilige Bøgeskove, og der var en stor Udførsel af Brænde og Gavntræ til Kjøbenhavn. Saa kom den saakaldte Herregaardsslagteriperiode, Speculanter faldt over Godser og Gaardene og stykkede ud, og det [gik]¹⁸ især ud over Skovene, der hurtigt kunde gjøres i Penge, og saa forsvandt i en Hurtighed den deilige Bøgeskovskrands om Ebeltoftvig og gav Plads for Lyngbakker, kun en sørgelig Skovlevning staar ved Lyngby Nord i Bugten. Der fortæltes mig som aldeles historisk, at en Speculant havde omhugget en stor Skov og gravet en Kanal ud imod Kattegattet for at kunne udskibe Effecterne, selvfølgelig slog Projectet fejl (Kanaler, der skal kunne besejles, laves ikke i Hast af enhver). Speculanten blev ruineret, Brændet laa og raadnede og solgtes for 6sk er sex Skilling Læsset, det sørgelige var, at Skoven var lagt øde. Med Skoven forsvandt Brændeskuderne – Daare er den, som slagter Hønen, der lægger Guldæg.

Imedens vi forberedte Krydsjagtens Oplægning i Ugen imellem Jul og Nytaar, nød jeg megen Gjæstfrihed af Borgerskabet og

16. Den danske konge var nu da Frederik III.

17. Som for forfatteren er 1700-tallet.

18. Ved lineskift.

Toldforvalteren, gamle Hr. Kammerraad Boj og især de tre gamle Holbæker, Fader og Farbrødre til min Krydsbetjent. De tre gamle havde alle tre været Skippere og i Krigsperioden fra 1807-14 deltaget i adskillige Æventyr under Landets Blokade af Englænderne. De[n] ældste af dem havde været taget af Englænderne imedens han foer som Dreng, men været med til at spærre Engelskmændene inde i Kalytten og seile Skuden ind til Arendal. Jeg, som altid har yndet at høre gamle Mænd, der kunde fortælle, morede mig godt i den Tid.

Det blev et Herrens Vejr den Dag, vi skulde afsted, saa at Posten ikke kunde kjøre og jeg maatte ligge paa Hotellet, og næste Dag, det var Nytaarsaften, blev ikke stort bedre, alligevel Kl[o]ken 10 Aften jollede vi af i Holbæks lukkede Karet; min Kystbetjents Fader var Postentrepreneur, det sneede og føg svært og ved vores Afreise paalagde[s] det Kudsken at vogte sig for Skjæppen og Fjerdingskarret, to slemme Huller lige ved Landevejen.

Det gik jo en Tid, men saa saae jeg Kudsken krybe ned fra Bukken og gaae hen ved Hestenes Hoveder, da anede jeg Uraad, og det varede eiheller længe før han meldte, at han var vild og ikke vidste, om han var paa Vejen eller inde paa Marken – og vi ud af Vognen alle sammen, heldigvis alle kraftige Mandfolk; men ved Midnatstid i Mulm og Mørke i Snestorm er dog en ubehagelig Oplevelse.

Nu var det saa, at Tydskerne, der havde haft et Sikkerhedskorps i Ebeltoft, havde slaaet en Felttelegraf, som hang paa temmelig lange Pæle; en Pasager tog Kudskens Pisk og slog med den i Luften og var saa heldig at finde Telegraftraaden og med den Vejen, hvorhen vi fik Vognen. Kudsken var bange for at vi vare komne forbi Kroen og turde ikke give sig videre ud, førend dette var opklaret, vi holdt Raad og det blev besluttet, at Pasageerne skulde gaa ud at søge Oplysning to til hver Side, medens to bleve hos Kudsken og jeg og en Handelsbetjent drog, imod Vest kan vi jo sige, det gav ligesom lidt Lysskær i Luften.

Vi fandt ogsaa et Hus ikke langt borte og bankede paa, til stor Forskrækkelse for de arme Beboere, „hvaum er I aa hva vil I“, lød det indefra med en mandlig Røst, imedens nogle Børn græd og Kvinder klynkede. „Ja, A sejer“, brølede Mandden, „A taar til mi Bøs“ (tager mit Gevær), „hvisommensti I et skjøtter Jer sjæl Aa gaar.“

Naa! vi parlamenterede jo lidt, til Forskrækkelsen havde sat sig lidt og Folk bleve forstaaende, at vi vare kommen med Posten, og saa kom den jydsk Hjælpssomhed op i Folkene, „æ Posten væltet?“ „Nei vold“, „Aa I jo lig ved Kruset (Kroen), men noe skal A. kom“, og ud kom Manden og fulgte os ned til Kroen, hvor Vognen forøvrigt alt var ankommen med alle Passagere samlet. At kjøre videre var en Umulighed, og vi maatte blive i Tirsbæk Kro, hvor

der alt var en lille Forsamling, og vi bleve en Snes Mennesker, som i Nattens Løb steg til 30-40 Mennesker.

Den første Dag gik det godt, og der var tilstrækkelig Føde, men 2^d Dagen aldt blev der skralt og Jomfruen maatte koge salte Pølser, der næsten ikke var til at spise. Der samlede sig stadig flere Folk, thi Vejene til Aarhus og til Grenaa foruden flere Biveje samle sig der, og det begyndte at blive uhyggelig. Vi som havde Senge maatte ligge to sammen (hvad jeg ikke kan fordrage). Stakkels forkomne Haandsværkssvende kom der mange af, og det var en Ynk at se de Stakler.

Jeg talte med flere af dem og fik ret Indtrykket af, hvor nedbrydende saadant Reiseliv er om Vinteren; men sagde de, bliver vi fyrige¹⁹ og Intet har at saae imod med, saa er der intet andet Raad end at gaae paa Landevejen ellers bliver vi strax hjemskrevne d.e. tvungen Transport til vort Hjemsted, og det er med det samme at blive Fattiglem. Naa! Vi gaae et Par Uger, det Par Skilling, vi havde med er snart endt; men Fægter (tigger), dette er ulovligt; men man nødes jo dertil, Klæder og Fodtøj falder af, man bliver ilde at se paa, ingen Renlighed – alle frygter og skyer en – og man føler sig som Udskud, og er man ikke saa heldig at faae lidt Arbeide imellem, bliver man et Udskud inden ½ Aar er gaaet, bliver fanget, og det er ikke alle, der fortjener den Skjæbne.

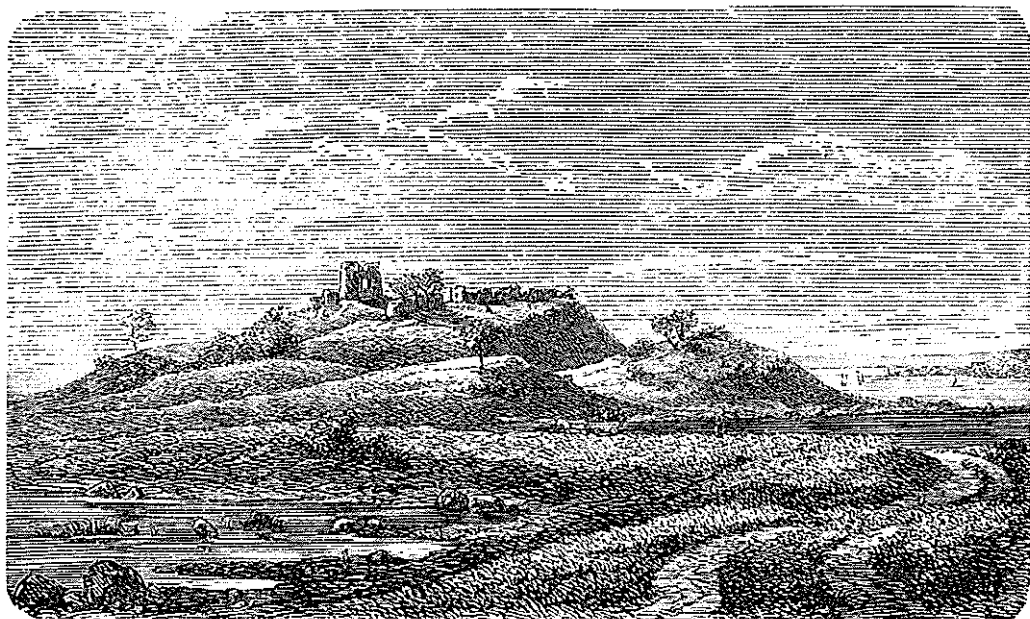
Jeg forstod fuldt ud Sandheden i saadant Raisonement. Heldig, at ogsaa andre har forstaaet det. Nutiden søger ogsaa ved Gjæstehjem, Reiseforeninger o.d. at redde den honette Haandværker fra den Løben om, naar de ere arbejdsløse. Men i 1864 var det ikke saaledes.

Tredie dagen foreslog jeg Kudsken (Postillonen), at han skulde se at faa Slæde og forcere, Snefoget var for en Del standset, vi vare jo Mandfolk og kunde hjælpe til. Skovle kunde vi jo tage med og det bleve vi enige om, og henad Dagen gik det afsted, mindst ad Landevejen, men det bar dog efter Kaløvig til, og vi naaede Løgten Kro, hedder den nok, henad Aftenstid; der blev vi den Nat og et godt Stykke af Dagen, og endelig gik det ad Aarhus til, men vi skulde igjennem Kaløgaard eller Slot, og vi naaede den ogsaa – det vil sige, vi saa nogle Tage og Skorstene imellemstunder, naar Veiret hoftede (Sømandsudtryk for mildnedes), men Virkeligheden var, at vi sade i en Snedrive i Nærheden af Kaløgaard.

Postillonen blæste stødt i Hornet og vi hørte Stemmer, som raabte „Post, hvor er du“, „ja, hvor var vi??“, akkurat som hos Sten Blikker i Novellen,²⁰ i Haven holdt vi i et tilføjet Buskads, og da vi endelig bleve fundne, kjørte vi forbi Hovedbygning, forbi Hovedporten. Paa Kalø fik vi, hvad vi højlig trængte til, Varme og Føde, og droge saa videre, heldigere end Peder Paars, thi vi fandt virkelig Aars, men først Kl. 1 om Natten. Vægteren lukkede mig ind i Ho-

19. Må svare til fyret.

20. Stemningen med en slæde i et buskads etc. svarer ganske godt til, hvad man finder i Blichers novelle, „Juleferierne“, da et selskab skal på kanetur til Ulvedalen. Det må være den novelle, SWR har i tankerne.

tel Jylland, ja han med op og i Forening fandt vi et Gjestekammer, og han lovede at vilde underrette Hotelpersonalet om, at jeg var der og skulde reise videre med Dampskibet.

Om han har underrettet nogen, vides ikke, men Facta er, at jeg vaagnede langt op ad Dagen uden at have seet en Sjæl. Mit Uhr un[der]rettede mig om, at Dampskibet snart vilde afgaae og jeg kastede mig i Klæderne, styrtede afsted og naaede Dampskibet til Korsør i sidste Minut. Hotelregningen sparede jeg – den kom paa Vægterens eller Vertens Samvittighed. Med Postdampskibet afreiste jeg til Korsør, det var kun en kort Reise, men det var meget slemt Vejr. Det førtes af Ltn. Skovstrup, som var Skoleforstander for Reserveleutenantsskolen, hvor jeg jo havde gjort Tjeneste den f. Vinter.²¹

Han bød middag i sit Lukaf, men Vejret var virkelig saa haardt, at vi ikke kunde sidde derinde ved Bordet. Da S. blev kaldt paa Dækket og maatte blive deroppe formedelst Stormen, opgav jeg Middagsmaden, som ogsaa kun bestod af salt – ildsalt Kaalsuppe.

Ved Indreiningen i Korsør Havn kunde man ikke faa Dampskibet til at dreie skarp op imod Vinden, den pressedes da ned imod Dampsk. „Ejderen“, der var Postskib paa Kiel og snart skulde afgaa. Det fik noget overbords Skade, men kom dog afsted.²² Vor Kaptain var fuldstændig uskyldig, thi jeg saa, der blev dreiet rettelig med Roret haardt B.B., det var Stormen, der bogstavelig blæste os ned, selvfølgelig blev Kaptainen alligevel stillet i Avisernes Gabe-stok, han var jo Søofficer og altsaa godt Bytte for Sladderer.

Jeg kom saa med Jernbanen til Ringsted og med en Postvogn til Næstved, og da jeg hørte, at jeg alligevel ikke kunde komme læn-

Kalø slotsruin i en såre romantisk gengivelse hentet fra Trap: Danmark, 2. udgave. SWR. passerede stedet i snetykning uden så meget som et glimt af de smukke omgivelser.

21. Jens Schoustrup.

22. Korsør var landets vigtigste trafikcentrum i en kortere årrække efter at jernbanen fra København i 1857 var ført helt frem til Storebælt, mens dampskibbrudene fra Korsør gik til Kiel, Nyborg og Århus. Siden ændredes byens rolle i takt med jernbanenettets udbygning og indførelsen af jernbanefærger, men forblev naturligvis det ene endepunkt på Storebælt

gere end til Vordingborg den Aften, blev jeg i Postkusken Logi i Næstved hos nogle meget simple, men venlige unge Folk og havde det særdeles godt, rent og billig – jeg var sandt at sige saa trædt og udaset, at jeg daarlig kunde taale at reise videre uden at hvile lidt, endskjøndt jeg var en stærk Mand og ikke forvændt.

Næste Middag kørte jeg med Deligentsen til Vordingborg og med den lille Damper „Vildanden“ til Gaabense. Post til Stubbe kjøbing gik ikke paa den Tid – dog, leve Fornøjelser og Galskaber, de kan somme Tider hjælpe Folk, som ikke har betalt for den Svir. Frøken Wulf i Stubbekjøbing havde ventet sig en rigtig bedaarende Hyrdindedragt til den kommende Nats Maskerade, den kom ikke med Posten og maatte følgelig komme med den næste, den jeg var med og som gik til Nykjøbing, men naturligvis havde Post til Stubbekjøbing, som laae over. Jeg vil haabe, at Frøkenen fik sit Stads, men jeg fik en deilig Leilighed til Stubbekjøbing, hvor Mutter i flere Dage havde ventet med Længsel og aldeles ikke kunde forstaae, hvor jeg blev af; paa Falster var ingen Sne af Betydenhed.

Ja, saa kunde jeg lægge op i god Havn for de to Vintermaaneder Januar og Februar. 1864 med sine mange (desværre ikke gode) Hændelser var ude. Danmark laa, som vi jo mente, kuert og truet, og man skulde syntes, at Enden var nær. Ydre Vold og indre Tvedragt havde bragt vort Fædreland til Afgrundens Rand, men det blev helt anderledes. Som jeg før har omtalt, blev det snart følt som en Befrielse, at vi var blevet af med det tyske Vrøvl og kunde klare vore egne Sager. Det lysnede op i alle Forhold, gode Aar for Bonden, voxende Foretagelseaand bragte nye Næringsveje, og det fattige Danmark blev snart nævnet som det rige Danmark, hvis Finantsvæsen regnedes blandt de ypperste af Staterne.

31. I KRYDSTJENESTEN 1865 — ÅRHUSBUGTEN

Om Stubbekøbing og den økonomiske udvikling i Danmark — 210 · Rejse i marts og en indgående og kyndig beskrivelse af Isbaadtransporterne over Storebælt samt Sprogø — 211 · Med kone og børn på besøg på „Standard“ — 217 · Om Hjelm og fyrmesteren der — 218 · Kyholms historie og løjtnant von der Recke — 221 · Landgang i Århus — 223

Jeg var altsaa igjen hjemme hos min lille Hustru og vore to Børn og nød rigtig Hjemmets Glæder og Hvile. Hos os var i Huset min Svigerinde Larssine Thomsen, hun kaldtes Tante Sine (men vilde helst benævnes Signe), en kjernesund smuk Pige. Vi havde faaet en lille Omgangskreds, jevne Borgerfolk med hvem vi kunde hold Skridt, hvad det økonomiske angaar — den finere Portion, for i enhver nok saa ussel Ravnekrog er der en finere Portion, (Gud skal vide, den var ikke meget højt paa Straa i Stubbekjøbing) — kom vi ikke sammen med undtagen paa Ballerne, hvorefter vi, min Hustru og jeg kun deltog i et, og den Morskab var kun tarvelig. Hvorfor Ballerne bragte Folk af forskjellig Livsforhold mere sammen, var jo at Arostrakriet,¹ de større Kjøbme[nd],² Byfogden, Doktoren, Apotekerens o.l. ikke vare talrige nok til at starte et Bal, alle Klubbens Medlemmer ligefrem vare nødvendige; naa! det daglige Samvær var meget hyggelig.

Stubbekjøbing var nu kun en ubetydelig By, men havde været meget betydeligere, den laa i et særdeles frugtbart Landskab og laa ypperlig for Søfarten. Dengang, da Kornhandelen i Aarhundredets første ¼ tog Opsving,³ kom vore Østkjøbstæders gode Tid, de toge stor Opsving og Stubbekjøbing ogsaa. En Kjøbmand Benzen, der var en særdeles driftig Mand, arbeide[de] en meget stor Kornhandel i Gang — han vilde oprette et Skibsværft og indrette Pakhuse lige ved Søen, saaledes at Kornet kunde løbe fra Lofterne ned i Skibsrummene, men ved forenet Dumhed af Stedets Øvrighed og Borgerskab blev denne kloge Plan forhindret. Bentzen anlagde saa sit Skibsværft i Nabobyen Nykjøbing, som dette Værft bragte meget op.

Paa min Tid var dog denne Handel gaaet meget tilbage, skjøndt den dreves af den store Bentzens Søn og Skibene for en Del bortsolgte. Kornhandelen den Tid var egentlig kun et stort Hazardspil, Priserne fluctuerede i det uendelige og at lagre det i længere Tid var meget kostbart. Da saa Tellegraferne kom, hvorved

1. Stavemåden er sådan!
2. Ved slutningen af linie.
3. Strengt taget kom opsvinget først i 1800-tallets anden fjerdedel.

Priserne til hver Dag i Aaret kjendtes Verden over saavel af Bonden som af Kjøbmanden, hørte den egentlige Speculation op, dertil kom, at Transporten ved det saa umaadelig Opsving Dampskibstrafiqven i de Aar tog, blev saa sikker, at de Chancer, den ustadige Seilskibstrafiqv. bød Speculanten, hørte op. Kornhandelen blev en stor sikker Forretning for driftige Mellemhandlere, der kunde give en passende Arbejdsløn, men der kunde ikke vindes eller tabes Formuer ved den længere.

Da saa den oversøiske Dampskibsfart startedes i 70^{serne} og umaadelige store Skibe bragte umaadelige Kornmasser fra Indien, fra Sortehavslandene, fra Brasilien og det øvrige Sydamerika til Priser, som Nordeuropa ikke kunde konkurrere med, var det Slut med Kornhandelen og Kornspeculationen i Danmark og Handelshusene sygnede hen eller overtog andre Brancher. Landbruget i Danmark omlagdes fuldstændig, da Kornavl til Export ikke betalte sig længere. Vel dyrker man Jorderne endnu, men det gjælder ei længere om at dyrke det bedste Korn, men om at frembring[e] det meste Foder, nu er det Smørret, der betaler sig og exporteres i Masser af Milioner pd aarlig. I Løbet af 20 Aar er saa at sige ald Bondeproduktion af Smør ophørt, nu er Landet delt i Andelsmejeridistrikter, hvori hver Leverandør af Melk har Part i Forhold til det Kvantum Melk, han leverer.

Ja, Landet profitere i høj Grad, men Skibsfarten til de mindre Havne gik svært tilbage. Nu i 1904 ere de dog overa[l]t i Fremgang igjen, eftersom Velstanden er steget, bygges der overalt og der tilføres Masser af Tømmer, Stenkul og grove Raaestoffer samt en Masse af fremmede Foderstoffer, thi vi kan paa langt nær ikke frembringe det Foder, som det uhyre forøgede Kvæghold fordre. Om Landets Velstand egentlig er steget er meget omtvistet, men der lever en stor Del Mennesker ved den Virksomhed, som det forandrede Landbrug har fremkaldt og Landets Frugtbarhed forøges.

Ja, saaledes var Tilstanden i Stubbekjøbing i den Vinter efter Krigen, jeg var hjemme.⁴ Vi havde det knap, men kom dog ud af det, min kjere Hustru var flittig, sparsommelig og næsten for tarvelig. Hun var en meget net lille Person og kunde fortjene lidt Pynt, men hun forlangte saa saare lidt, og fik derfor som de artige Børn kun lidt.

Det var en meget haard Vinter 1865 og den blev meget haard imod Foraaret. Jeg fik først Komando noget ind i Marts – vi pleiede ellers at faa den 20-24 Februar, men alle Sunde vare jo lukkede. Nogle Dage ind i Marts fik jeg Ordre til at overtage Krydsfartøjet N° 7, som var det samme Fartøj, jeg havde Aaret før, men da Told-

4. „Ja, saaledes ..“, men det var den jo netop ikke endnu, idet det foregående afsnit jo i den grad handlede om senere tider.

flotillen var reduceret, fordi Schlesvig & Holstens Kyst var mistet, var N° 27 blevet til N° 7. Jeg havde Reiseordre til den 10, men Natten til den 10de frøs det overmaade stærkt, saa vi maatte over med Isbaad fra Grønsund til Møen.

Vi vare to Assistenten, nemlig Stølsvig, der ogsaa boede i St. og vi toge følgende Vogn i Fællig til Koster, hvorfra det gik med Isbaad til Kallehave paa Sjælland, derfra gik det med Vogn til Vordingborg, hvor vi tog Deligencen til Ringsted, og derfra med Jernbanen til Korsør. Endnu var der hverken Syd eller Nordbane paa Sjælland, men vel i Arbeide. I Korsør var Krydstoldinspectoratet og vi meldte os paa Kontoi-ret. „Ja! hvad skal vi egentlig gjøre“, sagde Kapt. Gottlieb. „De er jo her efter Ordre, men bedre var det, om De var blevet i Stubbekjøbing, men nu er det bedst, at De fortsætter, skjøndt der er jo Istransport over Beltet endnu.“ (altsaa meget dy-rere Transport end ellers).

Vi kom dog ombord i Dam[p]skibet „Fyen“, saa vi undgik dog de aabne Baade over Storebælt. Den førte os til Iskanten ved Knudshoved paa Fyen, derfra bleve vi sadte iland med Isbaade og der var Liv paa det ellers saa øde Knudshoved. Der samledes ald Post fra Tydskland til Sverrig. Vel reiste den Gang ingen uden høje-ste Nødvendighed, men det blev alligevel til mange, og det var ikke Stoddere, der reiste; der var Regjeringskourerer, Handelsmænd, ja ofte endogsaa store Kunstnere, der var forskrevne. Istransporten over Storebælt var noget saa aldeles for sig selv, saa at det fortjener en Beskrivelse for sig selv. Det eksisterer factisk endnu, men da vi nu har store isbrydende Dampfærger, er der ikke megen Sandsyn-lighed for at den gamle Istransport skal komme i Gang igjen, men hvo véd. Færgerne har været ved at gaa i staa og en rigtig Isvinter kan godt bringe hele den gamle Isbaadstrafiq igang igjen.

Isbaadene vil jeg beskrive og det gamle Vinterliv paa Belterne, det kjendes kun lidt af den nu dominerende Slægt, og mine Efter-kommere (hvis disse Blade virkelig skulde blive læste af dem) vil velsagtens slæt ikke vide noget om, hvad Isbaade vare, og antager maaske, at det var Glidemaskiner, der løb ovenpaa Isen (for man har jo slige, der taklede som Kuttere løbe over de tillagte Kana-diske Søer); men saadanne vare vore danske Isbaade, der færgede Reisende over Belterne ikke. Det var stærkbygge[de] Barkasser, der medførte Redskaber, hvormed de kunde hales op paa de dri-vende Isflager, samt Køller, Isøxer og Hager, hvormed der kunde brydes Is, naar den ikke var stærk nok til at kunde bære Baadene.

Der var Isbaade og Isjoller. Til en Isbaad hørte 8 Mand og en Fører, til en Jolle 5 Mand og en Fører, og alle Fartøjer vare for-trinlig udhalede med Seil. De vare bygge[t] med en høj Kjøl, der runde op for og agter for at de lettere kunde det hales op paa og lættere trækkes paa Isflagerne.

Et par isbåde med bunden i vejret i Korsør havn i begyndelsen af 1880'erne. Man ser tydeligt, at stævnen er udformet sådan, at båden kan trækkes op på isen – og slæbes videre hen over samme af alle de mandlige passagerer. Kvinder var den gang meget mere sarte end i vore dage. (Jernbanemuseet).

Saa snart Passagererne vare komne ombord og Baaden stødt fra Land, skulle alle Ombordværende rette sig efter Baadførernes Paalæg. Mandlige Pasagerer maatte ikke forblive i Baaden, saasnart denne var halet op paa Isen, men skulde tværtimod om nødvendig hjælpe at trække den. Man har Tegninger fra Isbaadstoure, hvor man sér adelige Godsejere, Handelsjøder, indkaldte Soldater, Studenter og Baadsfolkene endrægtig halende tilsammen.

Naar Baaden skulde trækkes op paa en mødende Drivisflage, der spærrede Fremgangen, lød det fra Føreren, „hal ud paa Aarerne“, og Stævnen vendtes da ret imod den kommende Is; vendte man Bredsidens til resikeredes eller nærmest man var sikker paa at blive skruet isænk af Isen, man roede af ald Magt, og da en Isflage altid driver med sin Overflade lige i Vandskorpen og Baadens Stævn var rundet, naaede man [at] komme et Stykke ind paa Isfladen, inden Baaden tørnede, og i samme nu sprang Mandskabet ud paa Isen og halede Baaden saa langt op, at de mandlige Passagerer kunde komme ud – tidt steg Damerne ogsaa ud, naar Vejr og Føret var godt. Aarerne lagdes tværs ud over Baaden, man fordelte Personerne saaledes, at nogle skuppede paa Aarerne, andre trak i Fanglinen, og fremad gik [det] respective ad Sjælland eller Fyn til, oftest dog ad Sprogø, thi der lagdes altid til for at speide Isens Tilstand paa den Rende, man skulde passere; ofte blev man paa Sprogø Natten over.

En Isbaadsreise var jo en besværlig Ting, men det hændte ofte, at det blev en Lystreise, naar det gik med Løjer og Plasér og Isen var god at slæbe paa. Det traf ofte, at den Flade, man skulde over, var sammenskruet i Isbakker og Dale, og da maatte der arbeides haardt; saa rammedes der store Jernpæle ned i Isen, hvorved der

fastgjordes Tallieblokke og Baadene haledes paa den Maade over høje Iskamme; vare der som i Regelen flere i Følge, maatte de hjælpe hverandre, udlosse en Baad ad Gangen (Reisegods og Postsække) og imedens drev maaske Isflagen med sin blandede Befolkning af Romsø eller Langeland til efter Vindens eller Strømmens Retning, og der forestod en haard Dyst, naar aaben Vande igjen naaedes ved at arbeide op imod Sprogø.

Det værste, der kunde hænde Isbaadsfærden, var naar man traf Sjøp eller Pakis, d.e. Is, der hverken kunde bære, følgelig ikke kunde brydes; den pakkede sig som en Grød omkring Baadene, ofte Favne i Dybden, der kunde ikke arbeides i den, hverken med Aarer eller Hager. Baadene vare uvægerlig nødt til at følge Pakisens Drift, indtil den ved aabne Strækninger spredtes. Var der saa enda Luft, kunde der gøres langsom Fremgang ved at man sadte alle Seil til og slingrede med Baaden; men ofte maatte man følge milevidt med, til man igjen traf aaben Vande eller Is, hvori der kunde arbeides.

I hele det forløbne Aarhundrede (det 19) kjender man intet Tilfælde, at Folk ere omkomne, men ofte, at Baade have maattet forlades og Baadmandskaber og Pasagerer har søgt Land springende fra Flage til Flage. Jeg véd om et Tilfælde, at en Fører, der havde en vigtig Post ombord, lod Postsækkene opskære og Brevene fordele imellem de ombordværende. Alle frelstes og ikke et Brev gik tabt. Baaden skruedes ned, men drev dog siden kærtret ind paa Refsnæs. Forresten er der landet Isbaade endog paa Æbelø nord for Fyen.

Til Ispassagen hørte et stort Materiel,⁵ vel 50 Baade og Joller, hvoraf Halvdelen var magasineret paa Knudshoved paa Fyen og den anden Halvdél var etableret paa Halskov paa Sjælland og paa begge Sider vare opførte Baadeskure, Kaserner for Baadsfolkene med Køjer og Maketænderi og Restauration for Reisende, men ude paa Sprogø var og er opført et stort Etablissement med stor Plads for Reisende af alle Stænder, der findes separate Værelser meget fint udstyrede, og der har været mange adelige, endog fyrstelige Gjæster.

Sprogø har en Historie, der rækker langt tilbage. I Ringsteds Kongegrave har man fundet en Blytavle med Inskription, vistnok over Waldemar den 1st (den Store), der beretter om Kongens Bedrifter og deriblandt, at han byggede Befæstningen paa Sprogø. Denne Befæstning blev indtaget af Marsk Stigs Tilhængere, der jo sadte sig fast paa de Steder, hvorfra de[r] lettest kunde drives Sø-røveri og gøres Strandhugst. Folkevisen beretter Marsk Stigs Ord saaledes:

Og skal jeg rømme fra Gods og Gaard
og ligge paa Bølgen kolde

5. Egl. står det „Material“.

hel mange Enker, der bliver hvert Aar
og allerflest af de bolde.
Ja, skal jeg ligge i Skov og Skjul
Ei andet maa du da vente
Baade ved Midsommerstid og Jul
Jeg henter mig deraf Rente.

Holberg beretter ogsaa om sit Ophold hos Sprogøbonden.⁶ Den omtales ogsaa som en af de Steder, hvor Chr.d.2 sadte hollandske Kolonister (thi den var den Gang meget større, hvad b.a. Grunden Sprogøflak udviser). Den har ogsaa været benyttet til Kgl. Stutteri, men da Øen efterhaanden formindskedes ved at Strøm og Storm bortskar Græslandet, ophørte dette Brug. Der stod dog en Gaard i 1807, da Engellændernes Flaade bemægtigede sig Øen og brugte Gaarden til Lazaret, men da Englænderne om Vinteren drog hjem, gik de danske over og borttog Vinduer og Døre. Englænderne hæv-nede sig ved at afbrænde Gaarden, da de sidst forlod vore Farvande.

Da Kong Fr.d.6¹ kom fra Wienerkongressen, maatte han be-nytte⁷ Isbaadsvejen,⁸ der dengang kun var meget primitiv ordnet. Kongen maatte i Land og tilbringe Natten paa Sprogø, hvor der hverken var Ly eller Læ og Isbaadsfolkene maatte tage ham imel-lem sig for at holde Kongen varm; dette skal ofte være sket⁹ og det fortælles ogsaa at være passeret med en høj adelig Dame, der udbredte de danske Sømænds Roes over hele Europa. Kong Fr.6 befalede, at der skulde bygges Tilflugtssted paa Sprogø og nogle Barakker flyttedes da fra Korsør derover, og Fyr byggedes og en Opsynsmand ansattes, og dette var Begyndelsen til det senere saa veludviklede Isbaadstransportvæsen, som endnu vedligeholdes som Reserve, om Isgangen skulde hæmme Dampfæ[r]jerne – og saa igjen til mine egne Hændelser.

Fra Knudshoved kjørttes vi Isbaadspasagere i lukkede Vogne, og saa gik det pr Deligence igennem Fyen fort til Odense. Der vilde min Kolega Stylsvig stoppe en Stund i privat Ærinde, han mente at naae i god Tid med Natdeligensen, og jeg reiste følgelig vide-re atter fra Middelfart med Isbaad til Snoghøj, det gamle kjendte Snoghøj, som imellem sine Ejere ogsaa talte Tordenskjolds gamle Kampfælle Kpt. Tønder, og videre op igjennem Jylland med Deli-gence til Vejle, hvor vi stoppede for Natten.

Jeg havde det helt tarveligt i Hotellet, men blev efter Frokosten afkrævet en, som jeg mente, ublu Betaling. Da jeg vidste, at Kolega Stylsvig skulde komme i Dagens Løb og mulig ogsaa blive Natten over i Vejle og tilmed, at S. var uforsigtig med sin Fortæring, især om han var i Selskab, vilde jeg advare ham og skrev derfor et Brev til ham, som jeg levered Verten, beskrivende ham S. Person.

Nu hændte det sig, at Deligentzen Nord efter blev aflyst, fordi at Vejen ikke var fri – og vi skulde blive i Vejle til Hamborgposten

6. Holbergs omtale i et af Levnedsbrevene var som venteligt noget negativt med anvendelse af vendingen: "Gid du sad på Sprogø" i betydningen "Gå pok-ker i vold", "Gå ad Hekkenfeldt til" eller lignende venlige udsagn.

7. Egl. står det „benyttede“.

8. Denne historie om Frederik VI er også set andetsteds, men forekommer absolut ikke tro-værdig al den stund, han i 1815 først forlod Wien den 22. maj og passerede Nyborg den 31 samme måned. Frederik VI skal nok have overnattet på Sprogø, men altså ikke ved den lejlighed.

9. Egl. står der „skete“.

kom, hvad der skete et Par Timer efter, og med den kom Stylzvig, som var blevet færdig i Odense før han ventede. Jeg havde drevet lidt om i Byen og traf S. læsende mit¹⁰ Brev, som han, Værten, med mange Buk havde afleveret. S. spillede sin Rolle godt og takkede Værten, der udtrykte sin Glæde over, at han havde haft Leilighed til at være de ærede Herrer til Tjeneste, men da vi strax derefter reiste Nord paa, var Stylzvig onskabsfuld nok til ligesom glemmende at efterlade Brevet, som Værten vel har taget som god Prise – heldigvis har jeg aldrig seet ham siden.

I Skanderborg skulde der være Tid til Middag, og vi bestilte Suppe og Beufsteg. Suppen fik vi, men da Beuffen skulde serveres, blæste Postilonen paa Deligensen, „nu kører han“, brølede Opvarteren, „De maa skynde Dem, hvis De vil med.“ Læseren maa vide, at vi havde betalt Diné, og alt forud og jeg tænker for vidst, at det var aftalt Spil, thi Værten var forsvunden, da jeg højt forlangte Penge tilbage. Resultatet blev at vi bleve narrede for den bedste Part af vor Middagsmad. Da min Hustru senere hørte om vor Malheur, „aa! i dumme Mandfolk, I kunde jo taget Beuffen med i Deligencen – tvunget Værten“. Ja! vi vare dumme, sandt nok.

I Aarhus skiltes jeg fra min Reisefælle Stylzvig, han skulde en Isbaadstour til, nemlig over Limfjorden, eftersom han skulde til Frederikshavn. Jeg gik med Deligence til Æbeltoft, hvorhen jeg kom henad Natten, og maatte jeg tage ind paa Hotel hos Schlovitz eftersom Krydsfartøjet ikke var til at beboe.

Det holdt paa med Vinteren, Isen paa Æbeltoftvig var saa stærk, at den ikke kunde brydes, og vi kunde se Skibene, der gik til Aarhus, passere forbi Bugten. Det er nemlig saa, Æbeltoft er saa inde-lukket og uden Strøm, saa at Isen ligefrem maa tø op, førend der er aaben Vande. Skærstorsdag hen i April Maaned var Isen saa mør, at vi kunde bryde den i Forening med en anden seilklar Jagt. Jeg gik til Århus og meldte mig til Tjeneste paa Bugten og saa gik det med det sædvanlige Krydsdriverliv – for et Driverliv var det rent ud sagt, og af tvivlsom Nytte. Smugleri paa Kysterne var aldt den Gang en Saga blot.

Henad Sommeren kom min Hustru og begge Børnene, men forinden var der født os en Søn, jeg desværre aldrig fik at se, da han kun blev nogle faa Dage gammel. Jeg leiede et Værelse i Huset hos en mindre Handlende, som boede ved Havnen i Aarhus og saae følgelig min Familie jevnlig i Aarets Løb. Der var i den Sommer en stor Landmandsforsamling i Aarhus, og Byen var aldeles belagt af fremmede, saa at min Hustru maatte rømme sit Værelse for at fremmede kunde faa det, men netop i den Uge blev det en saa stærk Varme med stille, saaledes at vi neppe var ude af Havnen hele Forsamlingsugen.

10. Herefter indsat et fuldstændig ulæseligt ord.

Vor Konge, hendes Majestæt Dronningen og Prinsesse Dagmar besøgte Udstillingen og boede ombord i Kongens Dampskib „Schlesvig“. Prinsessen var netop i disse Dage blevet forlovet med Storfyrstronfølgeren – han hed vist Michael¹¹ og jeg fik rigtig god Leilighed til at se de høje Herskaber paa meget nær Hold og fik endvidere bedre Leilighed til at faa Keiserdampskibet „Standardt“ at se, og det enda ved et lille Æventyr, som følger:

Vi laae med Krydsjagten ovre paa den ydre Havnemole s.d. Morgen, og dær kom en Baad med en russisk Officér derover paa Moloen.¹² Man vilde photographere Havnen med begge Skibene „Standardt“ og „Schlesvig“, der laa ved Byens Side med Domkirken og Skolebakken til Baggrund. De, Russerne havde Materiale med til at lave et Telt for at danne det mørke Rum, som den Gang var nødvendig til at faae Billedet – maaske er det nødvendigt endnu, jeg véd det ikke, troer det ikke, da jeg seer enhver Dreng løber om med et Apparat. Det vilde ikke gaa for Russerne med det Telt, og jeg betydede Officieren, at det kunde han bedre faae i Krydsjagten. Jeg blændede Skihleytet til Betjentens Kahyt. „A! dobre“, sagde Russen og lo takkende, og de arbeidede væk.

Lidt efter kom han til mig og ville betyde mig, at han manglede noget, og bad mig skaffe sig det – han plukkede sig i Kaskjetten og bankede mig paa Brystet, men dum var jeg, kunde aldeles ikke begribe, hvad han vilde – Betjenten og Folkene lige saa lidt, men lur Damerne, da han saa min Hustru, begyndte han igjen med Fagterne – „hvor er I dog dumme i Mandfolk“, sagde min lille Kone strax, „gaa uden for, saa skal Offi[c]ieren strax faae, hvad han vil have“; og se, et Øjeblik efter kom hun op til os med – en tot Bomuld-Vat, „dobre! dobre! dobre!“ sagde Russen og vi nikkede og han nikkede og var evig fornøjet.

Om Emd., da de høje Herskaber vare paa Udstillingen, drev vi over og vilde se paa Skibene. Jeg gik forud og saa paa Gallionsfiguren, imedens min Hustru og Børnene stode henne ved Landgangen. Min Officier, som jeg erfarede var Næstkomanderende, saae mig og vinkede mig ombord og jeg jumpede over Lønningen forude og vilde betyde ham, at min Hustru og begge de smaa var derhenne. Der var nu kommet en stærk Folkestimmel, Folk vilde ombord, men det var ikke tilladt. Masserne trængte paa, og det saa ud til, at de bageste skulde trænge de foranstaaende ud i Havnen.

Jeg blev bange for Kone og Børn og saae ogsaa min lille Frue staae og dække over Børnene i stor Fare for at blive nedtraadt; en nederdrægtig gammel Herre, det var Amtmanden over Vejle Amt, skjældte ud, og sagde, hvad jeg senere fik at vide, at hun fortjente at blive smidt i Vandet, naar hun kom saadanne Steder med sine Unger.

Næstkomanderende havde ogsaa seet hende og var klar over Situationen. „Verky, snraky, Bombarovsky, Breserololvitschsky“

11. Landmandsforsamlingen i Århus var i 1866, samme år, som Dagmar blev forlovet med storfyrstronfølgeren Alexander. SWR har altså ikke helt hold på kronologien, men omtaler disse begivenheder et år for tidligt.
12. Ældre, forlængst forglemte form af „mole“.

– eller saadant komanderede han, og fire raske Gutter med dragne Sabler sprang til og med dem et ungt Menneske, som havde været med ovre paa Moloen om Formiddagen – en, to, tre var Landgangsbroen ryddet, de svang Sablerne, marchere[de] hen til den fine Amtmand med Ordenskjæder? jo vist – Neil hen til den lille Frue med de smaa Børn; det unge Menneske tog Børnene op, Næstkomanderende gik hen paa Landgangsbroen, gav min Hustru Armen og førte hende ombord paa Keiserskibet. Amtmanden saa forskrækkelig arrigt paa hele Begivenheden.

Vi bleve vist om i Kahytterne, der naturligvis vare meget prægtige, men intet imod det nuværende Keiserskib, som ogsaa hedder „Standart“ og er bygget i Kjøbenhavn. Senere saa vi ogsaa det danske Kongeskib, som jo var mig velbekjendt, og der traf jeg flere gamle Kammerater fra min Ungdomstid.

Samme Aar løste jeg af paa Stationen Fornæs, imedens N° 3 var under aarligt Eftersyn i Marstal, hvor Assistent Nielsen hørte hjemme. Vores Krydstoldinspektør, daværende Kaptain Gottlieb var saa human at lade Krydsfartøjerne efterse ved Førernes Hjemsted – Omstændighederne at større Frihed ikke kunde gives.¹³ Paa Touren til Fornæs var min Hustru og Børnene med. Vejret var godt og vi søgte jevnlig ind i Grenaa Havn, hvor vi rigtig delikaterede os med de deilige Fisk, især Rødspætter, som den Gang kunde faaes temmelig billig. Min Hustru og Børnene havde rigtig godt af den Søtour. Børnene trivedes udmærket.

Da Touren efter ca. 14 Dages Forløb var endt, besøgte jeg Øerne og Kysterne paa Stationen, gik i Land og nød Landets Goder, det var en behagelig Tid ved det, at jeg var sammen med Familien – det var jo ikke helt lovlig, men var den Gang under Kpt. Gottlieb ikke saa strix, som det senere blev. Den lille historiske Øe Hjelmsø ½ Mil øst for Ebeltoftkysten laae paa min Station og vi laae der jevnlig. Paa Øen er et Fyretablisement med Fyrmester og Assistent m.fl., og der er en Bondefamilie, der har Tilsyn med Kreaturer, der ere sendte over til Græsning. Der findes Ruiner af historisk antiqvarisk Interesse knyttede til Marsk Stigs Tid, og de fredløse Kongemordere, der dræbte Erik Glipping, havde deres Tilhold der paa Øen under Marsk Stigs egen Komando. Han tilbageslog en Angreb af de kgl. Krigsfolk paa Borgen. Kjæmpevisen lader den tapre Marsk dø paa Øen, men som bekjendt er aldt skjult vedkommende Død og Begravelse.

Paa Hjelmsø var den Gang Fyrmester en Mand, som hed Carl Petersen, der havde erhvervet sig en vis Navnkundighed, thi han havde været Deltager i flere af de Togter, der havde været udsente for at finde de mulig Overlevende af den Franklinske Expedition, der med de to Orlogsskibe „Erebus“ og „Terror“ vare sendte paa Opdagelsesreise for at finde en nordvestlig Passage N. om Ame-

13. Tankestregen er tilføjet, sætningen er mærkelig ufuldkommen, men det er opgivet at forsøge at reparere den.

Øen Hjelm sydøst for Ebeltoft var et af de mange spændende steder, hvor SWR med sin krydstold-jagt kunne lægge ind. Han var helt tydeligt en selskabelig natur og havde let ved at komme i kontakt med andre mennesker. Og for fyrmestre og lodser på ensomme steder har han nok været en meget velkommen og underholdende gæst. Af hans erindringer kan man vist slutte, at han også mundtligt har været en god fortæller.

rika, men vare blevne borte. Petersen var med paa den Reise, vistnok under comando af Clintok, som virkelig fandt Resterne af de sidste Efterlevende af den Franklinske Expedition, og altsaa løste et længe omtvistet Spørgsmaal. Svaret var, at de alle vare døde af Kulde og Sult.

C. Petersen, der var Kjøbenhavner, var oplært Bødker og var som ung Mand i det Grønlandske Compagnis¹⁴ Tjeneste blevet sendt til Grønland, havde tilfulde lært Sproget, havde giftet sig med en Grønlænderinde, han var en intelligent og djærv Mand. Da der af den engelske Regjering var forlangt en Mand, der kunde tjene som Tolk blandt Eskimoerne ved St.Davidsstræde, havde vores Regjering sendt Petersen, og han blev de forskjellige Expeditioner til megen Nytte ikke alene som Sprogkyndig, men som kjendt med alle Forhold til Sejlads og Overvintring i de arktiske Egne.

Da det Hold Expeditioner¹⁵ ophørte ved den sikre Efterretning om Franklin, og Petersen var kjed af opholdet i Grønland belønnes han med Fyrmesterembedet paa Hjelm, og der levede han med sin gamle Hustru (Grønlænderinde) i ret gode Kaar. Desværre var hans Hustru blevet blind og havde været saalænge, at hun, som de blindfødte, havde vænnet sig til meget Husgerning. Ja, hun

14. Retteligt „Grønlandske Handel“.

15. Egl. står der „Expeditener“.

havde end ogsaa en Vinterdag, da ald Forbindelse med Fastlandet var umuelig paa Grund af Isgang, maatte forrettet en Jordemoders Gjærning og skildt sig godt ved det.

Blind var hun aldt blevet i Grønland, som hun sagde af Graad, da Manden var borte i aarevis paa de farlige Reiser. De havde to Børn, som vare opdragne i Danmark fra deres Confirmation, en Søn var uddannet paa Hærens Artilleriskole og var netop paa Hjelmen, det første Aar, jeg kom der – en Datter var ogsaa hjemme i Besøg, det var en smuk ung Pige (forlovet med en Manufakturhandler); endskjøndt Blandingsblodet var stærk fremtrædende hos dem begge, saae de som anført godt ud – begge gik til Haande ved det grønlandske Præsteseminarium i Kjøbenhavn, thi deres Modersmaal kunde de udmærket.

Konen var nu veltilfreds, men C. Petersen led ikke det ensformige Liv paa Øen – kunde man bare bugsere den ind til Skovshoved, sagde den gamle Gut, kunde det nok gaae. Lystige Historier fra hans Ferieophold i Kjøbenhavn var hans Liv, og jeg erindre en, som jeg selv oplevede. Den Gang P. kom hjem fra Touren med Mac Clintock paa Dampsk. „Fox“, da de fandt Franklin og opholdt sig i Kjøbenhavn, var P. meget Populair og maatte saavel ved Kong Fr.d.7' Hof som i Geografisk Forening og fortælle.¹⁶

Saa havde han ogsaa lovet at komme i Arbejderforeningen, hvoraf jeg var Medlem, da jeg var paa Kutteren i Kjøbenhavn. Salen var propfuld og P. blev kjendelig forbløffet, „hva er dette hersens“, sagde han, da han blev ført frem paa Tribynen af den festklædte Formand, „hva ska disse hersens betyde“, „Ja, man venter med Længsel Deres Foredrag Hr. P.“, sagde Hr. Rimestad (velkjendt Politiker og Foreningens Formand). „Foredrav, jæ har sku aldrig holdt Foredrav og véd ikke en Gang hva et Foredrav er“, „men De har dog talt i Geographisk Forening“, „ja, det er en anden Sag, de Folk kjendte jeg jo, aa der var inte saamange, og det var jo om mine Sejladser, de spurgte mig.“ „Ja, det er netop, hvad vi vil høre om“, udbød hele Publikum. „Naa! inte andet. Det skal jeg nok fortælle om, spør De bare væk.“

Saa tog Rimestad fat, han var ogsaa en betydelig Geograph, han spurgte og [lagde]¹⁷ til Rette for Petersen, og han klarede sig glimrende, thi han havde betydelige Talegaver og skildrede enhver Situation meget levende og forstaaelig, det blev en højst interessandt Aften.

Der skete dog et Intermesso strax i Begyndelsen af Foredraget, idet en Herre, som var kommet lidt sent, søgte at trænge sig frem, sigende, at han havde faret med Foredragsholderen. Der blev følgende paa dette Feltraab givet den fremmede Passage og han kom helt frem til Tribynen (hvor ogsaa jeg var i Nærheden af), „faret med mig“, siger P., „hvem kan det dog være – men, hvad ser jeg, det er

16. Hjemkomsten var i 1859.

17. Ved lineskift, det tilføjede er naturligvis kun et gæt.

jo min Ven Kjernepeter“ (en bekjendt Visedigter i den Tid og stor Komiker, der holdt Værtshus og var kjendt af alle), „hvor har vi ellers faret sammen,“ „jo,“ siger Kjernen, „kan du ikke huske, at vi var sammen nede i Dykkerklokken, der laa i Frederiksholmkanal.“ Naa, der blev jo en Latter, og Petersen gik videre i texten og sluttede med stor Humeur og Eclat.

Besøgene paa Hjelmen interesserede mig og min Hustru meget. Fyrassistenten Lund var min Skibs og Krigskamerat. Lund var sammen med mig paa „Gefion“ i 1849, der var altsaa meget at tale om. Aarhus Station var ret livlig. Skibsfarten paa Bugten var ikke den Gang saa stor som den senere blev, og med vestlige Vinde, naar Skonnerterne skulde krydse fra Hjelmen til Aarhus, blev der i Regelen Tid til at sejle dem op, uden at vi behøvede at holde os stadig under Helgenæs. Vi vigilerede til Langøre paa Samsø med Kyholmen og Vejro, hvor der var god Fuglejagt. Kyholmen, der ligger lige ved Samsø danner en udmærket Havn selv for større Skibe, og paa Holmen Kyholm var i en Aarrække et stort Etablissement for Skibe i Kvarantæne.

I Tiden fra først i det nittende Aarhundrede til henimod Midten af Aarhundredet næredes i alle Stater stor Frygt for Indførelse af Pestsygdomme ad Søvejen og skjøndt det vistnok ikke kan konstateres — ialtfald er det sjælden hændet, at Kolera eller Pest er indført i Danmark ved Skibe — havde man gjort store Anstalter for at hindre det. Kyholm var delt i to Dele, der kaldtes den sunde Side og den syge Side, og paa denne Side var naturligvis Hospitalet og Rensningsanstalterne, samt Pakhuse til Skibsladningers Oplægning til Disinfection. Paa den sunde Side boede Kommandanten en Søofficier med Karantainebetjent, Soldattæchen, Læge, ja endogsaa en Toldassistent. Der blev som paa et andet Værft ringet til arbeide og præcis gik man i Gang med intet at bestille, der var aldeles intet at udrette uden netop at holde Bygningerne vedlige.

Ganske vist var der været Skibe i Karantaine og ogsaa med smittede Folk, thi Anstalten blev benyttet af alle Skibe, der gik til Østersøen, men det var dog kun meget sjældent, der kom noget. Den nuværende Tid, hvor man i Løbet af en Time kan faae og give Underretning til alle Verdens Stæder, kan ikke forstaa, at der var en Tid, da hvad der skete paa Skagen t. Ex. maaske i flere Uger ikke blev bekjendt i Kjøbenhavn, og den Tid maaske nødvendigvis trængte til Anstalter, vi nu le af. Tænk at holde et saadant Etablissement med en Soldatervagt paa 40 Mand for den mulighed, at et smittet Skib skulde søge ind, og det maatte enda være en særdeles stort Skib eller et Orlogsskib før en saadan Vagstyrke blev nødvendig, men i højsalig Kong FVI Tid troede man Soldater nødvendig til hver en Ting, og satte Poster paa de løjerligste Steder endogsaa paa Isen for at passe paa Smuglere.

Naa! hver Tid har sine Foreteelser, som Eftertiden leer af – vor egen Tid, Dampens, Elektroteknikkens, Photographiens, Fonografens, de Røntkentske Straalers Tid for ikke at tale om Lægedommen ved de Finsenske Lysstraaler – ja vor egen Tid fra 1890 til 1904, den vi endnu ikke selv ret kan komme os af vor egen Forundringer over, vil Efterkommerne sagtens smile over og le af vore naive Standpunkter, som vi nu le ad Karantainen paa Kyholm.

Etablisementet paa K. blev nedlagt ved Midten af Aarhundredet, alle Bygninger nedbrudte og Holmen afleveret til sin tidligere Ejer, Grevskabet Danneskjold Samsøe, hvis Ejer aldrig havde givet sin Tilladelse til Kvarentajnsens Oprettelse og aldrig villet modtaget den ham tilkommende Leje for Øens Benyttelse.

Ja Aaret gik altsaa hen med Krydsen af mit Distrikt fra Hjelmen til Fynshoved, men da der til Bedømmelse af vores Virksomhed som Bevogtende toges mest Hensyn til antrufne Skibe og deraf igjen mest til de fra Udlandet kommende, der bleve forsegledede, holdt vi os mest imellem Samsø og Helgenæs. Under Nabokrydserens Fraværelse fra Grenaa Station (Fornæs) løste vi af der, og min Hustru og Børn vare med dernede. Da jeg ved Juli Maanedes Begyndelse kom tilbage til Aarhus, rejste min Hustru og Børnene til Kjøbenhavn med Dampskibet. Resten af den Sommer opholdt de sig i Fredensborg hos min Svigerinde Marie (gift med Hotel-ejer F. Hansen), hvor ogsaa begge min Kones andre Søstre Larssine og Emilie var. Der var dette Aar særdeles meget at bestille dernede, saa at min dygtige lille Hustru var særdeles velkommen.

Jeg fik en Fælle paa Stationen, som var mig til megen Adspredelse og Tidskort, det var en Prml. i Flaaden som hed von der Recke og var det Aar Chef for Fyr og Vagervæsenet. Det var begyndt paa den Tid, at bygge faste Sømærker ude paa de Grunde, der egner sig for Anbringelse af saadanne murede og tømrede Sømærker; en saadan Grund ligger lige midt paa Aarhusbugten og kaldes Meilgrunden (kommer vist af Mellem og skulde altsaa hede Middel eller Mellemgrunden), efter andre kommer Meil af Ordet Møgel i g.d. Store altsaa Møgelgrunden eller Storegrunden, begge Betegnelser kan passe, da den er en stor landløs Grund, der ligger omtrent Midt imellem jydsk Kysterne sønden for Aarhus og Helgenæs ved Mols samt Samsø nord Land og Thunø.

Paa denne Grund vilde Recke mure en Pyramide med Topbetegnelse, og det var mig en stor Adspredelse at tage Del i dette Værk. Saa saare at vi ingen Sejlere havde og det var Arbeidsvejr for Recke, ankrede vi paa Siden af hans Kutter „Løvenørn“ og gik i Land paa Holmen. Vi lavede Mørtel – Cement, Sand og Stenskjærver – og gik med Trillebøren akkurat ligesom Ltn. Recke og fyldte i Formerne og glædede os over Pyramidens Væxt. Efter Arbeidstid drak vi gerne The sammen, passiarede ved Piberne.

Recke var som academisk Officier en fint og lærd opdragen Mand og havde et godt Navn som Officier. Han havde været i russisk Tjeneste i tre Aar og opholdt sig i de Østasiatiske Farvande, hvor Russerne oparbejdede de Amurske Districter, som de nys havde taget fra Kineserne. De var der i Færd med at bygge og befæste en stor Havn, som de kaldte Wladivostok, hvorfra deres videre [færd]¹⁸ i Østen skulde derigeres. Disse Egne, som næppe vare kjendte af de vesteuropæiske Søfarende, var altsaa Recke meget fortrolig med og fortalte interessandt om.

Dengang anede ingen, at en Nation, den Japanske, der i flere Aarhundre[der] havde isoleret sig fra ald europæisk Forbindelse, 50 Aar efter skulde have antaget fuldstændig europæiske Forhold paa alle Omraader (uden de religiøse) og nu som sket er i vore Dage, 1904, som Stormagt til Lands og Vands tage det op med det mægtige russiske Keiserdømme, men i Februar og Marts Maaneder flere Gange overvundet den russiske Sømagt, bombarderet Wladivostok og den nyerhvervede fra Kineserne tagne Havn Port Arthur, men tilbage til 1865.

Ved Septembertiden forlod Recke Aarhusbugten, Baaken var færdig, og saa er der ikke videre at sige. Tiden gik med den sædvanlige Sejlen, Krydsen og Ordnen – da vi jo intet videre kunde bestille i de lange mørke Vinternætter, søgte vi jo i Regelen ind et Sted, thi Farvandet var visselig ikke af den Beskaffenhed, at man kunde lig[g]e til Ankers under Kysterne i stormfulde Efteraarsnætter og endnu mindre holde det gaaende til Seils under Ky[s]terne, og deraf tage Mange, som befattede sig med at kritisere Krydstoldvæsenet sig, idet de sagde i mørke Nætter gaar Smugleriet for sig, men saa er Krydserne i Havn; det var dog anderledes, thi forinden man gik til Ankers, var jo Farvandene i vid Omkreds observeret, om der var Sejlere i sigte og hvem o.s.v. Ved det store Kendskab til alle Fartøjer, som foer paa Kysterne, kunde det strax klargjøres, hvad det var for en Seiler, man saa; var han saa en, man skulde tage sig særlig af, Lybæksfarer t.Ex., ja, saa fulgte man ham, til han havde passeret Stationen, hvis man ikke ledsagede ham med en Betjent. Nei! først da ald Smugleri paa Kysterne var ophørt, burde Krydstvæsenet ophøre og er ophørt.

Man havde jo sine Smudthuller, hvor man særlig gik ind efter – som Vinden var. Vi havde Langøre paa Samsø, som er beskrevet. Vi havde god Ankerplads ved Norsminde sønden for Aarhus, hvor der boede en Strandkontrolleur Threschow, en meget vakker Mand og rar Familie, hvor vi gjerne vilde være,¹⁹ men det var en for afsides Plads med østlige Vinde – paa den Kyst øster ude havde vi Begtrupvig og Ebeltoftvig og tidt løb vi ind i selve Aarhus Havn, hvor vi hentede Post og provianterede.

18. Ved sideskift.

19. Egl. står „værere“.

Jeg søgte da hen i en Haandværkerforening, hvor man for en billig Penge havde Læsning, Bøger og Aviser i stor Overflodighed – og saa det gamle Stiftsarkiv, som det var mig en ren Nydelse at svælge i. Jeg læste om den ubegribelige Tid, da der lagdes Skat paa Borgernes Frisurer – Parykker og Fontanger? Jeg læste om Mestermanen, der klagede over, at Herren til Marselisborg, der gjorde den stakkels Mesterman stor Afbræk udi hanses Handtering,²⁰ efterdi han lod Bøddeltjenesten paa sit Gods udføre af omløbende Skarnsfolk og af sine Ugedagstjenere og saa fulgte Mestermanens Fortegnelser over sine Bedrifter, idet han hafde brændt saa og saa man[ge] Hexe – eller svømmet dem? eller strøget dem til Kagen o.s.v. Saadanne Krønikker interesserede mig særdeles. Der læste jeg ogsaa, hvad Ibsen og Bjørnstjerne B. havde skrevet. Ibsens Brand interesserede, rettere rystede mig meget, hvor usympatetisk en[d] denne flaner forkom mig.²¹

Og saa blev det Nytaar og vi fik Oplægningsordre den Gang i selve Aarhus. Min Hustru var sent om Efteraaret reist fra Fredensborg med vore to Børn Tycho og Ellen og hendes Søster Larsine (Signe) fulgte med og skulde være hos os ligesom forrige Aar. Min Hustru kunde ikke godt være ene, og Pige havde vi daarlig Evne til at holde.²² De to Søstre holdt saameget af hverandre og det kom af, at min Hustru aldt i sit 12 Aar ligesom maatte være Pleiemoder for sine yngre Søkende, da Moderen i en lang Periode var syg og senere maatte deltage i Erhvervet. Da Tante ikke tog større Løn end nødvendig var, kunde vi nok have hende hos os. S. var en meget smuk og kraftig Pige – og os samt Børnene meget hengiven. De indrettede dem saa hyggelig som mulig, og Dagen efter Nytaar kom jeg hjem og traf alt vel.

20. Egl. står der „Handtdering“.

21. Brand, Henrik Ibsens drama fra 1866, hvilket unægtelig må betyde, at denne erindring retteligt hører hjemme i næste kapitel. Igen en bekræftelse på, at forfatterens erindringer fra disse år i Århusbugten ikke er helt præcist daterede, hvilket naturligvis er ganske forståeligt.

22. Man vilde efterfølgende gerne have vidst, hvorfor hustruen ikke så godt kunne være alene, fremfor den evindelige gentagelse af hendes rolle som reservemor for sine sødkende. Det kan afsløres, at konen var gravid. Det interessante er, at det åbenbart ikke var passende at skrive sådan noget ligeud.

32. OMSKIFTelige ÅR FRA 1866 TIL 1868

Fortsat station i Århusbugten og om Molbohistorier – 225 · Vinteren 1867 i Stubbekøbing og om omgangskredsen der, især familien Slengerik – 227 · I 1867 station i Grønsund og ivrig inkvirering med massebid – 229 · Forflyttelse til station Sprogø og mange bekendtskaber ved Bæltet – 232 · En besværlig hjemtur til Stubbekøbing plaget af is – 234 · Tante Signe bliver forlovet – 237 · Uventet tilbagekomst til Nyborg på vinterstation og omgangskredsen der – 238 · Om familiens utraditionelle flytning til Nyborg, ikke uden visse følger – 239 · Om forholdet til næstkommanderende – 240 · Om et ekstra søkort – 241 · Flere bekendtskaber ved Bæltets Bredder – 243 · Sørgeligt familienyt med konsekvenser og meget andet sådant – 244 · Flere minder om mennesker i fortiden – 246

Vinteren gik som den forrige uden større Hændelser, hverken for os eller Fædrelandet. Som man kunde formode sloges Røverne Preussen og Østerrigerne om Rovet, Slesvig og Holsten og det truede ligefrem med Krig imellem dem – mange Danske troede, at hvis det virkelig kom til Krig, at vi idetmindste vilde faae Schlesvig igjen ved vor fornemme Families Hjælp. Vor Konges ældste Datter var gift med Arvingen til Storbritanien, næstældste Datter gift med Arvingen til Rusland, vor Kronprinds var gift med Kongen af Sverrigs Datter,¹ Kongens næstældste Søn var Konge i Grækenland, i Sandhed en fornem Slægt, og der var ikke Tvivl om, at de alle elskede Danmark; men Politikken er ikke nem at udgrunde – der skedte intet til vor Fordél.

Da de to Vintermaaneder vare forløbne, fik jeg Komando til N° 7 paa Aarhusbugten igjen. Jeg reiste 1. Marts i følge med Stylsvig, der dog ikke skulde saa langt Nord paa som f.A. Jeg tog denne Gang med Dampskib fra Korsør til Aarhus uden at opleve noget Æventyr, alt gik dagligdags og besteborgerlig.

Ja, det er ikke meget af Interesse, jeg bringer en muelig Læser af min Slægt, og min ærede decendent siger saa, den Oldefader har været en løjerlig Snegl, der laver sit Ruskomsnusk paa Konger, Keisere, Krydsfartøjer, Øer, Lande, alt rører han sammen i sin Gryde baade inden og udenlandsk – Kjæreste Sønnessønssønssøn.² Du skal vide, at han skriver kun for sine egne Minders Skyld og og gjenkalder sig, hvad han har oplevet og bedrevet, det er sit Hjertes Regnebrædt, han opgjør, vel dig, om dit er bedre paa Indtægtssiden.

Ja, saa krydsede jeg væk, besøgte Ebeltoft med alle de gamle Holbækere, Hjelmen og Langø, Helgenæs, hvor de la Cour var

1. Egl. står der „Kongens Datter af Sveriges Datter“, hvor det første „Datter“ er overstreget. Hun hed Louise og var datter af Karl XV af Sverige-Norge.

2. Der mangler et „n“, mens der ikke synes at være tænkt på datter og disses mulige afkom.

Præst og min gode Ven, Mols med sine gjæve Molboerne, der aldeles ikke ligner Historiens Molboere a pro pos om Molboere. En Aften, som vi sad oppe hos Tørslevs kom vi i Snak om de gamle Molboekrøniker og Oprindelsen til disse [blev]³ mig forklaret saaledes. Paa Mols var der en gammel Pastor Begtrup, der var literair anlagt og fra hvis Haand man har forskjellige historiske Arbejder, han samlede Sagn, Krøniker og aldt, hvad han fandt paa Almuens Tunge og skrev det op altsammen.⁴

De burleske Løgnekrøniker, der gik mellem Folket tog han med, og udgav dem i en særlig Bog, baade den om den druknede Aal og alle de andre og kaldte dem „gamle Krøniker og Skrønner af en Molboer.“ De gaae for Resten Verden over under forskjellige Benævnelser, Gascognader, Schwaben Geschichte, irske Krøniker alt efter de Lande, de fortæller om, men Indholdet er omtrent det samme; Begtrups Bog blev meget populair, kun blev Historierne af en Molboer til Historier om Molboerne. Man mente ellers den Gang paa Mols, at Beboerne virkelig havde staaet tilbage for andre Egnes Bønder, men dette mærkede jeg ikke noget til, det var et stout, kraftig og vel oplyst Bondefolk, dem jeg lærte at kjende derovre.

Min Hustru og Børnene kom tidlig til mig dette Aar og fik Bolig igjen i Aarhus nede ved Havnen, men hun sejlede ikke med, hvad hendes Helbred ikke godt tillod. Børnene vare nu saa store, at de stod paa Havnehoved og tog imod mig, naar de saa at Krydseren stod ind imod Byen. Ganske vist, Besøgene vare korte, Kl. 1-2 om Natten stod jeg tilsøes og sent kom jeg i Regelen ind. Vi levede saa godt sammen, saa fattige vi vare; alle Toldere vare fattige den Gang. Endnu kalde de sig fattige, endskjøndt de har over det dobbelte af, hvad vi den Gang havde, men hvem faaer nok??

Først i September turde min Hustru ikke blive længere hos mig og reiste til Kjøbenhavn, og jeg fik nogle Dages Ferie og fulgte med til Kjøbenhavn. Der lejede hun Værelse hos sine gamle Forældre, og der blev vores Søn født den 29. Sept. 1866, blev døbt i Sct. Johannes Kirke og fik Navnet Sophus, Johan, Rasmus Rasmussen. Henad Jul reiste min Hustrue, vore tre Børn og Tante Signe, som Sommeren over havde været paa Fredensborg, og til Nytaar kom jeg hjem og dermed Aaret gaaet.

I politisk Henseende var passeret det, jeg foran bebudede at Magterne Preussen og Østerrig ganske rigtig var kommet til at slaas om Rovet Schlesvig & Holsten. Preusserne, der var beredte, bankede Østerrigerne saa grundig af i Løbet af 2-3 Uger, saa disse maatte takke Gud for, at de slap med at blive af med hele Krigsrov og sparkede bort fra ald Indflydelse i Tydskland. Preusserne samlede derpaa alle de tydske Nordstater i et militairt Forbund med Preussen som Øverstbefalende og var nu Europas stærkeste Magt.

3. Ved sideskift.

4. Der er kun fundet én pastor Begtrup på Mols, og han synes ikke at have publiceret én eneste linie. Der er sikkert tale om en forveksling med landokonomem G. Begtrup, som udgav en lang række beskrivelser af agerdykningsens tilstand m.m. Derimod udgav præsten Laurits Regner Tuxen i 1866 Molbohistorier: Samlede og udgivne til Morskab og Underholdning for Unge og Gamle, som kom i gentagne udgaver i de følgende år. SWRs titel „Gamle Kroniker og Skrøner af en Molboer“ har ikke kunnet verificeres.

Ved Frankrigs Indflydelse var der indført i Fredsbetingelserne, at Schlesvigs Befolkning ved en Afstemning skulde spørges til, hvilken Nationalitet, de vilde tilhøre, men denne Afstemning er ikke til Dato blevet Praktiseret. Preussen havde lagt sin Politik i Haanden paa Bismarck, en Mand, der trodsede Alverden – Europa stod forbløffet over Østerrigernes bratte Nederlag og imedens handlede Bismarck.

De to Maaneder Januar og Februar af 1867 nød jeg i Frihed hos min Familie i Stubbekjøbing, og der er ikke videre at berette om den. Min Svigerinde, Tante Signe, som vi kaldte hende, kom meget ud imellem Borgerdøttrene og deltog i de Fornøjelser, som den pænere Ungdom [havde] – Baller, Kanetoure o.d.l. som faldt i den lille Købstad. Tønen var jævn og der var kun lidt Fornemhed hos Matadorerne.⁵ Nogle er der jo altid selv i den ringeste Ravnekrog og i Stubbekjøbing var der Grosserer og Købmand Bentzen, som var [en] som kun i en ærbødig Afstand kunde beskues af andre Borgere; saa var der Embedsspidserne, Byfogeden Øxenbøll (flink Mand), Pastor Lunddahl, Toldforvalter Postmester Breum, Dr. Røstrup og nogle større Handlende. De dannede den fine Portion, som ikke søgte Middelstanden uden naar de havde Brug for den.

Der var en Forening eller Klub, som omfattede alle med Undtagelse af Arbejderstanden og ganske Smaaborgere. Klubben holdt Baller yderst kjedelige, thi Publikum delte sig strax i Klikker, der hver for sig ikke kunde sætte Fart i Tingene. De ulykkelige Kavallerer af Commisklassen, som vare gode Dansere, maatte saa gjøre Hoveri hos deres respect. Principalinder med Døtre og maatte forsømme de Damer, som de helst og til daglig holdt Omgang med; men saadan var nu dengang Livet i Smaabyerne.

Den gamle Agent Bentzen var den Gang endnu levende, skjøndt ude af Forretning, denne Mand har jeg, som jeg sér, tidligere omtalt. Hos Agenten[s] Søn, den daværende indehaver af Forretningen, der var gaaet ned til en almindelig større Købstadhandel, var kommen en Gartner i Tjeneste, som hed Christian Ringe. Denne Mand bleve vi bekjendt med hos vores Gjenboe, Gartner, senere Bogtrykker og Redakteur af St. Avis, Slængerik, og han kom meget til os og fattede Godhed for min Hustrues Søster og Følelserne vare gjensidige, dog kom det ikke over det gode Venskab det Aar.

Slængerik har jeg vist før omtalt, men da jeg ikke har de tidlige skrevne Bøger hos mig, hvor han mulig staaer omtalt, maa han tages op paany. S. var en Fynboe fra Slætten ved Odense af Gartnerenslægt. Han havde tjent Grev Fries til Frijsenborg for Gartner og blev der paa Boller gift med Jfr. Ehnhus, som var bekjendt af mig fra Randers, og hvis Brødre bleve store Købmænd i London. Uhrmagersvend Harald Ehnhus gik til London, startede et Uhrfournoteringshandel i L. og blev meget rig, tog sine Brødre

5. Af den følgende opremsning kan vel egentlig kun Benzon med nogen rimelighed karakteriseres som en „Matador“.

(alle vare de fattige Skomagerbørn) til London og sadte dem ind i Forretningen, drog selv til Jylland igjen og gjorde vel imod sine gamle Forældre. Han købte Herregaarden lille Ristrup, men forblev ugift. Der fortælles, at han paa en Fodvandring vilde besøge en ældre Søster, der var blevet gift med en Sadelmager og sadt i Vej for Haralds Midler.

Han gik ind paa et Herresæde og vilde spørge Vej, men da han hørte, Gaarden var til Salg, købte han den med det samme, det var ikke Ristrup, men en endnu større Gaard. En vis Lyttichau, hvis Slægt havde ejet Gaarden, skal have forarget sig over at en gammel Adelsgaard var købt af en Skomagerson, foranstaltede Gaarden købt tilbage, hvorefter Ehnhus som berettet købte Ristrup. Denne Harald Ehnhus drog ogsaa til Stubbekjøbing for at besøge sin ældste Søster, som var gift med [Slængerik]⁶ og besøgte ligeledes os, men jeg var da ude med Krydsfartøjet.

Ehnhus forstrakte Slængerik med Midler til at købe Stubbe-kjøbings Avis, der var i en ringe Forfatning, og Bogtrykkeri, og saaledes blev S. Redaktør, Politiker og radical, grundvigiansk og i Grunden lidt af aldt, hvad der var oppe i Tiden, var han ligervis, og da Tiden var i stærk politisk Røre, stod han sig og gik frem i stram

Krydsfartøjet med et reb i storejlet i frisk bygevejr. Bemærk det store ruf agter for masten. Man boede godt og bekvemt i disse fartøjer, langt bedre end i koffardiskibene, hvor pladsen først og fremmest skulle bruges til nyttelast. ToldSkat Museet, foto: Anna Falcon Svendsen.

6. Glemmt ved sideskift.

Venstreretning. Fru S. var et ejegodt Menneske og min Hustrues gode og sande Veninde. Begge vare de fremmede i Byen og droges derfor mod hverandre. Fru S. havde tjent i Landets fineste Familier, var belæst og fortalte godt. Vi havde megen Glæde af den Omgang.

S. havde 2 Døttre og en Søn, Frederik⁷ og denne fik en Historie som endnu [er] paa sin Bane. Da Forældrenes Vilkaar bleve bedre, fik han en god Skolelærdom og blev senere Journalist. Sin Værnepligt aftjente han som Reserveleutenant i Hærens Fodfolk og blev nok derefter Redakteur. Bladet var nok yderst radical og for adskillige Artikler blev S. tiltalt for en Krigsret og fradømt sin Stilling som Leutenant.⁸ S. skrev endnu skrappe og rev forskrækkeligt ned paa Alverdens Keisere, Konger, Armeer, Flaader, Fæstninger og alle disse Absolutismens Mordforanstaltninger, og det var følgerigt naturligt for Venstreborgerne, hvem alt Militairvæsen jo er Sennop under Næsen, at Slengerik var selvskreven til Folketingsmand og det er han just nu, og dertil Medlem af den yderst vigtige Com-missjon, der nu i flere Aar har arbejdet paa Planer til Danmarks Forsvar.⁹ Krigsminister Bahnsen, som fik S. for Retten, er fortiden udenfor ald politisk Betydning. Jo, Tiderne skifte – lad os sige heldigvis.

Lille Frederik, som vi den Gang kaldte ham, kom hver Morgen over til os og tog vores Tycho med i Pugeskolen hos Madam As-mussen – han var meget slem til at æde begge Madportionerne alt forinden Skolen var naaet. Jeg haaber, han som Rigsdagsmedlem er mindre mindre forslugen. Han skal forøvrig være en brav og dygtig Mand. Da jeg vel ikke mere kommer i Berøring med nogen af den Slægt, vil jeg kortelig berette, hvad jeg ved om den.

Da Hr. S. og senere Sønnen qva Venstredaktøre udviklede sig saa stærk i socialistisk og tilmed fritænkerisk Retning, blev Husfreden ikke god i Hjemmet, thi Fru S. var konservativ og orthodox til Fingerspidserne og en Loyal Danneqvinde som aldeles ikke yndede Theorierne fra Anno 70^{erne}. Harald Ehnhus døde og efterlod sin Søster stor eller dog klækkelig Formue, uden Skilsmisse flyttede hun fra Manden til en gift Datter.

Den ældre S. købte et Trykkeri i Kjerteminde og udgav Avis, men klarede sig nok ikke og drog igjen til Stubbekjøbing, hvorefter unge S., Rigsdagsmanden fik og indehaver en større Redaction i Odense. De ældre ere ude af Sagaen, hvorimod qvasi Leutnanten som berettes er i fuld Vigueur og Betydning i vor lovgivende Forsmaling. Om hans Virksomhed i Forsvarskomiteén forlyder intet, efterdi Forhandlingerne drives i største Hemmelighed.

Den 1te Marts fik jeg Udkommando til Station Grøn-sund. Krydsfartøjet N° 20 laae oplagt i Stubbekjøbing Havn, jeg slap altsaa for at reise og havde Udsigt til at blive i Nærheden af min Familie

7. Han hed Carl August Vilhelm Slengerik, så der er for en gangs skyld tale om en eklatant fejl-huskning af et navn eller også var der tale om et kælenavn?

8. Carl Slengerik fik i proviso-rietiden en dom på fire måneder for sin deltagelse i riffelbevægelsen.

9. Forsvarskommissionen af 1902.

det Aar. Vi kom til rigtig Tid ud paa Stationen og begyndte paa Inkvireringen af Skibene, som befoer Grønsund. Den udgaende Fart var meget stor, blandt andre var en hel Flaade Svendborgere og Thurøskippere (Turiner kaldes de i daglig Tale) tilankers udfor Stubbekjøbing. Jeg var ung og activ og da der ingen indgaende Fart var begyndt, og jeg havde god Tid, tog jeg mig over at overhale alle Skibene og efterse, om det Gods, der stod som udført og hvoraf Godtgjørelse var forlangt, stemte med Beholdningerne ombord.

Læserne maae vide, at Ting som Kaffe, The, Sukker, Seildug, Tougværk og forøvrigt alt Ting, hvoraf der kræves Told ved Indførselen i Riget, kan faae det meste af den Told tilbagebetalt, naar Varerne igjen udføres, men eftersom danske Skibe egentlig ogsaa skulde erlægge Told af deres Brugsgjenstande eller Proviant eftersom dansk Skib er dansk Grund, bød Loven, at de udførte Varer ikke maatte røres, saalænge de befandtes paa dansk Territorium.¹⁰

Til Uheld for de gode Skippere vare de gaaet hjemme fra med en strygende Medhør og forinden Krydstogtet var begyndt, saa at de troede, at den hellige Grav var velforvaret og at de vilde være udenfor dansk Territorium i et Døgn's Tid; nu laae de imidlertid med en Opstopper af Sydost og i min Vold – og jeg inkvirerede, „op med Toldsedlerne mine Herrer Kaptajner, vær saa artig“ og, O! Ve! alle vare de Syndere baade imod Gud og Kongen, her var taget Hul paa Sukkerbeholdningen, der var Brændevinsankeret stukket an o.s.f.

Naa! var der større Forseelser t.Ex. Seilbrud, rapporterede jeg dem, men i Betragtning af Omstændighederne, at det jo næsten kunde siges at være i Nødstrang for Proviant, slap de med Ordensmulcter fra 2-5 Rdlr – 4-10 Kroner; nogen Straf maatte de have, thi Proviant kunde dog faaes fra Land. Værst faren var dog en ny Skonnert fra Svendborg; han havde næsten alt sit nye Trossegods, Varp og Kabeltoug samt Ankere og Kjættinger paa Udførsel og under Forsegling. Godset var taget fra Kreditoplag og følgelig ikke fortoldet.

Da jeg første Gang var ved ham, var han under Seil og der var intet at bemærke hos ham; men det blev en haard Storm, og han maatte ankre udenfor Grønsund, dog lagt indenfor Toldgrænsen. Da jeg nogle Dage efter kom udenfor, ligger han der endnu. Jeg gik ombord, fik Toldseddelen, hvorpaa stod til Udførsel 1. Skibsanker, 1 Varpanker, 90 Fd Kjætting under Forsegling. „Hvor er Kjætting, der er under Forsegling,“ spørger jeg, „Det er i Brug, fordi jeg skulde bruge 2' Ankere,“ „javel! Skibet 2 Ankere, men det der var til Udførsel til Rusland“ – jeg lod jo uforstaaende, „Jo! det var netop det,“ siger Skipperen. „Jo! men Mand“ siger jeg, „det var jo forseglet, hvor tør de bryde Seglene“, „Jo! jeg har ei heller brudt

10. Stavemåden et set for.

dem, jeg klippede dem af, og her er de hele og gode.“ – Skipperen spillede jo ogsaa dumme Peter. „Naal“ sagde jeg, „det maa De forsvare, men jeg nødes til at rapportere dem; men jeg skal bemærke paa Rapporten, at De var i Nød og nødvendig maatte bruge Ankeret, men deres Rheder maae bestemt falde i Bøde, fordi at Skibet ikke er ordentlig udhalet eller fordi han har søgt at tilsnige sig Toldfrihed.“

Naa, Rapporten gik ind, men jeg ventede virkelig ikke videre, hvorvel jeg nedlagde Straffaastand og Konfiskation. Saa begav det sig, at ald den Iis, der havde samlet sig paa preussiske Kyst, begyndte at drive ind paa Grønsund, saa at alle Skibene paa Rheden maatte søge ind til Stubbekjøbings Havn og deriblandt Krydstold-inspectionsfartøj „Argus“; selv maatte jeg ogsaa ind med Krydsfartøjet – hvad jeg jo ikke var kjed af.

Imedens hele Flaaden [laa her] kom Generaltolddirektoratets Resolution paa mine Rapporter, og det var ikke Behageligheder, alt hvad Dhr. Skibsførere gav fra sig; men da Mulkterne kun vare smaa for de allerflestes Vedkommende, og de deraf kunde forstaa, at jeg i mine Rapporter havde anført, hvad der kunde tale til Undskyldning, slog man sig til Ro. Jeg brugte, naar nogen gav Ondt af sig, at spørge, „hvad vilde De gjort i mit Sted i det Tilfælde, vilde De handle imod Ed og Pligt, eller lade som De ikke saa det eller det,“ „Naal! ja! vi er jo ikke vandt til, at Tolderne tage det saa nøje“ o.s.v.

Manden med Kjættingerne var værdst daran – han blev [dømt]¹¹ til at betale 150 Rdl, men denne Dom blev strax tilbagekaldt, fordi det netop var under Forhandling, at nye Skibe skulde have Halvparten af deres fornødne Gods toldfrit, efterdi det kun tildels blev forbrugt her i Landet – og at de ellers lettere vilde kunde eqviper sig i Udlandet til Skade for vore egne Haandværkere. Mulkten blev nedsat til 10 eller 20 Rdl som tilkjendtes Krydsfartøjet.

Hen i April gik Isen og Skibene med, og saa gik det i den gamle Skudre med Forseglinger og sejlen hid og did og lidt Landgang paa de deilige Kyster af Falster, Baagø, Møen og Sydsjælland, sommetider med Familien. Et Sted tog jeg flere Gange hen, især naar en og anden fremmed var hos os, og det var det deilige Sted Ruinen af Valdemarsslot¹² med Gaasetaarnet ved Vordingborg. Taarnet stod den Gang som nu med sine skrækkelige Fangerum fra gamle Dage, men det var jo ikke i det ydre istandsat og ført tilbage til sin gamle Skikkelse og yderlig forfalden, og det var ei heller helt rart at bestige, men det er jo nu helt anderledes, og nu kneiser Guldgaasen jo igien paa Fløistangen. Nu, deilig var der den Gang og deilig er der vel endnu, og som der var, da Marsk Stigs Døttre vare Statsfanger, eller da Atterdag holdt Hof paa Vordingborg.

Men hvorlænge var Adam i Paradis? eller hvorlænge fik jeg Lov til at sejle i det idyllige Farvand og blive hos Familien – akku-

11. Et ord glemt ved sideskift.

12. En lidt usædvanlig betegnelse for Vordingborg slot, og den giver unægtelig risiko for misforståelse.

rat saalænge som til at vor høje Chef Hr. Krydstoldinspecteuren velb. Kapitain Gottlieb fandt det nødvendigt at forflytte mig, og det kom af følgende:

Iblandt mine Colegaer vare to Assistenten fra Nyborg der hede Dyrhauge, den ældste med Fornavn Per. P.D. var ikke videre afholdt i Krydstoldtjenesten, thi han var ingen rar Person, og han stod neppe højt anskrevet ved Inspectoratet for der var tidt Klage over ham, Vrøvl med Besætningen o.l. P. Dyrhauge havde i et Par Aar været til Tjeneste ved Grønsund, men ved sidste Omflytning, altsaa 1. Marts, var han dog kommet til sit Hjem Nyborg, der var Postby for Sprogøstationen – hvad han der havde forset sig med, eller gjort sig ubehagelig ved, véd jeg ikke, men en Dag da „Argus“ passerede min Station, sagde Hr. Kapt. Gottlieb til mig, at jeg ved Maanedens Udgang vilde blive forsat til St. Sprogø, det maatte jeg belave mig paa, men sagde han videre, „De kan flytte til Nyborg, som er en Vinterstation, saa kan de beholde den fremdeles.“

Det var jo et godt og hædrende Tilbud, og jeg takkede selvfølgelig. Det blev forøvrigt saa uheldigt, at jeg fik en Del Sygdom i Huset, og da min Reiseordre kom med min Nabokrydser, Krydstoldass. L. Lousen, var jeg enda selv temmelig syg; men det hjalp jo ikke noget, og jeg maatte afsted og kom til Nyborg, hvor jeg overtog Krydsfartøjet N° 15, en af de Svendborgjagter, smuk Jagt og god Sejler – den jeg havde været med som Krydsbetjent under Assistent Olsen.

Jeg overgav P.Dyrhauge N° 20 Kassebeholdning og han sejlede med Lousen til Stubbekjøbing til N° 20. Min Krydser skulde lige ind og foretage det aarlige Eftersyn og dertil have ny Metalforhudning, saa det varede cirka 14 Dage forinden jeg kom ud i Beltet, og saa gik det løs igjen med at overhale Skibe. Nyborg var i saa Henseende ingen rar Station, thi det, vi ret skulde documentere vor Activitet [med] var at forsegle eller ledsage Skibe fra Udlandet, altsaa Forseglinger. Da nu Nyborg ligger omtrent som Søsted betragtet midt i Landet, og der var Mængde af Krydsere Nord for mig og adskillige Syd for mig, vare de allerfleste antrufne forinden de kom under Sprogø, hvor min Hovedstation var; dertil kom, at der fører to Løb forbi Sprogø, Vesterrenden og Østerrenden, og det kunde træffe sig saa uheldig, at imedens man manøvrerede efter et Skib, der kom ad den ene Rende, som maaske alt var antruffet, gik et¹³ uantruffet Skib forbi ad den anden Rende.

Naa! jeg gjorde jo mit bedste, men sandt at sige, jeg havde mest lyst til at fare omkring i Krogene paa den udstrakte Station, der rakte paa Vestsiden fra Skaarupør til Romsø og paa Østsiden fra Helleholm til Rersø, ja, der var Steder nok at besøge, flere helt interessante, og mange gode Venner og Bekjendte fra den Tid, jeg var med Olsen som Betjent. Olsen var forlængst forflyttet til Kjøl-

13. Egl. står det „en“.

benhavns Krydser. Inspektionskontoiret var just flyttet til Kjbh., hvad jeg var meget fornøjet med.

Siden jeg var der sidst, var der kommet to nye Havne paa Stationen, nemlig Lohals paa Langelands Nordende, hvor der var en Strandkontrollør Skaarup ansadt. Han og Hustru vare fra Jylland og vilde gjerne tale med mig, der spilte og jo egentlig ogsaa er Jyde. De boede ganske deilig paa Lohals, men længtes især Konen efter de skaldede Egne ved Løgstør. S. Havde jeg før seet, han var nemlig med til at feste for mig, da jeg som Lt. n. hentede Fodfolksdetachementet paa Thyholm og passerede Lemvig paa Vejen til Fanø.

Den anden Havn var Lundeborg paa Fyen lige overfor Lohals. Der var endnu den Gang intet Toldvæsen i Lundeborg. Anlægget var et Projekt af Ejeren, saavidt jeg husker Sehested til Broholm,¹⁴ han vilde bygge en lille Fabrikby for Invalider, og der var virkelig anlagt et Tobaksfabrik og boede nogle Indvalider og Haandværkere, en finere Kro var der ogsaa. Det blev ikke til noget med Fabriksbyen, men Stedet holdes dog ved Magt og der boer nogle Fiskere og Søfarende, Havnen befærdes ikke saa lidet, og der lades en Del Fragt der.

Den før øde Ø, Musholm i Mullerupbugten var blevet beboet og blev dyrket. Et Par unge Folk fra Sjælland vare sadt derover og jeg glædede mig ret til at gjæste disse Folk, thi det var det smukkeste Par Folk, jeg véd af at seet, og dertil godt parrede, heldigvis havde de en rask lille Søn, som vi gjorde vor bedste med at forvænne og forkjæle.

Ved Mullerup var endnu gamle Mygind, der ret kunde snakke med mig om Ringkjøbing, hvor han havde været, da jeg var Malerdreng der hos Mester Jørgensen. Jeg besøgte de to Brødre Møller paa Agersø og Egholm og ligeledes den gamle Møller Brun paa Helleholm, hvis Datter var den eneste under Marineministeriet ansatte Kvinde. Hun var nemlig Fyrmester ved Helleholm Fyr. Hun havde fra Barn af passet det lille Fyr, der den Gang var paa Øen og ved Fyrets Udvidelse fik hun Embedet og Kommandoen over Fyrpasser, og der blev bygget Bolig, som paa de andre Fyr. De gamle Møllerfolk og Datteren levede der et eiendommeligt Liv ganske for sig selv. Holmen var ligesom Egholm landfast med Agersø, og da Helleholm var eneste Møllested, havde de dog Forbindelse med Medmennesker, naar der kom Møllegjæster.

Det var en hel Begivenhed, naar vi kom med Krydsjagten. De udviste en Gjæstfrihed, som i vore Dage var sjældne og havde de noget at sælge, regnede de Priserne, som de vare i Anno 30. De forlangte saaledes kun 8 Skilling (16 Ør[e]) for Pundet af Flæsk og vare glade til, thi de havde ½ Svin at undvære. Jeg sagde til Mølleren, at Prisen var 16–18 Skilling; „kan gjerne være“, sagde han,

14. Egl. først skrevet „Sehested Juel til Ravnholdt“, „Juel“ er udstreget og Ravnholdt ligeledes, og ovenover er med anden haand skrevet Broholm, hvad der er det korrekte. I øvrigt kan det bekræftes, at initiativet til udbygningen af Lundeborg var stamhusets.

„men det vi har at sælge er saa lidt, at det ikke kan betale sig at sejle til Skjelskør og vi boe for afsides til at det kan betale sig for andre at komme herud – tag De kun Flæsket for de 8, mere gav Deres Formand ikke“ – ja, saadanne Folk var der den Gang, nu er Alverden blevet klogere paa egen Fordel.

Der jeg kom mest, var selvfølgelig Sprogø og med Familien Behncke stode jeg paa en meget fortrolig Fod. Var jeg i Land ved Maaltidstid, gik jeg tilbords uden Indbydelse, men vi gjorde dem ogsaa mange Tjenester, vi vare ofte deres eneste Forbindelse med Omverdenen. Jeg har vist omtalt Familien før, men nu vare Børnene voxne og bragte voxne Bekjendte med, naar de i Ferierne besøgte Øen, og Krydsjagten var gjerne den, der færgede over. Paa min Stationstid blev der bygget et nyt større Fyrtaarn, og der blev ansat en Assistent, Rasmussen hed han, han var Gymnastikker og var Kammerat med mig fra Holmens Tjeneste, men lidt yngre. Flaadens veltjente Underofficiere fik disse Pladser, hvori kunde avanceres til Fyrmester paa de største Fyr. R. læser jeg er i Aar afgaaet som Fyrmester fra Bovbjerg og faaet Rang af Krigsraad.

Da der i den Tid var meget livlig paa Øen med Arkitekt og Værkfører og andre Haandværkere, kom jeg der meget tidt, og var der en staaende Tilladelse til at sejle med Fyringenieuren Hr. Grove, med hvem jeg blev meget fortrolig (døde desværre ung). Sommeraftener, naar jeg Natten over blev liggende under Øen og Arbeidet var endt, var der Sang og Musik og Løjer. Jeg havde ogsaa imellem min Hustru og Børn, ja endog min gamle Svigermoder har været derovre.

Stedet var jo interresandt, indrettet som det var med over 100 Senge i Sovesale og separate Værelser til Brug under Isbaadstransport. Ja, alt i alt, jeg gjorde mig Tjenesten saa interessandt som muelig. Og saa gik Sommeren og Vinteren bragte os en Del Frost og det temmelig tidlig. Jeg havde faaet ordre fra Inspectoratet, at jeg ved Juletid skulde indfinde mig i Korsør for at tage nogle af Inspectionsskonnerten „Argus“ Folk, naar den oplagtes og bringe dem til Smaaøerne Fejø og Fæmø, hvor de hørte hjemme og dernæst skulde jeg gaa til Stubbekjøbing og afmønstre mine egen Krydsbetjent, der skulde til Stege og endelig medtage en Dreng fra Grønsund som Kok – og det Hverv var jeg jo særlig glad ved. Det saa ud til, at Isen ville forhindre min Reise til Falster, men imellem Juel og Nytaar brød Isen op og Beltet blev helt rydelig.

I de sidste Dage af December løb jeg med stiv Kuling af Westlig over til Korsør, men oVe! jeg fandt Indløbet til Havnen helt pakket med Sjapis og det var helt slemt, thi da jeg dreiede til, viste det sig, at Jagten manøvrerede helt daarlig i Iskrovet og inden jeg vendte lige ved Grunden Ærtøen, nægtede den Vending, saa jeg maatte ankre og det temmelig nær Landgrunden ved Korsør By. Da Kje-

den blev stukket ud til sit Maal 15 Favne, huggede den i Grunden med Hælen. Tak Skjæbne! det var en rar Situation med Natten og en Storm af Nordvest paa os, saa det da ud til – dog Stormen blev ikke slem. Jeg hev saa nær op til Ankeret, jeg kunde og gav den det store Anker og skjød et Skud efter Lods og saa sendte jeg Jollen ind til Byens Side for om muelig at faae Lodsens med ud. Jo vist, efter ½ Times Forløb kom Jollen ombord igjen uden at have naaet Land formedelst Pakis og med en brækket Aare.

Jeg ønskede mig rigtignok til Slipshavn, hvad det saa end blev til med Falsterturen. Noget maatte der gøres og jeg gjorde, hvad der kunde gøres for at være parat til Flugt ind i Havnen eller til-søes om der blev Leilighed. Nogen ordentlig Varpetrosse fandtes ikke den Gang i Krydsjagterne, men der var en ny 3^{tom} Trosse, som til Nød kunde bruges, den førte vi ud paa Tamp med Varpankeret og paa dette havde sadt et godt Bøjereb med vor Landgangsplanke til Bøje. Jeg stak det ene Reb i Storseilet, hev saa op og lettede det ene Anker og skjød saa to Skud hurtig Skydning an med hver Falconet for at Lodserne kunde se, at vi var i Betryk, dernæst hev jeg Anker op. Min mening var, at jeg vilde gjøre Seil og presse Jagten ind i Sjapisen i Havnemundingen,¹⁵ det var dog bedre end som at lade den hugge og strande, hvis Varpet sprang og Ankeret ikke holdt.

Som jeg vilde til at sætte Seil, hører vi nogen praier os og strax derefter en Jolle arbejde sig ud til os, Hurrah! det var Lodserne, som kom inde fra Havnen, følgerlig kunde vi ogsaa sejle ind – „Halløj, hvorledes æ ed fat mæ jer“, hørte jeg Kaarups dybe Bas. „Aa, den hugger, saa saare vi stikker Kjætting“, „Skidt, inte andet, men her kan I ikke blive, vi vil have jer“¹⁶ ind, „ja hellere end gjerne,“ sagde jeg. „Naa! saa et Reb i Storseilet,“ „er bestilt,“ „godt, saa Seilet op og Ankeret lettet og ind med Kareten.“ – Da vi nu havde 3 stærke Lodser foruden vore egne fire, varede Lætningen kun nogle Minutter og et godt Kvarter efter laa vi fast i Sjapisen inde i selve Havnen ved Slottets Havnehoved og endt var Sagen, glad var jeg, selv om jeg, som jeg troede maatte opgive Touren til Falster.

Morgenens derpaa kom imidlertid de Matroser fra „Argus“, jeg skulde føre til Fejø, til mig og spurgte, om jeg vilde sejle, Havneindløbet var fri for Is og Veir og Vind gode. Jeg op, jo, ganske rigtig, den udgaende Strøm fra Korsør Noer havde rensat Indløbet og i en Fart bleve vi seilklare. Matroserne kom ombord og udkrydsede vi nok saa galant vores Varpanker og for aldt, hvad der kunde trække, stod vi ned igjennem Omøsund og styrede efter Vejrø. Dertil gik aldt godt, men saa fik jeg Skrupler, jeg begyndte at faa Skrupler, hvad om hele Smaalands havet (Farvandet imellem Fejø & Femø i Lolland og Falster) var Ispakket, det var en net Historie

15. Egl. står der „Havnemundingen“, lineskift og ordeling for sidste stavelse.

16. Egl. står der „jeg“.

at¹⁷ sejle derind og maaske neppe faa sadt Folkene i Land. Nei! den gaaer ikke. Jeg sagde til Folkene, „jeg tør ikke løbe ind til Fejø, men tager eder med til Stubbekjøbing og lader Eder reise med Posten til Dannemare, derfra naar I saa Fejø med Postfærgen.“

Naa!, de saae jo lidt skuffede ud, men var jo Sømænd nok til at forstaa Situationen, og jeg lod stryge ad Stærkstrømmen ned efter Grønsund og kom der lige til Solnedgang og fortøjede i Havnen. Per Dyrhauge var lige parat til at reise (næste Aften) til Nyborg og jeg tilbød ham ædelmodig Passage med os næste Dag, hvad han jo rigtig nok betakkede sig for. Om Natten frøs det 10-12°, og Isen satte rask ind i Grønsund fra Østersøen, næste Morgen var Sundet isfyldt saaledes, at end ikke Postdamperen kunde anløbe Stubbekjøbing, og der laa jeg 12-15 Mile fra min Station. Dyrhauge, som egentlig i et og alt var en væmmelig Karl, profeterede bralrende op nede paa Havnen, at det var dumt gjort at løbe herved, og at han ikke vilde være i mit Sted, for Snyder, jeg fik fra Inspectionen o.s.fr. – Vrøv! jeg havde jo fulgt min Ordre og enda brugt god Konduitte – hvad om jeg havde fulgt den mere stringent? og løbet ned i Isen imellem Øerne (for, som Matroserne skreve mig til, der var helt ispakket i Smaalands havet).

Naa! for min egen Person havde jeg ingen Frygt. Skuden laa i sikker Havn og jeg i en god Seng hos min kjere lille Mutter og de 3 kjere Børn. Nei leve Frækheden, for skal jeg være ærlig, tror jeg ikke, at nogen af mine Colegaer paa den Aarstid var sejlet fra Stationen. Jeg sendte „Argus“ Folk med Posten til Fejø, afmønstrede min Krydsbetjent Jensen, der skulde til Stege, paamønstrede min Kok fra Grønsund og slog mig til Ro efter at have indberettet hele Geschichten til Inspectoratet.

Saa kom Nytaar 1867. I min Familie var der i den Tid, jeg havde været fraværende ved Nyborg, sket adskillige Hændelser. Min Svi-gerfader, gamle Rebslager Rasmus Thomsen var død og Sviger-moder var kommen over til Stubbekjøbing, men da jeg jo baade havde indskrænket Evne og Leilighed, blev det saaledes bestemt, at min Svigerinde Larssigne (Tante Sine) skulde søge Plads. En Dame, Fru Majorinde v. Hacke havde seet hende hos Tante Marie paa Fredensborg og maa paa en eller Maade have faaet at vide, at hun skulde ud i Employ, hun skrev til min Hustrue, at der var en god Plads for hende hos en Stifsdame, Frk. Mathilde Leth paa Wemmetofte Kloster og der var der saa deilig og rart o.s.v., og den Plads tog hun da.

Den var nu ellers saa som saa, thi den naadige Frk. var en afskyelig Havgasse, der skjældte ud som en Komandérzergent og bandede som en Matros – alligevel, Hjerte og Forstand havde Damen, og Tante blev hos hende, saalænge hun blev i Pigestand. Tante S. sagde ikke ret meget og skjældte naturligvis endnu mindre; men

17. Egl. står der „og“.

det var alligevel ikke altid, at det var Frk. Leth, der raadede. Hendes Herskab var meget gavmild imod hende og i oeconomisk Henseende var det gode Aar, min Svigerinde var paa Vemmetofte.

Gartner Ringe naaede ikke at faa friet inden hun reiste, men Fraværelsen var nok alligevel for slem, og han tog endelig Mod til sig og friede skriftlig. Samme Aars Juleaften, forinden jeg foretog ovennævnte Sejlads hjem, spiste jeg til Aften hos min Kolega Hartvig i Nyborg. Under Aftensmaaltidet modtog jeg et højtideligt Brev fra Hr. Gartner Ringe, hvori han erholdt om min Svigerindens Haand – den, jeg højmodig tilstod ham, skjøndt jeg ikke havde minste Ret dertil, men det var jo særdeles taktfuld af ham at skrive til den eneste mandtlige Person af Slægten, som var ham bekjendt.

Ringe var en brav Mand og en dygtig Gartner, lært paa Augustenborg; han havde været Ingenieur i Hæren og døjet store Besværligheder ved Anlæggelse af Dannevirke Skandser – ved et Fald fra et af de højeste Voldpunkter havde han paadraget sig en Hofteskade, ligget et Aar syg og var paa den Tid temmelig svagelig; det var Bevidstheden om hans Svaghed, der havde holdt ham fra at fri tidligere. Da han stedse bedredes og Lægen gav god Fortrøstning, vovede han Skridtet, friede og fik Ja. Næste Sommer overtog han Posten som Gartner paa Gjeddesholm hos den bekjendte Agronom Hr. Valentiner.

Om min øvrige Slægt vides intet at melde om fra den Tid, dog jo! Min Broder Carl, der jo gjorde Tjeneste efter sin Bortførelse fra sit Hjem paa Langholz ved Eckernförde som Proviantforvalter med „Esbern Snare“ var jo blevet tjenstledig, da Skibet blev oplagt, og han søgte da igjen Plads i Toldfaget. Toldgrænsen blev flyttet Nord paa langs Kongeaaen eller rettere fra Heilsminde nord om Christiansfeldt og dernæst til Kongeaaen og sønden om Ribe til Havet, saaledes at de danske Enclaver, der førend Krigen havde ligget i Sønderjylland, blandt andet Møgeltønder og Grevskabet Schelenborg, de bleve ved Sønderjylland, men nogle sønderjyske Enclaver, der laae nord for Grænsen bleve indlemmede i Danmark.

Danmarks nye Sydgrænse gik til Søen ved Heilsminde ved Lillebelt og Vestervedsted ved Vesterhavet. Der blev følgelig oprettet en del Toldstationer, hvoraf en blev en Kontrolørpost, nemlig Heilsminde, og der blev min Broder Carl ansat som Toldassistent under Kontrollør Pasberg. Over hele Grænsetoldpersonalet kom en Toldforvalter i Vamdrup ved Sydbanens Anlæg. Heilsminde laa under Toldinspectoratet i Kolding, men dog selvstændig Toldklaringspost – og der sad min Broder altså, og saa optage vi Traaden igjen og gaar videre.

Da vi havde ligget en Uges Tid i Stubbekjøbing, begyndte der at komme Drift i Isen og da en Jagt kommende Vest fra kom udefra og begyndte at arbeide udefra og ind imod Havnen, tog jeg Leiligheden i Agt og arbeidede indefra og ud efter og slap heldig ud, Vinden var god west efter, og det var godt Vejr og jeg [satte]¹⁸ Coursen af Storebelt. Det var rart, at jeg fik saa god Leilighed, thi jeg havde med mig kun min daarligste Matros, en gammel enøiet Karl ved Navn Bertel og den nye usøvante Dreng; min bedste Matros var efterladt syg i Nyborg.

Jeg naaede Korsør samme Aften, endskjøndt Isen havde taget alle Sømærker og Prikker. Dagen efter kom jeg til Slipshavn, hvorpaa Vinteren tog paa igjen med Frost og Sne. Hr. P. Dyrhauge havde haft meget travlt og profeteret, at jeg ikke slap til Nyborg før end Foraaret, og jeg vist var færdig paa den Station. Imidlertid gik den Betjent, jeg skulde have for Vintermaanederne, Gommesen og ventede paa mig med Længsel – skjøndt han boede i Nyborg, men P. Dyrhauge spaaede ilde, som sagt, han kommer ikke i den eller de første Maaneder – „Gud véd, hvad det er for Jagt, der ligger ude under Sprogø“, siger G., „den ligner Krydsjagten“, den var det og P. Dyrhauge blev flov som den daarlige Profet.

Vi kom ellers ikke meget ud at sejle den Vinter. Beltet var i Regelen fuld af Drivis. Min Krydsbetjent Gommesen var en ældre Mand omkring de 50, en fhv. Skipper fra Kjerteminde, han var en dygtig og omgjengelig Mand; men vi fik forøvrig ikke meget med hverandre at gjøre, thi da der ikke blev megen Sejlads den Vinter og Skuden alletider ankrede i Slipshavn, vare vi for det [meste]¹⁹ hver i vort Hjem om Aftenen.²⁰ Gommesen havde en Søster, der var gift i Nyborg med en Politiassistent Ekkebradt og derved bleve vi bekjendt med den Familie, saa at sige de eneste Omgangsmennesker, vi havde iblandt Byens Befolkning. De vare rare gjæstfri Folk. Ekebreddt havde været Militair og giftet sig uden Tilladelse, han var en hidsig Mand og blev derfor straffet ved Krigsretsdom og degraderet til Menig.

Man maa dog have sadt Pris paa ham, thi to Aar efter var han i sin Charge (Sergent) igjen. Da Posten som Arrestforvarer blev ledig, blev han foretrukket til den Plads fremfor andre, ældre Ansøgere. Senere fratraadte han den Stilling og blev Politiassistent og var en rask, snarraadig dygtig Politimand, meget stræng, men ogsaa meget human. Som Arrestforvarer vare de, ham og Hustrue meget gode imod de Stakler, de havde under Varetægt. E. sagde altid til sine Arestanter, (som han underholdt sig meget med), „fortæl mig intet om eders Affaire, thi hvad jeg faar at vide som er kriminel, rapporterer jeg; men kan jeg ellers være Eder til Tjeneste med noget, der ikke angaaer eders Sag, vil jeg gjerne gjøre det.“ Han havde flere Gange det Tilfælde, at Folk, trykket af Samvittigheden

18. Et verbum mangler ved lineskift.

19. Ordet mangler ved sideskift.

20. Ordet „vi“ indicerer, at der var flere af familien tilstede end SWR. I virkeligheden refereres et bekendtskab, der for alvor blev aktuelt, da familien flyttede til Byen, hvad senere skete, jf. nedenfor.

i deres Ensomhed angave sig som Ophavsmænd til Forbrydelser, der længst vare begaaede og forlangte sig tiltalte. E. forblev Politiasistent i Nyborg i mange Aar.

Hvorfor vi egentlig kom saa meget sammen med Familien var, at han selv var fra Roeskilde, hvorfra min gamle Svigermoder ogsaa var, og det var en Glæde for den gamle at fortælle og høre om sin Fødeby. Gommesen fratraadte Posten ombord hos mig, der²¹ Aarets Krydstogt begyndte 1' Marts.

Af Hændelser af Betydning forefaldt kun, at jeg dette Aar flyttede fra Stubbekjøbing til Nyborg, men da denne Flytning ikke var saa aldeles ligefrem, vil jeg dog beskrive den. (Jeg har jo Tid til det). Jeg stod mig ret godt med min Chef i Krydstoldvæsenet Hr. Kapt. Gottlieb – ikke fordi jeg var overvættets activ eller paa anden Maade fremtrædende i min Tjeneste,²² men jeg troer, fordi jeg havde bedre talegaver end de fleste af mine Colegaer, og jeg traadte ham dristig under Øjnene.

Da han første Gang det Aar inspicerede Stationen, bad jeg ham, om²³ jeg ikke maatte sejle til Stubbekjøbing og hente min Familie – Flytning af den Route var jo eller[s] saa dyr og besværlig. „Nej!“ sagde Chefen, „hvor kan De bede mig om det, det har jeg jo slæt ikke Lov til, men nu, naar De mener, at der er bedst Leilighed, kan De jo sejle til Stubbekjøbing og forhøre, om der er nogle nye Seil til Krydsfartøjet N.N. oplagt paa Toldboden der.“ (Sejlene til Krydserne syedes hos Mester Halmø i Nykjøbing F., men da denne Plads var slem at anløbe for „Argus“, der hentede Sejlene og fordelte dem til Krydserne, sendte Seilmageren de færdige Seil til Stubbekjøbing, der er nem at anløbe).

Denne Ordre tog jeg som en stiltiende Tilladelse, saadan et Slags jesuitisk Skjold for sig selv, om jeg skulde være fræk nok til at løbe til Stubbekjøbing og der kom Snak derefter, havde Chefen jo ingen Tilladelse givet, og Følgerne kom over Synderens eget Hovede. Jeg tog det for det, det ogsaa var, et Tilsagn om, at man vilde knibe et Øje til, jeg skrev til min Hustru, vær parat, en af Dagene kommer jeg og henter Eder. Og som sagt skedte det, jeg sejlede det første, jeg kunde til Stubbekjøbing og hentede hele Redelighed[en], Kone, 3 Børn og gamle Bestemoder, Potter og Pander, hele Møblementet og lod staa ad Nyborg til. En meget haard Storm holdt mig en Dag tilankers paa Masnedøflak, og den holdt ved Dagen derpaa, hvorfor jeg [gik] i Gang med at krydse vest efter sønden om Fæmø og Fejø, og det gik helt godt, hvorvel jeg ikke var videre kjendt ad den Vej.

Min Krydsbetjent Iver Andersen var en paalidelig Mand, og om Aftenen stode vi igjennem Baagøsund (Farvandet Nord om Lolland) ud i Langellandsbelt og ankrede tidlig Morgen (Christihimmelfartsdag) ved Nyborg. Jeg havde lejet en rar leilighed paa Hol-

21. Lidt altnodisch i betydningen „da“.

22. Tidligere hændelser i krydstoldvæsenets tjeneste synes i nogen grad at modsige denne påstand, men det følgende om talegaverne skal nok stå til troende.

23. Egl. står der „om: om“.

men, en Forstad til Nyborg paa Fjordens Nordside, og vi begyndte jo strax at losse Bohavet. Da Dækket havde vist sig (ubetydelig) læk, tog jeg Anledning til at løbe ind i Havnen, men det var den egentlige Grund, at jeg skulde af med Flyttegodset, men saa kom Skandalen.

Vi havde det Aar faaet en ny Næstkomanderende, Prltn. Christensen, en af Flaadens stiveste Officiere, en udmærket smuk Mand, vistnok ogsaa en dygtig Officier i alt Fald en af de intelligente og i forbigaaende sagt, den Mand vore Søkrigskorter skylder sin Tilværelse, og hvem vor nu saa udviklede Lystsejlsport har sin Ordning at takke for. Han var søn af Grosserer C. i Kjøbenhavn, og han havde ført et af Faderens Skibe i Koffardifart; altsaa! denne stolte og stoute Mand var²⁴ vores Næstkomanderende og som bedst jeg var i Gang med at sætte Skab og Seng paa Plads, kom Melding om, at „Argus“ stod ind af Fjorden og hejst sin Stander efter Krydstoldassistenter, og følgelig gik jeg ombord i „Argus“.

Jeg angav som Grund til, at jeg var gaaet ind i Nyborg Havn, at jeg skulde have en Tømmermand til at digte og kalfactre noget, og nævnte ikke et Ord om, at jeg havde Flyttegoods etc.etc. ombord. Jeg blev færdig og gik i Land og hjem igjen. Noget efter kom der Bud, jeg skulde igjen komme ombord i „Argus“. Hr. Ltn. havde været ombord og seet og spurgt o.s.v. og fundet ud af, at jeg ikke havde rapporteret alt.

Naa! glad var jeg ikke, men eiheller videre sky – og gik frisk ombord. Hr. Ltn. begyndte et skarpt Forhør, men jeg tog strax Ordet fra ham og sagde, som sandt var, at jeg havde søgt Krydstoldinspektøren om Lov til at hente min Familie, men faaet Afslag, fordi Hr. Kapitajnen ikke mente at kunde give en saadan Tilladelse til at sejle i privat Ærinde; naar han desuagtet sender mig til Stubbekjøbing blot for at forhøre om Sejl, saa tog jeg det for Tilladelse, en Slags Frihed, han gav mig stiltiende.

Leutenanten hørte paa mig med en Mine som en Napoleon, dyb Alvor tronedede paa hans Pande, saa at jeg blev lynende gal ved at se paa ham; „ja, andet har jeg ikke at sige, at jeg har hentet min Familie og mine Ejendele i Stubbekjøbing og i Dag landsadt det Hele i Nyborg – for øvrig maae jeg gjøre Hr. Lieutenanten min Compliment for Deres Iver, de andre Næstkomanderende har ikke taget det saa højtideligt med os.“ Dette var egentlig ikke ment af mig som en Uforsømmethed, men kunde meget godt tages for Uforsømmethed, det indseer jeg saa godt, og Hr. Ltn. Christian- sen tog det for ligefrem Insubordination, om jeg vovede o.s.v. o.s.v. imod min overordnede Officier. „Jeg véd ikke om nogen Insubordination at sige, jeg er ikke Holmens Underofficier, men Embedsmand og skal staa min Toldinspecteur til Ansvar, om han klager over mig. Krigslov gjælder ikke her ombord og i Hr. Lieutenanten

24. Egl. står der „var var vores“.

seer jeg min Toldkontrollør, hvem jeg naturligvis skylder Hørig-
hed, men af hvem jeg ogsaa fordrer passende Behandling.“

Ja, saa fik jo Sagen Ende for den Dag, og jeg flyttede færdig
og krydsede færdig et Par Dages Tid ikke ventende „Argus“ saa
snarbt; men Hu! hej! to, tre Dage efter seer jeg „Argus“ Nord fra
med Stander efter mig, og selveste Krydstoldinspecteuren paa
Dækket tilligemed Hr. Leutenanten. Naa! der er nok til mig i en
god Mening, det gjælder nok at bruge Snakketøjet uden at tabe
Hovedet. Jeg kom ombord. Næstkommanderende stod stiv som en
Støtte stram foran sin Chef. Kaptainen gik mig imøde, gav mig
Haanden og sagde, „Goddag R., hvorledes gaar det.“ „Tak! Hr.
Kapitaj[n], rigtig godt.“ Vi gik ned i Kahytten, han skrev i min
Journal, men sagde ikke et eneste Ord om Rejsen til Stubbekjø-
bing, gav mig Haanden.

Hr. Leutenant Christiansen stod fremdeles stram, jeg slog mig
paa det militairiske, stillede mig for ham, ligesaa stram og traadte af
for ham paa Soldatervis. Det forekom mig virkelig, at der ligesom
glimtede et Smil paa Kapt. Gottliebs Ansigt. Jeg blev ikke det Aar
gode Venner med vore Næstkommanderende; hver Gang han kom,
var han spids – en Gang traf han mig nede²⁵ under Lundeberg, og
ytrede „Jeg mente, at Sprogø er det Sted, De skal være at træffe“.
„Nei, ingenlunde!“ svarer jeg, „min Station gaar fra Skaarupøer til
Romsø vester i Beltet og fra Heldeholm til Rersø øster i Beltet, og
Afgjørelsen, hvorhen jeg vil sejle er overladt til mig, hvor jeg me-
ner, det gjøres behov. Stationen har mange Kroge og Smuthuller,
og der bør jevnlig eftersees overalt.“

Saa hendte det sig en Dag, det blæste en haard vestlig Storm, at jeg
holdt det gaaende med 2' Seil under Nyborg Skov; da kom „Argus“
nord fra med mindre Sejl end vi; jeg holdt ned efter ham, men han
satte ikke Signal (Standeren) efter mig forinden den havde passeret
os tæt forbi, vi fulgte efter ind til Nyborgfjord, hvor han ankrede
og jeg gik ombord. „Idag havde jeg ikke ventet at finde Dem ude“,
siger Hr. Ltn. „ikke det, hvorfor om jeg maa spørge“, „fordi det ikke
er Vejr til at borde Skibe i,“ „ikke det,“ siger [jeg], „jo, netop, i slig
Vejr maa jeg se at faae Forseglinger, og det er jo det, der fremfor aldt
sees paa; med godt Vejr faaer jeg selvfølgelig ingen, saa ere de enten
tagne af de nordre eller søndre Krydsere, det er først, naar de ikke
kan borde formedelst Sø, at jeg kan vente at faae Forseglinger her i
smulten af Fyen, at sige med vestlige Vinde“. „Ja, saae!“ sagde Hr. C.,
„det synes at være rimelig“, og vi snakkede fredelig sammen.

Senere hen gik det bedre imellem os, især da han fik at vide,
at jeg interesserede mig for Mærker og Farvandsundersøgelser,
som han som omtalt interesserede sig for, og hvis Arbeide mulig
en Gang vil blive af allerstørste Betydning for vor kjere Fødeland.
C. blev Kapitajn i Flaaden endnu imedens han var Næstkommande-

25. „traf han mig nede“ står der
to gange.

rende i Krydsfarten, (En Post paa 3 Aar), han var mulig den første Officier, der indsaa, at hvis vores lille Flaade i Krigstid skulde være i Stand til at udrette noget virksomt til Landets Bevarelse, maatte det være ved et særdeles Kjendskab til vore Farvande. Vi har særdeles gode Kort, de allerbedste; men det har en eventuel Fjende ogsaa, da vore Søkort gaa i Handelen og sælges i alle Havne.

Men kommer det til Alvor og os fjendtlige Krigsskibe ere i vore Farvande, ja saa slukke vi vore Fyr og indrager, eller hvad værre er, skifter vore Vagere! Brikker! Baaker! Kaber! Søtønder og hvad de ellers hed[d]er om, saa Fjenden bliver ilde stedt i vore indre Farvande, hvor der med nutidskrigsskibe, Pantsere næsten ikke kan sejles $\frac{1}{2}$ Time uden at skifte Cours. Men foruden disse Mærker og Fyr, der alle findes i de gangbare Kort, der jo som sagt ikke duer, naar de i Kortet staaende Vejledningsmærker ere borttagne – har vi skaffet os andre, som ikke staae i Kortet, hvoraf en Del, som først blive etablerede, naar Krigstilstand indtræder; disse Vejledningsmærker, lad os pr. Ex. sige N.N. Kirke over nordre Ende af N.N. Skov bringer fri af N.N. Grund o.s.v. Deri indvies vore Officierer

Nyborg Fjord med angivelse af isbådsstationen ved Knudshoved, hvis bygninger den dag i dag kan ses fra Storehæltsbroen. Endvidere Slipshavn og nordpå Christianslund ved skoven, som SWR kalder Hesselskoven, hvor han ofte ankrede op. Udenfor selve byen ses mod sydvest Holmen, hvor familiens lejlighed lå. At købe fast ejendom kunne ikke komme på tale, dels var det dyrt, dels kunne man aldrig vide, om man skulle forflyttes.

hvert Aar og vi har derved faaet et Søkort, som vi kalder Krigskortet og som kun vi kjender. Dette er for stor Del Hr. Christiansens Værk. Jeg blev forflyttet endnu forinden Kapt. Christiansen, ellers vare vi nok blevet rigtig gode Venner.

Ja, der forefaldt ikke særlig store Begivenheder det Aar og Vinteren kom saa tidlig, at jeg alt ved Juletid maatte ty ind til Slipshavn. Da Nyborgfjord var belagt med Is, der var skruet noget fast med østlig Vind, gik Postdampskibene til Slipshavns Broe; blandt de passerende Rejsende saae jeg en Dag Kammerherre Berling og talte med ham, han vilde til Ægypten igjen og foreslog mig at reise med ham og paa hans Bekostning. Jovist saadanne Millionaire som han har ondt ved at fatte, at Vingerne ere stækkede paa Smaafolk. B. kom ikke hjem mere, han døde derude, hans lig ligger i en Privat Grav i en Høj i hans Villahave Ordruphøj.

Jeg havde den Gang til Krydsbetjent en solid Mand, en vis Iver Andersen, han var gift med en Bondepige neden fra Lundeberg og jeg lod ham komme til sit Hjem saa ofte, det lod sig gjøre. Andersen boede hos Svigerforældrene, de vare fattige Folk. Manden var ved uforsigtig Kautionskommet i stor Gjæld, men Iver Andersen var velhavende ved stor Sparsommelighed og holdt Hjemmet oppe; der var meget hyggelig og jeg led at komme der. Det har altid været rart for mig at tale med gamle Bønderfolk og Konen der i Huset var hel interessandt til at fortælle, Manden forøvrig med, men han var sjeldnere hjemme, han drog paa Handel med Peberrod, som han dyrkede en Gros og hans Benæv[n]else var ogsaa Peberrodsmanden.

Der i Huset, som var at anse som et normalt Bondehus, fik jeg ret at se med hvor meget Liggendefæ i uldent og Linned, Bønderne laa inde med. (Jeg havde seet det paa en ande[n] Egn, nemlig Fanø.) En Dag jeg besøgte dem, stod Maren Peir Hansen og klippede Lærred istykker til Særker – eftersom jeg nu en Gang skal have min Næse i ald Ting, saae jeg nøje paa hende og fandt, at det var et besynderlig Slags Stof, hun klippe[de] i. Paa mit Spørgsmaal, svarede hun, „Ja, det er egentlig Lagner af hjemmeavlet og spundet Hør, der kom her i Huset med min Mands Bestemoder, men de har aldrig været brugte, og saa tænkte jeg, at de dog en Gang skulde gjøre Gavn.“ Vi regnede ud, at Læredet, som var rent Hør baade i Rending og Islæt var over 100 Aar, men hver Traad saa stærk, som var det spundet samme Dag. „Jo, vi har jo itte gjort Lærret i noure Oer, faa nou bruer de jo aendest Slaaes med Twist aa aandet keve Kram (Kjøbetøj), da²⁶ vi æ itte mejet for at keve aa skal a med Skillie (Skillinger) og vi har saamæn nok for vore Dage fra vore Forældres Tid, som vi aldrig faar slidt.“

Den tid og især den Tid forud var rigtig Husflidens Dage paa Landet. Folk kom kun lidt sammen og Arbeidet inde var maaske

26. Ordet er totalt forsvundet under en blækklat og er derfor det rene gæt.

lige saameget for at faa Ende paa Tiden, som for Nytteværdien i sig selv. Nu er det meget anderledes, nu kræver Marken, udenoms Arbeidet, Kampen for Existencen alle Kræfter; Husfliden er nu kun lille, den næste Slægt vil ikke vide, hvad det er. Den Gang forfærdigedes (især før den Tid, jeg taler om) det meste Arbeidsredskab i Hjemmet, nu kunde man slet ikke arbeide med sligt Redskab.

Ja, saa gaar vi videre. Sommeren 1868, mens jeg boede i Nyborg, døde min Søster Sigfriede, der var gift med Toldassistent Tonboe i Kallundborg. Saa fik hun endelig Ro det stakkels forpinte Menneske – at sørge over hendes død var ligefrem Synd – her paa Jorden var hendes Glæde kun lidt, i Virkeligheden slæt intet efter Menneskelig Begreb; men Vorherre havde givet hende en levende Phantasi, saa hun kunde tildrømme sig Lykke og Glæde, som hun slæt ikke nød. Jeg var ikke med til Begravelsen og var vist eiheller anmodet om at komme, jeg kunde ikke holdt det ud og se paa de stakkels Børn.

Der gik vel (omtrent) 3 Maaneder, da jeg fik et Brev fra min Søster Rasmine, hvori hun meldte mig, at nu var Thonboe ogsaa død og bad mig reise derned for at se, hvorledes det gik med Børnene og være dem til Hjælp – ja, Hjælp var vist nødvendig, men hvad kunde jeg vel egentlig hjælpe med, jeg, der sad særdeles smaadt i det med 4 Børn og min gamle Svigermoder i Huset – dog, jeg følte, det var min Pligt, søgte Tilladelse til at maatte sejle derned (Kallundborg var jo min Nabostation) og at Krydsfartøjet dernede maatte sejle mig tilbage igjen. Tilladelsen fik jeg, og derned kom jeg just samme Dag, Thonboe var blevet begravet.

Jeg fandt Børnene allesammen hos en Kobbersonfamilie, de vare vist gode Mennesker, men nok ikke videre agtede. Jeg kan tænke, at i den snærpede, spidsborgerlige By vilde velrespectable Borgerfruer ikke have [at gjøre] med saadanne fattige Unger, der tilmed vare næsten fremmede. Den ældste Søster, Marie, en kjøn Pige paa nogle og tyve Aar var kommet derned fra Kjøbenhavn, hvor hun nok havde Plads og havde ordnet Begravelsen assisteret af Kantoren Hr. Nielsen. Penge til Begravelsen var der, da Thonboe var i Tolder Ligkasseforening og Boet eller rettere Familien fik udbetalt 150 Rdl. = 300 Kroner, som var overleveret Hr. Nielsen. Det strakte til Begravelsen og Betaling til Kobbersonen, men hvad gjorde vi med de stakkels Børn.

Der var Marie, hun kunde sørge for sig selv, dernæst en Datter Edvardine, 14-15 Aar gammel, et stakkels letsindig Pigebarn, som ikke syntes at have minste Begreb om Familiens fortvivlede Stilling. Dernæst en Søn Sigfred, 13 Aar, meget forsømt og forvirret, men som det senere viste sig, ikke udygtig og af en god Karakter; saa var der en lille kjer Pige, som hedder Julie, vel en 8 Aar ved den Tid – og last not least, Sønnen Ludvig, med hvem jeg fik mest at gjøre.

Selvfølgelig kunde jeg ikke paatage mig Omsorgen for hele denne Families Underhold. Kallundborg var ikke Forsørgelses-kommune, det var Nysted paa Lolland, hvor alle Børnene undtagen Marie var fødte, og hvor Thonboe indtil 3 Aar før sin Død i en Aarrække havde været Toldassistent. Fra Toldvæsenet var ingen Opdragelseshjælp af erholde, thi Thonboe var blevet afskediget en Maaned før sin død, alle Sunde syntes lukkede for de Stakler; men det maae man sande, at naar Nøden er størst er hjælpen nærmest.

Ved Hr. Kantor Nielsens gode Bistand (han var i Byraadet) fik vi Nysted Sogneraad til at anderkjende Forsørgelsespligten. Jeg skrev til min Broder Theodor i Flensborg og han lovede at tage Drengen Sigfried til sig til han blev confirmeret. Datteren Edvardine kom til min Broder Carl i Heilsminde til hun blev saa moden, at hun kunde søge sig en passende Tjeneste, og fik min Broder lidt til hendes Eqvipering fra min Søster i Kjøbenhavn; saa var der de to Smaabørn, og jeg, der desværre aldrig har rigtig haft Tanke for min egen Velfærd, mente, at jeg burde tage dem med hjem til de fire andre – det var ganske vist meget letsindigt, men hvad var at gjøre? og jeg trak af med Børnene ned efter Havnen ventende paa, at Krydseren skulde komme ind og hente mig.

Som jeg nu saa, at Krydseren ikke var paa Fjorden, lod jeg Børnene gaa hjem til Kobbersmedens saalænge, selv gik jeg ind til Kjøbmand Møller, som var min Bekjendt fra det Aar, jeg laa ved Samsø – Slutningen af 1864. Vi talte om Thonboes død og hele Usselheden og Møller funderede en Dæl paa, at jeg skulde have de to med hjem. Han gik ind til Konen (som nok mest var Manden, idetminste den som raadede i Huset), hun kom ind og begge begyndte at tale forblømmet, men Talen endte med, at de vilde beholde Pigebarnet, prøve o.s.v. og glad var jeg.

Næste Morgen – jeg var hos Møller om Aftenen og Natten – kom Krydseren og jeg fandt mit eget Skib under Sprogø og kom til mit Hjem om Aftenen. Det var ikke med særdeles Glæde, den Familieforøgelse blev modtaget, ganske vist blev der vist den lille Ludvig Thonboe den samme kjerlige Omgang, som vore egne Børn, men opkom der Tvist imellem de smaa, som jo vare af forskjellig Karakter, var det ikke godt at være upartisk. Den lille Ludvig var ikke renlig, man maa erindre, at hans Moder havde været syg et Aar før hendes død, og Faderen var syg strax efter, altsaa ingen uden Broderen Sigfred til at styre det hele, intet Under, at den lille havde Uvaner, der jo maatte pilles ud.

Som en Dag min Hustru vilde revse ham – Gud véd, hun gjorde det nødigt – blev den lille jo bange og raabte Moder, aa Moder – vist dog ment min Hustru, som de andre jo kaldte Moder. Drengens Udraab greb imidlertid min Hustru saa stærk, at hun umulig kunde røre ham, og gjorde det ingensinde, endog hun ikke lagde

Fingrene imellem, naar det gjaldt hendes egne. Min Hustru fik ogsaa den Løn, at Drengen Ludvig blev hende inderlig hengiven og var en god Dreng.

Det var jo min Pligt at gjøre, hvad jeg kunde for at forskaffe ham en Forsørgelse, og jeg tænkte paa det Kgl. Vaisenhus, som jo var den allerbedste Institution, her findes i Landet af den Slags. Den var oprettet for hele Landet, men i Tidernes Løb var den gaaet over at virke næsten udelukkende for Kjøbenhavn; jeg gik paa alligevel, særdeles da jeg havde seet, at Bladene var begyndt at omtale, at Provindserne saa godt som ikke nød Godt af Vajsenhusinstitutionen, og jeg tænkte, at nu var Tiden til det, og underlig nok, det lykkedes ved en ganske lille Hjælp af en Mand med Indflydelse, en Kammerjunker v. Hollvig, som jeg aldeles ikke kjendte, men som var kjendt af min Colega, Krydstoldassistent Olsen (hans Hustrue havde været i Hollvigs Familie), altsaa ved disse fremmede, men gode Folks Hjælp lykkedes Ansøgningen.

Jeg maa dog ikke glemme, at min Broder Carl, der boede i Helsingør, tog op til Kjøbenhavn, gik til Inspektør Exner paa Vajsenhuset, forestillede hele Sagen og efter sit eget sigende fik Hr. Exner til at lægge min Ansøgning øverst. Naa! jeg takkede Gud og de gode Mennesker, som havde hjulpet og ved Juletid fik jeg Brev om, at Ludvig Frederik Thonboe var antaget som Vajse, d.e. fuldstændig Forsørgelse paa det Kgl. Vaisenhus i Kjøbenhavn fra førstkommende April Maaned 1869. Det var et stort Gode for Drengen som og for os alle.

Gik saa Aaret hen uden videre Mærkværdighed. Vi vare jo fremmede i Byen, men dog ikke hélt uden Frændskab, saaledes nemlig: Iblandt Nyborgs deilige Naturomgivelser er Lystskoven Christianslund – til daglig af Byens Folk kaldet Hesselskoven – en af de smukkeste, den er beliggende ca. $\frac{1}{4}$ Times Gang fra Nyborg imod Nordost lige ud til Storebelt og har en ganske deilig Strandbred med Badehuse udenfor, Ankerplads for endog større Skibe tæt under Land. Med vestlige Storme var det min stadige Ankerplads, thi der var den frieste Udsigt over hele Beltet; det var jo luv Land, saa intet Skib kunde undgaae mig.

I denne Skov var der en Restauration, fhv. Skovfogedbolig tilhørende Byen. Værten hed Olson og var Svoger til min Svoger Hansen paa Fredensborg, hvis Søster han var gift med. Det var altsaa ikke egentlig Slægtskab, men hvad man med et gammelt provindielt Folkeudtryk kaldte Fryndskaf (af det tyske Freundschaft), skjemtvis kaldte vi hverandre Svogre. Naar jeg laa til Ankers ved Skoven, kom jeg der altid, jeg kunde godt lide Manden og Konen for den sags skyld ogsaa. Olson var svensk af Fødsel og en smuk munter Mand. Da min Familie i længere Tid kom i Be-

røring med denne Slægt, bør jeg i mine Livserindringer ikke lade den være unævnt, altsaa:

Min Svoger Ferdinandt Hansen, der var gift med min Hustrues ældste Søster Marie, havde været Tjener, senere Herskabsjæger hos Baron Redzt Thott til Gaunø. Imedens han tjente paa Kjøbenhavns Løveapothek sammen med Marie, bleve de forlovede. De vare vel forlovede, vel en 10–12 Aar. I en Aarrække tjente han paa Gaunø og kom meget udenlands, hun tjente gamle Frue Berling i Kjøbenhavn. H. lod sig uddan[n]e ved Forstvæsenet for at søge Tjeneste som Skovfoged, men af alle trange Embedsstier var nok Forstvejen den trangeste – han naaede intet.

Da de mente, at Tiden var inde, at de burde gifte sig, om det overhovedet skulde blive til noget, og da de hver for sig havde lagt sig noget op, giftede de sig og lejede Gjæstgivergaarden „Prindsen“ i Fredensborg. Der besøgte jeg dem flere Gange, min Hustru ligervis, og vi stode paa en god Fod sammen. Paa den Tid, jeg taler om ovenfor, havde de været bosiddende i Fredensborg i 10 Aar. Hansen var en Gaardejersøn fra Slagelseegnen, og der skal have været henved 10 Børn, som bleve forældreløse, imedens de alle vare i Barnealder; af Hansens Brødre kjendte jeg Jørgen, der blev Skovrider i privat Tjeneste hos Godsejer Nergaard, Thureby paa Lolland; en anden Broder var Bestyrer af Holbæk Ladegaard, og en var i Vognmandstjeneste i Kjøbenhavn. Af Søstrene kjendte jeg to, den ældste var gift med Restauratør Olson, som nævnt, den anden med en Kjøbmand Olufsen i Bissrup paa Sjælland – paa den tid i stor Bedrift.

Alle disse Søkende og flere, som jeg ikke lærte at kjende, vare bleve[t] spredte for alle Vinde og maattet æventyre sig selv fra smaa som bedst. Olsons sad i det saa som saa, Dagen og Vejen og en besværlig Levevej; han var en flink Vært og hun dygtig, men Restauratør i en Provinsbyes Omegn maae altid være usikkert. Olsons Hu og Tragten gik ud paa at faae et Hotel i en By, og det naaede han virkelig. Fik først en Hotel i Nyborg, dernæst Postgaarden i Slagelse og sidst Hotel St. Knud i Odense. Han gik følgelig opad, dog vist alle Tider med døje og Besvær og døde ung. Der var en Datter gift med en, jeg ikke kjendte – og videre vides ikke om den Gren.

Kjøbmand Olufsen kom galt fra en Speculation, han havde nemlig kjøbt hele Godsets Holsteinborgs Hvedehøst til en vis høj Pris og tabte mere, end han kunde taale og maatte gaa fra Handelsgaarden, som dog egentlig kun var et st[o]rt Filial af Consul Schous Handelshus i Slagelse. O. slog sig paa Hotelbranchen, fik først Postgaarden i Slagelse, var dygtig Vært, hun dygtig Værtinde (finere end Søsteren i Nyborg), dernæst havde han endog to Hoteller i Kjøbenhavn paa samme Tid, deriblandt Hotel Bellevue

pa[a] Hj. af Vestergade og havde stor Søgning fra Slagelsekanten. Der var flere Børn, hvoraf en blev gift med en Lector. Olufsen døde ung, og senere traf vi ikke sammen, nu jeg skriver dette, er det vel en Snes Aar siden, jeg saa nogle af dem personlig. De gamle ere vel alle døde og den opvoxende Slægt saa jeg kun sporadisk.

Det er mine Livserindringer, jeg skriver paa og stundom griber et særlig Minde en saa stærkt, at man drives til at dvæle ved det, og at tale om det. Jeg mindes saa tydelig en Aften i mine Forlovelsesdage, at jeg sad oppe i det Berlingske Hus i Pilestræde. Medens min Kjereste syslede i Familien, kom der en ung Bondepige op til mig, hun var sendt af min Svigerinde Marie, som jo tjente i Etagerne neden under (man husker, at gml. Fru Berling, Maries Madmoder var Moder til min Forlovedes Frue, Kaptainleutenant Møllers Hustrue). Det var Meningen, at jeg skulde underholde den lille Landsbydame, til man fik Tid til at tage sig af hende.

Denne lille Pige var Ferdinandt Hansens yngste Søster, der var taget til Kjøbenhavn for at tjene, men da hun var fremmed, havde hun søgt Marie op; paa en eller anden Maade havde hun faaet [at] vide, at hendes ældre Broders Kjereste var i Berlings Gaard. Naa! jeg converserede hende paa det bedste, og hun betroede mig, at hun som en meget ung Pige, kun 16 Aar havde tjent sammen med en Karl, og at de vare blevne for gode Venner, og at hun havde en lille Datter; hun viste, at Kjeresten nu tjente i Kjøbenhavn og at hun vilde søge ham op, og hvis han var en ordentlig Person, vilde hun gjerne fornye Bekjendtskabet for Barnets Skyld.

Denne stakkels Landsbypige var fru Olufsen, som jeg en Sommerdag fornyede Bekjendtskabet med i Christianslund, da hun som den store Kjøbmandskone brusende i Silke o.s.v. besøgte sin Søster Fru Olson. Jeg sejlede en lille Tour i Beltet med Søstrene og en lille Frk. Olufsen og hun bad mig (meget nedladende forøvrig) at hilse min Hustru, som hun erindrede at have seet. Den Skabekrukke, hun var hos hende i en hel Uge, og min Hustru vejledet hende i Kjøbenhavn og hjalp hende at finde Kjæresten. Samme Person havde faaet Plads som Karl hos en Hørkræmmer, og da han var duelig, tro, intelliget og i alle Maader hæderlig, havde han svunget sig op til Svend (Comis) i Forretningen.

Han vedkjendte sig Pigen (Oline hed hun), som jo ogsaa var net og ordentlig og ligeledes i alle Maader hæderlig (jeg regner hende virkelig ikke en Ungdomssvaghed til Last). Oline fik gode Pladser i Kjøbenhavn og nogle Aar efter nedsatte hendes Forlovede sig som Kjøbmand i Slagelse og fik en rigtig god Handel. Det var en Fadaise af ham, at han vilde bessermachen og overtog den Forretning i Bissrup, som ganske vist ogsaa var i god Drift. Denne forrige Indehaver, Heckt hed han, var Skibsrheder og jeg har været Styrmand med hans Skib Sk. „Augusta“.²⁷

27. Skonnerten „Louise Augusta“.

Ja, det var en meget styg Hovmod af Fru Oline, at hun ikke besøgte min Hustru, som havde været hende[s] gode Veninde og Hjælper, fordi hun formodentlig troede sig større end en Toldassistent's Hustru. Jeg mindes dog senere, naar jeg kom til Kjøbenhavn og tog ind i Hotel Bellevue og kikkede ned i Kjøkkenet, hvor hun Sled i det haardelig, at hun havde faaet sit Hovmod stækket, da talte hun om min Hustru og udbredte sig om, hvor venlig og hjælpsom, hun havde været imod hende, da hun kom til Kjøbenhavn fra Landet. Den Udenomsdatter kom ikke hjem til Forældrene, saalænge de boede i Provindsen; formodentlig skammede de sig over deres Ungdoms overilelse, selvfølgelig blev hun dog godt opdraget. Som Voxen i Kjøbenhavn var hun i Forældrenes Hjem.

Naa, saa fik du Fremtidslæser den Olsonske og Olu[f]senske Familie i Tilgift og saa gaar jeg videre med det Aar 1868. Det blev en haard Vinter, og den kom saa pludselig, at jeg – det var vel hen ved Juletid eller imod Nytaarstid, at jeg laae inde ved Nyborg for at proviantere, dog ikke i Havnen, men paa Ankerpladsen paa Fjordens Nordside. Det blæste en haard Storm og sadte stærk ind med Kravis (Grødis) fra Beltet. Jeg laa for to Ankre og havde ingen Driverum, saa at jeg turde ikke lette det ene Anker og gjøre Seil, jeg resikerede nemlig at drive ned imod Havgrunden inden jeg med smaae Seil fik Fart til at vende. Følgen heraf blev, at jeg blev aldeles indiset. Frosten tog til, og om Morgenen spadserede jeg ind paa ½ Alen tykt Iis; den var nemlig pakket tæt til nævnte Tykkelse.

Frosten vedblev. Vi gik i Gang med at ise for at naa ind til Nyborg Havn, men hele Fjorden var saa at sige lagt til Bunds med Kravis. Jeg naaede kun at komme fra min Ankerplads til midt ud paa Fjorden, og der laae jeg i to Maaneder. Alle de gode Krydsere – 3-4 Stykker boede i Nyborg, ménte jo, at den var gruelig gal for mig, at jeg dog burde have passet at naa²⁸ Slipshavn før Frosten kom – ja det var sandt nok, om man vidste, den vilde komme saa pludselig og paa den Maade. Der blev ingen Bebreidelse rettet imod mig fra Inspectoratets Side.

28. Egl. står der „faa“.

33. I ÅRENE 1869 TIL 1871 FORTSAT KRYDSTOLDASSISTENT VED BÆLTET

En drukneulykke og en bjergning – 251 · Om løn, tjenesteforhold og omgangsformer ombord – 252 · Om Standkontrollør Gejsler og hans historie – 252 · Brødrene Rasmussen mødes og Sophus besøger Christiansfeldt – 253 · Gentagen beskrivelse af isbaadsfart – 258 · SWR får tilbud om strandkontrollørpost og tager efter lidt betænkning imod det – 260

Jeg laa paa Fjorden til Marts Maaned 1869. Da optog vi igjen Isarbeidet, thi nu var Vandet klar under Isen. Mandskabet til de oplagte Krydsere var ankomne, og man gav mig en Haand og i nogle Timer naaede vi nu det frem, som vi ved Nytaarstid ikke naaede i en Uge. Endelig blev det saa mildt, at Postdampskibet kunde bryde ind til Nyborg Bro og ved dens Hjælp kom jeg ud i Slipshavn og ud i Beltet omsider.

Efter indhentet Tilladelse reiste jeg først i April til Kjøbenhavn med lille Ludvig Thonboe og afleverede ham til Vajsenhuset, men han var dog nogen Tid hos min Søster Rasmine (Fru Luplau). Det var mig imod, thi det var kun til at forkuldre Drengen, hos Tanten blev han afvexlende skjældt ud og kjælet for. Plejemoderen var ellers en Frue Mejer, der havde 4-6 Stykker Vajser i Huset. Naa, jeg takkede Inspektør Exner (som var en Menneskeven i Aand og Sandhed) og reiste Hjem. Nu var vi jo rolige for lille Ludvig, som vi virkelig alle havde faaet kjær.

Sommeren 1869 gik ind, og vi sled Tiden jevnt og godt. Vore to Børn gik i Skole. Tycho i Borgerskolen, Ellen i en Pigeskole for bedre Folks Smaabørn, det var hos en Frk. Brødegaard¹ og de artede sig vel. Bestemoder var hos os og var jo Børnenes Fortrolige og Hjælper i enhver Nød. Lille Sophus, 3 Aar den Gang, var en ivrig Krigsmand. Naar Militajret trak ud, stod han og komanderede, saa at Officierne truede ad ham. Naar han blev stor vilde han være General og han og Bestemoder skulde hver have en Hest og ride paa og en lang Trompet (basun). Ja, den Barnephantasie! Samme Aar blev der født os en Datter den 6. Februar, hun blev i Daaben kaldet Caroline Frederikke Amalie, om jeg ellers husker rigtig. Gud, hvor hun var grim ved sin Fødsel, heldigvis forandrede det sig med Tiden, hun blev en stor og statselig Kvinde, og det er hun forhaabentlig endnu i sit Hjem [i] Buffalo, men til hende kommer jeg jo ofte, om jeg skal leve og fuldende disse Erindringer.

1. Brydegaard.

Jeg erindre ikke videre Begivenheder fra 1869, kun at i den Tid paa Aaret, der dreves efter Sild i Beltet, savnedes der en Baad med Mandskab fra Nyborg. Det hændte sig, at Krydseren fra Ohnsevi-gen under Lolland passerede Beltet og fandt en del Garn, som de troede vare løse og drivende, men ved at ville bjærge² dem, erfarede Krydserfolkene, at Garnene vare faste i Bunden og de begreb den sørgelige Sandhed, at Baaden laa sunket. Krydserne kunde af Flodmærkerne se, hvem Garnene tilhørte, og det var netop Krydsbetjentens Svoger.

Krydseren bragte det sørgelige Budskab, der jo aldt var befrygtet, der var to Enker efter Baadsfolkene og dertil to Dreng forulykkede. Sildebaadene tager altid flere Dreng (Skoledreng, der faar Lov) med paa Fangsten til at hjælpe at plukke Sildene af Garnene – Tabet og Sorgen var stort. Da man nu viste Stedet, hvor Baaden var sunket, det var naturligvis afmærket af Krydseren, besluttede man at forsøge at faae den optaget. Tømmermesteren Petersen og en Lods kom til mig og bad mig være sig behjælpelige med Krydsfartøjet, og jeg gik med paa den.

Vejret var saa ugunstigt som muelig, af og til Taage og Modvind. Jeg fik Postdampskibet til at slæbe os ud af Fjorden og imellem Vresen (en Holm i St. Belt)³ og Sprogø fandt jeg Mærket, der var sadt ved Baaden. Vi ankrede, og jeg lod Tømmermesteren begynde at arbeide med sine Dræg. Jeg selv var meget ilde tilpas og vilde egentlig hjem og lagt mig syg, men for Enkernes Skyld vilde jeg jo gjøre det muligste. Det lykkedes ikke for Tømmermesteren at faae fat paa Baaden. Vi havde ombord et lille Dræg, et rigtig Entreedræg, som man har i Orlogskibene og Gud véd, hvorledes det var havnet i Krydseren. Jeg vidste, at hvor det tog fat, holdt det. Jeg kastede det selv ud og fik med første Kast fat, sadte det – Trodsen – i en Blok og hev op i Spillet. Da Baaden begyndte at lætte sig, blev den jo sværere, eftersom den kom højere op, men da lykkedes det at faa Tag med Tømmermesterens Redskab.

Baaden var sunket omtrent paa Beltets dybeste Vand og det tog lang Tid, inden Mastetoppen begyndte at pippe op. Spændingen var stor og Uhyggen ogsaa, vi maatte jo formode, at der var mindst fire druknede Mennesker i Baaden – endelig kom Rælingen i Vandskorpen, men der var ingen Folk at se. Vore Matroser gik ned og smed Baadens Stenballast ud for at vi kunde faa den hevet ud af Vandet, nu var den tung (underligt nok, at en Ting, der ligger paa Havbunden eller svæver imellem Bunden og Vandspeilet vejer næsten intet). Vi fik den løftet helt op paa Skibside og fastgjort og sejlede til Nyborg.

2. Egl. står der „bjærgede“.

3. Egl. står der „en Holm i St. Belt“, og der er et „e“ for meget i „Entreedræg“, som en landkrabbe i øvrigt nok ville betegne som et lille jolleanker.

Alt Uhyggen var borte ved det, vi ingen døde fandt, og jeg be-
fandt mig helt vel. Tømmermesteren vilde, jeg skulde smide Belts-
baaden (den var 8 Ton drægtig) paa en Grund udenfor Havnen,
men jeg mente, at jeg ligesaagodt kunde slæbe den ind i Havnen,
nu den hang paa. I Havnen laae en oplagt Skonnert, jeg satte et
Takkel ud paa dens Fokkeraa og vi hev Baaden saa højt, at den
kunde pompes læns. Den var ganske rigtig paaseilet lige ved Van-
tet, man fik aldrig at vide hvem af.

Baadsførersens Lig drev op paa Sprogø et Par Maaneder efter eller
saa, og da Enken averterede hans Begravelse, benyttede hun Leilig-
heden til at takke mig i Avisen. Da hun boede i vort Nabolag syntes
jeg, hun let kunde have takket mig personlig. Jeg var glad ved den
Tjeneste, jeg havde gjort hende og tænkte ellers slæt ikke paa Tak.
Til Krydstoldinspectøren anmeldte jeg Sagen s[e]lvfølgelig.

Det Aar blev der ordnet lidt ved vort Lønningsvæsen, og der
blev givet lidt Tillæg, for mig kun 28 Rdlr om Aaret, og da vi sam-
tidig bleve pligtige til at udrede saavel Alderdomsforsørgelse for os
selv, som vare ubestaltede,⁴ som og for vore eventuelle Enker, vare
Udgifterne større end Tillæget. Til Held for mig var der en Pasus i
Loven, der bød, at ingen maatte fradrages større Forsørgelsesbidrag
end ½ Delen af hans Tillæg og jeg slap følgelig billig, saaledes at jeg
oppebar 14 Rdlr og indbetalte 14 Rdlr. Det var lidt til begge Sider,
men alligevel maa Toldvæsenet være glade, thi det var den første
Begyndelse til den gode Forsørgelses Ordning – den, at alle selv
endogsaa 5 Kl. Officianter nu nyde godt af.

Vi vare indordnede i Aldersklasser og kun ved Dødsfald eller
ved Embedsafskedigelser kunde vi rykke frem til højere⁵ Alderstil-
læg – og Lønningsstillæg fulgtes ved samme Princip. Det saa meget
trist ud for mig. Jeg regnede ud, at mine Vilkaar i Krydsfarten ikke
vilde blive forbedret i 11 Aar, og jeg overvejede, om det ikke var
bedre for mig at søge Landplads. Vel havde vi kostpenge, men skul-
de jo ogsaa leve to Steder. Jeg besluttede at vilde søge. Der var død
en gammel Strandkontrollør Holst helt oppe et Sted ad Skagen til,
Lilleheden hed Plads[en], fuldstændig Udørk – der, tænkte jeg, er
der ingen som misunder mig. Jeg skrev og fik et tvært Svar – lige
meget, Begyndelsen var gjort.

Ved Nytaarstid skiftede jeg Krydsbetjent og fik en vis Geisler
fra Korsør, han var gift med sin Kousine. G. var en rask og dygtig
Mand, men noget fremfusende og blev læt forvirret, naar der kom
noget uventet og det kneb lidt. Vi havde det godt sammen, hvad
jeg forøvrig havde med alle mine Folk. Jeg har altid været af den
Formening, at alle som virke i samme Kald, særdeles de, som leve
og bo sammen, bør gjøre det saa hyggelig og let for hinanden og
ikke tvære og fortredige hverandre; min Stiling som Chef eller Fø-
rer tog jeg aldrig som noget sært overlegen.

4. Hvormed menes, at de ikke
var udnævnt ved kongelig bestal-
ling.

5. „højere“ skrevet to gange
– sideskift.

Ansaret har jeg dog altid taget fuldt ud og Ansaret for en Krydstoldassistent var ikke altid ubetydeligt. Der var egentlig lagt en ikke ringe Myndighed i hans Stilling, han var bemyndiget, stundom forpligtet til at stoppe og visiterer⁶ ethvert Skib og kunde følgelig paaføre disse et stort, dyrt Ophold, som kunde paaføre stor Uleilighed og Bekostning ved Forsinkelsen af Reisen. Konduitte og Snarraadighed var saare ofte nødvendig.

Dette at jeg ikke til alle Tider stod⁷ stift paa min Førerværdighed og ikke trak mig tilbage i indbildt Storhed, blev imellemstunder udlagt som Svaghed; havde Folkene en Mening, som jeg ved mig selv fandt at være rigtigere end en af mig udtalt Mening, gik jeg som oftest ind paa deres Anskuelse, var i hvert Tilfælde saa frisindet, at jeg gav dem Ret, naar de havde den; men denne Tænkemaade, som jo ikke er almindelig, var ikke heller altid til Fordel. En Officier bør aldrig taale, at nogen Underordnet hævder en fra sin afvigende Mening – saadan er jo Daarernes Parol. Kun naar det gjaldt en Embedshandling eller mit Fartøjs Manøvreren i vanskelig Situation saasom Indseiling i Havnen e.l. forlangte jeg Stilhed! ikke et Muk! Rap og flink paa Næverne og aldt paa sin Plads. Jeg havde ogsaa Held med mig, aldrig et alvorlig Uheld trods mange alvorlige Situationer.

Det, det kneb med imellem mig og Geisler, var at [han] forlangte (og fik) saa fortvivlet megen Landlov. Han boede i Korsør og vilde jo benytte den gode Chance, Nærheden af Hjemmet bød. Joachine trak Joachim med svær Magnetkraft. Jeg gjorde, hvad jeg kunde for meget, thi jeg savnede jo Manden ombord. Jeg sadte ham som oftest i Land i Korsør henad Eftermiddagen i den mørke Aarstid, da vi gik tidlig ind paa Nyborgfjord. Da G. var et Korsørbarn og godt kjendt med ald Lods, Litsen og Dampskibsvæsen, fik han Lov til at gaa med sidste Nyborgskude over Beltet og gik saa ombord; men vore Folk maatte jo hente ham, det gav altid en Dél Uleilighed.

Denne Hjemlyst havde nær kommet Gei[s]ler dyrt at staa ved følgende Leilighed. Min Broder Carl, som boede i Heilsminde, hans ældste Søn Theodor skulde konfirmeres og han indbød mig til Højtideligheden, og jeg udbad mig to eller tre Dages Permissjon, som jeg fik, og skulde følgelig Geisler fungere som Assistent. Jeg reiste til Middelfart med Banen og spadserede ud til Hindsgavl, hvor jeg havde sadt Krydstoldassistent Thuesen Stevne og bedet ham sætte mig over til Heilsminde, hvis det var ham muligt. T. var der ikke ved min Ankomst og jeg henvendte mig da til Strandkontrolløren, en vis Gylsen, der var mig godt kjendt fra Vestkysten, hvor han havde været Krydstoldassistent under Hammer og følgelig kom med i Krigsfangenskab.

G. var egentlig en noget grotesk Person og ikke videre Ch[e]-valerisk i sin Optræden. Han var ikke meget villig til at opfylde

6. Egl. står der „visiterede“.

7. Egl. står der „til altid stod“.

mit Forlangende, der ei heller var saa helt let, eftersom Heils ligger et Par Mile paa den anden Side af Beltet, og jeg var alt saa smaadt betænkt paa at reise tilbage, men paa G. Raad slog jeg mig lidt til Ro hos ham. Meget Gjæstfri var han ikke, jeg var neppe inde i hans Beboelse – hvorimod jeg var inde hos Rørsbetjentene, hvor der saa ganske forskrækkeligt ud, omtrent som hos en Jernkræmmerbutik i Kjbh., gamle Geværer, Fiskerredskab, Baadeinventarium, Olietøj og Gud véd hvad i broget Forvirring – en grel Modsætning til de yndige Omgivelser, hvori Toldkontrollen var beliggende, thi de vare noget nær de skønneste i Danmark. Som Nabo havde man Hindsgavl's Park, som Gjenboe det deilige Fænø og lidt fjernere Snoghøj.

Da jeg nu er ved Gyllesen og siden ikke fik mere med ham at gjøre, vil jeg afslutte denne Bekjendte Conto ergo: Jeg saa G. første Gang paa Fanø, hvorhen han kom som Flygtning fra Holsten, fordrevet fra Hjemmet af ved den tyske Invasion og meldte sig følgende hos sin Chef, Krydstoldinspectør Kpt. Hammer, der jo som før er meldt, var indgaaet i Søetaten igjen og overdraget Komandoen over de Smuler, vi havde af Stridskræfter paa Vesterhavsoerne. Kpt. H. havde stævnet disse Assistenten til Fanø, der var jo udmærkede Kræfter imellem dem, sande Juveler, om vi havde haft en noget betydende Krigsmagt, kjendte som de Folk vare imellem Øerne

Hindsgavl er ubestrideligt et af landets smukkeste beliggende slotte med en park ud til Lillebælt. Hovedbygningen er opført i 1784, men denne og de øvrige bygninger er siden moderniseret og bruges nu til kursus og konferencer, ofte i Foreningen Nordens regi. Hertil kommer, at stedet besøges af talrige turister. Men de smilende omgivelser synes ikke at haft nogen blødgørende virkning på SWR.s dérboende kollega. (Trap 5. udg.)

og paa Landet – naa! De kom hvorhen de vare stævnede, men alle vare lige velkomne, thi de gamle indfødte Holstenere kom ogsaa med og dem var der ingen Brug for. (De vilde naturligvis ikke regnes for Oprørere, nu de havde sikkert Udsigt til at gaa af med fuld Pension ved Landafstaaelse).

Gejsler⁸ kunde nok ogsaa for Hammer blevet, hvor han boede eller reist til Kjøbenhavn, men han kom til Fanø og blev anbragt i et Krydsfartøj og skulde nu være Militajr; han var en Mand henvend de treds og meget korpulent. Jeg vil ikke sige, at han var meget imponerende, da jeg saae ham med en stor Skibshuggert ved Siden. Gehængen var temmelig kort, hvorfor G. havde supleret det med lidt Linebændsel. Stakkel, som han var den Gang, thi han var blevet behæftet med en mærkelig Sygdom, begge hans Hænder vare opsvulmede og ved Neglene aabne, der løb Vand og Materie ud, det var fælt at se paa (desværre maatte han spise sammen med os nogle Dage).

G. blev Krigsfange med os andre, paa hvilken Kant han var anbragt i Tydskland erindre jeg ikke. Jeg traf ham efter vor Løsladelse i Kjøbenhavn, men da var det ikke den sølle G., der kom til Fanø, men en jovial, flot Herre, der levede af sin Gage som Krydstoldassistent og ellers gav Partiet som fordreven Schlesviger, der havde fri Entré paa Tivoli og Alhambra. Paa dette forlængst nedlagte Sted traf jeg G., der betroede mig, at her kom han hver Dag, fordi her kunde faaes rigtig Kaffepunch, som i Sønderjylland.

Sin Gage havde han tvunget sig til saaledes, at han hver eneste Dag meldte sig i Generaldirektoratet for Skattevæsenet, sagde sig at være Subsistensløs, Familien var anbragt hos adskillige godædige Slægtninge – Naa! G. trættede de gode Folk saalænge, at de sørgede for, at han hurtigst muelig fik noget, og det blev den deilige Post ved Teglgårdstrand ved Hindsgavl, hvor jeg nu traf ham, og der blev han en Del Aar, tog Afsked, fik Titel af Kammerraad og er nu nok død.

Efter et slæt ikke urimeligt Antagende skyldes det G., at Kaffepunch i Almindelighed kaldet smaae Sorte bleve kjendte i Kjbh.; destoværre ere de blevne altfor godt kjendte siden, men det bør ikke komme G. til Skade paa Eftermælet, thi hver maa svare for sig. Jeg maa takke G. for at han fik mig til at blive, thi en Timestid efter kom Krydsfartøjet Kutter N° 2 og hentede mig. Jeg fik Frokost, som jeg forlangte, og havde det nok saa godt. Betjenten ombord var Rode,⁹ som der som Jungmand var sammen med mig med Briggen „Rotha“, var senere Officersaspirant sammen med mig, men blev ikke Reserveleutnant, men Proviantforvalter i Linieskibet „Fr. VI“, senere Krydstoldassistent, døde ung. Krydstoldassistent Thuesen blev Strandkontrollør ved Rødbyfjord, senere ved Glatvedstrand, nu Død.

8. Egl. står der „Gejlsler“, men der er jo i virkeligheden tale om „Gylsen“.

9. Foran efternavnet er sat plads af til et aldrig husket fornavn.

Henad eftermiddagen ankom vi til Heilsminde, hvor min Broder Carl var Toldassistent ved Grænseposten der. Han var den Gang 45 Aar og sad der i sit lille Embede med sin store Børneflokk, som næsten alle vare mig helt fremmede. Jeg havde kun seet de to ældste Børn som helt smaa. Jeg blev helt kjerlig modtaget og saa med Glæde at Nød var der ikke paa Færde, alle saa sunde og muntre ud.

Om Aftenen kom min Broder Theodor fra Flensborg og havde sin Søn med, en lille 3-4 Aars Knægt, smuk opvakt Dreng, som naturligvis ikke kunde et dansk Ord. Theodor var dygtig gnaven, thi han havde omtrent maatte bære Sønnen fra Christiansfeldt, og Carl havde nok lovet, at han eller [han ville]¹⁰ lade [en af] sine store Sønner møde ham, jeg véd ikke hvilken.

Naa! Mester (vi kaldte altid Broder T. for Mester) blev snart god igjen og vi havde det jo rart sammen. Dagen efter stod Konfirmationen i Hejls Kirke, som jeg naturligvis overværede. Det var første Gang siden 1850, at vi tre Brødre vare samlede; 1849 Nytaarsaften vare vi alle fire, men Krigen 1849 tog jo den Broder, som stod mig nærmest, Wilhelm. Løjerlig nok, som Børn vare vi de store og de smaa Dreng, Theodor og Carl de store, Wilhelm og Sophus de smaa, hvert for sig et Parti, som aldrig blev fuldt fortrolige. Jeg var endnu i 1870 en af de smaa Dreng skjøndt 41 Aar. Vi bleve først fuld fortrolige, gamle Theodor og jeg, da vi begra[v]jede Carl og var sammen tilbage, nu er jeg sidst og eneste.

Blandt Gjæstene var der Ægteparret Dodt, Forfatteren Beatus Dodt med Hustru. B. var Toldassistent ved Grændsestationen Veinæs, tror jeg den den, ½ Mil fra Hejls. B.D. var tillige med sin Hustru fordelagtig bekjendt som folkelig Forfattere (de skrev sammen) og Romanerne Rideknægten, Fredensborg, Frederiksborg og Hirtsholm var en Tid meget yndet Læsning. Jeg sadte dem ikke højt, dog har Rideknægten moret mig meget og de ere skrevne i en varm fædrelandskjerlig Tone, noget naive, men følelsesrige Noveller. Nu ere de omtrent glemte. 70^{ernes} giftige Literatur dræbte omtrent aldt, hvad¹¹ der var skrevet i dansk fædrelandskjerlig Retning, selv det som var bedre end det, som Beatus Dodt skrev.

Det glædede mig ret at lære ham at kjende, og vi morede os godt. Jeg gjengiver en Anekdote, der angik ham selv. Han var en Tid andsadt i det tyske ved Ejdergrænsen og dyrkede med Iver sin lille Have, hvor alt stod frodig til. Nu maae Læseren erindre, at Landet der var Plattydsk, og paa dette Maal hedder Død Dodt og ikke Todt som paa Højtydsk. Saa en Morgenstund, som D. kommer ind i sin lille Have, finder han den helt udplyndret for Urter og Frugt, væk var det hele – men midt i Haven stod en Stok, hvorved et Papir var heftet og der stod skrevet med store Bogstaver, „für di Dodt es ken Kraut gevachsen (for Døden groer ingen Urt).“

10. Sætningen er nok i al sin ufuldkommenhed til at få mening i, alligevel er det valgt at reparere ved at indsætte passende ord.

11. Egl. står der „var“.

Denne Sandhed maatte jeg jo indrømme, sagde Dodt, og fandt mig resigneret i min Skjæbne. Dodt var fra¹² Fredensborg, hans Moder,¹³ enke e.¹⁴ Søofficer boede der. Paa Fredensborg levede B. Dodt sine sidste Leveaar. Dagen efter reiste min Broder Theodor med sin lille Max; Carl og jeg fulgte ham til Christiansfeldt og skiftedes til at bære der kleine Max, og det var svært nok for os alle tre, endsige da for T. alene.

I Christiansfeldt benyttede jeg Leiligheden til at besé de hernutterske Brødremenigheders Anstalter. Da vi kom ind i Søstrehuset og bad om Tilladelse til at bese Indretningen, blev vi modtaget af et ældre Kvindemenske, som paa det allerækleste Dansk, men meget høflig sagde, „ja væ saa gue te aa go över i æ Vorhöfstuge“, hvilken Mundfuld af vort smukke Modersmaal, jeg vel nødes til at oversætte til almindeligt Dansk – d.e. „vær saa god at gaa over i Boutikken eller Kramboden“.

Naa! det var et lille fint Vink, et Forretningsvink, som vi adlød, og købte et Par Ubetydeligheder af de særdeles nette Gjenstande, som Søstrene laver. Saa kom en venlig ung Pige, som paa langt pænere dansk converserte os og viste os omkring – alt var skinnende rent og propert, men yderst simpelt. Haven nydelig, men fuldt benyttet til Nytteurter med videre, alting praktisk, en Masse forskellige Evighedsblomster, som Søstrene benytter til Arbeide – alt aandede Fred og Velvære. Jeg yttrede „aa! her er deilig, her naaer vel aldrig Verdens Larm med Had, Misundelse, Nid, Nag hen, vel?“ „Aa“, sagde Søsteren, „saalænge man er i Verden, maa man tage, hvad Verdens er, vi faae saamænd ogsaa vor Del.“

Disse Søstre ere ingenlunde Nonner, de giftes i Almindelighed ind i Menigheden efter Menighedsraadets Bestemmelse. „Det er dog ikke som tidligere, at Parrene forenedes efter Lodtrækning, nu vælger de respektive Ægteskabskandidater selv, og Inklinationspartier [er] helt almindelige“, sagde min Cicerone, „men ingen af Søstrene vægger¹⁵ sig ved at reise til en Missjonær, naar han søger en Hustru, selv om han, som jo oftest er Tilfældet, er hende helt fremmed. Ægteskab er en Pligt efter Hernhutterloven.“

Endskjøndt hele Byen Christiansfeldt er ikke beboet af Hernhuttere, men der er dog saadant et Særpræg over Byen, som betegner Gudelighed i det ydre. Jeg har aldrig hørt andet end godt om dem, dog skal de være fiffige Handelsmænd og dertil er de flittige og i høj Grad vinskkelige. De foragte aldeles ikke Mammon tilmaade.

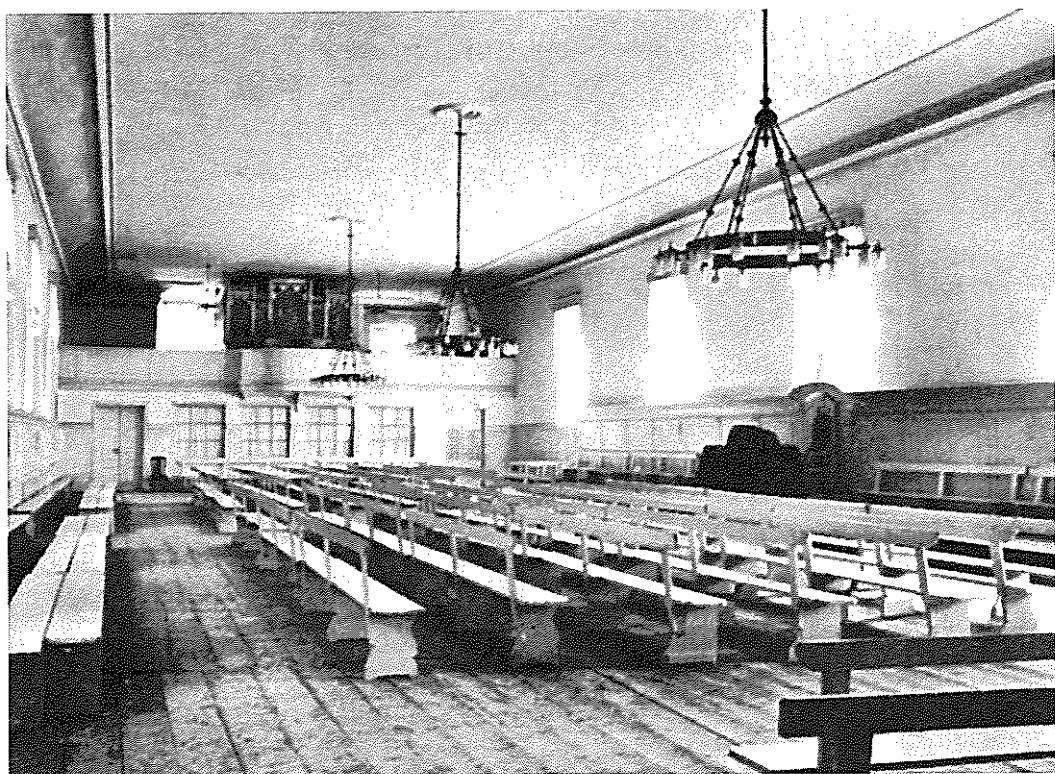
Dagen efter kom Colega Thuesen og hentede mig til Middelfart, hvorpaa jeg tog med Banen hjem til Nyborg. Paa Vejen hjem til min Bolig passerede jeg Tømmerpladsen og faldt mit Øje paa et brækket Rundholt, en Klyverbom, som jeg strax kjendte som hørende til en Krydsjagt, og nu kommer vi tilbage til Geisler efter min lange Dig[r]etion med Schlesvigrejseren.

12. Rettet fra „født“.

13. Rettet fra „Fader“, der er overstreget.

14. „Enke e.“ erstatter „pens“, der er overstreget.

15. Han maa mene „vægter“.

Jeg mødte en Tømmermand og spurgte ham om, hvis Klyverbommen var, „det er N° 15,“ „hvad, min egen,“ „vistsaa,“ loe Tømmermanden smøret. „Geisler har brændt sig,“ „hvor,“ spurgte jeg, „i Korsør Havn,“ „Naa tak!“ sagde jeg, „den er jo grim“¹⁶ Jeg var kjed af det, for det var jo ikke saa helt let at faa slig en Faddaise dækket, men jeg var jo tilfreds med, at det ikke var mig selv, der havde styret Skandalen. Sent paa Aftenen kom Geisler ind med Krydsfartøjet og næste Morgen kom jeg ombord. Geisler røg strax i mig. „Jeg har knækket Klyverbommen inde i Korsørhavn,“ men jeg har meldt det til Krydstoldinspectoratet.“ „Ja! det er godt nok, men i Deres Sted havde jeg ventet, til jeg kom ombord, maaske vi kunnet lempe Sagen lidt, formodentlig har De troet, jeg vilde gjøre mig vigtig; vel nu er der vel intet at gjøre ved den Sag, vi faae at høre, hvad Krydstoldinspectoraturen siger;“ og han sagde saaledes i det Brev, der kom Dagen efter. „Vil De sige Krydsbetjent Geisler, at han vel kunnet blive ude af Korsør Havn i de Par Dage, det var ham betroet at fungere, og at han beflitter sig paa at bruge bedre Konduitte, naar han skal manøvrere.“ – Videre gjorde Kaptein Gottlieb ikke, han var ikke onskabsfuld, havde det været hans Eftermand Wulff, var G. maaske blevet afskediget, i hvert Tilfælde sadt tilbage.

Den Vinter, der fulgte paa Sommeren 1869 blev meget haard, allerede før Jul var Fjorden saa fuld af Is, at Postdampskibet maatte

Brøremenighedens kirkesal i Christiansfeld, der er indrettet meget prunkløst, men unægtelig med brug af gedigne materialer. Der er sandstrøet gulv af brede fyrrebrædder og hvidmalede høje paneler langs alle vægge. Bænkeraderne er sikkert umagelige, men det er de jo så mange steder, for det er ikke meningen, man skal falde i søvn. I loftet ses tre enkle lysekroner og på pulpituret et orgel med en såre beskedne facade. Trap 5. udg.

16. Ordet er ikke læst med sikkerhed.

gaa til Slipshavn. (Det var ikke Isbryderfærger den Gang.) Fjorden var jo ogsaa stoppet for mig, og jeg anløb Slipshavn saalænge, det lod sig besejle, senere fortøjede jeg fast derinde.

Da Damperne ikke længere kunde holde Forbindelsen imellem Knudshoved og Halskov, tog Isbaadsfarten sin Begyndelse, og henad Foraaret blev Overfarten meget slem. Med en af de store Isbaade fra Fyen var et ungt Menneske, Plejesøn af Politiasistent Eckkebreidt med som Baadsmand (alle Sømænd fra Korsør og Nyborg tog Isbaadshyre, det var ligesom en Æressag.) Baaden traf saadanne Masser af Grødis, at den ikke kunde arbeide frem, men drev hjælpeløs med Strømmen Nord efter, ombord var vel mindst 16-18 Mennesker; ved Aften var den ude af Sigte og ved Telegraf fra Sprogø fik man at vide, at den Kl. 10 Aften ikke var naaet Øen – stor Uroe Natten over og den følgende Dag. Baaden var ingensteds at opdage.

Vel havde man den Tid Telegrafer og pr Traad gik Budskabet om den savnede Baad Europa rundt, men saa udviklede Meddelelsesmidler som nu, da Telegraftraaden strækker sig til hver Sogn, ejede man ikke, ellers vilde man aldt anden Dag faaet at vide, at Baaden var seet fra Refsnæs og Fyenshoved – dog Uroen var ikke blevet mindre, thi at vide saamange Mennesker drivende i en Baad besat af Is og vel næsten uden Levnetsmidler, er en højst farlig Sag.

Trediedags Eftermiddag fik man den glædelige Efterretning, at Baaden med alle Mennesker i Behold var indkommet til Æbelø nord for Fyen over Bogen, [og] blev alle inclusive Baaden igjen bragte til Nyborg. Da Isgangen stadig vedblev, hændte det sig flere Gange, at Baadene drev af Cours og indkom til Kallundborg o.a. St., men der¹⁷ skedte ingen Ulykker, og jeg tror, jeg før et eller andet Steds i disse Erindringer har meldt det. I hele det 100^{Ar}, som isbaadsforbindelsen til hele Nordeuropas Gavn har fundet Sted, er ikke et Menneskeliv gaaet tabt ved den 4 Miles Overfart af Storebælt, men Stammen af Mandskab og Materiellet dertil var ogsaa det bedste, der kan findes i Verden – end ikke en Postsæk er gaaet tabt, men det hændte [at man har]¹⁸ maattet aabne en Postsæk og fordelt Indholdet imellem Mandskab og Passagere og over den fastliggende Is i Stillingebugten bjærget sig i Land. Det er ogsaa hændt, at et Mandskab, der maatte søge ind paa den dengang ubeboede Ø Musholm, har maatte[t] tage en Dame (fransk Modehandlerinde) imellem sig for at holde hende varm og i Live Natten over.

Da Benyttelse af Isbaadene d.A. var saa stærk, trængtes der ofte Mandskab, særlig solide Baadførere, og det kriblede i Geisler for at faa Haand i med – endelig fik han da en Opfordring om at gaa med, og lod mig ikke have Ro, førend jeg gav ham Lov, det jeg troede at kunde forsvare, eftersom vi laae Stille, og G. gled afsted.

17. Egl. står der „det“.

18. Ved sideskift.

Jeg paalaa ham ikke at gaa Sprogø forbi og beraade sig med med Bencke om Istilstanden paa Østerrenden, hvad ingen af de gamle Førere undlod. B. var jo sær erfaren i den Ting, og fra Fyrbanken kunde han jo bedst se, hvorledes Isen drev, men hvem der undlod det, var jo vor raske Gut Geisler. Hurrah! Søen var jo aaben, Østrende var kun et Svip for ham. A! Bah! midt paa Vejen kom Isen igjen[n]e[m] Renden Nordfra og tog Geisler med – heldigvis bjærgede han sig ind til Egholm og maatte over Skjelskør [og] kjøre Baaden og Mandskabet til Korsør.

Saa gik den Vinter 1870 og Sommeren med uden videre Mærkværdighed. Vinteren derpaa var Farvandet overvejende aabent, og jeg havde omtrent helt glemt, at jeg havde talt om Forflyttelse, da jeg pludselig, det var i April 1871, fik privat Brev fra Kommandøren (Gottlieb var bevilget ny Afsked som Komandør), om jeg vilde have Posten ved Lilleheden under Hjørring.

Det var jo, hvad jeg havde skrevet om, men alligevel var jeg noget betænkelig. Vi vare flyttede fra Holmen ved Nyborg over paa den anden Side Fjorden og boede i en Syrenelund ved en lille Vig, hvor jeg ankrede med Krydsfartøjet – nu at tage op næsten helt til Skagen ved det barske Skagerak, ja, Vilkaarene vare tvivlsomme, tilmed jeg fik mindre Lønning, eftersom jeg mistede mine Kostpenge; alligevel, der kunde jeg daglig være sammen med Familien og hjælpe min Hustrue med Børnenes Opdragelse; jeg raadførte mig med min Hustru, der var ikke lang Beslutning og vi sloge til. Under 13. April 1871 blev jeg ansadt som Toldassistent ved Lilleheden og skulde begive mig til min Post den 1st Maj.

34. FRA 1871 STRANDKONTROLLØR I LILLEHEDEN – DRØMMEN OM HIRTSHALS HAVN

Et lån til flytning ordnes elegant af taknemmelig ung mand – 261 · Lilleheden og den sidste fortoldning dér – 264 · Der burde anlægges havn ved Hirtshals – 265 · Fiskerne og andet godtfolk dersteds – 267 · Pastor Friis til Horne-Asdal – 268 · Olesen til Asdalgaard med skinkebenet – 269 · Mølgaard og Odden – 271 · Mere om Lilleheden, især om toldkontrollør Holst og tillige de stedlige strandfogeder – 272 · Om købet af en ældre hest og om Lottes underhold og brug – 274 · Om fiskeriets og fiskehandelens opsving samt behovet for havn set i lyset af jernbanernes udvikling – 275 · SWR i spidsen for et projekt for at forbedre besejlingsforholdene – 276 · Fyrassistent Jensen fra Skagen og hans signalstation dér – 277 · Noget lignende i Hirtshals, også med Jensen – 278 · Om fjernelse af sten paa Kaasen, hvor SWR triumferer og ser vide perspektiver for en havn ved Hirtshals – 279

Jeg fik nogle Dages Permissjon, reiste til Kjøbenhavn for at ordne mine Sager, gjøre Penge etc. til de store Udgifter. Jeg var aldeles ukjendt med Kontoirforholdene og kjendte ikke de rigtige Steder. Jeg gik til Generaldirectøren, menende at den højeste ogsaa havde den højeste Magt, maaske han ogsaa havde den, men at det er de Undergivne, der skal fremme Sagen, blev jeg senere belært om – ogsaa fik jeg strax en Prøve. Jeg var i et Kontoir og nævnte mit Navn, som blev hørt af en ung Contoirist; han gik udenfor paa Gangen og tiltalte mig og spurgte, om jeg ikke var Broder til Toldassistent Tonboes Hustru, jo, det var jeg jo; „hun har rigtig været god ved mig“, sagde han, „da jeg var Dreng hos Toldforvalteren i Nysted, mit Navn er ellers Treshow (nu Toldforvalter i Roskilde), hvad er Deres Ærinde her“.

Jeg sagde, at jeg til Contoirchefen Rosendahl havde indleveret Andragende om EmbedsLaan – „naa, saa vilde De vel gjerne have Pengene snarest“, „jo, helst“, sagde jeg, „jeg skal se, om jeg kan hjælpe Dem“, „tak“, sagde jeg, tvivlende, om hans Evne, men han udbad sig min Adresse, og allerede Dagen efter fik jeg Brev fra ham, at Andragendet var bevilget, og Nyborg Toldkammer vilde faa Ordre til at udbetale mig 500 Kr. som Laan. Jeg gik op til Manden og spurgte om, hvorledes han saaledes kunde fremme den Sag, „ganske simpelt“, svarede Treshow, „Igaar var der Referat, jeg ordnede Sagerne, der skulde for og lagde Deres Andragende øverst“, hvoraf man kan lære, at de smaae kan være til stor Nytte, naar de har Villien.

Jeg reiste til Nyborg, og der stod det saaledes til, at vor lille Datter Caroline var meget syg af et Slags Kathar, alle Organer, Næse, Øjne og Øre var ligesom tilstoppede, det var vel en Generalforkjølelse, men det varede længe, inden hun ret bedredes. I vort Hus var min Broder Carls ældste Søn Theodor, (hvis Konfirmation, jeg Aaret forud havde bivaanet), han var efter sin Konfirmation kommet til Kjøbenhavn og faaet et Frikursus paa teknisk Institut, men det nyttede ham vist aldrig en Smule, eftersom han var kommet fra en Landsbyskole og savnede Forkundskaberne til rigtig Studering. Der var ei heller bestemt nogen Vej, som han skulde gaa, saa Lærerne kunde jo ikke lede hans Læsning i nogen bestemt Retning. Han var i Huset hos min Søster Rasmine, hvem det naturligvis var knusende ligegyldig, om han læste eller ej, og jeg er tilbøjelig til at tro, at han den meste Tid drev. Da Kursustiden var ude, reiste han hjem og var hos os nogle Dage i Nyborg.

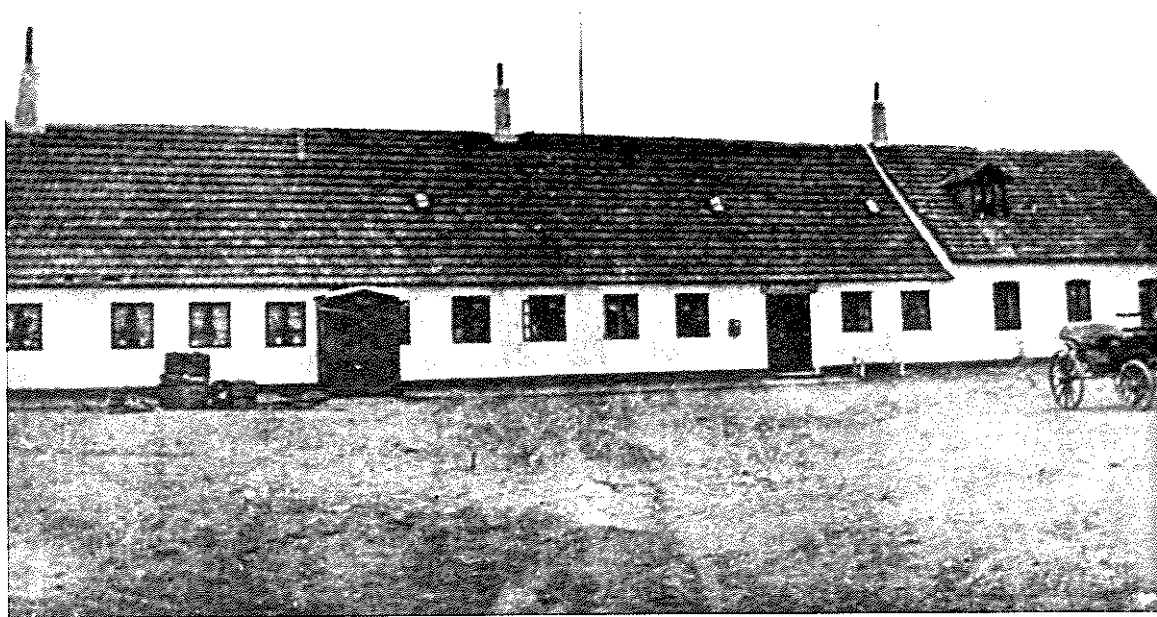
Ligeoverfor os paa Holmen var Jernbanens Maskinværksted under Ledelse af en Engelskmand, Mr. Wood. Jeg gik over til ham og forelaa ham Sagen, at Drengen skulde være Maskinist og Forældrene boede afsides og daarlig kunde skaffe ham Plads og bad derefter Mr. W. tage ham i Lære, hvortil han erklærede sig villig for at gjøre mig en Tjeneste. Jeg sendte Theodor hjem med dette Budskab, min Broder blev glad, og otte Dage efter kom han og tiltraadte sin Lære.

Han var flyttet over i Dyrehavsbugten med os, og det var slemt for min Hustru, der var meget akkurat og i høj Grad angst for, at han ikke skulde komme til rigtig Tid paa Værkstedet. Hun, Stakkelen var i evig Uro – smaa, endog et spædt Barn havde hun. Jeg stod gjerne op Kl. 2 om Natten før det dagedes, saa vækkedes hun og turde ikke sove af Angst for at hun ikke fik Theodor op i rette Tid, saa vognede Børnene i Morgengryet, jo Stakkelen havde det ikke godt.

Heldigvis var hendes Moder hos os, og hun var jo endnu den Gang i Stand til at yde Hjælp. Vi bleve dog nødt til at skaffe Theodor et andet Logi og var ogsaa heldige, at han fik et ordentlig Sted, hvor han var under hele sin Læretid.

Naa! altsaa den 1te Maj eller mulig var det 30. April 1871 overgav jeg Krydsfartøjet N° 15 til min gamle Krydsbetjent Iver Andersen, som nu avancerede. Jeg hævede 500 kr. paa Nyborg Toldkasse og afreiste med Jernbanen til Aalborg, længere gik Banen ikke den Gang.¹ I Aalborg traf jeg min Hustrues Broder, Julius Thomsen, der gik paa Styrmandskolen der, og han blev naturligvis meget forbauset ved at se mig i Aalborg. Stakkelen døjede den Gang meget med at faa Midler at læse for, da gaves ikke Statsunderstøttelse. Jeg hjalp ham da ogsaa senere med omtrent 100 Rdl, som jeg selv laante. Jeg reiste fra Aalborg med Deligencen til Hjørring, hvortil

1. De foregaaende par sætninger og mange i de følgende afsnit er af en eller mærkelig grund understreget, uden at det er umiddelbart forståeligt hvorfor. Da understregningerne i nogen grad forstyrrer læsningen, er de udeladt.

Huset i Lilleheden med tolderbolig. Øjensynlig er det et toldskilt, man kan se som en sort klat ved siden af døren til højre i billedet. Det må indrømmes, at stedet ikke ligefrem hørte til de herskabelige, faktisk ser det lidt sølle ud. Så det var ikke ved ydre pragt, at strandkontrolløren her skulle hævde sig.

jeg kom ved Midnatstid. En Vægter lukkede mig ind i Skandinavien, dengang en almindelig Gjæstgivergaard.

Næste Dag, som var en Søndag, meldte jeg mig hos Hr. Toldoppebørselskontrollør Klejst, en Holstener, pæn rask lille Mand, og han modtog mig meget verdig. Toldinspecteur Forsberg laa syg i Kjøbenhavn. Jeg havde Brevvexlet med ham, men glemt hans Adresse, da jeg var i Kjøbenhavn – det var den almindelige [Mening] i Hjørring, at Forsberg aldrig kom sig mere, men han levede i mange Aar efter. Klejst, som jeg havde gjort Bekjendt med, var en Mand i min Alder altsaa 42 Aar, han havde været andsat i tyske Cancellie og havde nok i sin Ungdom inclineret vel stærkt imod Schlesvigholstenere – ja paa en Maade tjent dem i Krigsaarerne; som Student sagde han, at han havde gjort Hospitalstjeneste, fordi at han var afskjaaret fra at komme til Kjøbenhavn.

Vrøvl! Han havde tjent i Øresundstoldkammer og han var gift med Skræddermester Petersens Datter fra Helsingør, dette var jo ikke meget fornem, men Klejsterne ere virkelig en tydsk Adelsfamilie og mange har tjent som Officiere i den danske Hær. Kleist havde en stor Familie, fem Børn, vi bleve siden meget kjendte i Familien. Kleist selv var ikke paa en god Fod med Regjeringen, hvorfor han en Tid var Venstremand; han var flere Gange blevet forbigaaet ved Avancement og han forblev i Hjørring til i Aar (1904), da han har taget sin Afsked.

Søndageftermiddag lejede jeg Vogn og tog ned til min Toldpost, Lilleheden. Strandkontrolløren var installeret i samme Bygning, som der var Høkerhandel og taalt Fiskerkro, men ikke privilegeret. Det var et underligt Vaaningshus og aldt gjorde et yderst tarveligt Indtryk. Min Formands Enke med en hel Børneflokk var endnu i Huset og havde aldeles ikke tænkt paa at flytte. Ingen havde ventet, at Embedet var blevet besadt paany, eftersom der var en Toldkontrolpost ved Tornby kun ½ Mil derfra. Da jeg altsaa ikke kunde komme ind i min Leilighed og ei heller havde Seng o.l., gav jeg mig i Pention hos Høkeren, en ung Mand Christen Nielsen med Hustrue Else (meget belæst i Holberg), datter af Sognefogden i Horne, i hvilket Sogn Lilleheden er beliggende.

Mit Embede gjorde mig ikke store Bryderier, thi der var aldeles intet at bestille. Det havde før været en² meget besejlet Plads, og der var større Kjøbmandshandel, men Handelen var gaaet derfra til Tornby og Lønstrup, og det var at vente, at den Kystfart, der fandt Sted mange Steder, vilde aldeles ophøre, naar Jernbanen var blevet færdig til Frederikshavn og Dampskibsrouter oprettet paa Norge. Denne Antagelse viste sig at være rigtig. Skudehandelen døde ud i Løbet af 12-18 Aar.

Det er jo nu kommet i Mode at kalde alle Egne ved Vesterhavskysten for skjønne, men det var det ikke i 1871. Skagen var lige blevet opdaget af Malerne og yngre Digtere, men ellers regnede man i Almindelighed hele Kysten for Udørkener – forstaar sig, man kjendte jo noget til enkelte Punkter saasom Lønstrup, Svinkløv m.fl., min Boplads Lilleheden var neppe kjendt af Navn, endskjøndt den i og for sig er den mest aparte Plads paa hele Vestkysten. Lilleheden er egentlig kun Navnet paa en tarvelig Gaard og var i Aarhundreder det eneste beboede Sted paa Kysten. I 100 Aar har det dog været Station for en Strandtoldkontrol, der var regnet som Foresadt for Posterne Tornby [og] Tværsted.

I Districtet var flere Landbrænderier, saa at Posten en Gang havde Betydning. Brænderierne vare som alle Landbrænderier nedlagte, og Kjøbmandsforretningen ophørt. Jeg havde dog den sidste Toldforretning, og det gik saaledes til. Der var et Teglbrænderi, gammelt, daarligt og i ussel Drift, naar det overho[ve]det dreves, det ejedes af en Gaardmand i Horne, som [var] yderst daarlig ved det; men nogle Mænd, der skulde bygge, havde ment, at det var billigst at faa Stenene fra Kysten, særdeles da Materialet er udmærket, og af den Grund var der forskrevet en Ladning Stenkul med en lille Kystskonert „Valhalla“. Selvfølgelig var ogsaa de andre engelske Produkter, man trængte til, fragtede med, og der lossedes et ret betydelig Parti Fajance, grove Jernvarer og finere Isenkram.

Forretningen interesserede mig meget, og jeg indpræntede mig Maaden. Min Colega Scheel fra Tornby var hos mig, som jeg se-

2. Egl. står det „et“.

ner altid hos ham, thi Toldloven siger eller sagde udtrykkelig, at der skulde være to til enhver Toldklarering. Forretningen gik meget godt. Der var en Pk. Manufakturvarer med, men da den netop skulde til Hjørring, kunde vi forsegle Pakken og sende den til Hjørring Toldkammer. Med denne Losning ophørte Skudefarten paa Lilleheden – siden fik Toldvæsenet andre Interesser, hvorfor Posten opretholdes endnu.

Terrainet er temmelig mærkelig, det er at se paa Kystformationen, at Havet i meget gamle Tider har skaaret sig ind østen for Pynten Hirthals helt op imod Horne og Asdal Sogne. Ved³ nævnte Steder bestaar Jorsmonnet i yderst stærk Leer, der danne høje Bakker, som ganske tæt vest for Lilleheden løber ud og danner et Slags Forbjerg, Hirtshals. Dette Punkt er kjendt af Alverdens Søfarende, som beseiler Nord og Østersøen, og naar jeg senere i disse Erindringer omtaler Havneprojecter o.d.l. ved Lilleheden, bruger jeg som alle andre Navnet Hirtshals.

Som bekjendt var hele Jyllands Vestkyst uden egentlige Havne og frembyder følgende slette Betingelser for Søfart og større Fiske- riforetager; at dette var til største Skade for Landets Udvikling kan enhver sige sig selv. Det havde ikke alletider været saaledes. Historien melder om Ribe som en betydelig Stad, hvorfra handlede ad Søvejen paa Rhinegnene. Den store Domkirke og andre af Egnens større Bygninger er for en Del bygget af Tufsten fra Rhinegnene. Det gik formodentlig saaledes til. Fra Marskegnene omkring Ribe førtes Hornqvæg, Flesk og Smør med fladbundede Skuder til Holland og i Retour blev saa taget Tufsten, Qværnsten og Tagsten samt Vin, Klæde, Specerier og hvad Handelen den Tid dreves med tilbage.

Fra Elben vides ogsaa at have været stor Trafik paa Ribe. Ja, Dronning Dagmar kom jo ad den Vej. Sagnet melder om en Anden Dronning, nogle siger Thyra, andre Philippa, ja, meget tyder paa, at Vestkysten en Gang ikke var den Jernkyst, den senere holdtes for

Vi drage til Ribe

Og lader os Klæder skjære

heder det jo i Folkevisen.

Fra Ringkjøbing dreves i senere Tider, især i Begyndelsen af det 18 Aarhundrede en meget livlig Trafik, hvad forøvrig før er omtalt i disse Erindringer, senere var det som om Vestkysten var helt glemt. Løbene sandede til. Sandvandringen langs Kysten har til alle Tider været den Hemske, som lukke Vestkystens Vandløb og Fjorde, en senere Tids Teknik har dog vist, at ogsaa den kan mestres af det menneskelige Snille. Fra Aggerkanal og senere Thyborønkanalen og Nord efter til om forbi Skagen har Landet været lukket for direkte Skibsfart i den før omtalte Skudefart, som dreves fra aaben Kyst, og Savnet af Havne følte der føleligst.

3. Egl. står der „I Ved“.

Uden Haab var man ikke, thi Hirtshals i Hjørring Amt, det Sted, hvor jeg var blevet ansadt, frembød meget store Mueligheder for Havneanlæg. Fra Hirtshalspynt og ca ¼ Mil Øst efter afviger Kystformationen i høj Grad fra den sædvanlige. Imedens Kysten almindelig er Sand og udenfor Revledannelser afbrydes dette pludselig ved Hirtshals, Strandbredden er bedækket med flere Lag store Granitblokke, som ligger paa Lergrund, stærk seig Blaaler, der udgjør et dybt, 20-30 Favne dybt Lag. Bakkedraget fra Hirsh. til Landsbyen Horne indeholder i sin Skrænt ligeledes flere tusinde Kubikfavne Sten, endelig er Omegnens Heder bedækket med Masser af Stenblokke.

Det omtalte Plateu, hvor min Embedsbolig laa⁴ og nu hele Fiskerlejet ligger, bestaar af et Lag Rallesten isprængt med indblæst Sand, der i nogle Favnes Dybde hviler paa Blaalersbund. Naar saa tilføies, at Revledannelsen, som ellers følger hele Vestkysten, paa ¼ Mils Strækning er afbrudt og dybt Vand findes nærmere⁵ Kysten [end] noget Steds paa Vestkysten, maa man ubetinget holde med dem, som venter og haaber paa Anlægget af en Skibshavn ved Hirtshals eller rettere Lilleheden.

Jeg, der jo fra min Barndom var godt kjendt med Vestkysten, der i min Ungdom var gaaet igjennem Agerkanal og endelig som Komanderende to gange havde været paa Vestkysten, sluttede mig strax til Havnevennerne og besluttede at deltage i Arbeidet, thi jeg var blevet aldeles imponeret ved Synet af Kysten ved mit nye Hjem, der var aldeles afvigende fra, hvad jeg kjendte af Vestkysten. Tanken om en Skibshavn ved Hirtshals var saa gammel som Aarhundredet, ja maaske ældre enda.

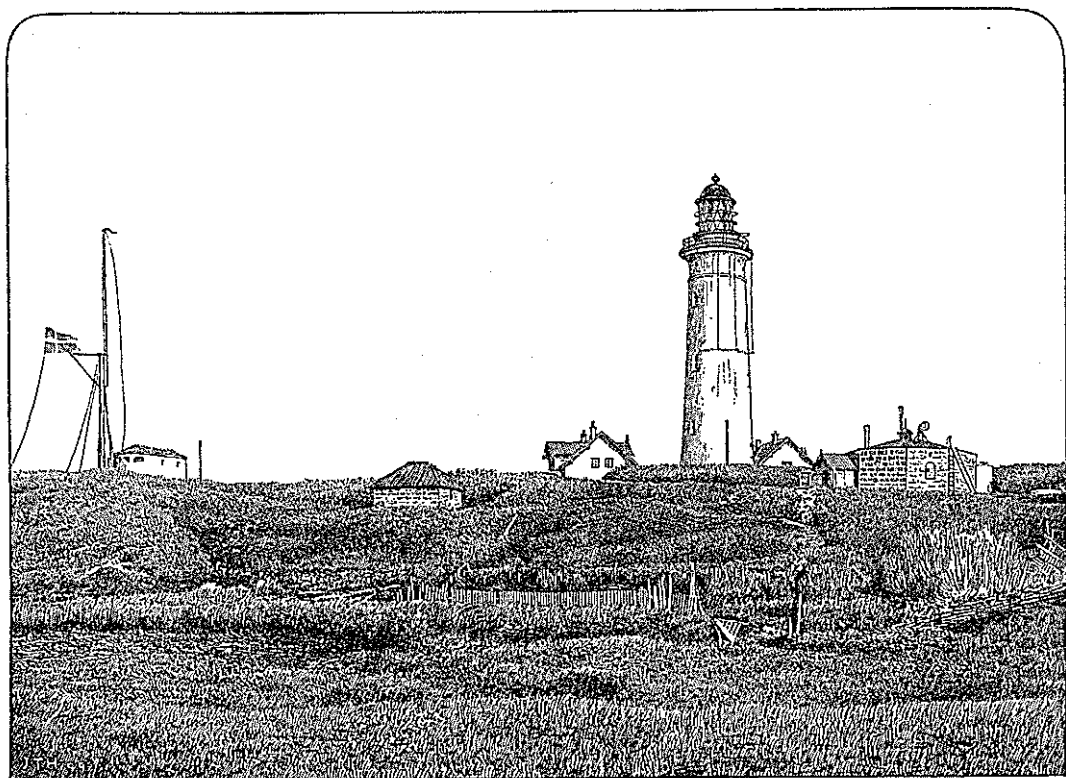
I Krigsperioden fra 1807-14 blev der efter Flaadens Ran af Englænderne udstedt Kaperbreve. Deroppe udrustede man ogsaa en Kaperbaad under en Kapt. Bisgaards Komando, thi Stedet var overmaade beqvemt til at ligge paa Lur.⁶ Naar engelske og andre fjendtlige Flaader – vi havde jo fra 1810 ogsaa Ufred med Sverrig – skulde bøje ind i Kattegat, passerede de jo tæt om Pynten; blev det saa stille, kunde et Kjøbmandskib blive et læt Bytte for en dristig Kapper. Til Baaden eller Baadene, thi der brugtes vist flere til disse Togter, havde man lige ved Gaarden Lilleheden dannet Lejer af løse Sten, og af disse Lejer, der i mange Aar benyttedes af Norske Baade, der handlede paa Kysten, var der endnu Spor 1871, da jeg kom til Stedet.

Sagnet beretter ogsaa om et Angreb af engelske, vel snarere svenske Kanonbaade, der gjordes Landgang, men der var neppe noget at plyndre, da Eggen i ¼ Mils Distance var ubebygget. Paa Gaarden Odden laa et Artilleridetachment paa 2 Kanoner, der rykkede ud og fordrev Fjenden. Man vil af disse faa Optegnelser vist faa Indtrykket af at H.h. var og endnu er et Mærkeligt Punkt

4. Egl. staar der „og laa“.

5. Egl. staar det „nærmest“.

6. En kaptajn Bisgaard ses ikke nævnt i registret i Kay Larsen: Danmarks Kapervæsen 1807-14, Kbh. 1914.

Til højre ses Hirtshals fyr og til venstre telegrafstationen. Man kan notere sig tilstedeværelsen af to nydelige villaer – embedsboliger. Det tør nok siges, at der var tale om et ganske andet niveau end det, Toldetaten bød sine ansatte. Man kan blot sammenligne med strandkontrollørens usle rønne. Men lige netop Toldvæsenet har da også alle dage været noget fornæret. (Trap 3.udg.)

paa Jyllands Nordvestkyst til hvilket der i et Aarhundrede er næret Forhaabninger og større næres den Dag i Dag.

Der var i 1871 alt Antydning til det store Fiskerleje, der nu i 1904 findes ved Hirtshals, der var da 9 Huse, nogle med lidt Avlsbrug, men Hovednæringen var Fiskeriet. Det før omtalte Leje kaldes⁷ Kaasen – gammelt Navn i hele Danmark for Fiskernes Udgangs- og Landingspunkt, hvor der ei er Havn. Det var ikke helt fattige Folk, der boede, og det var Pladsen for 2 Strandfogeder, der havde Oplagsplads der. Jeg glemte før at bemærke, at hele Egnens Beboere da mer eller mindre drev Fiskeri (brugte Havet, som man der udtrykker sig) brugte Kaasen ved Lilleheden som Baadplads. Det var ingenlunde noget dødt Punkt vi vare komne til. Jeg følte mig snart hjemme, og lad mig sige det med det samme. Det gik min Familie, da de kom derop, ligesaa, enda vi vare komne fra Nyborgs deiligste Sted i den deilige Egn.

Vor nærmeste Naboer udenfor Bondestanden var Fyrets Besætning paa Hirtshals Fyr. Etablissementet ligger paa en høj Bakke af Ler. Fyret var temmelig nyt anlagt, 5-6 Aar tilbage. Fyrmesteren, en gm. Bekjendt fra Søetaten, Bjørnebo, var nyelig forflyttet til Øen Hesselø i Kattegattet og den derværende Fyrmester Mogenssen skulde til Hirtshals. Fyret bestyredes ved Constitution af en vis Jensen, der var Fyrassistent paa Skagen. Endnu var der tilstede

7. Egl. står der „Leje der kaldes“.

Fyrassistent Trane, Invalid fra Helgolandslaget. Denne Mand, hvis Helbredelse var et usædvanlig Stykke Chirurghunst, havde taget sin Afsked og stod ligefor Reisen til sit Hjemsted Skagen – hans Afløser, Assistent Paaske, ogsaa en Bekjendt fra Sø Etaten, var just ankommen.

Man vil se, at der var fuldstændigt nyt Embedsmandskab paa H.h. 1st Maj 1871. Nogle Dage efter kom den nye Fyrmester Hr. Mogensen, som i Udseende var en meget smuk, ældre Herre paa 60, men dermed var ogsaa det meste sagt om ham, han var en ganske uvidende Person, bondefødt paa Fejø, og jeg forstaaer ikke, hvorledes at han har faaet Styrmandsexamen. Det maa være hans gode Holdning og bestikkende Udseende, der har duperet Folk.

Han havde dog ført et Par Skibe fra Kjøbenhavn, men ikke mange rejser, siden havde han været Styrmand paa d. kgl. Postdampskibe imellem Kjøbenhavn og Kiel. Derved var han blevet kjendt med Forskjellige Søofficiere, iblandt andre Kpt. Lytken, som var over Postdampskibene, senere blev Marineminister og som vel har gjort ham til Fyrmester paa Hesselø. Hans Hustrue, som vist har sejlet som Opvartende i Damekahytten paa samme Postdamper, var langt mere intilgent en Manden og vist ogsaa den, der holdt sammen paa det Hele, thi som Fyrmester paa Øen holdt Hr.M. nok mest af [at] ligge ovre i Nykjøbing paa Sjælland.

De havde et Par Sønner, hvoraf den ældste var oplært som Boghandler, den anden som Manufakturhandler, nette vakre unge Mennesker, men de tegnede ikke til at blive noget, hvad de nok eiheller er. Hermed er denne Familie præsenteret. Det var vor daglige Omgang i tre Aar og jeg havde endel Fornøjelse der i Huset, men mere Ulejlighed, thi jeg maatte føre hele Mandens Correspond[an]ce. Han havde virkelig den tro, at jeg var en af de klogeste Mænd i Verden, meget smigrende for mig, men aldeles ikke for Hr.M. – ja, han var dum og uvidende. Nu var de begge to en Del svagelige, og de bleve begge snart kjede af det deroppe.

Vi hørte, som anført er, til Horne Sogn, og vor Præst var velærværdige Hr. Pastor Friis til Horne og Asdal fh. Kateket i Nakskov. F. var velkjendt i Landet som Forfatter af en *Cyclus*⁸ Romaner, mest omhandlerne lollandske og Vestjydske Forhold, der var Svenskerne paa Lolland, Fiskelars, Pengeskrinet o.m.fl. Han var ikke uden Tal-lent og i det hele en klog Person. Pastorens Hu stod egentlig mere til Jurisprudentsen end til Theologien, og han vilde gjerne have Næsen i alle sine Sognebørns Retsager.

Imellem Friis og den forrige Fyrmester, Hr. Bjørneboe, havde der en Tid bestaaet megen Omgang, men det slog over i det bistereste Fjendskab – begge to vare de Krakilere, dog tror jeg, Friis var den største. B. var jo eiheller Student og en stor Fusentast. Fjendskabet dem imellem gav sig stundom groteske Udslag. Friis copie-

8. En lidt unøjagtig brug af ordet, idet der ikke var noget sammenhæng mellem de enkelte romaner, en „række“ havde været mere præcis.

rede Bjørneboe i sine Skrifter (af lettere Art) og skrev om Bjørnen paa Næsset. Og en Gang, Hr. Bjørneboe skulde udfylde en Mandtalsliste og derpaa opgive sin Tro, skrev han: Jeg troer paa en Gud, en Tro og en Djævel lig min Sognepræst Pastor Friis i Horne, og gav det en Form, saa det lød, som Djævelen lignede Pastor Fri[i]s. Friis klagede klagede derover til Marineministeriet, hvorunder Fyrvæsenet hører.

Pastor Friis var en meget fattig Mand, der sad med 12 lev. Børn, de havde i alt haft 18. Fruen (født Schussen) var endnu trods de 18 Børn en meget smuk Dame. De vare gjæstfrie, venlige Folk, hvis Omgang vi og vore Børn havde megen Glæde af; men man maatte være paa sin Post ligeoverfor Pastoren, han vilde gjerne bruge en og lede en, holde Lyset – om han kunde være over det.

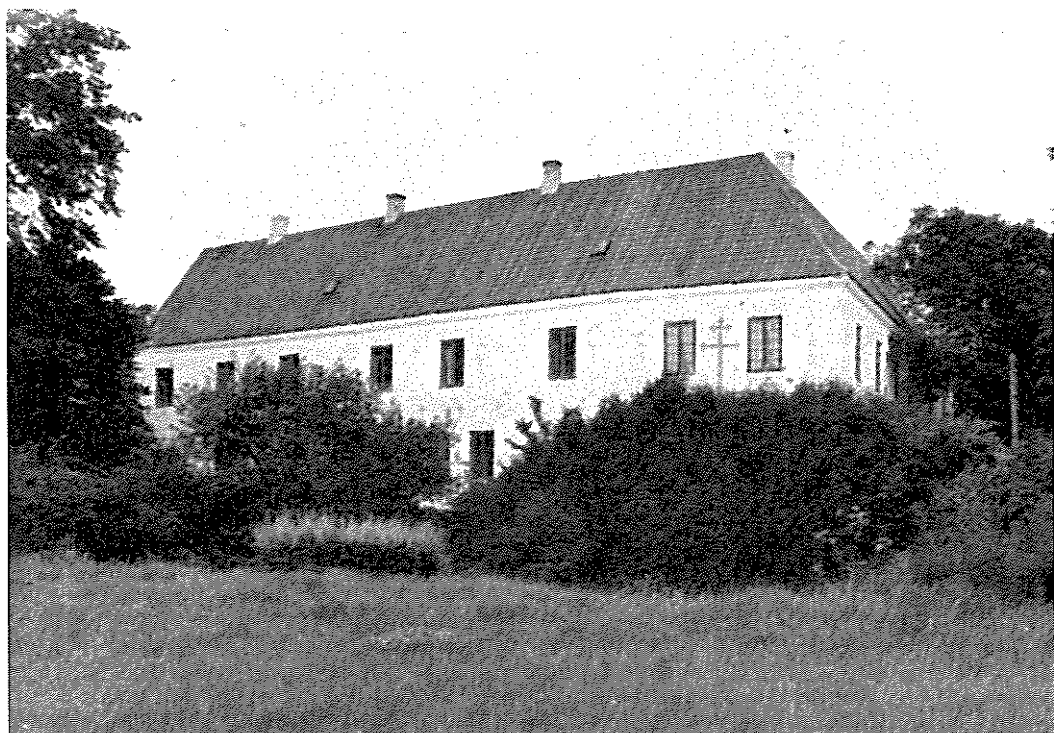
Blandt vore Omgangsvener var ogsaa Familien Olesen til Asdalgaard (Asdal Slot) i gamle Dage. Horne og Asdal Sogne er et Pastorat og vi vare følgelig Sognebørn. Hr. Olesen var en Borger-søn fra Hjørring og en særdeles duelig Landmand med Sans for og Lyst til Fremskridt, men ellers en meget konservativ Mand og vi havde mange hidsige Debatter om det nye i Tiden, men vi bleve aldrig Uvenner og vi vare altid velsete paa Asdal, ligesom de ogsaa besøgte os, skjøndt vi i Henseende til Formuesomstændigheder (Hvorpaa der ellers sees saa meget paa Landet), stode langt under dem.

Fru Olesen var af Bondefamilie, men slaaet sig op til Mejerske paa Lundegaard (Mejerske regnedes til finere Tyende den Gang og spiste med Herskabet). Olesen var Forpagter af Lundegaard, og saa bragte Husvarmen dem sammen. Hr. O. giftede sig med hende, endskjøndt hun var forlovet med en anden, men han blev ikke narret med hende, thi fermere Hustrue og dygtigere Kvinde, kunde han neppe have fundet, hun var dertil en anseelig smuk Dame (trods sin Husmandsfødsel) og kunde præsidere ved et Bord, som det sømmede sig det hun var, en Herregaardsfrue.

Der var altid rart paa Asdal. Om dette gamle Herresæde, der regnes for ældre end Christendommen, er at bemærke, at det før var et befæstet Slot liggende paa et Voldsted lige ved den nuværende Gaard, som egentlig er den gamle Gaards Ladebygninger. Slot-tet afbrødes 1801, som det hedder nedbrudt af Engelskmanden, men hvorom der ikke er det ringeste. Paa Gaarden er i mere end 400 Aar opbevaret en Skinke, hedder det, men nu er kun tilbage et Skinkeben med nogle Skind eller Kjødtrevler, som har følgende Historie.⁹

For cirka 500 Aar Siden var der meget Skov i Vendsyssel helt Nord paa og der fodredes mange Oldensvin, som var Skovejernes største Herlighed. En god halv Mil fra Asdal ligger den ligesaa gamle Gaard Odden, der endnu staar med sin ældgamle

9. Historien er kendt fra Just Mathias Thiele: *Folkesagn I*, s. 292, 1818.

Hovedbygning. Imellem Gaardene var en stor Skov, naturligvis fuld af Svin. Saa opkom der stor Strid imellem Gaardens Hyrder om et Oldensvin, som begge gjorde Paastand paa – det var nær blevet Livsfeide mellem de gjæve Besiddere med samt Vasaller og Svende.

Oddens middelalderlige hovedbygning. Til højre ses tydeligt de murkors, som nævnes i teksten. (Trap 5. udg.)

Til Lykke fremstod den fromme Guds Mand, der var Huskapellan paa Asdal og foreslog, at Grisen (for andet har det ikke været, en højst 80nd Gris efter Benet at dømme) skulde parteres og i Side ophænges paa hver Gaard – dens Flæsk, der først raadnede, havde Uret. Oddens Fkæsk raadnede naturlig, som andet Flæsk pleier at gjøre, Asdals raadnede aldrig. Ja, Sagnet siger saaledes og resterne hænger den Dag i Dag paa Asdal Gaard. Det værste var, at det altid har været saa slemt til at spøge, især naar det blev flyttet. Og vist er det, at da Hr. Olsen tiltraadte Gaarden, lod han det borttage, men han blev af sine Folk tvunget til at sætte det paa Plads over Hoveddøren. De kunde ikke nære sig for Skidteri (saadan benævner Vendelboere alt, hvad vi kalder Spøgelsevæsen; til Skidteri, som man ikke maa forstyrre, regnes ogsaa Hugorme, som man skal lade i Ro, saa gjør de ingen noget).

Jo, det er Asdals Flæske Historie. Ridderen, der ejede Svinet, hed Hr. Carl¹⁰ Pølse og han rider hver Nat naturligvis uden Hoved til Havet og hjem igjen. Jeg har dog aldrig mødt ham, skjøndt jeg tidt red paa Stranden og ogsaa til og fra Asdal ved Nattetider. En anden Version af Sagnet fortæller, at den, hvis Flæsk ikke raadnede

10. Egl. læses det nærmest som „Cals Pølse“.

havde Uret, og det maaske snarere, siden Hr. Carl Pølse, Asdals Ejer ikke kan faa Ro i Graven.

Jeg synes det for stor Straf for en ret forklarlig Feiltagelse. I Biskop Birkerods Dagbøger, der jo nu er et Par Aarhundreder gamle, skriver han et Steds. Jeg overnattede igaar paa Asdal og besaa der det mærkværdige Stykke Flæsk, der i nogle Aarhundreder har hængt der paa Gaarden." Paa Asdal er en Lade, hvori alt Tømmeret er Egetræ voxet paa Gaardens Grund, har altsaa staaet i 2 Aarhundreder og kan vist godt staa to Sekler til. Paa Hovedstolperne vises flere forhakkede Steder, hvortil Oprindelsen skal være, at under Svenskekrigen var Gaarden belagt med fremmede Ryttere; naar Hestene skulde fodres toge Rytterne Havrekjærverne, holdt dem op ad Stolperne og huggede Vipperne af. Vipperne kom de i Krybberne og Halmen strøede de med. Ja, det gaar ilde til i Krigen – og den Gang vel mere end som nu!

Tæt ved Asdal laa Mølgaard, vel en Gang Møllegaard til A., den var ialtfald en Afbyggersgaard fra Asdal. En god lille Gaard, men en Del Forfalden paa Bygninger[ne]. Den ejedes af en Hr. Mortensen fra Fyen, en svagelig Mand, men meget duelig Landmand. Fruen var en født Hegermand, altsaa adelig. Det stod knapt til hos dem, men de vare yderst elskværdige Mennesker og dertil dannede, saa at man kunde glæde sig ved at være hos dem. I en Kløft ved Gaarden havde de fremtryllet den deiligste Have, og den var hans største Glæde og vel næsten den eneste – Børn havde de ikke. De og vi kom saameget sammen, som den lange Vei imellem vore Boliger tillod, og vi havde stor Glæde af deres Omgang.

Et lille Stykke vel $\frac{1}{4}$ Mil øst paa fra Mølgaard ligger den ældgamle Gaard Odden endnu bevaret med sine ældgamle Mure, hvori er dannet et saakaldt Murkors, der er omtrent enestaaende i Danmark, men navnlig i Rusland og Polen er almindelig i ældgamle Herresæder, og der er de stundom anbragt som Dobbeltkors.¹² De skal have en Betydning, men jeg husker ikke hvilke. Arkeologerne har jeg set vidtløftig udbrede sig derom. Odden ejede[s] af en fhv. Kjøbmand Rygaard i Kjøbenhavn, men han, som jeg i min Barndom kjendte som en Matador i Holstebro, var nok meget paa Retour og det saa daarlig ud paa Odden den Tid. Forpagteren, en Holstener, Hr. Martens sled haardt i det og stod ogsaa i Begreb at rejse.

Snardt derpaa blev Odden solgt og heldigvis til en Mand, der havde Interesse af at bevare vore gamle Minder, thi Odden er en minderig Gaard og havde været Bostedet for den gamle Helt, Rigmarsk Ivar Lunge. Det var Hr. Højesterets sagfører Tvermoes af Kjøbenhavn, der købte Gaarden; han lod den restaurere saavidt muelig i den oprindelige Stil, ja, købte alt, hvad han kunde overkomme af gamle Møbler etc. etc., hvoraf der var en Del i Omeg-

11. Se Chr. Molbech: Uddrag af Biskop Jens Bircherods hist.-biografiske Dagbøger, 1846 s. 453 (under datoen 11.8.1704).

12. Her er tegnet et kors med én lodret og to vandrette streger. Ordet Murkors ses ikke i ODS. Den senere i teksten nævnte rigsmarsk hed retteligt Jørgen Lunge.

nen, der havde været paa Gaarden, men solgt i den moderniserende Tid. Omgivelserne forskjønnede T. særdeles, for da jeg først var paa O., laa der en Møddingflod, der syntes bundløs, lige ved Indkjørselen; da jeg senere kom der, var der et smukt Haveanlæg der.

Til Gaarden var der, som omtalt under Asdal, i Fortiden store Skove, deraf var ved Odden bevaret en Del Levinger, som T. lod tage under forstmæssig Behandling og lod plante mere. Hr. T. kostede meget paa Jorderne og var saa heldig at faa en dygtig Inspektør, Hr. Rotkjær (Rotche lod han sig rigtignok kalde, men hans Broder hedder Rotkjær og var Skipper) men enten Rotkjær eller Rotche, var han en flink, gjæstfri og dygtig Mand, som kjendte sit Arbejde og gjorde det. Han staar nu som Ejer og [har] vist nok bragt Odden godt paa Fode, da jeg sidst var der, var det godt i Gang.

Det var en temmelig lang tid, jeg maatte være ensom oppe i Lilleheden, forinden min Familie kunde komme til mig. Vi ventede til Vendsysselsbanen blev¹³ færdig, thi ellers vilde Flytningen blive altfor dyr.¹⁴ Mellemtiden brugte jeg til at faa vores Boelig indrettet noget fornuftigere end som hidtil, thi den var i høj Grad upraktisk i et og aldt. Boligen, der jo laa i Enden af Gaarden Lilleheden var lejet af Regjeringen paa, ja, jeg ved ikke hvormange Aar af en privat Mand, Per Lilleheden til Bolig for Toldvæsenet og været beboet af mange Functionaire, der naturligvis ikke bleve der længere end de vare nødte til.

I saare lang Tid var Gaarden næsten eneste beboede Sted i ½ Mils Omkreds. Det var alligevel et bemærket Sted, bedste Fiskeplads og de særegne Kystforhold, der egnede sig til Havneanlæg, gjorde, at Ejendommen blev gjort til Gjenstand for Speculation (og der speculeres den Dag i Dag). Den ejedes en Del Aar af en vis Klitgaard af en bekjendt Kysthandler Familie. K. drev ogsaa Skudehandel og Kjøbmandskab, men kunde ikke konkurrere med Tornbykjøbmændene, som boede nærmere den gode Egn med de store Bønder. Klitgaard havde et Projekt i Gang, men fik ikke fornøden Støtte og Klitgaarne har været (dem som jeg har kjendt af dem) en lebendig Slægt, der ikke havde Tid til at vente, saa solgte han Ejendommen, stadig med Toldboligen og iboende Embedsmand til en vis Peter Høier af Horne, som blev min Vert og meget gode Ven.

Gaarden Lilleheden var ca 30 Aar før min Tid brændt, og da det kneb med at faa den bygget op just paa det Sted, skaffede min Formand, Strandkontrollør Holst Ejeren et rentefrit Statslaan af 4000 Rdl imod at han skulde bygge Gaarden og indrette en Leilighed til Beboelse for Toldkontrollen. Samme Hr. Holst, som var Standens Senior, d.e. N° 1 i Ancienitet, maa have været en sær Snegl og dertil et meget beskedent Menneske. Gaarden kunde han, blev der

13. Egl. står der „bleve“.

14. Vendsysselsbanen blev indviet den 15. august 1871.

sagt mig, kjøbt for 2600 Rdl med et meget vidtstrakt Tillige[n]de, vel meget daarlig Jord, men 1 Hest, 6 Køer og endel Faar kunde godt holdes.

Naar han havde faaet et Rentefrit [Laan]¹⁵ kunde han i ald Mangelighed udbetalt Gaarden og bygget den op uden mindste Bekostning for sig; Gjælden afdrages i en lang Aarrække. I Stedet for lod han Bonden faa Laanet og kline en daarlig Bygning op, hvori blev indrettet en¹⁶ yderst daarlig Leilighed paa to Værelser og nogle elendige Smaarum.

Holst var en Kjøbenhavnerv af god Slægt, lært som Typegraph og gift med en Præstedatter – og jeg tænker mig, at Grunden, hvorfor han ikke brød sig om bedre Beboelse var, at han ikke i sin Ungdom tænkte at blive paa Vestkysten. Strandkontrollørerne bleve den Gang regnede som de første i Assistentklassen og fik stundom bedre Pladser i Byerne som Kontrollører, enkelte gik op i de højeste Stillinger. Naa, Holst blev til sin Død paa Lilleheden.

Hans første Kone døde (de havde to Sønner), saa giftede han sig med Marie Bucheldt af Asdal Klit, hvis Fæder var en udvandret Magyar eller af en anden Ungarsk-Østerigsk Race, der var i Napoleonstiden søgt herud og blev Skudehandler og Skipper i Fart mellem Jyllands Vestkyst og Norge – ja saa underlig kan det gaa, man tænke sig en Magyar, Kroat, Böhmer eller Gallicier blive Sø og Kjøbmand oppe i Vendsyssel. Han tog sig en Hustru fra Norge, deres ældste Datter Marie Theresia Bucheldt var det, Holst tog til anden Hustru og hvormed han fik 5 Børn. Gamle Buchelt var død, da jeg kom der, men ejendommen i Klitten (1 Hest, 4 Køer) havde en Søn, der hed Arnold B. og som var Fisker, Jæger, Landmand og Strandfoged.

Foruden B. var der en anden Strandfoged paa Asdal Strand, der hed Lars Jensen, gammel Styrmand, der altid havde faret med engelske Skibe og var en stor Original, om ham mere ved Lejlighed. Asdal Strand var bekjendt som den daarligste Strand med Hensyn til indrevet Gods, den er nemlig beliggende ved den Indskjæring Kysten danner ½ Mil ost for Hirtshals (Ugerbybugten) og Strømmen sætter mere fri af Kysten end ind paa den. Jeg har dog den Mistanke, at der kom mere Vraggoods iland end der bjærgedes op til Oplagspladsen, thi Klitten var der saa bred og vild i Bakker og Dale, at der var ypperlig Leilighed for Strandpilleri; jeg siger med Villie ikke Strandtyveri, for Pinde og mindre Træstumper, Kvinder og Børn gik og samlede, tog jeg mig aldrig af, det var jo i Virkeligheden todfri efter Tariffen og blev først Afgiftspligtig med 10% af Værdien, naar det blev solgt ved Strandauktion.

Jeg var jo ikke Politi, men det var Strandfogderne. Jeg saa ofte, naar jeg kom ridende langs Stranden Vest fra, at der gik Folk nede ved Havstokken, men eftersom jeg kom frem affolkedes Stranden.

15. Glemmt ved sideskift.

16. Egl. står der „end“.

De promenerende var stiltiende listet ind imellem Sandklitterne og Marehalmen. Jeg tog mig flere Gange efter at mærke adskil- ligt Drivgod3, som laac og drev i Havstokken for at se, om det naaede op til Oplagspladsen, og det var alle Tider Tilfælde, hvoraf jeg skjønner, at det var ingen farlig Sag med det meget omtalte Strandtyveri – hvad kunde der egentlig sjæles afVærdi. Ingen uden Strandfogederne kunde færdes med Kjøretøj uden netop, naar der fiskedes med Vaad, og saa var der Folk i 100^{vis} og ikke god Leiligh- hed for Tyve.

Gik saa Tiden i den første Tid, jeg var ved Hirtshals, med at se mig om. Gaa eller ride til Strandfogederne, min Strand strakte sig fra ½ Mil vest for Hirtshals, altsaa Horne, Asdal og Ugerby For- strande ned til Tværsted fulde to Mil.¹⁷ Hest havde jeg faaet, et ældre Dyr, men brugelig og præsentabel, min Ven Peter Højer og en vis Frederik Storgaard havde kun pusset mig til Maade, at de slet ikke skulde have snydt mig i en Hestehandel, var jo ikke at for- lange, saa god en Leilighed kunde en Pranger, der vilde holde paa sin Prangerære, ikke lade gaa fra sig; og som alle Vendelbobønder, Prangere vare de. Jeg antager, at jeg gav 20 Rdl – 40 Kr for meget for Lotte, og det var naadig sluppet.

Destoværre var jeg jo ikke ret i Stand til at modtage en Hest, jeg ejede knap en Stald og ikke Spor af Fourage, hvorfor jeg akordere[de] med min Vært (Qvasi Kromanden Christian Niel- sen) om at tage Hesten paa Foder, og Akorden blev gjort saaledes at C.N. skulde have Lov til at benytte Hesten sammen med sin egen stærke Hoppe til sit Arbeide for Foder og Pasning, gjøre min Kjørsel og jeg følgelig have Brugsretten forud til mine Embeds- toure; det var jo i en vis Forstand fordelagtig nok, men havde sine Ulemper. Jeg ærgrede mig, naar Hesten blev afrakket (det var jo et ældre Dyr), men det gik jo dog an.

Et Aarstid havde jeg det paa den Manér, saa tog jeg den selv, men saa var Fanden ret løs, thi saa kom Kreti og Pleti og vilde laa- ne den, og jeg var aldrig rigtig god til at sige Nej. Jeg fik ogsaa et andet Fællelskab, med Fyrmesteren Hr. Mogensen, nemlig. Han havde lidt Penge og foreslog mig, at vi skulle holde Befordring sammen, saa vilde han lægge Vogn til og jeg hest. Jeg var dum nok til at samtykke. Til ald Ulykke var der en Smed i Pastoratet (Per Buk i Asdal) og man maa vide, at naar en Smed paa Landet har Tid tilovers, laver han i Regelen en Vogn, som de bruges paa Egnen for at benytte Tiden. Vognen bliver jo saa færdig en Gang og finder ved Leilighed en Kjøber.

Pastor Friis's Søn var i Smedelære hos Buk og beredede sig til videre Uddannelse paa Maskinværksted og der var Venskab mel- lem Præsten og Smeden (fordum de lærdeste Mænd i Sognene og som jo i Regelen burde kunne mere en[d] deres Fadervor og

17. Den geografiske angivelse er egentlig lidt mærkelig. Kysten strækker sig i sydvestlig retning fra Hirtshals, og ½ mil i den ret- ning ligger Tornby. Fra Hirtshals går det den anden vej stik øst mod Tværsted – og det er altså i forfatterens sprogbrug „ned“.

oftest Konkurrenter om end paa forskjellige Veje). Friis, der som før sagt skulde have en Haand med i ald Ting, fik at høre, at Mogens skulde have en Vogn, gav sig til at smede for Smeden og fik den tunge Karosse, en stiv Vogn med uhyre tunge Agestole puttet i Fyrmesteren. Sandheden byder mig at sige, at Vejene den Gang ikke vare chauserede, men gammeldags Sandveje, men dette var lige paa det sidste, nye Veje vare alt under Anlæg.

Naa, mit stakkels Dyr maatte slæbe Karossen et Aars Tid, og jeg havde mange drøje $2\frac{1}{2}$ Mils Toure fra Hjørring i mørke Nætter, hvor næsten alle Fornødenheder, Brød, Kjød, Ur[te]kramvarer maatte hentes fra. Rygtedes det, at jeg skulde til Byen, mødte hele Stedets Besætning med deres Commisjoner og stundom var Vognen læsset som en Fragtvoغن.

Naa! man var ung den Gang, (men det var Hesten ikke) og kom over meget. Til Held kom der en vis Malermester Petersen fra Sundby til Mølgaard og arbeidede. Denne driftige Mand var en rigtig Jyde, der slog Mønt af alt. Som Malermester handlede han ligesom alle Smede, Sadelmagere og Malere med Vogne, og havde naturligvis en færdig, der var som gjort til Fyrmesteren, og det varede jo ikke længe, før Vognene vare byttede, mig til megen Glæde, for nu kom jeg dog ordentlig op at kjøre.

Tiden gik eller[s] godt derude paa Lilleheden. Stedet var i Fremgang og kom hvert Aar nye Beboere – destoværre – ingen af dem¹⁸ ejede en Skilling (Ørere kom just i Brug den Tid). Havnetanken og derved dette Punkts Opkomst var stedse i Tanke. Da jeg nu begyndte at agitere for Sagen i Forbindel[se]¹⁹ med Konsul Nielsen o.fl. vognede Interessen igjen, og der handledes om Huspladser og Jordstykker. Ved det at Vendsysselbanen²⁰ var blevet gennemført, tog Fiskehandelen et stort Opsving, fordi fersk Fisk kunde jo nu forsendes i god Tilstand helt ned i Tydskland og en hél ny Klasse Handlende, Fiskehandlerne fremstod.

Fiskeprangere (Kreilere) havde man vel altid haft, men det²¹ gik saaledes til, at Krejlerne kjørte til Stranden og var der henad Eftermiddagen, naar Fiskerne landede, fik sig et Læs Torsk, Kuller eller Flynder, og hokrede²² dem ud Dør for Dør inde i Landet eller kjørte til Hjørring, vel endog Aalborg om Torvedagene, den Fisk, der ikke solgtes i fersk Tilstand, tilvirkedes til tør Fisk og forfarne Folk dernede forsikrede mig, at dette var det mest fordelagtige for Fiskerne, men mindre profitabel for Kromændene.

Nu, da ald Fisk kan sælges ved llandbringelsen og Penge haves strax, gaaer disse oftest saa hurtig, de kommer, blev det saa ikke Fiskevej[r] [i] længere Tid, er der ofte intet at staae imod med, saaledes knurrer jo vi gamle, men Nutiden (1904) er dog en ganske anderledes Tid for Fiskerne (og den meste Almue). Nu er Fiskehandelen med Forsendelse til Udlandet ordnet og Jernveje og Dampskibs-

18. Egl. står der „den“.

19. Ved línieslutning.

20. „banen“ er tilføjet med blyant.

21. Egl. står der „den det“.

22. Kan ligesåvel læses som det meningsløse „høksede“.

router tilstædes særlige nødvendige Begunstigelser med Lettel[s]er ved Fragt og Expedition. Nu faar Fiskeren den mere end tredobbelte Pris for sin Fangst og faaer Raad til at benytte bedre Redskaber og Fartøjer – dog er meget at gjøre endnu, fremfor alt Havne eller dog sikre Tilflugts[t]æder, hvor Fiskeren kan bjærge Liv og Redskab og sælge sin Fangst.

Havn var mit Feltraab og jeg agiterede tidlig og sildig. Den store Skibshavn var jo det egentlige Endemaal, men at der skulde bruges Millioner af Kroner, jo enda flere, næsten Mange, var noget saa ufattelig, saa at det var den almindelige Mening, at sligt formaacede Danmark ikke, der maatte international Hjælp til. Nu (i 1904) er man alt saa vant til at regne med Millioner, at selv Tanke om en Skibshavn til 20 Millioner ikke har noget svimlende for Landets Befolkning. Der [er] foretaget til Landets Udvikling siden 1871 for flere hundrede Millioner for Statens Regning og vel det 3 dobbelte ved det private Ini[t]iativ. Ikke alene til produktive Formaal (Jernbaner, Dampfærgeanlæg, Frihavn o.m.m.), men ogsaa til uproduktive (Kunstværker, Musæumer og Videnskabelige og i reløse, hvoriblandt nye Kirker i stort Antal).

Som betegnende for Nutiden vil jeg i forbigaende anføre: f. Uge indviedes Ribe Domkirke paany efter ved en fuldstændig Restauration at være ført tilbage til sin oprindelige Skikkelse og Pragt. Arbeidet har været 10 Aar og kostet en Million Kroner. I min Barndom erindrer jeg, at der flere Gange gik Collecter omkring for at samle nogle faa Tusinde af Kroner for at ikke den gamle stolte Bygning skulde synke i Grus. Staten ævnede eller der mentes, at den ikke evnede det minste i Retning af Sligt. Ja! andre Tider, andre Synsmaader.

Som jeg vist flere Gange har omtalt i disse Optegnelser har Tanken om en stor Skibshavn ved Hirtshals været oppe næsten hele forrige Aarhundrede og mange ere de Projecter, som har været affattede. Der existere endogsaa tegnede Planer forfattede af Statsingeniøren, men ingen har faaet almindelig Tilslutning. Vandbygningsteknikken²³ stod paa et lavt Standpunkt²⁴ og man var ikke vandt til at tumle med Arbeider, hvor der blev tale om Milioner, og der skal flere millioner til, hvor Talen²⁵ er om store Skibshavne ved Vesterhavet, at slige Havne, der kunde tage imod de største Skibe og som ved Jernbaner fører ind i Landet, snart vil indbringe de anvendte Millioner, var den Gang og vel endnu ikke gaaet op for hele Landets Befolkning, og man endog fra Jyllands Vestkyst, hvor der, hvad Folkevittigheden alt for mange [Aar] siden har for Skik at sige, at der er højt til Himlen og langt til Kjøbenhavn, vilde have Tanken om en Havn realiseret, blev ansæt for Vanvid.

Just i den Tid, jeg kom til H.h. gryede en ny Tid, den østjydske Jernbane var fuldført og en vestjydske Bane under Arbeide og aldt

23. Egl. står der „Vandbygningsteknikken“.

24. Et synspunkt, som det er meget svært at tilslutte sig i betragtning af det meget omfattende danske havnebyggeri fra og med anden fjerdedel af 1800-tallet.

25. „hvor Talen“ er egl. streget ud, men kan dårligt undværes, hvis sætningen skal have mening.

begyndte private Jernbaner at strække sig fra Stambanerne ind ad Landsbyer og Sogne – fast Limfjordsbro fra Aalborg til Sundby besluttet og fuldførtes i de Aar, jeg var paa Vestkysten.²⁶

Da Fiskeriets Opkomst laae mig saa særlig paa Sinde, og da jeg kunde begribe, at med de en Mands Pramme, som der brugtes, ingen Fremgang at kunde ske, besluttede jeg at gjøre, hvad jeg formaaede for bedre Beseilingsforhold²⁷ paa Stedet. Jeg tænkte, at naar man ryddede den gamle Kaas for de store Sten, der spærrede for den lige Indseiling af Baadene, vilde der være meget vundet; jeg talte med Folkene dernede og de mente det samme, allenfals svarede de ja, naar jeg spurgte. Jeg kjendte den Gang ikke Vendelboeren ret, han er ikke god at finde Bund i – han lader altid, som den Fremmede har ret, indtil han har pumpet ham læns, men sin sande Mening beholde han for sig selv.

Sammen med Konsul Chr.H. Nielsen fik vi et Slags Komite dannet med det Formaal at oprense Kaasen for de løse Sten, som opfyldte den og gjorde det besværlig, ofte farlig, for Fiskerne at lande, og vi lod et Opraab udgaa til Egnens Beboere at tegne sig for Bidrag [til] Udførelse af vort Formaal. Der indkom vel i Penge ca 500 Kr og adskilligt Materiale, vi kunde bruge.

Arbeidets Udførelse overdroges mig sammen med Fyrassistent Jensen. Før jeg gaar videre nødes [jeg] til at fortælle noget om bemældte Jensen, som var en ikke ganske sædvanlig Mand. Jensen var omtrent af samme Alder som jeg, og ligesom jeg havde han i sin Ungdom tjent i Søetaten, ja han var født som Holmens Dreng, men iblandt dets Aristokrati, om man saa maa sige, hans Fader var Tømmermester ved Holmen og havde Bolig i Dokken. Sønnen var i Tømmermandsklassen, men paa Grund af sin Faders Indflydelse var han kommen paa Konstruktionskammeret og lært en Del Tegning og Skibsbygningstheori. Ved det at Faderen fik Bopæl i Dokken, var han tidlig taget ud af Søetatens Drengeskole og havde senere frekventeret en bedre Skole paa Christianshavn.

Jensen var følgelig ingen hel simpel Person, og han havde en god Forstand. Hvorfor han forlod den faste Tjeneste, hvor han havde saa gode Kort paa Haanden, véd jeg ikke, men han havde, som man siger, nok slaet adskillige Skjæve i sin Ungdoms første Periode, og da Avancementet i hans Fag var overordentlig sént og uvis, vilde han vel forsøge i den civile Stand. Han havde været paa Baumgarten og Burmeister (senere B & Wains Værft, nu Aktieselskabet af s.N. paa Refshaleøen og Christianshavn), men der blev det ikke til noget og saa havde han taget imod en Fyrassistentplads paa Skagen.

Han var gift med en meget net og dygtig Kone og havde flere nette Børn. Da jeg kom til Lilleheden, havde der nylig været Fyrmesterskifte paa Hirthals, idet den bekjendte Bjørnebo var omskiftet med Mogensen fra Hesselø. Under Vakancen inden M. kunde

26. Pontonbroen fra Aalborg til Nørresundby, „Christian IX's Bro“ blev bygget i årene 1863–65, mens den første faste jernbanebro med svingbro blev bygget i årene 1871–79.

27. Der læses egentlig „Leeseilingsforhold“, hvilket forekommer fuldstændig uforståeligt.

komme fra Hesselø til Hirtshals, var Jensen kommanderet til Hirtshals som const. Fyrmester og var der altsaa i de Dage, jeg ankom til Hirtshals. Da vi havde fælleds Minder fra Holmen, var jevnaldrende og i saa mange Maader ligestillede, omgikkes vi meget, paa det den Gang saa øde Sted var der ejheller megen Omgang.

Jensen var af sydlandsk Udseende, men høj og af et determineret Udseende, dertil noget fri, ja anmassende i sit Væsen og han stødte let an blandt sine Omgivelser. Da Mogensen ankom, rejste Jensen tilbage til sin Post paa Skagen. Jensen var intelligent i mange Maader. Hans Embede var jo meget lille og det kneb med at holde Brødet i Skabet, især da J. og hans rare lille Kone havde højt Sind og gjerne vilde omgaes godt Folk. Det var den Gang begyndt flere Steder i Udlandet, begyndt²⁸ med Signalstationer, der ved Semaphor (græsk Ord, den som viser) befordrede Meldinger, Telegrammer etc. etc. til og fra Skibene, som sejlede forbi. Jensen fik den Idé at faa en saadan Signalstation paa Skagen og han sadte sig i Forbindelse med Handelsstanden overalt i Danmark og det lykkedes med Møje og døje.²⁹ Endelig kom Regjeringen med, træg og uvillig nok, men Enden blev, at en Semaphorstation oprettedes paa Skagen, og det overdroges Fyrmester Mejer at bestyre den sammen med sit Personale.³⁰

Derved forbedredes Jensens Stilling noget, da han fik Løn baade som Fyrassistent, Telegrafist og fra Signalstationen, men det Hele blev smaadt nok enda. J. Udsigt til Fyrmesterplads var lille, og han var jo aldt ved Middelaldren, enda han havde smaa Børn. Min Ven, gamle Konsul Nielsen i Hjørring, som var utrættelig for Almenvellet i Almindelighed og Vendsyssels i Særdeleshed, saa saare han fik at vide, at den Signalstation var oprettet paa Skagen, satte sig strax i Bevægelse for at faa en Signalstation paa Hirtshals. Der blev indvarslet Møder, hvor jeg selvfølgelig mødte som 2-3-5 eller 5te Sprøite, kort sagt, jeg tog Haand i med Adresse med alle de Underskrifter (hvoraf ikke 1/100 anede, hvad den Ting var) blev indsendt og Signalstationen paa Hirtshals blev oprettet tillige med Telegrafstation ved Hirtshals Fyr.³¹

Man vilde i Hjørring, i Særdeleshed Oppebørselskontrollør Kleist, at jeg skulde søge at faae Bestyrerpladsen under mig, men det vilde jeg paa ingen Maade for selve Sagens Skyld, thi jeg fandt, at Stationen burde være paa Hirtshals Fyrbakke, fordi dette Punkt var kjendt af enhver Søfarende, synlig i lang Afstand til begge Sider; og da det alt havde fast Udkik i Fyrpersonalet, holdt jeg paa, at Semaphorstationen burde være der. Lilleheden, hvor jeg boede, var vel lige ved Havet, men laa dog mere skjult, især West fra. Jeg hævdede ligeledes, at Fyrassistent Jensen paa Skagen, som aldt var inde i Signalstationers Betjening og havde haft væsentlig Del i den 1ste Stations Oprettelse.³²

28. „begyndt“ er tilføjet og egentlig overflødig.

29. Det var i 1867, at Jensen på Skagen fyr var begyndt med et passende vederlag telegrafisk at videresende signalerede meddelelser fra passerende skibe. Staten overtog allerede det følgende år driften, hvorefter fulgte den egentlige udbygning af systemet. Den omtalte „træghed“ var altså ikke af ret lang varighed.

30. Stationen åbnede den 1. okt. 1871. Skibe, som viste deres kendskabssignaler ved flag, fik vederlagsfrit rapporteret deres passage til borserne i Kbh. og Århus, til Berlingske Tidende og til London Shipping and Mercantile Gazette. Det samme gjaldt tilkaldelse af lods eller lignende, hvorimod der ved særlige meddelelser betales et signalgebyr.

31. Dette skete allerede 1872.

32. Sætningen ikke fuldført.

Da Jensen vel nok havde været om sig alt medens Sagen³³ forbedtes og uimodsigelig var den bedst kvalificerede til Pladsen, blev han forflyttet som Fyrassistent paa Hirtshals Fyr og samtidig overdroges Telegraf og Signalstationens Bestyrelse til Jensen. Det blev ganske ejendommelige Forhold, der dannede sig, idet Principalen, Fyrmester Mogensen fik mindst at sige. J. skulde afgive Værelse til Telegrafstation, men det kunde han ikke, idet hans Leilighed var for lille; han maatte leje et Værelse af Mogensen, og han – der var skinsyg paa, at hans Undergivne var betroet Stillingen, der rettelig burde være underlagt ham – tog naturligvis en rundelig Betaling for sit Værelse.

Resultatet af det Hele var, at der var og blev et syndigt S[p]jetakkel imellem alle Beboerne, og da min Hustrue og jeg omgikkes begge Familier, (der var jo ikke mange Familier at vrage og vælge imellem paa Stedet), ja, saa havde vi vor fulde Hyre med at balancere imellem Ægene.

Jensen var som sagt ogsaa med i det Compagni, som havde besluttet at rydde Kaasen ved Lilleheden; da han tilmed skulde være et slags Tekniker, var det jo rimelig, at han valgtes til at være med til at forestaa Arbeidet. J. vilde jo spille den Overlegne, men det kom han daarlig fra, thi i Virkeligheden var han ikke praktisk og havde slæt ingen Erfaring i at arbejde med Baade e.d. paa Vandet.

Jeg kunde jo begribe, at det første, vi maatte anskaffe os til Arbeidet var en flydende Kran, og da J. jo skulde være Konstruktør, tog han paa med store Planer, der selv om de havde duet noget, mér end havde opspist vores Kapital; han havde tænkt sig en Flaade med Dæk med et stort 4^r kantet Hul i Midten. Flaaden skulde bugseres hen over Stenene og ved H[j]ælp af en Buk, der var rejst over Hullet, hæves op paa Flaaden, men hvorledes den saa skulde bringes ind paa Flaaden og igen losses, angav Jensen ikke Maade eller Midler til.

Jeg kasserede hele Planen og gik min egen Vej, stor Spetakkel, Jensen fnøs. Blandt Nybyggerne derude var en Tømmermand, Fisker og Bondekarl – lidt af hvert – ham fik jeg fat, og vi byggede en firkantet Flaade med Dæk, men uden Hul (hvad der selvfølgelig ogsaa havde fordyret Flaaden); paa Midten reiste jeg af en brækket Raa til et stort Skib (Vraggods) en mast, støttet med Barduner og anbragte saa en almindelig Lossebom med Takkel. Det hele blev yderst billig, thi jeg gjorde Regning paa (hvad der slog til paa en Prik), at der rundt hos Kjøbmændene paa deres Lofter laa gammelt Skibstømmer, Blokke, Hager o.d. Jeg fik næsten alt det ellers meget dyre Ting for intet til Laan eller Gave.

Det kneb for mig, naar jeg tænkte paa de store dyre Færger, der skulde bekostes, thi paa Vestkysten var jo ikke som øst paa Stenfi-skeri, men tilfældig hørte jeg, at der en Gang var strandet et Skib

33. Egl står der „Sagens“.

med Talg i Fade, og at man den Gang havde benyttet store Færger og at disse vist endnu fandtes i Kjærsgaard hos den gamle Strandfoged – og ganske rigtigt, der fik jeg dem tillaans og nedkjørt frit til Lilleheden Strand.

Da Flaaden var færdig, havde den kostet med Udstyr 85 Kr., en Skibsbygger vurderede den til 450 Kr., enda billig. Jeg skylder Jensen den Honeur, at han strax indrømmede, at Redskabet var praktisk og bedre end den, han havde tænkt sig. Ja, saa begyndte vi at tage Sten op og flytte dem over til et Slags Molo paa Vestsiden, og det varede ikke ret længe inden vi havde en Kaas saa ren, at enhver af de Joller, som de fandtes ved Lilleheden kunde flyde ind.

Tror man nu, at dette Arbeide blev paaskjønnet af Stedets Fiskere, ja vist. Nei, „no er ed da rient gal – far kun vi gaa i vor Træsko, no ska vi i Styvl lissom anner Stejer.“ (Nu er det da rent galt, før kunde vi gaae i vores Træsko, nu skal vi i Støvler ligesom andre Steder). Saadan gik Snakken, og saadan var Takken, men et Slags Begyndelse var gjort, og jeg oplevede da at se det fortsat af Staten til det, som nu sker derude, der forhaabentlig og hvad jeg sikker tror vil blive fortsadt til en Gang, den store Skibshavn staar færdig.

Hvorfor det, der var gjort, blev saa daarlig paaskjønnet, kom af, at de Folk, som drev Fiskeriet den Gang aldeles ikke var Søfolk, men slet og ret Bønderkarle, der drev Fiskeri i godt Vejr og paa Grund af Fiskens Mængde, ofte kunde tjene 10-12 Kroner daglig fra Morgen til henad Eftermiddagen, endskjøndt Priserne paa Fisk ikke var $\frac{1}{4}$ af, hvad den er nu. Det er eihellere nu som den Tid, nu holdes Seilbaade med mekanisk Drivkraft og bedre Baade. Rigtig Havfiskeri vil der dog aldrig blive paa den frie Vestkyst forinden der skaffes Havne, hvori søgaaende Fiskerfartøjer d.e. Fartøjer, som kan udstaae en Storm paa Havet, kan holde ind og bjerges, losse deres Fangst o.s.v.

Det at vi havde løst den lille Opgave, at faa Kaasen rensat for Sten, gav mig Blod paa Tanden og støttede mig og mine Hjælpere i vore Bestræbelser i at faa dannet den Comite, hvis Formaal gaar ud paa, at faa Havn paa Vendsyssels Kyster, fornemmelig ved Lilleheden ved Hirtshals.

35. STRANDKONTROLLØREN ER INVOLVERET I ANDET END TOLDARBEJDE

Religiøse rørelser, pastor Jansen og en konfirmation – 281 · Om strandinger og tolderens opgaver desangående – 283 · En tvivlsom svensk skipper indstrander med en skonnert og fem forkomne nordmænd kæntrer med en jagt – 284 · Et telegrafkabel beskadiges og derefter er der massiv indkvartering af såvel skibbrudne som telegrafspecialister – 287 · SWR og den svenske kaptajn deltager med iver i reparationsarbejdet og hygger sig gevaldigt med de udsendte fagfolk – 287 · Det efterfølgende fortoldningsarbejde og en romantisk klogt gennemført stranding med efterfølgende brug af raketapparat – 290 · SWR bruges som synsmand ved strandinger i andre distrikter og har en ejendommelig synsforretning på en fødselsdag – 292

Tiden gik helt godt for os derude, vi stode os godt med Befolkningen, baade med Strandboerne, Bønderne og Herregaardsfolk og havde vi haft Lyst og Evne, vilde vi kunne haft Overflod af Selskabelighed. Pastor Friis var blevet forflyttet til Weggerby ved Nibe og boede i Præstegaarden Kirketerp. I Friis' Sted var kaldet til Horne og Asdal Pastor Jansen, Søn af fhv. Bagermester J., da Hospitalsforstander i Roeskilde. Jansen havde forandret sit Navn til Jansen (udtalt som Chansen) og var en temmelig mærkværdig Person. De religiøse Brydninger vare stærke den Gang i vort Fædreland. Grundtvigs stærke Ord – Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans Hus – som han i sin Prædiken i Regentskirken slyngede ud, tændte som Lyn og snart stod Landet i et aandeligt Røre.¹ Striden gik højt for og imod, men Kirkerne, som i det lange Tidsrum, Rationalismen (Fornuftsreligionen) havde siddet i Højsædet, næsten stode tomme, fyldtes igjen og Landet over var Opvækkelsen stor.

Paa den Tid, jeg nu skriver om, havde den store Strid udraset og Rationalismen besejret. Grundtvig var død, men andre Aandens Kjemper havde taget Kampen op, om ikke alle just i Grundtvigs Fodspor, saa dog i hans Aand imod den døde Fornuiftlære og fremmest var den Gang Pastor Vilhelm Beck, en stor Prædikant og den Mand, der havde stiftet det religiøse Samfund, som endnu kaldes indre Mission.

Pastor Jansen var Becks haandgangne Mand og var maaske ligesaa stor en Prædikant som Beck selv, og han voldte et svært Postyr (om man tør bruge et saa verdsligt Udtryk om en Kirkens Mand). Han fik et uhyre Tilløb og udrettede virkelig meget godt.

1. „Hvi er Herren ...“, Grundtvigs prædiken den 17. marts 1810, udgivet i maj samme år.

Egnen var aldeles aandelig uberørt, man kan godt sige, at Folk kun gik i Kirke og til Alters for at blive ved gammel Skik, nok er det, de som holdt ved Jansen og Missionen bleve mere ordentlige Folk, mere ædruelige end som tidligere. Ganske vist prædikede J., at man blev salig ved Troen paa Christus og ved den alene, og saadan er jo Luthers Lære, men han tydede det paa saa skarp og stringent en Maade, at det lød omtrent som „gør hvad I vil! gode Gjerninger er intet værd, har I blot Troen paa Christus, er det nok.“

Blid var han ingenlunde, Djævelen (den personlige), Helvedsstraffene uden Ophør i ald Evighed selv for udbøbte Børn, var han ivrig Forfægter af. J. sagde rent ud, at han kun var Præst for de, som troede aldeles som han. Resten kunde gjerne gaa fortabt.

I Førstningen kom vi meget i Kirke hos ham, thi hans Prædikener var meget dragende, men hos tænkende Mennesker kunde hans Lære ikke gjøre Fyldest vedvarende, man stødtes bort, men vakt var man blevet, selv om man ikke sluttede sig til Missionsretningen. J. og jeg kom snart paa Kant. Jeg sagde ham rent ud, at jeg fandt hans Lære at være forkert, alligevel holdt han en Del af mig og vi passiarede tidt meget venskabeligt og muntert, han var egentlig af et muntert Temperament.

Paa Almuen deroppe gjorde Jansons Prædiken stort Indtryk, aldeles uberørte, som de vare, og inden et Aar var gaaet, var hele Egnens Befolkning delte i to Partier, og det gik meget levende til imellem Folk, særdeles naar Konen i Huset var missionsk og Manden var uberørt – det endte i Regelen med, at Manden gav sig, saaledes fik Jansenisterne, som mange for Spøg kaldte Pastor J. Tilhængere, stor Overhaand.

Dette var af det Gode, thi Drik og vilde Sæder tog meget af. Vel forefaldt der adskillige Taabeligheder. En Kone arbeidede strængt med sin Brødbagning. Brødene gjorde hun færdige, men Bagningen mente hun, Vorherre vilde besørge, da hun havde gjort sin Del, og hun satte Brødene ind i den kolde Ovn. Resultatet kan man jo tænke sig. Vinen var mange for stærk. Jansen loe selv af sligt.

Det kan siges om Pastor Jansen, at han var en dygtig Opvækkelsesprædikant, men skikket til Sognepræst var han ikke. Hans Ideal var at faa en Flok Tilhørere, som troede paa hans Lære uden Kritik, de andre Sognefolk vare ham ligegyldige. Den religiøse Vækkelse, som bragtes til Kysten ved Janssen, holder sig endnu, endog J. kun blev deroppe faa Aar. J. fik et stort Sognekald paa Sjælland, men døde meget ung.

Den religiøse Vækkelse i indremissionsk Retning, har faaet en meget stor Udbredelse blandt hele Kystbefolkningen fra Skagen til sønden for Limfjorden, navnlig i Harboøre store Sogn ved Agger. Det har virket meget fremmende paa Befolkningen, men ogsaa skabt en Del Troesstrid og Selvgodhed. Jansen forblev i Horne &

Asdal Præstekald saalænge, jeg var ved Lilleheden og confirmerede min Søn Tycho i Horne Kirke en Søndag i Februar Maaned 1874.

Det var før den almindelige Konfirmationssøndag, men jeg havde faaet Biskop Kirkegaards Tilladelse paa Pr. Jansens Anbefaling til at Konfirmationen maatte ske, eftersom Drengen var meget godt forberedt. Den højtidelige Handling foretog Pastor J. meget smukt. Efter en Overhøring, der aldeles forbløffede Menigheden ved de kvikke frimodige Svar af Konfirmanden, tog Præsten Drengen ved Haanden, gik op med ham foran Alteret, hvor han aflagde Løftet, og Præsten talte kjønt og rosende om ham til Menigheden.

Samme Dag og Aften havde vi Egnens Honoratiores: Præstens, Olsens til Asdals, Mortensen t. Mølgaard, Fyrmeisterens og ellers de af Egnens Folk, der særlig havde vist os Venskab (alle kunde vi desværre ikke huse). Jeg skriver dette for at mine Børn (om de læser dette) skal vide, hvad deres Moder kunde udrette, endskjøndt hun ikke var stærk af Kræfter. Imedens jeg var i Kirke, havde hun bragt hele Huset i festlig Orden, og da vi kom hjem, stod Chokolade og Kaffebord dækkede og Omegnens Koner beværtedes rigelig og finere end de vare kjente med.

Til Aften havde vi 14 fremmede Gjæster til forl. Skildpade, Steg etc. etc., meget smukt arangeret med udmærket Mad, og dette bestred hun ganske alene, havde kun en Kone til Hjælp til at bære paa de Ting, som hun selv ikke kunde løfte. Hendes Præstation vakte ogsaa særdeles Opmærksomhed og Forbauselse paa Egnen. Ja, hun var dygtig, min kjere sall. Hustru, især var hun en Mester i altid at have ald Ting færdig til den rette Minut. Aldrig var hun Forhastet, Forfjamsket. Aldt gik med Præcision og Orden. Ja, hun var dygtig, den kjære sal. Moder, man kan sige, at hun var stærk i sin Svaghed.

I de Aar, jeg var i Lilleheden, lærte jeg at kjende Strandinger og Toldtjenesten, som angaar bjerget og inddrevet Gods. Den 1te Stranding, jeg havde, var en hollandsk Skonnert „Seehund“, en Kapt. de Jonge. Den var blevet læk i en Storm og da den ikke kunde holdes paa Pumperne (Efter Skibsjournalen i det minste) besluttede Skipperen af landløbe den ved Ugerby, der efter Søkortet ogsaa viser gode Strandingsforhold d.e. en ren Strand uden langt udenfor liggende Grunde. Det gik ogsaa heldig og Mandskabet kom godt, endog tørt i Land. Skibet var ladet med Træløst, de saakaldte hollandske Paaler² d.e. Rundtømmer, afbarkede Fyrrestammer af 20 til 30 ^{Fods} Længde og som i Holland brugs ved Kystsikring, som Fundament til Digerne. Amsterdam siges at være bygget paa slige Paaler.

Strandingen foregik ved Ugerby ret ud for den vilde Klit, men lige ved Nedkjørselen ved Ugerbyaa. De strandede mente, at det var et aldeles øde Sted uden Folk eller Mad, men bleve behageligt overraskede, da de bleve ført op i Strandfogedgaarden til min Ven

2. Paaler, rundtømmer, sådan set i virkeligheden det samme ord som pæl.

Svendsen, hvor de fik et foreløbig godt Qvarter. Egnen er jo en rig Egn, Klitten er jo blot en Bræmme og ikke en Gang den er øde, da den afgiver gode Græsgange i Dalene. Strandinger kan afgive gode Biindtægter for Strandtoldopsynet, men maa i saa Fald forefalde over $\frac{1}{4}$ Mil fra Vedkommendes Hjem; dette var Tilfældet med „Seehunds“ Stranding ved Ugerby.

Mine Diæter vare 1 Rbdr = 2 Kroner om Dagen og 4 Mark = 1 Kr 33 Øre for Befordring til Natteqvarter uanset, om jeg forblev ved Strandingen om Natten, gik Hjem eller tog Logi hos Beboerne og desuden tilkom der Opsynet Befordring beregnet efter Vejlængden og Taxt for Extrapost. Om ogsaa de forskellige Autoriteter, der skal møde ved Strandinger f.Ex. Toldv., Politi, Strandscomisaires enes om at tage Vogn, tilkommer dog hver for sig fuld Betaling for Vogn. Der er saaledes en Del Leilighed til lovlig Extrafortjeneste og Udgifterne betales af Strandsmassen. Er der en stor rig Ladning, der kræver Toldvæsenets Nærværelse, kan det blive til meget.

Jeg var imidlertid ikke kjendt med de Affaire, saa jeg mistede meget, som jeg lovlig tilkom, men jeg tjente dog 30 Rdl = 60 [Kr], hvad jeg ansaa for rigtig godt og var det mig en stor Hjælp lige til min Søns Konfirmation. Siden blev jeg bedre bekjendt med de Forhold. Det var ellers ingen fordelagtig Post, Lilleheden med Undtagelse af nævnte Stranding, havde jeg der ingen, der var saalangt fjærnet fra min Bolig, at de gav Diæter, men desto mere Arbeide og Belæring. Her vil jeg skildre adskillige, eftersom de forefaldt under ret interessante Forhold.

Det var et Aar i Februar Maaned, vistnok 1873. Det var meget mildt i Vejret, saa mildt, at jeg gik paa Stranden uden Overtøj, og følgelig gav det meget taaget Vejr; saa skete det, at en svensk Skonnert ladet med Trælast løb i Land lige udenfor Hirtshals Fyr. Kaptainen, Larsen af Gøteborg var vist, hvad vi kalder en durkdreven Herre, men ellers en omgængelig og munter Mand, og han haabede saavidst af faa Skonnerten taget af, jo vist, den stod godt imellem Stenene og han yttrede eiheller nogen Sorg, dengang der gik Hul paa Skuden, saaledes at enhver Udsigt til Skibets Udbringelse forsvandt.

Da jeg privat uden for Skibsforhøret spurgte ham, hvordan gik det egentlig til med den Stranding, sagde han, Aa! jeg havde god Peiling af Skagen igaar og vidste mig sikker i Bestikket, da jeg i Nat gik afVagt, sagde jeg Styrmanden, hvor vi stod og hvorlænge, han kunde holde over Bagbords Bov (altsaa den, der bar Sydover, naar man krydser Skagerakket ud),³ og løber han Skuden rakt i Land. Ja, men han fulgte jo Ordre eller Anvisning, han burde jo Loddet, hvad der rigtig nok ikke er nemt, naar man kun er et Par Mand paa Vagten.

3. Og med en sydvestlig kurs, som blev fastholdt for længe, har han ramt landet øst for Lilleheden, hvor kysten løber ret øst-vest.

Nej, Sagen er, Skipperen havde ganske vist vi[d]st, hvor han var og ladet Styrmanden sætte Skuden i Land paa et Sted, hvor han vidste, at den ikke kom fra. De sagde jo ellers, at han var en flink ung Mand, Gossan er en vakker Pøike, men han har Halm i Hovedet i Stedet for Vet (Forstand). Nej, det var ganske sikkert Kapt. Larsen, der havde formeget Vet. Skuden var godt assureret, Lasten ligeledes, og Kaptajnen havde et nyt Skib under Bygning.

Naa! det var en Sag, hvorom man kunde have sin egen Mening, men som det ikke var godt at blande sig i, naar man ikke havde mere at holde sig til end jeg, og Medhold havde man jo ikke haft, om man havde yttret sine Tvivl for Øvrigheden. Naar Assurandørerne ikke reiser Sag, eftersom de bære Tabene, er der liden eller ingen Grund for Øvrigheden, eftersom det ikke er vort Lands Love, der blive fornærmede – anderledes om Strandingen havde voldt Skade eller Forlis for danske Indvaanere.

Ladningen, Planker blev helt indbjærget og jeg havde meget Arbejde ned at maale og beregne Ladningen og aldt det bjergede. Kapt. Larsen blev ved Lilleheden til A[u]ktionen var overstaaet – aldt det bjergede blev solgt ved offentlig Strandingsauktion.

Havde Februar været mild og Begyndelsen af Marts ligesaa, tog Vejret en slem Forandring, fra den 11 til den 21 Marts blæste det en haard Storm med Snefog og Byger saa haarde, helt orkanagtige. Saa en Morgen, vist den 15, kommer Kapt. Larsen og melder mig, at lige nedenfor Huset var der strandet en liden Jagt, der laa kæntræt i Havstokken, og at der var Folk ombord – selvfølgelig fik vi travlt, alle som boede paa Fiskerlejet samledes snart ved Strandingen og holdt Raad; det var det slemmeste Sted, han kunde strande, der var fuldt af store Sten, hvoraf mangan endog var ovenfor Vandet og hvad værre var, de fleste under Vandet, saaledes at man daarlig kunde flyde med en Fladbaad. Vi sendte en Mand tilhest efter Redningsbaaden ved Stationen Tornby, som laa os nær, vel en stiv halv Mil.

En Time efter kom Rytteren tilbage uden at han kunde naa frem paa Grund af Snefoget og Snedriver og meldte tilbage, at der ingen Muelighed var, at føre Redningsbaaden frem. Altsaa maatte vi selv probere. Den største Fladbaad blev gjort klar og ialdt 8 Mand gik i Baaden. Jeg styrede og vor svenske Ven Kapt. Larsen havde forreste Aarer. Endskjøndt Vraget, hvorpaa Masten var Kappet og laa ind imod Land, ikke laa 100 Alen fra Land var det os ikke muelig at vinde op imod Strømmen, som førte os med uhyre Magt nord paa langs Landet, vi maatte i Land og søge andet Raad – og friske Kræfter.

Jeg modtoges af min lille Hustru, der spurgte, „hvor er de strandede Folk,“ „Vi fik dem ikke,“ – og saa begyndte en Tuden og Skjænden – „kan I være det bekjendt, at lade Folk drukne, ime-

dens I seer paa det“ o.s.v. Jeg beroligede hende med, at vi strax vilde ud igjen, saa saare vi vare lidt udhvilede og fik et og andet lavet til. Vi holdt Raad og slæbte Fladbaaden et langt Stykke vest efter for Strømmens Skyld, pladserede et Skibsanke paa Stranden og i den anbragte vi en stærk lang Trosse, som vi beregnede at kunde holde Fladbaaden ret ud for Strandingen og gik saa i Guds Navn paa igjen.

Det var et Guds Under, at ingen kom til Skade ved at bringe Baaden ud imellem Stenene. Folkene, 4^r Mand maatte gaa paa siden af Baaden for at faa den flot imedens vi andre 4^r roede, det saa aldeles ud til, at de som gik udenbords skulde blive knuste af den store Baad – og hvorledes at Mændene kom ind i Baaden, da Vandet blev for dybt til at vade, de med deres store vandfyldte Støvler. Vi, der roede, kunde ikke hjælpe dem, vi maatte ro ud af [alle] Kræfter.

Saa saare Trossen stivnede og vi roede, skjøndt Baaden slæt ikke laa i Retning efter den strandede Jagt,⁴ skjar Baaden rigtig, som vi havde beregnet af sig selv ud imod Jagten og vor Kjørnekarl til Svensker en Baadshage i Rigningen, der laa over Jagtens Side, og vi fik alle fem stakkels forkomne Nordmænd i Baaden og var i Land igjen efter et Par Minutters Forløb. Det var Kapitain Andreassen af Hvaløerne ved Frederikshald med Jagten „Enigheden“ fra Frederikshald til Kallundborg med en ladning Fyrrebræder.

De strandede Folk havde aldeles ingen Forstaaelse af, hvilket Sted de befandt sig paa. Vejret havde i flere Dage været saa overordentlig slem, saa at de ingen Bestik kunde holde. Engang havde de passeret imellem et strandet Skib og Landet – hvor, havde de ingen Anelse om. Skipperen mente dog, at de vare vedblevne at drive syd efter og formodede at være i Nærheden af Grenaa, og stor var hans Forbauselse, da han saa sig at være paa Jyllands Vestkyst.

Da vi landede, løb vi afsted med Staklerne og jeg fik Skibsdrengen paa min Nakke, en stor Dreng paa 15-16 Aar og smed ham som en drivvaad Bylt inde i vort Kjøkken. Min Hustru og hendes Moder ilede jo til og vilde hjælpe Stakkelen af Klæderne, men den tykke islandske Uldtrøje sad saa fast som et Bræt; da greb min Svigermoder en stor Brødkniv og vilde skjære den af Drengen, men han, som troede, at han var falden iblandt Røvere, begyndte at brøle og bad for sit Liv, indtil jeg fik ham beroliget og skilt ved Tøjet.

Først da han var kommen i Seng og sad med en stor Skaal varm Mælk, klaredes hans Begreber saavidt, han kunde forstaa Situationen. Min gamle Svigermoder lignede, da hun sad med Kniven det, hun allermindst var, en gammel Røverkvinde. Gud skal vide, at hun havde et varmt Hjerte for ald Nød og hjalp af Sjæl og Sind og dertil med et godt Haandelag, hvor hun kunde hjælpe.

4. Forfatterens note: „Paa Grund af Strømmens Virkning under Baadens Læ.“

Et søkabel af ældre model, hvor man tydeligt kan se de mange lag og beviklinger, der gjorde en reparation til et noget omstændeligt arbejde, som man oven i købet kunne blive søsyg af. (Post- og Tele Museet.)

Det vidste sig, at af Besætningen vare de 4 Mand angrebne af Koldbrand i Hænder og Fødder – Styrmanden temmelig haardt. Den svenske Kapt. Larsen var her ret tilhjælp, han tog dem alle i Kour. Han beordrede Patienterne at sidde med de angrebne Lemmer i frisk Kogjødning blandet med Sne og efter faa Timers Forløb var Koldbranden trukket ud og der kom Følelse i Lemmerne. Fiskerne bragte Havmus (et Slags Ulke), hvis Lever er meget stor og bruges som Lægemedel imod frosne Lemmer, den viste ogsaa sin Nytte dennegang. To Dage efter vare alle 4 Mand raske. Det var heldigvis, rigtig Lægehjælp var vanskelig eller umulig at erholde, som Vejr og Føre var.

Da Stormen ophørte – det var den 21 Marts – fik vi at se, at Jagten var strandet lige paa Telegrafkabelet, det nemlig, som fra Hirtshals gaar til Arendal og ganske rigtig kom Telegrafbestyrer Balle fra Hjørring vadende igjennem Snedriverne, han havde været 2 Dage paa Reisen; men da det var selve Søtouget, der var fløjten, kunde han intet udrette. Nogle Dage efter kom hele Sötougsreparationsafdelingen, fine og simple Folk, en hel Hob. Saa det var daarligt, der var Mad nok til at føde hele Flokken.

Jeg kunde strax indse, at der ingen Arbeide ved Søtouget kunde gjøres under disse Forhold og forestillede Ingenieur Lorentzen, at han kunde godt lade hele Kolonnen reise strax. Den fornødne Arbeidskraft skulde jeg nok skaffe, naar Tid kom til at arbeide. Alligevel bleve der 4-5 af Dhr., (de som havde gode Reisediæter, nemlig) tilbage, saa vi bleve en broget Flok, især da Strandingsagenter og Øvrighed fik Leilighed til at komme.

Jeg spandt ikke Silke ved den Historie. Vi – baade Moder og jeg – vare af et gjæstfri Sindelag og vi havde hele Huset fuld af Fremmede, baade Bekjendte og andre. Den Fiskersnads, som Kroen den Gang var, var et sølle Opholdssted for Byfolk, hvorvel Folkene, Christen og Else vare flinke, endog noget dannede, men deres Hus var jo ikke beregnet paa inqvartering af fine Byfolk. Det gik paa Feldtfod. I Storstuen blev redt en Søsterseng, hvor 6 fremmede Herrer, deriblandt de to Kaptajner fandt et, som de sagde, udmærket Natteleje. Om Aftenen spilledes Kort – hos o[s] eller paa Fyret, hvor der ogsaa var to gjæstfri Familier, saa vi fik da Tiden til at gaa.

Jagten blev udlosset, men der var endnu ikke Leilighed til at klare Søtelegraftouget. Vraget maatte sprænges, men før dette kunde foretages, maatte der gaaes formaliter frem. At et Skib er strandet, betyder ikke, at det er ødelagt, mange Skibe blive jo bragte flotte, og Telegrafauctoriteterne havde jo aldeles ingen Ret til at forlange Skibet fjernet; der maatte Sag til, og Retten blev sadt, der udnævnte[s] Synsmænd til at dømme og udtale sig om Skibets Tilstand.

Synsmændene vare Fyrmster fhv. Skibsfører Mogensen og Strandkontrollør S.W. Rasmussen, og vi dømte i en lang Skrulle i Stran[d]retsstil, at vi o.s.v. og erklærede Jagten „Enigheden“ at være total Vrag, hvorefter man maatte bjærge, hvad bjærges kunde. Strandingscommissjonairen gav derpaa Telegrafauctoriteterne Tilladelse til at bortfjerne Vraget paa bedste Maade. Fra Frederikshavn kom nu en Dykkerstyrmand (god Bekjendt af mig) med en Masse Krudt i Dunke.

Dykkeren gik ud og puttede dem (Dunkene) ned hist og her, alle vare de jo forbundne med elektriske Ledningstraade, et Batteri blev ladet (20 Ølglass med adskilligt Djævelskab i). De to Traade bleve samlede og Bumbs, stod der en Vandsøjle 10 Alen i Vejret. Det var egentlig vanskeligt at sprænge dette Vrag, thi der var for lidt Modstand, Krudtet virkede i fri Luft og ikke i lukket Rum, saa at der maatte mange Sprængninger til; dog endelig fik vi da Traadens Plads ryddet, enda varede det flere Dage, inden Havet blev saa roligt, at vi kunde ligge med en Fladbaad og arbeide med Traaden.

Da Tiden kom, at vi kunde bestille noget, fik jeg vores største Baad ved Lejet bemandet⁵ med 6-8 Fiskere og vi fik uden stor Besvær fat paa den yderste Ende af Traaden, men det at den havde⁶ boret sig ned i Sandet, bevirkede dog, at vi maatte anvende ald den Kraft af Tallier, vi var i Stand til for at faae saameget Toug til os, at begge Traadens Ender kunde bringes sammen med saa rigelig Bugt, at Splidsning kunde foretages; og saa var det jo, at Fagfolkene, der havde ventet i 8-14 Dage skulde tage Affaire.

Der var Ingenieuren Hr. Lorentzen, som skulde lede det Hele, gamle Olsen fra Vedbæk, en pensioneret Lods fra Helsingør og Opsynsmand ved Søtraaden i Øresund, gammel Ulk, hvis egentlige Bestilling her var temmelig dunkel – han udrettede ikke heller det mindste uden at fortælle de kosteligste Historier, os alle til saare megen Gammen. O. var en god Bekjendt af mig fra Storbælt, han var nemlig altid med, naar Søtoug i Sund og Belter skulde nedlægges eller repareres og stod meget højt anskrevet hos Telegrafdirecteur Faber – P. Faber fhv. Justermester og Digter, Forfatter af d. tapre Landsoldat, var den 1ste Telegrafdirektør i Danmark, det Hele var den Gang en uskyldig lille Institution og ikke at ligne ved det nuværende Departement med sit store Apparat.⁷

5. Egl. står der „memandet“.

6. Egl. står der „var“.

7. Post- og Telegrafvæsenet var frem til 1927 to selvstændige etater, der fungerede helt uafhængigt af hinanden, først da kom den fusion, hvorved det senere P&T dannedes.

Saa var der Telegrafingenieur Balle fra Hjørring, som det Hele slæt ikke vedkom, men da han jo skulde telegrafere til Kjøbenhavn, var der jo en Leilighed til Diæter og Selskabelighed og vi havde da ogsaa meget Nytte af ham ved Aftenwhisten og ald Gemytlighed, thi han var en saare elskværdig Mand og nobel Person. I Hjørring vare hans Forhold lidt aparte og han kjedede sig – ergo tog han Gemytligheden, hvor den var at finde, løjerlig i en Udørk som Lilleheden (Hirtshals) mellem Sne og Sandflugt.

Saa var der Ingeniør Rønnenkamp (oprindelig Blikkenslager), hvem det praktiske Arbejde med Ledning egentlig tilkom, men da det meste var Matrosarbejde, blev der ikke meget Brug for ham. Endelig var der en Styrmand, som var hjemkommen fra Kabeldamperen „Ørsted“ i Asien. Manden, var som syg blevet hjemsendt og skulde anbringes ved Telegrafen i Landtjeneste, da Søen var ham forbudt; saa var der i Baaden Fyrmester Mogensen, Fyrassistent og Telegrafbestyrer Jensen som Tilskuere – jeg tror dog ikke, skjøndt jeg ikke er sikre paa, om de ikke ogsaa fik Diæter. De fortjente det idetmindste for deres Gjæstfrihed og Venlighed imod de fremmede, og efter denne lange Indledning kommer vi til Suppens Pøsepind – nemlig Søtougets Sammensplidsning og derved Gjenoprettelsen af Telegrafforbindelse imellem Danmark og Norge via Hirtshals.

Dengang vi havde faaet Kabblet bragt sammen, blev der af selve Kablet opviklet saa meget, at den inderste Kjerne, nemlig selve Ledningen, som bestod af tynde sammensnoede Jerntraadsvihre kunde sættes sammen ved at snoes om hinanden, og derpaa blev foretaget et Slags Lodning af smeltet Tin. Derpaa blev Splidsningen beviklet med Guttaperka, der blev overglattet med et varmt Jern, og det var hele Hr. Rønnenkamp[s] Arbejde. Resten tilligemed det forudgaaende Arbejde var foretaget af den svenske Kapt. Larsen og mig.

Det allervanskeligste Arbejde, nemlig at sikre den indvendige Ledning for Væde og beskytte den imod Slid af Søslaget stod tilbage, og vi havde virkelig haardt Arbejde dermed. Baaden var for-tøjet saaledes, at begge Stævnene var surret til Kabbelet, saaledes, at det brudte Sted var i Midten. Vi maatte i flere Favnes Længde bevikle Kablets Indre med tjæret Filt, der var skaaret i Strimler, derover blev klædet med Skibmandsgarn, saaledes som man klæder staaende Rigning i et Skib, derover igjen en Klædning af tjæret Seildug og derover igjen en Klædning af Platting, et Slags Flætning af Kabbelgarn, som bruges meget til søs.⁸ Til tout la Rest anbragte vi saa godt, det lod sig gjøre Kablets oprindelig Jerntraadsklædning udenpaa, og dermed vare vi færdige.

Da jeg senere selv kom under Telegrafvæsenet og i det Hele fik en Del at gjøre med Væsenet, fik jeg Leilighed til at erfare, at min

8. ODS siger: „fladt, fletter tovværk“ – anvendt til beklædning, surringer o.lign.

Splidsning stod sig godt, og at der intet blev i Vejen med dets Ledningsevne, saalænge jeg var paa Vestkysten. Som Kuriosum maa jeg berette, at imedens Arbeidet stod paa med Reparationen, dryssede vores store Baadbesætning efterhaanden bort, desformedelst at de bleve søsyge, endog de fleste vare Søvante. Dette bevirkedes ved, at⁹ da Baaden laa svinebunden, som man kalder der, ved begge Stævne, kunde den ikke vage frit paa Søen, men der fremkom en saa underlig ubehagelig Bevægelse, ingen kunde staa imod. Vi maatte alle, endog Svenskeren kalde paa Ulrik (kaste op). Jeg og han allersidst.

Efter Traadens d.e. Ledningens Gjenoprettelse svandt vores Selkabelighed ganske og da Strandingsauktionerne omtrent samtidig vare holdte og de fremmede Kaptainer vare reiste, blev det stille paa Lilleheden – tilmed Fiskeri var der ikke saa megt af, vel slæt intet før Vejret faldt til R.o. Jeg havde dog Arbeide nok med at opgjøre og jevnføre de bjærgede Trælastladninger og Skibsgjenstande med Auctionscatalogerne, hvorefter Tolden beregnes, hvad der i-gjen retter sig efter Varens Possisjon¹⁰ og om det er gode Handelsvarer eller er ikke gode Handelsvarer d.e. stødte eller af Søvand og Sand beskadigede, [der] hører under Toldtariffens Pos. 271 og er da Tolden 10% af Salgssummen (Værdien).¹¹ Herved kan det undertiden hænde, at Tolden for havareret Gods bliver højere end om Varen var fortoldet efter sin Pos. i Tariffen – ja endog, at helt Toldfrie varer kan blive toldbeskattede.

Siden, at jeg nu er ved Strandingsvæsen, vil jeg dog beskrive en Stranding, som ganske vist ikke bragte mig nogen Fordel, eftersom den forefaldt lige ved Hjemmet, men den foregik saa romantisk, som om det var paa en Scene. Det var ved Efteraarstide, vist i 1873 med en haard Storm af Nordvest, at jeg fik en ballastet Seiler isigte, der i Flaade med andre Skibe stod øst efter. Ved at efter[se], hvorledes at den holdt Cours med de medsejlende, saae jeg snart, at den drev svært ad Læ til, hvorvel den pressede haardt med Seil. Da jeg blev i Tvivl om, hvorvidt han kunde klare Landet paa den Bov (paa den anden vest over lod det sig aldeles ikke gjøre) gik jeg op paa Fyret for at tale med andre Søfolk.

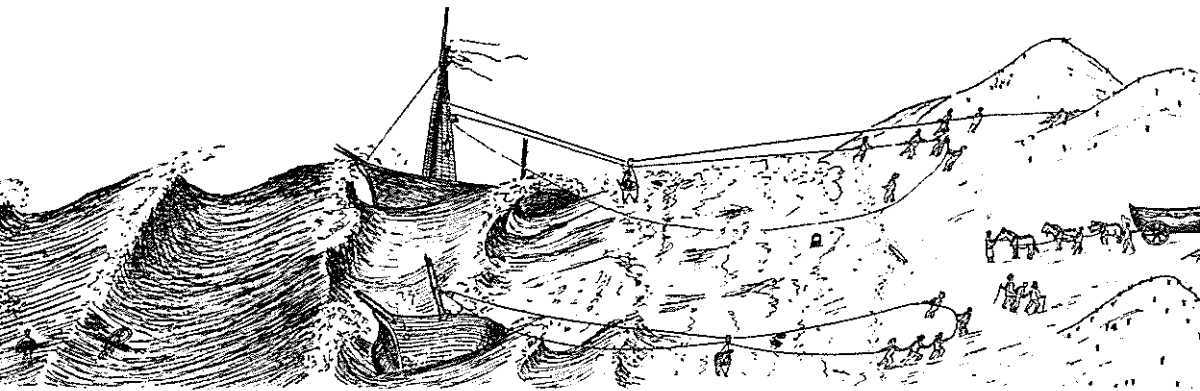
De mente, at der slet ingen Fare var for ham, men jeg blev ved min Mening, at klarede han Hirtshals, strandede han op imod Kandestederne; men jeg troede, at han vilde være saa fornuftig at landløbe den et Sted, hvor Kortet viste dybt Vand tæt under Landet. Jeg gik hjemad. Jeg husker saa tydelig, at min Hustru lavede sorte Pølser, og min Søstersøn, Peter Krohn, der var udlært Kok og hjalp til med Pølserne, smed Pølsehornet, da han hørte, at der var Udsigt til Stranding og løb til Stranden.

Fiskere og Folk fra Horne begyndte at samle sig. De havde jo fra Højderne observeret Skibet, som nu kjendelig nærmede sig

9. Egl. står der „bevirkede“ og „ved at at“, det sidste skyldes sideskift.

10. D.v.s. dens placering i toldtariffen, SWR foretog det tolderarbejde, der normalt betegnes med ordet at „tarifere“.

11. Idet næsten al almindelig fortoldning var efter kvantitet, vægt, antal etc.

Det som alle husker om bjergning ved Vestkysten, raketapparatet, som her ses i funktion på en ikke særlig pyntelig, men meget instruktiv tegning hentet fra Jens Kusk Jensens „Haandbog i praktisk Sømandsskab“.

Landet. Jeg var snart vis paa, at det blev en Stranding, thi for os Søfolk var det tydelig, at den ikke holdt skarp Bidevind, men slørede, altsaa Skibsføreren havde seet, at han ikke kunde klare Skagen fra sig, men maatte strande øst for Hirtshals, hvor Kysten viste sig som en øde Sandørk. Jeg var temmelig sikker paa, at den vilde blive landsat ved Lilleheden, hvor Huse og Folk nu maatte være synlige fra Skibet, og saadan gik det ogsaa.

Skibet bar tydelig ned paa os, og se, nu kappedes Mesanmasten, da den var fri af Vraget gik Stormasten, væk med Godset, bras Firkant, og med Fok og Mersseil susede Barkskipet ind paa Stranden og stod fast i Stenene, vel en Skibslængde fra Strandklinten, vi stod paa. Folkene gik tørskoede ombord paa Skuden, ikke et Skvæt tog den over. Vi rutschede strax en Flodbaad ned, men det var aldeles umulig at ro eller blot holde Aarerne i Toldene, saadan blæste det.

En Matros kom med sin Sæk og smed den overbord, menende vel, at den strax vilde drive i Land. Jo vist! den foer som en Pil øst efter med Strømmen og blev borte med det samme. Situationen syntes vel ikke farlig, og Strømmen maatte vel slække, mente vi, men ingen véd jo ved Havet, hvad den næste Time kan bringe, og jeg vilde sende Bud til Tornby Redningsstation, da just som Budet gik afsted, Redningsmandskabet med Apparaterne svingede ind til os fra Landevejen.

Raket kastedes (kunde jo ikke feile paa den Distance), Trossen kom ombord og de tilstedeværende fik et rigtigt reglementeret Skue af et Skibsmandskab reddet ved Raketapparat. Ingen kom i Vandet, ingen fik vel en vaad Fod. Forholdene vare jo de bedste, kort Afstand fra Land, høj Strandbred, saaledes at Stolen kunde holdes fri af Brændingen, og Folk nok ved Haanden. Man maatte i dette Tilfælde prise Skibsførerens fornuftige Forholdsregler, thi havde han presset Pynten forbi, var Skibet upaatvivlelig hugget sig fast i Ugerbybugten saalangt ude, at Raketten ikke kunde naae, og hvem véd, hvorledes det var lykkedes med Redningsbaaden.

Barkskibet hed „Regina“, var en gammel stærkbygget Amerikaner, nu under norsk Flag, den var ballastet, saa Bjergerne bleve ikke fede af den, særlig da den meste Rigning var drevet væk. Vi fik noget billigt Brænde ved Auctionen, kun Dæks og Mellembjælkerne kostede noget, thi de vare af Mahogny.

Det hændte ogsaa og ofte, at om end Strandinger vare i et andet Distrikt, jeg blev udmeldt af Øvrigheden for at fungere som Synsmand, d.e. efterse Skibets Stilling og Tilstand, afgive Skjøn over, om der menes, at det kan udsættes, som det staar, eller først bør losses, eller om man tilraader at bjærge alt, hvad bjærges kan o.s.v. Synsmændene nød den Gang kun en ussel Betaling, jeg tror det var 4 Mark = 1 Kr 35 Ø. for et Syn der varer 4 Timer – først naar Nærværelsen paa Stedet varer længere end 4 Timer, fordobles Summen – et Ophold af flere Timer paa en gennemstormet Strand kan være højst ubehageligt.¹²

En enkelt Synsforretning vil jeg her beskrive, da den var ganske ejendommelig. Det var den 13 April og min 45 Aars Fødselsdag, da jeg som Synsmand var stævnet til Tornby Strand, hvor en Oldenburgsk Skonnert var strandet og ventedes bragt flot. Ved dens Indstranding havde jeg været med at besigtige den og tilraadet Forsøg paa Udsættelse.

Jeg indfandt mig paa Stedet Kl. 6^{form.} og min Medsynsmand, Skipper J. Thomsen af Lilleheden var der ligeledes. Assuranceagenterne for Skib og Ladning (Stenkul) vare der ligeledes. Der var udført Ankere, som holdt godt, og da Havet voxede stærkt, var der ald Udsigt til at Skonnerten skulde blive flot snart. Tornby Bjærgere havde forlangt Syn over, hvad deres foregaaende Arbeide d.e. Bjærgning af Skibets Indventarium var værd, dette kom vi overens om. Det kunde synes underlig, at der kunde blive Tvist om saadant, men facta var dog, at imedens dette Gods kun havde en mindre Værdi, saalænge det var Strandingsgoods, hvis sandsynlige Bestemmelse vilde blive at sælges ved Auction til Folk, som vel kun uegentlig havde Brug for det og følgelig kun betalte det daarligt – vilde det, da Skibet kom flot igjen, faae sin fulde værdi som Skibsinventarium, uden hvilket Skibet ikke kunde sejle, men da det dog var Skipperens Ejendom, kunde det vel heller ej heller med lovlig Ret forholdes Skipperen til sin rejses Fortsættelse, naar han igjen var i Stand til at fortsætte Rejsen. – Som Læseren vil se, et temmelig indviklet juridisk Spørgsmaal.

Vi kom heldig over dette Punkt. Skibet kom flot, men nu kom det store Spørgsmaal. Hvad var Skibet værd, da det flød paa Vandet? Det var tæt og vi erklærede det sødygtigt. Efter Skibets Værdi skulde Bjærgelønnen fastsættes og der stode saamange Interesser imod hinanden og det blev forsøgt at paavirke os Synsmænd fra alle Sider. Agenten for Skibet var tydsk, han trak mig til Side, kald-

12. Men lur forfatteren, det har alligevel været spændende at komme hjemmefra til noget andet.

te mig sejne werther Freund og lod mig se Kanten af sin Tegnebog med et fiffigt Blink i Øjene.

Jeg vinkede ad min Medopsynsmand, for jeg ønskede ikke at være ene – i Forbigaaende bemærket har jeg altid haft svært ved at holde stift paa min Mening, naar man med Venlighed søgte at paa-virke mig, og da nu Hr. Agenten klynkede over, at Skipperen var en fattig Mand og at han vilde blive ruineret nu Skibet var kommet ud og han skulde betale af sin 1/6 (Skibet var kun asureret for total Forlis) var det ikke læt for mig at holde Ørerne stive – det var dog et Held for mig, at jeg ingen personlig Fordel kunde have af Udfaldet, Sagen fik, men jeg var jo Øvrighedens Ombud, Rættens Middel, og jeg har aldrig været tilsinds at bøje Retten.

Imedens Tydskeren søgte at paavirke mig, var min Medsynsmand J. Thomsen faldet i Bjergernes Klør og han havde vel den værste Tørn. Saadan en Skude er jo møj verd (meget værd). I kan da ikke sætte den til mindre end saa og saamange Tusind o.s.v.

Naa, vi trak os tilbage helt op i Klitten for at være ene. Nu vidste jeg temmelig godt, at hvad saadan et Skib var værd af Nyt. Jeg havde jo sejlet med flere af den Størrelse, og havde læst Bilbreve og Skjøder. T. Ligeledes og vi kom da overens om at sætte en Sum – det stod jo begge Parter, Bjærgerne og Skibsrhedere frit og forkaste Synet og begjære Overskjøn, men en Ende maatte vi have have paa Sagen, ialtfald foreløbig. Vi nævnte vores Ansættelser[s] sum, som begge Parterne hylede over, Agenten raabte, det er formeget, Bjærgerne mente, det var forlidt.

Saa fik Sagen en uventet Løsning ved Jydeskipperens, J. Thomsens Snille. „Er det formeget“, sagde han til Agenten. „Jawohl, viel zu viel.“ „Vel jeg byder den Sum for Skuden, som hun der ligger og Pengene inden i Morgen Aften.“ „Javel“, istemte Bjærgerne, „vi er med“ – og den kunde Agenten ikke staa for, han faldt tilføje og Akorden blev sluttet. En Time efter sejlede han med Mandskab fra Kysten, foreløbig til Frederikshavn.

Det havde været en lang og besværlig Dag for mig denne min Fødselsdag. Det havde været yderst flovt med Beværtningen, thi fra jeg gik hjemme fra Kl. 5 Fm. og til jeg henad Aften kom hjem havde jeg ikke nydt andet end en Roe, der laa inddrevet i Strandkanten d.v.s. jeg havde bidt et Stykke af den. Der var vist Mad nok paa Stranden i Tegnerne hos Gaardmændene, men da der strax blev Dissents imellem Parterne, som foran er beskrevet, fandt jeg det følgelig ikke fair at fraternisere med nogen, før Afgjørelsen forelaa, og da det Tidspunkt var naaet, skyndte jeg mig strax ad Hjemmet til.

Hjemmet var festlig arangeret, og der var adskillige fremmede og min stakkels lille Hustru havde haft sin store Nød for at ballancere imellem dem, thi blandt Gjæsterne befandt sig Hr. Fyrmester

Mogensen med Hustru, søn og den tilkommende Svigerdatter, en lille Stäckelback fra Kjøbenhavn og der var og Hr. Fyrassistent og Telegrafbestyrer Jensen, og da Klimaet ikke var godt just paa den Tid paa Fyret; Freden var aldrig sikker imellem Fyrpersonalet, hvad der i forbigaaende bemærket skal være Tilfældet paa alle Danmarks Fyretablissementer ifølge paalidelig Udsagn fra den da[t]idige Fyrchef Hr. Ingenieur Grove, og da Fyrassistent Jensen til Tide var en højst chikanøs Person og gjerne vilde lægge over Ørene¹³ paa det Faarehoved Fyrmesteren, var det ofte ved at blive ligefrem Skændsmaal imellem de Herrer. Nu var Fru Mogensen (Fyrm. Hustru) ei heller af de blideste, men klar til at hugge ind, saa det følgelig ikke var nogen rar Situation for min Hustru, særdeles da der ogsaa var andre Gjæster.

Naa! det lettede, da jeg kom hjem, jeg kunde den Gang nok holde Conversationen i Gang og fuldt ud tage det op med selveste Hr. Fyrassistent Jensen i en Diskussion, og jeg vendte det Hele om til Munterhed, saa vi fik en rar Aften. De to unge Mennesker, unge Mogensen og hans Kjereste samt en Telegrafistinde Frk. Mellerup sang, og da alle vore Gjæster ved Midnatstide droge hjem, vare alle muntre og glade for Aftenen.

Naar jeg nu i mit 76 Aar tænker paa hine Tider, falder jeg i Forbauselse over, hvad min lille flinke Hustrue kunde bestride. Vi boede jo temmelig afsides, hvor man ikke kunde faa det mindste til Hjælp til en Anretning, alt maatte tilberedes i Huset, altid fik hun Mad nok, altid færdig til passende Tid, alt blev smukt serveret, (Husmødrene der fra Gaardene vare meget kritiserende, for dem var Anretning altid en Æressag) enda vort Hus jo var fattigt imod vore Gjæsters – ja sall. Moder var endog ubegribelig flink, endog hun den Gang var saa temmelig ene om ald Ting.

13. Forfatterens note, „Lægge over Ørerne er et vendsysselsk Udtryk for at have en til bedste.“

36. DEN SIDSTE TID I LILLEHEDEN OG FORFLYTTELSE TIL LØNSTRUP

En vis utålmodighed med hensyn til fremtidsudsigterne, situationen i Lilleheden og om besøg af familie og en hund – 295 · Posten i Lønstrup lokker uafslidelig og havde været prøvet i et vikariat for Højer, som får megen omtale – 298 · Krydsassistent Petersen, som sønnen Tycho begynder hos – 300 Børnenes skolegang 303 · Forflyttelsen til Lønstrup og SWR som flyttekusk ved nytårstide 1875 – 303

Efter den østjydske Jernbane ved Vendsyssels Banens Fuldendelse var fuldført, medførte dette en stor Forandring i Handelsforholdene der nord i Jylland.¹ Imedens en meget stor Del af Landprodukterne hidtil var udført over Kysten med Skuderne (den saakaldte Skudehandel, en for Skagenskysten ejendommelig Institution, der nød særlige Privilegier)² gik nu Produkterne til Frederikshavn og Aalborg, hvorfra de udførtes til Norge med Dampskibene. Herved aftog Kystfarten særdeles, og navnlig ophørte den aldeles ved Lilleheden. Landbrænderierne vare ogsaa nedlagte, hvorim[od] store Dampbrænderier vare anlagte i Hjørring.

Ved alt dette tabte mit Embede i Betydning, følgelig ogsaa i Interesse for mig selv. Da imidlertid min Nabopost Lønstrup havde større Handel med Norge, der mentes at vilde vedblive en Del Aar, saa indgav jeg Ansøgning om ved eventuel Embedsvacance i Lønstrup at blive forflyttet dertil. I Lønstrup var ansadt en vis Hr. Højer, om hvem siden mere vil blive talt. H. havde søgt flere Embeder og jeg havde vicarieret for ham i en Maaned under en Permissjon med Rejsetilladelse til Kjøbenhavn. Nu laa dog min Ansøgning inde i fl. Aar, og jeg havde rent glemt den. Saavel min Hustru som jeg og Børnene trivedes vel i Lilleheden, min Hustru ønskede aldeles ikke at flytte.

Det var i de Aar, at Embederne vare under Omdannelse. Endel af vore Indkomster var Tillæg efter Kornpriserne, personlig Tillæg og Gud véd hvad (nu ere de saa trange Aar glemte). Da den endelige Ordning kom, blev min Gage 600 Rdl. aarlig, der kunde stige til 900 Rigsdaler (1800 Kr.) eftersom man steg i Ancienitet, d.e. Formændene døde bort eller afskedigedes – Ja, nu vidste man jo, hvad man havde, men Udsigterne vare ikke store og Tillægene kom sent, Aldersgrænse er der (heldigvis) ikke i Toldetaten.

Med disse smaae Indtægter ménte min Hustru, at vi stode os bedre ved at bo afsides paa Landet end i en By eller i Kjøbenhavn. Der var jo meget sandt i det, men jeg var dog ikke fuldtud enig med

1. Banen var færdig i august 1871.

2. Privilegierne gik sådan set ikke gik ud på andet end en anerkendelse af deres ret til sejlad på grund af dennes nødvendighed og nytte. De slap således for at leve op til den paragraf i Chr. V Danske Lov, der påbød skippere at bo og tage borgerskab i købstæderne – noget, der aldrig blot tilnærmelsesvist blev overholdt i resten af landet.

hende. Jeg gik ud fra, at jeg som ung og alt havde lidt Præference forud ved mit Ridderkors i en By og helst Kjøbenhavn kunde faa Leilighed til at avancere og især i Kjøbenhavn give Børnene bedre Leilighed til god Skolegang. Det blev nu ved, hvad det var, vi bleve paa Landet i mange Aar, hvad vist ogsaa var bedst, eftersom det blev.

Imedens vi boede paa Lilleheden (Hirtshals), vare vi dog ikke afskaarne fra Omgang. Stedet var i sig selv livlig, idet [det] som anført var og er Udgangspunktet for et stort Kystafsnits Fiskeri og følgelig Fiskehandelen. To Landeveje fra Hjørring, som begge bleve gode Grusveje, løbe sammen just ved min Gadedør. Den ene Vej gaar ad Skagens Vej over et højest interessandt kouperet Landskab med frugtbar Marker over Horne til os ved Havet, den anden Vej gaar over Vilstrup og Tornby indenfor Klithjærgene forbi Hirtshals Fyr ned til os. Egnen var ret tæt befolket, naar undtages vor nærmeste Nærhed, der var Blanding af Agerland, Hede og Klit.

Nu er dog dette Terrain ogsaa tæt befolket, thi alt i vor Tid søgte Folk rask derved. Troen var og er, at der absolut maatte blive en Havn og Bye. Da vi kom dertil var der vel 7, 8 Huse paa Gaarden Lillehedens Grund. Da vi reiste var der en Snes Stykker. Nu er der vel 100 Boliger med Skole, Kjøbmand og Haandværkere. Af Rejsende kom der mange, og vi modtog Besøg af Folk af de forskjelligste Klasser. Amtmand Baron Vedel Wedelsborg med Fru[e]³ var flere Gange vore Gjæster. Hvor skulde de ogsaa hen. Kroen var den Gang en Fiskersnads (nu Badehotel) og Else derinde ikke altid sober – hos os var rent, hyggelig og en god Kop Kaffe at faa. Ja, vi har modtaget Embedsmænd, Propriétaire, Strandingsagenter, Øvrigheden, Lystrejsende i alle Sorter. Kunstnere af alle Slags. Thi Sagen var den, vi vilde gjerne se Folk hos os, tale med om Kjøbenhavn og den øvrige Verden og derfor lukke[de] vi Døren højt op for de fremmede.

Af min Familie havde vi et Aar Besøg af min Søster Rasmine, som nu var Enke efter Landskabsmaler Luplau. Hendes Datter af første Ægteskab med Sadelmager Ludvig Krohn var død 24 Aar gammel. Hendes Søn Peter Krohn var udlært som Kok og havde tjent paa Klampenborg Badeanstalt en Saison. Nu havde han foretaget sin 1te Udflygt i Verden og besøgt mig og alt ankommen en Maaned før sin Moder. Han havde medbragt en meget stor hvid Pudelhund (Prinds), som var min Søsters dyrebare Skat.

Naa, Hunden var et rart Dyr i Omgang med Mennesker. Jeg havde Glæde af min Søsters og Sønnens Nærværelse, thi de vare omgængelige Mennesker og min Slægtsskabsfølelse er meget stærk, men Hr. Print⁴ Nærværelse skaffede mig megen Ærgrelse, min Hustru en Del Angst og sin Ejerinde en betydelig Udgift.

Prints var en Byhund som lig alle Bybørn, der kommer paa Landet tror, at her er frit Slag til alle Sider, og alt er dem tilladt.

3. Ved lineslutning.

Faarene, der stode tøjrede, og Lammene bleve snart Objekt for dens Kaadhed. Det var vel først kun Leg, men da Faarene naturligvis skræmmede løbe vildt rundt i Tøjrene, vare de et let Bytte for Hunden i hvem Vilddyret snart kom, [da den] fik jaget et stakkels Lam tildøde, var den trods ald Tugtelse ikke til at styre, og vi maatte binde det store Dyr inde i Stuen, for at binde den i et Udhus var at bringe saavel min Søster som og Hunden til Hylen og Fortvivlelse.

Naar gamle Damer har Kjærlighed til Dyr, er de ofte i Stand til at sætte dem højere en Menneskene. Jeg saa aldrig, at min Søster, som ingenlunde var ond, viste Interesse for vore smaa Børn, hun skjændte endog paa dem, naar hun mente deres Leg generede Hunden, og dette drillede min Hustru, og der opstod Rivninger deraf, men dog aldrig noget helt alvorlig. Min Hustru kjendte Tante Rasmine for godt til at tage hende alvorlig til alle Tider.

Jeg tror, jeg aldt tidligere har berettet, at min Hustrue i sine meget unge Aar havde været i største Fare for at blive dræbt af Hunde. Derved var den Sygdom (Ashtmah), som hun i hele sin Levetid led af, først kommet til Udbrud, og hendes Rædsel for Hunde varede ved til hendes høje Alderdom. Besynderlig nok, Skjæbnen eller Forholdene førte det med sig, at vi selv fik flere Hunde i Huset. Min Hustru kjælede aldrig for dem, alligevel, alle Hundene elskede hende, og naar Moder gik ud, fulgte Hunde hende stille og tro. Dyrenes Indstinkt sagde dem, at hun sørgede for dem og bevirkede, at de havde det godt, hun gav dem at æde og skjældte aldrig paa dem.

Men tilbage til Mnh. Prinds. Da hans Storhed havde været bunden en Maanedstid, gav vi den en Mundkurv paa og forsøgte at tage den ud med, men det fik en daarlig Ende. Dyret var ikke til at styre eller beholde hos os. Endelig en Aften var den sluppen løs, Gud véd hvordan, og sadte afsted og ikke til at finde – henad Natten kom Prinds blodig og tilsølet. Desværre, det var ikke dens eget Blod, men Faarenes. Gud véd, hvor meget den havde ødelagt den Nat. Der blev stor Staahej og min Søster maatte betale 22 Rdl = 44 Kr., men der gik Frasagn om, at den havde huseret helt ind i Landet til.

Jeg tror nærmest, at det var Prinds Bedrifter, der bragte min Søster til [at] afkorte Visitten, som dog varede et Par Maaneder. Hun huede ellers Kystopholdet godt og var vandt til det i sin Opvækst, da hun i 10 Aar var i vor Onkel Hofgaards Hus ved Nymindesgab. Rasmine rejste til Kjøbenhavn og sammen med hende reiste min gamle Svigermoder, som i de sidste 5 Aar havde været hos os. Hun længtes efter Kjøbenhavn, hvor hun havde levet og stridt de mange Aar, opdraget sine ni Børn, der nu var omkring i alle Verdensdele.

Hun havde haft det godt hos os, og var – det ved jeg – blevet kjerligt behandlet, og hun elskede os højt, men da hun slæt ikke duede til at arbejde, fik hun Skrupler, og hun mente, at hun laa os til Byrde (Gud véd, at dette var feil). Hun søgte alle Læger, hun kunde komme til og kunde ikke begribe, at de ikke kunde give hende Styrke tilbage, hun var jo i Virkeligheden ikke saa aldrende, 66 Aar, men Læge Michelsen sagde til mig. Hendes Legeme er aldeles udtæret og kan selv ved de kraftigste Midler ikke ophjælpes. Hun har vist arbeidet for haardt og især for tidlig efter sine Børnefødseler.

Og dette var sandt nok, i sine yngre Dage var hun overmodig af sin Styrke, hendes Kraft var det, der opretholdt Familien og opdrog Flokken til ordentlige, ærlige og dygtige Mennesker. Hun døde i Kjøbenhavn, da hun var fyldt 68 Aar. Ære være hendes Minde.

Peter Krohn blev endnu hos os til henimod Vinteren og udviklede sig godt; han var ellers noget barnagtig opdraget, men han var et retskaffent ordentlig Menneske. Selv havde han aldrig tjent noget fast. Var jo nylig sluppet af Kjøkkenlære. Jeg raadede ham til at gaa tilsøes som Mesterkok, hvilket han ogsaa gjorde. Han var Aaret efter Mesterkok paa en af de Orlogsskibe, der i Eskadre med Fregatten „Jylland“ ledsagede Hns.Mjst. Kong Chr.d.IX til Island, vistnok i 1874.⁴

I den Tid, jeg var ansadt ved Hirtshals, fungerede jeg et Aar en Maaned for en Kolega, Strandkontrolleur Højer i Lønstrup, og da der paa denne Post var mere at bestille i det egentlige Toldfag end hos mig, vilde jeg gjerne have Posten, om den skulde blive ledig. Lønstrup var den Gang et bedre befolkede Sted en Hirtshals (Lilleheden). Der var der en stor Kysthandler (Segelcke), der drev Handel til Stedet med flere Fartøjer saavel fra Norge som Kjøbenhavn, ja endog paa England og Spanien. Der var endnu ikke tydelige Tegn paa, at denne Handel skulde forstyrres ved Jernbanen – og jeg indgav derfor Ansøgning om Forflyttelse til Lønstrup, om Posten skulde blive ledig – Højer, som havde været i L. en Snes Aar, søgte bort.

Jeg indsendte Ansøgningen, men hørte ikke senere noget og havde omtrent glemt, at jeg havde søgt. Til Overtoldinspektøren havde jeg flere Gange udtalt, at jeg ønskede en Plads med flere egentlige Toldforretninger, nu var Lilleheden ved Skudehandelens Nedlæggelse der kun en Plads med Kystpatrouille uden netop ved Strandingstilfælde.

Jeg skal her, inden jeg gaar videre, kortelig skildre, hvad jeg oplevede i Lønstrup den Maaned, jeg fungerede for Højer. H. selv var en Vindbeutel af første Klasse og dertil en Erkephantast, som løj saaledes, at han kun sagde Sandhed af Vanvare. Som ungt Menneske havde han nok været ansadt paa et Byfogedkontoir og er-

4. „Jylland“ var ganske rigtigt på rejse til Island i tiden fra 17. juli til 31. august 1874 og medførte Christian IX, der skulle til den såkaldte 1000-årsfest.

hvervet sig lidt Skrивeroutine. Han fortalte ogsaa, at han havde været Kjøbmand og Associe med en Skurk; men der var ingen, der kunde faa Rede paa, hvad Handel han havde drevet eller hvor det var – purt Opsvind det Hele.

Han var begyndt i Toldvæsenet som Grændsevogter og havde i det første Krigsaa 1848 gjort Tjeneste ved Indtendantturen, og i denne Krigerfærd flettede han en militair Glorie (for sig selv naturligvis) og lod i sine Historier skimte igjennem, at det for en stor Del var hans Skyld, den gode Fremgang, vore Tropper i det Aar gjorde – thi man tog ham jo med paa Raad o.s.v.

Naa! han var en komplet Nar i det Hele og dertil besadt af en Vigtighed, som gik over alle Grændser. Naar han til Exemp. skulde til Hjørring, maatte hans Søn gaee 3 Skridt bag ham efter ham paa Gaden bærende hans Kappe. Han var en vældig Jæger – udi egen Indbildning i det minste. Jeg skal ikke kunde sige, hvorvidt han virkelig duede noget i saa Henseende. Men i en Gren af Faget var han uovertræffelig – Jægerløgnene. Han fortalte for Alvor, at han holdt Stamhaner rundt i Revieret, som han ikke skjød for at Bestanden kunde holdes vedlige. Af Befolkningen forlangte han stor Respeckt som Kgl. Embedsmand og den vistes ham ogsaa – paa en egen Maade.

Var der t.Ex. Selskab i Nabolagene, bødes Højer i Regelen høfligst med, men der dannede sig snart en Gruppe omkring H., saadan lidt henad i Tiden, naar der var fyret i Punchebollen og Højer maatte fortælle – aldt vidste han, overaltdt havde han været, og han fortalte til evige Løjer for Selskabet – Meningen var jo, at han skulde være til Selskabets Moroe d.e. til Nar. Der er fortalt mig, at han en Gang fortalte om et Jagtpartie i Afrika, men under Fortællingen blev han selv Hovedpersonen. De rede 50 danske Mil paa Strudser.

Krigsbegivenhederne – Gudbevares! der laa hans rigtige Størhedstid fra den Gang, han stod i Flæskebrigaden. Der fortæltes mig, at han en Gang gav en Historie tilbedste. Han var nemlig posteret med en Styrke paa nogle Tusinde Mand ved Kongeaaen, hvor det naturligvis var hans Konduite, det kom an paa. Ved nu – ifølge aftalt Spil af Selskabets Medlemmer – at krydsforhøre Højer, fik de ham indviklet i Modsigelser, saa at [han] maatte slaa af paa Detachementet[s] Størrelse – indtil det Hele blev til 20 Mand.

Naa, jeg faar senere mere at sige om denne Herre, hvis Eftermand jeg blev to Gange senere. Det skal dog siges til Højers Roes, at sin Tjeneste forstod han, og da der i hans Embedstid var en stor Skuddefart paa Lønstrup baade med de tre hjemmehørende Jagter, men ogsaa med smaa norske Skibe, havde Højer ikke været forgjæves ved Lønstrup. Men selv Embedet passede han med unødvendig Blæst og Vigtighed og til Tider med Brutalitet.

Altsaa, denne Mand var jeg kommet for at afløse under hans Permissjon, og derfor skulde jeg nyde 1 Rigsdaler daglig i Diæter. Havde jeg været i H. Sted, havde jeg næppe forlangt Betaling af min Afløser, naar jeg havde Leilighed til at have ham i Huset, men H. tænkte anderledes, han forlangte 4 Mark daglig, d.e. 1 kr. 33 Øre, hvad der jo ikke var saa meget, hvis man gav et nogenlunde ordentlig Ophold; men jeg kan med Sandhed sige, at jeg aldrig i mine Dage har levet saa usselt som i den Maaned. De havde en stor Skinke, som var blevet sur, men den skulde spises, sagde Fr. H., og jeg fik den ogsaa serveret paa alle mulige Faconer. Jeg laster ikke Konen, for jeg kom efter, at hun var helt blottet for Penge; men saa burde de slæt ikke have taget mig paa Kost.

Naal jeg brugte mine bedste Kunster til at practisere Skinkestykker væk, jeg spiste heldigvis alene, og jeg drev dem ind i en Kornmark. For øvrig led jeg ingen Nød i Lønstrup, thi Kjøbmand Segelckes Hus var et godt Karavanseri.⁵ Der var Folk, og der havde jeg altid meget at gjøre, og Bordet stod saa at sige dækket ald Tid.

Fru Højer var en fredelig gammel Kone. Hun var fra Als og hendes Fader var Slotsgartner paa Augustenborg og hed Stanis. Det maa have været en tarvelig Tjeneste den Gang, for hun var kun tarvelig oplært, været Mejerske og var ikke videre dannet. Ved at leve sammen med en Phantast som Højer, var hun ogsaa blevet lidt løjerlig i Begreberne, alligevel var hun en brav Kvinde, der ærlig gik og sled for sin tossede Mand og deres mange Børn.

Knap havde de naturligvis haft det som alle Toldere i de lavere Klasser. Nu vare deres 4^e Sønner ude i Verden og den ældste af Døttrene ligeledes, men ingen af dem gik det synderlig godt, og det phantastiske, noget pralende og broutende var fremtrædende hos dem alle. De vare dog ikke uduelige eller slætte Folk, paa ingen Maade, men de manglede Soliditeten, det der giver Folk Tiltro og bringer frem. Saaledes var altsaa Familien Højer, som jeg har skildret saa udførlig, fordi jeg senere i hele min Embedstid fik en Del at gjøre med forskellige af Familiens Medlemmer og ogsaa fordi at det i det Hele taget var ikke helt almindelige Folk.

Den Tid, som jeg⁶ her skildrer, var i Aaret 1874. Min Søn Tycho var som anført konfirmeret i Foraaret med Bispens Tilladelse før den rigtige Konfirmationssøndag, fordi at han den 1te Marts s.A. skulde have Plads som Dreng ombord i Krydsfartøjet N° 3, der var stationeret ved Grenaa og førtes af en Krydstoldassistent Petersen (af Bondeslægt fra en af Øerne), han var en god Bekjendt af mig og var mig egentlig noget forbunden formedelst følgende.

P. var gammel i Krydsfarten (5-6 Aar ældre end som mig), men han var Landsbymand i Væsen som i Tale og vor Chef i Krydsfarten yndede nu en Gang ikke disse Landsbyfigurer, der ikke kunde svare ordentlig paa Tiltale og stod forlegen og krammede Hatten i

5. Retteligt Karavaneserai, bygning til frit ophold under karavanerejse, herberge.

6. Egl. står der „Den Tid jeg som jeg“.

Haanden, og ikke faa rigtige dygtige Folk af det Slags vare, skjøndt gode Sømænd og endog gode Skribenter holdte tilbage fra Avancement. Dette var dog ikke Gottliebs Opfindelse, men ligefrem Tradition fra alle forudgaaende Krydstoldinspecteure.

Da jeg i Aaret 1864 efter Krigen laae ved Samsø og ikke maatte anløbe Jylland forme[delst]⁷ at Tydskerne endnu ocuperede Landet, gik det Krydsfartøj N° 3 ligeledes, den maatte ikke anløbe Grenaa. Petersen var Betjent der ombord og vi kom sammen hver Dag. Dette hændte sig ogsaa det følgende Aar, da vi fik de samme Stationer, vedbleve vi jo at være Naboer og saaes jevnlig. Det var helt mærkværdigt, hvorledes vort Fædreland og fornemmelig Jylland tog sig op efter Krigen, der var en Iver og Forretningsaand i alle Fag, især Hovedfaget Landbrug og Kvægavl, og den Tid speculeredes svært i Svin, der prangedes og købtes op overalt, og mange sejlede med Jagter og andre mindre Skibe til Kiel og Lybeck med levende Svin.

Petersen, min Ven, var med Rette kjed af vedvarende at blive tilsiddesadt i Krydsfarten. Han nærmede sig stærk Endemaalet for Avancement, de 40 Aar, og begyndte at fundere paa at faa et letsejlende lille Skib og lægge sig efter den Fart. Da han som de fleste Øboer var karrig som en Bæver, og ejheller i N° 3 havde været fristet til Flothed af sin Foresadte, min Ven Assistent P. Nielsen, der om muelig var mere Gjærrig en Petersen, havde han jo samlet lidt Grunker og kunde vel nok sætte sig i Gang udenfor Krydsfarten.

En Aften, som vi sad sammen og drøftede Planen og han var sikker paa at ville qvittere Krydsfarten ved Aarets Udgang, saa siger jeg til ham, „siden at De nu har foresat Dem at De vil fratræde Deres Post, er De jo ligeglad om Krydstoldinspecteuren bliver vred eller mild – saa var det jo værd at gjøre en prøve, skriv til Krydstoldinspectaturen frit og frank, klynk ikke for ham, men sig ligefrem, kan jeg avancere til Krydstoldassistent, ellers vil jeg have min Afsked, og jeg kan vel ernære mig udenfor denne Fart.“

Jeg kopierede⁸ et Brev og vi – Assistent Nielsen og jeg helmede ikke før han fik det renskrevet, hvorefter N. indsendte det med sin Anbefaling. N. sagde til mig, „Afskeden er han vis paa efter det Brev“, men jeg tænkte helt anderledes. Jeg havde strax fundet ud af, [at] Komandør Gottlieb, der vel var en meget stolt Mand, men netop yndede en fri og rask Optræden. Omgaaende kom Svar fra Komand. G. saaledes: „Jeg anseer Krydsbetjent Petersen for duelig til at være Krydstoldassistent og vil indstille ham dertil, naar Leilighed gives, hvornaar dette sker, kan jeg ikke sige.“ ½ Aar efter var P. ansat og beholdt som Krydstoldassistent den Station med N° 3 ved Grenaa; Nielsen kom til sit Hjem ved Marstal.

Altsaa var min Søn Tycho begyndt sin Løbebane paa Søen i sin Faders Fodspor. (Idag 26 April 1905 er han alt paa 10^d Aar Fører

7. Ved lineskift.

8. Mærkeligt udtryk, mon ikke han mente konciperede, altså affattede?

af det forenede Dampskibsselskabs Skib „Viking“, Gud hjælpe og lede ham fremdeles, den kjere gode Søn). Hvorvidt Petersen ombord i N° 3 mandedes det gode Raad, jeg havde givet ham og gjorde vel imod min Søn, véd jeg ikke. Han gjorde ham imidlertid intet Ondt, og dette er altid noget. Tycho var neppe nogen god Kok, thi Haandelag til Husgjerning laa ikke for ham – en⁹ daarlig Kok er en Plage i et Skib og faar sædvanlig i Tide og Utide fortjente og ufortjente Lussinger. Jeg er mest tilbøjelig at tro, at P. har holdt en beskyttende Haand over Drengen. P. døde ung nogle Aar efter.

Det var ikke godt med Skolegangen der paa Lilleheden. Til Horne Degneskole var der en stiv ½ Mil, men der var nyelig blevet oprettet en Biskole i Hornerterp omtrent midtvejs. Da Embedet var saa lille, at ingen Seminarist vilde søge det, blev det givet til en Præparendt (det hed i f.T. en Mand, der havde øvet sig i at give Undervisning til Børn uden at have Examen), han, der var kommen til Hornerterp var en ældre Murer, tidligere Artillerist i Krigen 64, han hed Søren Christensen og var en trofast Mand og helt duelig til sin Gjerning.

Da min Hustru og jeg nødigt vilde have vores lille Pige Ellen til at gaa i en saa simpel Skole, og da der aldeles ingen Undervisning gaves i qvindelige Discipliner, Syning etc. besluttede Moder, at beholde Pigen hjemme og vilde hun selv ved Hjælp af min Formands Datter Frk. Mine Holst klare det med den qvindelige Del af Undervisningen og blev saa Søren Christensen engageret til at komme to Timer hver Aften og læse, regne og skrive med vore og et Par Nabobørn.

Alligevel, vi bleve kjede af det, fordi Ellen, der var et lærenemt og muntret Barn, Formand i enhver Leg, tog for godt ved Læren ved Stranden og paa Heden og stod [i] Fare for at miste det nette, hun var tilvandt fra Nyborgs Pigeskole. Vi maatte beslutte os til det for os – især for min Hustru – tunge Skridt, at sende hende til Fredensborg til min Hustrues Søster, Fru Marie Hansen, hvis Mand Ferdinand Hansen ejede Jernbanehotellet i F. Jeg reiste ned med hende og de toge kjerligt imod hende. Ellen blev sadt i Frk. Hasenfjelds Pigeinstitut, der nød meget stor Ry i den Egn.

Tygo¹⁰ vedblev at gaa i Terpet Skole hos Mester Søren Christensen lige til sin Konfirmation. Nu er der i Lilleheden Børneskole og i Hornerterp en Højskole, som bestyres af en af Tychos Skolekammerater, Tophøj.¹¹ Ja, Skolevæsenet udvide sig godt in Staat of Dænemark,¹² enda der endnu siges at være Sommething raadent der.

Jeg har omtalt, at jeg en Gang, kjed af det temelig ørkesløse Liv, jeg tidt førte, havde indgivet Ansøgning om Forflyttelse til Lønstrup, om denne Post skulde blive ledig, men jeg havde imidlertid intet hørt til Ansøgningen. Saa hendte det sig en Aftenstund først

9. Egl. staar der „end“.

10. Stavemaaden kan undre, men dette er skrevet få uger før forfatterens død, og ikke så få stavemåder og sproglige ufuldkommenheder skal nok skrives på alderens konto.

11. Plads sat af foran til et forglemt fornavn.

12. Som ofte før er forfatterens engelsk meget „hort“.

På et nyere kort står der Hirtshals med angivelse af havn, fyr og telegrafstation. Navnet „Lilleheden“ har overlevet med „Lilleheden Klitplantage“, men ellers er der såre forandret siden familien Rasmussens dage. Nede i venstre hjørne ses Lønstrup, og man forstår, hvordan klitvejen mellem de to steder har været såre vanskelig for den, der ikke ligefrem var opvokset med hest og vogn.

paa Efteraaret 1874, at en banker paa vor Sovekammervindue, og det var Fyrmester Jensens lille Datter Marie, der kom med et privat Telegram. „De er forflyttet til Lønstrup“. Ja! jeg var forflyttet til L. Dagen efter fik jeg Tjenestebrev, der løs saaledes, „ifølge Deres derom indgivne Andragende af N.N. forflyttes De herved til L. i deres havende Stilling uden Tillæg i Lønning og uden Rejsegodtgjørelse.“

Vi bleve ikke glade min Hustru og jeg, men tog os det eiheller videre nær. Jeg var egentlig saa ubekjendt med den Del af Toldvæsenet som angik det personelle. Da jeg stod i Krydsvæsenets Tjeneste, fik vi jo Rejseordre med Befordring o.s.v., at man ogsaa i Landtoldtjenesten kunde faa forskjellige Gratiale[r] viste jeg næsten intet om, at det hørte til det ganske dagligdags anede jeg intet om.

Jo, Rejsen var jo hverken lang eller ret dyr. Den kom vi sagtens over, og det kom vi saamæn ogsaa, thi Herremanden paa Asdal, min Ven og ivrige Meddispotator Hr. Olesen tilbød at stille et Par vogne, og da det rygtedes i Lønstrup, hvor jeg jo aldt var kjendt,

tilbød man mig Vogne derfra. Jeg red derned forinden jeg flyttede for at tale med Højer og i det Hele se nøjere¹³ paa Tingene.

H. traf jeg ved et Begravelsesgilde paa min Hjemreise. Ej heller han havde ventet Forflyttelse skjøndt han havde søgt i mange Aar. Nu var hans stakkels Hustru dødssyg af Kræft, alligevel var han fuld af Storhed. Naa! den Højhedsfølelse havde maaske lysnet Livet for ham og været Bod for smaa Kaar og Sorger. Jeg vilde kjøbt hans Ildebrændsel (Tørv) privat, men han henviste mig til den Auction, han agtede at afholde, og dette Raad fulgtes, som det vil sees af følgende, ikke til min Skade.

Jeg mødte i Lønstrup til Højers Auction og noget af det første, der udbødes til Salg var Tørvene, der opgaves at være 20.000 til en Pris af 2.50 pr. 1000 Stk. Der faldt ikke et Bud, jeg bød 10 Kr. — almindeligt Taushed. Højer begyndte at snurre og foer imod mig, som han vilde æde mig; „men Mand dog,“ sagde jeg, „jeg kan da ikke byde mig selv over,“ — saa var der en, jeg troer for at faa Løjer paa Gled bød 10 Kr og 25 Øre, jeg gik strax til 12 Kr, og saa var der uafbrudt Stilhed. Højers 20.000 Tørv vare mine for mindre end 1/3 Del af, hvad jeg med Glæde vilde have givet ham ved privat Kjøb. H. glemte det aldrig og bebreidede mig senere, at jeg havde snydt ham for hans Tørv (hvorom senere).

Altsaa henad Efteråret flyttede vi til Lønstrup og om Flytningen er der adskilligt at berette, som jeg for Ordens og min egen Fornøjelse vil tage med. Jeg var i Lønstrup for at overtage Posten ved Højers Afreise og havde medtaget, om jeg maa bruge saa stort militairt Udtryk, Grosset af vore Ejendele ved Bekjendteres Velvilje; af min Husvært Gaardejer og Strandfoged Lauritzen laante jeg en tospændet Vogn og selv Kusk drog jeg en af de første Dage [af] 1875¹⁴ afsted efter Lilleheden.

Nu bliver at berette, at endskjøndt Vejvæsenet er saare vel udviklet i Vendsyssel, løber der igjennem hele Klitten saa nær Havet som mulig en Landevej af de rigtige gammeldags, rigtig nok indgrøftet og som Sognevej, men af højst primitiv Beskaffenhed. Sand, Sand og atter Sand hele Vejen — og denne Vej var just under Reparation, da jeg drog ud for at hente Kone og Børn. Vejforbedringen foretoges paa den aparte Maade, at Vejen blev pløjet og senere harvet. (Jeg maa dog tilstaa, at jeg har seet den selvsamme Arbeidsmaade benyttet i Kjøbenhavn og det i Amaliegade fra Kolonaden til St. Aneplads).

Jeg kom til Lilleheden ved Middagstid, hvor Familien sad paa Fjerdinger og laante Skamler og spiste gule Ærter, min Yndlingsret og henad 3 Tiden drog vi afsted, jeg, Hustru, Sophus, Karoline, 8 Høns, 2 Gjæs og en Kat. Vi vare helt bevægede for Lilleheden, hvorvel det er et barsk Sted med Nordsøens salte Sprøit over Tag og Fag, os havde det været et gjæstmildt Sted, hvor os kun var ti-

13. Egl. står der „nøjerede“.

14. Egl. står der 1894, en lapsus.

met, hvad der var godt – med ærlige velvillige¹⁵ Naboer, som var stimlede sammen og hilse os bevæget.

Rejsen gik godt, men yderlig langsom, efterdi hverken Kusk, Heste, Vogn og allermindst Vejen var til at fare henad i Firspring. Det er egentlig en interessant og til Tider romantisk Vej mellem høje Klitter, den fører lige igennem Herregaarden Kjærsgaard (i de nyere Tider Familien Segelches Hjemgaard) med den nu nedlagte romantisk beliggende Kjærsgaardmølle over Broen, der fører over Liveraa, et af Vestjyllands største Vandløb (forhen seilbart til Skibsbay ved Hjørring).

Rejsen gik ellers heldig nok saalænge det var klar Dag, men da vi nærmede os Skallerup Kirke var det bælmørkt, og her kom det kritiske Øjeblik, thi retsom Kirken var passeret, blev jeg og mine Heste uens; Hestene vilde ind paa noget, der for mig saa ud som en Ager, og jeg vilde følge et Hjulsporslag foran mig, og endelig gav Dyrene efter for Mennesket, men det skulde de ikke have gjort, for det var mig, der havde Uret – to minutter efter laa jeg væltet med hele Ekvipagen og Kusk, Fruen, Børnene, Gjæs og hele Meuetten laa i Kaos.¹⁶ Det hele var ellers gaaet saa gelinde af, saa at min lille Pige Caroline ikke en Gang var vaagnet. Min Hustru samlede Børnene op, og da den lille sagde, „er vi nu hjemme?“ og Moder sagde, „Nei, Far har væltet os,“ blev jeg meget arrig og brummede.

Uheldet havde sin Grund i, at Vejen siden jeg om Formiddagen passerede den, var blevet pløjet og harvet, og medens man gemenlig plejer at vælte fra Landeveien ned i Grøften, var jeg fra Grøften (eller fra det Sted, hvor Grøften plejer at være) vælten ud og laa midt paa Landevejen. Heldigvis skete Uheldet lige ved Præstegaarden og Gaarden Knolde, og da det var tidligt paa Aftenen var det let at faa Hjelp. Jeg var ikke den eneste Tilflytter paa Egnen, thi den nye Præst i Skallerup, velærv. Hr. Pastor Schrøder var kommet fra sit forrige Kald (Kollerup) til sit nye Hjem i S.

En af Præstens Sønner kom ud og hilsede venligt og spurgte, om ikke Fruen og Børnene vilde komme ind og tage til takke hos dem, imedens Vognen blev bragt i Orden; dette var der ingen Grund til. Vognen feilede intet og alle Passagererne vare hele og vel tilmode, vi takkede for det venlige Tilbud, der var os som et Forvarsel om, at det var venlige Naboer ad den Kant. Og Skallerup Præstegaard blev ogsaa et gæstfri venligt Sted for mig og Familie i en Aarrække, enda at Hr. Schrøder slet ikke var vores Sognepræst. Lønstrup ligger i Maarup Sogn under Rudbjerg og M. Pastorat, og Præsten hed den Gang Rybsohn (en stakkels Epileptiker).

Naa! jeg hyrede et Par Mand til at hjælpe mig den lille ¼ Mil til vort Hjem – for nu var det Bælmørke og ½ Time efter arriverede vi omsider til det gamle Tolderbo i Lønstrup Møllerhus, hvor alt

15. Egl. står der „velvilillige“.

16. „hele Meuten“. Meute betyder egentlig et koppel jagthunde. Her må udtrykket nok oversættes ved noget i retning af „hele molevitten“.

laa hulter tilbulter. Vores Nabo eller rettere Sambo, Mølleren – vi boede jo i det samme Hus – var saa venlig at give mig en Haandsrækning med at reise Sengesteder og ryde lidt til Side, saaledes at vi fik Smaakravet i Seng og os selv plejet lidt – og saa lagde vi ud igjen til Krydstogt igjennem Livet fra et nyt Punkt med nye Omgivelser.

Med Tak til Gud maa det siges, at vi ikke var kommet fra Ond til værre, men snarere fra Godt til bedre, thi Jyllands Vestkyst, det barske Vendsyssels sandomhvirvlede hav[s] skumbesprøjtede Kyst blev os, jeg, min Hustrue og Børn, til et godt Opholdssted, hvor det stundom var knapt med at bjerger det fornødne, men hvor det aldrig blev til Nød, hvor vi saavel i aandelig som og i legemlig velvære gik frem og trivedes.

Det var dog ikke det første Indtryk af vort nye Opholdssted, der egnede sig til at drage godt Varsel af, thi den Kgl. Bolig var en komplet Rønne mere lignende et Fattighus (hvad det ogsaa paa en Maade senere blev) end en Bolig for en Kgl. Embedsmand.

Toldposten var blevet oprettet i en fattig Tid, da der kun blev lidt tilovers til Hygge for Toldetatens Underklasser, et Slags Væsenere, der kun havde faa Venner iblandt deres Foresadte og færre iblandt Publikum, endog at Lønstrup Toldpost aldeles ikke var nogen ringe Toldpost. Der førtes af større Handlende Kabel og Segelckerne i en lang Arrække en stor Skudehandel paa Norge og Kjøbenhavn og som tidligere er omtalt endog paa England og Spanien.

Den sidste Side blev skrevet om Eftermiddagen d. 23/5 1905. Samme Dags Aften Kl 8¼ døde Fader.

*Hals d. 24/5 1905 Ellen Schmidt
født Rasmussen*

EFTERSKRIFT

Når man har tilbragt nogle hundrede timer med at udskrive og kommentere Sophus Waldemar Rasmussens erindringer, får man respekt for 1800-tallets skolevæsen. Resultatet af den undervisning, han havde fået i borgerskolerne i Ringkøbing og Lemvig imponerede da også allerede i samtiden de fremtrædende skolefolk, han mødte i hovedstaden. I alt fald medbragte SWR fra Vestjylland et stort fond af viden og sprogfærdigheder. Han var nok fra naturens hånd begavet med lærenemhed og må tillige tilskrives megen sans for at udtrykke sig ligefremt og farverigt, hvortil kom, at han naturligvis var begunstiget af sin fremragende iagttagelsesevne og – hvad man ser af erindringerne, der er skrevet så mange år senere – en storartet og meget nøjagtig hukommelse.

Det sidste skyldes til dels, som det skulle være fremgået af de foregående knap 650 sider, at hans tilværelse så at sige var leddelt i en række meget forskellige epoker: Barndom og første skolegang i fødebyen Ringkøbing og siden i Lemvig, så en noget mislykket tid i malerlære, derefter arbejdsdreng på Holmen, snart afløst af en fast ansættelse som matroskærling og dermed medlem af Holmens faste stok, efter nogen tid endda med bolig i Nyboder.

Hans afsnit om arbejdet på Gammelholm og Nyholm og om tilværelsen i Nyboder er uvurderlig, idet der faktisk ikke findes noget lignende. Som udefra kommende og sikkert den eneste jyde på Holmen, så han med friske øjne på denne traditionsrige og vitale del af Søetaten. At han her lærte en utrolig masse praktiske færdigheder, som senere kom ham til gode, skulle også være fremgået.

Det første togt til Færøerne og Island er skildret med den meget unge mands friske øjne. Værdifuld er især hans detailrige gennemgang af, hvad der foregik på et orlogsskib i begyndelsen af en rejse, når opgaverne skulle fordeles og alle skulle finde deres plads. Hans næste udkommandering blev til vagtskibet på Elben, hvor den unge matroskærling igen sugede til sig af indtryk. Hans møde med den indtagende verdensstjerne Jenny Lind er unægtelig et af højdepunkterne i erindringerne. At han var betaget både af hendes sang og hendes personlighed lyser ud af beretningen.

I 1848 var han med helt fra begyndelsen. Der blev handlet meget og forbløffende hurtigt fra regeringens side ved krigsudbruddet. SWR var ombord på briggen „St. Thomas“, da krigens første skud blev affyret af kanonér Højer – og det var en fuldræffer. Man kan karakterisere det som noget af et journalistisk scoop fra SWRs side med denne øjenvidneberetning.

Krigens andet år gav anledning til nok et højdepunkt i erindringerne, hans skildring af fregattens „Gefions“ skæbne under affæren ved Eckernførde. Om vidneværdien i dette kan der ikke herske tvivl. Som topgast havde han et storartet udsyn og kunne derfor meget præcist fortælle om slagets gang. Senere anfører han også et par tankevækkende omstændigheder til forklaring af dette nederlag, der skulle få så stor psykologisk betydning for selvpfattelsen i det danske søværn, hvor den store succes med blokadepolitikken helt blev overskygget af den fatale Eckernførdeaffære, der i eftertiden har naget noget så forfærdeligt. Landsoldaten fik under den første slesvigske krig en ny og hidtil ukendt høj status i befolkningens øjne, mens Søetatens folk, der ellers tilbage fra Napoleonskrigenes tid havde været så populære, nu måtte finde sig i en noget mere tilbagetrukket plads i den offentlige bevidsthed.

Når SWR i Eckernførde Fjord overhovedet blev sendt op i rigningen i længere tid, skyldtes det, at „Gefion“ var bugseret ind i fjorden uden, at sejlene var blevet beslået. Man måtte derfor i kampens hede prøve at sætte sejl, hvad der desværre ikke lykkedes. Den anden mulighed for at komme ud af den håbløse situation slog også fejl. Bugsertrosserne til dampskibene blev skudt over. SWR anfører, antagelig med rette, at man i tide burde have haft et dampskib på siden af „Gefion“, hvorved det kunne have bugseret med fregattens skrog mellem sig og det sydlige batteri, det farligste af de fjendtlige. Man kan i tilgift spørge sig selv om, hvorfor „Gefion“ ikke blev liggende på fjordens nordside for at sikre, at det nedkæmpede nordlige batteri blev retableret. Men det er og bliver bagklogskab.

Det efterfølgende fangenskab og flugten på hjemmarchen er skildret med megen humor, og man hæfter sig især ved den fornøjelige beretning om opholdet i Broager kirkes markante dobbelt-tårn, den lidt forvirrede flugt derfra og den efterfølgende modtagelse ved skanserne ved Dybbøl, som allerede var af strategisk betydning under den første af de slesvigske krige.

I 1850 kom han med i krigen på en ny måde. Robådsflotillen og dens virksomhed ved Vesterhavssøerne hører til de mindre kendte krigsbegivenheder. Så meget desto mere velkommen er SWR.s beretning herom, og i tilgift får læseren en øjenvidneskildring af stormen på Frederiksstad og forfatterens efterfølgende møde med den legendariske oberst Helgesen. Han havde en enestående evne til at havne i begivenhedernes brændpunkt.

Den efterfølgende tid i København har for SWR helt tydeligt i begyndelsen betydet noget af et antiklimaks bl.a. på grund af familieforholdene. Den bror, der stod ham nærmest, var faldet ved Isted og han måtte tage sig af sin besynderligt ubehjælpssomme far, der sammen med tante Hoffgaard rykkede ind i hans lejlighed i

Haregade i Nyboder. Til gengæld forlovede han sig med sit livs Caroline.

Et stort indtryk gjorde den feber, som bortrev 39 mand på briggen „Mercurius“ på togtet til Vestindien 1852-53. Det var uhyggeligt mange, eftersom briggen var sejlet hjemmefra med en besætning på 96 mand. SWR blev også syg, men kom sig og kunne vende tilbage til Haregade.

Efter nogle ture med dampskibet „Holger Danske“, bl.a. til Kronstadt, var SWR træt af tilværelsen i Marinen, som nok var magelig i det daglige, men til gengæld alt for snærende og udsigtsløs, og krigsbegivenhederne har nok givet ham uro i kroppen. Han begyndte at gå på navigationsskole, søgte sin afsked, fik den og tog derefter hyre i 1854 som matros, først på briggen „Rota“ og siden skonnerten „Frederik den Syvende“. Ind imellem de eventyrlige rejser på henholdsvis Brasilien og nok engang Vestindien fik han taget sin styrmandseksamen og fortsatte i mere hjemlige farvande på dampskibet „Jylland“ i fart mellem Flensborg og København. I januar 1856 blev Sophus og Caroline gift og afholdt en „fattig Bryllupsfest“ – en typisk underdrivelse, som nok hænger sammen med, at janteloven også dén gang var gældende, selv om den endnu ikke var formuleret. Og SWR ville forfærdelig nødig „skære op“ og gøre sig til.

Derefter fortsatte SWR sin koffardikarriere på jagten „Rachel“, galeasen „Peter Bang“, briggen „Titania“ og skonnerterne „Venus“ og „Louise Augusta“. Hvad enten han var matros eller styrmand, så er noget af det mest interessante ved hans beretning skildringerne af forholdet til skipperen, „den gamle“. Der bliver ikke lagt fingrene imellem, når det gælder omtalen af særheder og uvaner, men man kan godt få en lille mistanke om, at vor skribent nok af og til var noget af en velformuleret havkat i hyttefadet. Skulle en SWR lade sig koste rundt med af en dum og udannet skibsfører? Dette med dannelsen, den boglige altså, lagde SWR megen vægt på. Var der ikke lidt åndeligt hovmod med i spillet?

SWR afmønstrede „Louise Augusta“ i Altona og kom til at ærgre sig. For dels viste det sig, at han var gået glip af en Middehavstur, dels kom han hjem til et København, som snart blev ramt af fredskrisen efter Krimkrigen. Med vanlig foretagsomhed udnyttede han sin uddannelse som Holmens matros til at ernære sig af riggararbejde, men hen på året 1858 fik han dog hyre på den norske brig „Marie“. Han sejlede med en meget ung og frejdig skipper til Rouen, hvor han drak champagne og frydede sig over de fiffige franskmænd og deres finurligheder. Så gik det den anden vej helt op i Norrbotten efter trælast. Men da vidste han, at der ventede ham en midlertidig ansættelse som krydstoldbetjent.

På det tidspunkt forventede SWR nok, at hans fremtid ville forme sig i Toldvæsenets tjeneste. Og det kom til at slå til i resten

af hans egentlige arbejdsliv, hvad enten det skete til vands eller til lands. Men der var afbrydelser.

I årene 1858-1861 finder man SWR i rollen som krydstoldbejnt om bord på en jagt, der havde station i Lillebælt. Han var altså næstkommanderende, og hvor de dog hyggede sig med harejagt og lignende. Inkvireringer af forbipasserende skibe var derimod sjældne, det klarede kollegerne mod syd eller nord.

Med sin veludviklede sans for historiens gang, får SWR lejlighed til at aflægge en ganske fin beretning om krydstoldvæsenets baggrund og den efterfølgende succes, der betød, at smugleraktiviteterne stort set var ophørt. Derfor den megen lediggang om bord på de krydstoldfartøjer, der mere og mere kom til at ligne netop lystjagter. Da SWR skrev herom, var Krydstoldvæsenet under afvikling, og flere af dets skibe endte da også i fritidssejlads.

I 1859 blev SWR forflyttet til Københavndistriktet, et af de få steder, hvor der stadig var lidt smugleri at bekæmpe, nemlig den traditionsrige afsætning af spændende varer til Skåne. Øresund var alle dage været let at passere på tværs, hvad enten det er med eller uden kontakt med toldere. Så man får her leveret et par gode, selvoplevede smuglerhistorier.

En opfordring i 1861 fra Marineministeriet bevirkede en første afbrydelse i toldertilværelsen. Søværnet skulle bruge officerer af reserven og ville have dem uddannet for at kunne trække på dem i påkommende tilfælde. Den chance lod SWR ikke gå fra sig, så han meldte sig og fik genoptrænet færdighederne fra tiden på Holmen. Og da der skulle sendes en eskadrille kanonbåde til Vestkysten, fik sekundløjtnant af reserven, Sophus Rasmussen, sin første selvstændige kommando. Et stolt øjeblik.

Herefter bobler beretningen om turen til Vesterhavssøerne af godt humør. Der var udturen, manøvrer i Vadehavet og gensynet med de steder, han havde været som matros i 1850. Men nu var han officer, så ikke alle relationer kunne genoprettes. De gæve møllerfolk i Wyck på Føhr kunne han ikke omgås så fortroligt som før, der havde rejst sig en barriere, hvad SWR øjensynligt ikke beklagede. Selvfølelsen fejlede således ikke noget, deri lignede reserveløjtnantens holdning den, man fandt i det „rigtige“ søofficerskorps.

Man aner en grundlæggende motivation hos erindringsskriveren. Han indledte disse med en familiehistorisk redegørelse, der helt åbenbart tilsigtede at vise, at han skam var af god familie. At det så var gået afgørende ned ad bakke for den forløbne turnéskuespiller, hans ret beset temmelig uduelige far, lægges der nok et dækkende slør over, men det fremgår alligevel tydeligt. Altså, man var sunket fra en top, hvortil man atter ville op. De afgørende to trin var da styrmandseksamen og udnævnelsen til reserveløjtnant.

Efter af have moret sig godt på Fanø og Rømø og demonstreret sine færdigheder i at flytte tunge ting, vendte SWR tilbage til København, hvor stillingen som krydstoldbetjent desværre ikke var holdt åben til ham. Så en sidste gang kom han i koffardifart. Det var om bord på jagten „Annette“ af Nakskov, der var destineret til Dunkerque, Hartlepool og retur til Præstø – kort sagt: han deltog for en kort bemærkning i den traditionelle og for den danske økonomi i almindelighed og for landbrugseksporten i særdeleshed så betydningsfulde Nordsøtrafik.

Vel hjemkommen fik SWR atter ansættelse i Krydstoldvæsenet, denne gang med station i Storebælt. Det blev til nye bekendtskaber ved besøg på de mange småøer og ikke mindst på Sprogø, hvor der var det vigtige beredskab til hjælp for bæltpassagen i isvintre. Men der gik ikke mange måneder, før han som konstitueret krydstoldassistent blev forflyttet til Lillebælt.

Dermed var den sociale opstigning til middelklassen endegyldigt sikret, for kort tid efter blev SWR fast ansat embedsmand med ret til pension. Og som chef for en toldkrydser fungerede han i første omgang i farvandet mellem Assens og Aabenraa, hvor han på sædvanlig nysgerrig vis satte sig ind i de lokale forhold – og vel at mærke siden kunne berette derom.

I 1863 skiftede han distrikt til Grønsund, hvad der gav anledning til, at familien flyttede til Stubbekøbing, som han mange år senere ikke veg tilbage for at karakterisere som noget af et hul, der ikke desto mindre var stort nok til at være præget af en markant social lagdeling, hvor hele borgerskabet dog nødvendigvis måtte samles for, at der kunne være tilstrækkeligt mange til at afholde et klubbal på rådhuset.

Det varede dog ikke mange måneder, før den næste afbrydelse i hans tilværelse indtraf. I midten af november døde Frederik VII på Glücksborg slot, og, som arvefølgeoven tilsagde, blev han afløst af en Glücksborger, Christian IX. Og krigen stod for døren.

Inden da havde SWR lejlighed til at medvirke ved afgivelse af salut, da kongeskibet „Schlesvig“ med den afsjælede monarks lig passerede i Grønsund. Og så meldte han sig i øvrigt til tjeneste i Marineministeriet i København, hvad der var til stor bekymring for hans trofaste Caroline. Men selv var han som vanligt fortrøstningsfuld og blev hurtigt igen sendt til Vesterhavssøerne som chef for kanonjollen „Barsø“.

Beretningen om deltagelsen i den lidt forglemte kanonbåds-kampagne i Vadehavet er et andet af højdepunkterne i SWRs Livserindringer. Kaptajn Hammer og hans eventyrlige operationer med dampskibet „Limfjorden“ og kanonbådseskadrillen gav anledning til affattelse af mange farverige skildringer af vilkårene for officerer og mandskab. Selv lykkedes det endda for SWR og

„Barsø“ at komme i Illustreret Tidende, hvad man kan overbevise sig om på side 170 i dette bind. At det så er ganske anonymt for hans vedkommende er en anden sag. Og illustrationen af hændelsen ved Hørnum Odde er ikke uden problemer, hvad der fremgår af billedteksten.

Endvidere blev SWR udtaget til en særlig mission som sendebud til Thyholm og hækommandoen dér. Det gav ham en lang række oplevelser og tillige lejlighed til at udvise stor konduite, hvad da også helt tydeligt mødte anerkendelse.

Kanonbådene på Vesterhavet var imidlertid totalt afskåret fra omverdenen og overladt til sig selv, hvad der var sket i det forfængelige, men forgæves håb, at der ville komme hjælp til det nødstedte Danmark vestfra. Det gjorde der ikke, så det var kun et spørgsmål om tid, hvornår provianten slap op og Hammer med sine folk måtte overgive sig til stor og hånende begejstring fra preussisk side, mens østrigske krigsdeltagere i det skjulte ærgrede sig. Interessant er det at se forholdet mellem disse to stormagter belyst helt nede på deltagerplanet.

En måneds fangenskab på fæstningen Glatz i Schlesien kom dog nærmest til at forme sig som én lang skovtur. Billedet af den gamle kommandant, der satte sig i græsset og spændte sablen fra, købte kirsebær og morede sig med at snakke med fangerne, fæstner sig uvægerligt på nethinden. SWR havde atter glæde af sine gode sprogkundskaber og kunne være med på lige fod med sine højtuddannede kammerater. Det eneste skår i fornøjelsen var den lidt passende underbringelse af officererne i Stettin på turen hjem. Den danske søofficersstand har, som det ofte er set, alle dage været præget af stor selvfølelse, men det havde reserveløjtnant SWR nu kun et skuldertræk til overs for – eller havde han bare i situationen et meget realistisk blik for nytten af initiativet? Han glædede sig i alt fald til at komme hjem til familien i Stubbekøbing, for familiemenneske, det var han til fulde.

I sommeren 1864 blev SWR forflyttet til Århusbugten med omliggende øer, hvor han igen fik travlt med at tilfredsstille sin nysgerrighed. Han var fræk nok til at tage kone og børn med om bord på krydstoldjagten og dristigt sejle ind til Århus, mens byen endnu var okkuperet af preusserne, der brugte Danmark til at føde på deres mange rekrutter. Men han blev dog nødt til at fortrække, da det i byen forlød, at der lå et krigsskib i havnen – det var jagtens to små étpundige kanoner, som gav anledning til denne latterlige misforståelse.

Senere i dette kapitel blev han ridder af Dannebrog og SWR supplerede sin omtale af Krydstoldvæsenet og dets virksomhed. I det følgende får læseren tilsvarende flere oplysninger om Stubbekøbing, og da han i marts 1865 rejste over Storebælt, kunne damperen ikke komme helt i havn, men måtte lægge til ved iskanten

og resten af overfarten foregik med isbåd. Det gav anledning til en kyndig beretning om denne vidtberømte form for bæltransport, som i et århundrede var foregået uden tab af menneskeliv. Igen er det et dejligt supplement til de ikke alt for mange beretninger, der eksisterer om dette særprægede fænomen.

SWR vendte senere tilbage til Lillebælt, men hans sidste station i Krydstoldvæsenets tjeneste var i Storebælt med bopæl i Nyborg. Hertil flyttedes familien på såre utraditionel vis, hvilket gav temmelig rynkede bryn hos den næstkommanderende. Men hans øverste chef holdt med et slet skjult smil hånden over den frække familiefar. Han fornyede på vanlig vis sine mange bekendtskaber ved bæltet og dyrkede megen selskabelighed, når han gik i land. Og således hendirte den sidste tid til søs inden SWR den 1. maj 1871 overtog posten som Toldassistent i Lilleheden, d.v.s. det nuværende Hirtshals, som den gang kun eksisterede som planer i hovedet på de meget fantasifulde. Men ideen måtte naturligvis fængsle SWR.

Dette skift er unægtelig såre typisk for yngre søfolk, der oftest af familiemæssige grunde går i land og finder sig tilrette i et beslægtet erhverv, det være sig som lods, havnefoged, fyrmester eller lignende. Det må om SWR siges, at nok var dette også tilfældet for ham, men hans karriereforløb var til gengæld atypisk broget, og ualmindeligt var det også at kunne skrive så godt og malende om det hele.

Det gælder ligeledes for tiden i Lilleheden, dets beboere og omgangskredsen. Der omtales en enkelt stor fortoldning samt et par strandinger, både en dramatisk og en udramatisk. Ja, der blev også brugt et af de berømte raketapparater. Endvidere kom et beskadiget telegrafkabel til at spille en morsom rolle, der betød mange tilrejsende og stor selskabelighed, så den SWR, der havde ventet, at Lilleheden var den rene udørken, måtte tro om igen. Han engagerede sig, som antydet, kraftigt i bestræbelserne for at få en havn i Hirtshals, og vanen tro oplevede han også her mangt og meget, inden han ved nytårstide 1875 fungerede som en lidt uheldig flyttekusk på vej til sin nye stilling i Lønstrup.

Og så nåede SWR ikke længere i sin beretning. Han levede helt til 1905, som det fremgår af datteren Ellens lille tilføjelse, men man kan dog ad anden vej erfare en del om de sidste 30 år af hans tilværelse. På grundlag af skriftlige beretninger fra barnebarnet Otto Wæver Rasmussen og oldebarnet Jens Wæver Rasmussen kan følgende meddeles:

Der blev snart opført en ganske anderledes standsmæssig toldebolig i Lønstrup formentlig i forbindelse med, at der her blev opført en telegrafstation, som SWR skulle bestyre, hvad der også gav en lønforhøjelse. I familiens varetægt er ikke alene Livserindringerne, men også en del embedspapirer og nogle kvitteringer, som viser at SWR benyttede en del af sin stigende indtægt til an-

skaffelse af bøger i V. Heises Bog- og Papirhandel i Hjørring. Erindringerne bærer da også, som det er set, præg af at være skrevet af en særdeles belæst herre, der ikke alene kunne sin Holberg, men også havde megen anden dansk såvel som udenlandsk litteratur på sin reol, deriblandt rejseskildringer.

SWR var fortsat initiativrig og deltog ivrigt i den offentlige debat om lokale emner. Af et af hans avisindlæg kan aflæses et og andet også om hans politiske holdninger, som det fremgår af følgende, der stod at læse i Hjørring Amtsavis den 13. august 1877:

Fra Lønstrup skrives til os i går [12/8-1879]:

Det er en forfærdelig ulykke, der har hjemsøgt vor venlige lille by, og den 11. august vil her på egnen mindes gennem tiderne. I går formiddags red jeg fra Lønstrup til Skallerup; der var intet, der tydede på, at en slig katastrofe stod for døren; luften var ren og behagelig.

Hen ved kl. 11 blev der pludselig en trykkende lummervarme. Jeg lagde mærke til, at kreaturerne på marken viste en underlig uro; min hest var formelig nervøs og snusede idelig til jorden. Jeg red fra Skallerup Klit lidt over middag og så nok, at det regnede og tordnede over Lønstrup, og at skyerne stod stille over byen. Der var så lidt bevægelse i atmosfæren, at regnen var flere timer om at nå den halve Mil fra Lønstrup til Skallerup.

Jeg tyede lidt ind i ly i Skallerup, hvor der kun var en middelmådig regn, og begav mig efter en times forløb på vejen hjem og anede endnu i to bøsseskuds afstand fra byen ikke, at der var noget galt fat. Ved Præstholmhuse, omtrent 100 alen fra byen, løber en lille bæk som en almindelig vejgrøft; men den var blevet en strøm så strid, at hesten ikke kunne eller på nogen måde ville tvinges igennem den. Jeg red da ned gennem klitten for i havstokken at passere bækken, som da også endelig lod sig gøre.

Nu så jeg noget helt besynderligt; ud for Lønstrup nedkørsel flød ude i havet en kaotisk masse. Hvad kunne det være? Søen var rolig, og vrage plejer da ellers at komme ude fra. Der flød træer og buske, hjulbøre og hustømmer. Hvad var hændet?

Endelig nåede jeg stedet, hvor en fiskerbåd var landet og kun med besvær havde arbejdet sig gennem dette kaos. Jeg spurgte folkene: »Hvad er det, som der driver?« – »Ah, det er Martin Brøchmanns hus, Segelckes have, Lauritzens stald og ellers, hvad bækken har truffet på.« – »Bækken, den usle rende; er I gale?« – »Nej, bækken er gal.« Og det var den.

Jeg var snart midt i dette hurlumhej; galt var det og værre blev det. Regnen var vel ophørt; men nu kom vandstrømmen fra Vennebjerg bakke i syd, fra Rubjerg Knude vest fra og fra bakkerne øst fra. Alle syntes de at have sat hverandre stævne i den usle Lønstrup Bæk. Hvor man til daglig stemmer vandet op, for at en and kan manøvrere med sine ællinger, løb nu en formelig norsk fjeldfos. De efter egnens forhold yndige haver hos dhrr. Segelcke og Lauritzen afgav sidedekorationerne, idet træer og buske lå langs skrånningen, forsåvidt de ikke var ført ud i havet.

Bækken havde i to timer skåret sig et 10 alen dybt leje, og da undergrunden i denne dybde er kvægsand, flød det jo til fra begge sider. Bygningerne væltede i få minutter; da grunden var udhulet, kom det ikke an på bygningernes soliditet. Hele dagen hørte man brag af faldende skrænter, huse og træer, og der var intet at stille op.

Nu løber vandet som forhen; men i stedet for, at man fra Segelckes og Lauritzens haver kunne række hinanden hånden i niveau med bygningen, er der nu en afgrund af en 30 alens bredde eller mere og af 12-15 alens dybde. Hr. Segelckes studestald er aldeles forsvundet, dens plads er bortskyllet, og levninger af tømmer og foder har man i dag forsøgt at bjerge. Hr. Lauritzens hestestald er helt væk; end ikke jorden, hvorpå den stod, er tilbage. Fire fiskeres huse, som lå i partiet omkring broen, er aldeles omstyrtede, og lige så mange er rømmede af beboerne, da de står faldefærdige på skrænterne.

Hvor broen var, er der nu et svælg på 50 alens bredde og 15 alens dybde. Byen er således delt i to dele, som er uden nogen anden forbindelse med hinanden uden den, at man ad omveje må klavre over bakkerne. Man kan endnu ikke komme frem med en hjulbør fra byens sydende til havet. Der er en jamren blandt beboerne; thi foruden de omstyrtede og faldefærdige huse er vejene borte for mange andre, og de bliver nødt til at flytte husene. Næringsforholdene er helt forvirrede; I dag er naturligvis ingen på havet, skønt vejret er meget godt. De husvilde er naturligvis anbragte; men da alle hænder er i arbejde med at redde bygningsmateriale, bohave og brændsel, er der ingen tid til at søge fortjeneste.

Og nu den omtalte bæk. Ethvert nyt regnskyl fortsætter historien indtil bækken bliver reguleret. Men hvem skal give ordre dertil, og hvem skal bekoste det? Imellem bageriet, som ved ejerens energiske optræden og virksomhed endnu er uskadt, og Segelckes ejendom har bækken nærmest sig landevejen på en favn nær, og den næste opsvulmen af kun en fod vil upåtvivlelig tage vejen væk, hvorved hele byens midte er afspærret al forbindelse, hvad der for købmanden og derved hele egnens vedkommende vil være af ubodelig skade.

At beskytte vejen er sognerådets sag, og allerede tidlig på dagen er rådet gjort opmærksom på faren, som det da også selv måtte kunne indse. Faren kan ændres med et par timers arbejde; men endnu hen imod aften er intet skridt påbegyndt til vejens beskyttelse, hvorimod private ejere har været i travl virksomhed hele dagen. Det er jo muligt, at det næste regnskyl vil lade vente på sig til det høje og velvise råd har sundet sig; men det er dog ikke aldeles afgjort.

Ved sidste sognerådsvalg lovedes der os alle mulige gode og vise handlinger, om vi bare valgte fuldtro venstremænd. Disse højremænd fortaber sig jo kun i teoretisk snak; men Venstre er praktisk og handlekraftigt. Ja, nu ser vi en prøve på det. Mon der fra rådets side er gjort højst nødvendige skridt til at påkalde den private godgørelse til fordel for de husarme? Thi herfor er det jo ikke det offentliges sag at sørge. Man må håbe det; men det er meget tvivlsomt.

*Gid da andre mænd med hjerte for den fattiges nød vil tage sig af sagen.
Thi nøden er stor og hjælp nødvendig.*

W

SWR måtte naturligvis være konservativ med den baggrund, han havde. En søløjtnant af reserven, som havde deltaget i begge de slesvigske krige og var dekoreret med et ridderkors efter den sidste og som samtidig var toldembedsmand i en slutstilling som strandkontrollør, ja, han kunne kun være højremand. Noget andet er så, at han givet var moderat højre, hvad tydeligt fremgår af Livserindringer, og man ville egentlig gerne have vidst, hvad han sagde til forfatningskampen og systemskiftet i 1901. Og det kan tilføjes, at han jo absolut var udstyret med megen social forståelse, bl.a. kan det aflæses af hans medlemskab af Rimestads Arbejderforening. Men han trivedes jo, som det er sent, fint mellem både høj og lav.

Noget helt andet er, at SWRs journalistiske indsats med skildringen af katastrofen i Lønstrup fik en helt utilsigtet bivirkning, nemlig en vedvarende interesse for det ellers så ukendte Lønstrup. Badegæster strømmede til, og den svundne skudehandel erstattedes rigeligt med turistindustrien og dens isboder og badehoteller. Hans eftermæle i Lønstrup blev derfor meget smukt. Da han i 1885 skulle tiltræde sit sidste embede som strandkontrollør og telegrafbestyrer i Udbyhøj ved Randers Fjord, stod der følgende afskedshilsen i Hjørring Amtstidende for den 30. Juni:

Strandkontrolleur S.W.Rasmussen, som i disse dage forlader Lønstrup for at drage til en lignende stilling ved Udbyhøj, har været ansat her på egnen siden 1871, først i Lilleheden, senere i Lønstrup. Han har med hæder tjent i flåden i begge de slesvigske krige, deltaget i den sørgelige kamp i Eckernførde Fjord og er som fører af en kanonbåd under capitain Hammer dekoreret med ridderkorset. Det vil være alle vore læsere bekendt, at hr. R. har haft stor interesse for offentlige anliggender, men frem for alt for havnesagen i Hirtshals. Dels i vore lokale, dels i større blade (f.eks. Berlingske Tidende) har hr. R. leveret mange og dygtige indlæg til bedste for denne egnens velfærdssag, og når spørgsmålet om dette havneanlæg nu er kommet så vidt, at det er optaget til undersøgelse af en regeringskommission, tilkommer en ikke ringe del af æren derfor strandkontrolleur Rasmussen.

Fiskeribefolkningens velfærd har ligeledes ligget hr. R. stærkt på sinde, og han har på forskellige måder søgt at arbejde for dens interesser. Hans eget mod og uforfærdethed på søen har ikke savnet anerkendelse; thi foruden med ridderkorset, er hr. R. dekoreret med Medaljen for Druknedes Redning og med den norske medalje For Borgerdåd (for personlig deltagelse i skibbrudnes redning).

Dog var det ikke alene søen, der fængslede hans interesser; også på landjorden har hans virkelyst sat sig et synligt minde i det smukke anlæg ved tolderboligen i Lønstrup, som i fjord hædredes med Haveselskabets hædersdiplom.

Også vi personlig har meget at takke hr. R. for. Når vi derfor sluttelig beder ham modtage vor tak og anerkendelse for de mange gode bidrag, Hjørring Amtstidende skylder hans pen, skal vi her-til knytte det ønske, at den virksomme gamle hædersmand endnu må finde lejlighed til at sætte sig mangt et smukt minde i den nye kreds, hvori han nu kommer til at virke.

At SWR havde let ved at få artikler optaget i Berlingeren turde hænge sammen med hans mangeårige bekendtskab med enke-kammerherreinde Polly Berling. Egentlig kunne et nærmere studie af hans mange avisindlæg måske være ganske frugtbart og sige meget om, hvor stor en lokal indflydelse en ivrig og engageret debattør kunne få. Familietraditionen siger også noget om, at han i samarbejde med fru Berling fik taget et initiativ til at indføre forbedrede fiskefartøjer ved Vestkysten. Sikkert er det, at han var meget interesseret i dette erhverv og en overgang var medlem af Fiskerikommissionen.

Mere usikker er overleveringen om, at han skulle have været opstillet til folketingsvalg som kandidat for partiet højre. Det er ikke umuligt, for det passer udmærket med hans sociale, men ikke socialistiske engagement. Men det har i bekræftende fald været nytteløst, for Venstre sad tungt og godt på Hjørring amt.

Som 56-årig flyttede han til sin sidste post som strandkontrollør og telegrafbestyrer i Udbyhøj, hvor der var meget travlt på grund af den megen skibstrafik til og fra Randers. Og telegrafdriften betød ligeledes meget arbejde, som hele familien blev inddraget i. En skånsk svigerdatter kom i forlovelsestiden i huset i Udbyhøj, hvor hun lærte morsealfabetet for at kunne hjælpe til. Hun kunne det stadig som 80-årig.

Caroline døde den 20. maj 1902 og den 30. juni det følgende år tog han sin afsked og fik ved den lejlighed titel af kaptajn. Da han i den anledning var i audiens skulle Christian IX have sagt følgende: „Ja, den der er meket goodt, Strandkontrollør Rasmussen; men den der er bedre, for den har jaj icke“, idet han først havde peget på ridderkorset og dernæst på Medaljen for Druknedes Redning. Dette er naturligvis igen ifølge familieoverleveringen.

Som pensionist bosatte han sig i Helsingør, fordi hans yngste søn, Sofus, boede dér. I 1805 blev huset repareret, så han søgte tilflugt i Hals hos datteren Ellen. Overfarten foregik på S/S „Cimbria“, der blev ført af Anton Olsen, som er nævnt i erindringerne som søn af krydstoldassistent Carl Christian Olsen. Fortiden fulgte

ham, men var ham også til nytte, for han fik i kraft af bekendtskab et rabat på sin billet til 1. klasse.

Han var kommet til Hals tidligere end ventet og ramlede ind i en hovedrengøring. I et brev hed det at huset var ubeboeligt „for en Medborger i min mindre gode Condition“ ... „Det er en ganske underlig Tanke, den at nu er det Slut med ald Virksomhed og sandsynligvis Livet inden længe; men det nedtrykker mig aldeles ikke – kun Frygten for at volde Besvær og vel endog Sorg lider jeg ved“. Men der blev gjort et værelse i stand til ham og dér skrev han videre, som det er fremgået. Han døde her efter 12 dages forløb, og kisten blev med motorjagt sejlet til Udbyhøj. Det må siges at have været en værdig gravfærd, som endte på Sødring kirkegård, hvor Caroline tre år tidligere var stedt til hvile.

I familien huskes SWR som en mand, der var blidere end sin kone. Thi Caroline skulle ikke have været helt, som han giver udtryk for i Livserindringer. Den tidligere nævnte skånske svigerdatter skulle have karakteriseret hende som „en havgasse af reneste vand“, der ikke undså sig for at kaste med karklude. Hun skulle altså have været nok så temperamentsfuld, men efter at hendes lussinger var faldet, skulle det have lydt fra manden: „kom så og tør Næsen i Fars Vest“.

Men SWR selv var jo heller ikke ligefrem den, der puttede sig ned i et musehul. I Lønstrup skulle der have været fremsat følgende udtalelse: „hos Kontrollørens er di ålsammen gale, å Kontrolløren siel haj er møj den galeste“. SWR har stukket næsen frem, og det er noget, der i Jylland kan hævne sig. Men mon han ikke har været ligeglad?

Om børnene kan berettes følgende hentet fra familiens annaler. Den ældste, Ellen (1862-1922) blev i 1892 gift med Christen Ludvig Schmidt (1859-1915), der blev toldassistent og dampskibseks-peditør i Hals.

Tycho (1860-1910) fik skibsførereksamen og kom ind i DFDS og blev bl.a. fører af S/S „Viking“. Han var gift med Eva Grunnet (1859-1940).

Sophus (1866-1942) blev i 1886 udlært som bogbinder, gik på valsen i Tyskland, bestod i 1889 efter selvstudium „almindelig forberedelseseksamen“ (Præliminæreksamen), men blev toldmedhjælper forskellige steder, beskikkedes som toldassistent i 1899 og fik kongelig udnævnelse i 1906. Han fik en post i Mullerup, der imidlertid var plaget af smuglerier, så da han følte sig til grin overfor befolkningen, søgte han forflyttelse til Lohals, hvor der åbenbart var mere lovlige tilstande. Han var på denne post til sin afsked i 1936. Han var gift med Petronella Larsson (1870-1955), datter af en skånsk forpagter, hvorom hun kunne berette meget og meget. Hun var egentlig på vej til USA, men ville først tjene til billetten

som tjenestepige i Helsingør. Her traf hus Sofus, og så kom hun ikke længere end til Udbyhøj og senest altså Lohals.

Endelig blev den yngste, Caroline (1869-1915) gift med en fætter, Adam Berthel Thomsen (18??-1930), der blev udlært som blikkenslager i Fredensborg. Han rejste i 1890 som maskinist til Congo, men vendte syg hjem samme år. I 1894 udvandrede han til USA. Han blev først maskinmester i US Navy, slog sig senere ned i Buffalo og oprettede sammen med en bror en maskinfabrik – „Thomson Bros., Jobbing in iron and brass“. Han sad i byrådet i Buffalo og i 1901 stod han som medlem af en modtagelseskomité klar til at trykke hånd med præsident McKinley, hvad han ikke nåede, eftersom denne blev skudt. Samme år havde han også været på besøg i Danmark, og i 1902 rejste en frøken Caroline Rasmussen over dammen. I 1908 vendte parret hjem, hvor han etablerede sig som gas-, vand- og elinstallatør i København. Senere var han med til at elektrificere Odessa og Novosibirsk. Derefter kom første verdenskrig og den russiske revolution, som bragte store tab for hans virksomhed. Og så døde Caroline. Hvormed beretningen om børnene afsluttes.

Livserindringer blev skrevet i otte protokoller i kvartformat, der havde en højde varierende fra 23 til 18½ centimeter, mens bredden går fra 18½ til 16½ centimeter. De første syv er skrevet helt ud, mens SWR kun nåede at beskrive de første 24 sider i det ottende. Skriften ændrede sig kun umærkeligt i nedskrivningstiden fra 1896 til 1905, mens man af teksten kan konstatere, at visse nye ord og vendinger dukkede op igennem årene, mens andre gik af brug, og at han på en række felter rettede ind efter den verserende retskrivning, som dog ikke forelå i kodificeret form. Dén gang kunne man formulere sig ganske frit uden sådanne snærende regler.

Et indtryk af skriften ses i formindsket udgave bd. I s. 92. Her kan man også se, at der ikke er tale om nogen pyntelig afskrift, men om en hastigt nedskrevet tekst, som ikke er gennemrettet. Selv forklarede SWR med et særdeles dækkende ordvalg, at han blot smurte løs uden at vende tilbage og rette til. Og det skal man nok være taknemmelig for. Meget af friskheden ville med garanti gået fløjten, hvis han havde anstrengt sig og forarbejdet det hele til et gennemfriseret erindringsværk, hvad han jo mageligt kunne have gjort.

Omkostningen er så, at læseren skal slås med stavfejl, sjuskefejl, unøjagtigheder og inkonsekvenser ved linie- og især sideskift. Det tager man gerne med, men det rejser unægtelig spørgsmålet om, hvorfor dette ellers så omhyggelige menneske valgte denne afslappede fremgangsmåde? SWR giver selv svaret. Han skrev for sine efterkommere og var såmænd ikke engang sikker på, at de ville

læse hans smørerier. Men det forøger jo for så vidt kun værdien af Livserindringer, at de ikke er affattet med henblik på en større læserkreds og SWR ville nok være blevet yderst forbløffet, hvis han havde oplevet, at de skulle udkomme i den foreliggende form. Han ville næppe have billiget og nok være blevet flov over, at det altså er sket bogstavret og med bibeholdelse af alle sjskefejlene. Men på det felt må han give eftertiden syndsforladelse med tilbagevirkende kraft.

Og mon han ikke ville blive endnu mere forbavset, hvis han havde opdaget, at hans Livserindringer nok kommer til at indtage en plads som klassiker i den danske maritimhistoriske memoirelitteratur.

Endnu en gang en hjertelig tak til oldebarnet Jens Wæver Rasmussen, der har udlånt de små protokoller samt andet materiale til undertegnede, der er helt lettet over at kunne levere det hele uskadt tilbage. Sluttelig en fornyet tak til kredsen omkring Maritim Kontakt, der så beredvilligt har optaget disse to bind i deres skriftrække, et sted, hvor de i dén grad hører hjemme.

Emdrup i november 2008

Anders Monrad Møller

SKIBSREGISTER

- Absalon, panserbåd, I, 132
 Alssund, kanonjolle, II, 131
 Anneberg, skonnert, I, 332
 Annette, jagt, II, 82, 84
 Argus, skonnert, krydstoldinspektionsskib, I, 245, II, 34, 102, 234-235, 239-240
 Atlas af Aalborg, bark, I, 245
 Austria, atlanterhavsdamper, I, 257
 Barsø, kanonjolle, II, 77, 131, 133
 Bellona, fregat, I, 97, 143, 170, 178, II, 76
 Blitz, preussisk kanonbåd, II, 166, 172-175
 Brasilianeren af København, brig, II, 33-34
 Caledonia af Aabenraa, fuldskib, II, 103
 Calløe af Aabenraa, fuldskib, II, 103
 Calypso af Aabenraa, fuldskib, II, 103
 Capello af Hamborg, bark, I, 166
 Caroline Amalie af Aabenraa, fuldskib, II, 103
 Caroline Amalie, dampskib, II, 26
 Christian den Ottende, I, 104, 177-178, 182, 184, 186, 196, 205, 297, 347
 Christian VIII af Aabenraa, fuldskib, II, 103
 Cimber af Aabenraa, fuldskib, II, 103
 Cimbria, paketdamper, II, 92
 Codan, skonnert, I, 332
 Comet af Aabenraa, fuldskib, II, 103
 Dagmar, korvet, I, 173
 Dan, hjuldamper, II, 34
 Dannebrog, linieskib, senere udstyret med panser, I, 173, 283, II, 201
 Defence, engelsk linieskib, I, 42
 Der Adler, preussisk dampskib, I, 164
 Dronning Marie, Linieskib, II, 56-57
 Eckernsund, kanonjolle, II, 77
 Ejderen, dampskib, II, 208
 Elben, orlogsskonnerter, II-2-113, 116, 118, 120-121, 128, 130, 133, 165, 293, II, 24
 Enigheden af Frederikshald, jagt, II, 286, 288
 Erebus, engelsk orlogsskib, II, 218
 Esbern Snare, panserdamper, II, 194, 197, 237
 Flanquer af Helsingør, skonnert, I, 336
 Flora, korvet, I, 96, 211
 Fox, dampskib, II, 220
 Frederik den Syvende, skonnert, I, 291, 299, 321, 323
 Frederik den VI, transportskonnerter, ex Kiel, II, 60
 Frederik VI, linieskib, II, 255
 Frederik VII, dampskib, II, 128
 Freia, fregat, I, 201
 Freia, postdamper, II, 189
 Fulton, dampskib, I, 320
 Fyen, dampskib, II, 212
 Fænø, bombekanonjolle, II, 55, 59, 62, 68, 76
 Galathea, lukket korvet, I, 96-97, 142, 200, II, 144
 Gammelholm, lastdrager, I, 143
 Ganymedes, skonnert, I, 326
 Gefion, Fregat, I, 80-81, 91, 155, 163-165, 168-170, 176, 178-185, 197, 209, 222, 224-225, 229, 278, 296, 321, 341, 347, II, 56, 63, 152, 221
 Geisir, hjuldamper, I, 178, 199, 209-214, 219-220, 224, 232, II, 60, 62, 116
 Gerda dampskib, I, 299
 Hammer, hjuldamper, II, 65, 70-72
 Havfruen, fregat, I, 170
 Heimdal, Hjuldampere, II 60
 Heimdal, korvet, I, 173, 158-159, 162, 210
 Hekla, hjuldampere, I, 80, 143, 157-158, 177, 178, II, 60, 62
 Helgenæs, Bombekanonjolle, II, 59
 Hertha, hjuldampere, I, 140, 154, 160
 Holger Danske, hjuldampere, I, 236-237, 271, 274-275, 283, 285, 335
 Hindu af Aabenraa, bark, I, 313

- Junge Jan af Flensborg, brig, I, 309
 Jylland, hjuldamper, II, 30, 32
 Jylland, skruedamper, I, 322-325
 Jylland, skruefregat, I, 173, II, 162, 298
 Kanonchalup nr. 14, II, 175
 Karen Knuth, kongejagt, I, 166
 Kiel, hjuldamper, kongeskib, I, 123-126, II, 60, 62
 Kopenhagen, senere Slesvig, I, 132, 136, 207
 Krydsfartøj nr. 2, I, 293
 Krydsfartøj nr. 3, II, 200, 218, 300-301
 Krydstartøj nr. 6, II, 39, 41-42, 106
 Krydsfartøj nr. 7, II, 211-213
 Krydsfartøj nr. 10, II, 91, 99-101
 Krydsfartøj nr. 13, II, 46, 51, 56, 67
 Krydsfartøj nr. 15, II, 91-94, 232
 Krydsfartøj nr. 20, II, 110, 114, 232
 Krydsfartøj nr. 27, II, 192, 195, 199, 204, 212
 König Christian der Achte, dampskib, I, 157, 159
 Laura, dampskib, I, 297
 Lille Christian af København, brig, II, 101
 Limfjorden, Hjuldamper, II, 81, 139, 155, 164, 168-174, 176
 Louise Augusta af Korsør, skonnert, II, 7, 10-11, 13, 18, 24, 248
 Løvenørn, kutter, II, 222
 Madvig, dampskib, II, 92, 95
 Marie, brig, I, 111
 Marie, norsk brig, II 28, 35
 Mercurius af Flensborg, bark, I, 305, 347, 348
 Mercurius, orlogsbrig, I, 86, 91, 96-98, 101-104, 163, 241, 252-253, 255, 260, 273, 309, II, 10, 80, 179
 Maagen, hjuldamper, II, 30
 Najaden, korvet, I, 96, 132, 154, 156, 186
 Neptun, Kronprinsens lystkutter, senere orlogskutter, I, 147, II, 131, 138
 Niels Juel, skruefregat, I, 173, II, 162
 Niord, hjuldamper, II, 28, 30-31, 33, 45
 Nonsuch, amerikansk skonnert, senere Vigilant, I, 265
 Nymphen, fregat, I, 200
 Nyord, dampskib, II, 139
 Peter Bang, galcasc, I, 323, 331-333, 336, 338, II, 14
 Pilen, slup, II, 205
 Primus, dampskib, I, 123
 Rachel København, jagt, I, 323, 326, 329, 330
 Radetsky, lukket korvet, II, 162
 Regina, norsk bark, II 292
 Rota af København, brig, I, 291, 293-295, 297, 326, II, 32, 255
 Rota, fregat, I, 204
 Saga, orlogsbark, I, 173
 Samlioth, skonnert, II, 49
 Schlesvig, hjuldamper, kongeskib, II, 53, 54, 123, 217
 Schwarzenberg, østrigsk fregat, II, 162
 Seehund, preussisk kanonbåd, II, 162, 171, 174
 Seehund, hollandsk skonnert, II, 283
 Sehested, kuf, lastdreager, II, 31
 Sirius, brig, I, 83
 Sjælland, skruefregat, I, 173
 Skirner, dampskib, I, 211
 Skjold, lineskib, I, 186, 200, 201, 283
 St. Croix, I, 186
 St. Georg, engelsk lineskib, I, 42
 St. Thomas, orlogsbrig, I, 154-155, 157, 161, 163
 Standard, kejserskib, II, 217-218
 Terror, engelsk orlogsskib, II, 218
 The Scorpion, engelsk orlogsskonnert, I, 266
 Thetis, fregat, I, 80, 81, 163, 164, 170
 Thingvalla, Amerikadamper, II, 95
 Thor, korvet, I, 173
 Titania af København, brig, I, 341
 Tordenskjold, fregat, I, 173
 Tre Venner af København, brig, I, 341, 343, 346, II, 133
 Tredlenæs, bombekanonjolle, II, 59
 Tritton af København, bark, I, 208, 268-269

Uffo, hjuldamper, I, 140
 Valhalla, skonnert, II, 264
 Valkyrien, korvet, I, 178, 200
 Venus af København, skonnert, I, 341, 345,
 347, 350
 Vigilant, skonnert, I, 265-266
 Viking, forhenværende krydstoldjagt, II, 40
 Viking, DFDS, II, 302
 Vildanden, hjuldamper, I, 208, 210, 212-213,
 II, 209
 Von Brock af Randers, brig, I, 321

Von der Tann, slesvig-holstensk kanonbåd,
 I, 206
 Warren Hollet, amerikansk sejlskib, I, 246
 Westfold, norsk fuldskib, II, 30-32, 34-35
 Zampa, hjuldamper, II, 106
 Ægir, kongeskib, hjuldamper, I, 124
 Ærø, kanonjolle, II, 131, 135
 Ørnen, orlogsbrig, I, 96, 309
 Ørsted, kabeldamper II, 289
 Aarhus, dampskib, I, 294

STEDREGISTER

- Adelgade, I, 237
 Admiralitetspladsen, St. Petersborg, I, 335
 Adriaterhavet, II, 163
 Afrika, I, 335, II, 299
 Agersø, ø i Storebælt, II, 91, 98-99, 196, 233
 Agger, II, 282
 Agger Kanal, I, 209, 210, 218, 324, II, 265-266
 Albuen Bugt, II, 64
 Albuen Havn, II, 63
 Albuen ved Nakskov, II, 63, 64
 Alexander Newsky Klosteret ved St. Petersborg, I, 336
 Algeriet, I, 225
 Alhambra, forlystelsesetablissement, Frederiksberg, II, 39, 44, 255
 Alhambra, Spanien, II, 17
 Alperne, II, 184
 Als, I, 150, 155, 156, 160, 171, 178, 190, 191, 193, 196, 199, 204, 248, 262, II, 102, 104-105, 156, 159, 181, 300
 Alssund, I, 155-157, 159, 178, 191-192
 Alsteren, Hamborg, II, 174, 177
 Altona Banegård, II, 179
 Altona, I, 113-117, 119-122, 124, 127-129, 140, 212, II, 7, 24, 26, 128, 177
 Amager, I, 143, 242, 341, II, 34
 Amager Fælle, II, 56
 Amaliegade, København, I, 337, II, 51, 304
 Amalienborg, I, 139, II, 128, 129
 Amerika, I, 197, 243, 246, 257, 300, 308, II, 184, 218
 Anrum, I, 170, 212, 213, 229, II, 134-136, 158, 168
 Amsterdam, I, 169, II, 283
 Amur, II, 223
 Anholt, II, 160
 Anneberggård, I, 331, 332
 Antillerne, I, 261
 Antwerpen, I, 291, 310, 313, 315-317, II, 37, 101
 Arabien, I, 224, 268
 Archangelsk, II, 8
 Arendal, II, 206, 287
 Asdal Gård, Asdal Slot, II, 261, 269-272, 283, 303
 Asdal Klit, II, 273
 Asdal Sogn, II, 261, 265, 268-269, 281, 283
 Asdal Strand, II, 273-274
 Asiatisk Compagnis Plads, I, 291, 294, 297, II, 32
 Asien, II, 289
 Assens, II, 30, 50, 91, 99, 102, 104, 106-107, 109, 139
 Assistens Kirkegård, II, 51
 Atlanterhavet, I, 257, 291, 296, 312
 Augustenborg, I, 109, 150, 151, 156, 157, 195-196, 251, 252, II, 56, 104-105, 121, 237, 300
 Australien, I, 197, 298, II, 17, 92
 Aux Cayes, I, 291, 305, 311
 Avernakø, II, 39
 Ballum, I, 324
 Baltimore, U.S.A., I, 265
 Barsø, II, 102, 103
 Bassinet, Christiansted, St. Croix, I, 255, 261, 262
 Bayern, II, 80
 Becks Badehuse, København, I, 349
 Begtrup Vig, II, 223
 Belgien, I, 302, 304, 313, 315, II, 94
 Bergen, II, 93
 Berlin, I, 120, 148, 189, 200, 246, II, 180, 182
 Berlingske Gård, Pilestræde, København, I, 248, 325, II, 248
 Bissrup, Vestsjælland, II, 7-8, 10, 202, 247-248
 Bistrup, I, 115
 Bjerregård, II, 144
 Bjørnegade, København, I, 204

- Blankenese, Holsten, I, 117, 122, 126, 231
 Blegdammen, København, I, 349
 Blåvandshuk, II, 135
 Bogense, I, 199, 214, II, 259
 Bogø, II, 114, 115, 231
 Bogø Sund, II, 239
 Boldiksum, I, 228
 Boller, II, 227
 Borgergade, København, I, 237, II, 51
 Bornholm, I, 274, 283-284, 297, 333, II, 28-
 29, 33-34, II, 81
 Borrehuset, Falster, II, 115
 Boston, U.S.A., I, 246
 Botanisk Have, København, II, 27
 Botniske Bugt, II, 37
 Bottenhavet, II, 37
 Bov, Slesvig, I, 137, 165, 234
 Bovbjerg, II, 234
 Bradbænken, Holmen, I, 147, 278
 Brandenburg, II, 121
 Brandsø, Lillebælt, II, 102
 Brasilien, I, 291-296, 298, II, 211
 Bredgade, København, I, 148, 153
 Breininggaard, II, 17
 Bremen, I, 243
 Breslau Banegård, II, 187
 Breslau, II, 174, 186-187
 Britannia, I, 329
 British Museum, II, 16
 Broager Kirke, I, 176, 191, 193, 196
 Broager, I, 190
 Brogerne, grunde ved den jyske vestkyst, II,
 35
 Broholm Herregård, Sydfyn, II, 105, 233
 Buffalo, II, 250
 Burgstaken, Femern, I, 133
 Bysum, I, 215
 Bælterne, II, 212
 Bøgestrømmen, II, 30
 Bøhmen, II, 273
 Bøjden, II, 91, 102, 104-105
 Børghlum, II, 149, 150
 Børnehuset, Christianshavn, I, 279
 Børsen, København, I, 326
 Børsgraven, København, I, 329
 Californien, II, 17
 Canadiske søer, II, 212
 Cappel, Slesvig, I, 235, II, 66, 101, 194
 Caracas, Venezuela, I, 258
 Caraibien, I, 307
 Carron, kanonstøberi, Storbritannien, II,
 168
 Casino, teater i København, I, 149, 245, 269,
 II, 44, III, 113
 Chammente, uidentificeret slot i Polen, II,
 185
 Champagne, II, 38
 Charlotte Amalie, St. Thomas, I, 261
 Charlottenlund, I, 273, 279
 Christiania, 343
 Christiansborg Slot, I, 275, 330, II, 53-54
 Christiansborg Slotskirke, II, 53
 Christiansfeld, II, 257
 Christiansfeld, II, 237, 250, 256, 258
 Christianshavn, I, 138, 140, 279-280, 285,
 291, 341, II, 31, 44, 77, II, 163, 184, 277
 Christianslund, II, 246-248
 Christiansted, Dansk Vestindien, I, 253, 261-
 266
 Christiansø, I, 133, 210, 271, 283-285, II, 84
 Citycanal, kanal og dok ved London, Eng-
 land, I, 301-302, II, 16
 Coburg, I, 185
 Constantine, Algeriet, I, 225
 Constantinopel, II, 130
 Curazao, hollandsk koloni, Vestindien I,
 259-261
 Cuxhaven, I, 171, 278, II, 162
 Dagebyl, II, 171
 Dagmar-teatret, I, 269

- Danmark, II, 278, 285, 288-289, 294, 299, 302
- Danmark, Kongeriget, I, 103, 109, 116, 120, 125, 127, 133, 143, 147, 149-152, 156-158, 160, 171, 180, 185, 188-190, 199, 203, 206, 217, 223-225, 230, 234, 238-239, 245-246, 250-252, 259, 261, 267, 277, 281, 283, 298, 299, 305, 315, 324, 326, 328, 334-335, 337, 341, 344, 348, II, 22-24, 28, 39, 47-48, 52, 55, 64-65, 69, 82, 84, 86, 94, 103-104, 109, 113, 116, 121-123, 125, 130, 133-134, 136, 138-140, 144, 159-160, 162-166, 172-174, 178, 181, 183-185, 189-191, 193-194, 198-199, 205, 209-211, 215, 220-221, 225, 229-231, 237, 241, 256, 267, 276,
- Dannebrog, Skipperherberg i Korsør, II, 10
- Dannemare, II, 236
- Dannevirke Skanser, II, 237
- Dannevirke, I, 216, 222, II, 126-129, 149
- Dannevirkelinien, II, 126
- Dannevirkestillingen, II, 124
- Danzig, I, 341, 345, 347-348, II, 31
- Danzigbugten, I, 186
- Davisstrædet, II, 219
- Delehaven, Holmen, I, 154
- Dennewitz, II, 181
- Det Kongelige Bibliotek, Slotsholmen, I, 275
- Det Kongelige Theater, I, 140, 141, 175, 202, 250
- Dokken, Christianshavn, II, 277
- Dolzig, Nieder Lausitz, Branden burg, II, 121
- Donau, II, 176
- Dragør Havn, II, 61
- Dragør Hotel, II, 61-62
- Dragør Rhed, II, 61
- Dragør, I, 164, 166, 336-337, 345, II, 55, 61
- Drogden, I, 144, 164, 348
- Dronningens Tværgade, II, 81, 88, 91
- Dunquerque, I, 102, II, 82, 85-86
- Dybbøl Mølle, I, 190
- Dybbøl Skanser, II, 159-160
- Dybbøl, I, 191, 192, 194, II, 156, 159, 184-186
- Dybbølstillingen, I, 236, II, 164
- Dynkirken, se Dunquerque
- Dyrehaven, II, 40
- Dyrehavsbakken, II, 41
- Dyrehavsbugten ved Nyborg, II, 262
- Ebbegrund, II, 159
- Ebeltoft Vig, II, 197, 204-205, 216, 223
- Ebeltoft, II, 192, 195, 197-198, 203-206, 216, 225
- Ebeltoftkysten, II, 218
- Eckernførde Fjord, I, 176, 178-180, 182, 200, 265, 288, 296, 321, 347, II, 88, 112, 193
- Eckernførde, I, 173, 176, 179, 181, 183, 186, 190, 200, 204, 211, 219, 232, 234, 271, 283, 297, 347, II, 27, 76, 193, 237
- Edinburgh, I, 323, 326
- Edinburghs Havn, I, 326
- Egholm, II, 91, 98-99, 195-196, 233, 260
- Ehrith, havneby ved Themsmundingen, I, 302, II, 18
- Ejderbredden, I, 224
- Ejderdiget, I, 227
- Ejderen, I, 150, 203, 217-219, 222-223, 232, II, 55, 57, 64-65, 71, 121, 193
- Ejdergrænsen, II, 256
- Ejderkanalen, II, 64
- Ejdersted, I, 216
- Elben, I, 113, 116, 118, 122, 128, 133, 155, 166, 171, 172, 185, 186, 211, 213, 219, 234, II, 65, 138, 162, 174
- Elbkajen, I, 121
- Elephanten, I, Holmen, 164
- Emden, I, 200
- Endelave, ø i Horsens Fjord, I, 297
- Engelske Kanal, I, 269, 296, 312, 313
- England, I, 122, 124, 140, 148, 149, 213, 238, 245-247, 266, 283, 286, 295, 301, 303-304, 316-318, 324, 326, 328-329, 333-334, 341, 343, 345, II, 9, 14, 16-17, 31, 60, 82, 86, 113, 124, 139, 157, 161-163, 168, 185, 1914, 202, 206, 215, 219, 266, 298, 306
- Erholung, die, sal i Kurhuset, Wyck, I, 229, II, 70
- Esbjerg Havn, I, 324
- Esbjerg, II, 154
- Esplanadepavillonon, II, 58

- Eulengebirge, II, 180
 Europa, I, 138, 144, 147, 149, 151, 260, 280,
 305-307, II, 95, 121, 130, 174-175, 189, 190,
 215, 226-227
 Falkoner Allé, II, 51
 Falmouth, Cornwall, England, I, 312-313
 Falster, II, 62, 114, 116, 209, 231, 234-236
 Falsterbo, I, 140, 144
 Falsters østkyst, II, 116
 Fanø Forland, II, 75
 Fanø, II, 42, 55, 65, 71-76, 78-81, 83, 123,
 127-130, 131, 134, 140-142, 146-147, 153-
 154, 159-161, 165, 168, 233, 243, 254-255
 Fanølo, II, 133
 Fartrappedyb, Vadehavet, I, 212, II, 134
 Farvergade, København, I, 110, II, 22
 Faste Batteri, Amager, II, 56
 Fehmern, I, 132, 133, II, 72
 Fejø, II, 8, 15, 234-236, 239, 268
 Femernsund, II, 200-201
 Femø, II, 234, 236, 239
 Finland, I, 143, 337, II, 102
 Finske Bugt, I, 275
 Flandern, II, 37, 85
 Flensborg Banegård, II, 26
 Flensborg, I, 189, 235, 238, 242, 271, 274-275,
 305, 309, 322-324, 347, II, 7, 18, 24-26, 66,
 88, 112, 193-194, 245, 256
 Flådens Leje, Holmen, II, 54
 Forenede Stater, De, se U.S.A.
 Fornæs, II, 218, 222
 Fortrop Dyb, II, 157, 167, 172
 Frankfurt am Main, I, 165, II, 57
 Frankenstein, II, 180, 186
 Frankrig, I, 126, 138, 148, 224-225, 247, 280,
 286, 306, 307, II, 29, 34, 36-37, 85-86, 111,
 113, 124, 130, 139, 157, 174, 189, 227, 259
 Fredensborg By og Slot, II, 82, 89, 106, 110,
 112-113, 118, 222, 224, 226, 246-247, 256-
 257, 302
 Fredericia, I, 149, 176, 177, 187-188, 199-200,
 211, II, 68, 129, 203
 Frederik VII.s Gade, II, 110
 Frederiks Hospital, København, I, 245, 248,
 II, 47, 99, 107
 Frederiksberg Allé, II, 44
 Frederiksberg Slot, I, 244, 250
 Frederiksberg, I, 136, 137, 142, 174, 247, II,
 45, 53, 82
 Frederiksborg Slot, I, 313, II, 53, 88, 113, 185,
 195, 202, 256
 Frederikshald, II, 286
 Frederikshavn, I, 293, 300, II, 33, 81, 216,
 264, 288, 293, 295
 Frederiksholms Kanal, II, 221
 Frederiksstad, I, 199, 204-205, 216-223, 225,
 232, 234, II, 55, 67-68, 116, 124
 Frederikssund, II, 69
 Frederiksværk, I, 176
 Frijsenborg, II, 227
 Frisland, I, 150, 167, 206, 212, 229, II, 70, 136,
 158-159
 Frue Kirke, København, I, 313
 Funchal, Madeira, I, 253, 254
 Fyenshoved, II, 259
 Fyn, I, 160, II, 91, 94-96, 102, 104, 108, 126,
 128, 212-215, 227, 233, 259, 271
 Fynshoved, II, 195, 222
 Fænø, II, 203, 254
 Færøerne, I, 101, 104, 202
 Føhr Landgrund, II, 172
 Føhr, I, 123, 126, 206, 212, 219, 227-233, 286,
 291, II, 60, 65-66, 70, 72, 131-136, 138-140,
 145, 155-157, 160-161, 164-165, 167-169,
 171-172, 176, 202
 Fåborg Kirke, II, 43
 Fåborg, II, 31, 42, 43, 99, 100
 Gallicien, II, 273
 Gammel Kongevej, Frederiksberg, I, 247,
 289, II, 27, 44
 Gammel Strand, København, I, 278
 Gammelholm, København, I, 147, 162, 165,
 206-207, 275, II, 127
 Gammelstaden, Rendsborg, I, 232
 Garderhuen, klippeø ved Island, I, 102
 Garnisons Kirke, København, I, 245
 Gasgoigne, II, 226
 Gasværksvej, København, II, 44
 Gaunø, II, 247
 Genner Bugt, II, 91

- Genner Fjord, II, 91, 103
 Gentofte, I, 278
 Genua, I, 142, II, 101
 Gjeddeshal, II, 237
 Gladsakse, I, 244
 Glatved Strand, II, 255
 Glatz, fæstningsby i Schlesien, II, 174, 180-184
 Glücksborg, I, I, 109, 236, 251-252, II, 44, 52, 55, 120-121
 Glückstadt, Holsten, I, 116, 127-128, 176, 184-188, 190, 234, II, 25, 193
 Glyngøre, II, 146
 Gothersgade, København, I, 142
 Gottorp Slot, I, 189
 Grahamstown, Sydafrika, I, 247
 Granada, ø i Antillerne, I, 261
 Graudentz, fæstningsby i Preussen, II, 182, 186
 Graveline, lille fæstningsby i Nordfrankrig, II, 85
 Gravensten, se Gråsten
 Greenwich, I, 301
 Grenaderen, klippeø ved Island, I, 102
 Grenå, II, 207, 218, 222, 286, 300-301
 Grindsted, II, 129
 Grækenland, II, 225
 Grønbechs Gård ved Børsgraven, København, I, 329
 Grønland, I, 139, 202, 253, 269, 305, 341, II, 219-220
 Grønningen, København, I, 233
 Grønsund Færgested, II, 116
 Grønsund Lodsstation, II, 115
 Grønsund, I, 220-221, II, 62, 110, 113-117, 125, 192, 212, 225, 229-232, 234, 236
 Grådyb, løb i Vadehavet, II, 72
 Gråsten, I, 189, 190
 Gulstav, sydspidsen af Langeland, I, 232
 Gurre Slot, II, 15
 Gøiens Batteri, Amager, II, 56
 Göteborg, II, 284
 Gåbense, I, 210, II, 114, 118, 209
 Gåsetårnet, Vordingborg Slot, II, 15, 231
 Hadsund, II, 107
 Haiti, I, 291, 306-307, 311-312
 Halkhoved, II, 107
 Halligerne, I, 199, 206, 215-216, 232, II, 65, 70, 165
 Halmtorvet, I, 278
 Hals, II, 193
 Halskov, II, 96, 214, 259
 Hamborg Berg, I, 119
 Hamborg, I, 114, 118-120, 122, 126, 130, 166, 215-216, 245-246, II, 24, 25, 39, 80, 84, 101, 104, 138, 177, 178, 215
 Hamborgbugten, I, 170
 Hamburg Vierlandt, I, 120
 Hannover, I, 123, 190
 Hanstholm, I, 211, II, 35
 Harbøre Sogn, II, 282
 Haregade, Nyboder, I, 144, 145, 152, 153, 155, 163, 173, 174, 196, 201, 219, 233, 237, 247, 271-273
 Hartlepool, II, 18, 82, 86,
 Havnehovedet ved Korsør Slot, II, 235
 Hede, den jyske, II, 175
 Hejls Kirke, II, 256
 Hejls, II, 254
 Hejlsminde, II, 237, 245, 253, 256
 Helgenæs, I, 199, 204, 221-222, 225
 Helgoland, I, 138, 159, 166-168, II, 24, 156, 162-164, 172, 268
 Helleholm Fyr, II, 233
 Helleholm, ø i Storebælt, II, 91, 98-99, 232-233, 241
 Helsingør, I, 132, 133, 140, 164, 336, 339, 348, II, 38, 84, 99, 202, 246, 263, 288
 Helsingørgade, II, 84
 Henne, II, 144
 Herlufmagle, II, 87
 Herlufsholm, II, 87
 Hertugdømmerne, I, 147, 150, 181, 234, 274, II, 25, 57, 65, 121-122, 124, 130, 166, 174, 175, 178, 189-190
 Hesselskoven, II, 246
 Hesselø i Kattegat, II, 267-268, 277-278
 Hesselø, II, 268
 Hessen, I, 252, II, 52
 Hestehoved, Falster, II, 116-117

- Hesterodde, II, 147
Hesteskoen, ved Præstø Fjord, II, 87
Hetlandsøerne, I, 101
Heuscheuer, klippeparti i Sudeterne, II, 183
Hindsgavl Park, II, 254
Hindsgavl Slot, II, 254
Hindsgavl, II, 253, 255
Hippodromen, ridesal i København, I, 149
Hirsthals Fyr, II, 267, 278-279, 284, 287, 294, 296
Hirtshals Fyrbakke, II, 278
Hirtshals Havn, II, 261, 275-276
Hirtshals Pynt, II, 266
Hirtshals Telegrafstation, II, 279
Hirtshals, I, 130, II, 261, II, 265-267, 273-274, 276-278, 280, 287, 289-291, 296, 298
Hjelm, II, 195, 210, 218, 220-222, 225
Hjerting, II, 131, 133, 140, 154, 155
Hjørring Amt, II, 266
Hjørring Toldkammer, II, 265
Hjørring, II, 260, 262-263, 269, 275, 278, 287, 289, 296, 299, 305
Ho Bugt, II, 142
Holbæk Ladegaard, II, 247
Holbæk, I, 331-332, II, 195, 203
Holckenhavn, II, 94
Holckenshavns Å, II, 94
Holland, I, 143, 168-171, 259-260, 298-299, 313, 333, II, 21-22, 159, 205, 215, 265, 282
Holmen, Christianshavn, I, 100, 105, 107, 111, 119, 124, 136, 139, 145, 147, 153-154, 159-160, 163-164, 173, 175-176, 183, 187, 190, 193, 197, 199, 202, 204, 206, 211, 214, 233, 236-237, 242, 247-248, 253, 259, 270, 273-274, 278-280, 283, 286, 288, 291-293, 297, II, 8, 12, 20, 54, 56-58, 77, 125, 127-129, 234, 240, 277-278
Holmen, forstad til Nyborg, II, 239, 260, 260
Holmens Drengeskole, I, 273
Holmens Kanal, København, I, 286
Holmens Skole, I, 108
Holmensgade, København, I, 286
Holmsland, II, 144
Holstebro, I, 106, 135, 152, 153, 163, 236, II, 80, 146, 271
Holsteinborg, II, 7, 20, 247
Holsten, I, 117, 120, 125, 127-129, 150-151, 156, 165, 185, 188, 200, 203, 205, 224-225, 228, 232, 235-236, 251, II, 14, 52, 55, 57, 64, 68, 101, 112, 121-122, 127, 138, 193, 200-201, 212, 225-226
Holsten, II, 254-255, 263, 271
Honfleur, II, 35
Hops Rhed, II, 14
Horne Degneskole, II, 302
Horne Kirke, II, 283
Horne Sogn, II, 261, 265, 268-269, 281-282
Horne Strand, II, 274
Horne, II, 264, 266, 269, 272, 290, 296
Horneterp Biskole, II, 302
Horneterp, II, 302
Hotel Bellevue, Vestergade, København, II, 247-249
Hotel Jylland, Århus, II, 208
Hotel Kronprinsen, II, 189
Hotel Prins Carl, København, II, 58
Hotel Russia, Hamborg, II, 174, 177
Hotel Thomas, Flensborg, II, 66
Hull, I, 333-335
Husum Havn, II, 176
Husum, I, 124, 204, 216, 224, 323, II, 60, 71, 174
Hvaløerne ved Frederikshald, II, 286
Hvidbjerg Kirke, II, 150
Hvidbjerg Præstegård, II, 148, 149
Hvide Odde, Bornholm, II, 34
Hvidehavet, II, 22
Højer Flække, I, 211, II, 159
Højer Kirke, II, 159
Hørnum Odde, II, 168-170, 176
Hørsholm, II, 256
Høtorvet, Hamborg, I, 131
Haarburg, I, 128, 130
Indien, II, 211
Irland, I, 138, II, 226
Irske Kanal, I, 303
Isaksbroen, St. Petersborg, I, 335
Isakskirken, St. Petersborg, I, 335

- Isakspladsen, St. Petersborg, I, 335
 Isefjorden, I, 132, 323, 332, II, 128
 Ishavet, I, 171, 341-342
 Island, I, 102, 104, 138, 155, 163, 196, 201, II, 60, 85, 133, 157, 178, 286, 298
 Isted, I, 204, 215-216, 234
 Italien, I, 142, 148, 295. II, 22, 163, 199
 Itzehoe, Holsten, I, 128, 129
 Jacmél Havn, I, 310
 Jacmél, I, 291, 305-309, 311
 Jacméls Rhed, I, 308
 Jagtvej, Charlottenlund, I, 280
 Jakob Holms Plads, Christianshavn, I, 299
 Japan, I, 173, 260, 223
 Jegindø, II, 147-148
 Jernbanehotellet, Fredensborg, II, 302
 Jungfernstieg, Hamborg, II, 177
 Juvre Dyb, II, 133
 Jylland, I, 144, 152, 153, 174, 177, 188, 189, 203, 209, 216, 223, 227, 239, 274, 299, 324, II, 25, 35, 40, 80, 104, 126, 130-131, 142-143, 145, 147, 150, 156, 162, 164-165, 190, 198-201, 205, II, 215-220, 228, 233, 293
 Jyllands Nordvestkyst, II, 267
 Jyllands Vestkyst, II, 253, 264-265, 273, 276, 279-280, 286, 290, 306
 Jyske Halvø, II, 165
 Jyske Hede, Den, II, 199
 Jægerspris Slot, I, 149, 250-252
 Kaiser Wilhelmkanal, II, 64
 Kajen, ø ved Christiansted, I, 262, 266, 309
 Kalkbrænderivejen, II, 84
 Kallebodsstrand, I, 108, II, 19
 Kallehave, II, 212
 Kallundborg Havn, II, 245
 Kallundborg, I, 201, 298-299, II, 196-197, 200-201, 244-245, 259, 286
 Kalvø i Genner Bugt, II, 91, 103-104
 Kalø Gård, II, 207
 Kalø Slot, II, 207
 Kalø Vig, II, 207
 Kanalen, Den Engelske, I, 269, 296, 312-313
 Kandestederne, II, 290
 Kap Horn, I, 316, II, 76
 Kap Lindesnes, II, 35
 Kap Verdiske Øer, I, 246
 Kapstaten, Sydafrika, I, 246-247
 Kastellet, København, I, 151
 Kastelvolden, II, 55
 Kattegat, I, 140, 166, 288, 293, 296, 326, II, 14, 35, 38, 86, 163, 205, 266-267
 Kee, the, ø ved Christiansted, I, 262, 266, 309
 Keitum, II, 156, 164
 Kellinghusem, I, 128
 Kerteminde, II, 16, 95, 229, 238
 Kiel, Holsten, I, 115, 124, 131, 151, 200, 214, 219, 253, II, 8, 14, 24, 60, 81, 104, 161, 204, 208, 268
 Kielerbugten, II, 64
 Kielerfjorden, I, 177, 178, 186, 232, II, 121, 200-201
 Kielerkanalen, II, 64
 Kina, I, 302, 329, II, 17, 72, 81, 223
 Kinghill, militæretablisement, St. Croix, I, 264
 Kirkegrunden, Randers Fjord, I, 318-319
 Kirketerp Præstegård, II, 281
 Kjeldsand, II, 141
 Kjelvig, II, 133
 Kjærsgård Mølle, II, 305
 Kjærsgård, herregård, II, 305
 Klampenborg Badeanstalt, II, 296
 Klerkegade, København, I, 108
 Klimhullet, bugt ved St. Thomas, I, 309
 Klitten, klitrækken vest for Ringkøbing Fjord, II, 142, 145-146, 153
 Klosterstræde, København, I, 249
 Klædeboderne, København, I, 249
 Knabrostræde, København, I, 201
 Knippelsbro, København, I, 341
 Knolde Gård, Skallerup, II, 305
 Knudedyb, II, 131
 Knudshoved, II, 96, 212, 214-215, 259
 Kolding Fjord, II, 203
 Kolding, II, 106, 129, 143, 237
 Koldinghus, II, 53
 Kollerup Sogn, II, 305
 Kolonnaden, Amalienborg, II, 304
 Kong Georgs Palæ, København, I, 153

- Kongelige Theater, se Det Kongelige Theater.
- Kongens Nytorv, København, I, 141, 142, II, 44, 48, 167
- Kongenshavn ved List, II, 159
- Kongeåen, II, 57, 130, 202, 237, 299
- Korselitse Grund, II, 117
- Korselitse Østerskov, II, 116-117
- Korshavn, II, 39
- Korsør Havn, II, 208, 235, 252, 258
- Korsør Kirke, II, 12
- Korsør Nor, II, 235
- Korsør Skipsbro, I, 239
- Korsør Slot, II, 235
- Korsør, I, 109, 155, 160, 163, 305, 323, 332, 347, II, 7-14, 20, 24, 26, 30-31, 35, 39, 81, 87, 92, 94-95, 97, 99, 128, 208, 212, 215, 225, 234-235, 238, 252-253, 259-260
- Korsørs Rhed, II, 7
- Koster, II, 212
- Kramboden i Christiansfeld, II, 257
- Krik, I, 209
- Krim, II, 28, 124-125
- Kristianssand, Norge, I, 300
- Kroatien, II, 156, 199, 273
- Kronborg, I, 326
- Kronstadt Rhed, I, 276
- Kronstadt, I, 271, 274-277, 335, II, 20
- Kronværket, Rendsborg, I, 232
- Krystalgade, København, I, 201
- Krystalpaladset, London, II, 17
- Kultorvet, København, I, 114
- Kurhuset, Wyck, I, 229
- Kvæsthuset, se Søkvesthuset.
- Kvæsthusgade, København, I, 165
- Kyholm, II, 210, 221-222
- København, I, 106, 109, 124-125, 127, 131-132, 135-136, 138, 140-141, 149, 151-153, 155, 157, 159-160, 162-163, 165, 166, 171, 173, 174, 176, 178, 187, 194, 196, 199-201, 204-206, 208, 214, 219-220, 230, 232-233, 235-237, 240-246, 249-250, 257, 266, 269, 271, 273-275, 277-278, 285-286, 291, 296-300, 304, 307, 319, 322-323, 328-330, 335, 338-339, 341-342, 345-348, 350, II, 7-10, 14, 18, 22-24, 26, 28-31, 33-34, 38, 43-44, 46-47, 61, 65-66, 81, 83-84, 88, 92, 95, 101, 104, 106, 110-111, 113, 118-119, 125-126, 128, 130, 133, 163-164, 174, 186, 189, 192, 194-195, 200-202, 205, 218-222, 226, 233, 240, 244-250, 254-255, 262-263, 268, 271, 273, 276, 278, 289, 294-298, 304, 306
- Københavns Banegård, II, 128
- Københavns Befæstning, I, 244
- Københavns Frihavn, II, 34
- Københavns Havn, I, 140, 278, 326
- Københavns Navigationsskole, I, 271, 286, 288, 292, 297
- Københavns Rhed, I, 133, 139, 140, 165, 173, 177, 253, 283, 293, 348-349, II, 19, 39, 50-51, 56, 67, 87
- Københavns Toldbod, I, 136, II, 34, 46-47, 50-51
- Københavns Toldkammer, II, 110
- Københavns Vold, I, 108, 138, 142, 174
- Købmagergade, København, I, 348
- Køge Bugt, I, 233, 269
- Køge, I, 133, 236, 240, 294
- Kölbrand, I, 128
- Königsberg, II, 82
- Kaasen, Lilleheden, II, 261, 267, 277, 279-280
- La Guira, Venezuela, I, 258
- Ladegården vest for København, I, 281
- Landemærket, København, I, 324, 325
- Landgrunden ved Korsør, II, 235
- Landskrona, II, 48
- Langebrogade, København, I, 341
- Langeland, I, 232, II, 100, 214
- Langelands Nordende, II, 233
- Langelandsbæltet, II, 59, 64, 239
- Langelinie Port, København, I, 348
- Langelinie, København, I, 151, 174, 233, II, 51, 55-56, 60
- Langeliniepromenaden, København, I, 152
- Langholt, Langholz, Eckernførde Fjord, II, 112, 193-194, 237
- Langli Bjerger, II, 131
- Langø, II, 225
- Langøre, Samsø, II, 199, 221, 223

Lapmarken, II, 23
 Larsbjørnstræde, København, I, 136, 142
 Lauenborg, I, 150, 274, II, 52, 57, 121-122
 Lavendelstræde, København, I, 107
 Leith, I, 323, 327, II, 7, 14
 Lemsig, Slesvig, I, 221
 Lemvig, I, 106, 184, 321, II, 40, 74, 133, 142,
 150-151, 153, 233
 Lille Ristrup, herregård, II, 228
 Lillebælt, I, 206, II, 100, 102, 237, 288
 Lilleheden Kro, II, 287
 Lilleheden toldkontrollørbolig, II, 263
 Lilleheden, II, 252, 260-261, 264-267,
 272-273, 275, 277-280, 283-285, 289-292,
 295-296, 298, 302, 304
 Limfjorden, I, 208, 324, II, 139-140, 144,
 146-148, 216, 277, 282
 Lindesnæs, Kap, II, 35
 Liselund, II, 192
 List, I, 211, 229-231, II, 131, 134, 157-159,
 164, 167-168
 Listerdyb, I, 211, 230, II, 139-140, 157, 159,
 167
 Lisza, II, 163
 Lithauen, I, 337
 Liver Å, Vestjylland, II, 305
 Lohals, II, 233
 Lolland, I, 271, 333, II, 63, 236, 239, 245, 247,
 251, 268
 London, I, 158, 246, 248, 291, 299-302, 324-
 325, II, 7, 16-18, 108, 160, 227-228, 278
 Louisenborg, I, 128
 Lowestoft, II, 154
 Lundeberg, II, 233, 241, 243
 Lundegaard, II, 269
 Lunderskov, I, 324
 Lundy Island ved den Irske Kanal, I, 303
 Luvartsøerne, Antillerne, I, 261
 Lübeck, I, 236, 242, II, 25, 39, 101, 177, 203
 Lybske Bugt, II, 41
 Lyders Huk, I, 128, 130, II, 24
 Lygten Kro ved Kalø, II, 207
 Lyngby Nord, Ebeltoft Vig, II, 205
 Lyngør Havn, I, 186
 Lyø, II, 39
 Læsø Rende, II, 13
 Læsø Trindel, II, 103
 Læsø, I, 214, 300, II, 103
 Løgstør, I, 106, 135, 207, II, 233
 Løjt, I, 116, 159, 171, II, 101, 109
 Løkken, II, 84
 Lønstrup Møllehus, II, 306
 Lønstrup, II, 264, 295, 298-300, 303-305
 Løve Herred, II, 108
 Løveapoteket, København, II, 247
 Madeira, I, 253, 254, II, 178
 Magenta, II, 199
 Malmø, I, 171
 Mariager Fjord, II, 107
 Mariager, II, 29
 Marselisborg, II, 224
 Marskegnene, II, 265
 Marstal, II, 42-43, 87, 101-102, 218, 301
 Masnedø Flak, II, 62, 239
 Mastekranen, Holmen, I, 147
 Mecklenborg, I, 243
 Mecklenborg-Strelitz, I, 149
 Mejlgrunden, II, 222
 Mellemamerika, I, 305
 Mellemeuropa, 187
 Mellemfortet, I, 138
 Mellerup, 319, 320
 Melsækken, klippeø ved Island, I, 102
 Memel, I, 200
 Middelfart, II, 199, 203, 215, 253, 257
 Middelgrundfortet, I, 138
 Middelhavet, I, 138, II, 7
 Midtjylland, II, 149
 Mols, I, 199, II, 197-222, 226
 Mors, II, 145-146
 Mortbay ved Irske Janal, I, 303
 Mulernes Legatskoler, I, 244
 Mullerup, II, 8, 13
 Mullerupbugten, II, 233
 Musholm, II, 233
 Mysunde, I, 216
 Møgeltønder, II, 237
 Mølgård, II, 261, 271, 275, 283
 Mølleskansen, Frederiksstad, I, 221, II, 68

- Møn, I, 156, 283, 333, II, 30, 62, 115, 192, 212, 231
- Møns Klint, I, 326, II, 192
- Møntergade, København, I, 283
- Maarup Sogn, II, 305
- Nakkehoved, II, 86
- Nakskov Fjord, II, 63
- Nakskov, I, 238, II, 63, 82, 84, 202, 268
- Navigationsskole, se Københavns Navigations-skole.
- Neapel, II, 24, 26
- Nederlandene, II, 185
- Nellikegade, København, I, 333
- Neumünster, Holsten, I, 116, 128. II, 24
- Neustadt, II, 14
- Neustädter Bugt, II, 200-201
- Neva, flod i Rusland, I, 342
- New York, I, 246, II, 45, 95
- Newcastle, I, 291, 323, 327-328
- Newcastlerevier, I, 318
- Newport, kulhavn på Englands vestkyst, I, 291, 303-305, 347
- Newskey, St. Petersburg, I, 323, 335, 337
- Nibe, II, 281
- Niblum, II, 160-161
- Nicaragua, Mellemamerika, I, 305
- Nicolaj Tårn, I, 333
- Nieder Lausitz, Brandenburg, II, 121
- Niewediup, Holland, I, 168, 169
- Nisum Fjord, II, 152
- Nordamerika, I, 173, 246
- Nordborg Fjord, II, 105
- Nordborg, II, 102, 105
- Nordby Kro, II, 73-74, 131
- Nordby, II, 72-74, 142
- Norden, I, 291, II, 23, 185
- Nordeuropa, II, 82
- Nordhavet, II, 163
- Nordjylland, II, 190, 295
- Nordland, II, 93
- Nordlandet på Føhr, II, 164
- Nordlandet på Samsø, II, 222
- Nordnorge, II, 93
- Nordpolen, II, 19, 163
- Nordsjælland, II, 83, 90
- Nordskov, II, 9
- Nordslesvig, I, 223, 252, II, 130
- Nordstrand, I, 216, II, 70
- Nordsøen, I, 166, 176, 178, 200, 209, 213, 232, 269, 278, 288, 297, 300-301, 326, II, 14, 35, 38, 41, 57, 70, 72, 82, 84-86, 125, 131, 139, 151, 154, 162, 304
- Nordtyskland, II, 64
- Nordvestkysten af Jylland, II, 282
- Nordvestpassagen, II, 218
- Nordøstersøkanalen, II, 64
- Norge, I, 122, 127, 140, 149, 151, 294, 300-301, 312, II, 14, 22-24, 31, 33-35, 42, 44, 52, 84, 93, 111, 124, 149-150, 264, 266, 273, 281, 286, 289, 292, 295, 298-299, 306
- Norsminde, II, 223
- Nyboder, I, 106, 108, 111, 123, 134-136, 144, 164-165, 176, 196, 198-199, 201, 204, 230, 233, 236, 247, 252, 269, 271-273, 279, 297, II, 37, 51
- Nyborg Bro, II, 250
- Nyborg Fjord, I, 333, II, 91, 240-243, 249, 253, 259
- Nyborg Havn, II, 240, 249
- Nyborg Skov, II, 241
- Nyborg Toldkammer, II, 261-262
- Nyborg, I, 239, II, 9-11, 14, 30, 43, 34, 91-95, 97, 104, 108-110, 112, 152, 195, 215, 225, 232, 236-239, 241, 244, 246-247, 249, 251, 257, 259-260, 262, 267, 302
- Nyhavn, København, II, 18, 189
- Nyholm, Christianshavn, I, 111, 162-164, 269, II, 31, 54, 59, 60, 127
- Nyholms Hovedvagt, I, 257
- Nykøbing Falster, I, 249, 269, II, 114, 209-210, 239
- Nykøbing Mors, I, 207-208, II, 133, 146
- Nykøbing Sjælland, I, 331, 332, II, 268
- Nymindégab Kro, II, 143
- Nymindégab, I, 223, II, 142-143, 153, 297
- Nyord, ø nord for Møn, I, 219, 232, II, 62
- Nysted, I, 236, 271, II, 27, 88, 112, 196, 245, 261
- Næsseslottet, II, 83
- Næsset, II, 269

- Næstved, I, 237, 239, 240, II, 87, 208-209
 Nøer, I, 150, 151, 195, 232, 271, II, 27, 88, 112
 Nørre Vosborg, II, 133, 151-152
 Nørrebro, København, I, 197, 235, 239, II, 110
 Nørrebrogade, II, 126
 Nørrejylland, I, 232, II, 70, 140, 150, 158
 Nørreport, I, 279
 Nørresundby, II, 277
 Odden Herregård, II, 261, 269-272
 Oddesund, I, 208, II, 149-150
 Odense, I, 244, II, 108, 112, 128, 197, 215-216, 227, 229
 Oland Præstegård, II, 166
 Oland, Halligerne, II, 165
 Oldenborg, II, 292
 Omøsund, II, 235
 Onsevig, II, 251
 Ordruphøj, II, 51, 243
 Ore, Falster, II, 115
 Orfordness ved Themsens, I, 300
 Ostindien, I, 138, 142, 168-170, 278, II, 12
 Ottensen, Holsten, I, 116
 Palmaille, Altona, I, 116
 Panamakanalen, I, 305
 Papenburg, II, 34
 Paris, I, 148, 201, 249, 280, 331, II, 37, 44, 84, 111, 160
 Pelworm, I, 216, II, 70
 Persien, I, 337
 Peter Madsens Gang, København, I, 285
 Peter Meiers Sand, II, 141
 Peters Farm ved Christiansted, I, 263, 265
 Petersens Passage, København, I, 109
 Pilestræde, København, I, 241, 248, 252, 285, 325, II, 248
 Pinen Kro, II, 150, 151
 Pinneberg, I, 117
 Pløn, Holsten, I, 128, 129
 Polen, I, 337, II, 124, 180, 185-187, 194, 205, 271
 Pommern, II, 122
 Port Arthur, II, 223
 Port of Spain, Trinidad, I, 261
 Porto Cabello, I, 258, 259
 Portugal, I, 254-255
 Posen, II, 187
 Postgården, Hotel, Slagelse, II, 247
 Preussen, I, 116, 148, 164-166, 177, 182, 186, 189-190, 203-204, 243, 328, 347-348, II, 37, 64-65, 121-122, 124-126, 130, 138, 143, 156, 159, 162-163, 166, 172, 174-175, 177-178, 181, 189, 198-201, 225-227
 Primkenau gods, Schlesien, I, 157
 Prindsen, Gæstgivergård i Fredensborg, II, 247
 Prins Ferdinands Palæ, Bredgade, I, 153
 Prinsen, gæstgiveri i Fredensborg, II, 88
 Proviantgården, Slotsholmen, I, 275
 Præstø Fjord, II, 87
 Præstø, I, 240, II, 82, 86-87
 Prøvestenen, II, 48
 Qværken, Nordsverige, II, 37
 Rainvilles Have, Holsten, I, 117, 123
 Randers Fjord, I, 299, 319
 Randers Yderrhed, I, 299
 Randers, I, 123, 135, 152, 153, 173-174, 183-184, 200, 202-203, 271, 288, 291, 298-299, 318-321, 339, II, 83, 152, 198, 227
 Randsfjord, I, 200
 Ranum Seminarium, I, 263
 Ravnholt Herregård, II, 233
 Reersø, II, 232, 241
 Refshaleøen, II, 29, 277
 Refsnæs, II, 214, 259
 Regents Park, London, II, 16
 Rendsborg Kirke, II, 87
 Rendsborg, I, 151, 165, 176, 182-186, 189-190, 203-205, 216, 219, 232, II, 24, 65, 177
 Reykjavik, I, 102, 103
 Rhinegnene, II, 265
 Rhinen, II, 125, 130
 Ribe Amt, II, 134
 Ribe Domkirke, II, 141, 265, 276
 Ribe Latinskole, II, 17
 Ribe Stift, I, 229
 Ribe, I, 212, II, 133, 141, 159-160, 237, 265
 Riga, I, 243, 341-344, 346, II, 31
 Rigensgade, København, I, 108, II, 51
 Ringkøbing Fjord, II, 142

- Ringkøbing, I, 104, 123, 135, 144, 168, 207-208, 212, 236, 239, 263, II, 13, 17, 74, 88, 133, 142-146, 152-154, 233, 265
 Ringsted, I, 242, II, 10, 87, 114, 208, 212, 214
 Rio de Janeiro, Brasilien, I, 291, 294-295, II, 33-34
 Rio de Janeiros Rhed, I, 294
 Romsø, ø i Storebælt, II, 95, 214, 232, 241
 Roskilde, I, 107, 153, 161, 239, II, 10, 39, 43, 94, 202, 239, 261, 281
 Rostock, I, 143
 Rote Kliff, Sild, II, 165
 Rouen, II, 28, 34, 36-37
 Rudbjerg Sogn, II, 305
 Rudkøbing, I, 165, 184
 Rusland, I, 142-143, 189, 200, 275-277, 286, 288, 298, 335, 337-338, 342-343, II, 20-21, 49, 52, 124-125, 130, 179, 191, 202, 217, 223, 225, 230, 271
 Rødby Fjord, II, 255
 Røde Pæle, Københavns Havn, I, 326
 Rødehavet, I, 268
 Rødvig, II, 87
 Rømø, I, 297, 341-344, II, 55, 71-72, 132-133, 158
 Rønhave, Als, I, 193
 Rønhavegaard, Als, I, 193
 Rønne, II, 33
 Rørvig, I, 297
 Rådhuset, Breslau, II, 187
 Rådshuskælderen, Breslau, II, 187
 Saltholmen, II, 46-47
 Samsø Nordland, II, 158
 Samsø, II, 199-201, 222-223, 245, 301
 Sankelmark, II, 153
 Sardinien, I, 142
 Saxen-Coburg-Gotha, I, 185
 Scheelenborg, grevskab, II, 237
 Schlesien, II, 174-180
 Schwaben, II, 226
 Schweiz, I, 149
 Schönhausen, Pommern, II, 122
 Scilly Islands, I, 304, 313
 Sebastopol, II, 124
 Seinebarren, II, 35
 Sevilla, Spanien, I, 295
 Shetlandsøerne, I, 101
 Shields, I, 318
 Siam, II, 109
 Sierra Leone, Afrika, I, 245
 Sild, Sylt, I, 211, 229-230, II, 131-132, 134-135, 157, 159, 164-169, 171
 Sjælland, I, 229, 239-240, 274, 281, 299, II, 87, 94-96, II, 107, 126, 200-201, 212-214, 247, 282
 Sjællands Rev, I, 332
 Sjølund, I, 281
 Skagen, I, 144, 173, 293, 318, II, 13-14, 35, 41, 221, 252, 260-261, 264-265, 267-268, 277-278, 282, 291, 295-296
 Skagens Bugt, II, 13
 Skagerak, I, 300, II, 260, 284
 Skallerup Kirke, II, 305
 Skallerup Præstegård, II, 305
 Skallingen, II, 142, 153
 Skanderborg, II, 142, 144, 153, 216
 Skandinavien, gæstgivergård i Hjørring, II, 263
 Skandinavien, I, 328, II, 52
 Skelskør Fjord, I, 332
 Skelskør Rhed, I, 332
 Skelskør, I, 323, 331-333, II, 100
 Skibby, II, 177
 Skibsby ved Hjørring, II, 305
 Skippergade, Kallundborg, II, 197
 Skippernes Laugshus, København, I, 286, 292, 326, 349
 Skive, II, 146
 Skjoldenæs, II, 39, 110
 Skolebakken, Århus, II, 217
 Skotland, I, 328, II, 13
 Skovshoved, I, 229, 278, II, 49, 220
 Skælskør Fjord, II, 195
 Skælskør, II, 260
 Skærgården, den svenske, I, 321, II, 35
 Skårupøre, II, 232, 241
 Slagelse, I, 160, II, 8, 200-201, 247-248
 Slesvig, byen, I, 157, II, 65
 Slesvig, I, 120, 125, 137, 150, 153, 156, 159, 172, 179, 181, 189, 193, 204-205, 207, 216,

- 218, 223, 232, 235-236, 252, 259, 262,
271-272, II, 12, 24, 52, 57, 65, 71-72, II, 113,
121-122
- Slesvig, II, 127, 157-158, 166, 193, 200-201,
212, 225-227, 257
- Slesvig-Holsten, I, 157, 171, 182-183, 189,
200, 203, 206, 215, 222, 230, 234, II, 73,
121, 159, 190, 263
- Slesvig-Holstens Vestkyst, II, 127
- Slesvig-Holstens Østkyst, II, 127
- Slesvig-Holstenske Kanal, II, 64
- Slesvigs Vestkyst, II, 167, 169, 171
- Sletten ved Odense, II, 227
- Slien, I, 216, 235, II, 65, 124
- Slipshavn, I, 332-333, II, 14, 235, 238, 243,
249-250, 259
- Slipshavns Bro, II, 243
- Slipshavns Rhed, II, 14
- Slotsholmsgade, I, 329
- Slæbestedskontoret, Københavns Havn, II,
46
- Smaldyb, løb ved Fanø, II, 75, 138, 142, 155,
157
- Smålandene, II, 62
- Smålandshavet, I, 219, II, 235, 236
- Småøerne, I, 160
- Snoghøj, II, 104, 215, 254
- Sortehavslande, II, 211
- Sorø Akademi, I, 161
- Sorø Kirke, I, 161, 162
- Sorø, I, 161
- Spandau, Berlin, I, 148, 190
- Spanien, I, 173, II, 22, 59, 298
- Spanske Sø, Den, I, 296
- Springgade, København, I, 241, 297
- Sprogø Flak, II, 215
- Sprogø, I, 332, II, 91, 94-98, 196, 210, 213,
215, 225, 232, 234, 238, 241, 245, 251-252,
259-260
- St. Annæ Plads, II, 304
- St. Bartholomæus, I, 133
- St. Clara Kloster, Funchal, I, 254
- St. Croix Hospital, I, 312
- St. Croix, Dansk Vestindien, I, 253, 255-256,
259, 261, 263, 264
- St. Domingo, I, 306
- St. Hansgade, København, I, 349-350, II, 11,
14
- St. Jan, Dansk Vestindien, I, 256-257
- St. Johannes Kirke, København, I, 350, II,
226
- St. Knud, Hotel, Odense, II, 247
- St. Pauli, Hamborg, I, 119
- St. Pederstræde, København, II, 43
- St. Peter, klitformation, Vadehavet, I, 232, II,
70
- St. Petersborg, 277, 323, 335, 337, 342
- St. Thomas, Dansk Vestindien, I, 246, 256,
257, 261, 265, 268, 291, 303-306, 309, 347
- Stege, Møn, I, 232, II, 115, 192, 234, 236
- Steiermark, II, 176
- Stenderup, I, 215
- Stenderupskoven, I, 204
- Stettin, I, 186, 214, II, 30, 186-189
- Stevns, II, 67
- Stige, II, 197
- Stilling Bugt nord for Korsør, II, 8
- Stockholm, I, 167
- Storbritannien, II, 225
- Store Brøndstræde, II, 51
- Store Kongensgade, I, 137
- Storebælt, I, 166, 332, II, 8, 10, 31, 91, 93, 96-
98, 210, 212, 225, 238, 241-242, 246, 248,
250-252, 259, 288
- Storstrømmen, I, 210
- Stralsund, I, 243, 245
- Strandby Kro, II, 130
- Strandby, II, 129, 160
- Strandgade, Christianshavn, I, 140
- Strandpromenaden, København, II, 56
- Strandstræde, Christianshavn, II, 112
- Strib, II, 104
- Stubbekøbing Havn, II, 125, 229, 231, 238
- Stubbekøbing Havnebro, II, 123
- Stubbekøbing Rhed, II, 120
- Stubbekøbing Rådhus, II, 120
- Stubbekøbing Toldbod, II, 119
- Stubbekøbing, I, 326, II, 110, 113-115, 118-
120, 123, 126, 161, 192-193, 195, 209-212,
225, 227-230, 232, 234, 236, 238-241

- Sudeterne, Tyskland, II, 183
 Suhmsgade, I, 278
 Sukkertoppen, bjerg ved Rio de Janeiro, I, 294
 Sundby, II, 275
 Sunderland, I, 349
 Sundet, se Øresund.
 Sundeved, I, 156, 157, 178, 190-191
 Svabsted, Slesvig, I, 221, 222, II, 116
 Svanegade, I, 271-273, 279
 Svanemøllebugten, II, 48-49
 Svendborg, I, 153, 293, II, 31, 43, 204, 230, 232
 Svendborgsund, II, 30, 95, 100
 Svenske Skærgård, I, 321
 Sverige, I, 121, 149, 151, 187, 232, 248, 257, 292, 301, 334, 337, 342, II, 23, 44, 46-49, 52, 85, 113, 122, 124, 130, 157, 159, 205, 212, 225, 246, 266, 268, 271, 281, 284-286, 289-290
 Svinkløv, II, 264
 Swinemünde, I, 186, 188-189
 Sydamerika, I, 258, 295, II, 72, 211
 Sydbanen, den jyske, II, 237
 Syden Huk, Elben, I, 119
 Sydenham Park ved London, II, 17
 Sydhavet, I, 256
 Sydsjælland, II, 231
 Sydslesvig, I, 223, II, 55, 104
 Südvesthörn, II, 167, 171
 Synagogen i Frederiksstad, I, 224, II, 68
 Sæby, II, 11, 13
 Söderhamn, II, 28, 37-38
 Søetatens Hospital, I, 278-279, 285
 Søkvæsthuset, Christianshavn, I, 279-280, 282-283
 Sølvgade, København, I, 143, 204
 Sønderborg Amt, I, 191
 Sønderborg Havn, I, 160
 Sønderborg Rhed, I, 156
 Sønderborg Slot, I, 160
 Sønderborg Sund, I, 193
 Sønderborg, I, 155, 159, 190, 192, 194, 196
 Sønderho, II, 42, 141
 Sønderjylland, I, 280, 323-324, II, 55, 65, 70, 88, II, 107, 121, 126, 133, 158, 189-190, 237, 255
 Sønderjyske Enklaver, II, 237
 Søndermarken, park på Frederiksberg, I, 174
 Søstrehuset i Christiansfeld, II, 257
 Takkelloftet, Holmen, I, 273, II, 20, 67
 Tambohus Kro, II, 148
 Tarm, II, 154
 Teglgaarden, I, 209
 Teglgårdsstræde, København, I, 142, II, 27
 Teglgårdstrand, II, 255
 Texel, Holland, I, 168-170
 Themsens, I, 300-302, II, 16
 Thomas Hotel, Husum Havn, II, 176-177
 Thomas Tunnel ved London, II, 16
 Thorshavn, I, 101, 102
 Thorvaldsens Museum, I, 175
 Thorøhuse, II, 109
 Thotts Palæ, København, I, 145
 Thule, II, 22
 Thunø, II, 222
 Thurø, II, 230
 Thy, II, 146, 149-150
 Thyborøn Kanal, II, 265
 Thyholm, II, 133, 146-150, 233
 Tirsbæk Kro, II, 206
 Tivoli, København, I, 108, II, 44-45, 167, 255
 Toldbodbommen, Københavns Havn, I, 204, 293, II, 50
 Toldboden, København, I, 111, 140, 154, 164, II, 119
 Toldbodtrappen, I, 138, 154
 Toldbodvejen, København, I, 104
 Tonneau, II, 113
 Tornby Redningsstation, II, 291
 Tornby Strand, II, 292
 Tornby, II, 264, 272, 274, 286, 296
 Tortola, Vestindien, I, 257
 Trapskåret, II, 153
 Travemünde, I, 236
 Trekroner Fyr, I, 139
 Trekroner Havn, II, 59
 Trekroner, søbatteri, I, 135, 138-140, 143, 144, 152, 155, 197, II, 34, 60, 84, 162

- Trene, biflod til Ejderen, I, 218
 Trindelen, Læsø, II, 103
 Trinidad, ø i Antillerne, I, 261
 Trinitatis Kirke, København, I, 325, II, 89
 Trinitatis Kirkeport, I, 241
 Tureby, Lolland, II, 247
 Tværsted, II, 264, 274
 Tyne, engelsk flod, I, 291, 317-318
 Tynemouth, I, 318
 Tyrkiet, II, 124, 125
 Tyrol, II, 174
 Tyske Kirke, Christianshavn, I, 140, II, 111
 Tyskland, I, 123, 125-126, 150-151, 157-159, 165, 167, 171, 172, 180, 182-183, 185-189, 194, 199-200, 203-204, 206, 211-216, 218, 222, 225-227, 229-230, 234-235, 245-246, 261, 267, 286, 288, 294, 333, 337, 342, II, 22, 52, 64, 72, 104, 105, 113, 121-126, 129-130, 133-134, 136, 142, 148, 158-161, 163, 166-167, 169, 171-175, 177-178, 181-184, 187, 190, 193-194, 198, 201, 205, 209, 212, 226, 255-256, 275, 292-293, 301, 311
 Tøjhuset, Slotsholmen, I, 136, 275
 Tønder, II, 134
 Tønning Havn, I, 227
 Tønning, I, 199, 204, 215-217, 219, 224, 226-227, 232, 323-324, II, 55, 65-66, 68, 81
 Tønsberg, Norge, I, 300, II, 31, 32
 Tåsinge, II, 43
 U.S.A., I, 257, II, 20, 31, 34-35, 66, 85, 292
 Udbyhøj Rhed, I, 318
 Udbyhøj ved Randers Fjord, I, 299-300, 312, 319, 339
 Ugerby Strand, II, 274
 Ugerby Å, II, 283
 Ugerby, II, 283-284
 Ugerbybugten, II, 273, 291
 Ulfhaleløb, II, 30, 62
 Ulfhalesund, II, 62
 Ultima Thule, II, 22
 Ulvedalen, Jægersborg Dyrehave, II, 207
 Ulvesund ved Kristianssand, I, 300, II, 13
 Ungarn, II, 199, 273
 Upsala, II, 184
 Vabs Sogn, II, 112
 Vadehavet, II, 131, 195
 Valby, I, 107, 136
 Valdemarsgade, Vesterbro, København, I, 294
 Valdemarsslot i Vordingborg, II, 231
 Vallø Stiftelse, II, 53
 Vamdrup, II, 237
 Varde, II, 133, 153-155
 Vardø, II, 7, 74, 129
 Vardøhus, Norge, II, 18, 21
 Vartov stiftelse, Farvergade, København, II, 22
 Vedbæk, II, 288
 Veggerby, II, 281
 Vejle Amt, II, 130, 217
 Vejle, II, 129, 153, 169, 215
 Vejrø, II, 221, 235
 Vemmetofte Kloster, II, 236-237
 Vendsyssel, II, 42, 66, 269-270, 274, 278, 280, 304, 306
 Vendsysselbanen, II, 272, 275, 295
 Venezuela, I, 258
 Versailles, II, 174
 Vestenden, Frederikssted, I, 261
 Vester Vedsted, II, 237
 Vesterbro, København, I, 281, 294, II, 44
 Vestergade, København, I, 153, 173
 Vesterhavet, II, 16, 133, 237, 276
 Vesterhavsøerne, I, 124, 186, 199, 206, 209, 212, 221, 227, 232, II, 65, 129, 133, 156-158, 164-166, 173, 175, 254
 Vesterlandföhr, I, 212, 215, 229, II, 132, 134, 158, 160, 168
 Vesterled, II, 34
 Vesterrenden, Storebælt, II, 95, 97, 232
 Vestervig Kloster, I, 208-210
 Vesteuropa, I, 143, 277, 338
 Vestindien, herunder Dansk Vestindien, I, 133, 154, 156, 170, 197, 208, 252-257, 260, 266-268, 271, 274-275, 279, 283, 291, 293, 303-305, 309, 311-312, 316, 326, 341, II, 10, 37, 45
 Vestindien, herunder Dansk Vestindien, II, 105, 109
 Vestjylland, I, 324, II, 67, 142, 268, 305
 Vestjyske Jernbane, II, 276

- Vestkysten, I, 120, 199, 206, 232, II, 35, 55, 59,
65, 71, 74-75, 82, 123, 131, 138, 143, 150,
158, 190, 192, 200-202
- Vestmagterne, I, 288
- Viborg, II, 95
- Vilstrup, II, 296
- Vimmelskafet, København, I, 109, 201, 249
- Vingaardsstræde, I, 175
- Vinterpaladset, St. Petersborg, I, 335-336
- Vladivostok, II, 223
- Vlissingen, I, 313, 317
- Vodrofgårds Huse, I, 247, 289, II, 27, 44
- Vor Frelser Kirke, Christianshavn, II, 184
- Vordingborg Slot, II, 231
- Vordingborg, I, 210, II, 7, 15, II, 114, 209, 212,
231
- Vresen, holm i Storebælt, II, 251
- Wales, I, 304
- Wandsbeck, Holsten, I, 107, 125
- Waterne, II, 71, 73
- Weichelsmünde, I, 347, 348
- Wellington, kulhavn, I, 291, 317
- Westindiadok, London, I, 301
- Wien I, 148, 246, II, 186, 199, 215
- Wyck Badehotel, II, 70
- Wyck Havneplads, II, 138
- Wyck Mølle, I, 230, II, 70, 136
- Wyck Rhed, II, 171, 174
- Wyck, I, 212-216, 228, 230, II, 55, 70-71,
132-134, 136-138, 159-161, 165, 168, 170,
175-176, 179
- Yderrheden, København, I, 155
- Zoologisk Have, Hamborg, II, 179
- Zur schwarze Bär, spisested i Glatz, II, 181
- Æbelø, II, 214, 259
- Ægypten, I, 335, II, 243
- Ærtøen, II, 234
- Ærø, I, 223, II, 39, 72, 104
- Øresund, I, 140, 142, 155, 293, 299, 323, 333,
341, II, 35, 39, 55, 86, 288
- Øresunds Toldkammer, II, 263
- Øret ved Nyborg, II, 94
- Østasien, II, 223
- Østenden, Christiansted, St. Croix, I, 255,
261, 309
- Østerlandføhr, II, 132, 158
- Østermarsk, II, 136
- Østerport, København, I, 273
- Østerrenden, Storebælt, II, 95, 97, 232
- Østersøbyer, I, 245
- Østersøen, I, 177, 204, 283, 298, 341, 343, II,
31, 34, 37-38, 41, 52, 113-114, 116, 202, 221,
236
- Østjylland, II, 83, 100, 148, 156
- Østjyske Jernbane, II, 276, 295
- Østkysten, Jylland, II, 139, 192
- Østre Birk, København, I, 244
- Østrenden, II, 260
- Østrig, I, 65, 148, 236, II, 22, 121-122, 145,
156, 159, 162-164, 166-168, 171-172, 174,
176, 178, 180, 183, 189-190, 198-199, 225-
227
- Østtyskland, II, 64
- Aabenraa Fjord, I, 157, II, 157
- Aabenraa Havn, I, 158
- Aabenraa, I, 116, 155, 157, 159, 171, 253, 313,
II, 91, 101-104
- Aalborg Bugt, I, 318
- Aalborg, I, 245, 246, 247, II, 83, 92, 139, 262,
275, 277, 295
- Århus Domkirke, II, 217
- Århus Havn, II, 199, 216, 223
- Århus Havnemole, II, 217
- Århus Station, II, 221
- Århus, I, 181, 299, II, 14, 83, 104, 198-199,
207, 210, 216, 222-226, 278
- Århusbugten, II, 192, 195-196, 216, 221, 223,
225
- Aars, se Århus
- Årø Færgegård, II, 104
- Årø, II, 104, 107

PERSONREGISTER

Navnene i hovedteksten er søgt verificeret, dels i trykte kilder såsom Hof og Statskalendere, Dansk Biografisk Leksikon, diverse „stater“ og historiske årbøger, dels på Internettet, hvor det er lykkedes at finde mange „almindelige“ mennesker i de folketællinger, der p.t. er ved at blive tilgængelige i Dansk Demografisk Database (angivet ved FT samt år efter navnet) eller i diverse slægtsdatabaser og historiske tekster. Nogle få navne er fundet ved venlig bistand fra de lokalhistoriske arkiver i Nordby og Nyborg. Endelig skal det understreges, at Jens Wæver Rasmussen har stillet et stort og meget værdifuldt forberedende arbejde til rådighed. Det skal bemærkes, at SWR selv såvel som hans kone ikke er medtaget, mens gifte kvinder til dels er opført under deres pigenavn.

Forkortelser:

Dbm. = dannebrogsmand

f. = født

g. = gift

kar. = karakteriseret

Kbh. = København

m. = med

o. = omkring

t. = til

v. = ved

- Abd el Kader, emir, Algeriet, I, 225
- Aggersborg, Ane, FT 1845: 60 år, værtshusholderske, I, 64
- Aggersborg, Jens Grummesgaard, 17.6.1815-21.3.1901, kirkesanger og lærer ved Lemvig borgerskole 1841-87, han var ikke søn af en degn, men af købmand Chr.A., I, 64
- Aggersborg, Niels Nørgaard, 20.2.1825-9.11.1895, assessor i Sundhedhedskollegiet 1882, I, 64
- Afzelius, Arvid August, 1785-1871, svensk præst og digter, I, 123
- Albech, Jacob Sophus Christian, 2.9.1822-6.10.1913, søofficer, I, 86
- Albert, Prins af Sachsen-Coburg, 26.8.1819-14.12.1861, prinsgemal, gift med dronning Victoria, II, 17, 130
- Alexander Alexandrovitsch, 10.3.1845-1.11.1894, russisk storfyrste, senere zar Alexander III, II, 191, 202, 217, 225
- Alexandra, 1.12.1844-20.11.1925, dansk prinsesse, engelsk dronning gift med Edvard VII, II, 191, 202, 225
- Alkærsig, Laust, hvis rigtige navn var Laust Tang Nielsen, 1800-41, møller i Bundsbæk, Dejbjerg sogn. En skillingsvisse om hans død af hundegalskab er delvis gengivet af Chr.A. Søgaard, Hardsyssel Årbog III, (1939) s.12-16, I, 36
- Ammidsbøll, Hans Peter, død 27.12.1821, 63 år, I, 38
- Ammidsbøll, Susanne Elisabeth f. Taftberg, død 2.8.1830, 76 år, g. m. kancelliasessor H.P. Ammidsbøll til Søgaard på Holmsland, I, 38
- Andersen, konstabel, som hovmester på "Mercurius" til Island i 1845, I, 105
- Andersen, mæglerfirma i Randers, I, 51
- Andersen, Hans Christian, 2.4.1805-4.8.1775, digter, I, 140, 164, 257
- Andersen, Iver, o.1868 krydsbetjent på krydsfartøj No. 15, SWR.s efterfølger som krydstoldassistent og fører af samme fartøj, gift, II, 239, 243, 262
- Andersen, Theodor Vilhelm Jacob, 7.10.1835-3.7.1909, lærling på orlogsbriggen "Mercurius", senere skuespiller og direktør for Casinoteatret, I, 91, 269
- Andersen, Thomas, FT 1845: 45 år, lysestøber og bøsseemager i Sønderborg, I, 195
- Andreassen, Niels Christen, skibsfører, Dbm. 30.4.1864, II, 30, 139, 151
- Andreassen, norsk kaptajn, jagt „Enigheden“ af Hvaløerne, strandingen skete 20. marts iflg. Tage Jensen: „Hirtshals Havn Historie“ (1984), II, 286-287
- Andresen, Peter Frederik, FT 1850: 24 år, konstabel i Holmens Artillerikorps, senere havnefoged i Bogense, Dbm., II, 214
- Ankersen, skoleholder for lærlinge på Holmen, II, 113-114
- Anton, letmatros på galeasen „Peter Bang“ i 1856, bornholmer, II, 333
- Anton, møller i Wyck på Føhr, hans fulde navn var Anton V. Hansen, se denne.
- Arason, Jon, 1484-7.11.1550, biskop i Holar, Island, som modsatte sig reformationen og blev henrettet, I, 103
- Arendt, Michael, kok på linieskibet „Chr. VIII“ i 1849, I, 186
- Armand D'Artois de Bournonville, 1788-1867, fransk forfatter, II, 182
- Arp, Claus, kok på briggen „Rota“ af Kbh. 1854, tysker, I, 294, 297
- Asmussen, skoleholderske i Stubbekøbing o.1867, II, 229
- Asmussen, Margrethe, se Rasmussen.

- Auber, Daniel François Esprit, 1782-1871, fransk komponist, I, 141
- Augustenborgere, se også Christian August, Frederik August, Henriette, Louise og Louise Augusta, I, 125, 150, -151, 156, 160
- Aumont, Arthur, 3.6.1860-15.7.1917, teaterhistoriker, I, 23
- Aumont, Louis Auguste François, 7.1.1805-6.5.1879, maler, rejste i 1847 til Vestindien, 1853 intendant og hovmester på orlogsbriggen „Mercurius“, tjente i marinen til 1865, I, 266
- Baggesen, Jens, 15.2.1764-3.10.1826, digter, I, 331
- Bahnson, Jesper Jespersen, 18.11.1827-26.8.1909, officer og politiker, II, 229
- Balle, Nicolai Edinger, 12.10.1744-1816, biskop, I, 64
- Balle, Carl Johan Peter Lorentzius, fungerende telegrafbestyrer, Hjørring o. 1873, II, 287, 289
- Balsgaard, Carl Vilhelm, 24.12.1812-14.8.1893, maler, I, 54
- Bang, Andreas, c1785-31.10.1861, toldkasserer i Lemvig, I, 64
- Bang, Jens, 1786-9.7.1862, skovrider, I, 64
- Barfred, Jens Lauritz, c1785-?, ejer af Gjeddesdal, Barfredshøj og Bentzonsdal, I, 36
- Bart, Jean, 21.10.1650-27-4-1702, fransk søofficer, statuen i Dunkerque blev rejst i 1845, II, 86
- Bauditz, Sophus, 23.10.1850-16.8.1915, forfatter, II, 149
- Bay, Christopher, død 30.4.1868, kammerråd, toldforvalter, toldoppebørselskontrollør i Ebeltoft, II, 206
- Bayer, Johan Christian Theodor, 6.11.1817-28.4.1861, kunstmaler, søn af nedenstående, I, 330-331, II, 27
- Bayer, Johan Theodorus, 21.2.1782-10.2.1873, kobberstikker, tilknyttet arbejdet med „Flora Danica“ i årene 1814 til 1867, II, 27
- Becher, Claus Henrik, 3.12.1782-16.7.1862, kateket i Fåborg 1813-23, siden sognepræst i Vester Hæsing og Lyndelse, I, 294
- Bechmann, Laura f. Buck, FT1834: 4 år, datter af Lauritz Buck og Christiane Stochfleth, senere lærerinde og g. m. murermester B., Kbh., ved FT1850 i huset hos brygger J.C. Jacobsen, I, 59, 60
- Bechmann, Sophus Peter, 17.2.1829-3.1.1895, murermester, Kbh., han er portrætteret i mosaik over dobbeltporten på Carlsberg og i relief i Jesuskirken i Valby, I, 60
- Beck, Gregor Johan Frederik, ca. 1822-e. 1903, toldassistent på Rømhø til 1861, i Lemkenhafen på Femern til 1870, i Maasholm til 1876, *Steuereinnnehmer* i Slesvig til 1885, siden pensionist i Ærøskøbing (data fra korrespondance med SWR), II, 72
- Beck, Vilhelm (Johan V.), 30.12.1829-30.9.1901, teolog, ledende kraft i „Kirkelig Forening for Indre Mission i Danmark“, II, 281
- Becker, (Becher), 2. styrmand på briggen „Rota“ af Kbh 1854, senere kirkebetjent, Matthæuskirken, Kbh., I, 294
- Begtrup, præst på Mols, fejlagtigt angivet som udgiver af Molbohistorier, enten Hans/Johan Lauritsen B., præst, Helgenæs fra 1702 eller Erik Gjørup Pedersen B., 1713-86, magister, præst i Vistofte fra 1740, provst i Mols herred samt stiftsbotanikus i Aarhus stift, II, 226
- Begtrup, Gregers Otto Bruun, 6.10.1769-13.5.1841, landøkonomisk forfatter, II, 226
- Bekker (Becher), bøssebærer, Svanegade o. 1853 (bøssebærersvend nr. 23 Conrad Becher, FT1845: 21 år?), I, 273
- Bencke, Carl Conrad, 1789-?, månedsløjtnant fra krigen 1807-1814, II, 95
- Bencke Caroline, FT1850: 6 år, datter af Jørgen Hendrik B, II, 234
- Bencke, Jane, søster til opsynsmand B., Sprogø, II, 97

- Bencke, Jørgen Hendrik**, FT 1850: 38 år, død 22.5.1887, opsynsmand, kammerassessor, Sprogø, II, 95-98, 234, 260
- Bencke, Jørgine Albertine f. Jørgensen**, FT 1880: 68 år, g. m. J.H. Bencke, Sprogø, II, 95-97, 234
- Bencke, Peter**, FT 1850: 4 år, søn af Jørgen Hendrik Bencke, II, 234
- Benjamin**, handelsmand i London o. 1858, II, 16
- Benzon, Alfred Nicolai**, 4.12.1823-19.12.1884, søn af Lorenz Jacob Benzon, apoteker, fabrikant, II, 114
- Benzon, Edvard Christian Bøje**, 1820-28.3.1875, søn af Lorenz Jacob Benzon, købmand, konsul, Nykøbing F, II, 114, 210
- Benzon, Eggert Christoffer**, 1825-1912, søn af Lorenz Jacob Benzon, skibsbygmester, II, 114
- Benzon, Lorenz Jacob**, 1790-2.7.1864, købmand, agent, konsul, Stubbekøbing, stamfar til apoteker- og medicinalfabrikantdynastiet B., II, 114, 119-120, 210, 227
- Benzon, Valdemar**, FT 1834: 6 år, søn af Lorenz Jacob Benzon, II, 114
- Berg, Søren**, FT 1840, 37 år, toldbetjent i Randers o. 1840, I, 48, 57
- Berg, g.m. Søren Berg**, men ikke tilstede i Randers i 1840, I, 57-58
- Berling, Johan Carl Ernst**, 30.8.1812-30.3.1871, bogtrykker, kammerherre, I, 248-251, 325, II, 113, 243
- Berling, Johanne Augusta**, se Møller.
- Berling, Polly Marie Knudine f. Haderup**, 14.2.1825-30.1.1895, g. m. Carl Berling. „En tilbageholdende filantrop.“ – „Som enke viste hun sin handlekraft ved at ansætte socialisten Louis Pio som huslærer for sine sønner. Trods gentagne advarsler nægtede hun i første omgang at afskedige ham, men måtte til sidst bøje sig for trusler om boykot af Berlingske Tidende, som var en del af hendes arv efter ægtefællen.“, I, 325, 330, II, 51
- Berling, Sophie Hedvig f. Glassing**, 1792-16.11.1859, mor til Carl Berling, I, 109, 241, 248-249, 325, II, 19, 247-248
- Bergsøe, Vilhelm**, 8.2.1835-26.6.1911, forfatter, II, 41
- Bertel**, matros på krydsfartøj No. 15 o. 1868, II, 238
- Bielke, August**, 18.9.1812-21.4.1860, søofficer, divisionschef for matroskorpset 1848? – var da premierløjnant og næstkommanderende på Briggen „St. Croix“, så det var næppe ham, I, 146
- Bille, Steen Andersen**, 5.12.1797-2.5.1883, søofficer, marineminister 1860-63, flådeinspektør 1866-68. „Årsagen til optøjerne mod ham efter „Galathea“ hjemkomst skulle iflg. overleveringen skyldes et særegent udslag af retfærdighedssans: Ved den sidste mønstring før ankomsten til Kbh. i 1847 spurgte B. hvem af mandskabet, der ikke havde været straffet på togtet. De, der meldte sig, fik derpå en omgang tamp, „for at de ikke skulle føle sig bedre end deres kammerater.“, I, 97, 142, 159, 172, 284, 332, II, 57, 75-77
- Bing, Meyer Herman**, 4.6.1807-15.9.1883, handelsmand og fabrikant, Bing & Ferslew (litografi), Bing & Grøndahl (porcelæn), I, 137, 202
- Bircherød, Jens**, 15.1.1658-6.12.1708, bi-skop, antikvar, dagbogsforfatter, I, 271
- Bisgaard, Poul Andersen**, 1784-1852, førte 1809 kaperen „Den lille Røver“ af Løkken muligvis med Lilleheden som base, II, 266
- Bismarck, Otto v.**, 1.4.1815-30.7.1898, preussisk junker og statsmand, arkitekten bag det tyske kejserrige, II, 122, 125, 130, 191, 227
- Bjørn, Thomas Thomasen**, 1809-?, rebslager, Lemvig o. 1840, II, 40
- Bjørneboe, Peter Halvorsen**, FT 1840: 23 år, matros af den faste stok, senere fyrmester i Hirtshals og på Hesselø, II, 267-269, 277

- Bjørnes, norsk skibsfører fra Tønsberg, barken „Westfold“ i 1858, II, 31-34
- Bjørnes, norsk skibsfører, briggen „Marie“ i 1858, II, 35
- Bjørnstrup, Christen Jensen, FT1845: 37 år, brændevinsbrænder, Kbh., I, 47-49
- Blauenfeldt, Maximilianus Franciscus, 26.4.1799-29.1.1880, jurist, politiker, herredsfoged, Hütten, Sydslesvig 1850-1864, II, 194
- Blicher, Steen Steensen, II.10.1782-26.3.1848, præst, forfatter, I, 45, II, 131, 207
- Bloch, skuespiller, indkaldt sølimit 1850, (antagelig Peter B.), I, 207, 229
- Bloch, Jørgen Nicolai, død 15.9.1862, 42 år, krydstoldassistent i Helsingør o.1862, II, 99
- Bjørnson, Bjørnstjerne, 8.12.1832-26.4.1910, norsk digter og folkeleder, II, 224
- Boldt, chefshovmester, orlogsbrigggen „Mercurius“ i 1852, døde på togtet, I, 266
- Bollerup, Ane Catrine f. Kragh, FT 1834: 36 år, gift med Jens Petersen Bollerup, I, 68
- Bollerup, Jens Petersen, FT1834: 36 år, købmand og 1ste eligeret borger, Vestre Strandgade i Ringkøbing. (25 år, 69 Tm høj, menig nr. 49 i Ringkøbing borger-væbning 1821), I, 68
- Bork, Jens Hansen Korsholm, 22.19.1826-27.7.1890, søn af snedker Hans B., Ringkøbing, kroejer og købmand i Nordby, Fanø 1857-87, II, 74, 131
- Bork, f. Leuning, gift med Jens Hansen Korsholm Bork, men hans enke hed Louise f. Hertel, se denne, II, 74
- Bork, Hans, FT1834: 40 år, snedker og bygmester i Ringkøbing, II, 74
- Borre, skipper, Randers (Niels Borre Evaldsen, 53 år, lods ved FT-1845?), I, 53
- Both, Caroline Marie, FT1845: 44 år, g. m. sadelmagersvend Johan Peter Christensen, I, II, 75-76, 82, 110
- Both, Christian Georg, FT1801: 6 år, søn af George B. og Lovise Wæver, FT1845: 50 år, bagersvend, Kbh., I, II, 75-76
- Both, Frederik (Friederich), FT1801: 3 år, søn af George B. og Lovise Wæver, I, II, 75-76
- Both, George, FT1801: 41 år, bagermester, Kbh., g. m. Lovise Wæver, I, II, 75
- Braag, Constantia f. Lorenzen, 27.7.1834-26.10.1929, g. m. L.C.B., datter af Jacob L., I, 130, 133
- Braag, Domenius Robert, 20.8.1821-11.3.1902, søofficer, I, 266, II, 59, 77, 83
- Braag, Laurentius Christian, 30.4.1827-2.4.1904, søofficer, I, 130, 133
- Braëm, Johan Frederik med øgenavnet „Grete“, 25.1.1798-1.10.1874, søofficer, takkelmester på Holmen, far til P.H.B., I, 87, 106, 114
- Braëm, Peter Holger, 4.4.1829-23.7.1897, søofficer, næstkommanderende ved krydstoldvæsenet 1867, I, 206
- Bramsen, Jens Andreas, 1764-22.5.1832, pigeskolelærer i Kbh., „Sankt Petri Kirchen-Mädchen-Lehr- und Arbeitsschule, für 50-60 arme Mädchen“, I, 14
- Brandt, Peter Nielsen, 21.12.1770-24.2.1844, præst, provst til Ringkøbing og Rindom, „var først i Snedkerlære, siden tilsøes og ved Handelen.“, „I hans Væsen sporedes noget eget besynderligt og ugenert; beholdt ikke lidet af Manererne fra Drengæarene; godmodig og jovialsk, men noget plump.“, I, 9, 41
- Breum, Jacob August, død 23.1.1869, 60 år, postmester i Stubbekøbing o.1867, II, 114, 120
- Brill, Hans, FT1845: 36 år, matros af den faste stok, I, 154
- Brinck, matros på krydsfartøj No. 6, 1858, Ærøskøbing, II, 42
- Broberg, Julius, død 17.8.1882, skibsfører, briggen „Rota“ af Kbh. 1854, I, 291, 293-294, 296

- Broberg, Christian August**, 3.4.1811–30.4.1886, grosserer, kaffeimportør, skibsreder og politiker, firmact „Chr. B. & Søn“, I, 291, 293, II, 33
- Brodersen, Theodora Mommelena**, FT1845: 30 år, g.m. møller Anton Volkert Hansen, Wyck på Føhr, I, 229
- Brodtkorb, Andreas Esbensen**, 20.6.1795–25.2.1873, købmand, Vardø, Nordnorge, II, 18, 22
- Brodtkorb, Birgitte Cathrine Margrethe Mathiasen f. Leinich**, 14.2.1802–1.3.1873, g.m. ovenstående, II, 22
- Brun, Jørgen**, 14.5.1781–11.3.1858, agent i Aabenraa, skibsreder, ejede værftet på Kalvø i Genner Fjord, II, 103
- Brun, Michael Wallem**, 1819–81, direktør for turnerende teater, I, 269, 324
- Bruun, skibsfører, bark „Hindu“ af Aabenraa** 1855, I, 313
- Bruun, krydstoldassistent med bopæl i Skelskør o. 1862** (I 1862 var der to krydstoldassistenter B.; Niels Poulsen B. og Johan Nicolai B.), II, 100
- Bruun, Johanne Sabine f. Nødebo**, FT1860: 55 år, gift med J.N. Bruun, II, 105
- Bruun, Johannes Emil Theodor**, FT: 1860, 29 år, krydstoldbetjent, krydsfartøj No. 27 i 1864, senere krydstoldassistent, II, 195
- Bruun, Johannes Nicoli**, FT1860: 63 år, toldassistent i Bøjden 1862, fhv. skibsfører, II, 105
- Bruun, Palle Christian**, 2.9.1796–28.1.1855, søofficer, chef for fregatten „Bellona“ på togtet til St. Petersborg 1847, I, 143, 165
- Brydegaard, Hanne Christiane**, FT1850: 39 år, ugift, holdt skole i Nyborg, II, 92, 250
- Brünniche, Andreas Schytz Plum**, 25.1.1823–6.6.1908, læge, II, 51
- Bræmer, Christopher**, FT1850: 44 år, strandkontrollør i Mellerup o. 1855, bopæl i Randers, I, 320
- Bræstrup, Christian Jacob Cosmus**, 26.12.1789–11.7.1870, politidirektør i Kbh., overpræsident, justitsminister, I, 60
- Buchwald, Adolph Wilhelm**, 19.12.1833–23.11.1910, søofficer, som kadet med fregatten „Gefion“ i 1848, I, 164
- Buchwald, Frederik**, død 20.11.1874, 84 år, ejer af Anneberggård, Holbæk amt, I, 332
- Buck, Laura**, se Bechmann.
- Buck, Lauritz**, FT1834: 32 år, købmand i Store Gade, Ringkøbing, søn af Lauritz Nyboe Buck, I, 59, 60
- Buck, Christiane f. Stochfleth**, FT1834: 23 år, g.m. ovenstående, senere gift Lind, I, 59, 60
- Buck, Lauritz Nyboe**, 1772–1829, købmand og kgl. agent i Ringkøbing, tobaksfabrikant fra 1805, sukkerfabrikant under englandskrigen fra 1815, I, 59
- Buck, Peter**, Rudkøbing, med „Gefion“ i 1849, I, 184
- Buhelt, Allovius Arnold**, FT1860: 27 år, strandfoged og fisker, Kjøl, II, 273
- Buhelt, Augustinus**, o. 1785–2.10.1858, f. i Bøhmen, skipper, fisker og husmand i Kjøl, II, 273
- Buk, Per**, smed i Asdal o. 1871, II, 274–275
- Bull, Ole Bornemann**, 5.2.1810–17.8.1880, norsk violinvirtuos, I, 120
- Buxholm, skovfunktionær o. 1862**, Fredensborg, II, 90
- Byevik, Laurine Severine**, se Jensen.
- Bülow, Friedrich Wilhelm**, 16.2.1755–11.1.1816, preussisk general, greve af Dennewitz, II, 181
- Bærentzen, Alexander Christian Riber**, 27.5.1830–10.9.1902, søofficer, med kanonbådene i 1861, afsked som kaptajn i 1870, rådmand i Kbh., II, 60, 71–72, 83

- Bøggild, Jens Larsen**, 26.5-1797-17.5.1858, præst, Sdr. Bork, tidligere kateket i Ringkøbing, han var gode venner med biskop Daugaard i Ribe, men modtog dog en reprimande for drukkenskab: „jeg anseer allerede et Par Snapse dagligt for at være nok for et sundt Menneske.“, I, 37
- Bøgh, Erik Nicolai**, 17.1.1822-17.8.1899, forfatter, I, 225, 250, 282, II, 113
- Bøgh, Hans**, sejlmagersvend, senere keglerejser i Tivoli, Kbh. o. 1844, I, 82
- Bøje, Niels Hansen**, FT 1840, 32 år, købmand, Randers, medlem af en af de gamle, dominerende Randersfamilier I, 53
- Bøving, I.** styrmand, dampskibet „Jylland“ i 1855, I, 324, II, 30-31
- Carl**, 30.9.1813-24.10.1878, hertug af Glücksborg, I, 234
- Carl, Adolf Peter Antonius**, 15.3.1848-31.1.1908, skibsfører, senere skibsreder, II, 92
- Carl**, prins af Preussen, se Friedrich Carl.
- Caroline**, 28.10.1793-31.3.1881, prinsesse, ældste datter af Frederik VI, I, 97, 110, 202, 234
- Caroline Amalie**, 28.6.1796-9.3.1881, Chr. VIII.s dronning, I, 57, 58, 149, 151
- Caroline Mathilde**, 22.7.1751-10.5.1775, engelsk prinsesse, dansk dronning fra 1766-1772, II, 152
- Carstensen, Georg Johan Bernhard**, 31.8.1812-4.1.1857, journalist, grundlægger af Tivoli og Alhambra, II, 44, 45
- Casortierne**. Giuseppe Casorti, 1749-1826 italiensk pantomimiker, fra 1812 i samarbejde med Pricerne, hvis teater på Vesterbro han ledede, I, 84, II, 41
- Cavaignac, Eleon Louis Godefroi**, 1801-1845, fransk revolutionær, I, 148
- Cetewayo**, c1826-8.2.1884, zulukonge 1872-79, I, 247
- Charlotte**, 30.10.1789-28.3.1864, søster til Christian VIII, g.m. landgrev Wilhelm af Hessen, I, 234
- Christensen**, artillerilærling med orlogsskonnerten „Elben“ i 1846, I, 117, 128, 133
- Christensen**, skipper, Lemvig? o. 1844, I, 72
- Christensen**, smed, Lemvig o. 1840, II, 40
- Christensen, Carl Peter**, 30.4.1839-18.3.1903, retsfuldmægtig og praktiserende jurist i Stubbekøbing, II, 118
- Christensen, Frederik**, søn af Johan Peter Christensen, FT 1850: 11 år, I, 76
- Christensen, Johan Peter**, FT 1850: 58 år, sadelmager ved det kongelige artilleri, Farvergade, Kbh., I, 76, 82, 110, 115, 140
- Christensen, Johanne Wilhelmine**, datter af Johan Peter Christensen, FT 1850: 19 år, I, 76
- Christensen, Søren**, indkaldt sølimit i 1849 med fregatten „Gefion“, 1864 borger i Lemvig, II, 152
- Christensen, Søren**, FT 1880: 48 år; murer, lærer ved biskolen i Horneterp, II, 302
- Christensen, Søren Peter**, 3.2.1834-1900, gårdejer og sognefoged i Horne, ejer af „Lilleheden“ 1867-83, II, 272, 274
- Christian**, „Christian Smed“, almisselem, fattighuset, Østergade, Ringkøbing o. 1834, I, 34
- Christian I**, 1426-21.5.1481, dansk konge fra 1448, I, 150
- Christian II**, 1.7.1481-25.1.1559, dansk konge 1513-1523, II, 159
- Christian IV**, 12.4.1577-28.2.1648, dansk konge fra 1588, I, 93, II, 159
- Christian V**, 15.4.1646-25.8.1699, dansk konge fra 1670, I, 10, II, 295
- Christian VIII**, 18.9.1786-20.1.1848, dansk konge fra 1839, I, 52, 54, 97, 113, 116, 123, 127-128, 146-149, 151, 153, 164, 215, 228, 234, 249, 251, 331, 342, II, 52, 60, 121, 200
- Christian IX**, 8.4.1818-29.1.1906, prins af Glücksborg, dansk konge fra 1863, I, 38, 234, 236, 251-252, II, 52, 121-122, 128, 136-137, 154, 166, 174, 181, 191, 202, 217, 225, 298
- Christian (Carl Frederik) August**, 19.7.1798-12.3.1869, hertug af Augusten-

- borg, I, 150-152, 156-157, 195-196, 252, II, 105, 121
- Christian August**, 22.1.1831-28.10.1917, prins af Augustenborg, søn af hertug Christan August, II, 121
- Christiansen, Asmus Edvard**, 10.10.1831-29.11.1884, søofficer, næstkommanderende i krydstoldvæsenet 1868-70, skaber af flådens mærkevæsen, medstifter af „Dansk Forening for Lystsejlad“, II, 240-243
- Christiansen, grosserer i Kbh.**, II, 240
- Claudi, Sophus Vilhelm**, 5.5.1818-14.2.1891, præst, provst i Varde 1858-66, II, 154
- Claudius, Matthias**, 15.8.1740-21.1.1815, tysk forfatter, I, 225
- Clementsén, Lauritz**, 1801-29.6.1873, underlæge i søværnet, konstitueret over-skibslæge 1849-50, I, 207
- Cock-Clausen, Ingeborg**, dragthistoriker, II, 21
- Cohn, Hansine (Sine)**, FT 1834: 15 år, datter af Moses A.C., I, 73
- Cohn, Isak**, FT 1834: 6 år, søn af Moses A.C. FT 1850: 22 år, sadelmagersvend, Kbh. (senere dekoratør?), I, 42
- Cohn, Jacob**, FT 1834: 5 år, søn af Moses A.C., FT 1850: 22 år, cigarmager, Kbh. (senere tømmerhandler?), I, 42
- Cohn, Moses Abraham**, 1785-22.10.1842, købmand i Ringkøbing, „35 år, 63½ Tm høj, menig nr. 34 i Ringkjøbing Borger-Corps 1821. FT 1834: Bor i Storegade med 11 5-14 år gl. børn, 1 handelsbetjent, 1 fuldmægtig, 1 huslærer, 2 lærlinge, 2 gårdskarle, 1 tjenestedreng og 2 piger, I, 40, 42, 43
- Cohn, Solomon**, FT 1834: 38 år, købmand, falleret, arrestant i Ringkøbing, „26 år, 65½ Tm høj, menig nr. 18 i Ringkjøbing Borger-Corps 1821“, I, 42
- Collin, Edgar**, 26.10.1836-30.6.1906, teaterhistoriker, I, 23
- Coninck, Frédéric de**, 5.12.1740-4.9.1811, storkøbmand i Kbh., II, 83
- Coninck, Waldemar de**, 28.3.1828-22.4.1915, søofficer, tilkommanderet orlogsbriggen „Mercurius“ 1.1.1853, hvad SWR ikke nævner, II, 83
- Constantin**, 17.4.1779-27.6.1831, russisk storfyrste, I, 335
- Cour, Johannes Georg la**, 2.8.1815-4.12.1882, præst på Helgenæs, II, 225
- Cyprianus**, c 200-258, egl. biskop i Kartago
- Dagmar**, død 24.5.1212, dansk dronning, II, 265
- Dagmar**, 26.11.1847-13.10.1928, dansk prinsesse, zarina af Rusland, gift med Alexander III, II, 191, 202, 217, 225
- Dahl, Carl**, FT 1834: 32 år, snedker og logivært i Korsør, I, 10, 14
- Dahlman = Friederich (Fritz) Gustav D.**, 1813-1894, og **Lauritz Theodor D.**, 1817-1882, kgl. hofsadelmagere, Kbh. Firmaet eksisterer stadig som Brødr. F&L Dahlmans Eft., Fortunstræde 5, I, 83
- Dalgas, Enrico Mylius**, 16.7.1828-16.4.1894, ingeniørofficer og hedeopdyrker, II, 175, 190
- Dam, Lars**, jungmand, skonnerten „Frederik VII“ af Randers, 1854-55, han var fra Læsø, I, 300
- Dampe, Jacob Jacobsen**, 17.1.1790-22.12.1867, teolog og revolutionær, fæstningsfange på Christiansø, I, 284
- Danner, Louise Christine**, se Rasmussen.
- Danneskiold-Samsøe, Christian Conrad Sophus**, 11.4.1774-6.6.1823, lensgreve, Gisselfeld, I, 195, 222
- Darum, Peter Christian**, FT 1845, 41 år, krydstoldassistent på monarkiets vestkyst i 1864 med bopæl i Guldager, II, 141, 142
- Daugaard, Karen Marie**, se Schönaus.
- David fra Grønsund alias „David Hestehoved“ alias David Hansen**, se denne.

- Davidson Lund, Jens**, c1789-1853, skipper i søetaten, I, 77, 278
- Dehnfeldt, proviantforvalter**, med orlogsbriggen „Mercurius“ i 1852, døde på togten, I, 230, 262, 265
- Deurs, van**, skibsfører, I, 245
- Dirckinck Holmfeld, Friederich Rudolph Edwin Maria**, 12.6.1802-10.1.1896, søofficer, tilfangetaget på Femern 13.4.1848, I, 114, 116-117, 122, 127-128, 131, 132, 133
- Dixen, Anne Marie**, FT1801: 13 år, datter af Peter G. Dixen og Charlotte Wæver; g. m. Rasmus Michael Schlotfeldt, I, 12
- Dixen, Peter G.**, FT1787: 29 år, brygger, Kbh., I, 12
- Dockum, Charles Edvard van**, 28.2.1804-29.1.1893, søofficer, I, 283
- Dodt, Christian Harry Carl Adolph Louis Beatus Valdemar**, 22.11.1817-16.3.1909, cand.pharm. 1839, toldassistent og forfatter i Vejstrup, II, 256-257
- Dodt, Christina Maria f. Schytte**, FT1880: 63 år, g. m. Beatus Dodt, II, 256
- Dodt, Frans Martin**, 10.5.1776-13.12.1819, søofficer, II, 257
- Dodt, Cathrine f. Stibolt**, 22.11.1776-10.7.1832, enke efter Frans Martin Dodt, II, 257
- Donner, Conrad Heinrich**, 1774-1854, stor-købmand og bankier i Hamborg, I, 120
- Donner, Johan Otto**, 27.10.1808-1872 (i Tyskland), søofficer, krydstoldinspektør på vestkysten til 1848, hvorefter han gik i preussisk tjeneste. Han fik ikke amnesti efter fredsslutningen, søn af grosserer Johan Christopher D., Hamborg, I, 120, 190
- Drewsen, søn af gørtler D.**, Adelgade, Kbh., med kanonbådene på Føhr 1850-51, I, 229
- Dubarry, Jeanne Bécu**, 19.8.1743-8.12.1793, grevinde, Ludvig XV.s maitresse, I, 250
- Due, Severin Theodorus**, c1790-1880, toldassistent, Kbh., I, 330
- Duntzfelt, Eduard**, 17.8.1821-20.10.1892, søofficer, I, 208, 226, II, 175
- Duus, Frands**, omrejsende skrædder, bopæl i Stubbekøbing o.1864, II, 161
- Duus, Hendrik Bernhard**, 3.12.1830-21.7.1853, søofficer, I, 278
- Duus, Henrich Christian Georg**, c1800-1.7.1852, fiskehandler, grosserer, I, 278
- Duysen, Cathrine Margrete f. Thisen**, 1822-18.10.1888, g. m. restauratør Peter D., Nordby, Fanø, II, 74
- Dyrhauge, Peter Carlsen**, FT1870: 46 år, krydstoldassistent, bopæl i Nyborg, II, 232, 236, 238
- Eckersberg, C.W.**, 2.1.1783-22.7.1853, maler, I, 124, 173, 177, 326, 327
- Edward VII**, 9.11.1841-6.5.1910, engelsk konge fra 1901, II, 191, 202, 225
- Egede, Hans**, 31.1.1686-5.11.1758, missionær, koloniasator, I, 35
- Eggebrecht, Anna Marie f. Gommesen**, FT1880: 54 år, g. m. E.A. Eggebrecht, II, 238
- Eggebrecht, Eduard August**, FT1880: 52 år, politiassistent, Nyborg o.1868, tidligere sergent, tidligere arrestforvarer, II, 238-239, 259
- Ehlers, Carl Wilhelm**, ?-1838, direktør for turnerende teater, I, 239
- Ehnhuus, Caroline Ane Cathrine**, FT1834: 15 år, datter af skomager Carl E., Randers, senere g. m. H.V. Slengerik, II, 227-229
- Ehnhuus, Harald**, FT1834: 9 år, søn af skomager Carl E., Randers. Senere urmager i London og (1873-74) ejer af Ristrup hovedgård, II, 227-229
- Eide, Frederik Carl**, 1815-2.8.1882, skovri-der, hofjægermester, I, 140
- Eide, Hanne Caroline Mathilde**, 11.2.1821-28.8.1901, var som ung pige i huset hos broderen, F.C.E., g. m. premierløjnant O.C. Pedersen 1848, I, 140-141
- Eistrup, Jens**, FT1845: 35 år, sadelmager, Randers, I, 50, 53, 83

- Ekeroth, Carl Leonidas, 14.6.1843–1.8.1876, officer, sekondløjtnant i krigsreserven 1864, senere linieofficer, II, 181
- Ekeroth, Charles Conrad, sekondløjtnant i krigsreserven 1864, II, 181
- Els, madam, Stubbekøbing, II, 116
- Elsler, Fany, 1810–29.11.1884, østrigsk danserinde, I, 120
- Erlant = Erlant Jacobsen, se denne.
- Ernst II, 21.6.1818–22.8.1893, hertug af Sachsen-Coburg-Gotha fra 1844, I, 185
- Ernst, Carl Frederik Emil, skovfoged, Danstrup v. Fredensborg o. 1862, II, 90
- Eugénie, 1826–1920, fransk kejserinde, g. m. Napoleon III, II, 35
- Exner, Gottfred Adolf, 27.11.1828–15.3.1903, forstander for Vajsenhuset 1869–88, II, 246, 250
- Faber, Peter Christian Frederik, 7.10.1810–25.4.1877, cand. polyt., telegrafdirektør fra 1852, forfatter, II, 288
- Falkenberg, Andreas, FT 1845: 34 år, købmand, Randers, I, 135
- Falkenstein, Eduard Vogel v., preussisk general 1864, II, 198
- Fallesen, Morten Edvard, 29.1.1817–6.7.1894, officer, chef for Det Kgl. Teater 1876–94, I, 275
- Faye, Gerhard Andreas, 22.2.1760–10.3.1845, amtmand i Thisted 1805, I, 59
- Feddersen, Hans Ditmer Frederik, 22.6.1805–12.5.1863, embedsmand, guvernør i Dansk Vestindien 1851–55, I, 267
- Federholm, Carl Vilhelm, FT 1845: 20 år, murerlærling og logerende hos matros Chr. Svendsen, I, 107
- Ferdinand (Frederik Ferdinand), 22.11.1792–29.6.1863, arveprins, bror til Chr. VIII, II, 110, 153, 202, 234, 252, 342, II, 44, 52
- Finsen, Niels, 15.12.1860–24.9.1904, læge, II, 222
- Firmenich, Jean Jolys, FT 1845: Conditor og Eau de Cologne Fabrikør, betegnelse på et konditori, Kbh., I, 59
- Fischer, styrmand på dampskibet „Limfjorden“ i 1864, II, 171
- Fjord, Niels Johannes, 27.4.1825–4.1.1891, forsøgsleder og opfinder, II, 190
- Flej, Frederik, (Fly), orlogsgast under Englandskrigene, I, 79
- Fog, Axel Frederik Preben, 6.3.1788–29.6.1848, kammerråd, assessor, toldinspektør i Randers 1838, I, 48, 52
- Foght, Christian, ?–1853 med briggen „Mercurius“, matros af den faste stok, I, 190, 193, 196, 265
- Forsberg, Herman Nicolai, 1812–1889, toldinspektør i Hjørring o. 1871, tidligere strandkontrollør i Løkken, II, 263
- Francis, Marie François Denis Thérèse Leroi, 1778–1840, fransk forfatter, II, 182
- Frandsen, Amalie f. Thomsen, FT 1845: 14 år, svigerinde til SWR, II, 51, 88–89, 112
- Frandsen, Ane se Ane Lund.
- Frandsen, Christian Lund, FT 1834: 6 år, søn af Jens E.F., senere rebslager og svoger til SWR, I, 41, 42, 59, 236–237, 242, II, 51, 89, 112
- Frandsen, Elise Catrine, FT 1834: 3 år, datter af Jens E.F., I, 42, 44
- Frandsen, Frants Christian, FT 1834: 8 år, søn af Jens E.F., senere bogtrykkerlærling i Kbh., I, 42, 58, 59
- Frandsen, Jens Eliás, FT 1834: 36 år, toldbetjent i Ringkøbing, I, 41, 42, 58, 236
- Frandsen, Karen Jensdatter, FT 1840, 47 år, gift med Johan Leonhardt Mølgaard, I, 41
- Frandsen, Thomasine, FT 1834, 28 år, gift med P.J. Gunst, I, 41
- Franklin, Sir John, 16.4.1786–11.6.1847, engelsk søofficer og opdagelsesrejsende, II, 163, 218–220
- Frantz Josef, 1830–1916, kejser af Østrig og konge af Ungarn fra 1848, II, 176
- Frants Wilhelm, vognmand, Assens, II, 107–108
- Frederik III, 18.3.1609–9.2.1670, dansk konge fra 1648, I, 87, 195, II, 205

- Frederik IV**, 11.10.1671–12.10.1730, dansk konge fra 1699, I, 86, II, 205
- Frederik V**, 31.3.1723–14.1.1766, dansk konge fra 1746, I, 10, II, 150
- Frederik VI**, 28.1.1768–3.12.1839, dansk konge fra 1808, I, 16, 28, 51, 60, 72, 97, 124, 147, 149, 151, 202, 251–252, 263, 279, II, 60, 215, 221
- Frederik VII**, som prins: **Frederik Carl Christian**, 6.10.1808–15.11.1863, dansk konge fra 1848, I, 53–55, 57, 61, 86, 109, 146–147, 149, 151, 156, 158, 174, 181, 204, 206, 234, 248–252, 269, 350, II, 52–53, 55, 60, 73, 110, 113, 120–123, 220
- Frederik VIII** (**Christian Frederik Vilhelm Carl**), 3.6.1843–14.5.1912, konge fra 1906, I, 234, 252, II, 44, 143, 146, 225
- Frederik**, 26.11.1820–14.10.1884, prins af Hessen, nevø til **Christian VIII**, I, 234, 252, II, 52
- Frederik Christian August**, 6.7.1829–14.1.1880, prins, 1863 hertug af Augustenborg, søn af hertug **Christian August**, II, 121
- Frederik Emil August**, 23.8.1800–2.7.1865, prins af Nør, I, 150–151, 184, 195–196, 205, 232, 252
- Frederik Wilhelm III**, 1797–1840, II, 175
- Frederik Wilhelm IV**, 1795–1861, preussisk konge fra 1840, I, 148–149, 164, 200, II, 174, 200
- Frederiksen**, orlogsgast med „*Mercurius*“ i 1852, døde på toget (**Frederik F**, konstabel, 27 år v. FT1845 ?), I, 259
- Frederiksstensmanden**, Dyrehaven, II, 40–41
- Frederitci** (?), kroforpagter, Årøund o. 1862, II, 104
- Friedrich Carl**, 1801–1883, preussisk prins, kommanderende 1. armékorps i det preussisk-østrigske felttog mod Danmark i 1864, II, 126
- Friis**, **Hanne Signe Cecilia f. Seehusen**, 1832–1918, g. m. pastor **Jacob J.F.F.**, II, 269
- Friis**, **Jacob Jørgen Frederik**, 4.5.1815–15.2.1879, præst i Horne-Asdal 1858–71, stamfar til tandlæge- og museumslederdynastiet **Friis** i Hjørring, II, 251, 268–269, 274–275, 281
- Friis**, smedelærning, søn af **J.J.F. Friis**, II, 274
- Frijs Christian Emil Krag-Juel-Vind-**, 8.12.1817–12.10.1896, Frijsenborg, konsejlspræsident 1865–1870, II, 227
- Frisch**, familie i Kbh. o. 1810, herunder sandsynligvis justitsråd og adm. direktør i Kgl. Grønlandske Handel **Hartvig Frisch**, 47 år ved FT1801, fru en født **Tutein**, I, 15
- Fritz**, **Astrid f. Hansen**, g. m. **Julius Fritz**, I, 244
- Fritz**, **Edith**, FT1880: 5 år, datter af **Emilie og Valdemar Fritz**, I, 244
- Fritz**, **Emilie f. Thomsen**, FT1880: 35 år, g. m. sergent **F**, svigerinde til **SWR**, I, 244, II, 113, 222
- Fritz**, **Julius**, FT1880: 6 år, søn af **Emilie og Valdemar F**, senere underofficer ved Kbh.s befæstning, I, 244
- Fritz**, **Valdemar**, FT1880: 36 år, sergent, Odense, I, 244
- Frobenius**, **Carl**, FT1845: 22 år, artillerilærling, Kbh., I, 56
- From**, agent, Kbh. o. 1858, (firmaet **Th. From**, Rosenborggade?), II, 18
- Frydendahl**, **Peter Jørgen**, 18.10.1766–20.2.1836, skuespiller, I, 23
- Frydensberg**, andenstyrmand på orlogsbriggen „*Mercurius*“ i 1852 og døde på toget, I, 266
- Fæster**, **Harald**, 29.4.1798–24.12.1870, søofficer, I, 44
- Fønns**, **Peter Severin Niels**, død 2.7.1874, 62 år, told- og fyrbetjent i Hjarbæk, svoger til **F.Thonboe**, I, 71, 74
- Gablenz**, **Karl Wilhem Ludwig**, 19.6.1814–28.1.1874, østrigsk officer, øverstkommanderende for de østrigske tropper i Danmark 1864, II, 145
- Gad**, **Peter Christian Stenersen**, 27.4.1797–12.10.1851, præst, dr. theol.,

- kapellan, Trinitatis sogn, Kbh. 1831-45,
„Meget dygtig og anseet.“, I, 55
- Galschøtt, Anna Florentine f. Weize** (el. Wedse), FT1801: 41 år, gangkone hos grosserer Peter Tutein, mormor til SWR, I, 14, 15
- Galschiøtt, Christian**, 1730-1809, islandsk underkøbmand, senere bogholder v. Kongens Bryghus, oldefar (mors farfar) til SWR, I, 14, 15
- Galschiøtt, Pauline Florentine** se Hoffgaard.
- Galschiøtt, Poul Christian**, ca. 1765 -??, styrmandseksamen 1784, forsvundet efter udrejse med fregatten „Dronningegaard“, som i 1795 agtede „sig næst Guds Bistand herfra til Frederiksnagor i Bengalen i Ostindien og andre Pladser i Indien“, morfar til SWR, I, 13
- Galschiøtt, Sophie Frederikke**, o. 1790-4.4.1846, g.m. Johan Chr. Rasmussen og mor til SWR, I, 13, 15-16, 22-23, 27, 29, 32, 34-35, 40, 42, 44-45, 51-54, 56-59, 65-67, 71, 84, 106, 135, II, 40, 143, 146
- Gamst, Peter** (Jens P.), 1816-68, skipper, Nakskov. Fører af jagten „Anette“ af Nakskov o. 1861, II, 82, 84, 87
- Garde, Carl Adolph**, søofficer 5.8.1834-8.7.1911, som kadet med fregatten „Gefion“ i 1849, I, 163
- Garde, Hans Georg**, 9.6.1790-16.1.1875, søofficer, marinehistoriker, chef for fregatten „Gefion“ 1844, inspektør ved Søetatens drengeskole 1834-51, chef for eskadren i Østersøens vestlige del i 1849, anklaget og dømt til fæstningsarrest efter Eckernførdeaffæren, I, 81, 196, II, 159
- Garde, Hans Georg Friboe**, 30.11.1825-13.12.1885, søofficer, i 1848 som sekundløjtnant med fregatten „Gefion“, I, 166
- Geisler, Peter Joachim**, 1.11.1837-22.10.1927, styrmand, krydsbetjent, senere toldassistent, var reserveløjtnant i 1864, II, 250, 252-253, 257-258, 260
- Geisler, Joachimine?** g.m. P.J. Geisler, II, 252-253
- Georg I**, 24.12.1845-18.3.1913, (Christian Vilhelm Ferdinand Adolph) søn af den senere kong Chr. IX, græsk konge fra 1863, I, 36, 153, II, 225
- Gerhardt, Johan**, død 15.10.1858, 62 år, bådsmand, havnefoged i Randers fra 1855, I, 321
- Gerstenberg, Heinrich Wilhelm Thue-recht von**, 14.8.1844-21.3.1912, officer, sekondløjtnant 1864, II, 181
- Gertner, J. V.** 10.3.1818-29.3.1871, maler, I, 110
- Glassing, Sophie Hedevig**, se Berling.
- Glipping, Erik** 1249-22.11.1286, dansk konge fra 1259, II, 218
- Glob, Jens**, brodersøn af Oluf Glob, II, 149-150
- Glob, Oluf**, død 1260, biskop i Børglum, II, 149-150
- Glücksborgerne**, se Carl, Christian (IX), Frederik (VII), Louise og Wilhelm.
- Glückstadt, Isak Moses Hartvig**, 22.4.1839-11.6.1910, finansmand, II, 190
- Godeffroy, forretningsmand i Hamborg** o. 1864, firmaet Godeffroy & Sohn var bl.a. ledende i den tyske kolonisation af Vest-Samoa, II, 178
- Goeskjær, Birgitte f. Hansen**, død 13.9.1869, FT1850: 58 år, enke efter eksercermester, Kbh., I, 136-137
- Goeskjær, Carl Emil**, død 21.2.1773, FT1845: 25 år, porcelænsdrejer, Kbh., FT1850: løjtnant i 1864, premierløjtnant i krigsreserven, I, 137
- Goeskjær, Edvard Theodor**, FT1850: 25 år, kommis, Kbh., I, 137
- Goeskjær, Jensine Jacobine** (Sine), FT1850: 26 år, datter af Birgitte G., Kbh., I, 137-138
- Gommesen, Anna Marie**, se Eggebrecht.
- Gommesen, krydsbetjent på krydsfartøj** No. 15 i vinteren 1868, II, 238-239

- Gottlieb, Christian Frederik**, 2.10.1817-29.9.1881, søofficer, krydstoldinspektør på monarkiets østkyst 1860-64, krydstoldinspektør 1865-81, afsked fra flåden i 1866, kar. kommandør 1869, II, 59, 94, 99-100, 103, 125, 128, 195, 210, 218, 232, 239-241, 252, 258, 260, 301
- Gradman, Johan Frederik**, FT 1845: 44 år, kopist i admiralitetet, I, 211
- Grau, Johann**, FT 1845: 23 år, skibsfører, Barsø, II, 103
- Grau, Jørgen**, FT 1845: 28 år, skibsfører, Barsø, II, 103
- Grib, Peter Hansen**, 18.5.1681-17.3.1757, søofficer, I, 226
- Grim, Carl Frederik**, 1817-1900, matros af den faste stok, senere arbejdsmand, sluproer og inspektør. Stifter af Søetatens Enkebolig, I, 77, 78, 80, 82, 83, 95, 96, 98, 106, 113, 117, II, 37, 76
- Grim, Emilius Christian**, 1809-79, søartillerist (underkanonér i 1845), I, 117, 125, 128, 131, 133
- Grim, Maria f. Johansen**, FT 1845: 27 år, g. m. Carl Fr. Grim, I, 78
- Grimstad**, skibsfører, angivet g. m. datter af pastor Christian Wæver, I, 11
- Groos, Niels Christian**, 15.10.1799-11.6.1878, jurist, amtsfuldmægtig i Ringkøbing, senere prokurator, fra 1833 i toldvæsenet, fra 1851 toldforvalter i Midelfart, I, 32
- Grossmann, Johan F.**, FT 1845: 33 år, underkanonér, I, 262, 265
- Groth, Eiler Peter Christopher Munthe**, 6.1.1821-6.2.1867, søofficer, med „Mercurius“ til Island i 1845, I, 98-99, 104-105, 155
- Grove, Carl Frederik**, 26.12.1822-26.1.1883, fyrringeniør, bror til nedenstående, II, 234, 294
- Grove, Hans Herman Stephen**, 27.12.1814-17.8.1868 i Monttreux, Schweiz, søofficer, næstkommanderen på „Elben“ i 1846, krydstoldinspektør 1852-55, marineminister i ministeriet Frijs 1865-66. „En særdeles velbegavet og dygtig sømand og officer, der var almindelig afholdt og anset.“, I, 117-118, 123, 125-126, 129, 131-132, 293
- Grove, Viggo**, 19.4.1831-26.11.1852, søofficer, i 1848-49 som kadet med fregatten „Gefion“, i 1852 som løjtnant med briggen „Mercurius“ til Vestindien, I, 164, 253, 265
- Grubbe, Marie** c1643-1718, adelsfrue, II, 115
- Grundtvig, N.F.S.** 8.9.1783-2.9.1872, præst, digter, I, 129, II, 281
- Grupp, Frants Diderik Christian**, 18.4.1793-19.1.1867, praktiserende læge og sygehuslæge på Frederiksberg, I, 229
- Grupp, Viggo**, død 30.3.1884 som fhv. skibsfører, FT 1840: 15 år. Han var med kanonbådene på Føhr 1850-51, søn af E.D.C. Grupp, I, 229
- Grüner, Frederik Carl Christian**, oberst, FT 1845: 74 år, I, 72
- Grüner, Friderica Anthonie**, FT 1840, 2 år, datter af Frederik Carl Ferdinand G., gift med H.C.F. Klüglein, I, 72
- Græbe, Johan Frederik Christian**, 1804-83, bogtrykker, Kbh., I, 59
- Grønbech, Michal Johan**, død 18.5.1872, 86 år, grosserer, Bag Børsen, Kbh., I, 326, 329-330
- Grøndahl, Frederik Vilhelm**, 8.4.1819-15.8.1856, porcelænsfabrikant, I, 137
- Gundersen, Erik**, lods, sølimit fra Albuen i Nakskov fjord, med fregatten „Gefion“ i 1848-49, II, 63
- Gunst, Carl Frederik**, 24.2.1820-2.8.1886, billedhugger i Kbh., senere tandlæge i Aalborg, I, 331
- Gunst, Peder Jensen**, 5.5.1787-13.12.1850, distriktslæge i Ringkøbing 1820-42, I, 46
- Gustav III**, 1746-93, svensk konge fra 1771, I, 40
- Gustaf II Adolf**, 9.12.1594-6.11.1632, svensk konge fra 1611, I, 167

- Gylsen, Carl Frederik, krydstoldassistent på monarkiets vestkyst 1864 (strandkontrollør ved Hindsgavl o. 1869?), II, 253-255
- Hackhe, v., f. v. Osten, fru, majorinde, I, 244, II, 236
- Hackhe, Peter Johannes Valdemar Leopold v., ca. 1818-28.1.1888, officer, afsked 1864 som major, I, 244, II, 236
- Haderup, Polly se Berling.
- Hagedorn, holstensk soldat på orlogsskonnerten „Elben“ i 1846, I, 130, 131
- Hagen, Hans Jacob Adam, 21.9.1815-4.2.1908, søofficer, II, 126-127
- Halberstadt, grosserer, Kbh., enten Moses Gotschalk H., 59 år ved FT 1850, eller David Moses H., 22.6.1819-5.6.1874, I, 291
- Halkjær, Jesper Morten, o. 1758-24.3.1818, brygger, Kbh., SWRs farmors tredje mand (g. 1800), I, 18, 19, 32, 33, 48
- Halkjær, Sofie (Anne Sophie Jespersdatter H.), 9.3.1801-?, halvsøster til SWRs far, g. m. malermester Rasmussen, I, 32, 33, 47-49, 52
- Hall, Carl Christian, 25.2.1812-14.8.1888, jurist, politiker, premierminister, II, 125
- Hall, Svend, tidligere af den faste stok, i 1848 frivillig med fregatten „Gefion“, I, 155, 169-170
- Hallgrimsson, Jonas, 1807-45, islandsk student og litterat, I, 83
- Halmø, Frederik Nielsen, FT 1890: 69 år, sejlmagermester i Nykøbing F. o. 1868, I, 239
- Hamburger, bager, Vesterbro, København, I, 75
- Hammer, Hedevig, FT 1834: 53 år, sygehusopvarterske, g. m. tidligere møller Jens Jørgensen, Ringkøbing, I, 67
- Hammer, Henriette Jacobine f. Hastrup, 3.9.1830-17.11.1912, g. m. O.C. Hammer, 232, II, 137
- Hammer, Jørgen, 5.10.1817-15.12.1898, officer, I, 220
- Hammer, Otto Christian, 22.8.1822-18.3.1892, søofficer, næstkommanderende ved den maritime styrke på Vestkysten i 1850, besatte flækken Højer 16/7, afvæbnede Nordfriesland, besatte Nordstrand og Pelworm i august og attachederedes derefter hærens højre flankekorps i Tønning, krydstoldinspektør på monarkiets vestkyst 1850-64, I, 212, 219-223, 232, II, 116, 128, 130-132, 134, 136, 138-140, 143, 145-146, 155, 160-161, 164-173, 176, 179, 182-186, 188, 202, 254-255
- Hansen, bestyrer af Holbæk Ladegaard o. 1870, II, 247
- Hansen, styrmand ved marinens lastdragere o. 1857, senere direktør for De Forenede Oplagspladser, II, 31, 34
- Hansen, tømmermand, briggen „Rota“ af Kbh. 1854, I, 296
- Hansen, i vognmandstjeneste, Kbh. o. 1870, II, 247
- Hansen, Anton Volkert, FT 1845: 32 år, møller, Wyck på Føhr, g. m. T.M. Brodersen, 230, II, 70, 137
- Hansen, Astrid se Fritz.
- Hansen, Bent (Hans Bent), 12.1.1835-?, reserveløjtnant 1861, II, 78, 83
- Hansen, Christian (Peter Chr.), FT 1880: 26 år, søn af Else Marie og Ferdinandt H., II, 88, 112
- Hansen, Chrisillie Elisabeth, FT 1855, 10 år, datter af Niels Hansen, II, 134, 157-158
- Hansen, David, FT 1870: 43 år, lods, batteriet Lodshuse, Aastup sogn, Falster, I, 220-222, 224, II, 116
- Hansen, David Jacob, lods, Grønsund o. 1863, II, 116
- Hansen, Else Marie f. Thomsen, FT 1880: 51 år, g. m. restauratør F.H., svigerinde til SWR, II, 88, 236
- Hansen, Ernst Emil, 27.2.1827- o. 1909, toldassistent i Tønning o. 1861, månedsløjtnant 1849-51, reserveløjtnant 1861, II, 69

- Hansen, Ferdinandt** (Ole F.), FT 1880: 55 år, restauratør i Fredensborg, svoger til SWR, II, 82, 88-89, II 2, II 8, 222, 246-248, 302
- Hansen, Franz Carl Christian**, 23.9.1825-26.12.1909, underofficer i matroskorpset, reserveløjtnant i 1864, II, 128, 158, 159, 180, 182, 202
- Hansen, Green** (Jens H.), „Hjerteknuseren“, 14.3.1836-?, reserveløjtnant 1861 og 1864, II, 55, 69, 75, 80-81, 83
- Hansen, Hans**, 1617-72, gift med Abel Cathrine Wolfsdatter v.d. Wisch, I, 15
- Hansen, Hans Iver**, krydstoldassistent, Korsør o.1862, fungerende krydstoldinspektør i 1864, II, 99, 195
- Hansen, Jørgen**, skovridder, Toreby på Lolland o.1870, II, 247
- Hansen, Laura Jessina Maria**, FT 1855: 10 år, datter af Niels Hansen, II, 134, 157-158
- Hansen, Lorenz Christian**, FT 1855: 14 år, Værnepligtig med korvetten „Heimdal“ i 1864, II, 158
- Hansen, Maren**, gift med David Jakob Hansen, II, 116
- Hansen, Maren**, gift med Per Hansen, II, 243
- Hansen, Maria Dorothea f. Lorentzen**, FT 1855: 41 år, g. m. Niels Hansen, II, 134, 157-158
- Hansen, Niels**, FT 1855: 43 år, krydstoldassistent og jordbruger i List på Sild til 1864, II, 134, 157-158
- Hansen, Oline**, se Olufsen.
- Hansen, Per**, husmand, Lundeborg, II, 243
- Hansen, Sara Sirene**, FT 1855: 8 år, datter af Niels Hansen, II, 134, 157-158
- Hansen, Søren**, styrmænd, skonnerten „Samliot“ i 1859, II, 49
- Hansen, Aage E.**, grænsegendarin, senere overgået til Toldvæsenet, våben- og uniformssamler, II, 41
- Harboe, Carl Leopold Ludvig**, 7.9.1789-1.3.1857, søofficer, ordbogsforfatter, II, 345
- Harpøth, Jens Pedersen**, 3.3.1758-14.4.1844, købmand i Ringkøbing, født på Harpøthgaard i Nees sogn. Familien tilhørte en pietistisk vestjysk sekt, men var især påvirket af Brødremenigheden i Christiansfeldt, ref.: Hardsyssels Aarbog VII (1913), Storgaard Petersen: „Slægten Harpøth“ - Jens H. er omtalt s. 20-40, I, 30-32, 37
- Hartvig, Carl**, FT 1834: 16 år, Nyborg, krydstoldassistent på stationen Langlandsbælt 1861, o.1867 bopæl i Nyborg, II, 59, 64, 237
- Hase, herremænd**, svoger til Jens Glob, II, 150
- Hassenfeldt, Frederikke Marie Elisabeth**, FT 1890: 53 år, skolebestyrerinde, Fredensborg, II, 302
- Hastrup, Henriette Jacobine**, se Hammer.
- Hausten, enkefrue**, Kbh., Frederiksbergs Allés Runddel o.1844, I, 72
- Hecht, Jens Ernst**, 31.5.1815-6.5.1863, købmand i Bissrup, II, 7, 248
- Heckscher, mægler**, Kbh. (Berend Levin H., 58 år, Handels Commissionair ved FT 1845?), I, 298
- Hedemann, Christian Frederik**, 10.4.1814-6.1.1863, søofficer, med briggen „Mercurius“ i Vestindien 1838-41. Den 4.8.1840 forfulgte han med briggens chalup nogle flygtende negre ind på engelsk farvand ved Thatch Island ved Tortola. Efter klage fra den engelske regering idømtes han to måneders arrest, I, 257
- Heegaard, Stephen Peter Anker**, 29.7.1815-19.12.1893, isenkræmmer og fabrikant, Kbh., I, 114
- Heger, Elisabeth**, se Holst.
- Hegermann, Margrethe Christiane**, se Mortensen.
- Hegermann-Lindenchrone, Cai Ditlev**, 17.5.1807-22.12.1893, officer, chef for 4. division i 1864, II, 143-145

- Heiberg, Johan Ludvig**, 14.12.1791-25.8.1860, forfatter, teaterchef, I, 120, 239, 279, 281, II, 37, 182
- Heiberg, Johanne Luise f. Pätges**, 22.11.1812-21.12-1890, skuespillerinde, I, 271, 279, 281, 343, II, 73
- Heide, Hans Peter**, 26.2.1811-3.5.1895, land- og industrimand, II, 190
- Heide, Iver Andersen**, døbt 18.9.1791, død 20.1.1845, gårdejer, Gl. Bjerregaard på Holmsland klit, I, 38, 39, II, 144
- Helgesen, Hans**, 4.10.1793-28.2.1858, norsk-dansk officer, I, 199, 204-206, 219, 221-222, 224
- Helgesen, Poul**, c1485-c1535, karmeliter-provincial, reformkatolsk teolog, historie-skriver, II, 177
- Hennings, Christian**, død 20.3.1863, 61 år, mægler i Randers, I, 50, 51, 53, 135
- Henningsen, Henning**, 1911-2005, folke-mindeforsker, museumsdirektør, forfatter, II, 11
- Henriette, f. Danneskiold-Samsøe**, 9.5.1806-15.9.1858, komtesse, siden prinsesse, g. m. Frederik af Nør, I, 151, 195
- Herder, Jojan Gottfried von**, 25.8.1744-18.12.1803, tysk digter og forfatter, II, 68
- Hertel, Johannesta Dorthea Louise**, 20.5.1832-22.7.1899, g. m. kroejers Jens Bork, Nordby, Fanø, II, 74
- Hertz, Edvard**, FT1855: 31 år, skibsfører, Stubbekøbing, førte skonnerten „Gany-medes“ i 1856, I, 326
- Hertz, Henrik**, 25.8.1798-25.2.1870, forfatter, I, 324
- Hetsch, Christian**, 24.9.1830-15.3.1903, maler, I, 87
- Hillebrandt, Jens**, fra Ringkøbing, post-kusk på Sjælland o.1861, II, 87-88
- Hinrichsen, Christina Sophia Charlotte Amalie**, FT1845: 34 år, gift med Thomas Andersen, I, 195
- Hoffgaard, Christian Frederik**, ca. 1795-1848, cand. phil., toldbetjent, morbror til SWR, I, 36-39, 42, 45, 50, 53, 57-59, 66, 72-76, 81-84, 86, 107-108, 110, 113-115, 136-137, 144, 272, II, 143, 297
- Hoffgaard, Hansine Emilie**, o.1823-8.6.1876, g. m. maler Johannes Jensen, I, 56, 57, 73, 82, 136, 138, 143-144, 163, 174, 176, 201, 247, 271-272, 331, II, 27, 43-44, 111, 195
- Hoffgaard, Ludvig Martin**, 1807-76, kancelliråd, I, 36, 58
- Hoffgaard, Pauline Florentine f. Galschiøtt**, FT1845: 52 år, g.m. Chr. Frederik Hoffgaard, moster, „tante“ til SWR, (FT1850: Pouline Kornelie H., enke), I, 36-37, 57, 73, 82, 136-137, 141, 143-144, 152, 163, 173-174, 196, 199, 201, 233, 238, 247, 252, 271-272
- Hoffmann, Bertha Marie f. Thomsen**, FT1860: 55 år, g. m. J.G.F.V.H., II, 200-201
- Hoffmann, Johan Georg Frederik Vilhelm**, FT1860: 58 år, strandkontrollør i Langør o.1864, Dbm., fhv. kommandérsergent, II, 200-201
- Holbeck, tidligere skipper i Stige**, o.1864 lotterikollektør i Ebeltoft, II, 197-198, 206
- Holbeck, tidligere skipper i Stige**, o.1864 partikulier i Ebeltoft, II, 197-198, 206
- Holbeck, Hans**, FT1840: 50 år, tidligere skipper i Stige, senere købmand i Ebeltoft, o.1864 jordbruger og postkørsels-entreprenør sst., II, 197-198, 206
- Holbeck, Rasmus**, FT1840: 21 år, skipper, Ebeltoft, krydstoldbetjent o.1864, søn af Hans H., II, 195, 197, 203, 206
- Holbeck, ?**, gift med Rasmus Holbeck, I, 197, 204
- Holberg, Ludvig**, 13.12.1684-28.1.1754, I, 116, 280, 313, II, 70, 80, 95, 115, 160, 207, 215, 264
- Holbøll, Carl Peter**, 31.12.1795-1856, inspektør i Grønland, ornitolog, I, 253

- Holbøll, Frederik Ludvig**, 25.10.1826-1856, søofficer, med orlogs briggen „Mercurius“ 1852-53, næstkommanderende på „Holger Danske“ i 1854, søn af inspektør for Nordgrønland, Carl Peter H., og bror til nedenstående, forsvundet på rejse til Grønland, I, 253, 259, 269, 276
- Holbøll, Pingel Johan Carlheger**, 28.10.1828-22.2.1911, søofficer, 1862-64 næstkommanderende ved krydstoldvæsenet på monarkiets vestkyst og i 1864 chef for kanonjollerne i Vadehavet, II, 128, 164, 174, 177, 179-182, 185
- Holbøll, Johanne Mathilde f. Caspersen**, 27.5.1840-6.3.1912, gift med Pingel Johan Carlheger Holbøll, II, 179
- Holck, Anna Sophie Natalie**, 7.5.1824-23.9.1891, komtesse, datter af J.C.C. Holck, I, 121-122
- Holck, Conrad Frederik Erik**, 20.8.1802-2.2.1877, baron, besidder af Holckenhavn fra 1830, II, 94
- Holck, Caroline Elisabeth f. Møller**, 24.12.1795-22.2.1852, gift med J.C.C. Holck, I, 121
- Holck, Julius Carl Christian**, 10.12.1789-22.2.1857, greve, kammerherre, major, dansk overpostamtdirektor i Hamborg o. 1846, I, 120-122
- Holck, Waldemar**, greve, 16.12.1818-25.9.1900, søofficer, søn af ovenstående, I, 120, 275.
- Hollvig, kammerjunker**, II, 246
- Hollænder, Heinrich**, FT1850: 58 år, brænderiejer, St. Pedersstræde, Kbh., I, 83
- Hollænder, Jens**, FT1834: 14 år, søn af nedenstående, I, 41
- Hollænder, Niels Jensen**, FT1834: 39 år, rorskarl, Ringkøbing, I, 40, II, 146, 154
- Holm, Hans Peter**, 17.6.1772-26.10.1812, søofficer, chef for „Najaden“ i 1812, I, 186
- Holm, Heinrich Gustav Ferdinand**, 23.4.1813-1.5.1861, kobberstikker, tegner, „Fattig Holm“, I, 152, 198, 329
- Holm, Jacob (Jens J.)**, 29.9.1770-3.8.1845, handelsmand, fabrikant, skibsreder, „Jacob Holm og Sønner“, I, 242, 291, 341, II, 29, 31
- Holm, Peter Christian**, 25.2.1807-2.10.1864, søofficer, chef for orlogsbriggen „St. Croix“ i 1849. Han havde den 27/6 en affære med det preussiske dampskib „Der Adler“ i Danzigbugten, i 1864 chef for fregatten „Jylland“, I, 186
- Holmstrup, Isak Frederik**, FT1834: 41 år, almissem, FT1845: maler, Ringkøbing, I, 34
- Holst, Dorthé Marie**, FT1845: 16 år, datter af Hans Peder H., senere selv fyrmester, Helleholm, Agersø, II, 99, 233
- Holst, Elisabeth Frederikke Margrethe f. Heger**, 23.11.1811-8.4.1891, skuespillerinde, g.m. W.C. Holst, I, 194
- Holst, Hans Peter**, 22.10.1811-2.6.1893, forfatter, II, 175
- Holst, Hans Peder**, også kaldet Bruun?, FT1845: 42 år, møller og fyrmester, Helleholm, Agersø, II, 99, 233-234
- Holst, Mine**, datter af nedenstående, privatlærerinde, Lilleheden o. 1873, II, 302
- Holst, Wilhelm Christian Bentzen**, 1806-17.10.1870, strandkontrollør, Dbm, Lilleheden, II, 252, 264, 272-273
- Holst, f. Buhelt**, dennes enke og børn, II, 264, 273
- Holst, Wilhelm Conrad**, 2.1.1807-4.3.1898, skuespiller, tidligere styrmand, månedsløjtnant 1848-49, officer i hæren 1850, I, 193-194
- Hop, Carl**, matros, krydsfartøj No.10 i 1862, senere betjent ved skibsregisteret, II, 101, 106
- Hostrup, Jens Christian**, 20.5.1818-21.11.1892, forfatter, præst, I, 63, 142, II, 158, 181
- Howitz, Birthe Andersdatter**, FT1801: 48 år, g.m. Mathias Howitz, ejede Stjerne-kroen, Amager, I, 17, 33, 40, 41, 82

- Howitz, Gytha, FT 1834: 51 år, g. m. by-skriver Theodor Thorlacius, Ringkøbing, datter af ovenstående, I, 28, 29, 33, 82
- Howitz, Jørgen Stephansen, o. 1758-24. 1. 1799, brygger, Kbh., SWRs farmors 2' mand, g. 1794, I, 17-19
- Howitz, Jørgen, FT 1801: 7 år, halvbror til SWRs far, senere officer, I, 18, 33
- Howitz, Mathias, FT 1801: 58, ejer af Stjerne Kroen, Amager, I, 40
- Hummel, Johan Frederik, o. 1809-29. 1. 1872, officer, I, 212
- Husted, Anders Christian, død 15. 12. 1883, 77 år, købmand, konsul og kammeråd i Ringkøbing, II, 153
- Husted, Anne, se Johnsen.
- Husted, madam, ?, der var flere familier Husted i Ringkøbing, I, 41
- Hvide, Stig Andersen, død 1293, marsk, II, 214, 218, 231
- Hvidt, Laurits Nicolai, 27. 1. 1777-16. 3. 1856, finansmand og politiker, I, 149
- Højbjerg, Petrine Rebekka Kirstine Jepsedatter, 10. 2. 1800-8. 8. 1888, plejedatter af Susanne Elisabet Ammidsbøll, f. Taftbjerg, g. 17 år gammel mod plejemoderens ønske med Iver Andersen Heide, I, 38
- Høxbroe, Christian Frederik, krydstoldassistent, krydsfartøj No. 6 i 1862, II, 106-107
- Høy, Christian M., FT 1845: 44 år, skipper i Søetaten, I, 87, 88
- Høyer, fru f. Stannis, g. m. nederstående, datter af gartner Carl Friedrich S., Augustenborg slot. (Louise Sophie S., 24 år v. FT 1845?), II, 300, 304
- Høyer, Carl Nicolai Christian, toldassistent i Lønstrup til 1874. FT 1880: 59 år i Udbyhøj, Råby sogn m. efternavn Høy, II, 295, 298-300, 304
- Høyer, Christian, FT 1845: 38 år, kanonér, med „Gefion“ i 1849, I, 157
- Ibsen, Carl, lærling i flåden, død 1844 (C.I., 13 år, søn af vægter i Søetaten Jens I. v. FT 1840?), I, 81
- Ibsen, Henrik, 20. 3. 1828-23. 5. 1906, norsk, digter, II, 224
- Ingemann, Bernhard Severin, 28. 5. 1789-24. 2. 1862, forfatter, I, 155, 161-162, II, 91
- Ingemann, Lucie Marie, f. Mandix, 19. 2. 1792-15. 11. 1868, maler, g. m. B.S. Ingemann, I, 161
- Isak, Peter, konstabel, med orlogsskonnert „Elben“ i 1846, I, 116, 117
- Ishøj, søn af H. F. Ishøj, II, 87
- Ishøj, Hans Frederik, 1793-30. 5. 1881, degn, Marstal, ved FT 1840 havde han seks hjemmeboende sønner, 2-19 år gamle, II, 42
- Itz, Carl, kahytsdreng, briggen „Rota“ af Kbh. 1854, I, 297
- Jakob, „Jødejacob“, handelsmand, Hamborg o. 1858, II, 24
- Jacobsen, styrmand, briggen „Tre Venner“ i 1856 og „Brasilianeren“ af Kbh. i 1857, I, 342-343, II, 33
- Jacobsen, Carl (Christian Hillmann), 2. 3. 1842-11. 1. 1914, brygger og kunstmæcen, søn af J. C. J., II, 190
- Jacobsen, Christen, 1773-1835, brygger, far til J. C. J., I, 59
- Jacobsen, Erlant, FT 1845: 48 år, bådsmandsmath, I, 155-156
- Jacobsen, Jacob Christian, 2. 9. 1811-30. 4. 1887, brygger, kaptajn i Kbh.s borgervæbning, mæcen, I, 59, 60, II, 190
- Jacobsen, Ole P., skibsfører, skonnert „Frederik VII“ af Randers 1854-55, I, 299-300, 302-305, 308-309, 311-317, 319-321
- Jakobsen, direktør, I, 342
- Jakobsen, styrmand, 1856, I, 342-343
- Jakobsen, Wilhelm Christian Lehmvig, 16. 12. 1817-28. 2. 1893, søofficer, med „Mercurius“ i 1845, kanonbåde i 1861, I, 98-99, 104-105, II, 60, 66, 82

- Jankovsky, Johan David, FT1845: 59 år, bådfører, Ringkøbing. Han strandede 1811 ved juletid ved Torsminde med et russisk transkib, ernærede sig også som sejlmager. 1821 var han menig nr. 49 i Ringkjøbing Borger-Corps, 34 år og 60 Tm høj, I, 35, 36, 37, II, 146, 154
- Jankovsky, Kirsten Larsdatter, FT1845: 46 år, g. m. J. D. Jankovsky, I, 35, 36
- Jantzen Johan Henrik, rettelig Joseph, officer, toldbetjent, Bjerregaard, I, 24, 38, II, 144
- Jeanne d'Arc 6.12.1412-30.5.1431, II, 36,
- Jeansson, Johan Philip, 8.7.1835-13.11.1848, sognepræst i Horne og Asdal 1871. „Her var kun ringe åndeligt liv; befolkningen var overtroisk og hengiven til brændevin, strandtyveri og uredelighed ved de talrige strandinger; men J.s myndige og tordnende forkyndelse bragte snart ændrede forhold ... J. blev Indre Missions apostel i Vendsyssel.“, II, 281-283
- Jeanson, Frederikke Christane Conradine, f. Sommer, 26.11.1833-3.7.1902, II, 283
- Jenner, Andreas Ludvig Otto, FT1860: 31 år, læge, Keitum på Sylt, II, 164
- Jensen, krydstoldbetjent på krydsfartøj No. 15 o. 1867, I, 234, 236
- Jensen, rebslagermester, Køge, I, 236-237
- Jensen, tømremester på Holmen, II, 277
- Jensen, underofficer, fregatten „Gefion“ i 1844, I, 81
- Jensen, urmager, Roskilde, han var „skuffebarn“, f. 1771 eller senere, I, 239
- Jensen, Andreas, FT1834: 35 år, rebslagermester, Køge, I, 240
- Jensen, Dagmar, datter af Hansine Emilie og Johs. Jensen, II, 27
- Jensen, Eduard Theodor Balduur, FT1845: 12 år, søn af mestersvend ved Holmen, fyrassistent i Skagen og Hirtshals 1870'erne, fyrmester i Hirtshals ved FT1880, II, 261, 267, 277-280, 283, 289, 294, 303
- Jensen, Fanny, datter af Hansine Emilie Hoffgaard og Johs. Jensen, II, 27, 44, 111
- Jensen, Johan Laurentz, 8.3.1800-26.3.1856, blomstermaler, professor, I, 202
- Jensen, Johannes, 1818-23.5.1873, portrætmaler, I, 201-203, 247, 271, 331, II, 28, 43-46, 111, 195
- Jensen, Johannes, søn af Hansine Emilie Hoffgaard og Johs. J., II, 28, 44, 111
- Jensen, Lars, 11.4.1818-30.5.1893, styrmænd, strandfoged på Asdal forstrand fra 1865, II, 273
- Jensen, Lars Christian, 1816-?, rebslagermester, Ringsted, I, 242
- Jensen, Laurine Severine f. Byevik, FT1880: 47 år, g. m. fyrmester Eduard T.B., Hirtshals, II, 277
- Jensen, Ludvig, matroslærling 1849, I, 197
- Jensen, Ludvig N., skibsfører, briggen „Tre Venner“ i 1856, rømøbo, I, 341-342, 344, 346
- Jensen, Mads Sivert, f. o. 1830 i Ringkøbing? Sømand, I, 212, 217
- Jensen, Marie, datter af Eduard T.B. Jensen, II, 303
- Jerichau, Jens Adolph, 17.4.1813-24.7.1883, billedhugger, I, 48
- Jerichau (Jericho), Johan, død 21.9.1863, 69 år, toldbetjent, Randers, I, 48
- Jessen, Johan Christian, 2.1.1817-6.2.1884. Fra 1859 borgmester i Horsens, tillige indenrigsminister 1859-1860, II, 127
- Jesper, staldkarl, Ringkøbing, 1830'erne, I, 43
- Johansen, krydstoldbetjent, krydsfartøj No. 20 o. 1863, fra Stege, II, 115
- Johansen, Maria se Grim.
- Johnsen, frk., fra Holstebroegnen, niece af Anne Johnsen, II, 80-81
- Johnsen, sejlmager på Holmen o. 1846, I, 107
- Johnsen, Anne f. Husted, 12.3.1810-4.2.1864, g. m. Simon J., II, 80
- Johnsen, Simon, o. 1807-9.11.1855, kroejær, konsul og købmand i Nordby på Fanø, II, 80

- Johnsen, Tom John, 13.8.1828-26.4.1893, reserveløjtnant, ses 1861 og 1864, II, 81, 84
- Jonge, de, hollandsk kaptajn, skonnerten „Seehund“, strandet i begyndelsen af 1870'erne ved Uggerby, II, 283
- Juel, Niels, 8.5.1629-8.4.1697, søofficer, I, 170
- Juel-Brockdorff, baron, Valdemarsslot, Tåsinge - hvilken baron SWR har mødt er uklart, det kan have været den dalevende godsbesidder eller en af hans to sønner, II, 39, 43
- Juliane Marie, 4.9.1729-10.10.1796, dansk dronning, I, 10
- Juliane Sophie, 18.2.1784-9.5.1850, prinsesse, søster til Chr.VIII, I, 97
- Jurin, logerende hos matros Chr. Svendsen, Nyboder o.1845, I, 107
- Just, Peter, koffardimatros, galeasen „Peter Bang“ i 1856, fra Lolland, I, 333-334, 339
- Jørgensen, koffardimatros, briggen „Tre Venner“ i 1856, havde styrmandseksamen, I, 342
- Jørgensen, Christian, arbejder på Holmen o.1844 (to af navnet på Holmen ved FT1845), I, 80
- Jørgensen, Hedevig, se Hammer.
- Jørgensen, Jens, FT1834: 60 år, daglejer, bopæl på sygehuset i Ringkøbing, I, 67
- Jørgensen, Jørgine Albertine, se Bencke.
- Jørgensen, Lars, matros af den faste stok, med „Gefion“ i 1849, (befaren matros L.J. 33 år v. FT-1845? - han sagdes at være „gammel“ i 1849!), I, 181
- Jørgensen, Niels Jørgen (Storbjerg), FT1845: malermester, Ringkøbing, I, 66-68, 70, 71, II, 153, 233
- Jørgensen, Peter, o.1786-?, skibsbygmester, København, I, 299
- Kabel, skudehandler i Lønstrup o.1875, II, 306
- Kannevorff, FT1834: 66 år, almisselem, fattighuset, Ringkøbing, I, 34
- Karl XV, 1826-72, fra 1857 regent, 1859 konge af Sverige-Norge, II, 225
- Karl Gustav (Karl X Gustav), 8.II.1622-13.2.1660, svensk konge fra 1654, II, 123, 205
- Kastrup, Christian, død 30.10.1870, 81 år, grosserer, FT1845: 57 år, tobaksfabrikant, Vestergade, Kbh., I, 153, 173
- Kierkegaard, Peter Christian, 6.7.1805-24.2.1888, biskop i Aalborg 1856-75, II, 283, 300
- Kingo, Thomas, 15.12.1634-14.10.1703, biskop, salmedigter, II, 108
- Kirkebye, Anna Elise f. Pontoppidan, 16.8.1787-6.2.1866, g. m. lærer Marcus Clod K., død 1851, Nordby, Fanø, II, 74, 131
- Kierkebye, Marcus Clod, o.1791-1851, lærer og kirkesanger, Nordby, Fanø, II, 74
- Kjerulff, Henrik, FT1845: 49 år, malermester, Lemvig, I, 66
- Klein, Carl Julius, død 19.10.1864, toldinspektør, FT1845: 48 år, told- og consumptionsoverbetjent, Randers o.1838, I, 48, 52
- Klein, Ditlev Wilhelm, død 15.8.1868, FT1845: 51 år, murermester, Kbh., I, 58, 66
- Kleist, Leopold Christian Otto, o.1830-1909, toldkontrollør i Hjørring o.1871, efterfulgte Forsberg som toldforvalter, II, 263
- Kleist, Ida Louise, FT1890: 58 år, g.m. L.C.O. Kleist, II, 263
- Kleist, v., major ved Kastelsjægerne i begyndelsen af 1800-tallet (Frederik Christian von K., afsk. oberstløjtnant, 70 år ved FT1845?), I, 10
- Klitgaard, Thomas, skudehandler og ejer af „Lilleheden“ 1853-54, FT1850: 21 år, søn af købmand Jens Carl Bang K., Blokhus, II, 272
- Klopstock, Friedrich Gottlieb, 2.6.1724-14.3.1803, tysk digter, I, 116
- Klüelein (Klyglein), Hermann, FT1840: 46 år, FT1845: overkrigskommissær, toldbetjent, Aalborg, I, 72
- Know[?], murer, Kbh. o.1849, I, 175

- Knudsen, Adrian Benoni Bentzon**, 14.1.1806-9.4.1879, militærlæge i Dansk Vestindien 1847-79, I, 264-265
- Knudsen, Lorentz Christian**, krydstoldbetjent, krydsfartøj No. 6 i 1862, senere toldassistent ved Als Odde, Mariager Fjord, II, 106-109
- Knudsen, Peter Christian**, 27.8.1837-?, reserveløjtnant 1861, II, 84
- Knuth, Ida Margaretha**, komtesse, se Møller.
- Koch, Cornelius Peter August**, 12.9.1816-9.3.1892, rederidirektør, II, 83
- Kock, Hans Frederik**, FT1850: 57, skædermester, Helsingør, II, 263
- Kofod, toldbetjent i Randers** o.1838, I, 48
- Kofoed, styrmand på skonnert fra Kerteminde**, 1857, II, 17
- Kofoed, underofficer i 1864** (qvartermester FJ.K., Dbm. 1864?), II, 135
- Kofoed, Hans**, styrmand, orlogsdampskib „Holger Danske“ 1853, I, 274-275, 283
- Kofoed, Johannes**, FT1845: 15 år, søn af Lauritz K., senere malermester, Skive, I, 65, 153, 174
- Kofoed, Lauritz**, FT1845: 46 år, toldbetjent i Lemvig, I, 65
- Kolberg, Jeppe J.**, FT1860: 43 år, skibsfører, Rønne, II, 33-34
- Krabbe, Oluf**, døbt 1.11.1789, død 30.3.1864, officer, I, 13
- Kraft, Johan Christian**, 4.9.1820-10.8.1894, søofficer, med orlogsskonnerten „Elben“ fra medio juli 1846, I, 126
- Kraft, Wilhelm**, holstensk matros, med orlogsskonnerten „Elben“ i 1846, I, 131, 132
- Kramer, J.H.D.**, FT1850: 58 år, rugbrødsbager og melhandler, Kbh., I, 141
- Kramp, Frantz Sørensen**, FT1845: 74 år, snedkermester, Kbh. I, 44
- Kramp, Johannes Larsenius**, 5.5.1808-30.10.1876, søn af ovenstående, snedkermester med litterære interesser, stifter af Teknisk Institut i 1843, officer ved Det borgerlige Infanteri i København, I, 44
- Krautsnitz, koffardimatros**, briggen „Tre Venner“ i 1856, fra Christianshavn, I, 342
- Kreutzkamp, Georg H.**, FT1845: 27 år, helbefaren matros, senere bådsmaths-math, 1853 havnefoged i Ebeltoft, senest rigger i Kbh., II, 29, 45
- Krieger, Antonius**, 24.4.1816-7.10.1891, søofficer og kammerjunker, i 1853 efter afsked som kaptajn løjtnant lodsinspektør, pakhusforvalter og havnemester i Tønning, II, 65-66
- Krieger, Johan Wilhelm Cornelius**, 17.4.1788-7.3.1857, søofficer, 1847-1851 chef for Holmens 1. division, I, 146
- Krieger, Marie Charlotte Lucie f. Vierendeck**, 29.8.1826-25.2.1911, g. m. Antonius K., II, 65-66
- Krogh, Gerhard Christopher v.**, 10.10.1785-12.4.1860, officer, hærens øverstkommanderende i 1850, I, 204
- Krohn (Kron), Ludvig Martin**, FT1850: 30 år, sadelmagersvend, svoger til SWR, I, 81, 83, 84, 106, 136-138, 201, 235, 330, II, 27, 110, 194, 296
- Krohn (Kron), Peter Frederik**, FT1850: 3 år, søn af Ludvig Martin Krohn, nevø af SWR, senere kok, I, 236, II, 27, 111, 194, 290, 296, 298
- Krohn (Kron), Sigfride Caroline**, FT1850: 5 år, søn af Ludvig Martin Krohn, niece til SWR, død ca. 1869, I, 236, II, 27, 111, 194
- Kruhl, Jørgen**, krydstoldbetjent, krydsfartøj nr. 10 o.1862, og husmand på Løjtland, fhv. skibsfører, II, 101, 103, 107, 109
- Kruse, Gunder**, FT1845: 11 år, søn af Henrik K., II, 10
- Kruse, Hans**, FT1845: 55 år, død 1847, ejer af hovedgården Nordskov i Gestelev sogn, købmand i Nyborg, II, 9
- Kruse, Henrik (Henrich)**, FT1845: 46 år, skibsreder, Korsør, II, 7, 9-10, 20
- Kruse, Jørgen**, død 11.11.1877, 85 år, købmand og skibsreder, Korsør, II, 9-11, 14

- Kruse, Wilhelm**, FT 1850: 25 år, søn af Hans K., købmand og skibsreder i Nyborg, II, 9-10
- Kryger, Johan Christian**, 6.9.1801-23.5.1872, søofficer, I, 81
- Kuhlau, Frederik Daniel Rudolph**, 11.9.1786-12.3.1832, komponist, I, 123
- Kummerlahn, Johan Wilhelm**, FT 1885: 70 år, skibsfører, senere waterschout i Kbh., I, 268, 349-350
- Kühnell, Theodor Sextus**, 3.2.1813-18.5.1904, præst, kateket og førstelærer ved Lemvig borgerskole 1841-46, I, 63, 64, 71
- Kærnen, Kjernepeter**, værtshusholder og visedigter, Kbh. o. 1860, II, 200-201
- König, Jacob Ferdinand**, 2.7.1822-31.3.1869, underofficer i matroskorpset, reserveløjtnant i 1864, II, 128, 173, 180, 182, 202
- Købke, Christen**, 26.5.1810-7.2.1848, maler, I, 315
- Køster, Hans Vilhelm August**, 2.1.1828-25.8.1900, reserveløjtnant i 1861 og 1863-64, II, 84
- Kaalund, Agneta Amalia**, 13.10.1829-28.5.1874, g. m. læge C.R. Struckmann, I, 262, 266, 269
- Kaalund, Hans Vilhelm**, 27.6.1818-27.4.1775, forfatter, II, 185
- Kaarup, lods i Korsør** o. 1867, II, 235
- Kaas, konstabel**, druknet fra orlogsbriggen „Mercurius“ i Vestindien 1852 (to mulige v. FT 1845), I, 258
- Lancaster, Joseph**, 25.11.1778-24.11.1838, engelsk skolemand, I, 263
- Lange, Johan Frederik Ferdinand**, FT 1870: 55 år, strandkontrollør, Bjerregaard 1864, II, 144
- Langeland, Rasmus**, FT 1834: 34 år, skibsbymester, Randers, I, 299
- Lars, klubtjener**, Stubbekøbing o. 1863, II, 123
- Larsdatter, Kirsten** se Jankovsky.
- Larsen, overkonstabel** i 1848 (P.L., Dbm. 28.10.1849?), I, 160-161, 163
- Larsen, I. stymand**, briggen „Rota“ Kbh. 1854, senere skibsfører, S/S „Aarhus“, I, 294, 296
- Larsen, Hans**, FT 1845: 24 år, sømand, Thorøhuse, o. 1860 krydstoldassistent., Kbh., II, 46-48, 50-51, 109
- Larsen, Larsen**, 1758-1844, skibsreder, værfsejer, København, I, 52
- Larsen, Lauritz Peter**, FT 1850: 30 år, navigationslærer, Kbh. o. 1854, I, 288-289, 292
- Larsen, Per**, kvartermester for sluproerne o. 1845, 82, 83
- Larsen, Rolf**, søfartshistoriker, II, 103
- Larsson, svensk kaptajn**, skonnerten „Alexander“ af Göteborg o. 1873 - SWR husker forkert, han hed Anders Nielsson, i Hirtshals kaldet Ajs Nielsen, II, 281, 284-285, 287, 289-290
- Lassen, Lars**, død 16.4.1851, toldinspektør, justitsråd, toldoppebørselskontrollør i Ringkøbing i 1820rne., senere toldinspektør i Helsingør, I, 26, 34, 36, 37, 42
- Laub, Hardenack Otto Conrad**, 6.8.1805-27.5.1882, biskop i Viborg fra 1854, II, 95
- Laub, Søren Johan Haa**, skibsfører, S/S „Thingvalla“, II, 95
- Lauritsen, gårdejer** og strandfoged i Lønstrup o. 1875, II, 304
- Laustrop, Peder**, FT 1845: 70 år, markmand, Ringkøbing, I, 68
- Lawætz, Daniel Theodor**, 25.9.1824-27.5.1903, praktiserende læge i Assens fra 1860, II, 106
- Lehmann, Martin Christian Gottlieb**, 1775-4.10.1856, kommitteret, konferensråd, I, 60
- Lehmann, Orla**, 15.5.1810-13.9.1870, politiker, I, 60, 61, 151
- Leinich, Birgitte Cathrine Margrethe Mathiasen**, se Brodtkorb.
- Lendrop, Christian Ludvig**, landfoged, Østerlandföhr 1864, II, 136-137

- Leonhardt** (Leonhard Mølgaard), Johan, FT1845: 53 år, skræddermester, Ringkøbing, I, 41
- Leth, Mathilde Hedevig**, 27.6.1798–18.6.1884, konventualinde, Vemmetofte, II, 236–237
- Leuning, Carl Georg**, 30.1.1798–16.10.1872, jurist, byfoged i Ringkøbing 1846–72, II, 145
- Levi, Simon**, FT1834: 63 år, almisselem, fattighuset, Østergade, Ringkøbing, I, 34
- Lier, Carl Frederik**, død 3.10.1880, FT1845: 40 år, skomagermester, kaptajn ved Kbh.s borgerlige artilleri i 1848, I, 178
- Lilleheden, Per**, ejer af „Lilleheden“, II, 272
- Lillie, konstabel**, senere krydstoldbetjent, (han kan være Frederik L., 31 år ved FT1845, eller Jens L., 26 år ved samme), I, 293
- Limschou**, indkaldt sølimit 1849, senere skibsfører (Carl Peter Knudsen L., fører af skonnertbriggen „Venus“ af Middelfart 1870–76?), I, 197
- Lind, skomager**, flere dalevende skomagere L. i Kbh., 36, 60
- Lind, Cornelius Christian**, FT1845: 20 år: matrosælrling, I, 190, 193, 196, 229, 236
- Lind, Jenny**, 16.10.1820–2.11.1887, svensk sangerinde, I, 113, 121, 123–124, 130
- Lindberg, svensk frivillig** i 1849, I, 187
- Lindstrøm, Andreas**, FT1845: 36 år, mærmester, Randers, I, 65, 69, 135, 153, 173–174
- Lisberg, Peter Jensen**, FT1845: 22 år, smedsvend, Århus, med „Gefion“ i 1849, I, 181
- Lorck, Jørgen Henrik** (Heinrich), 9.1.1810–12.10.1895, læge, II, 74, 76, 80
- Lorentz, Wilhelm**, 1.9.1787–27.6.1854, amtmand i Ringkøbing, 1820–27, I 27
- Lorenzen, Constantia**, se Braag.
- Lorenzen, Jacob**, 1707–12.9.1856, ekvipageforvalter, søkrigskommissær, I, 117, 127, 130, 133
- Lorenzen, Valdemar**, FT1880: telegrafingeniør, søn af Jacob L., I, 130, II, 287–288
- Lose, Rasmus**, matros, krydsfartøj No.20 o.1863, II, 115
- Louis Philippe**, 1773–1850, fransk konge, I, 138, 148
- Louise**, 31.10.1851–20.3.1926, datter af Karl XV af Sverige Norge, gift med den senere kong Frederik VIII, dronning af Danmark fra 1906, II, 225
- Louise Wilhelmine Frederikke Caroline Augusta**, 7.9.1817–29.9.1898, datter af prinsesse Charlotte og landgrev Wilhelm af Hessen, gift med Christian af Glücksborg, senere Christian IX, dansk dronning fra 1863, I, 38, 234, 251–252, II, 52, 121, 217
- Louise Augusta**, 7.7.1771–13.1.1843, enkehertuginde af Augustenborg, I, 151, 252
- Louise Sophie**, f. Danneskiold-Samsøe, 22.9.1796–11.3.1867, hertuginde, g.m. Christian August, I, 151, 195
- Lousen, L.**, krydstoldassistent, II, 232
- Lumby, Christian**, matros, skonnerten „Frederik VII“ af Randers 1854–55, I, 298, 300, 316
- Lumbye, Hans Christian**, 2.5.1810–20.3.1874, komponist, II, 41
- Lund**, FT1860, 35 år, fyrassistent på Hjelm, med fregatten „Gefion“ i 1849, II, 221
- Lund, Ane**, FT1834: 28 år, g. m. Jens Elias Frandsen, Ringkøbing, senere g. m. rebslager Jensen, Kbh., I, 41, 42, 44, 58, 59, 61, 236–237
- Lund, Jens**, silke- og klædekræmmer, som er nævnt som „Blaa Lund“ og farbror til naturforskeren Peter Wilhelm Lund, hovedpersonen i Henrik Stangerups historiske roman: „Vejen til Lagoa Santa“. FT1801: 41 år, ugift strømpehandler J.L., I, 16, 20–23

- Lund, Jens Henrik**, FT 1801: 14 år, søn af hosekræmmer Henrich Lund, „Graa Lund“, far til ovennævnte P.W.L., brorsøn af Jens Lund og lærekammerat til Johan Chr. Rasmussen, I, 21
- Lund, Peter**, snedkersvend, med „Gefion“ i 1848 og med „Christian den Ottende“ i 1849, 1861 rorsbetjent og lods i Rødvig, I, 185, 196, II, 87
- Lund, Sigvard**, 3.II.1813–10.II.1867, søofficer, chef for dampskibet „Vildanden“ 1850–51 og for korvetten „Heimdal“ i 1864, I, 210
- Lund, Stine**, se Olsen.
- Lunddahl, Andreas Peter**, 1.6.1818–17.II.1885, præst i Stubbekøbing 1859–69, II, 227
- Lunding, Niels Christian**, 19.2.1795–26.7.1871, ingeniørofficer, I, 177
- Lunge, Jørgen**, 1577–1619, rigsmarsk, II, 271
- Luno, Christian Peter Bianco**, 24.6.1795–14.8.1852, hofbogtrykker, I, 203
- Luplau, Anton Carl**, død 27.3.1852, 68 år, kantor og klokke ved Frederiks Kirke, Kbh., II, 44, III
- Luplau, Vilhelmine g. Rasmussen**, 1813–68, skuespillerinde ved Casinoteatret, g. m. Theodor F.R., II, 44, III
- Luplau, Wilhelm**, 12.5.1823–22.II.1864, malersvend, senere kunstmaler, svoger til SWR, I, 331, II, 44, 88, III, 194, 296
- Lybecker, Verner Jasper Andreas**, 6.3.1809–24.II.1866, birkefuldmægtig, Nordby, Fanø, II, 81
- Lyders, Adam**, matros, fra Læsø, dræbt på orlogsdampskibet „Geiser“ 17.9.1850, I, 214
- Lyhne, Knud**, 1824–1906, bødker i Ringkøbing, var kommunalbestyrelsesmedlem i 1864, II, 154
- Lütken, Otto Hans**, 31.7.1813–26.II.1883, søofficer, marineminister 1864–65, maritim konsulent ved postvæsenet, II, 30, 268
- Lüttichau, godsejerslægt, Tjele**, II, 228
- Lønholt, Johan Wilhelm**, FT 1845: 35 år, bådsmandsmath, havnefoged i Randers fra 1859, I, 262
- Løwe, Julius Vilhelm**, 1823–?, reserveløjtnant 1861, II, 83
- Løvenskiold, Eggert Christopher Frederik**, 1788–1861, baron, overfører, fejlagtigt antaget af være far til G.G. Løvenskiold, I, 48
- Løvenskiold, Georg Frederik**, 21.3.1807–7.6.1880, toldbetjent i Randers fra 1830, i 1846 strandkontrollør i Bissrup, søn af H.H. Løvenskiold, I, 48
- Løvenskiold, Herman Hermansen**, 17.4.1777–22.12.1843, officer, far til G.F. Løvenskiold, I, 48
- Mac Clintock, Francis Leopold**, 8.7.1819–17.II.1907, engelsk søofficer og arktisk opdagelsesrejsende, II, 219–220
- Madsen, bomuldsvæver i Kbh. o.** 1844, svoger til F.Thonboe, I, 71
- Madsen, Christian**, matrosælrling i 1849, I, 197
- Magenti polifuldmægtig**, 1864, II, 149,
- Mahler, skibsfører, på reserveløjtnantskole** 1861, II, 58
- Malthe, Rasmus Secher**, 21.II.1829–6.5.1893, billedhugger, I, 202, 331
- Mantzius, Kristian Andreas Leopold**, 4.II.1819–5.6.1879, skuespiller, I, 142
- Maren Peir Hansen**, bondekone, Lundeborg, svigermor til krydsbetjent Ivar Andersen, II, 243
- Margrethe I**, 1353–28.10.1412, dronning, I, 212
- Mariane (Caroline Charlotte M.)**, 10.1.1821–1.6.1876, prinsesse af Mechlenborg-Strelitz, g. m. Fr.VII 1841–1846, I, 53–55, 61, 149, 250
- Marquard, Hans Frederik Emil Thorvald**, 16.9.1873–10.7.1950, arkivar, historiker, I, 241
- Marryat, Frederick**, 1792–1848, engelsk søofficer og forfatter, I, 49, 65, 78

- Marstrand, Wilhelm Nicolai,
24.12.1810-25.2.1873, maler, I, 127, 178
- Martens, forpagter på Odden o. 1871, II, 271
- Mathiesen, skipper fra Sylt o. 1850, I, 212
- Mathiesen, Erik, 2. styrmand, barken
„Mercurius“ af Flensborg, 1855, bosat i
Korsør, I, 305, 347
- Mathiesen, Lars, 1769-29.3.1852. traktør,
Frederiksberg, I, 142
- McClintock, Sir Francis Leopold,
8.7.1819-17.11.1907, engelsk søofficer og
opdagelsesrejsende, II, 162-163
- McDougall, George Julian Gordon,
28.9.1828-1.4.1894, søofficer, i 1848 som
kadet chef for bombekanonchalup, deltog
i slaget ved Fredericia 8/5 1849, I, 177
- McDougal, Sarah Margaret, se Møller.
- Mechlenburg, Lorents Fred.,
15.2.1799-13.10.1875, præst, Amrum
1827-75, g. m. Matje Riewerts, II, 135
- Mejer, militærdyrlæge i Glatz, II, 182
- Mejer, fru, plejemor for vajser, Kbh. o. 1869,
II, 250
- Melbye, Anton, 13.2.1818-18.1.1875, mari-
nemaler, II, 174, 177-179
- Melbye, Fritz, 24.8.1826-14.12.1869, maler,
I, 256
- Melbye, Mads, 18.4.1817-31.1.1879, præst,
I, 63
- Melchior, Moritz Gerson, 22.6.1816-
19.9.1884, handelsmand og skibsreder, I,
291
- Mellerup, frk., telegrafistinde, Hirtshals fyr
o. 1874, II, 294
- Metternich, Klemens Fürst von,
15.5.1773-11.6.1859, østrigsk statsmand,
I, 148
- Meyer, Edvard, 6.8.1813-4.8.1880, drejer,
journalist, I, 201-202
- Meyer, Johan Anton, 13.4.1799-17.11.1875,
søofficer, chef for fregatten „Gefion“
i 1848 og 1849, I, 163, 168, 170-171,
178-181
- Michelsen, Carl Johan Frederik,
24.2.1825-7.12.1852, søofficer, søn af
O.W.M., med briggen „Mercurius“ til
Vestindien i 1852, I, 253, 259, 265
- Michelsen, Marcus Christian Vilhelm,
28.1.1841-6.11.1900, praktiserende læge i
Hjørring 1870-98, II, 298
- Michelsen, Ove Wilhelm, 26.8.1800-
20.4.1880, søofficer, marineminister
1854-59, I, 253
- Michelsen, Wilhelm, 21.8.1826-20.5.1876,
søofficer, søn af O.W.M., kadet 1839-46,
som kadet med briggen „Mercurius“ til
Island i 1845, i 1849 med fregatten „Ge-
fion“, I, 98
- Mikkelsen, konstabel, underofficer i 1864,
II, 135, 164, 168-169
- Moe, Edgar Even, 4.12.1823-e.1887, of-
ficer, II, 146-149
- Moe, Henrik Ludvig, 12.8.1814-1.1.1884,
søofficer, chef for kanonbåde 1848, I, 166
- Mogensen, fru, g. m. fyrmester M., Hirts-
hals, II, 268, 294
- Mogensen, Niels, skibsfører, derefter
fyrmester på Hesselø til 1871, siden i
Hirtshals, II, 267-268, 274-275, 277-279,
288-289, 294
- Mogensen, søn af ovenstående, II, 294
- Mogensen, f. Stäckelback, ovenstående
kæreste, II, 294
- Moltke, Adam Ferdinand, 1.1.1748-
16.8.1820 i Ringkøbing, greve, søofficer,
afsked i 1797 som kar. viceadmiral, I, 28
- Moltke Adam Wilhelm, 25.8.1785-
15.2.1864, lensgreve, premierminister, I,
252
- Monrad, Ditlev Gothardt, 24.11.1811-
28.3.1887, konseilspræsident, biskop, II, 127
- Moritz, bagersvend, Wyck mølle, Føhr
o. 1850, I, 230
- Mortensen, skipper, Stubbekøbing o. 1863,
II, 125
- Mortensen, Hans Frederik, FT 1880: 57 år,
proprietær, Mølgård, Asdal, II, 271, 283
- Mortensen, Margrethe Christiane f. He-
germann, FT 1880: 54 år, g. m. proprietær
Hans Fr. M., II, 271

- Mortensen, Mathias**, FT 1845: 51 år, skibstømrermester, Korsør (evt. sønnen Peter M., FT 1845: 24 år), II, 9
- Moth, Poul** 16.9.1601-6.5.1670, læge, livlæge hos Frederik III, I, 195
- Moth, Sophie Amalie**, 28.3.1654-17.1.1719, grevinde af Samsø, Christian Vs elskerinde, datter af Poul Moth, I, 195
- Mourier, Conrad Emil**, 11.4.1795-26.4.1865, søofficer, flådeinspektør i 1853, Holmens chef i 1861, I, 269, II, 57, 60
- Muf, Niels Christensen**, FT 1834: 39 år, rorskarl, Nymindegab, I, 37
- Muffelmann, familie i Kbh. o. 1810** (= grosserer H.C.M., 59 år v. FT 1834?), I, 15
- Muhle, Carl Adolph**, ca. 1786-29.3.1855, jurist, bogholder, stempelskærer, I, 202, 331
- Mule, Rasmus**, 1649-1720, legatstifter, I, 244
- Muus**, retteligt Muf, se denne.
- Muxoll, A. Johannes Adolph**, FT 1845: 23 år, malersvend, Kbh., II, 60, 82
- Muxoll, Frederik Christian Georg**, 26.11.1804-11.11.1880, søofficer, „en tavs og indesluttet personlighed“, I, 270, II, 59-60, 62, 66, 75-77, 81, 84
- Mygind, Niels**, 3.4.1803-2.7.1887, toldassistent, Ringkøbing, senere i Mullerup, II, 233
- Müller, Eleonora**, FT 1850: 35 år, med Niels Frederik Møller, II, 245
- Møller, gårdmand, Agersø**, o. 1862, II, 98-99, 195, 233
- Møller, gårdmandskone, Agersø**, o. 1862, II, 99
- Møller, gårdmand, Egholm**, o. 1862, II, 98, 195, 233
- Møller, Andreas Christopher Frederik**, 1825-?, navigationslærer, reserveløjtnant i 1861, navigationslærer og havnefoged i Århus, II, 83
- Møller, Ann (Anne Elisabeth)**, 22.6.1845-18.9.1870, datter af Sarah Margaret McDougall og Christen Hee M., I, 248
- Møller, Arnold Peter**, 2.10.1876-12.6.1965, skibsreder, I, 297
- Møller, Carla Hedeveg Berling**, 4.2.1852-?, datter af Johanne Augusta Berling og Christen Hee M., I, 248
- Møller, Christen Hee**, 31.1.1812-19.2.1878, søofficer, I, 241, 247-248, 325, II, 52, 248
- Møller, Erik Høyer**, 28.4.1818-12.3.1903, præst, forfatter, I, 224
- Møller, Ida Margaretha, f. komtesse Knuth**, 4.6.1819-15.5.1913, g. m. pastor J.G.M. Møller, Oland, II, 166
- Møller, Jacob**, ?-4.1776-6.7.1839, apoteker på Frederiks Hospital, far til Christen Hee M., I, 248
- Møller, Jens Georg Marius (Marcus)**, 12.3.1816-4.1.1891, præst, Oland 1861-64, II, 166
- Møller, Johanne Augusta f. Berling**, 17.1.1825-19.6.1876, g. m. Christen Hee M., I, 241, 248, II, 248
- Møller, „Jolly“ (Julie Susanne)**, 28.8.1843-?, datter af Sarah Margaret McDougall og Christen Hee M., I, 248
- Møller, Mathias**, FT 1834: 19 år, handelslærling hos M.A. Cohn, Ringkøbing, FT 1855: 39 år, vicekonsul og købmand i Lemvig, I, 43, 44
- Møller, Niels Frederik**, FT 1850: 37 år, købmand og skibshandler i Kalundborg, II, 197, 245
- Møller, Peter Mærsk**, 22.9.1836-9.11.1927, jungmand, briggen „Rota“ af Kbh. 1854, senere skibsfører og reder, S/S „Laura“, I, 297
- Møller, Sarah Margaret f. McDougal**, 11.8.1824-10.10.1847, g. m. Christen Hee M., I, 248
- Møller, Simon**, værtshus-holder, Altona, I, 119
- Møller, Wilhelm**, kaldet „gamle Nøler“, FT 1834: 54 år, toldbetjent i Lemvig, I, 44
- Naohmie, Naahmie**, tjenestepige, Wyck mølle, Føhr o. 1850, I, 230

- Napoleon, I, 15.8.1769-5.5.1821, kejser af Frankrig og konge af Italien, II, 125, 175,
- Napoleon III, 20.4.1808-9.1.1873, kejser af Frankrig 1852-70, II, 36
- Napoleon, Louis Eugène Jean Joseph, 16.3.1856-1.6.1879, fransk tronprætendent, søn af Napoleon III, I, 247
- Neergaard, Niels, 27.6.1854-2.9.1936, statsminister, historiker, politiker, I, 151, 250
- Neergaard, Ferdinand de, 1796-1949, godsejer, Fuglsang i Toreby sogn, Lolland, II, 247
- Neiiendam, Robert Johannes, 24.3.1880-26.9.1966, teaterhistoriker, I, 249,
- Ney, Michel, 10.1.1769-7.12.1815, fransk marskal, II, 181
- Newe, Morten, skibsdreng, 1856, I, 343-344
- Nicolaus I, 1796-1855, russisk zar, I, 189, 252, 276, 336, II, 130
- Niels med tilnavnet Klog, kok, krydsfartøj No.6, 1858, II, 42
- Nielsdatter, Ane Marie, se Olesen.
- Nielsen, hovmester på orlogsbriggen „Mercurius“ i 1845, I, 99, 104-106
- Nielsen, kantor og byrådsmedlem i Kallundborg o.1868, II, 244-245
- Nielsen, skovfunktionær o.1862, Fredensborg, II, 90
- Nielsen, Christen, høker og kroholder i Hirtshals o.1870, II, 264, 274, 287
- Nielsen, Christian Henrik, 1809-81, købmand og konsul i Hjørring, II, 275, 277
- Nielsen, Christian Vilhelm, 18.9.1808-30.3.1878, præst, Trinitatis sogn, Kbh. 1845-78, I, 325
- Nielsen, Else, g. m. høker og kroholder Christen N. i Hirtshals, II, 264, 287, 296
- Nielsen, Birgitte Dorothea Henriette, 23.1.1815-17.1.1900, forfatterinde, II, 73
- Nielsen, Jens, 30.10.1811-24.6.1894, kapellan ved Trinitatis kirke, senere sognepræst ved St. Poul, København, I, 325
- Nielsen, Johan Moses Georg Hollard, 3.9.1802-18.2.1870, litterat, hvis medlem-
- skab af „Tylvtæn“ så vel som hans forbindelse til dynastiet Valois er fri fantasi, I, 331, II, 111
- Nielsen, Per = Nielsen, Peter Rasmus, 12.9.1827-13.12.1914, krydstoldassistent, bopæl i Marstal (moderen, „Smukke Mette“ = Mette Christine Rasmusdatter), II, 39, 41, 200, 218, 301
- Nielsen, Rasmus, skovfoged, Horserød o.1862, II, 90
- Nis, matros, krydsfartøj No.10 i 1862, husmand på Løjtland, II, 101, 106
- Nordmand, Anders, kok, skonnerten „Frederik VII“, af Randers 1854-55, fra Norge, I, 300, 312
- Normann, Adolph Gottlob Frants, ?-29.10.1858, kommandant i Glückstadt, officer, I, 187
- Nothkjær (Notkier), Tue Lauritz, FT1834: 37 år, 2den lærer, Ringkøbing Borger-skole, I, 263
- Nyeland, Stephen Peter, FT1850: 58 år, overkrigskommissær, forvalter ved Søetatens proviantgård, I, 94
- Nyholm, skovfunktionær o.1862, Fredensborg, II, 90
- Nørlov, Karen Marie f. Røse, FT1834: 39 år, g. m. nedenstående, I, 208
- Nørlov, Rasmus Jensen, FT1834: 49 år, toldbetjent, Ringkøbing, I, 208, II, 154
- Nørllaa(erne), antagelig Nørlløverne, familie i Ringkøbing 1830'erne, I, 68
- Nørøxe, Jens, FT1845: 40 år, træhandler, Randers, I, 70
- Nørøxe, Thomas, FT1845: 17 år, søn af ovenstående, bådfører i Randers, I, 70, 183-184, 321
- Oehlsenschläger, Adam, 14.11.1779-20.1.1850, forfatter, I, 331
- Olesen, Ane Marie Nielsdatter, o.1833-1916, g. m. proprietær O.K. Olesen, II, 269, 283
- Olesen, Ole Kristian, o.1837-1929, proprietær, Asdal hovedgård, søn af brænderi-

- ejer Niels O., Hjørring, II, 261, 269-270, 283, 304
 Olsen, kabelopsynsmand o. 1873, bopæl i Vedbæk, fhv. lods i Helsingør, II, 288
 Olsen, kvartermester, „Elben“ i 1846 (flere mulige i FT), I, 117, 131
 Olsen, Anton, FT 1850: to år, søn af Carl Christian Olsen og Stine Lund, siden skibsfører, S/S „Cimbria“ o. 1902, II, 92
 Olsen, Carl Christian, FT 1850: 34 år, krydstoldbetjent i Nyborg o. 1862, krydstoldassistent, Krydsfartøj Nr. 15, bopæl i Nyborg, II, 91-93, 195, 232-233, 246
 Olsen, Fanny, FT 1850: 8 år, datter af Carl Christian Olsen og Stine Lund, senere lærerinde, Kbh., II, 91-92
 Olsen, Herman, FT 1850: 5 år, søn af Carl Christian Olsen og Stine Lund, skibsfører S/S „Madvig“ o. 1902, II, 92, 95
 Olsen, Ole, matros på skonnerten „Frederik VII“ af Randers 1854, fra Tønsberg, I, 300-302
 Olsen, Sine, datter af Carl Christian Olsen og Stine Lund, senere lærerinde, Kbh., II, 92
 Olsen, Sophie, datter af Carl Christian Olsen og Stine Lund, senere lærerinde, Kbh., II, 92
 Olsen, Stine f. Lund, FT 1850: 33 år, g. m. Carl Christian Olsen, II, 91-92
 Olson, restauratør i Nyborg o. 1868, senere hotelvært sst., senere i Slagelse og Odense, II, 246-249
 Olson, fru f. Hansen, g. m. restauratør Olson, søster til Ferdinandt H., II, 246-249
 Olufsen, Hans, FT 1880: 55 år, hotelvært, Slagelse, var købmand i Bissrup o. 1868, II, 247-249
 Olufsen, Oline f. Hansen, FT 1880: 49 år, g. m. Hans O., II, 247-249
 Olufsen, fornavn ikke kendt, datter af Hans Olufsen og Oline Hansen, II, 248-249
 Onserud, officer, antagelig Andreas v. O., FT 1787: 28 år, Second Lieut. v. Kgl.danske Livregiment 6. Musketerkompagni, I, 12, 19
 Oppermann, Georg Heinrich, 15.8.1781-3.12.1857, skovridder, Holsteinsborg, II, 20
 Oppermann, Ludvig Valdemar, 6.3.1833-29.6.1908, veterinær, II, 20
 Oppermann, Theodor Emil Tønne, 22.3.1825-4.3.1895, skibsfører, skonnerten „Louise Augusta“ 1857, II, 7-II, 13-14, 16-17, 19-24, 26
 Osten, Johannes Christian van, 12.12.1791-27.12.1872, jurist, birkedommer og skriver i Amager birk 1852-60, I, 244
 Otto, II, 955-983, tysk-romersk kejser fra 973, II, 150
 Ousen, Steffen, rorskarl, Ringkøbing 1830'rne, I, 36
 Overskou, Thomas, 11.10.1798-7.11.1873, dramatiker og teaterhistoriker. I lystspilene „Capriciosa“ og „Pak“ havde han succes med at fremføre Nybodersfolk som „komiske Originaler ... fra Livet ... for sandt og kraftigt at præsenteres i al deres Latterlighed.“, I, 23, 89, 91
 Oxenbøll, Michael Christian Vilhelm, 13.4.1823-27.5.1898, byfoged i Stubbe-købing 1856-88, landstingsmand 1870-94, II, 227
 Pabst, Frantz Carl Ludvig, 1787-13.5.1855, læge i Randers, senere Kbh., I, 52
 Palmerston, Henry John Temple, 20.10.1784-18.10.1865, engelsk statsmand, II, 125, 130, 160, 162, 189
 Paludan, Frederik, 30.3.1808-18.10.1880, søofficer, chef for orlogsbriggen „Mercurius“ 1852-53; om togtet og den gule feber, der bortrev 39 mand se Archiv for Søvæsen 1853, I, 253, 258-260, 265, 269
 Paludan, Frederik August, 11.12.1792-3.1.1872, søofficer, chef for lineskibet „Christian VIII“ i 1849, han fik fæstningsarrest i tre mdr. for sin andel i Eckernfórdekatastrofen, I, 178-179

- Pasbjerg, Sophus, løjtnant, konstitueret oppebørselskontrollør, Hejlsminde, o. 1868, II, 237
- Pedersen, Lars, krydstoldassistent, krydsfartøj No. 3 o. 1874, II, 295, 300-302
- Pedersen, Ove Christian, 12.8.1813-25.9.1873, søofficer, næstkommanderende på Trekroner 1847, var herunder 8/5-17/8 med fregatten „Bellona“ i St. Petersborg, med „Gefion“ i 1848, krydstoldinspektør for monarkiets østkyst 1856-60, I, 138-141, 143-144, 155, 163, II, 28, 34, 39
- Pedersen, Theodor, sølimit med fregatten „Gefion“ i 1848, senere skibsfører, I, 166
- Pedersen, Vilhelm (Thomas V.), 28.1.1820-13.3.1859, søofficer, maler og tegner, han fik fra 1842 permission til kunststudier, meldte sig til tjeneste marts 1848 og fik kommando til „Gefion“ 1848 og 1849. Skønt tidligt såret udmærkede han sig „ved udholdenhed og rolighed“ under Eckernførdeaffæren, I, 140, 163-165, 178
- Pedro II, 2.12.1825-5.12.1892, kejser af Brasilien 1831-89, I, 295
- Pelck, Søren, 17.1.1814-25.10.1874, matros i krydsfartøj Nr. 15 i 1868, fhv. skibsfører, FT 1870: sømand på Middelhavet, bopæl i Nyborg, II, 91, 93-94
- Peter den Store, 9.6.1672-8.2.1725, russisk zar, I, 335
- Peter 3, 1728-62, russisk zar, I, 10
- Petersen, bevræter i Tivoli o. 1844, I, 82, 83
- Petersen, se Poul Frederik og Peter Tobias Petersen.
- Petersen, færgemand ved Holckenhavn, II, 94
- Petersen, lærer, biskolen i Vognmagergade 67, Kbh. o. 1842, I, 55
- Petersen, skipper, Aalborg? o. 1844, I, 72
- Petersen, lods, Hestehoved på Falster o. 1863, II, 116
- Petersen, malermester i Sundby o. 1871, II, 275
- Petersen, kaldet „Slemmeskind“, matros på krydsfartøj Nr. 15 i 1862, udlært som skibstømmer, bopæl i Nyborg, II, 94
- Petersen, rorsbetjent, Udbyhøj o. 1855, I, 319
- Petersen, skibsfører, galease „Peter Bang“, druknet ved forlis 9.3.1857, I, 331, 333-334, 336, 338-339
- Petersen, skibsfører, skonnert „Venus“ af Kbh. 1856, I, 345-350
- Petersen, skibstømmer i Nyborg o. 1869, II, 251-252
- Petersen, skræddermester, Helsingør, I, 263
- Petersen, søn af ovenstående, II, 220
- Petersen, datter af ovenstående, II, 220
- Petersen, Johan Carl Christian, 28.6.1813-24.6.1880, polarfarer, fyrmester på Hjelm 1860-75, II, 218-221
- Petersen, Carl Julius, FT 1845: lærling i matroskorpset, senere kontorchef i Kbh.s kommune, I, 91, 236, 242
- Petersen Frederik, FT 1855: 33 år, rebslagermester, Vordingborg, II, 15
- Petersen, Frederik „Uglspil“, FT 1845: 51 år, arbejdsmand på Holmen, fhv. matros, I, 63, 78, 79, 80
- Petersen, Ida Berthe f. Seyer, 14.6.1897-11.11.1874, gift med Carl Petersen, grøn-lænderinde, II, 220
- Petersen, Peter Andreas, 1810-18.12.1884, skibsfører, månedsløjtnant i 1848-50, I, 210
- Petersen, Peter Frederik, „Champagne-petersen“, 15.4.1827-19.2.1878, reserveløjtnant 1864, han var chef for kanonjollernes station på Fanø og undgik fangenskab, da styrken kapitulerede, II, 202
- Petersen, Peter Tobias, FT 1860: 34 år, skibsfører og skibsreder, Randers, II, 83
- Petersen, Poul Frederik, FT 1880: 60 år, skibsfører og skibsreder, Randers, II, 83
- Petersen, Rasmus, FT 1850, 17 år, koffardimatros, brig „Rota“ af Kbh. 1854, senere skibsfører, han var fra Endelave, I, 297

- Petersen, Wilhelm, lærling, orlogsbrig
„Mercurius“, 1845, I, 105
- Peto, Samuel Morton, Sir,
4.8.1809-15.11.1889, engelsk jernbaneentreprenør og politiker, I, 323
- Philip, Morten, sølimit, fregat „Gefion“
1848, fra Rudkøbing, I, 165-166
- Philippa, 4.7.1394-5.1.1430, dronning af Danmark fra 1406, II, 265
- Philipsen, M. Jac., død 27.5.1852, FT1850:
84 år, agent, silke- og klædekræmmer, I, 22
- Pieter, „Old Pieter“, koffardimatros, skonnert „Frederik VII“ af Randers 1854-55, belgier, I, 291, 302, 304, 315-316
- Pin, Latour du, fransk officer, Frederiksstad
1850, I, 224
- Plat, Peter Henrik Claude du,
28.9.1809-18.4.1864, officer, I, 153, 236
- Pontoppidan, Anne Elise se Kirkebye.
- Pricerne, artist og teaterkunstnerfamilie af engelsk oprindelse. Stamfar i Danmark: James Price, 1761-1805. Familien etablerede i 1817 Vesterbros Morskabsteater, I, 84
- Prior, Hans Peter, 9.5.1813-28.6.1875, skibsreder, II, 83
- Prytz, Peder Blankenberg, afskediget løjtnant, leder af Randers frikorps 1848, faldt i treårskrigen, (men muligvis den premierløjtnant Peder Blankenberg Pryds, der døde 22.10.1873), I, 153, 174
- Prøsilius, Christopher Lauritz,
11.5.1803-10.3.1892, søofficer, I, 97, 99-101, 105
- Puggaard, Hans, 3.9.1788-8.4.1866, stor-købmand, kornhandel, Kbh., I, 143
- Pätges, Johanne Louise, se Johanne Louise Heiberg.
- Pølse, Carl, ridder, Asdal herregård, II, 270-271
- Paaske, fyrassistent i Hirtshals fra 1871 (FT1845: 26 år, overkanoner Ernst Christian P., Dbm. 1.6.1864?), II, 268
- Radetzsky, Johan J.W.A.F.K.,
2.11.1766-5.1.1858, østrigsk felttmarskal, II, 199
- Rafn, Peter Christian Emanuel Carl Herholdt, toldforvalter på Rømmø o.1861, siden flyttet. FT1870, 36 år, toldoppebørselscontrolleur i Foldingbro, II, 72
- Ramus, Cosmus Johannes, FT1840: 47 år, told- og konsumtionsoverbetjent i Randers, I, 48
- Rasmussen, malermester, Kbh. o.1840, svoger til Johan Christian Rasmussen, I, 32, 33, 48, 49
- Rasmussen, skræddermester, officer i Kbh. s borgervæbning o.1807, I, 32, 33
- Rasmussen, søn af SWR, født i 1865, levede kun få dage, ikke navngivet, II, 216
- Rasmussen, Carl Howitz, 19.9.1824-o.1898, kontorist, senere toldassistent, bror til SWR, I, 28, 39-40, 45, 47, 50-51, 53, 70, 84, 106, 135, 152-153, 173, 199, 200-201, 206, 232, 235, 271-272, 285, II, 27, 66, 88, 112, 154, 193-194, 197, 237, 245-246, 250, 253-257, 262
- Rasmussen, Caroline Frederikke Amalie, 6.2.1869-19??, datter af Caroline og SWR, II, 88, 250, 262, 304-306
- Rasmussen, Christian, søn af Theodor Rasmussen, nevø til SWR, II, 193
- Rasmussen, Claus Madsen (‐Ravgal‐), 26.10.1834-?, skipper, krydsbetjent, reserveløjtnant i 1864, II, 128, 202
- Rasmussen, Ellen Sofie Katrine Hedeveg, 1862-? .5.1922, datter af Caroline og SWR, II, 85, 89, 102, 106, 110, 113, 118-119, 125, 192, 199, 201, 210, 216-218, 222, 224, 226, 234, 236, 239, 244, 250, 302, 306
- Rasmussen, Gabrielle Gytte Pouline, 26.3.1833-? (død som spæd), lillesøster til SWR, I, 9, 28, 36
- Rasmussen, Hedeveg; 1857-59, datter af Caroline og SWR, II, 18, 19, 26, 43, 51
- Rasmussen, Jens, bager, København, SWR.s oldefar, I, 9

- Rasmussen, Jens Falkenberg, isenkræmmer, København, I, 9, 17
- Rasmussen, Jens Wæver, I, 133
- Rasmussen, Johan Christian,
26.2.1788-15.8.1854, toldbetjent, far til
SWR, I, 9, 16-23, 25-26, 28-29, 31-36, 40,
44, 45, 47-49, 51-61, 65, 67, 71, 73, 84, 87,
106, 135, 152, 163, 173, 175, 196, 199, 201,
233, 238, 247, 252, 271-272, 298, II, 40,
143, 146
- Rasmussen, Julie, halvkusine til SWR, I,
49
- Rasmussen, Julius, blikkenslager, halvfætter
til SWR, I, 49
- Rasmussen, Louise Christine,
21.4.1815-6.3.1874, lensgrevinde Danner,
I, 109-110, 149, 232, 234, 249-252, 269, II,
53, 113
- Rasmussen, Margrethe f. Stegemann,
svigerinde til SWR, g. m. Theodor R., II,
66, 111, 193
- Rasmussen, Margrethe Chatrine f.
Asmussen, FT 1890: 58 år, Helsingør, svi-
gerinde til SWR, g. m. Carl R., I, 235
- Rasmussen, Max, søn af Theodor Rasmus-
sen, nevø til SWR, II, 112, 193, 256-257
- Rasmussen, Niels Christian, (Præste-
kone Rasmussen?), 19.4.1830-19.11.1911,
reserveløjtnant 1864, siden toldassistent i
Nakskov 1879, II, 128, 165-166, 169, 202
- Rasmussen, Peter Falkenberg,
18.11.1745-6.5.1790, isenkræmmer, farfar
til SWR, I, 9, 11
- Rasmussen, R.E., fyrassistent på Sprogø
o. 1867, senere fyrmester i Bovbjerg, II,
234
- Rasmussen, Rasmine Louise, 16.6.1819-
8.3.1890, søster til SWR, I, 22, 27, 37,
56-58, 70, 72-73, 81-84, 106, 137-138, 144,
176, 201, 235-236, 247, 271-273, 288, 330,
II, 26-27, 44, 88, 110-111, 194, 244-245,
250, 262, 296-297
- Rasmussen, Rasmus Olsen ("Vulfen"),
7.4.1827-e1889, reserveløjtnant 1864,
havde ført Hammers kutter „Neptun“ i
to år, II, 128, 133, 137, 202
- Rasmussen, Siegfride Florentine Chri-
stine, 1821-1868, søster til SWR, I, 22, 27,
44, 49, 52-53, 56-57, 61, 69, 71-74, 82, 84,
106, 135, 153, 236, 271, II, 27, 88, 112, 150,
196-197, 244, 261
- Rasmussen, Sophus Rasmus Johan,
29.9.1866-1.4.1942, søn af Caroline og
SWR, II, 226, 234, 236, 239, 244, 250,
304-306
- Rasmussen, Peter Christian Theodor,
20.9.1823-?, sadelmager, bror til SWR, I,
27, 40-41, 44, 47, 49-51, 53, 70, 83-85, 106,
135, 138, 153, 155, 173, 176, 199, 200-201,
204, 216, 235, 271-272, 275, 324, II, 24-26,
66, 88, 112, 154, 193-194, 245, 250, 253,
256-257
- Rasmussen, Theodor, nevø af SWR, søn af
Carl R., II, 193, 262
- Rasmussen, Theodorus Findanus,
1814-93, skuespiller, Casinoteatret, Kbh.,
II, 44
- Rasmussen, Torkil, 1863, udøbt søn af Ca-
roline og SWR, II, 120
- Rasmussen, Tycho Halvor Theodor Bjørn,
16.1.1860-13.9.1910, ældste søn af Ca-
roline og SWR, I, 29, II, 52, 88, 102, 106,
110, 113, 118-120, 125, 192, 199, 201, 210,
216-218, 222, 224, 226, 229, 234, 236, 239,
244, 250, 283-284, 295, 300, 302
- Rasmussen, Johan Wilhelm Ludvig,
8.12.1827-25.7.1850, maler, bror til SWR,
I, 28, 41, 51-53, 55-56, 58, 61, 65-66, 69,
79, 84, 106, 135, 153, 173-174, 200-201,
203-204, 234, II, 40, 154, 256
- Ravn, Jes, FT 1845: 25 år, gårdejer, Barsø
o. 1862, II, 103
- Ravn, Niels Frederik, 18.6.1826-12.6.1910,
søofficer, marineminister i Højreministe-
rier frem til 1900, I, 293
- Recke, Adolph von der, 17.5.1820-
6.12.1867, folkekær vise- og vaudeville-
digter, I, 108, II, 58, 78

- Recke, Christian Frederik von der**, 17.10.1832-3.11.1888, søofficer, fyr- og vagerinspektør, 1864-68, II, 222-223
- Redsted, Ferdinand Christian Walde-**mar, 12.9.1825-3.11.1902, reserveofficer i begge slesvigske krige, såret under stormen på Dybbøl 18.4.1864, efter krigen jenbane- og postembedsmand, II, 185, 188
- Redsted, Margrethe Oline Leopoldine**, se Sommer.
- Reedtz-Thott, Otto**, 1785-1862, baron fra 1805, Gavnø, II, 247
- Reiser, Carl Friederich**, 23.7.1718-5.4.1786, forfatter, amtskirurg, II, 54
- Rentzmann, Christian Fredrik**, død 22.7.1871, 71 år, FT1850: 51 år, grosserer, Kbh., I, 345, 348-349
- Reynolds, ?-24.12.1811**, engelsk kontreadmiral, I, 25
- Richelieu, Louis Armand Immanuel** Septimannie de Plessis de, 29.7.1821-18.9.1859, præst Vester Egede, siden i Dansk Vestindien, far til nedenstående, II, 109
- Richelieu, Andreas du Plessis de**, 24.2.1852-25.3.1932, dansk søofficer, siamesisk admiral, II, 109
- Riewerts, Matje**, g. m. pastor L.F. Mechlenburg, Amrum, II, 135
- Rimestad, Christian Vilhelm**, 27.1.1816-11.8.1879, skolemand, politiker, journalist, stifter af og formand for „Arbejderforeningen af 1860“, hvor oplysningsarbejdet var hovedsagen, II, 220
- Ring, Ferdinand Eduard**, 28.4.1829-28.5.1886, billedhugger, I, 331
- Ringe, Christian**, FT1870: 31 år, gartner, Gjedesdal hovedgård, svoger til SWR, g. m. Larsine Wilhelmine Thomsen, II, 227, 237
- Ritter, Christian**, FT1801: 48 år, Speil Fabrikant, FT1787: isenkræmmer, Kbh., I, II, 12
- Ritter, Johan**, død 21.9.1855, 72 år, FT1787: 5 år, søn af ovenstående, proviantforvalter på Trekroner 1847, I, 139
- Ritzau, Erik Nicolai**, 30.4.1839-23.12.1903, sekondløjtnant i 1864, stiftede Ritzaus telegrambureau i 1866, II, 185
- Rodskier, P.G.S.**, ?-1910, forpagter på Odden, ejer 1890-1910, II, 272
- Rodskier, skipper**, bror til ovenstående, II, 272
- Rohde, Jacob Joseph Joachim**, FT1850: 12 år, søn af nedenstående, jungmand, briggen „Rota“ af Kbh. 1854, krydstoldbetjent, krydsfartøj No. 2 o. 1869, krydstoldassistent fra o. 1876, I, 297, II, 255
- Rohde, Johan Frederik**, FT1845: 40 år, skriver ved toldboden, Kbh., FT1850: løjtnant, fraværende ved armeen, I, 297
- Rosendahl, Johan Peter**, død 18.2.1877, fuldmægtig, 2det Told-Expeditions-Con-
toir o. 1871, II, 261
- Rosenvinge, Jens B.**, 1795-1865, købmand, Ringkøbing, I, 67
- Rossi, Pietro**, italiensk sanger, I, 120
- Rossini, Gioachino Antonio**, 29.2.1792-14.11.1868, italiensk komponist, I, 295
- Rosted, Frederik Christian**, 12.12.1801-8.12.1887, sadelmager, Hørsholm, I, 11
- Rostrop, Hans Frederik**, FT1855, 36 år, læge i Stubbekøbing, II, 227
- Rothe, Andreas Bjørn**, 28.2.1825-17.8.1874, søofficer, chef for dampskibet „Freja“ i Østersøeskadren i 1864, II, 189
- Rothe, Valdemar Henrik**, 6.3.1777-20.2.1857, sognepræst i Trinitatis sogn, Kbh. 1830-1857, II, 55
- Rotkjær**, se Rodskier.
- Ruffin, svensk smugler**, II, 48-49
- Rybsahm, Johan Daniel Ludvig**, 2.9.1819-30.5.1900, præst i Rubjerg-Maarup 1860-78, II, 305
- Rye, Olaf**, 16.11.1791-6.7.1849, officer, I, 199

- Rygaard, Hans Peter, død 22.6.1885, 80 år, fhv. købmand og vicekonsul i Holstebro, ejer af Odden fra 1861 til tvangsauktion i 1880, II, 271
- Ræder, Poul Severin, FT1834: 22 år, urmagersvend, senere toldassistent, Kbh. o.1857, II, 19
- Rømer, Peter Hansen, FT1885, 72 år, fhv. skibsfører, i 1856 fører af jagt „Rachel“ af Kbh., I, 326
- Rønneknamp, ingeniør ved telegrafvæsenet o.1873, II, 289
- Rønnow, Niels Julius, 25.7.1830-?, reserveløjtnant 1864, tidligere matros af den faste stok, II, 128, 160, 171-173, 180, 182, 202
- Røse, Karen Marie se Nørlov.
- Röttjou, tysk officer, II, 187
- Raahauge, Rasmus, FT1850: 44 år, skibsfører, dampskibet „Jylland“ i 1858, I, 322-323
- Sachsen-Coburg-Gotha, se Ernst II.
- Sahlgreen, Lars, død 1.12.1867, FT1845: 49 år, kapelmusikus, Kbh., I, 334
- Sahlgreen, Johan Albert, mægler, Hull o.1856, søn af ovenstående, FT1850: 17 år og handelslærling, I, 323, 334-335
- Sander, Levin Christian, 13.11.1756-29.7.1819, forfatter og pædagog, I, 23
- Sandfeld, Gunnar, 26.4.1908-23.11.1999, historiker, I, 23
- Sass, Matthias Wilhelm, 28.4.1792-16.1.1866, handelsmand og skibsreder, Kbh., I, 98, 291
- Sauerbrey, Waldelin von, Valdelin, 6.8.1839-?, løjtnant, II, 149
- Schaldemose, Frederik Julius, 15.2.1782-22.2.1853, forfatter, I, 250
- Scheel, Sophus Emil, toldassistent, Tornby o.1870, II, 264
- Scheitel, Friederich Wilhelm, navigationselev 1854, søn af hattemager S., Kbh. FT1845: 48 år, I, 288
- Scheitel, hattemager, I, 288
- Scheitel, student, I, 288-289
- Schepelern, Christian August, 22.12.1794-19.5.1870, officer, I, 199
- Schifter, 25.8.1779-31.10.1852, fabrikmester, II, 59
- Schiller, Johann Christoph Friedrich v., 1759-1805, tysk digter, I, 123
- Schimmel, von, preussisk officer, generalmajor og kommandant i Glatz 1864, II, 180, 182-183, 185
- Schiwe, Adam Wilhelm, 25.11.1827-25.2.1901, søofficer, 17.1.1853 beordret til Vestindien med „Mercurius“. „En dygtig sømand, velbegavet, elskværdig, jovial, uden specielle tekniske eller teoretiske kundskaber, men forstod at samle en kreds af kompetente og interesserede medarbejdere. Den navnkundige vendsysselske lokalhistoriker C. Klitgaard var i 1890 værnepligtig ordonnans på admiral Schiwe's kontor og berettede: „Admiralen havde også en civil tjener. Han var så forbitret på adm. Schiwe, thi skønt han havde en servante på kontoret, havde denne gamle søulk den fule vane, at han stillede sig hen i en krog og lod sit vand på gulvtæppet, og det skulle tjeneren så tørre op.“, I, 266, 269, 293, II, 10
- Schiødt, Lars, FT1845: 39 år, højbådsmand, I, 77
- Schiøtz, Ole Tønder, afskediget løjtnant, organist i Ringkøbing 1816-?, I, 36
- Schjønning, Frederik, 31.8.1778-3.4.1843, provst, Randers 1837-43, I, 50
- Schlanbusch, holstensk matros på orlogsskonnerten „Elben“ i 1846, I, 130, 131
- Schlottfeldt, Charlotte, 15.3.1807-7.12.1888, datter af R.M. Schlottfeldt og Anne Marie Dixen, g. 1830 m. Oluf Krabbe, 2.g. med Andreas v. Onserod, I, 12, 13
- Schlottfeldt, Hans Georg, ?-23.5.1834, officer, død som premierløjtnant i Oldenborgske Infanteriregiment, I, 12, 284
- Schlottfeldt, Rasmus Michael, 18.4.1768-30.8.1825, officer, I, 12

- Schlowitz[?], hotelvært, Ebeltoft o.1865, II, 216
- Schmidt, styrmand, bopæl ved Ulsund o.1857, II, 30
- Schmidt, Peter Iversen, krydstoldassistent, Korsør o.1862, II, 92
- Schmidt, Christian Ludvig, 5.8.1859-18.4.1915, søn af P.E. Schmidt, toldassistent og dampskibsekspeditor, Hals, SWRs svigersøn, II, 92
- Schmidt, Ludvig Frederik, 19.3.1823-14.11.1869, søofficer, I, 170
- Schmitto, Christian Frederik, død 16.1.1874, 71 år, toldassistent, Kbh. o.1856, I, 350
- Scholten, Frederik v., 23.10.1786-17.1.1873, officer, I, 254
- Scholten, Peter v., 17.5.1784-26.1.1854, officer, 1835-1848 generalguvernør i Dansk Vestindien, I, 15, 257, 267
- Schou, Frederik Christian, 1.9.1795-9.9.1889, købmand, garver og borgerrepræsentant i Ringkøbing, stænderdeputeret 1841-44, 1845 toldkontrollør og 1870-79 toldforvalter i Holstebro. (Biografi: Hardsyssel Aarbog XXVII, 1933, s. 82-108), I, 135, 152
- Schou, Frederik Ludvig, død 5.6.1851, 50 år, FT1834: 34 år, købmand, konsul, Slagelse, senere Frederikssund, II, 247
- Schoustrup, Jens, 4.3.1826-30.8.1898, søofficer, 1865-67 fører af postdampskib, II, 56-57, 208
- Schouv, Poul, af den faste stok, med orlogsbriggen „Mercurius“ i 1852, men hjemsendt som syg, I, 274
- Schouw, Georg Heinrich Leonhard, 16.2.1810-30.11.1881, borgmester i Aabenraa 1839-49, I, 157
- Schouw, Joakim Frederik, 7.2.1789-28.4-1852, botaniker og politiker, I, 149
- Schrader, Niels Boe Vilhelm, 9.4.1822-4.12.1894, præst i Skallerup-Vennebjerg 1874-94, II, 306
- Schrøder 1, kaptajnsvagtimester i Rendsborg 1849, I, 183
- Schrøder, Christian, FT1845: 54 år, underofficer i Søetaten, I, 74, 77
- Schubert, Christian Frederik, løjtnant, told- og consumptionsoverbetjent, Ringkøbing i 1820'erne, I, 39, 40, 66
- Schultz, August Christian, 21.12.1813-5.9.1908, søofficer, 1848-50 næstkommanderende i briggen „St. Thomas“, I, 155
- Schultz, Jens Nicolai Hostrup, 26.5.1782-12.9.1849, bogtrykker, I, 21
- Schultz, Johan Philip, 16.11.1820-4.10.1887, søofficer, 1852-53 næstkommanderende på orlogsbriggen „Mercurius“, senere chef for søopmålingerne, I, 253, 269
- Schultz, Johannes Hermann, 9.2.1861-25.4.1934, søofficer, marinehistoriker, II, 59
- Schwartz, Carl Georg Ferdinand, 27.2.1825-30.7.1915, navigationslærer, I, 288
- Schytz, Carl Christian, artilleriofficer, „ved Patent af 29/3-1852 udelukket fra Amnesti, 24/9 s.A. forbrudt Embedet.“, I, 13, 284
- Schønau, Karen Marie f. Daugaard, 5.11.1802-15.6.1871, g. m. birkedommer Vilh. S., II, 74
- Schønau, Vilhelm, 2.4.1801-10.8.1865, jurist, birkedommer og skriver i Fanø birk 1852-65, II, 74-75, 81
- Schönheyder, Christian Vilhelm, 15.11.1820-8.2.1897, søofficer, med „Mercurius“ til Island i 1845, I, 98
- Scribe, Augustin Eugène, 24.12.1791-21.2.1861, fransk skuespilforfatter, I, 141
- Secker, Mathias Poulsen, 1.11.1799-7.2.1864, søofficer, I, 200
- Seehusen, Hanne Signe Cecilia, se Friis.
- Segelcke, Axel Rosenkrantz, 1814-81, skudehandler i Lønstrup, II, 298, 300, 305-306

- Segelcke, Thomas Riise**, 2.5.1831–12.11.1902, „dansk mejeribrugs fader“, II, 190
- Sehested, Niels Frederik Bernhard**, 20.2.1813–15.1.1882, godsejer, Broholm, Sydfyn, II, 233
- Seith, Knud Nielsen**, død 1843, 63 år, viktualiehandler, Gammelstrand, o.1843, I, 56
- Sengeløv, Peter C. Nielsen**, FT1845: 35 år, bådsmandsmath, 1852 havnefoged i Stege, I, 97, 98
- Siesby, Gottlieb**, 4.5.1803–28.11.1884, skomagermester, journalist, I, 201
- Simon Jøde**, se Levi, Simon.
- Simon**, handelsmand, London o.1856, II, 16
- Simoni**, agent, Aalborg, I, 246
- Simonsen, Cederfeld de, Christian**, 24.9.1817–24.7.1906, amtmand, politiker, II, 152
- Simonsen, Marie Charlotte Frederikke Cederfeld**, f. Uldall, 7.1.1837–29.10.1926, gift med Christian Cederfeld de Simonsen, II, 152
- Siversen, Mads**, SWR.s skolekammerat, indkaldt sølimit i 1850, o.1864 boelsmand og skipper i Henne, II, 144
- Skau, gårdejer**, Halk o.1862, II, 107
- Skougaard, Niels Christian**, FT1845: 45 år, værtshusholder og skibsfører, Lemvig, I, 61, 66
- Skou, Poul**, medlem af Holmens matroskorps til 1854, I, 274, 286
- Skov**, fra Vejle, kvartermester i 1864, I, 170
- Skyum, Chr.**, soldat i treårskrigen, med fregatten „Gefion“ i 1848, I, 225
- Skaarup, Hans Christian**, toldassistent, Lohals o.1867, II, 233
- Skaarup**, hans kone, II, 233
- Slengerik, Carl August Vilhelm**, 18.2.1859–2.10.1923, journalist, politiker, II, 225, 229
- Slengerik, Hans Vilhelm**, 1823–1901, gartner, redaktør, far til C.A.V.S., II, 225, 227–229
- Slot**, smedemester, Vejle, ikke identificeret, I, 68
- Slot, Karen**, FT1845: 22 år, g. m. malermester Niels Storbjerg Jørgensen, Ringkøbing, FT1834: 12 år, plejedatter af sadelmager Knud Møller, Vejle, I, 68
- Smith, Mathias**, FT1840: 48 år, købmand, Lemvig, I, 65
- Sommer**, lods, Korsør. Sandsynligvis Niels Jørgensen S., FT1845: 28 år og skibsfører. Hans farfar, far og søn var lodser i Korsør, I, 332
- Sommer, Frederik Laurentius Fiedler**, 11.2.1813–20.7.1878, søofficer, i 1845 som premierløjnant med „Mercurius“ til Island, I, 98, 104, 241–242
- Sommer, Margrethe Oline Leopoldine f. Redsted**, 2.5.1814–2.5.1879, g. m. ovenstående, I, 241
- Soulouque, Faustin**, c1782–6.8.1867, præsident, Haiti 1847–49, kejser 1849–59, I, 306
- Speyer, Carl Ludvig**, 22.5.1798–23.11.1860 læge i Ringkøbing 1825–42, senere stiftsfysikus i Aalborg, I, 72
- Sponneck, Marius Sabinus Wilhelm**, 22.5.1787–31.7.1874, greve, embedsmand, byfoged i Ringkøbing 1814–26, senere stiftamtmand i Ribe, I, 34, 36, 64
- Sponneck, Wilhelm Carl Eppingen**, 18.2.1815–29.2.1888, embedsmand, politiker, bankmand, I, 36, 64
- Stage, Carl Frederik Gottlob**, 2.11.1805–29.6.1892, skibsfører og rheder, månedsløjtnant 1848–50, men ville ikke modtage løn, oprettede stiftelsen „Georg Stages Minde“ til drift af skoleskibet „Georg Stage“ – han havde mistet en søn af dét navn, I, 208, 229
- Staggemeyer, v.**, officer (Axel Waldemar eller Otto Conrad Frederik, begge kaptejner 1864), II, 184
- Stampe, Johan**, FT1845: 17 år, artillerilærling, I, 117, 119, 122, 126, 128
- Stannis**, se Høyer.

- Stannis, Carl Friedrich**, c1779-3.8.1857, gartner på Augustenborg, I, 57, II, 300
- Stauning**, sandsynligvis = Johannes Knud Stauning, FT 1850: 63 år, slagtermester og gæstgiver, Kbh., I, 21
- Steenbach, Hendrik**, 24.9.1807-18.7.1849, søofficer 1845, næstkommanderende på „Mercurius“ i 1845 og på „Gefion“ i 1848, I, 98, 104, 163, 166, 170
- Steffensen**, kommandersergent Kongens regiment, senere 5te batallion, I, 240-241
- Stegemann, Margrethe** se Rasmussen.
- Stegemann**, fader til Margrethe Stegemann, II, 193
- Steiner, Gotthard**, 1768-17.3.1831, direktør for turnerende teater, I, 23, 25-26
- Stenbock, Magnus**, 1664-1717, svensk feltherre, I, 116
- Stephan**, italiensk barometermager, I, 45
- Stephansen, Hans**, 10.1.1773-4.5.1851, sø-officer, overekvipagemester 1833-48, I, 77
- Stephensen, Emil Magnus Stephanus**, krydstoldassistent., monarkiets vestkyst 1864, II, 189
- Sterm, Nicolai Severin**, 1784-24.11.1853, topografisk forfatter, I, 73, 90, 85, 134
- Stiernholm, Frederik Christian**, 24.1.1822-25.4.1879, officer, stabschef ved overkommandoen i 1864, I, 148
- Stig**, marsk, se Hvide, Stig Andersen.
- Stillmann, Johan Andreas**, 5.5.1822-11.11.1885, arkitekt, g. 1852 m. Laura Stramboe, I, 202-203
- Stochfleth, Christiane**, se Buck.
- Stockfleth, Niels Joachim Christian Vibe**, 11.1.1787-26.4.1866, norsk officer, præst, missionær og sprogforsker. Var dansk officer 1811-14, derefter norsk til 1824, så præst, fra 1828 i Finnmark. Samarbejdede med den danske sprogforsker Rasmus Rask og finske sprogforskere. Oversatte det nye testamente til samisk, II, 23
- Stokholm**, en af slægten Stokholm, der døde i sommeren 1850, uvist hvem. Ejeren af Vestervig Overgaard, hovedgår-
- dens østre parcel, var da Niels Juelby Sand Stokholm, 1808-92, I, 208
- Storgaard, Frederik**, ved Lilleheden o. 1871, II, 274
- Stramboe, Laura Henriette Jasmine**, 27.11.1830-8.11.1914, balletdanserinde, „figurantinde“, g. Stillmann, I, 202-203
- Struckmann, Carl Reinhold**, 28.6.1821-23.3.1889, læge, overskibslæge 1852-53, overlæge ved koleralazaret 1853, praktiserende læge i Nykøbing F. fra 1854, I, 258, 262, 266, 269, 279-280, 283
- Stylsvig, Søren Bruun**, FT 1834: 7 år, søn af skipper S. i Nykøbing F., senere krydstoldassistent, bosat i Stubbekøbing o. 1865, II, 212, 215-216, 225
- Suckow, Joachim Gottlob**, 27.11.1821-død 1858 ved forlis, månedsløjtnant 1848-50, I, 208
- Suenson, Eduard**, 13.4.1805-16.5.1887, sø-officer, som kaptajnsløjtnant chef på Trekroner 1847, som orlogskaptajn chef for fregatten „Niels Juel“ og Nordsøeskadren 1864, afsked som kar. kontreadmiral 1866, I, 138, 140, 144, 146, 155, II, 162-164
- Suenson, Magnus Nicolay**, 3.11.1802-15.8.1856, søofficer, i 1848 chef for orlogsbriggen „St. Thomas“, hvorfra det første skud i treårskrigen faldt den 30. marts, I, 155, 157-159
- Suhr, Johannes Theodorus**, 2.4.1792-10.12.1858, tredje generation i handelshuset S. som han genrejste fra fallittens rand efter pengereformen i 1813, beherskede kulhandelen i Danmark i 1840-50'erne, II, 14
- Svarrer, Karen Sophie f. Lauridsen**, 23.8.1835-22.3.1900, plejedatter af Anne Elise Kierkebye, gift med Peder Svendsen Svarrer, II, 74, 131
- Svarrer, Peder (Per) Nielsen**, 28.8.1796-21.5.1872, skipper, Nordby, Fanø, II, 81

- Svarrer, Peder Svendsen,
9.11.1829-19.10.1902, kaptajn, senere
bogholder i Nordby på Fanø, SWRs
logivært i 1861, II, 74, 131
- Svendsen, Ane Dorthea, FT1845: 42 år,
„medicinkone“ g. m. matros Chr. S., I,
106-109
- Svendsen, Anna Falcon, f. Møller, f. 1969,
grafiker, I, 24, 46, 145, 272
- Svendsen, Christian, FT1845: 42 år, helbe-
faren matros, død o.1847, I, 106-109
- Svendsen, Daniel, FT1845: 16 år, Holmens
matros, senere i koffardifart bl.a. med
„Rota“ i 1854, I, 291, 297
- Svendsen, Emilius, FT1850: 41 år, rebsla-
germester, kaptajn, Nørrebro, Kbh., I, 239
- Svendsen, Frederik Vilhelm, FT1845: 6 år,
søn af Ane Dorthea og Chr. S., I, 107-108
- Svendsen, Nielsine Wilhelmine, FT1845:
5 år, datter af Ane Dorthea og Chr. S., I,
107-108
- Svendsen, Thomas Christian, FT1845:
11 år, søn af Ane Dorthea og Chr. S., I,
107-109
- Svindt, Ditlev, FT1845: 23 år, matros, Ran-
ders, I, 321
- Svitzer, Emil Zeuthen, 9.6.1805-10.4.1886,
stiftede Em. Z. Svitzers Bjergningsentre-
prise i 1833 (ikke 1844-45), I, 73, II, 29
- Sylow, Christian Edvard, 1797-12.1.1866,
kancelliråd, borgmester i Korsør o.1848, I,
160-161, 163, II, 14
- Sylow, Niels Peter Christian Martin, død
15.10.1870, FT1860: 32 år, borgmester i
Korsør, søn og efterfølger af Chr. E. S., I,
160, II, 12
- Særsløv [?], farver, Stubbekøbing o.1863
(= farversvend Christian Serritzløv, 38 år
ved FT1845 ?), II, 118-119
- Særsløv, farverkone, II, 118
- Sørensen, højbådsmand, fregatten „Ge-
fion“ i 1848 (Christian S., højbådsmand,
43 år ved FT-1845 eller Peter S., 45 år ved
samme), I, 164-165
- Sørensen, enke efter rebslagermester,
Strandstræde, Kbh., død før 1863, II, 112
- Sørensen, Hans, FT1845: 27 år, garver og
brandkaptajn, Stubbekøbing, II, 123
- Sørensen, Poul Rasmus, død, 6.9.1874, 57
år, strandkontollør, Udbyhøj, I, 319
- Saaby, Jørgen, død 14.4.1865, 82 år, told-
kontrollør, Ringkøbing, I, 35
- Tang, en af flere døtre af A.E.M. Tang, II,
153
- Tang, Andreas Evald Meinert,
26.5.1803-12.8.1868, godsejer, Nr.Vos-
borg, og politiker, II, 152
- Tang, Marie Elisa f. Fenger, 16.4.1807-
5.2.1885, g. m. A.E.M. Tang, II, 153
- Tang, Peder, 5.12.1797-16.2.1876, præst,
bror til A.E.M. Tang, II, 153
- Tang, Peder (Per) Lauridsen, 1787-1852,
købmand i Ringkøbing, I, 70
- Tann-Rathsamhausen, Ludvig
Samson Heinrich Arthur v. d.,
18.6.1815-26.4.1881, bayersk officer, I, 12
- Tegetthoff, Vilhelm, 23.12.1827-7.4.1871,
østrigsk søofficer, admiral, II, 163
- Tegnér, Esaias, 13.11.1782-2.11.1846,
svensk digter, II, 175
- Tegnér, Johannes Christopher,
16.1.1829-28.4.1886, søofficer, II, 56
- Theodore, møllerkone, Wyck på Føhr =
Brodersen, Theodora M., se denne.
- Théaulon, Marie Emanuel Guillaume
Marguérite, 1787-1841, fransk skuespil-
forfatter, II, 113, 182
- Thesen, Carl Albert v., officer, kaptajn og
krigsfange i Glatz 1864, II, 181, 184
- Thiele, Just Mathias, 13.12.1795-9.11.1874,
forfatter, II, 270
- Thiesen, Christian Heinrich Valentin,
1823-?, månedsløjtnant 1849-51, re-
servedløjtnant i 1864, I, 208
- Thisen, Cathrine Margrete se Duysen,
Amalie, FT1845: 14 år, datter af Ellen
og Rasmus T, Kbh., senere svigerinde til
SWR og gift Frandsen, I, 237, 242, 244,
286, 297-298

- Thomsen, Carl Thorvald, f. ca. 1838 (figurerer ikke i familien ved FT 1845), typograf, svoger til SWR, 243, II, 85, 88, 113
- Thomsen, Bertha Marie, se Hoffmann.
- Thomsen, Birger, 1945–2007, historiker, I, 265
- Thomsen, Ellen Katrine f. Jensen, FT 1845: 37 år, g. m. Rasmus T., svigermor til SWR, død c1876, I, 237, 239–241, 243, 273, 286, 297, 324, 350, II, 19, 27, 43, 51, 88, 126, 234, 236, 239, 262
- Thomsen, Else Marie, FT 1845: 17 år, datter af Ellen og Rasmus T, Kbh., senere svigerinde til SWR og g. Hansen, I, 241–243, 248, II, 88, 112, 222, 247–248, 302
- Thomsen, Emilie, se Fritz.
- Thomsen, Hans, FT 1845: 8 år, søn af Ellen og Rasmus T, Kbh., senere rebslager og svoger til SWR, I, 242–243, 245, II, 113
- Thomsen, Hans Orlof, 21.12.1794–24.12.1866, urmager og guldsmed i Ringkøbing, I, 68, 69
- Thomsen, Henrik Bendt, 10.8.1790–14.9.1865, søofficer, chef for lineskibet „Skjold“ 1849, fratrådt 11.7, II, 200
- Thomsen, J., skipper. Lilleheden o. 1874, II, 292–293
- Thomsen, Julius, ca. 1847–?, søn af Ellen og Rasmus T., sømand, svoger til SWR, I, 243–246, 262
- Thomsen, Larsine Wilhelmine (Signe), FT 1845: 3 år, datter af Ellen og Rasmus T, Kbh., senere svigerinde til SWR og g. Ringe, I, 243, 247, 350, II, 88, 112, 118, 120, 192, 210, 222, 224–227, 236–237
- Thomsen, Ludvig, 1849–?, søn af Ellen og Rasmus T., barbersvend, svoger til SWR, I, 246–247, II, 113, 126
- Thomsen, Peter, FT 1834: 10 år, søn af Hans Orlof T. (skomagermester, Struer?), I, 69
- Thomsen, Rasmus, FT 1845: 42 år, rebslagersvend, Kbh., svigerfar til SWR, I, 237–241, 243, 297, 324, 350, II, 27, 43, 88, 126, 236
- Thomsen, Thomas, FT 1834: 26 år, snedkermester, Ringkøbing, I, 66
- Thomsen, Tomine (Margretha Christiane Tomine Bernstorff T.), FT 1834: 27 år, søster til urmager Hans O.T., Ringkøbing, I, 70
- Thomsen, William Bernstorff, 1822–29.9.1863, urmager i Hee og senere i Lemvig, søn af Hans Orlof T., I, 69
- Thomsen Friis, fisker, Nakskov, I, 238
- Thonboe, Christian Mathias Mathiasen, 22.11.1785–5.5.1825, købmand, Mogensgaden, Viborg, fhv. postmester i Skive, I, 71, 74
- Thonboe, Edvardine Mathilde Sophie, 14.8.1853–?, datter af Siegfride Rasmussen og F.Thonboe, II, 244–245
- Thonboe, Ferdinandt (Frederich Ferdinandt), 26.11.1822–1868, søn af Chr.M.T., FT 1850 toldbetjent i Nysted, svoger til SWR (fra Nystedkrøniken: „Det kunde være forbundet med Vanskelighed at komme ind i Byen om natten for Kørende, navnlig naar Betjenten Thonboe havde Vagt; thi han var fordrunken og sov meget fast efter en Rus.“), I, 69, 71, 74, 84, 106, 135, 152, 236, 271, II, 27, 88, 112, 150, 196–197, 244–245, 261
- Thonboe, Jens Christian Martin, FT 1834: 24 år, handelsbetjent, Thisted, senere købmand, I, 71
- Thonboe, Johanne Edel Catrine, 31.7.1817–?, søster til F.Thonboe. FT 1845: g. m. told- og fyrbetjent Peter S.N. Fønss, Hjarbæk, I, 71, 74
- Thonboe, Julie Ferdinandine, 10.7.1860–?, datter af Siegfride Rasmussen og F.Thonboe, II, 244–245
- Thonboe, Ludvig Frederik, 13.8.1863–12.10.1933, søn af Siegfride Rasmussen og F.Thonboe, strandkontrollør, Tranderup, Ærø o. 1900, II, 244–246, 250
- Thonboe, Marie Frederikke Florentine, 29.6.1845–?, datter af Siegfriede Rasmussen og F.Thonboe, 74, II, 244–245

- Thonboe, Siegfred Frederik Christian, 2.5.1857-?, søn af Siegfriede Rasmussen og F.Thonboe, II, 244-245
- Thorlacius, Byrge (Børge) Mathias Theodorius, død 30.4.1865, FT1845: 43 år, strandtoldbetjent, Nysogn, Ringkøbing Amt, I, 29, 30, II, 145, 154
- Thorlacius, Børge Riisbrigh, 1.5.1775-8.10.1829, filolog, professor, I, 40
- Thorlacius, Christiane Dorothea Bergithe, 3.4.1808-10.4.1874, g. m. pastor J.L. Bøggild, I, 37
- Thorlacius, fru, g. m. byskriver Theodor T., Ringkøbing, se Howitz, Gytha.
- Thorlacius, Skule, FT1845: 37 år, stud.jur. uden eksamen, „smuk og nobel kavalier, senere ansat i arkivkontoret i Kbh.“, I, 29
- Thorlacius, Sophus Stephen Scheel, 15.6.1807-27.8.1858, cand.pharm. død som telegrafbud, (handskemager ved FT1850), I, 29
- Thorlacius, Theodorus, 1774-12.8.1850, kammerassessor, byskriver i Ringkøbing 1820-40, I, 28, 37
- Thorvaldsen, Bertel, 13.11.1768-24.3.1844, billedhugger, II, 11, 12, 80, 95, II, 19
- Thorvaldsen, Gotskalk, 1740-1806, billedskærer, far til Bertel T., I, 11, 12
- Thott, Otto, 13.10.1703-10.9.1785, gehejmemestatsminister, oversekretær, bogsamler, ejede palæet på hjørnet og Bredgade og Kongens Nytorv, II, 145-146
- Thrane, Søren Nielsen, fyrassistent i Hirtshals til ca. 1871, Dbm. 1.6.1864 som halvbefaren, II, 268
- Thuesen, Hans Jensen, krydstoldassistent Dbm., krydsfartøj No. 2 Lillebælt o.1869, II, 253, 257
- Thygesen, frk., Assens o.1862, g.m. L.C. Knudsen, II, 107
- Thyra, død c935, dronning, gift med Gorm, II, 265
- Tidemand, Nicolai v., død12.4.1828, 61 år, officer, I, 46
- Tietgen, Carl Frederik, 19.3.1829-10.10.1901, finansmand, II, 190
- Tolstrup, Johan Carl Vilhelm, 18.11.1819-8.2.1886, kapellan i Nyborg 1860-66, siden ved Roskilde Domkirke, II, 91-92
- Top, Anton Diderik Christian, toldassistent, Stubbekøbing o. 1864, II, 192
- Tophøj, Niels Mikkelsen, 1860-1939, højskoleforstander i Horne 1891, II, 302
- Torbeck, John H., reserveløjtnant 1861, II, 75-76, 84
- Tordenskjold, Peter Jansen Wessel, 28.10.1690-12.11.1720, søofficer, I, 49, 140, 170, 226, 278, II, 57, 104, 133, 136, 205, 215
- Tornøe, Wenzel, død, 17.9.1856, 57 år, skipper, Kerteminde, II, 15, 16
- Tortag(?), slagtermester i Wyck o. 1864, II, 138
- Toussaint-l'Ouverture, ca. 1743-7.4.1803, haitiansk revolutionær, I, 306
- Trap, Jens Peter, 19.9.1810-21.1.1885, kabinetssekretær, topografisk forfatter, I, 218, 231, 333
- Trasborg, Heinich, FT1845: 41 år, toldbetjent Randers, tidligere Ringkøbing, I, 44, 48
- Treschow, Johannes Peter Langgaard, 18.1.1840-?, kontorist i Generaltolddirektoratet o.1871, senere toldforvalter i Roskilde, II, 261
- Treschow, Michael, strandkontrollør i Norsminde o.1865, II, 223
- Trojel, Christian, FT1845: 6 år, søn af nedestående, senere toldtjenestemand, sidst fattiglem, Lemvig, I, 64, 65
- Trojel, Frederik, FT1845: 51 år, ritmester og toldinspektør, Lemvig, I, 64, 65, II, 40
- Trojel, Hans Jørgen, 6.1.1813-6.1.1877, jurist, birkedommer, Vesterlandsføhr og Amrum birker 1852-64, II, 160
- Trojel, Marie Henriette f. Hansen, 25.9.1814-23.11.1900, g. m. birkedommer H.J.T., II, 161

- Truelsen, Nis Nissen, 1792-1862, styrmand på orlogsskonnert „Elben“ fra primo 1830erne, skibsportrættør og litograf i Altona, Adskillige af hans gengivelser af skonnerten „Elben“ kendes, mange må være afsat til de skiftende danske besætninger, I, 112, 122, 127, 133
- Tryde, kok på orlogsbriggen „Mercurius“ i 1852 og døde på togtet, I, 266
- Tscherning, Anton Frederik, 12.12.1795-29.6.1874, officer og politiker, krigsminister marts-november 1848, I, 174, 199
- Tutein, Peter, 1752-15.1.1828, grosserer, Kbh., I, 15, 16
- Tuxen, Georg Emil, 11.12.1814-21.8.1885, søofficer, med fregatten „Gefion“ i 1848, navigationdirektør 1851-84, i 1854 var han med kadetskibet, I, 163, 289, 298
- Tuxen, Laurits Regner, 18.9.1810-4.5.1875, præst, senest i Borup ved Randers, filolog, udgav i 1866 „Molbohistorier“, II, 226
- Tuxen, Søren Ludvig, 4.9.1781-29.11.1856, søofficer, ekvipagemester 1831-53, I, 20, 73, 76, 77, 95, 147, 286-287
- Tvede, Hans Rudolph, 9.1.1821-1873/74, druknet ved forlis på vej til Island, månedsløjtnant 1849-51, I, 208
- Tvermoes, Ferdinand Emil Tornø, 2.7.1828-23.5.1912, jurist, overretsprokurator, ejer af Odden 1880-90, II, 271-272
- Tygesen, navigationslærer, Kbh. o. 1854, I, 288
- Tækker, Thomas Nielsen, 18.2.1816-6.12.1878, krydstoldassistent, bopæl i Sønderho, Fanø, frivillig lods for Suenson på „Niels Juel“ under slaget ved Helgoland, Dbm. 14.10.1864
- Tønder, Michael Christian Ludvig Ferdinand, 25.10.1692-2.1.1855, søofficer, II, 215
- Tørslev, familie på Djurslandskysten o. 1866, sandsynligt var det bl.a. Anders T., 48 år, gårdejer i Begtrup ved FT 1860, II, 226
- Uldall, Johannes Frederik (Frits) Christian, 11.2.1839-21.2.1921, arkitekt og bygningshistoriker, frivillig sekondløjtnant i 1864, II, 147, 149-152, 154, 164
- Uldall, Peter, 29.6.1743-11.11.1798, højesteretsadvokat, forsvarer for dronning Caroline Mathilde, II, 152
- Ulvig, Ole Olsen, FT 1845: 46 år, helbefaren matros, I, 253, 257-258
- Wachtmeister, kaptajn, pladsmajor på Glatz, formentlig ikke navn, men stillingsbetegnelse, II, 180, 182-184
- Vahl, læge, orlogsskonnerten „Elben“ i 1846, I, 117, 127, 133
- Valdemar Atterdag, c1320-1375, dansk konge fra 1340, II, 15, 231
- Valdemar (I) den Store, 14.1.1131-12.5.1182, konge fra 1152, II, 214
- Valentiner, Heinrich Nicolai, 3.3.1834-16.2.1921, landmand, ejer af Gjeddesdal v. Tåstrup, II, 237
- Walberg, Lars Peter, FT 1845: 40 år, bådsmandsmath, senere havnefoged i Skelskør, I, 332
- Wasmer, officer. To mulige, begge „ved Patent af 29/3-1852 udelukket fra Amnesti“, nemlig Henrik Christopher Vilhelm de W., - „24/9-1852 forbrudt Chargen.“ – og Frederik Detlef Wulff Benedict de W., ca. 1801-24.10.1874, 12, 13, 284
- Wedeke[?], tømrer, med kanonbådene på Føhr 1850-51, søn af birkedommer på Frederikberg, I, 229
- Wedel, andenstyrmand, briggen „Brasiliaren“ af Kbh. 1858, II, 34
- Wedell-Wedellsborg, Vilhelm Ferdinand, 6.12.1827-3.8.1914, amtmand, Hjørring 1867-80, II, 296
- Wedell-Wedellsborg, Louise Marie Sophie f. Schulin, 27.12.1839-3.4.1904, II, 296
- Wellejus, en af flere døtre af Wilhelm Wellejus, II, 83

- Wellejus, Wilhelm**, død 19.2.1881, 60 år, toldoppebørselskontrollør på Fanø, senere toldkasserer i Aalborg, II, 83
- Wennerberg, Gunnar**, 2.10.1817-24.8.1901, svensk komponist og politiker, II, 184
- Werligh, August**, 1795-1841, skuespiller, i 1828 fik han bevilling til at drive omrejsende teater i provinsen, I, 207
- Wessel, Casper v.**, 1.11.1693-9.9.1768, søofficer, bror til Peter Tordenskjold, han giftede sig til Broholm, som han måtte fraflytte, da han blev enkemand, II, 105
- Wessel, Johan Herman**, 6.10.1742-29.12.1785, forfatter, I, 157, 313
- Westh, Jens Nielsen**, 3.7.1826-17.2.1906, reserveløjtnant 1864, II, 128, 202
- Wiberg, Sophus**, kok, krydsfartøj No.20 1863, II, 115
- Wiborg, Niels Christian**, krydstoldassistent på Føhr, Dbm. 14.10.1864, II, 136-137, 140, 179-180, 182, 185, 189
- Wiborg**, gift med Niels Christian Wiborg, II, 137
- Victoria**, 24.5.1819-22.1.1901, engelsk (regerende) dronning fra 1837, II, 130
- Viereck, Marie Charlotte Lucie**, se Krieger.
- Wilde, Carl**, FT1840: underofficer på batteriet Trekroner, bådsmand, I, 138-139, 144
- Wilde, Otto Alexander Klemme**, 5.8.1815-11.1.96, søofficer, „blev forkælet af kongen (Chr.VIII)“, han „havde mange fjender og misundere“, „Forfatter af meget livlige og velskrevne, men ikke helt pålidelige erindringer“, I, 117, 120, 123-125, 127-129, 131-133, 165
- Wilhelm I**, 1797-1888, preussisk regent fra 1858, konge 1861, tysk kejser 1871, I, 148, II, 174, 200
- Wilhelm II**, 1859-1941, tysk kejser og konge af Preussen 1888-1918, II, 174
- Wilhelm**, 24.12.1787-5.9.1767, landgreve af Hessen, gift med Charlotte, søster til Christian VIII, I, 38
- Wilhelm**, 1816-93, prins af Glücksborg, bror til Chr. IX, østrigsk officer 1835-69, I, 236
- Wilhelm**, abbed, I, 11
- Willerup**, malersvend, Kbh. o. 1853, senere Isenkræmmer, I, 271
- Wilhelmine**, 18.1.1808-30.5.91, prinsesse, yngste datter af Frederik VI, I, 149, 250
- Wisch, Abel Carhrine Wolfsdatter v.d.** g.m. Hans Hansen, c1626-76, I, 15
- Wismann, Edvard Emil**, konstabel, Dbm. 5.9.1864, II, 171
- Witt, Johannes**, 1824-?, krydstoldassistent, Dbm. 14.10.1864, II, 141
- Vind, Ole**, 1590-1646, præst, I, 129
- Vogel-Jørgensen, Torkild**, 29.6.1891-4.10.1972, journalist, forfatter, II, 95, 177
- Volfsen, Caspar Henrik**, 18.12.1781-29.11.1836, kaperkaptajn og toldinspektør, I, 21
- Vousterap, ?**, violinist, I, 120
- Wolff, Carl Ludvig**, 8.5.1832-12.12.1852, søofficer, med briggen „Mercurius“ til Vestindien i 1853, I, 253, 258, 265
- Wood, Joshua Smith**, FT1880: 45 år. Var leder af jernbanernes maskinværksted i Nyborg 1867-97, II, 262
- Wulf, frøken**, Stubbekøbing, II, 209
- Wulf, Carl**, bådsmand, med orlogsbriggen „Mercurius“ til Island i 1845, I, 98
- Wulff, Christian Nicolay**, 31.7.1810-7.6.1856, søofficer, chef for orlogsdampskibet „Holger Danske“ i 1853, søn af Peter Fr. W., I, 275-277
- Wulff, Emil Andreas**, 5.7.1811-13.7.1890, søofficer, chef for en deling rokanonbåde ved Slesvigs vestkyst 1850, I, 208, 211
- Wulff, Frederik Ludvig Christian Magnus Voss**, 30.10.1842-2.2.1914, søofficer, krydstoldinspektør 1888-1905, II, 258
- Wulff, Henriette**, 24.9.1804-13.9.1858, H.C.Andersens »søsterlige veninde«, rej-

- ste 1850 til Vestindien med „Mercurius“, som hendes bror, Chr. Nic. W., var chef for, I, 253, 257, 275
- Wulff, Jørgen Peter Frederik**, 6.4.1808-8.3.1881, søofficer, chef for dampskibet „Geiser“ i treårskrigen, som var med 5.4.1848 ved Eckernførde og 17.9.1850 i fægtningen ved Smaldyb. Han var søn af Peter Fr. W., I, 211, 213-214
- Wulff, Peder**, i rullen over Ringkjøbing Borger-Corps for 1821 er skomager W. menig nr. 61, 24 år og 65 Tm høj. FT 1834: 37 år, almisselem og arrestant, rådstuen, Ringkøbing, FT 1845: 48 år, enkemand og slave, Slaveriet, Østervold, Kbh., I, 67
- Wulff, Peter Frederik**, 26.11-1774-2.2.1842, søofficer, kadetchef 1824-41, oversætter af engelske værker - Shakespeare, Thomas Moore, Byron. Han var en af H.C. Andersens velyndere, I, 257
- Wæver, styrmand**, med skonnert „Ganymedes“ i 1856. Han var fra Stubbekøbing, hvor der var flere søfarende med dette efternavn, I, 326-328
- Wæver, Anna Cleophine Magdalene Margrethe f. Lønborg**, 19.9.1777-3.6.1838, g. m. pastor Christian W., datter af generalmajor Hans v. L., I, 10
- Wæver, Charlotte**, 1767-?, g. m. Peter G. Dixen, senere med Onserud, I, 10
- Wæver, Christian**, 17.3.1764-30.1.1854, præst, v. citadellet »Frederikshavn« (Kastellet) 1793-1808, i Karlebo 1808-54. »Meget agtet og afholdt. Hans Portrait i næsten alle Gde.«, I, 10, 11
- Wæver, Christine**, ca. 1760-1834, SWRs farmor, I, 9-11, 32-34, 82
- Wæver, Emma**, c1806, I, 10, 11
- Wæver, Hans Jacob**, 1844-e. 1919, told-kontorist i Stubbekøbing o. 1863, senere toldforvalter i Kbh., II, 120
- Wæver, Ida**, c1808, I, 10, 11
- Wæver, Johan Mortensen**, FT 1787: 63 år, bager og møller, Kbh., I, 9, 11, 16, 75
- Wæver, Lovise**, 1770-? g. m. George Both, I, 10, 11
- Wæver, Marie Elisabeth**, 1762-?, g. m. Christian Ritter, I, 10, 11
- Wæver, Mathilde**, c1811, I, 10, 11
- Wæver (Wewer), Wilhelm Lønborg**, FT 1845: 41 år, hjulmand, Karlebo, I, 10
- Zahrtmann, Bodil Joachimine**, 1830-1876, datter af C.C. Zahrtmann, I, 166
- Zahrtmann, Christian Chistopher**, 21.12.1793-15.4.1853, søofficer, marineminister 4.4.1848-10.8.1850, I, 97, 120, 155, 166, 277
- Zahrtmann, Sophie Elisabeth f. Donner**, 15.11.1805-25.11.1858, datter af Conrad Heinrich D., g. m. Chr. Christopher Z., I, 166
- Zepelin, Hartvig Ditlev**, 10.10.1782-23.8.1841, officer
- Zepelin, Ida Louise**, 22.4.1828-10.6.1897, datter af H.D.Z., g. 1853 m. J.H. Lorck, II, 74
- Ziegler, Carl F.**, FT 1845: 35 år, bådsmaths, senere havnefoged i Køge, I, 117, 133
- Zink, Johan Vilhelm Ludvig**, 21.9.1776-11.5.1851, musiker, komponist, II, 120, 182
- Æske, sølimit**, indkaldt 1864, fra Blåvands-huk, II, 135
- Ørsted, Hans Christian**, 14.8.1777-9.3.1851, fysiker, I, 288
- Øvnum, svensk jagtløjtnant**, muligvis en fiktiv person, II, 47

ISSN 0106-7818

ISBN 978-87-87947-23-4